

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

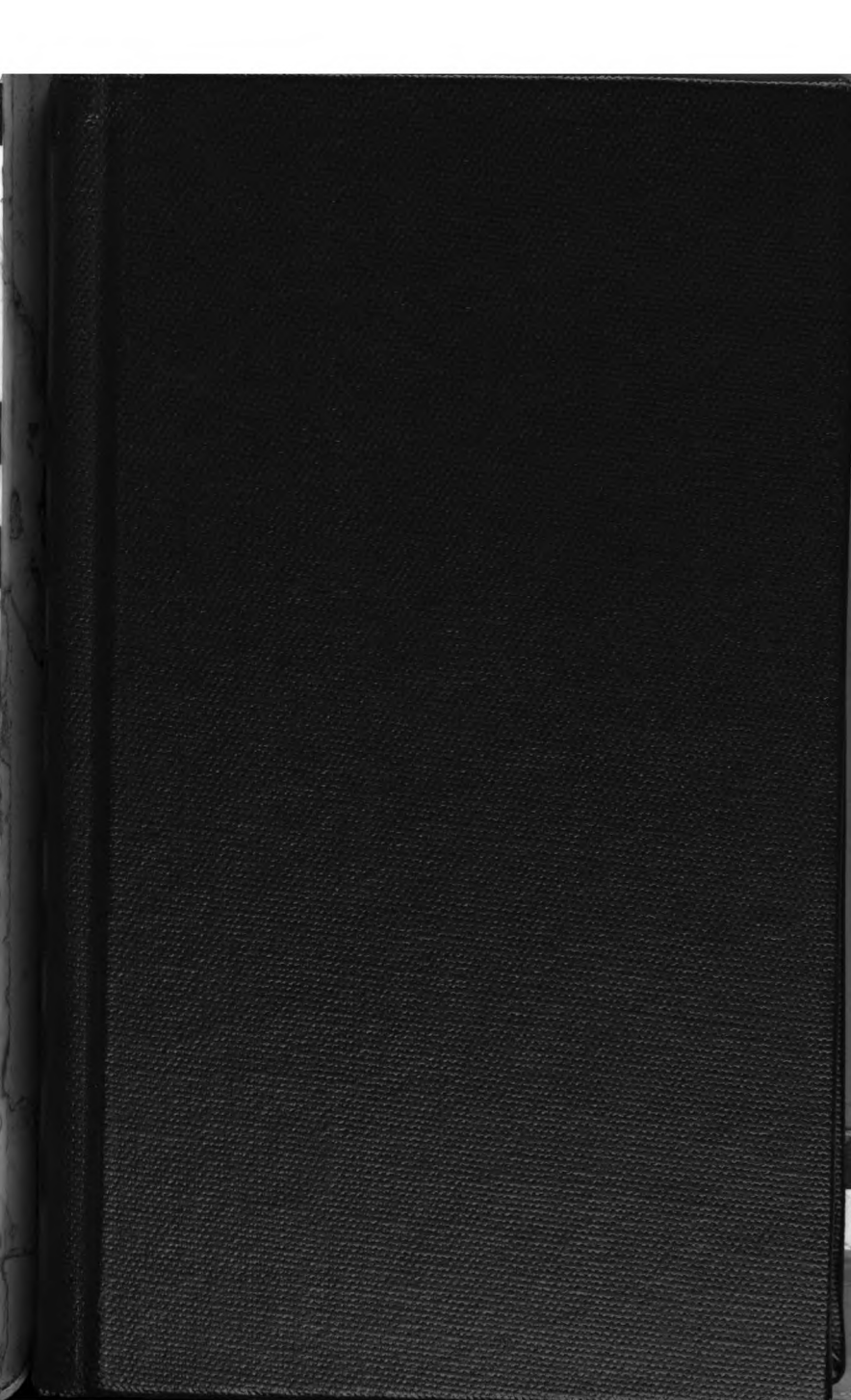
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

18

D

10

2

1

1

1

1

1

DESIDERII ERASMI

ROTERODAMI

COLLOQUIA.

AD

**FIDEM OPTIMORUM EXEMPLORUM DENUO EDITA
CUM SCHOLIIS SELECTIS VARIORUM.**

CURAVIT

GOD. STALLBAUM.

LIPSIAE MDCCCXXVIII.

SUMTIBUS I. C. HINRICHSII.

In hac nova libri utilissimi et diu in tabernis librariis frustra quaesiti editione quid praestare voluerimus, et titulus libri indicat et ipsa ejus species satis clare demonstrat. Neque veremur, ne quis reprehendat nostrum consilium, quo nihil nisi ipsa Erasmi verba repetere, et quae jam ab aliis ad ea illustranda litteris mandata essent, excerpta et quasi in compendium redacta dare constituimus, si modo id effectum esse videat, ut et auctoris verba fideliter reddita sint, et quae maxime vel utilia vel necessaria sunt ad librum intelligendum, prudenter collecta exhibeantur.

Optima exempla, quae secuti sumus in verbis exprimendis, diximus ea, quae vel ab Erasmo ipso vel proximis annis post ejus obitum in lucem edita sunt. Itaque maxime fidem editionum Basileensium secuti sumus, ita tamen, ut etiam exempla recentius edita consuleremus. Scribendi rationem eam servavimus, quae ipsi scriptori propria fuisse videretur, quanquam is hoc in genere sibi non semper constitit. Notum est enim, illa aetate non ita religiose observatas esse regulas scribendi. Interpunctionem vero saepenumero ad perspicuitatis rationem accomodavimus, ideoque plurimis locis, ubi minus commode injecta esset, tollendam indicavimus.

Annotationem excerpimus potissimum ex editionibus quae prodierunt Amstelodami ap. Jodocum Janssonium a. 1651. 12. Delphis et Lugdun. Bat. ap. Sam. Luchtman a. 1729. 8. maj. et ex copiosissimis commentariis Petr. Rabi Roterodami, qui a. 1693. apud Batavos editi sunt ac postea saepius repetiti. In quo negotio quod id curavimus, ut ne libri moles nimis augetur, id omnibus gratum fore non tam speramus, quam confidimus.

Ceterum non dubitamus, quin omnibus iis, qui et elegantiae sensum habent, et illius seculi, quo scripsit Erasmus, cum nostrorum temporum rationibus comparatione delectantur, libri lectio plurimum tum voluptatis tum utilitatis allatura sit.

God. Stallbaum.

V I T A
E R A S M I
E R A S M O A U C T O R E .

Natus Roterodami in vigilia*) Simonis et Judae Apostolorum, circa annum sexagesimam septimum supra millesimum quadringentesimum. Mater dicta est Margareta, medici cujusdam Petri filia, e Septimontio, vulgo *Sevenbergen*, oriunda. Fratres illius duos Dordraci pene nonagenarios vidit. Pater dictus est Gerardus. Is cum dicta Margareta spe conjugii (et sunt qui intercessisse verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt et parentes Gerardi et fratres. Pater erat Helias, mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam senectutem: Catharina pene usque ad nonagesimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla soror ex eodem patre et matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Visum est omnibus ut ex tanto numero unus Deo consecraretur, (nostri affectus senum) et fratres volvebant rem animo. Scilicet sic fore apud quem convivarentur. Gerardus, videns se modis omnibus excludi a matrimonio magno consensu omnium, fecit quod solent deplorati: clam fugit, et ex itinere misit parentibus et fratribus epistolam cum manu manum complexa, addito elogio, Valet, nunquam vos videbo. Interim relicta est sperata conjux gravida. Puer alitus est apud aviam. Gerardus Romam se contulit. Illic scribendo (nam tum nondum ars typographorum erat) rem affatim paravit. Erat autem manu felicissima, vixitque juveniliter: mox applicuit animum ad honesta studia. Graece et Latine pulchre calluit. Quin et in iuris peritia non vulgari-ter profecerat: nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes auctores sua manu descriperat. Parentes ubi resciverunt esse Romae, scripserunt, puellam

*) Quae est a. d. V. Calend. Novemb. anno cto cccc Lxvii. quamquam de hoc inter scriptores non convenit: sunt enim, qui eum anno cto cccc Lxvi natum volunt.

(cujus matrimonium ambierat) esse vita functam. Id ille credens prae moerore factus est Presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reversus domum comperit fraudem: nec illa tamen unquam post nubere voluit, nec ille unquam post sollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egressum in ludum litterarium misit. Ac primis annis minimum in literis illis profecit inamoenis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, misit Daventriam. Mater sequuta est, custos et curatrix tenerae aetatis. Ea schola tunc erat barbara. Praelegebatur*) *Pater meus*: exigebantur tempora. Praelegebatur Ebrardus et Johannes de Garlandia: nisi quod Alexander Hegius et Zinthius coeperant aliquid melioris litteraturae invehere. Tandem ex pueris collutoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum coepit odorem melioris litteraturae. Post aliquoties audivit Hegium, sed non nisi diebus festis, quibus legebat omnibus. Hic pervenit ad classem tertiam. Tum pestis ibi vehementer saeviens sustulit matrem relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum pestis indies magis incrudesceret, tota domo, in qua agebat, desolata, reversus est in patriam. Gerardus, accepto tristi nuntio, coepit aegrotare, ac paulo post mortuus est. Uterque decessit non multo supra annum quadragesimum. Tres tutores instituit, quos habebat fidissimos: quorum praecipuus erat Petrus Winkel, tum ludi litterarii magister Goudae. Legavit rem mediocrem, si tutores bona fide administrassent. Ita Buscumducis ablegatus est, quum jam satis maturus esset academiae. Verum illi academiam metuebant, quod alere religioni statuissent puerum. Illic vixit (hoc est perdidit) annos ferme tres in aedibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui et sollicitare illum coepit, ut suo gregi accederet. Puer inscitiam aetatis excusabat. Hic exorta peste, quum diu laborasset feбри quartana, ad tutores reversus est; jam stilo quoque satis prompto, ex aliquot auctoribus bonis formato. Unus tutor perierat peste: ceteri duo, re non admodum bene gesta, agere de monasterio coeperunt. Adolescens languens feбри, quae supra annum illum tenuerat, non a pietate abhorrebat: ceterum a monasterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum sumit. Interim tutor subornat qui pelliciant, qui minitentur, qui

*) Ita incipit libellus quidam grammaticus, illo aevo in scholis praelegi solitus.

imbecillem animum perpellant. Atque interea locum in monasterio Canoniorum repperat, qui vulgo regulares dicuntur, in Collegio, quod est juxta Delft, dicto Syon, quae domus est principalis ejus Capituli. Ubi dies venisset respondendi, respondit prudenter adolescens, se nondum, neque quid esset mundus scire, neque quid esset ipse. Proinde videri consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset. Haec quum videret constanter ab adolescente dici, statim infremuit Petrus Winckel. En ego, inquit, frustra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam. Tu nebulo es: spiritum bonum non habes. Abdico tutelam meam; vide unde alaris. Adolescens respondit, se accipere abdicationem, et ea esse aetate, ut non opus tutoribus esset. Ubi videt se minis nihil proficere, subornat fratrem, qui et ipse tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt instigatores undique. Habebat sodalem, qui prodidit amicum: et urgebat febris, nec tamen arridebat monasterium: donec forte fortuna monasterium ejusdem ordinis in Emaus, sive *Stein*, juxta Goudam viseret. Ibi reperit Cornelium, quem Daventriae sodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum sacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, sed parum doctus redierat. Hic suum agens negotium, coepit mira eloquentia depingere vitae genus sanctissimum: copiam librorum, otium, tranquillitatem, sodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc delegit locum fastidito altero. Lactabatur interim, donec haberet sacram vestem. Interea, tametsi adolescens sensit suo proposito quam non omnia illic responderent, tamen totum illum gregem excitavit ad studia. Parantem abire ante professionem partim pudor humanus, partim minae, partim necessitas coercuit. Professus est. Tandem per occasionem episcopo Cameracensi Henrico a Bergis innotuit. Is Cardinalitium galerum sperabat: quem et impetrasset, nisi praesentes defuissent nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum. Itaque per hunc evocatus est cum auctoritate episcopi Trajectensis: quae sola sufficiebat. Auctoritatem tamen Prioris et Generalis adjunxit. Concessit in familiam episcopi, servato tamen habitu. Quum episcopus esset destitutus spe galeri, sentiretque illum in amore parum constantem erga omnes, id egit, ut Lutetiam studiorum mitteretur gratia. Promissum est stipendium annuum. Illic in collegio Montis acuti ex putridis ovis et cubiculo infecto morbum concepit. Itaque ad episcopum rediit. Ac-

ceptus est honorifice. Recreatus est a morbo Bergis. **R**edit visit Hollandiam hoc animo, ut maneret apud suos. **S**e ipsis altro hortantibus, Lutetiam rediit. Ubi destitutus auxilio Maecenatis vixit verius quam studuit, et ob pestilentiam, ibi multis annis perpetuam, per singulos annos redeundum erat in patriam. Tandem ubi totum annum saeviret pestis, Lovanium commigrare coactus est. Antea inviserat Angliam in gratiam Montioii, tunc discipulum nunc Maecenatis; sed amici verius quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam sibi conciliavit, ob id praesertim, quod profecturus in Galliam spoliatus in littore Dovariensi, non solum non ultus injuriam esset, sed mox libellum in laudem regis totiusque Angliae edidisset. Tandem e Gallia magnis promissis in Angliam revocatus est. Quo tempore amicitia archiepiscopi Cantuariensis auctus est. Ubi promissa non responderent, petiit Italiam; cujus adeundae desiderio semper arserat. Egit paullo plus quam annum Bononiae. Inde Venetias se contulit, ediditque Adagia; inde Patavium, ubi hybernavit; mox Romam, quo jam fama celebris ac plausibilis praecesserat. Raphaeli Cardinali S. Georgii praecipue charus fuit. Non defuisset ampla fortuna, nisi mortuo Rege Henrico Septimo, et successore Octavo, amicorum litteris amplissima pollicentibus in Angliam revocatus esset. Illic reliquum aetatis peragere decreverat. Verum ubi ne tum quidem praestarentur promissa, in Brabantiam se subduxit, invitatus in aulam Caroli Caesaris, cui Consiliarius factus est opera Joannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo respondit Laicis. Valetudo semper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; praesertim in quadragesima ob piscium esum, quorum solo odore solebat offendi. Ingenium erat simplex, adeo abhorrens a mendacio, ut puellos etiam odisset pueros mentientes, et senex ad illorum aspectum etiam corpore commoveretur. Linguae inter amicos liberioris, nonnunquam plus quam sat esset. Et saepe falsus amicis tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat, neque quicquam unquam scripsit, quod ipsi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum est amicorum precibus, ut se pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemtor fuit; neque quicquam prius otio ac libertate habuit. Candidus alienae doctrinae aestimator fautorque ingeniorum unicus, si fortuna suppetisset. In provehendis bonis litteris nemo, magis profecit, gravemque ob hanc rem invidiam sustinuit a

barbaris. Usque ad annum quinquagesimum nec impetit quenquam nec impetitus est a quoquam stilo. Idque habebat sibi propositum, omnino stilum incruentum servare. A Fabro primum est impetitus. Nam Dorpiana orsa superpressa sunt. In respondendo semper civilis erat. Lutherana tragoedia intolerabili illum oneravit invidia. Discerptus est ab utraque parte, dum utrique studet consilere.*)

*) Videas Epistolam ab Erasmo ad M. Conr. Goclenium scriptam, in qua hoc vitae suae compendium illi commendat. Ea praefixa est ejus Epistolis, Londini anno 1642. editis; atque inter alia habet haec verba: *Quum autem subinde periclititer de vita, superest ut tibi amicorum sincerissimo commendem, id quod habeo charissimum, memoriam mei, quam suspicor multis calumniis fore obnoxium. Ita totius vitae meae compendium tibi mitto, hoc est, Ἡράδα νουῶν. Nihil enim unquam me natum est infelicius, etc.*

tissime, clarissime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve mi Maecenas. Salve patrone singularis. Salve vir spectatissime. Salve unicum hujus aetatis ornamentum. Salve Germaniae delictum. Salvete quotquot estis una salute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi. Salve congerro lepidissime. Salve vini perniciēs. RESP. Salve et tu gurgēs, helluoque placentarum. Salve multum virtutis omnis antistes. RESP. Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve anicula annos nata quindecim. RESP. Salve puella annorum octoginta. Bene sit tibi cum tuo calvitio. RESP. Bene tibi cum lacero naso. Ut salutaris, ita resalutaberis. Si male dixeris, pectus audies. Salve iterum atque iterum. RESP. Et tu salve perpetuum. Salve plus millies. RESP. Equidem malim salvere semel. Salve quantum vis. RESP. Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. Quid si nolim? Equidem aegrotare malim, quam tua salute salvere.

Salva sit tua: Sanctitas, Amplitudo, Celsitudo, Majestas, Beatitudo, Sublimitas, magis vulgo recepta sunt, quam probata doctis.

IN TERTIA PERSONA.

Sapidus Erasmo suo salutem dicit.

Sapidus Beatum suum plurima salute impertit.

ALIA FORMA.

Salvus sis Crito. Bene tibi sit vir optime. RESP. Et tibi melius. Pax tibi frater: Christiana salutatio est, a Judaeis profecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita. Ave praecceptor. RESP. Equidem malim habere, quam avere. Χαίρε. RESP. Memento te Basileae esse, non Athenis. RESP. Quare tu igitur audes Romane loqui, quum Romae non sis?

BENE PRECANDI FORMULAE.

-Et bene precari salutationis genus est.

GRAVIDAE.

Faxit Deus ut feliciter parias: ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint superi, ut non majore molestia elabatur, quam illapsum est, quicquid est hoc oneris quod gestas. Donet tibi Deus felix puerperium.

CONVIVIS.

Sit felix convivium. Bene sit universo coetui.

Precor omnia laeta vobis omnibus.

Deus bene fortunet vestrum convivium.

S T E R N U T A N T I .

Sit faustum ac felix. Servet te Deus, sit salutiferum. Bene vertat Deus.

A U S P I C A N T I Q U I P P I A M .

Sit felix et faustum reipub. Bono sit omnibus quod instituis. Bene vertat quod agis. Bene fortunet Deus tuos labores. Faveant superi tuis conatibus. Quaeso ut quod instituisti, superis bene fortunantibus, feliciter absolvas. Bene fortunet Christus opt. max. quod in manibus est. Feliciter cedat quod instituisti. Feliciter exeat quod aggressus es. Rem sanctam aggressus es, precor ut felix sit exitus, ac prosperum numen aspiret pulcherrimis coeptis. Christus bene coepta secundet. Prospere succedat quod auspicatus es. Deum opt. maximumque precor, ut istud consilium quam est honestum, tam sit et felix. Bonis avibus coepta res, melioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem cursum, et recursum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto brevi tibi prosperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter et navigare et renavigare. Sit iter laetum, reditus laetior. Utinam ista profectio tibi succedat ex animi tui sententia. Utinam tibi tam jucunda sit ista profectio, quam nobis erit interim molestum tui desiderium. Bonis auspiciis solvas ancoram. Precor ut ex utriusque votis succedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo bonoque sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium voluptati sit omnibus nobis. Sospitet te Jesus opt. max. Superi propitii te nobis incolumen restituant. Servet te Deus animae dimidium meae. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi laetis auspiciis ineat, laetioribus procedat, laetissimis exeat, ac saepius recurat semper felicior. **RESP. At ego vicissim tibi multa secula felicissima precor, ne tu gratis sis nobis bene precatus. Precor ut hic dies tibi candidus illuxerit. Precor ut hic sol tibi felix surxerit. **RESP.** Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, et sit utrique nostrum prosperrimus. Opto tibi noctem prosperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. **RESP.** At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta mille precor faustissimas.**

V A L E , I N D I G R E S S U .

Valete omnes. Bene vale. Cura ut quam rectissime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te bene valere. Jam me tempus alio vocat, tu valebis. Valeto quam optime. Vale pancraticae aut si mavis athleticae. Vale ut dignus es. Vale ut meritis. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum. Num-

quid vis? Est aliud quod me velis? **RESP.** Nihil, nisi ut prospere valeas. Da operam ut sis prospera valetudine. Age curam valetudinis tuae. Habe curam salutis tuae. Fac ut proximo congressu te laetum ac nitidum videamus. Jubeo te curare cuticulam. Cura ut sit mens sana in corpore sano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore tum animo. **RESP.** Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

SALUTARE PER ALIUM.

Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimum. Erasmiolum item mea causa salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quam potest officiosissime ex me salutem dicito. Dic me omnibus omnia laeta precari. Salutabis mihi sodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato. Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem adscribes. Mei vice salutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? **RESP.** Ut recte valeant. Estne quod velis ad tuos perferri me nuncio? **RESP.** Multam salutem omnibus, sed precipue patri. Sunt quos per me tuo nomine velis salutatos? **RESP.** Omnes qui de me percontabuntur. Salutem quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum foenore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, hos omnes mea gratia vicissim salutabis accurate. In amicis salutandis sis quaeso mihi vicarius. Salutassem generum meum per litteras, sed tu mihi apud illum epistolae vice fueris. Heus heus, quo properas? **RESP.** Recta Lovanium. Resiste paulisper, est quod tibi mandem. **RESP.** Atqui pediti non convenit sarcina. Quid rei est? **RESP.** Ut Goelenium, Butgerum, Joannem Campensem, totumque chorum trilinguem mihi salutes. **RESP.** Si nihil aliud imponis sarcinae praeter salutes, facile perferam. Atque ne gratis istud facias, precor uti tibi quoque eunti ac redeunti salus sit comes.

REDUCEM QUOMODO SALUTARE OPORTEAT.

Salvum te advenire gaudemus. Sospitem adesse volupe est. Te nobis redditum esse voluptati est. Gratulamur tibi felicem redditum. Gratia superis quod nobis incolumis redieris. Quo molestius fuit nobis tui desiderium, hoc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur et tibi et nobis, quod vivus ac valens nobis restitutus sis. Hoc reditus tuus est nobis jucundior, quo minus expectatus. **RESP.** Ego vicissim laetor, quod incolumis vos incolumes offenderim. Quod te salvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi redisse salvus, nisi vos salvos reperissem. Nunc demum mihi videor sospes, cum vos incolumes ac pulchre valentes conspicio.

PERCONTANDI FORMA.

IN PRIMO CONGRESSU.

GEORGIUS, LIVINUS.

GEORG. Ex qua tandem corte aut cavea nobis ades? LIV. Quid ita? GE. Quia male saginatus. Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Unde prodixis? LI. E collegio Montis acuti. GE. Ergo ades nobis onustus literis. LI. Imo pediculis. GE. Pulchre comitatus advenis. LI. Sane; nec tutum est nunc viatorem ire in-comitatum. GE. Agnosco squalitium scholasticum. Ecquid novarum rerum adfers e Lutetia? LI. Illud inprimis, quod, scio, tibi videbitur incredibile. Lutetiae Beta sapit, et Quercus concionatur. GE. Quid tu narras? LI. Hoc quod audis. GE. Quid ego audio? LI. Hoc quod narro. GE. Monstri simile. Oportet illic fungos et lapides esse auditores, ubi tales concionentur. LI. Atqui sic res habet. Nec audita narro, sed comperta. GE. Oportet igitur illic plurimum sapere homines, si sapit Beta et Quercus. LI. Recte conjectas.

Alia.

GE. Valesne? LI. Contemplare vultum. GE. Quin potius lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipsa loquitur te belle valere: sed quomodo tibi placeas. LI. Corpus quidem belle habet, sed animo male est. GE. At non valet, qui isthac parte laborat. LI. Sic res habent meae: corpus valet, sed aegrotat crumena. GE. Facile isti morbo medebitur mater. Ut valuisti usque? LI. Varie, ut sunt res moralium. GE. Satin' recte vales? Salvane res? Satin' salvae res? Fuistine semper prospera valetudine? LI. Prosperrima, gratia superis. Ego Dei beneficio perpetuo bellissime valui. Semper prospera valetudine sum usus. Hactenus bona valetudine fui, fausta, incolumi, felici, prospera, secunda, integra, basilica, athletica, pancratice valetudine. GE. Faxint superi ut isthuc sit perpetuum ac proprium. Laetus isthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Est isthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem istum ex te audire supra modum gaudeo. Isthuc haud invitus audio. Oppido laetor isthuc audire ex te. Ut idem semper facias, opto. Ut ad istum modum quam diutissime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia superis. Gratiam habeo superis. LI. Equidem pulchre valeo, si tu vales. GE. Nihil interim molestiae fuit? LI. Nihil, nisi quod vestra consuetudine frui non licuit. GE. Quo pacto vales? LI. Recte, pulchre, belle, perbelle, bellissime, perpulchre, feliciter, commode, minime male. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: basilice, pancratice, athletice. GE. Expectabam ut diceret etiam, taurice.

MALE VALERE.

GE. Rectene vales? LI. Vellem quidem. Non admodum ex-
sententia. Equidem utcunque valeo. Sic satis. Valeo ut possum,
quando ut volo non licet. Ut soleo. Ita ut superis visum est. Non
optime sane. Sic ut antehac pejus nunquam. Valeo ut solent, qui-
bus cum medicis res est. GE. Ut vales? LI. Secus quam vellem.
GE. Qua valetudine es? LI. Haud sane commoda, incommoda,
perquam incommoda, infelici, parum prospera, parum secunda,
mala, adversa, infausta, imbecilli, dubia, mediocri, vix mediocri,
longe alia quam vellem, tolerabili, qualem optem hostibus meis.
GE. Rem mihi sane quam acerbam narras. Prohibeant superi.
Avertat Deus. Bona verba. Hic cupiam te vanum esse. Bono sis
animo oportet. Forti infractoque sis animo. Multum juvat animus
in re mala bonus. Fulciendus est animus spe fortunae secundioris.
Quid morbi est? Quod mali genus est? Quis te morbus habet? Quo
morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? LI.
Nescio, et hoc laboro periculosius. GE. Verum. Nam ad sanita-
tem gradus est, novisse morbum. Nullosne consuluisti medicos?
LI. Et quidem permultos. GE. Quid respondent? LI. Id quod
advocati Demiphoni apud Comicum, alius negat, alius ait, alius
deliberandum censet. In hoc consentiunt omnes, me miserum esse.
GE. Quam pridem habet te hoc mali? Diu est quod teneris isto
morbo? Quantum temporis est quod te malum hoc corripuit? LI.
Dies plus minus viginti. Ferme mensis est. Jam tertius est mensis.
Mihi quidem seculum videtur, quod aegrotare coepi. GE. Adniten-
dum censeo ne morbus fiat familiaris. LI. Jam nimium assuevit.
GE. Num est hydrops? LI. Negant. GE. Num dysenteria? LI.
Non arbitror. GE. Num febris? LI. Opinor febris esse speciem,
sed novam, ut nunc novi subinde morbi exoriuntur, antehac incog-
niti. GE. At plus satis erat veterum. LI. Ita visum est naturae
nimium novercae. GE. Quoto die recurrit dolor? LI. Quoto die
narras, imo quotidie: saepius, quam Euripus. GE. Papae, malum
abominandum. Unde contraxisti morbum? Unde suspicaris hoc esse
collectum mali? LI. Ex inedia. GE. At non soles usque adeo
superstitiosus esse, ut te jejunio maceres. LI. Non erat religio,
sed inopia. GE. Quaenam? LI. Quia non dabatur cibus. E fri-
gore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum suspicor. E
vino plus satis diluto. E crudis malis contracta est stomachi cru-
ditas. GE. Vide ne ex immodico aut intempestivo studio conciliaris
hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderata.
Quin accersis medicum? LI. Timeo ne citius morbum augeat, quam
adimat. Metuo ne pro remedio det venenum. GE. Deligendus est
igitur cui tuto fidas. LI. Si moriendum est, malo semel mori, quam
tot pharmacis excarnificatus. GE. Pac igitur ipse tibi sia medicus.

Si diffidis homini medico, precor ut sit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cuculla Dominicali aut Franciscana revaluerunt. LI. Idem fortassis evenisset, si lenonis pallio tecti fuissent. Verum ista diffidenti nihil conducunt. GE. Vide igitur, ut reviviscas. Alii morbo levati sunt, nuncupatis alicui divo votis. LI. At ego cum divis non paciscor. GE. Proinde tu vel a Christo, cui fidis, pete sanitatis beneficium. LI. At ego an beneficium sit nescio. GE. An non beneficium est liberari morbo? LI. Nonnunquam mori felicius est. Ab illo nihil peto, nisi ut, quod scit optimum esse, mihi largiatur. GE. Sume quod alvum dejiat. LI. Jam sua sponte cita est. GE. Ciendus est alvus. Movendus est alvus. LI. Imo sistendus est magis, nam plus satis profuit.

Alia.

GE. Fuitne tibi hoc iter faustum et commodum? LI. Sic satis: nisi quod nihil usquam tutum est a latronibus. GE. Hic est belli ludus. LI. Est, sed sceleratissimus. GE. Pedes advenis, an eques? LI. Partim pedestri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. GE. Quo in statu sunt res Gallicae? LI. Sane turbulento. Magnae bellorum minae sunt. Quid mali allaturi sint hostibus, nescio: certe Galli jam ipsi non dicendis malis affliguntur. GE. Unde profisciscuntur isti bellorum tumultus? LI. Unde, nisi ex ambitione monarcharum? GE. At horum prudentia conveniebat sedari rerum humanarum tempestates. LI. Sedant illi quidem, sed ut Auster mare. Persuadent sibi se deos esse, suaque causa mundum hunc esse conditum. GE. Imo princeps reipublicae gratia constituitur, non respublica principis causa. LI. Imo non desunt Theologi qui frigidam suffundant, et ad hos tumultus classicum canant. GE. Istos ego statuerem in prima acie. LI. At illi sibi cavent post principia. GE. Ista publica fatis curanda relinquamus. Tuae res quo tandem in statu sunt? LI. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. GE. Quo pacto se res habent tuae? num ex voto? LI. Imo supra votum, supra meritum, supra spem. GE. Satin' ex sententia? Satin' salva omnia? Satisne prospera omnia? LI. Res in pejore statu esse non potest. Pejore in loco negocium non potest esse. GE. Non cepisti igitur quod captabas? non contingit praeda quam venabaris? LI. Venabar equidem, sed irata Delia. GE. Nihil reliquum est spei? LI. Spei permultum, sed rei nihil. GE. Episcopus nihil ostendit spei? LI. Tota plaustra totasque spei naves, sed praeterea nihil. GE. Nihil adhuc misit? LI. Promisit quidem largiter, at ne teruncium quidem misit. GE. Ergo spe alendus est animus. LI. Sed hac non saginatur venter. Qui spe aluntur, pendent, non vivunt. GE. Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil esset oneris in zona. LI. Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma certiora adversus latrones. Sed ego malim et onus et periculum.

GE. Nihilne tibi ademptum est in via? LI. Mihine? Quaeso quid eripias nudo? Aliis citius periculum erat a me. Licuit mihi vacuo viatori per totum iter canere et esurire. Num quid vis? GE. Quo nunc hinc abis? LI. Recta domum, salutaturus penates jamdiu non visos. GE. Precor ut illic offendas omnia laeta. LI. Utinam ita velint superi. Nihil interim extitit novi domi nostrae? GE. Nihil, nisi quod reperies auctam familiam. Nam tua Catulla peperit tibi catulum absenti. Tua gallina peperit tibi ovum. LI. Bene nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro isthuc nuncio polliceor evangelium. GE. Quodnam? secundum Matthaeum? LI. Non, sed secundum Homerum. En, accipe. GE. Tibi serva tuum evangelium. Mihi saxorum satis est domi. LI. Ne sperne munusculum. Aëtites est, qui gravidis admotus in nixu maturat partum. GE. Quid ais? Est mihi sane gratissimum. Dispiciam unde possim hoc donum pensare. LI. Abunde pensatum puta, si boni consulueris. GE. Imo nihil accidere potuit magis in tempore. Nam uxori meae jampridem tumet uterus. LI. Illud igitur abs te stipulabor, ut si masculum ediderit, me susceptorem asciscas. GE. Polliceor, ac tuum indetur puero nomen. LI. Quod utrisque bene vertat. GE. Imo nobis omnibus.

PERSONAE.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

MA. Redisti nobis obesior solito. Redisti procerior. CY. At equidem malle prudentior, aut doctior. MA. Imberbis abieras, redisti barbatulus. Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor? quid macies? quid frons caperata? CY. Ut est fortuna, sic est corporis habitus. MA. Num adversa? CY. Nunquam mihi quidem alias secunda, sed nunquam, quam nunc, reflavit odiosius. MA. Doleo vicem tuam. Delet mihi tua calamitas. Sed quid isthuc mali est? CY. Universae pecuniae naufragium feci. MA. In mari? CY. Non, sed in littore nondum navem ingressus. MA. Ubinam? CY. In littore Britannico. MA. Bene habet quod ipse nobis vivus enatasti. Praestat pecuniae jacturam facere, quam vitae. Levius est pecuniae dispendium, quam famae. CY. Vita famaeque incolumi, perit pecunia. MA. Vita sarciri nullo pacto potest, fama aegre potest, pecunia facile alicunde sarciatur. Qui malum hoc accidit? CY. Nescio, nisi quod sic erat in fatis meis. Sic visum est superis. Sic licuit genio meo malo. MA. Vides igitur doctrinam ac virtutem tutissimas esse divitias, quae nec eripi possunt, nec gravant circumferentem? CY. Pulchre tu quidem philosopharis, sed interim ego ringor.

Alia.

PERSONAE.

CLAUDIUS, BALBUS.

CL. Gratulor tibi reduci Balbe. BA. Et ego tibi superstiti. CL. Gratulor tibi in patriam reverso. BA. Imo gratulare magis e Gallia profugo. CL. Quid ita? BA. Quia illic bellis fervent omnia. CL. Quid Musis cum Marte? BA. Atqui illic ne Musis quidem parcitur. CL. Tu igitur feliciter elapsus es. BA. At non sine periculo. CL. Totus alius nobis redisti. BA. Qui sic? CL. Ex Hollando versus es in Gallum. BA. Quid? an capus eram quum hinc abirem? CL. Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. BA. Hanc metamorphosin malim, quam in gallinam. Sed ut cuculla non facit monachum, ita nec vestis gallum. CL. Jam ne calles Gallice? BA. Sic satis. CL. Quo pacto didicisti? BA. Magistris haudquaquam mutis. CL. Quibus? BA. Mulierculis, quovis turture loquacioribus. CL. In tali ludo facile discimus loqui. Sonasne probe sermonem Gallicum? BA. Imo et Latinum sono Gallice. CL. Numquam igitur scribes bona carmina. BA. Cur ita? CL. Quia periit tibi syllabarum quantitas. BA. Mihi satis est qualitas. CL. Quid? estne Lutetia immunis a pestilentia? BA. Non est, sed perpetua non est: aliquando remittit sese, mox recrudescit, nonnumquam intermittitur, deinde recipit sese. CL. Non sat erat malorum tibi bellum est? BA. Erat, nisi secus esset visum superis. CL. Annonae caritatem istic esse oportet. BA. Imo penuriam. Omnium rerum illic inopia est, praeterquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vilitas. CL. Quid accidit Gallis ut bellum suscipiant cum Aquila? BA. Quia movet illos exemplum scarabei, qui non cessit aquilae. In bello nemo sibi non videtur Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant negociola quaedam.

DOMESTICA CONFABULATIO.

PERSONAE.

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. Heus heus puer, nemon' huc prodit? MI. Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet esse. O lepidum caput. Quid adfers mi Petre? PE. Me-ipsum. MI. Nae tu remi haud magni precii huc attulisti. PE. Atqui magno constitui patri meo. MI. Credo pluris, quam revendi possis. PE. Caeterum Jodocus estne domi? MI. Incertus sum; sed visam. PE. Quin tu potius abi, et roga ipsum an velit nunc esse domi. MI. Abi tu potius, sisque tibi ipsi Mercurius. PE. Heus Jodoce, num es domi? JO. Non sum. PE. Impudens, non ego audio te loquentem? Imo tu impudentior. Nuper

Mo. Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid est bonae rei? Dr. Ajunt te venatorem esse factum. Mo. Imo jam intra casses meos est praeda quam venabar. Dr. Quanam? Mo. Lepida puella, quam perendie ducturus sum: vosque oro ut meas nuptias vestra praesentia dignemini honestare. Dr. Quanam est sponsa? Mo. Aloisia Chremetis filia. Dr. Egregium spectatorem formarum! Tuis oculis adlubuit illa, nigro capillitio, simis naribus, ore praelargo, ventre prominulo? Mo. Desinite. Mihi eam duxi, non vobis. Non sat est, quod suo regi pulchra est regina? Ita demum mihi illa placebit, si vobis non admodum placeat.

A l i a.

SYRUS, GETA.

Sy. Opto tibi multam felicitatem. Ge. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. Sy. Quid agis rei? Ge. Confabulator. Sy. Quid? confabulare solus? Ge. Ut vides. Sy. Fortasse tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabuleris. Ge. Imo cum lepidissimo congerrone confabulor. Sy. Quo? Ge. Apuleio. Sy. Istud quidem nunquam non facis. Sed amant alternam Camoenae. Tu perpetuo studes. Ge. Non est ulla studiorum satietas. Sy. Verum, sed est tamen modus quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda sunt, sed relaxanda. Nihil suave quod perpetuum. Voluptates commendat rarior usus. Tu nihil aliud quam studes. Continenter incumbis literis. Indesinenter inhaeres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es in studio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis studendi finem, neque modum. Nullam studiis tuis requiem intermiscis. Numquam studendi laborem nec intermittis nec remittis. Ge. Age, tuo more facis. Rides me ut soles. Nunc ludis tu quidem me. Salse me rides. Satyricum agis. Naso me suspendis adunco. Non me fallit tuum scommata. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi risui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos deliciasque facis. Eadem opera assue mihi auriculas asini. Ipsi codices pulvere situque obducti loquuntur, quam sim immodicus in studio. Sy. Emoriar, ni loquor ex animo. Dispeream, si quid fingo. Ne vivam, si quid simulor. Loquor id quod sentio. Quod res est dico. Serie loquor. Ex animo loquor. Non secus sentio, quam loquor.

CUR NON VISIS?

Ge. Quid causae est, quod tam diu nos non inviseris? Quid rei est, quod nos tam raro visis? Quid accidit, quod tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es salutator? Quid sibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obstitit, quo minus visas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

NON LICUIT PER OCCUPATIONES.

SY. Non licuit per ocium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negocia. Hactenus non sinebant negocia, ut te viserem. Non patiebantur undae negociorum, quibus involvebar, ut te salutarem. Occupatio fui, quam ut potuerim. Tam variis distringebatur curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipsi mihi fuit copia mei, sic me totum molesta quaedam negocia possidebant. Negociis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit ocium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. **GE.** Equidem accipio tuam excusationem, sed hac lege, ne saepius utaris. Excusatio tua justior est, quam vellem, si quidem valetudo fuit in causa. Hac lege mihi purgatus eris, si quod cessatum est, officio sarcias: si superiorem cessationem crebra visitatione penses. **SY.** Tu nihil moraris istiusmodi officia nimium vulgaria. Amicitia nostra firmior est, quam ut sit officiis istis vulgaribus alenda. Satis crebro visis, qui constanter amat. **GE.** Male sit istis curis quae te nobis adimunt. Quin imprecor istis negociis, quae talem amicum nobis invident? Pessime sit isti febris, quae nos tam gravi desiderio torsit tui. Male pereat ista febris, te quidem incolumi.

MANDANDI AC POLLICENDI.

JACOBUS, SAPIDUS.

JA. Quaeso ut haec res tibi cordi sit. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi sit curae. Hac in re velim ut totum Sapidum exeras. Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re quaeso ut advigiles. Curabis hanc rem mea causa diligenter. Si vere is es, quem semper esse te mihi persuasi, fac ut sentiam hac in causa, quanti me facias. **SA.** Desine, ego tibi hoc effectum reddam, et quidem propediem. Eventum praestare non possum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec studium defuturum. Curabo diligentius, quam si mea res ageretur: quamquam meam esse duco, quae sit amici. Faciam ut in me quidvis desideres citius, quam fidem ac diligentiam. Tu fac in utramque dormias aurem, ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio provinciam omnem. Gaudeo mihi datam occasionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, sed re praestabo, quidquid est amici sinceri, et ex animo bene volentis. Nolim te lactare vana spe. Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

SUCCESSUS.

SA. Res successit opinione melius. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupsisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua et ventis et amne sequendo processit. Vicit etiam vota nostra

fortunae faventis afflatus. Opinor te litasse Rhamnusia, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi quam fuissem ausus optare. Ventis per omnia sequendis hic cursus nobis peractus est. Res omnis cecidit ex sententia. Pulchre nobis cecidit haec alea. Opinor volasse noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum sapienter institutum.

GRATIARUM ACTIO.

JA. Equidem et gratiam habeo, et habiturus sum, quoad vivam, maximam. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possum, referre nequaquam. Video quantum debeam tuo in me studio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi fecisti, et hoc magis debeo. De isthoc tuo in me officio, amo te mi Sapide, ut par est, maxime. Quod hac in causa praestiteris amicum minime aulicum, et habetur à me gratia, et semper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo te, et habeo gratiam. Isthoc officio gratiam inisti apud me maximam. Pergratum est, quod causam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quae tu plurima in me contulisti, hoc est longe gratissimum. Referre gratiam parem nequaquam possum: agere accuratius inter nos supervacaneum sit: quod unum possum, habebo dum vixero. Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam solvendo esse queam. Hoc beneficio arctius me tibi devinxisti, quam ut possim dissolvere. Obligationem me tibi reddidisti, quam ut nomen meum e tuo diario possim unquam expungere. Hoc officio me sic tuum reddidisti, ut nullum mancipium aequè sit in rebus heri sui. Hac re me tibi devinctiorem reddidisti, quam ut unquam aes alienum possim resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendae sunt gratiae: hoc majus est, quam ut conveniat verbis gratias agere.

RESPONSIO.

SA. Aufer mihi ista. Major est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, sed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, si gratum est quod feci sedulo. Non est cur mihi gratias agas, si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor, ingratissimus habendus, si defuissem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid mea cura praestari potest, hoc tam tuum esse ducito, quam id quod est maxime tuum. Videor mihi beneficium accepisse, quod nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quasi non multo majora tibi debeam. Sibi bene facit, qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed foenerat. Si ex animo probas officium in te

meum, fac utare saepius. Ita credam tibi gratum esse quod feci, si quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes quod voles.

ALIA IN CONGRESSU.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

AR. Salve multum Corneli jam toto seculo desiderate. Co. Salve et tu sodalis exoptatissime. AR. Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? Co. Apud inferos. AR. Non admodum veri dissimile dicis, adeo nobis redisti squalidus, macilentus, ac pallidus. Co. Imo ab Hierosolymis adaum tibi, non a profundis manibus. AR. Quis Deus, aut quis ventus te illuc adegit? Co. Quae res adigit alios innumeros? AR. Stultitia, ni fallor. Co. Igitur hoc convicii non in me solum competet. AR. Quid illic venabare? Co. Ut miser essem. AR. Isthuc licebat domi. Estne illic, quod tu putes spectatu dignum? Co. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Ostenduntur quaedam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, et excogitatum ad alliciendos simplices et credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. AR. Quid igitur vidisti? Co. Magnam ubique barbariem. AR. Nihilo sanctior redis? Co. Imo multis partibus deterior. AR. Numatior ergo? Co. Imo nudior leberide. AR. An non poenitet igitur tam longinquae peregrinationis frustra susceptae? Co. Nec pudet, quia tam multos habeo stultitiae meae sodales: nec poenitet, quia frustra jam sit poenitere. AR. Nihil ergo fructus refert e tam difficili peregrinatione? Co. Multum. AR. Quid tandem? Co. Quia posthac vivam suavius. AR. An quia jucundum est meminisse laborum actorum? Co. Est isthuc quidem nonnihil, sed non in hoc sunt omnia. AR. Estne aliud praemium? Co. Est sane. AR. Quod? effare. Co. Magna voluptate, quoties libebit, et ipse me afficiam et alios mentiando, quoties itinerarium meum recitabo in conciliabulis aut in conviviis. AR. Profecto non tu procul aberras a scopo. Co. Deinde non minus capiam voluptatis, quum alios audiam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut quum narrent Siculis gerris vaniora, tamen sibi etiam persuadeant se vera loqui. AR. Mira voluptas. Non omnino tibi periit oleum et opera, quod ajunt. Co. Imo hoc arbitror aliquanto consultius, quam quod faciunt isti, qui paullo pecuniae conducti proficiscuntur in militiam, omnium scelearum scholam. AR. Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. Co. Verum aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare vel delectari, aut alea tempus et rem perdere. AR. Cogor equidem pedibus in tuam ire sententiam. Co. Verum est et

alius fructus. AR. Quis? Co. Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic insaniae, eum admonebo domi maneat: ut nautae solent ejecti naufragio monere navigaturos, quid periculi sit vitandum. AR. Utinam mihi monitor adfuisses in tempore! Co. Quid? num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit et te hujus mali contagium? AR. Visi Romam et Compostellam. Co. Deum immortalem, quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiae meae socium! Quae Pallas isthuc tibi misit in mentem? AR. Non Pallas, sed ipsa Moria, praesertim cum domi haberem uxorem integra adhuc aetate, liberos aliquot, et familiam, quae pendeat ex me, et opera mea quotidiana alitur. Co. Oportuit fuisse seriae rei quippiam quod te a charissimis tuis distraxerit. Narra obsecro. AR. Pudet dicere. Co. Non apud me, qui, ut scis, eodem tenear malo. AR. Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui praedicabat, sibi esse in animo salutare divum Jacobum: erat alter qui divum Petrum. Illico non defuit unus aut alter, qui sponderent se comites fore. Tandem visum est, ut omnes irent simul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus sum et ipse. Mox agitari coeptum, utro potius iremus, Romam, an Compostellam. Factum est senatusconsultum, ut bonis auspiciis utroque postridie proficisceremur omnes. Co. O grave decretum, dignius quod vino inscriberetur quam aeri. AR. Ac mox ingens obambulat patera, quam ubi suo quisque ordine ebibisset, votum factum est inviolabile. Co. Nova religio; sed num omnibus contigit reditus incolumis? AR. Omnibus praeterquam tribus, quorum unus in profectione moriens mandavit nobis ut suis verbis salutem diceremus Petro et Jacobo. Alter periit Romae, jussitque ut suo nomine salutarem uxorem ac liberos. Tertium reliquimus Florentiae, valetudinis plane deploratae. Opinor jam esse apud superos. Co. Adeone pius erat? AR. Imo nugator maximus. Co. Unde igitur isthuc suspicare? AR. Quia peram habebat indulgentiis largissimis distentam. Co. Audio: sed iter est longum in caelum, nec satis, ut audio, tutum, ob latrunculos qui obsident regionem aëris mediam. AR. Verum: sed ille sat erat munitus diplomatibus. Co. Qua lingua descriptis? AR. Romana. Co. In tuto est igitur? AR. Est, nisi forte incidat in genium aliquem qui latine nesciat: tum esset illi redeundum Romam, et novum diploma impetrandum. Co. Bullae venduntur illic et mortuis? AR. Maxime. Co. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim corycaeis plena sunt omnia. AR. Ego vero nihil elevo indulgentias, sed combibonis mei stultitiam rideo, qui quum esset alioqui nugator nugacissimus, salutis suae proram, ut ajunt, ac puppim in membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate quam modo praedicabas? Co. Quum erit commodum, adornabi-

mus competatiunculam aliquam, vocabimus nostri ordinis homines, ibi certabimus mentiendo, nosque affatim mutuis mendaciis oblectabimus. AR. Age fiat.

Alia.

PERSONAE.

PAMPHAGUS, COCLES.

PA. Aut parum prospiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. CO. Imo nihil te fallunt oculi tui: vides sodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat spes reditus tui, qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quae te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quaeso. PA. Ab Antipodibus. CO. Imo ab insulis, opinor, Fortunatis. PA. Gaudeo quod agnoveris sodalem tuum: nam verebar ne sic domum redirem, quemadmodum rediit Ulysses. CO. Quonam pacto rediit ille? PA. Nec ab uxore est agnitus. Solus canis jam vetulus, mota cauda dominum agnovit. CO. Quot annos ille domo abfuerat? PA. Viginti. CO. Tu plures abfuisti; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis isthuc narrat de Ulysse? PA. Homerus. CO. Oh, ille, ut ajunt, pater est omnium fabularum. Fortassis uxor interim asciverat taurum alium, et idcirco non agnovit Ulyssem suum. PA. Imo nihil illa castius: sed Pallas addiderat Ulyssi senium, ne posset agnosci. CO. Qui tandem agnitus est. PA. E tuberculo; quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. CO. O curiosam lamiam! Et tu miraris, si ego te agnovi ex isto tam insigni naso? PA. Nihil me poenitet hujus nasi. CO. Nec est cur poeniteat, cum organum tibi sit ad res tam multas utile. PA. Ad quas? CO. Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. PA. Perge. CO. Deinde si quid hauriendum erit e cavo profundiore, fuerit loco promuscidis. PA. Papae! CO. Si manus erunt occupatae, licebit uti vice paxilli. PA. Etiamne amplius? CO. Conducat excitando foculo, si defuerit folliis. PA. Belle narras. Quid praeterea? CO. Si lumen officiat scribenti, praebabit umbraculum. PA. Ha ha he: est praeterea quod dicas? CO. In bello navali praebabit usum harpagonis. PA. Quid in bello terrestri? CO. Erit loco clypei. PA. Quid deinde? CO. Findendis lignis erit cuneus. PA. Probe. CO. Si praeconem agas, erit tuba: si classicum canas, cornu: si fodias, ligo: si metas, falx: si naviges, ancora: in popina fuerit fuscina: in piscando hamus. PA. O me felicem! nesciebam me circumferre tam ad multa conducibilem supellectilem. CO. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? PA. Roma. CO. At qui fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? PA. Imo nusquam magis latent boni viri; adeo ut saepe clarissima luce neminem videas in frequenti foro. CO. Redis igitur nobis onustus sacerdotiis. PA. Venatus equidem sum sedulo: at parum favit Delia. Nam complures

illic piscantur hamo, quod dici solet, aureo. Co. Stultum piscandi genus. PA. Et tamen pulchre succedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit haec alea. Co. An non insigniter stulti sunt, qui plumbum cummutant auro? PA. Sed non intelligis, in plumbo sacro venas auri subesse. Co. Quid igitur? redisti nobis nihil aliud quam Pamphagus? PA. Non. Co. Quid igitur? PA. Lupus hians. Co. Felicius redeunt, qui asini redeunt sacerdotiorum sarcina graves. Cur mavis sacerdotium quam uxorem? PA. Quia mihi placet otium. Arridet Epicurea vita. Co. At mea sententia suavius vivunt, quibus est lepida puella domi, quam complectantur quoties libet. PA. Sed adde, nonnunquam quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno mense felix est: cui contingit opimum sacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. Co. Sed tristis est solitudo; adeo ut nec Adam suaviter victurus fuerit in Paradiso, nisi Deus illi adjunxisset Evam. PA. Non deerit Eva, cui sit opulentum sacerdotium. Co. Sed voluptas non est voluptas, quae cum mala fama, malaque conscientia conjuncta est. PA. Verum dicis: et idcirco mihi in animo est, confabulatione librorum solitudinis taedium fallere. Co. Istis quidem sodalibus nihil jucundius. Sed redisne ad tuam piscationem? PA. Redeo, si liceat parare novam escam. Co. Aureamne, an argenteam? PA. Utramlibet. Co. Bono animo es; pater suppeditabit. PA. Nihil illo tenacius. Nec crediturus est denuo, quum intellexerit, mihi sortem etiam perisse. Co. Verum ista lex est aleae. PA. Sed ille non delectatur hac alea. Co. Si pernegabit ille, commonstrabo tibi unde possis quantum voles pecuniae sumere. PA. Tu vero mihi voluptatem narras: age monstra; jam cor mihi salit. Co. In promptu est. PA. Nactus es thesaurum aliquem? Co. Si nactus essem, mihi nactus essem, non tibi. PA. Si queam corradere, centum ducatos, revixerit spes. Co. At ego tibi commonstro, unde possis haurire centum millia. PA. Quin tu igitur me beas? Ne diutius eneca. Dic, unde. Co. Ex Asse Budaei. Illic reperias innumeras myriades, sive auream malis monetam, sive argenteam. PA. Abi quo dignus es cum tuo joco. Illinc tibi resolvam, quod debuero pecuniae. Co. Resolves, sed quod illinc tibi numeraro. PA. Age, novi nasum tuum. Co. At mihi prae te nasus est nullus. PA. Imo nihil te nasutius. Nihil es nisi nasus. Ludis in re seria. Hac in re ringi possim citius, quam ridere. Res gravior est quam ut ridere libeat. Tu si hic esses, non luderess. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, et illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocosa. Co. Minime rideo; id, quod res est, dico. Non rideo quidem; imo rem ipsam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. PA. Ita tibi semper stet in capite pileum, ut ista tu simpliciter loqueris. Sed cesso abire domum, cogniturus quo statu sint illic omnia? Co. Offendes nova permulta. PA. Credo; sed

utinam omnia ex animi sententia. Co. Isthuc optare licet omnibus; sed hactenus obtigit nemini. PA. Hoc quoque commoditatis adferet utrique nostrum sua peregrinatio, quod dulcior erit posthac domus. Co. Nescio: nam video, quosdam septies illo recurrere. Adeo scabies illa sine fine solet prurire, si quem semel invaserit.

Alia.

M I L I T A R I A.

HANNNO, THRASYMACHUS.

HA. Unde redis nobis Vulcanus qui Mercurius hinc abieras? TH. Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare quum abires, nunc claudicas. TH. Sic a bello rediri solet. HA. Quid tibi cum bello, homo quovis dama fugacior? TH. Spes praedae reddiderat fortem. HA. Multum igitur refert manubiarum? TH. Imo zonam inanem. HA. Tanto minus gravare sarcina. TH. Atqui sceleribus onustus redeo. HA. Gravis profecto sarcina, si verum dicit propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus illic scelerum et vidi et patravi, quam unquam antehac in omni vita. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris? TH. Nihil neque scelestius neque calamitosius. HA. Quid igitur in mentem venit istis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad convivium? TH. Ego nihil aliud conjectare possim, quam illos agi malis furiis, seseque totos malo daemoni ac miseriae devovisse, nec aliud quam hic manes suos anticipare. HA. Ita quidem videtur. Nam ad res honestas vix ullo pretio conducì queant. Sed expone nobis, quomodo gestum sit praelium, et utro sese inclinavit victoria. TH. Tantus erat strepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix scirem ubi essem ipse. HA. Unde igitur caeteri, qui ex bello veniunt, sic depingunt singula, quid quisque dixerit aut gesserit, quasi nusquam non adfuissent otiosi spectatores? TH. Ego credo istos mentiri splendide. In tentorio meo quid gestum sit, scio: quid in praelio, prorsus ignoro. HA. An ne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? TH. Vix; ita me Mavors posthac male amet: suspicor aut saxo, aut equi calce laesum genu. HA. At ego scio. TH. Scis? an tibi narravit aliquis? HA. Non, sed divino. TH. Dic igitur. HA. Quum fugeres pavidus, collapsus humi offendisti in silicem. TH. Dispercam, nisi rem acu tetigisti. Adeo verisimile est quod divinasti. HA. Abi domum, et uxori narra tuas victorias. TH. Illa mihi occinet haud suave encomium, qui nudus redeam. HA. Sed unde restitues, quod rapuisti? TH. Jam pridem restitui. HA. Cui? TH. Scortis, oenopolis, et iis qui me vicerunt alea. HA. Satis militariter. Par est, ut quod male partum est, pejus dispareat. Verum, a sacrilegiis, opinor, temperatum est. TH. Imo illic erat

sacrum nihil. Nec profanis parcitum est, nec fanis. HA. Quo pacto sarcies? TH. Negant oportere sarciri, quod in bello commissum sit: jure fit, quod illic fit. HA. Jure belli fortassis. TH. Tenes. HA. At istud jus summa est injuria. Te non patriae pietas, praedae spes pertraxit in bellum. TH. Fateor, et arbitror paucos illuc ire sanctiore proposito. HA. Est aliquid insanire cum multis. TH. Concionator e suggesto pronuntiavit, bellum esse justum. HA. Suggestum illud non solet mentiri. Sed ut justum sit principi, non continuo justum est tibi. TH. Audivi ex Rabbiniis, quod licet sua cuique arte vivere. HA. Praeclara ars, incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. TH. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur nostra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? HA. Non eras sollicitus, quonam esset migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? TH. Non admodum. Bona spes habebat animum meum. Nam divae Barbarae me semel commendaram. HA. Receperat illa tutelam tui? TH. Sic mihi visa est annuere capite aliquantulum. HA. Quando isthuc tibi visum est? mane? TH. Non, sed a coena. HA. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visae sunt ambulare. TH. Ut hic divinat omnia! sed praecipua spes erat in divo Christophoro, cujus imaginem quotidie contemplabar. HA. In tentoriis? Unde illic divi? TH. Carbone pinxeramus illum in velo. HA. Nimirum haudquaquam ficulnum, ut ajunt, praesidium erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jocum; non video qui possis expiari a tantis flagitiis, nisi te conferas Romam. TH. Imo novi viam breviorē. HA. Quam? TH. Ibo ad Dominicales; illic paullo transigam cum commissariis. HA. Etiam de sacrilegiis? TH. Etiamsi Christum ipsum spoliasset, ac decollasset etiam; tam largas habent indulgentias, et auctoritatem componendi. HA. Bene habet, si vestram compositionem Deus ratam habuerit. TH. Imo magis metuo ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus natura placabilis est. HA. Quem tibi sacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum esse frontis ac bonae mentis. HA. Ne non habeant similes labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus dominicum? TH. Quidni? Posteaquam semel effudero sentinam in illius cuculam, ego me exoneravero sarcina: ipse viderit, qui absolvit. HA. Qui scis, an absolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia manus imponit capiti, admurmurans nescio quid. HA. Quid si reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, haec admurmurans: Absolve te ab omnibus benefactis, quae nulla in te comperio: et restituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi? TH. Viderit ille quid dicat: mihi satis est, quod me credo absolutum. HA. Sed isthuc tuo periculo credis. Fortasse non fuerit satis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obviis, qui mihi conscientiam e serena nubilam redderes?

HA. Felix occursum. Bona avis est obvius amicus, qui bene moneat.
TH. Nescio quam bona, certe parum suavis.

HERILIA.

RABINUS, SYRUS.

RA. Heus heus furcifer, jamdudum rauresco clamore, nec tu tamen expergisceris: videre mihi vel cum gliribus certare posse. Aut ocyus surge, aut ego tibi fuste somnum istum excutiam. Quando crapulam hesternam edormieris? Non te pudet, somnium hominis, in multam lucem stertere? Qui frugi sunt famuli, solent exortum solis antevertere, curareque ut herus surgens reperiat omnia parata. Ut aegre divellitur a nido tepefacto cuculus! Dum scalpit caput, dum distendit nervos, dum oscitat, tota abit hora. SY. Vix dum diluxit. RA. Credo tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox est. Tibi nox adhuc est concubia. SY. Quid me jubes facere? RA. Fac ut luceat focus: verre pileum ac pallium: exerge valceos et crepidas. Inversas caligas primum intus purga scopis, mox foris. Deinde suffutum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineam indusium, ac ad ignem fumi expertem sicca lotum SY. Fiet. RA. Atqui move te ocyus. Jam haec fecisse oportuit. SY. Moveo. RA. Video; sed nihil promotes. Ut incedit testudo? SY. Non possum simul sorbere et flare. RA. Etiam sententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti stragulas, revolve cortinas. Verre pavementum. Verre solum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid cessas, asine? Annus est priusquam accendas candelam. SY. Vix reperio scintillam ignis. RA. Sic heri condidisti. SY. Nec follem habeo. RA. Ut responsat nebulo, quasi qui te habeat, careat folle. SY. Quam imperiosum habeo dominum! vix hujus jussis decem expediti famuli fecerint satis. RA. Quid ais, cessator? SY. Nihil; omnia recte. RA. Non ego te audio murmurantem? SY. Equidem precor. RA. Credo, Pater noster inversum. Precationem, opinor, Dominicam praepostere. Quid gannis de imperio? SY. Precor tibi ut fias Imperator. RA. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Haec confusa suo quaeque loco digesto. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Haec sordida submovo ab oculis, fortassis invisent me quidam aulici. Si quid sensero praetermissum, vapulabis largiter. SY. Hic sane novi benignitatem tuam. RA. Proinde cave, si sapis. SY. At interim de prandio nulla mentio. RA. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurrito, adducturus me eo, ubi sum pransurus. SY. Tibi quidem prospectum, sed hic interim nihil est quod edam. RA. Si non est quod edas, est quod esurias. SY. Nemo fit esuriendo satur. RA. Est panis. SY. Est, sed ater et furfuraceus. RA. Delicias hominis! Te qui-

arride, sed compone vultum, quasi non intelligas. Ne cui obrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena despicito. Esto comis etiam erga tenuis fortunae sodales. Neminem deserto. Ne sis lingua futili. Ita fiet, ut sine invidia laudem invenias, et amicos pares. Si videris convivium esse prolixius, precator veniam, ac salutatis convivis, subducito te a mensa. Vide ut horum memineris. Pu. Dabitur opera, mi praeceptor. Numquid aliud vis? Pa. Adito nunc libros tuos. Pu. Fiet.

D E L U S U.

NICOLAUS, HIERONYMUS.

COCLES, PAEDAGOGUS.

Ni. Jamdudum et animus et coelum et dies invitat ad ludendum. Hi. Invitant quidem haec omnia, sed solus praeceptor non invitat. Ni. Subornandus orator quispiam, qui veniam extorqueat. Hi. Apte quidem dictum, extorqueat. Nam citius clavam extorseris e manu Herculis, quam ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. Ni. Verum; sed jam olim ille oblitus est, se fuisse puerum. Ad verbera facillimus est et liberalis; hic parcissimus, idemque difficillimus. Hi. Attamen protrudendus est aliquis legatus non admodum verecundae frontis, quem non illico prolelet suis saevis dictis. Ni. Eat qui volet; ego carere malo, quam rogare. Hi. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. Ni. Nemo profecto. Nam perfrictae frontis est, ac bene linguax. Deinde sensum hominis pulchre callet. Hi. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. Co. Equidem experiar sedulo. Verum si non successerit, ne conferte culpam in oratorem vestrum. Hi. Bene ominare: si te satis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. Co. Eo. Bene fortunet legationem meam Mercurius. — Salve praeceptor. PaE. Quid sibi vult nugamentum hominis? Co. Salve praeceptor observande. PaE. Insidiosa civilitas. Satis jam salveo. Dic quid velis. Co. Totus discipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. PaE. Nihil aliud quam luditis, etiam absque venia. Co. Scit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quemadmodum nos docuisti ex Quintiliano. PaE. Sane ut isthuc tenes, quod pro te facit. Laxamento opus est iis, qui vehementer laborant: vobis qui segniter studetis et acriter luditis, fraeno magis opus est quam laxatis habenis. Co. Adnitimur pro viribus. Et si quid hactenus cessatum est, post diligentia sarcietur. PaE. Oh sartores! Quis erit fidejussor aut sponsor, isthuc futurum? Co. Ego capitis mei periculo non dubitem esse sponsor. PaE. Imo culi periculo potius. Scio quam non sit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam sis bonae fidei. Si dederis verba, posthac nequicquam mecum egeris. Ludant, sed grega-

tim in campis. Ne divertant ad compotationes aut alia nequiora. Mature se recipiant domum ante solis occubitum. Co. Fiet. — Exp-ravi, quamquam aegre. Hi. O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. Co. Sed interim cavendum ne quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejussi vestro omnium nomine. Quod si quid accidat, non est quod me posthac utamini legato. Hi. Cavebitur. Sed quod lusus genus potissimum placet? Co. De hoc in campo consultabimus.

P I L A.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, sed aptior hyemi, quam aestati. Hi. Nullum anni tempus nobis parum accommodum est ad ludendum. Ni. Minus sudabitur, si ludamus reticulo. Hi. Imo reticulum piscatoribus relinquamus; elegantius est palma uti. Ni. Age, nihil moror: sed quanti certabimus? Hi. Talitro; sic parceretur pecuniae. Ni. At ego malo fronti parci, quam pecuniae. Hi. Et mihi frons carior est pecunia. Aliquo periculo certandum est, alioqui friget ludus. Ni. Sic res habet, ut dicis. Hi. Utra pars prior evicerit tres lusus, ei victa pendet sextam drachmae partem: sed hac lege, ut quicquid e victoriis collectum fuerit, insumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. Ni. Placet lex; et rata esto. Superest igitur ut sortiamur partes. Nam sumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui jungatur. Hi. Tu tamen me longe peritior es. Ni. Ut sim; sed tu felisior. Hi. Etiam hic valet fortuna? Ni. Illa nusquam non regnat. Hi. Age fiat sortitio. Euge, bene cecidit: contigere quos volebam. Ni. Et nos nostrae sodalitati non poenitet. Hi. Agedum, simus viri. Amat victoria curam, suum quisque locum graviter tueatur. Tu mihi consiste a tergo, excepturus pilam si me transvolet. Tu isthic observa, repulsurus huc ab adversariis revolantem. Ni. Ne musca quidem hac praetervolarit impune. Hi. Agite bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil praefatus, frustra miserit. Ni. Hem, accipe igitur. Hi. Mittito. Si miseris extra lineas, aut infra suprave tectum, vestro damno fuerit, aut certe nobis fraudi esse nolim. Tu sane parum commode mittis. Ni. Tibi quidem, at nobis commode. Hi. Ut miseris, ita remittam. Par pari referam. Sed praestat ingenue legitimeque ludere. Ni. In ludo pulchrum est arte vincere. Hi. Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes illiberales. Ni. Credo, plures septem. Signa terminum testula, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. Hi. Tuo malim. Ni. Rursus accipe pilam. Hi. Mitte. Pone notam. Ni. Habemus duos terminos satis longinquos. Hi. Utcumque; sed tamen vincibiles. Ni. Plane vincibiles, si nemo repugnet. Hi. Euge priorem metam praetercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, praebete vos vires: viceramus et hic, si tu tuo constitisses loco. Sumus igitur

G. A. Reddam. ER. Et quidem ex tempore. Quid arrodis unguem
G. A. Habeo. ER. Recita clare. G. A. Clarissime.

Plaudite victori juvenes hic quotquot adestis:

Nam me qui vicit, doctior est, nebulo.

Nonne distichon habes? ER. Habeo: sed quale abs te allatum est tale tibi referetur.

SALTUS.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

VI. Libetne decertare saltu? L. A. Ludus iste non convenit pransis. VI. Quam ob rem? L. A. Quia ventris saburra gravat corpus. VI. Non admodum sane, qui pransi sint in paedagogio. Nam ibi plerumque coenaturiunt prius quam absolverint prandium. L. A. Quod igitur salendi genus placet? VI. Auspicemur ab eo quod est simplicissimum, a saltu locustarum, sive magis ranarum, utraque tibia, sed junctis pedibus. Qui longissime promoverit cingulum, coronam feret. Hujus ubi erit satietas, aliud genus experientur. L. A. Equidem nullum recusabo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiatarum: nolim mihi rem esse cum chirurgis. VI. Quid si certemus unica tibia? L. A. Iste ludus est Empusae; valeat. VI. Hastae innixum salire cum primis est elegans. L. A. Liberalius est certare cursu. Siquidem hoc certaminis genus apud Virgilium proposuit et Aeneas. VI. Verum; sed idem proposuit et cestuum certamen; quo non delector. L. A. Designa stadium. Hoc loco sit carcer, quercus ista sit meta. VI. Sed utinam adesset Aeneas, qui proponat et praemia victori. L. A. Victori abunde magnum praemium est gloria. VI. Victo potius dandum erat praemium, solatii gratia. L. A. Sit igitur victo praemium, ut lappa coronatus redeat in urbem. VI. Equidem non recusarim, si tu praecedas tibia canens. L. A. Est ingens aestus. VI. Nec mirum, quum sit solstitium aestivum. L. A. Praestiterat natare. VI. Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non amphibion. L. A. Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cum primis habebatur liberale. VI. Imo etiam utile. L. A. Ad quid? VI. Si fugiendum sit in bello, ibi potissimum valent qui sese cursu pedum et natatu exercuerunt. L. A. Artem narras haudquaquam aspernandam. Neque enim minus laudis est aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis et imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. L. A. Sed assuescere oportet: nemo nascitur artifex. VI. At ego istius generis artifices permultos audio natasse, sed non enatasse. L. A. Experieris primum innixus suberi. VI. Nec suberi fido magis quam pedibus: si vobis cordi est natatio, spectator esse malo, quam certator.

CONFABULATIO PIA.

ERASMUS, GASPAR.

ER. Unde nobis prodīs? E popina quāpiam? GA. Bona verba. ER. E sphaeristerio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex oenopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non assequor divinando, dic ipse. GA. Ex aede Virgini matri sacra. ER. Quid illic tibi negotii est? GA. Salutem dixi nonnullis. ER. Quibus? GA. Christo ac divis aliquot. ER. Religiosior tu quidem es, quam pro aetate. GA. Imo nullam aetatem non decet religio. ER. Si cupiam esse religiosus, patiar mihi injici cucullam. GA. Atque ego idem facerem, si, quantum caloris adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. ER. Ajunt vulgo, pueros angelicos in satanam verti, ubi consenuerint. GA. Sed ego proverbium istuc ab autore satana natum arbitror. Imo vix existimo, senem esse vere pium, nisi qui a teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quam quod ab ipsa statim pueritia discitur. ER. Quid igitur est religio? GA. Est purus cultus numinis et observatio praeceptorum illius. ER. Quae sunt illa? GA. Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. ER. In quibus? GA. Primum, ut recte pieque sentiamus de Deo de scripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summa cura tueamur innocentiam: ea est, ne quem laedamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut servemus patientiam. Ea praestat, ut mala nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. ER. Nae tu probus es concionator. Sed praestas ista, quae doces? GA. Equidem adnitor pro mea virili. ER. Qui potes pro virili, cum sis puer? GA. Meditor pro viribus, et quotidie mecum in eo rationem: si quid cessatum fuerit, corrigo: illud praeter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri praestiterat, illud omissum. ER. Quando subducitur ista ratio? GA. Ferme sub noctem, aut si quando magis vacat. ER. Sed age, dic mihi, quibus studiis totum transigis diem? GA. Nihil celabo tam fidum sodalem. Mane, simul atque sum expergefactus, (id fere fit ad sextam, aut quintam) pollice signum crucis pingo in fronte et in pectore. ER. Quid deinde? GA. Auspicio initium diei, In nomine patris, et filii, et spiritus sancti. ER. Pie sane. GA. Mox paucis saluto Christum. ER. Quid illi narras? GA. Ago gratias, quod eam noctem mihi voluerit esse prosperam, precorque ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet ad ipsius gloriam et animae meae salutem: utque is, qui est vera lux occasum nesciens, sol aeternus, omnia vivificans, alens, exhila-

rans, dignetur illucescere menti meae, ne usquam impingam in ullum peccatum, sed ipsius ductu perveniam ad vitam aeternam. ER. Haud inauspicatum diei exordium. GA. Deinde salutatis parentibus, quibus secundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus est, confero me ad ludum literarium, sed ut per templum, si commodum est, sit mihi transitus. ER. Quid illic? GA. Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes, sed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares. ER. Nae tu mihi probe legisse videris illud Catonis, Saluta libenter. Non sat erat mane salutasse, nisi mox denique salutare? Annon vereris ne molestus sis immodico officio? GA. Amat Christus subinde appellari. ER. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. GA. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. ER. Qua? GA. Animo. ER. Sed otiosum est salutare non resalutantem. GA. Resalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde resalutat, qui dat quod petitur. ER. Quid hic ab illo flagitas? Nam video tuas salutationes esse petaces, cujusmodi fere sunt mendicorum. GA. Sane non procul aberras a scopo. Precor enim ut, qui puer duodecim annos natus, sedens in templo docuit ipsos doctores, cuique pater coelitus emissa voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, quum diceret, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est; ipsum audite: quique est aeterna sapientia summi patris, illustrare dignetur ingenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus utar ad ipsius gloriam. ER. Quos autem habes divos tibi peculiares? GA. Ex apostolis Paulum, ex martyribus Cyprianum, ex doctoribus Hieronymum, e virginibus Agnetem. ER. Quae res istos tibi conciliavit? electio, an casus? GA. Sortito obvenierunt. ER. Atque istos nihil aliud quam salutas? An ab his quoque mendicas aliquid? GA. Precor ut me suis suffragiis Christo commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipsorum venire contubernium. ER. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum postea? GA. Ad ludum propero, et quod is locus postulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Christi praesidium, quasi citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus, nisi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel praeceptorem offendam vel sodales meos. ER. Probus es, quum ista cogitas. GA. Quum dimissus a ludo domum propero, rursus, si licet, per aedem sacram iter facio, rursusque tribus verbis saluto Jesum. Si quid est obsequii praestandum parentibus, obo. Quod si quid etiam superest temporis, mecum aut cum sodali repeto quod praelectum est in schola. ER. Nae tu perparcus es temporis. GA. Nec mirum, si parcus sum rei, ut multo pretiosissimae, ita irrecuperabilis. ER. At Hesiodus docet, in medio parcendum esse: in principio praeproperam, in fine seram esse parsimoniam. GA.

Recte Hesiodus de vino; sed aetatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolium si sinas, non exhauritur. At aetas nunquam non defuit, sive dormias, sive vigiles. E. Fateor: sed quid deinde rei geritur? G. Adornata parentibus mensa, recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor et ipse prandium sumere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quoque honesto laxo animum cum sodalibus, donec hora revocat in ludum a lusu. E. Ac rursus salutatur Jesus? G. Salutatur, si commodum est. Sin est cur aut non vacet, aut non sit tempestivum, tamen praeteriens templum cogitatiuncula saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus postulat. Domum reversus, idem ago quod ante prandium. A coena suavis fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiae mature me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus studiis is dies peractus sit. Si quid est gravioris admissi, Christi clementiam imploro ut ignoscat, polliceorque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiae, quod me servarit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali genii et ab obscoenis somniis. His factis, lectum ingressus, frontem ac pectus signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. E. Quo pacto te componis? G. Nec pronus cuba, nec supinus, sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transversim seu decussatim complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu sinistro admota humero, laeva dextro. Ita dormio suaviter, donec aut expergiscar ipse aut exciter. E. Sanctulus es, qui ista possis. G. Imo stultulus es, qui ista dicas. E. Laudo institutum, si queam assequi. G. Velis tantummodo. Nam ubi assueveris pauculos menses, erunt haec etiam suavia; adeo vertentur in naturam. E. Sed nihil audio de sacris. G. Nec hac parte mihi desum, diebus praecipue festis. E. In his quomodo te geris? G. Primum omnium executio meipsum, num qua labe peccati sit animus contaminatus. E. Id si comperias, quid tum? subducis te ab altari? G. Nequaquam corpore, sed animo me submoveo, ac veluti procul stans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex Evangelio cum publicano: Domine, propitius esto mihi peccatori. Deinde, si sensero quempiam offensum a me, eum curo placandum e vestigio, si licet: sin minus, statuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, doque operam, ut qui laesit, agnoscat errorem suum, et respiscat. Sin ejus rei nulla spes est, vindictam omnem Deo relinquo. E. Isthuc durum est. G. An hoc durum, condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoscentia tibi mutua sit frequenter opus, cum Christus omnia commissa nostra nobis semel condonarit et quotidie condonet? Imo mihi videtur haec non esse

liberalitas in proximum, sed foeneratio apud Deum: perinde quas conservus ex pacto remittat conservo tres drachmas, ut ipsi dominus condonet talenta decem. ER. Perpulchre tu quidem philosopharis, si modo certum sit quod ais. GA. An postulas aliquid certius evangelica cautione? ER. Non est aequum. Sed sunt qui se credant esse Christianos, nisi quotidie Missam, ut appellant, audierint. GA. Horum institutum equidem non damno; praesertim in his qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantum illos non approbo, qui superstitiose sibi persuaserunt, diem fore parum faustum, nisi fuerint eum auspicati a Missa: et statim a sacro se conferunt vel ad negotiationem vel ad praedam vel ad aulam: ubi si, quod per fas nefasque gerunt, successerit, Missae imputant. ER. Suntne qui sic desipiant? GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad sacrum. GA. Si licet, adsto vicinus altari sacro, quo percipere queam ea quae sacrificus recitat, praesertim Epistolam et Evangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquamdiu rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro, sed cogitatione magis quam strepitu labiorum. Ex his, quae recitat sacerdos, arripio precandi occasionem. ER. Dic istud explanatius: nam non satis assequor quid velis. GA. Dicam. Finge recitari epistolam: Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Ad haec verba sic mecum loquor Christo: Utinam vere sim azymus, purus ab omni fermento malitiae. Sed tu, Domine Jesu, qui solus es ab omni malitia purus ac sincerus, largire ut indies et ipse magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rursum, si forte legatur Evangelium de seminante semen suum, sic oro mecum: Felix ille, qui meretur esse terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, sua benignitate faciat terram bonam, sine cuius beneficio nihil omnino bonum est. Sint haec exempli causa dicta: nam singula persequi prolixum sit. Sed, si contingat sacrificus mutus, quales multos habet Germania, aut non detur adesse propius altari, fere libellum paro, in quo descriptum sit ejus diei Evangelium et Epistola; inde ipse aut pronuncio aut oculis lego. ER. Intellego: sed quibus cogitationibus potissimum transmittis hoc tempus? GA. Ago gratias Jesu Christo pro ineffabili charitate, quod genus humanum sua morte redimere dignatus est, et oro, ne patiatur suum sacrosanctum sanguinem pro me frustra fustum esse, sed suo corpore semper pascat animum meum, suo sanguine vivificet spiritum meum, ut paulatim adolescens virtutum auctibus efficiat idoneum membrum corporis illius mystici, quod est ecclesia: nec unquam deficiam ab illo sanctissimo foedere, quod in extrema coena distributo pane, et porrecto poculo pepigit cum discipulis suis electis, et per hos cum omnibus qui per baptismum in societatem illius insiti sunt. Quod si sensero vagari cogitationem, lego psalmos aliquot, aut aliud quippiam pium,

quod animum ab evagando cohibeat. ER. Habes in hoc psalmos certos? G. A. Habeo; sed quos non ita mihi ipsi indixi quin omittam, si cogitatio quaequam incidat, quae magis reficiat animum meum, quam illa psalmodum recitatio. ER. Quid de jejunando? G. A. Cum jejuniis mihi nihil est negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, non esse valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus aetate robur justum collegerit. Nondum autem egressus sum annum decimum septimum. Sed tamen si sensero opus, prandeo coenoque parcius, quo me praebeam alacriorem studiis pietatis per diem festum. ER. Posteaquam coepi semel, expiscabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? G. A. Optime. Ad has non minus religiosè accedo, quam ad sacram synaxim. Et tamen deligo, quos audiam. Sunt enim quos praestat non audisse. Quod si talis contingit, aut si nemo contingit, tempus hoc transigo sacra lectione: lego Evangelium et Epistolam cum interpretatione Chrysostomi aut Hieronymi, aut si quis alius occurrit pius ac doctus interpres. ER. Sed magis afficit viva vox. G. A. Fateor; et audire malo, si detur concionator tolerabilis: sed non videor omnino caruisse concione, si Chrysostomum aut Hieronymum scripto loquentem audiero. ER. Non opinor. Sed quid te delectat confessio? G. A. Magnopere: nam confiteor quotidie. ER. Quotidie? G. A. Sic est. ER. Alendus est igitur tibi proprie sacerdos. G. A. Sed illi confiteor, qui vere solus remittit peccata, cui est potestas universa. ER. Cuiam? G. A. Christo. ER. An istud sat esse putas? G. A. Mihi quidem sat esset, si sat esset proceribus ecclesiae et consuetudini receptae. ER. Sed quos tandem appellas ecclesiae proceres? G. A. Pontifices, episcopos, apostolos. ER. Et inter hos annumeras Christum? G. A. Is est omnium sine controversia colophon. ER. Et hujus receptae confessionis auctor? G. A. Is quidem auctor est omnis boni: sed an ipse instituerit hanc confessionem, qualis nunc est in usu ecclesiae, theologis exequendum relinquo: mihi puere et idiotae sufficit majorum auctoritas. Haec est certe praecipua confessio: nec est facile confiteri Christo. Non confitetur illi, nisi qui ex animo irascitur suo peccato. Apud illum expono, deploroque, si quid admisi gravior; clamo, lacrymor, ploro, me ipsam execror; illius imploro misericordiam: nec finem facio, donec sensero peccandi affectum penitus expurgatum e medullis animi, et succedere tranquillitatem aliquam et alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam sacrosanctam mensam corporis et sanguinis dominici, confiteor et sacerdoti, sed paucis, et non nisi ea quae certo videntur crimina, aut ejusmodi, ut vehemens suspicio sit crimen esse. Neque vero protinus arbitror esse piaculum, hoc est, enorme crimen, quod admittitur adversus quaslibet constitutiones humanas, nisi contemptus accesscrit malitiosus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa voluntas. ER. Lau-

do, quod sic es religiosus, ut tamen superstitiosus non sis. Hic quoque puto locum esse proverbio, Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet. G. A. Deligo mihi sacerdotem, cui credam arcana pectoris. E. Isthuc est sapere. Sunt enim permulti, quod comperitum est, qui, quod accipiunt in confessionibus, effutiant. Sunt improbi quidam et impudentes, qui percontantur a confitente, quae praestiterat tacuisse. Sunt indocti et stolidi, qui ob sordidum quaestum praebent aurem verius quam animum, cum nec dijudicent inter noxiam et recte factum, nec docere possint, nec consolari, nec consulere. Haec sic habere, frequenter audiui ex multis, et ipse partim expertus sum. G. A. Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, spectatae integritatis, linguae continentis. E. Profecto felix es, qui ista mature sapere coeperis, G. A. Denique illa prima mihi curarum est, ne quid committam, quod cum periculo credam sacerdoti. E. Nihil melius, si quidem possis cavere. G. A. Nobis quidem difficillimum est; sed, auxiliante Christo, facile est. Primum est, ut adsit bona voluntas. Eam mihi subinde renovo, praesertim diebus dominicis. Deinde subduco meipsum pro viribus ab improborum consortio; et sodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. E. Recte tibi consulis. Corruptunt enim mores bonos colloquia prava. G. A. Otium ceu pestem quandam fugio. E. Nec mirum: nam nihil malorum non docet otium. Sed ut nunc sunt hominum mores, solus vivat oportet, qui velit abesse a malorum consortio. G. A. Non omnino vanum est quod dicis. Plures enim mali, ut Graecus ille sapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus sodalis nonnunquam sodalem reddit meliorem. Vito lusus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiiis. Comem me praebeo omnibus; sed familiarem non nisi bonis. Quod si quando incidero in malos, aut corrigo blande monendo, aut dissimulo, toleroque: si videor non profecturus, certe cum primum liceat, memet ab illis suffuror. E. Nunquamne titillavit animum tuum libido capiundae cucullae? G. A. Nunquam; sed crebro sollicitatus sum a quibusdam, ab hoc seculo, velut a naufragio, ad portum monasteriorum vocantibus. E. Quid ego audio? Captabant praedam? G. A. Miris technis adorti sunt et me et parentes. Sed mihi stat sententia, non addicere me vel matrimonio, vel sacerdotio, vel instituto monachorum, aut ulli vitae generi, unde post me non queam extricare, priusquam mihi fuero pulchre notus. E. Quando isthuc erit? G. Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum octavum nihil statuatur. E. Cur ita? G. A. Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, et maritos deplorantes, quod sese temere praecipitarint in servitutem. E. Cautus es, qui capi nolis. G. A. Interim tria mihi curae sunt. E. Quaeenam ista? G. A. Ut proficiam in probitate morum. Dein, si id nequeam, certe tuear illibatam innocentiam ac famam. Postre-

mo, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitae genere futuras usui. ER. Sed interim a poetis abstines? GA. Non in totum, sed castissimos quosque potissimum lego. Quod si quid inciderit parum verecundum praetercurro, quemadmodum Ulysses obturatis auribus Sirenas praeternavigavit. ER. Sed cui interim studiorum generi te potissimum addicis? medicinae, juri Caesareo aut Pontificio, an theologiae? Nam linguae, bonae literae, philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. GA. Nondum ulli me plane addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, ne cujusquam plane sim rudis; utque, degustatis singulis, certius eligam, cui sim accommodus. Medicina ubivis terrarum certissimum viaticum est: juris prudentia viam aperit ad dignitates: theologia mihi cum primis placeret, nisi memores quorundam et morosae inter ipsos contentiones offenderent. ER. Non facile labitur, qui sic pedetentim incedit. Complures hisce temporibus abstinent a theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica, cum videant nihil non vocari in quaestionem. GA. Ego, quod lego in sacris literis et in symbolo, quod dicitur Apostolorum, summa fiducia credo, nec ultra scrutor. Caetera permitto theologis disputanda ac definienda, si velint. Si quid tamen receptum est usu populi Christiani, quod plane pugnet cum sacris literis, hactenus servo, ne cuiquam sim offendiculo. ER. Quis Thales te docuit istam philosophiam? GA. Fuit mihi admodum puero consuetudo domestica cum integerrimo viro Joanne Coeto. Nostin' hominem? ER. Quidni? tanquam te. GA. Is eam aetatem hujusmodi praeceptunculis imbuat. ER. Non invidebis, si me praebeam aemulum instituti tui? GA. Imo isthoc nomine mihi futurus es multo charior. Scis enim similitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. ER. Verum; sed non inter competitores ejusdem magistratus, quum simili laborent morbo. GA. nec inter ejusdem sponsae procos, quum pariter laborent amore. ER. Sed extra jocum, experiar imitari rationem istam. GA. Precor ut tibi vertat quamoptime. ER. Fortassis assequar te. GA. Utinam et praecurras. Sed interim non operiar te; quin ipse quotidie meipsum superare contendo: sed tamen adnitere, si potes, ut antevertas.

V E N A T I O.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS,
BARTHOLUS.

PA. Trahit sua quemque voluptas, mihi placet venatio. TH. Placet et mihi: sed ubi canes, ubi venabula, ubi casses? PA. Valeant apri, ursi, cervi et vulpes; nos insidiabimur cuniculis. VI. At ego laqueos injiciam locustis. Insidiabor gryllis. LA. Ego ranas captabo. BA. Ego papiliones venabor. LA. Difficile est sectari volantia. BA. Difficile; sed pulchrum: nisi pulchrius esse ducis

sectari lumbricos aut cochleas, quia carent alis. L.A. Equidem malo insidiari piseibus; est mihi hamus elegans. B.A. Sed unde parabis escam? L.A. Lumbricorum ubique magna est copia. B.A. Est, si tibi velint proripere e terra. L.A. At ego mox efficiam, ut multae myriades prosiliant. B.A. Quo pacto? incantamentis? L.A. Videbis artem. Imple hanc situlam aqua. Hos juglandium summos cortices virentes confractos immittito. Hac aqua perfunde solum. Nunc observa paulisper. Vides emergentes? B.A. Rem prodigiosam video. Sic olim, opinor, exiliebant armati ex satis serpentis dentibus. Sed plerique pisces delicatioris et elegantioris sunt palati, quam ut esca tam vulgari capiantur. L.A. Novi quoddam insecti genus, quo talibus insidiari soleo. B.A. Tu vide an possis imponere piscibus; ego ranis facessam negotium. L.A. Quomodo, reti? B.A. Non; sed arcu. L.A. Novum piscandi genus. B.A. At non injucundum. Videbis, et fateberis. V.I. Quid si nos duo micemus digitis? P.A. Ignavum est ac rusticum lusus genus. Ad focum desidentibus magis convenit, quam in campo versantibus. V.I. Quid si certemus nucibus? P.A. Nuces admodum pueris relinquamus; nos grandiusculi sumus. V.I. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri sumus. P.A. Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est equitare in arundine longa. V.I. Tu igitur praescribito lusus genus, sequar quocunque vocaris. P.A. Et ego futurus sum omnium horarum homo.

EUNTES IN LUDUM LITERARIUM.

SYLVIUS, JOANNES.

Sy. Cur adeo curris, Joannes? Jo. Cur lepus, ut ajunt, pro carnibus? Sy. Quid hoc proverbii est? Jo. Quia nisi adfuero in tempore ante recitatum catalogum, actum est de pelle mea. Sy. Hac quidem ex parte nihil est periculi. Modo praeterita est quinta. Inspice horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora aequis spatiis dirimit. Jo. At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. Sy. At mihi fide, qui campanae vocem audivi. Jo. Quid loquebatur? Sy. Horam esse quintam. Jo. Sed est et aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda est memoriter hesternae lectio, satis prolixa. Vereor ut possim. Sy. Commune periculum narras. Nam et ipse vix satis teneo. Jo. Et nosti praeceptoris saevitiam. Omnis illi noxia capitalis est. Nec magis parcat nostris natibus, quam si corium esset bubulum. Sy. Verum is non aderit in ludo. Jo. Quem igitur vicarium constituit? Sy. Cornelium. Jo. Strabam illum? Vae nostris natibus. Is vel Orbilio plagosior est. Sy. Verum dicis; et ideo non raro sum illius brachio precatus paralyisin. Jo. Non est pium, imprecari praeceptoris. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. Sy. Reddamus inter nos vicissim, altero recitante, altero

codicem inspiciente. Jo. Pluchre mones. Sy. Fac praesenti sis animo. Nam metus officit memoriae. Jo. Facile deponerem pavorem, si non adesset periculum. At in tanto discrimine quis possit esse securus animo? Sy. Fateor; attamen non agitur de capite, sed de parte diversa.

Alia.

CORNELIUS, ANDREAS.

Co. Scite tu quidem pingis, sed charta tua perfluit. Charta subhumida est, ac transmittit atramentum. An. Quaeso, ut appares mihi pennam hanc. Co. Deest mihi gladiolus scriptorius. An. En tibi. Co. Hui quam obtusus! An. Accipe coticulam. Co. Utrum amas scribere cuspidе duriuscula, an molliore? An. Attempera ad manum tuam. Co. Ego molliore soleo. An. Quaeso ut mihi describas ordine figuras elementorum. Co. Graecas an Latinas? An. Latinas primum conabor imitari. Co. Suppedita chartam. An. Accipe. Co. Sed meum atramentum dilutius est subinde infusa aqua. An. At meum linteolum prorsus exaruit. Co. Immunge; nisi minus immeiere. An. Imo potius rogabo alicunde. Co. Praestat habere domi, quam rogare commodato. An. Quid est scholasticus absque calamo et atramento? Co. Quod miles absque clypeo et gladio. An. Utinam mihi essent articuli tam celeres. Equidem non possum dictantis vocem scribendo assequi. Co. Prima cura sit, ut bene scribas: proxima, ut celeriter. Sat cito, si sat bene. An. Belle: sed istam cantionem cane praeceptorі, quum dictat, Sat cito, si sat bene.

AGENDI GRATIAS

Formula.

PETRUS. Gratum mihi fecisti, quod aliquoties ad me scripseris. Habeo gratiam, quod ad me crebrius scripsisti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viseris. Ago tibi gratias, qui literarum fasciculis nos oneraris. Maxima tibi a me habetur gratia, qui nos aliquando litteris lacessiveris. Pergratum mihi fecisti, quod nos dignatus sis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humanissimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me scribere.

Responsio.

CHRISTIANUS. Imo meum est deprecari culpam impudentiae, qui non veritus sim tibi homini tum occupatissimo, tum doctissimo, meis illiteratis literis obstrepere. Agnosco solitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulueris. Verebar ne quid offendsent te meae literae, quod nihil omnino responderes. Non est quod agas gratias; mihi plus satis est, si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

NOVA ROGANDI

Formula.

P. E. Nihilne novarum rerum adfertur e patria? Num quid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quae res novae e patria nunciantur?

Responsio.

CH. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum satis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed dubii. Plurima est fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiunt, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat, **P. E.** Exonera te quam primum, ne succumbas tanto oneri. **CH.** Nihil habeo praeter ea quae jactantur in tonstrinis, in vehiculis, et in navibus.

AN ACCEPISTI LITERAS?

Formula.

P. E. Nihilne literarum accepisti? Num aliquas e patria recepisti literas? Nullae tibi sunt redditae literae? Num quid scriptorum accepisti? Num quas accepisti epistolas? Ecquas ab amiculis accepisti literas? Nihil epistolarum advolavit e Gallia?

Responsio.

CH. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Ne verbum quidem a quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quam literas malim. Argentum accipere malim, quam epistolas. Numos recipere malim, quam epistolia. Nihil moror literas, modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quam scribi.

C R E D O.

Formula.

P. E. Facile credo. Haud difficile creditu est. Credi istud per facile potest. Istud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc tibi non credat. Profecto habeo tibi fidem. Istius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Verisimile dicis. Adferunt tamen nonnihil solatii literae. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

U T I L I T A T I S

Formula.

CH. Quorsum spectant literae sine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literae? Quorsum valent, ad quid conferunt,

faciunt, prosunt, proficiunt literae vacuae? Cui gratas, cui acceptas literae sine numis? Quid emolumenti adferunt literae inanes? Cui bono sunt otiosae literae? Quid juvant? Cui sunt usui? Ad quid conducibiles sunt? Quid secum adferunt momenti? Cui rei sunt utiles inanes epistolae?

Responsio.

PE. Podici tergendis utiles, idoneae, accommodae. Conducunt natibus tergendis. Si usum nescis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad posticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quae semet identidem inquinat. Valent convestiendis scombris. Involvendo thuri sunt accommodae. Quid? valentne amicali? Quid uxor agit tua? CH. Recte: eam apud matrem reliqui, et quidem praegnantem.

BENE PRECANDI.

PE. Bene et tibi et illi vertat: tibi, quod pater: illi, quod mater futura sit. Adsit Deus. Ut utrique vestrum faustum felixque sit, precor optoque. Quaeso, oro superos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam pariat et pulchra te faciat prole parentem. Laudo te, quod virum te praestiteris. Gaudeo te virum praestitisse. Gallum te esse declarasti, at non Cybeles. Abi; virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age age, est tibi jus apud me loquendi quaelibet. Audio te patriam nuper revisisse. PE. Sic est factum. Nam diutiuscule jam abfueram; non ferebam tam diuturnum patriae desiderium. Non poteram a parentum conspectu abesse diutius. Torquebat me diuturnum amicorum desiderium. CH. Pie fecisti: humanus es, qui ista cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quae nos aluit atque edidit. Et,

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos

. Ducit, et immemores non sinit esse sui.

Dic, quaeso, quonam in loco illic offendisti omnia?

NOVA OMNIA.

Formula.

PE. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata singula. Universa nova. Vide quam repente tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum decennium abfueram, et non secus omnia admirabar, quam Epimenides somniatorum princeps, vix tandem expergefactus. CH. Quanam ista est fabula? Quid isthuc est fabulae? PE. Dicam equidem, si vacat. CH. Nihil fuerit jucundius. PE. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube. CH. Recte admones: nam sedens commodius mentieris. PE. Fabulantur historici de Epimenide quodam Cretensi, qui deambulandi gratia solus urbem egressus, cum subita pluviae vi compellente in

quandam speluncam ingressus obdormisset, quadraginta septem perpetuos annos somnum continuavit.

NON CREDO.

Formula.

CH. Quid narras? Incredibile dictum. Non verisimile dicis. Somnium mihi narras. Non fit mihi simile veri. Monstri simile narras. Non pudet tam improbae vanitatis? Digna fabula quae addatur veris narrationibus Luciani. PE. Imo rem narro a gravissimis proditam auctoribus: nisi forte tibi parum spectatae fidei est Aulus Gellius. CH. Mihi vero quae scribit ille, folia Sibyllae sunt omnia. PE. Quid tandem theologum tot annos somniasse reris? Nam theologum fuisse proditum est. CH. Audire gestio.

Responsio.

PE. Quid aliud, quam quae postea prodidit Scotus, et hujus farinae sodales? Sed bene cum Epimenide actum est, qui vel tandem ad se redierit: multi theologi nunquam expergiscuntur a suis somniis. CH. Age, facis ut poeta dignum est: sed perge mentiri. PE. Epimenides igitur somno solutus, e spelunca prodit, circumspicit, mutata videt omnia, sylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque a quopiam agnitus est. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus sermo, diversi mores. Nec miror hoc Epimenidi post tantum annorum evenisse, cum mihi idem propemodum eveniret, qui pauculos annos abfuissem. CH. Quid uterque parens; vivuntne? PE. Vivunt ambo, et valent utcunque, senio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. CH. Haec est humanae vitae comoedia. Haec est fatorum lex inevitabilis. PE. Coenabis hodie domi? CH. Foris coenaturus sum. Foris coenandum est mihi. PE. Apud quem? CH. Apud socerum meum, apud generum meum, apud nurum meum, apud affinem meum. Affines dicuntur qui non sanguinis, sed matrimonii conjunctione copulati sunt. PE. Quae sunt igitur usitata vocabula affinitatum? CH. Maritus et uxor nota sunt nomina.

Socer uxoris meae pater est mihi.

Gener filiae meae maritus.

Socrus uxoris meae mater.

Nurus filii mei uxor.

Levir mariti frater. Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectoris levirum vocat, quod esset nupta Paridi.

Fratratria fratris mei uxor.

Glos mariti soror.

Vitricus matris meae maritus.

Noverca patris mei uxor.

Privignus uxoris aut mariti filius.

Privigna filia alterutrius.

Rivalis qui amat eandem.

Pellex quae amat eundem: ut Thraso rivalis est Phaedriae, et Europe pellex est Junoni.

CRAS MECUM PRANDEAS.

PE. Ago gratias. Laudo te. In crastinum igitur te ad coenam voco. Cras ergo ut mecum coenes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

TIMEO NE NON POSSIM.

CH. At vereor, ne non licuerit. Ut possim, metuo. Veniam, si quidem licebit. At metuo, ne non queam.

QUARE?

PE. Cur non licebit? Qui sic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid causae? Quid obstiterit, quo minus possis?

DOMI ME ESSE OPORTET.

CH. Tum quidem mihi domi manendum est. Ut domi nocte sim, necesse est. Tum certe foris esse non licebit. Cras mihi ququam ire foras, liberum non erit. A prandio abesse mihi integrum non erit. Aliquot ipse convivas eo die operior. Aliquot amicali constituere ea nocte domi nostrae coenare. Ipsi mihi convivae sunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod ni esset, haud me tibi difficilem praeberem. Non excusarem, si liceret. Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare, vel invocatus adessem, si quo pacto liceret. Haud gravate tibi obsequerer, si possim. Frustra rogas eum, cui non est liberum: frustra item rogaturus, si liberum esset. Nunc ut maxime cupiam, non possum: tunc supervacaneum esset rogare volentem. PE. Vel perendie apud me sis, oportet. Saltem perendino die ad coenam venias, necesse est. Quarto ab hinc die non gravaberis mihi praebere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

NON POSSUM PROMITTERE.

CH. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique nostrum videbitur commodissimum.

DIEM DICERE DEBES.

PE. Diem igitur mihi constituias volo, ad quem mecum sis coenaturus. Diem igitur assignes, oportet. Diem igitur promittas, necesse est. Diem certum mihi praefiniri, praescribi, praestitui, constitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

NOLO TE PRAESCIRE.

CH. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis soleo diem dicere. Praescium te esse nolim.

Praescire te nolo. De improvise te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec opinantem oppressero. Te nihil suspicantem oppressurus sum. Non expectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus et inperatus conviva.

PRÆSCIRE VOLO.

PE. Biduum praescire volo. Biduum praescius esse cupio. Praemoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante certiorum. CH. Si me urges, dico tibi diem Sybariticum ne desit apparandi spatium. PE. Quid hoc verbi est? CH. Sybaritae convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque esset justus apparatus. PE. Valeant Sybaritae cum suis molestis conviviis: ego congeronem voco, non satrapam.

TUO MALO OPTAS.

CH. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum istud optas. Incommodo istud precaris tuo. PE. Quid ita? Quam ob rem? CH. Ego instructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Instructus multa fame accedam; tu vide ut vulturem expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exsatures. PE. Age ad hoc certamen te provoco. Age fac pro viribus, pro virili, si quid potes. CH. Veniam, sed non incomitatus. PE. Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? CH. Umbra. PE. Nec secus possis, si modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus sum dentatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune. PE. Age ut libet, modo ne larvas adducas. Sed explana, si libet, quid sibi velit umbrae vocabulum. CH. Apud eruditos umbrae vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum qui vocatus est ad convivium. PR. Talium umbrarum adduc quantum voles.

LEGE PROMITTO.

CH. Conveniam quidem; at hac lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me coenes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Ea lege coenam condico, ut tu rursum mihi sis conviva. Spondeo futurum, sed hac exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. PE. Age fiat. Esto. Sit ita ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me coenare, nisi vices retuleris. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur conviviorum longa periodus. Hac vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. CH. Nihil suavius, si minimum accedat apparatui quotidiano. Caeterum ego te detineo, alio fortassis iturum. PE. Immo ego te, opinor. Sed cras latius et familiarius confabulabimur. Verum crastino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut bene valeas. Interim valebis.

Q U O I S ?

Formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter est?

E O D O M U M .

Formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso quid domi agatur. Accerso medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimo colloqui. Statui hac hora congregi cum viro gravissimo. CH. Quonam? PE. Cum Curione multiloquo. CH. Precor igitur tibi praesentem Mercurium. PE. Quid opus Mercurio favente? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat, mihi Memoriam precari propitiam. CH. Quid ita? PE. Quia patientissimis auribus opus erit potius quam strenua lingua. At auris Memoriae dicata est. CH. Quonam iturus es? Qua ibis? PE. Hac ad sinistram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Assectabor, ac deducam te ad diverticulum usque. PE. Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris mea causa capere. Isthuc officii serva cum erit usus, nunc nihil opus est. Ne mea gratia facias viae tuae dispendium. CH. Mihi quidem compendium est, frui tantisper amico. Nihil habeo quod agam, et non sum piger, ni tibi sum molestus comes. PE. Nemo jucundior assecla. At non sinam, ut mihi claudas laevum latus: non admittam, ut mihi sinister ambules. Hic te superis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo me comiteris.

C O M M E N D A N D I

Formula.

CH. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quam commendatissimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentissime curato. Jube ut me sibi commendatissimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuae humanitati quam possum diligentissime commendo. Recommendo pro commendo, barbaris relinquo. Vide ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide ne cum multiloquo sis pauciloquus.

O B S E Q U I I .

PE. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obsequi? Vis tibi obsecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita via, faciam libentissime. Ne sis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. CH. Sed priusquam abeas, quaeso te, ne graveris me docere quo pacto his sit utendum, in mora, in causa, in culpa, qui soles elegantiae studiosus esse. Quare age, doce obsecro, dissere amabo.

IN CULPA, IN CAUSA, IN MORA.

PE. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammaticæ quidem dicitur; at multo elegantius.

IN CULPA.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua desidia in causa fuit, non praeceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tua ipsius culpa. Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari: et in crimine esse, qui culpandi sunt: et in damno esse, qui damno afficiuntur. Hoc genus sermonis non temere licet invertere. Damnum in illo est, vitium in illo est.

IN CAUSA.

Quo minus ad te scripserim, morbus in causa fuit. Quod rarius ad te scripserim, mea negotia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causae fuit? Ego non sum in causa. Quod nullas a me literas acceperis, tabellarius in causa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non studium in causa est. Hoc est causae.

IN MORA.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remoratum est? Quis te remoratus est? Habes quod petebas; tuum est, memoriae insculpere. Habes affectatiunculæ tuæ præmium. Vale mi Christiane. **CH.** Vale in crastinum et tu, mi Petre.

IN OCCURSU.

CH. Salve multum jucundissime Augustine. **AUGUSTINUS.** Salve tantundem mi humanissime Christiane. Felix sit tibi hujus diei exortus. Prosper sit tibi hic dies. Quid tandem agitur? **CH.** Suaviter, ut nunc res nostrae sunt. Et cupio omnia quae vis. **Av.** Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

IRASCOR TIBI.*Formula.*

CH. At ego nonnihil tibi succenseo. At ego tibi subirascor. Verum ego tibi sum subiratus. Atqui ego sum in te stomachosior. Atqui nonnihil est, vel habeo, quod tibi succenseam.

QUA CAUSA.*Formula.*

Av. Quidnam est istud, obsecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admisi sceleris? Quid commerui? Promereor

bona, aut laudem? Commereor mala, aut poenam: illud in bonam, hoc in malam partem sumitur. Demeremur eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

QUIA NON CURAS ME.

CH. Quod nulla mei tibi cura sit. Quod nihil nos respicis. Quod tam raro nos revisas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod nostri curam videris abjecisse. Av. At nihil est causae, cur succenseas. At praeter meritum meum. At immerito succenses. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius visam. Dabis veniam occupationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te revisere. CH. Ita demum tibi ignoscam, si hodie apud me coenes. Ea conditione purgatus mihi eris, si vesperi ad coenam venias. Av. Haud iniquas pacis leges praescribis Christiane, quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic sane non me praebebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius. Animo faciam lubenti. CH. Laudo tuam facilitatem, et hac in re, et in caeteris omnibus. Av. Sic soleo amicis obsequi, praesertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recusaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum?

NE FALLAS ME.

Formula.

CH. Age, at cave ne me deluseris. Cave fallas. Cave spem frustra foveam. Cave luseris expectantem. Cave mihi verba dede-
ris. Vide ne me frustra habeas. Vide ne me vana spe lăctes.
Av. Nihil opus jure jurando. In caeteris, in aliis time perfidiam;
hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris prae-
ter quotidiana: mea causa diem festum nolo. Scis me convivam
minime edacem, bibacem multo minus. Nosti enim me convivam
non multi cibi, sed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego
te Pythagorica coena excipiam, aut fortasse frugaliore. Av. Imo
Diogenica, si me delectare voles. CH. Certe Platonica coena te ex-
cipiam in qua multum sit literatarum fabularum, cibi minimum,
cujus voluptas duret etiam in posterum diem: alioqui qui prolixè
fuerit acceptus, fortassis eo die suaviter afficitur, sed postridie
dolet caput, crudus est stomachus. Apud Platonem qui coenabat,
unam voluptatem capiebat ex apparatu facili fabulisque philoso-
phicis: alteram postridie, quod nec capitis gravedinem, nec sto-
machi cruditatem sentiret. Ita prandebat etiam suaviter ex condi-
mento coenae pridianae. Av. Placet, fiat ut mones. CH. Tu vide
omnes curas tuas, ac rugas etiam istas domi relinquis. Huc prae-
ter nugas et risum nihil adferas, et ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen.

Av. Quid? literas mecum venire non vis? Musas meas mecum ad-

ducam, nisi quid aliter censes. CH. Tetricas Musas una cum negotiis domi claudas. Blandas Camœnas omnes, deinde sales tuos, dicteria, scommata, facetias, lepores, ridicula omnia tecum adducito. AV. Ita fiet. Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. Curabimus cutem. Indulgebimus genio. Genialiter coenabimus. Epicureos agemus. Bonum vultum faciemus, et erimus bohi socii; inelegantium elegantiae sunt, qui suam habent linguam sibi peculiarem. CH. Quo nunc properas? AV. Ad generum meum. CH. Quid illuc? quid eo? quid illo? AV. Audio, nescio quid turbae inter eos natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis, quanquam nihil te opus esse arbitror; nam ipsi inter se melius hoc bellum composuerint. AV. Fortassis et induciae jam indictae sunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed numquid me aliud vis? CH. Vocabo te per puerum meum. AV. Ubi voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene sit tibi. Fac hic ad quintam horam adsis. Heus Petre, accerse ad coenam Augustinum, qui mihi hodie, ut scis, coenam condixit. PE. Eo. Salve poëta. Coena jamdudum parata est; te herus expectat domi; ubi voles, accedas. AV. Venio. Salve, mi Christiane. CH. Bene factum quod venisti. Gaudeo te advenisse. Gratulor mihi quod venisti. Nondum quinta sonuit, credo. PE. Imo jamdudum praeterita est. Haud longe sexta abest. Instat hora sexta. Mox sextam audies. AV. Parvi refert an post quintam venerim, necne, modo ne post coenam. Nam post festum venire, miserum est. At quorsum tantus apparatus? Quorsum tot epulae? Num me lupum existimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? CH. Non vulturem, sed tamen nec cicadam, ut rore vivas. Nihil est luxus. Mundities mihi semper placuit, sordes detestor. Nec Apitius mihi placet, nec Diogenes. Praestat aliquid superesse, quam deesse. Si praeter cicer nihil apponetur, et fuligo forte illapsa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia sapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. AV. Non tu metuis leges sumptuarias? CH. Imo peccavi frequenter in diversum. Nihil nobis opus lege Fannia. Satis nos docet frugalitatem ipsa tenuitas. AV. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus es. CH. Age, inepte, nec ipse conventa servas. Convenerat enim, ne quid praeter nugas inferres. Quin haec missa faciamus. Lavemus, ac discumbamus. Heus tu puer, cape guttum ac patinam, lintheum ex humero suspende, ministra aquam; quid cessas? Lava, Augustine. AV. Lava tu prior. CH. Bona verba: hoc anno perpetuo illotus coenare mallet. AV. Ridiculum: non honoratori, sed turpiori, ante alios lavandum est: lava igitur ut immundior. CH. Tu es urbanus plus satis. Es urbanior quam sat sit, quam par est. Quorsum attinet ista urbanitas? Huiusmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quae nunc et

ab aulicis fastidiuntur, unde tamen olim profectae sunt. Lavetis terni aut quaterni simul. Ne teramus tempus huiusmodi moris. Ego nulli designabo locum; sumat sibi quisque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat prospectus, hic sedeat. Agite, satis morarum. Accumbite. Ego domi sum; vel stans coenabo, si lubeat, vel obambulans. Cessatis? At interim coena corrumpitur. A v. Vivamus nunc, curemusque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoica. Valeant curae. Absit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens laeta, frons hilaris, sermo lepidus. Ch. Quinam sunt isti Stoici atque Epicurei, Augustine? A v. Stoici philosophorum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui hominis summum bonum honesto nescio quo metiuntur. Epicurei, his longe diversi, felicitatem hominis voluptate terminant. Ch. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus an Epicureus? A v. Zenonem laudo, at Epicurum vivo. Ch. Quod tu joco dicis, Augustine, id serio factitant hodie non pauci, pallio tantum et barba philosophi. A v. Imo isti vel asotos superant luxu. Ch. Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere; consecra coenam. A v. Quicquid appositum est, et quicquid apponetur, felix ac sacrum esse jubeat, qui sua benignitate pascit universa. Amen. Ch. Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc discerpere; quid trepidamus hunc gallum lacerare? A v. Ego Herculem praestabo, ac belluam hanc conficiam. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? Ch. Utrum vis, nihil mea refert. A v. In hoc genere alis primae partes tribuuntur, in caeteris poplites lautiores putat vulgus. Ch. Tu multum laboris mea causa capis. Tu permultum laborem mea causa sumis. Tu omnibus ministras; ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo: at ea lege, ut dimidium mihi restituas. A v. Itane agitur? At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva: ego enim sum impudentior, quam cui ministrari quicquam debeat. Ch. Probe facis. A v. Eho, tu lupo cibum ministras? Vulturem invitas? Ch. At jejunas, non coenas. A v. Imo me uno nihil edacius. Ch. Imo mendacius nihil. Proinde agito ac si domi sis tuae. A v. Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. Ch. Quid tibi hoc vinum placet? Quid hoc villi delectat? A v. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. Ch. Utrum magis? rubrum, an candidum?

NON REFERT QUO SIT COLORE.

A v. Equidem utroque juxta delector. Nihil refert quo sit colore, modo sapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert quo sit colore, quem habeat colorem, si

sapiat bene. Non cupio oculos pascere, si palato satisfacere queat, modo palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modo gratus sit sapor. CH. Credo. Atqui sunt coenaticae philosophiae cum primis periti, qui negant vinum esse probandum, nisi quod placeat quatuor sensibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, sapore: auribus, fama et nomine. AV. Ridiculum; quid fama conducit ad potum? CH. Tantum, ut multi non stupidi palati vehementer probarint villum Lovanio vernaculum, quum crederent esse Belnense. AV. Fortasse jam larga potatione palatum obsurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen iudicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. AV. Album nostrates rubro praeferunt, quod rubrum paulo sit acerbius, et alterum exilius quidem, sed illud mitius, et, ut arbitror, salubrius. CH. Habemus et subrubrum, et flavum, et purpureum. Hoc mustum est hornum. Hoc bimum est, si quem capit vetustas. Habemus et quadrimum: sed jam vapescit ac desipiscit senio. Aetate vigor evanuit. AV. Luculli divitias audio. CH. Heus puer, ubi cessas? Nos hic plane negligis: non vides quanta sit hic siccitas? Quid si hoc rerum statu incendium contingeret, quo restingeremus? Dato singulis plenos cyathos. Augustine, quid habes, quod parum es hilaris? Quid accidit tibi quod sedes tristior? Quid est tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc Chrysippum agis; Melissa tibi opus est. AV. Quam hic mihi fabulam narrat? CH. Chrysippus adeo fertur intentus fuisse suis argutiis logicis, ut ad mensam etiam fame periturus fuerit, nisi ancilla Melissa cibum in os ingessisset. AV. Ille vero indignus erat, qui servaretur. Sed si te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, est quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum: largius, copiosius, meracius oportet bibere.

REM ATTIGISTI.

AV. Rem acu tetigisti. Recte iudicas. Scopum attigisti. Nam Foecundi calices quem non fecere disertum? CH. Perdocte tu quidem, Augustine, ut omnia; sed quoniam in sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, poëtarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum poëtis, Musarum virginum cultoribus. AV. Quaestio, ita me Bacchus amet, poculis digna: verum quorsum tuae quaestiones spectent, satis intelligo. CH. Quorsum, amabo? AV. Astute de vino disputationem injicis Gallica techna, quam didicisse Parisiis te suspicor, nimirum quo minus interim absumatur vini. Abi, virum te iudico! non frustra in tanta schola versatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria scommata, ubi erit commodum. Sed ad rem. AV. Dissolvam ubi bibero: siquidem absurdum fuerit sicco palato de

quaestione vinosa disputare. Praebibo tibi, Christiane. Propino tibi hunc scyphum dimidiatum. CH. Accipio abs te libenter. Sit saluti. Prosit. AV. Jam accingor, ut me missum facias. Ego meo more praepostere faciam. Quod Baccho pueritiae effigiem tribuerint, id habet mysterii, quod vinum potum curas et solitudines animis nostris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare senibus quoque ipsis juventam quandam reddere videtur, dum et hilariores facit et formosiores: id quod Horatius, cum multis in locis, tum praecipue his versibus, aperte testatur:

*Ad mare cum veni, generosum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanae juvenem commendet amicae.*

Nam quod huic poëta dicarunt deo, id significatum voluisse suspicor, quod vinum et ingenium excitat, et facundiam ministrat, quae duo poëtae sunt aptissima. Unde frigent carmina quae scribuntur aquae potioribus. Est quidem igneus suapte natura Bacchus, sed adhibitis Nymphis redditur temperantior. Habes quod quaerebas? CH. Nihil unquam audiavi verisimilius dici ab homine poëta. Dignus es qui bibas gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone caetera. AV. Puerum habes admodum inurbanum. CH. Est veterator nequissimus. AV. Cur non instituis alio pacto? CH. Difficile est canem vetulum loris assuescere. Difficillimum est veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile assuescit loro. Me quidem dignus est. Dignum patella operculum.

SI COGNOSCEREM QUID TE OBLECTET, TIBI
MINISTRAREM.

Formula.

AV. Decerperem tibi quidpiam, si palatum tuum tenerem. Ministrarem tibi, si gula tua mihi satis cognita esset. Apponerem tibi, si, quid potissimum juvaret, scirem. Si nossem ingenium palati tui, essem tibi structor. Equidem tantundem palato, quantum animo sapio. CH. Palatum habes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus singulari peritia testatur Satyricus:

*Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel aspecti dicebat littus echini.*

AV. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut in schola Catiana institutus videris. Quid enim tua gula aut sapientius aut fastidiosius? CH. Si oratoriam aequae artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. AV. Equidem si alterutra carendum esset, culinariam, quam rhetoricam mallet. CH. Subscribo tuo iudicio: graviter, acute, vereque iudicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quod aures otio-

sas. inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit ac reficit. Concedat laurea linguae, inquit Cicero: at utraque concedat culinae. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad suum, nescio quod, honestum referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non potest, quanto Diogene sapientior Aristippus mihi fuisse videtur. A. v. Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus ac simplici aqua victitabat. Quare nihil miror, si Alexander rex fortunatissimus, se Alexandrum, quam Diogenem esse maluit. Ch. Nec ego sane, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam philosophiam commutarem: fortassis et Carius tuus facere recusaret. Melius nostri temporis philosophi sentiunt, qui contenti Stoicorum more disputare, vivendo ipsum etiam Epicurum vident. At ego quidem rem in primis praeclearam philosophiam puto, si parce adhibeatur. Nimium philosophari non laudo. Est enim res perquam jejuna, sterilis atque tristis. Ubi in calamitatem, aut aegritudinem incidi, tum demum ad philosophiam, tanquam ad medicam confugio. Ubi convalui, rursus illi vale renuncio. A. v. Tuam rationem probo. Belle philosopharis. Salve igitur philosophe non e Stoa sed e culina. Ch. Quid tandem habes Erasmi, quod parum sis hilaris? Quid sibi vult corrugata frons? quid silentium? An mihi succenses, quod te frugaliore coena acceperim? ERASMUS. Immo tibi sum iratus, quod tantum impendii mea causa sit factum. Interminatus erat Augustinus, ne sua causa diem festum faceres: vis nos posthac redire nunquam. Nam talem coenam dare solent ii, qui unam duntaxat dare constituissent. Quos tandem convivas videris accepisse? Non amiculis, sed satrapis coenam parasse videris. An nos helluones esse credis? Hoc non est dare coenam, sed triduanam saturitatem. Ch. Etiam tu pergis esse Demea? Cras ut lubet disputa; hodie Mitionem te praebeas, oro. De impendio cras sobrii disputabimus; nunc nil nisi meras nugas audire libet. A. v. Christiane, utrum de bubulis an de ovillis carnis mavis? Ch. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis salutares arbitror. Ita ingenium est hominum, ut perniciosissima quaeque appetant vehementissime. A. v. Galli suillas carnes mirum in modum amant. Ch. Galli amant quae parvo constant. A. v. Hac una in re Judaeus sum: nam nihil aequè odi atque carnes suillas. Ch. Nec injuria, quid enim insalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, sed cum Judaeis sentio. Er. At ego ovillas pariter amo, et suillas; sed diversa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter vescor. Suillas prae amore non attingo, ne quid offendam. Ch. Bellus homo es, Erasmi, ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano carmine utar:

*Tres mihi convivae prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.*

ER. Quanquam, ut ait Comicus, Quot homines, tot sententiae, et suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingenii inesse varietatis quam palatis. Ita vix duos reperiās, quos eadem juvent. Per multos vidi, qui butyri ac casei ne olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nauseae sint: alius elixis, alius assis abstinet. Multi aquam vinò praeferunt. Et quod incredibile est, vidi hominem, qui nec pane, nec vino uteretur. CH. Et quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescebatur? ER. Caeterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, non poma. CH. Vis ut istud tibi credam? ER. Si lubet. CH. Credo, at ea lege, ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. ER. Age faciam: modo verecunde mentiaris. CH. Quasi vero sit quicquam tuo commento impudentius. ER. Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? CH. Macilentum quempiam ac monogrammm esse oportet. ER. Imo dicerēs athletam. CH. Polyphemum potius. ER. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi sint, quibus pisces vento durati sint panis loco: nonnullis hoc praestent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo; sed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu adjutus, somno saginabatur. CH. Ut nihil pudet? Non possum illud satyricum non dicere:

Tunc immensa cavi spirant mendacia folles.

Tu poëtaris. Tu nunc poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, mihi religio est. ER. Mentiar, si non Plinius autor certissimus scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum saginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam quod Theophrastus scribit, per id tempus ursorum carnes coctas quoque, si asserventur, reviviscere. CH. Vereor ne Parmeno ille Terentianus ista non contineat. Mihi facile fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus. ER. Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? CH. Midas, homo hominum, qui vivunt, liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic ut ego minoris emam saepe numero. ER. Qui sic? CH. Quia famulis plus dandum quam daretur in macello vendenti. ER. Quae res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentissimus. ER. Quis iste? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obtrudit mortalibus. Idem suo more nudius tertius hunc cervum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse amantissimus? AV. Equidem hoc studio plane relicto, jam praeter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literae quovis cervo fugaciores. AV. Duobus tamen potissimum canibus assequimur, admiratione

seilicet, atque improbitate laboris. Nam et admirari plurimum discendi ardorem ministrat; et, ut facundissimus poëta scripsit,

Labor omnia vincit Improbus.

CH. Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non desistam, non conquiescam, non defatigabor, donec consequar. AV. Carnes cervinae sunt nunc admodum tempestivae. Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam obsecro? AV. Quoties arrexere aures, acerrimè esse auditus: at contra cum remissere, surdos. CH. Istud ipsum mihi saepenumero evenit. Nam si quando fiat sermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. AV. Laudo te, facis ut te decet. CH. Vis de his leporinis clunibus? AV. Tibi sumito. CH. An de tergo mavis? AV. Hoc animal praeter ilia et clunes nihil habet appetendum. CH. Vidistine unquam leporem candidum? AV. Saepe-numero. Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro cibatu esse sit creditum. An verum sit, Plinius ipse viderit. Quod si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum habeat candidum necesse est. CH. Mihi verisimile non fit. AV. Accipe magis admirandum, at fortasse tibi non inauditum. Idem utramque vim singulis inesse testatur, maris et foeminae, ac foemellas sine mare aequè gignere. Istud ipsum multi asseverant, praesertim venandi studiosi. CH. Est ita ut dicis. Sed hos cuniculos, si placet, tentemus, quia pinguiusculi sunt ac tenelli. Ministrarem illi Nymphae, si propius assiderem. Augustine, istius tibi vicinae curam age, si libet: calles enim quo gestu sit ministrandum istis Veneribus. AV. Teneo quid dicas, nasute. CH. Quid te anserinae carnes delectant? AV. Me quidem non mediocriter juvant, ut sum minime fastidiosus. At hic anser, nescio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi siccior: siccior est pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et, mehercule, quantum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis sese maceravit. Ajunt enim anserem inter omnia animalia longe esse vigilantissimum. Et profecto, nisi conjectura fallor, hic anser ex eorum numero est, qui, canibus una cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt. CH. Verisimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo seculo relictum arbitror. AV. Haec quoque gallina aut parcum saginatore habuit, aut amavit, aut certe zelotypa vixit, quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide curae quid faciant. Quod si ex Theodorico nostro Gallo faceremus capum, multo citius pinguesceret. TH. Non sum gallus. AV. Fateor, non es gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi est? AV. Hoc aenigma tibi conjectandum relinquo: ego Sphingem praestiti,

tu Oedipus esto. CH. Dic mihi bona fide, Augustine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit necessitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxisti? Nullum fuit commercium? AV. Nihil, nihil sane. CH. Tanto es nequior. AV. Sed cum Gallabūs nonnihil. CH. Libetne de jecore anserino? quod apud veteres in deliciis cumprimis habebatur? AV. Non sum rejecturus, quod a tua manu venerit. CH. Non est quod expectes Romanas delicias. AV. Quas? CH. Carduos, cochleas, testudines, colubros, fungos, boletos, tubera. AV. Istis omnibus ego vel rapam praeferam. Liberalis es; benignus es, Christiane. CH. Has perdiees nemo attingit, ne columbos quidem. Cras est dies jejunii ab ecclesia indicti; adversus hanc esuriem munite vos. Onerate saburra navim adversus imminensem tempestatam. Bellum instat; instruite ventrem commeatu. AV. Utinam isthuc verbi tacuisses, hilariores surrexissemus a coena. Miseros nos reddis ante tempus. CH. Quid ita? AV. Quia minus anguem odi, quam pisces. CH. At non tu solus. AV. Quis hoc taedii nobis in-vexit? CH. Quis commonstravit aloēn absynthium, et scammonium dare in remediis? AV. Sed ista dantur aegrotis. CH. Sic haec dantur nimium recte valentibus. Aliquando praestat aegrotare, quam plus satis valere. AV. At mihi videtur minus oneris olim impositum Judaeis. Equidem ab anguillis et porcis facile tempera-rim, modo liceat capis et perdicibus expleri. CH. In plerisque non res, sed animus nos discernit a Judaeis. Illi manum abstinebant a certis cibis velut ab immundis et animum inquinatis. Nos cum intelligamus omnia munda esse mundis, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti pabulum subducimus, quo magis dicto sit audiens spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiae molestia castigamus. AV. Audio: sed eadem opera defendi posset circumcisio praeputii. Moderatur et illa coitus pruritum, et cruciatum adfert. Si omnes itidem abhorrerent a piscibus atque ego; vix a parricida tam atrox supplicium exigerem. CH. Quorundam palato gratior est piscium, quam carniū esus. AV. Congruunt igitur his, qui gulae serviunt, non valetudini. CH. Equidem audiui quondam apud Aesopos et Apitios praecipuum luxum in piscibus fuisse. AV. Qui conveniant igitur deliciae cum supplicio? CH. Non omnibus sunt muraenae aut scari aut acipenserēs. AV. Ergo tenues soli discruciantur, quibus satis male est, etiam cum vesci licet carnibus. Fit enim non raro, ut cum licet vesci per ecclesiam, non liceat per crumenam. CH. Durum mehercle interdictum. AV. Quod si interdictus carniū esus divitibus vertitur in delicias; et, si pauperibus saepe non licet vesci carnibus, etiam cum licet, ac ne piscibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci, aut cepe porrumve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis. Quod si quid divites deli-

ciabuntur hac occasione, suae gulae imputent, non incusent ecclesiae constitutionem. A v. Pulchre dixit: sed interim a tenuibus, qui summis sudoribus alunt familiam, et procul absunt ab omnibus ac lacubus, exigere carnum abinentiam, est indicere famem, aut *βουλευται* magis. Atqui si quid Homero credimus, longe miserrimum mortis genus est, perire fame. CH. Sic visum est Homero caeco: at apud Christianos miser non est, qui bene moritur. A v. Esto sane: sed tamen durum est a quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec hoc animo Pontifices interdiciunt esum carnum, ut intereant homines, sed ut vel affligantur moderate, si deliquerunt, vel subducto laetiore pabulo, corpora minus ferociant adversus spiritum. A v. Isthuc ipsum efficiet moderatus carnum esus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carnum modus praescribi non potest, cibi genus potest. A v. Sunt et pisces, qui multum addantimenti: sunt carnes, quae minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. A v. Age dic mihi, si quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac sublascivum, an morbidum, qui subinde collabens sessorem dejiciat in terram? CH. Quorsum istud? A v. Quia piscium esus corruptis humoribus corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. CH. Quibus morbis? A v. Podagrae, febri, leprae, morbo regio. CH. Qui scis? A v. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortassis in paucis accidit. A v. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quae malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiat instrumentis non potest, ut vult, exere vim suam. CH. Scio medicis magnopore damnatum esse piscium esum; sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. A v. Religiosum erat et olim, non violare sabbatum: sed prius erat, servare hominem sabbato. CH. Suae quisque saluti consulat. A v. Imo, si Paulo volumus auscultare, nemo, quae sua sunt, quaerat, sed quisque quae alterius. CH. Sed unde hic novus theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus magister noster? A v. Quia mihi male convenit cum piscibus. CH. Quid igitur? An non abstines a carnibus? A v. Abstineo, sed obmurmuras, nec sine meo magno malo. CH. Charitas omnia suffert. A v. Verum; sed eadem quam minimum exigit. Si suffert omnia, cur non ferunt nos his vesci cibis, quos indulsit libertas evangelica? Cur hi, a quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur tot hominum et corpora periclitari morbis capitalibus, et animas aeternae damnationis periculo, ob rem nec interdictam a Christo, nec per se necessariam? CH. Ubi aliud suadet necessitas, cessat humanae constitutionis vigor, cessat et voluntas nomothetae. A v. At non cessat offendiculum infirmorum. Non cessat scrupulus meticulosae conscientiae. Postremo non satis constat, quibus limitibus finiatur ista necessitas. An quum coeperit ichthyophagus agere

animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet epialus? Non tanti erat ciborum delectus. CH. Quid igitur tu velles praescribi? AV. Scio, si quis mihi credat ecclesiasticae rei dietaturam. CH. Quid isthuc verbi est? AV. Si summus essem pontifex, hortarer omnes ad perpetuam vitae sobrietatem, sed praecipue sub diem festum. Caeterum jus facerem cuique vescendi quibus vellet pro corporis salubritate, dum moderate et cum gratiarum actione: daremque operam, uti hoc, quod detraheretur observationibus huiusmodi carnalibus, accresceret ad studium verae pietatis. CH. Nimirum istud mea quidem sententia tanti est, ut te faciamus pontificem. AV. Rides: sed tamen cervix haec sufficeret vel triplici coronae sustinendae. CH. At interim vide, ne ista scribantur inter articulos Parisiensium. AV. Imo quicquid dictum est, scribetur in vino, sicuti par est dicta inter pocula. Sed satis jam theologiae in convivio. In coena sumus, non in Sorbona. CH. Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene sorbetur? AV. Sorbeamus igitur, non disputemus; ne nobis a sorbis dicatur Sorbona, non a sorbendo. CH. Agite, hospites humanissimi, quaeso ut coenulam nostram, licet tenuem, aequi bonique consulatis. Praebete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue sit et frugale: ego vestra facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sane vester mihi adventus conspectusque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. CONVIVAE. Coena tua, Christianae optime, multis modis elegans lautaque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Nam magnificentior fuit, quam sat est. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicari, quod primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit conditum: quae omnia nostro convivio non defuerunt. Verum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem esse oportere scripsit Varró. Tres enim sunt Charites id est, Gratiae, humanitatis ac benevolentiae praesides: et novem sunt Musae, honestiorum studiorum duces. At hic decem convivas esse video, virginibus exceptis. AV. Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde quia a novem Musarum choro Apollo abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. CH. Poëtica dixisti. Si mihi laurus adesset, laurea corona caput tuum cingerem, fieresque poëta laureatus. AV. Si malva coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major est, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. CH. Vultisne singuli tantundem mea causa facere, quantum vestra sum facturus? Co. Volumus, ac lubentes quidem. CH. Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem; a me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. MIDA S. Accipio abs te libenter. Pro

quo vulgus, praestolor, dicit. Equidem non recuso. Nihil tua causa recusabo. CH. Tu deinde caeteris propina. MI. Erasmi, praebibo tibi dimidiatam pateram. ER. Precor ut sit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Prosit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui, furcifer? Vola adfer ejusdem generis sextarios duos. PUER. Erasmi, salve; quidam pro soribus te conventum expetit. ER. Quisnam est? PV. Mori famulum se dicit; herum ejus ex Britannia advenisse; cupere ut se visas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Christiane, subducatur ratio: nam mihi quidem abundum. CH. Rationem, Erasmi doctissime, hujus coenae ego confecero. Non est quod calculum frustra teras: gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed advocari te molestum est, nondum peracta fabula. ER. Quid superest, nisi ut dicam, Valet et plaudite? CH. Age, boni consulemus, quando tu non ab equo ad asinos, sed ab amicis ad amicissimos properas. ER. Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc convivium longe suavissimum me vocaris. Valet, sodales optimi. Bibite non segniter, et vivite suaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum otiosi omnes. Libetne cuiquam quicquam amplius? CO. Nihil omnino. Strenue munus nostrum administravimus. CH. Tolle igitur haec, ac bellaria appone. Muta quadrulas, atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi cecidit. Pira vino perfunde. Adsunt mora praecoqua, etiam domi nostrae nata. CO. Tanto erunt suaviora, quod vernacula. CH. En pruna cerea, en Damascena rarum apud nos spectaculum. En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hisce manibus consevi. Nuces castaneae, omne deliciarum, quas hortus nostri benigne effundunt, genus. AV. Sed flosculi desunt. CH. Isti Gallici sunt apparatus, qui magnificentiam eam potissimum amant, quae minimo constat. Nobis non est ea mens aut ingenium. AV. Non apud Gallos tantum reperi, quibus ea placent quae minime constant. CH. Sed heus tu, Augustine, num tu credis te hic immunem bibisse? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi debes. AV. Is jamdudum me misum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. CH. Unde ille sibi vindicat tantum auctoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Nosti priscam convivorum legem *ἡ πλεονεξία ἡ ἀνισοτις*. AV. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum est, et cujus intererat servari. CH. Sed omnium convivarum interest, servari leges inviolabiles. AV. Age, quando haec est Germanorum religio exsorbebo quod reliquum est. Sed quid tibi rei mecum est? CH. Impendium reddas oportet unus nomine omnium. Quid expalluisti? Ne verere, perfacile poteris. Fac quod saepe fecisti, ut aliqua elegantia doctiores a coena surgamus: neque enim clam te est, veteres illos in

secundis mensis hilarioria quaedam disputare solitos. Age igitur, quibus et quot modis haec oratio potest enunciari, indignum auditu?

INDIGNUM AUDITU.

Formyla.

A v. Dixti pulchre per posterius supinum. Auditum minime est dignum. Indignum est audiri. Haud dignum est quod audiatur. Et, ut audiatur, indignum. Levius est, quam quod audiri debeat. Vix operae pretium est referre. Non tanti est ut audiatur. Ineptius est, quam quod audiatur. Non est operae pretium narrare. CH. Quot modis haec sententia verti potest, Magno mihi constat?

VARIANDI RATIO HANC ORATIONEM, MAGNO MIHI
CONSTAT.

A v. His verbis, impendo, insumo, impertio, constat, ut: Multum in te docendo insumpsi laboris. Plurimum ea in re operae insumpsi. Non minus pecuniae quam curae in eam rem impendi. Non parum insumpsi pecuniae, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis haec res mihi constat, multo sudore, multa opera, plurimo labore, sumptu ingenti, pecunia magna. Pluris mihi constat quam credas. Minoris mihi constat uxor, quam equus meus. CH. At quid sibi vult, Augustine, quod verbo isti, Constat, modo ablativum, modo genitivum casum apponis? A v. Quaestionem perutilem ac late parentem movisti. Verum ne convivas loquacitate mea premam, paucissimis absolvam. Sed cupio singulorum hac de re audire sententiam, ne cuiquam, ut dixi, sim molestus. CH. Quidni cupiant idem vel puellae? A v. Illae sane nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammatica bene fortunante. Scis verba emendi, ac vendendi, aliaque esse consimili significato, quibus apponantur hi genitivi, soli, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque, at ita: si substantiva non apponantur: quae si accedant, utraque in ablativum casum vertuntur. Quod si pretium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum substantive positum, in ablativo pones, nisi per adverbium loqui malis. CH. Quanam verba sunt, de quibus praecipis? A v. Haec fere sunt, emo, mercor: redimo, id est, aut captum, aut perditum: vendo, venundo: revendo, id est, rursus vendo, quod mihi venditum erat: veneo, id est, vendor: cujus praeteritum venivi vel venii, supinum, venum: hinc venalis. Ab illo, id est, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro inservio, et stipendium facio. Comparo, id est, emo vel committo. Commuto, muto, permuto. Cambire penitus barbarum in hoc sensu. Aestimo, taxo, indico, pro aestimo, censeo. Liceor, liceris: licitor, licitaris: addico. Distrahor, id est, circumferor ut veneam. Metior, pro aestimo aut taxo. Constat, pro

emittitur. Conducere, locare. Foenero, ad foenus do. Foeneror, ad foenus accipio. Paciscor, pactus sum. Pango, pepigi, id est, pactum facio. CH. Da exemplum.

V E N D E N D I E T E M E N D I

Formula.

A v. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus: Vigenis libris Francicis. Hui, nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut solent qui licentur. Tu ipse tanti posside. Quid liceris, vel licitaris, quum nihil sis empturus? Quanticunque ad-dixeris, solvam optima fide.

A L T E R U M E X E M P L U M.

Congium istum Syra quanti vendis? Decem obolis. Nimio, turpissima. Imo minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, si non tanti mihi constat, aut certe non multo minoris. Mentiris venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, si queam: sed fatuos non invenio. Quid si liciter te ipsam? Quanti aestimas te? Ut lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas te? Dic, quanti te taxas: Quanti te ipsam inscribis? Decem scutatis. Hui, tanti? Eho, an tu minoris me aestimas? Ego olim non semel pluris in unam noctem sum conducta. Credo; ac nunc non paulo minoris aestimo quam piscem. Abi in malam rem ganeo; tantidem te aestimo, quanti tu me. Qui te teruncio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larva tibi opus est: nam rugae istae non sinunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non sum venalis. Ego ne culmo quidem te emero. Constiti pluris.

T E R T I U M E X E M P L U M.

Auctioni hodiernae interfui. Ain' tu? Licitatus sum vectigalia. Quanti tandem? Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris, erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta sunt vectigalia? Chremeti uxoris tuae summo et maximo amico. Sed divina, quanti sint addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone, ego mihi hominem ipsum cum tota familia dimidio addictum nolim. At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertistine in his orationibus, ubicunque adsit substantivum pretii, id in ablativo poni, caeteris aut in genitivo positis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audisti sine substantivis, exceptis illis duobus, pluris et minoris. Sunt et alia verba, de quibus sumus loquuti, non admodum dissimilia, sum, facio, habeo, duco, aestimo, pendo, quae idem fere significant: fio itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, mini-

mi, maximi, tanti, quanti, flocci, pili, nihili, nauci, hujus, et si qua sunt his similia. CH. Da exempla.

A E S T I M A N D I

Formula.

A v. Scis quanti de semper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Praeceptores meos semper feci plurimi. Aurum hac tempestate magni venditur, literae nihili, sive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promissa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti sapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum sine sapientia, quam sapientia sine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus sis. Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hic multi fiunt, qui nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum possidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non quanti habearis, sed quanti sis, interest. Tanti Christianum meum facio, quanti alium neminem. Inveniuntur et alia verba cum his genitivis et ablativis, quae natura sua non significant emtionem, aut aliud simile. Petrus osculum puellae scutato emit. Sit illi faustum; nolim ego basiare tanti. Quanti luditis? Quanti coenastis? Quosdam sexcentis sestertiis coenasse legimus: at Galli saepenumero liardo coenitant. Faustus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non discam mentiri tanti. Phaedria apud Terentium et rem et se ipsum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demosthenes pluris siluit, quam alii loquebantur. Aequi bonique consulas oro. Est et aliud verborum genus, quae accusativum una cum genitivo aut ablativo casum exigunt: quae sunt, Accuso, id est, objicio crimen, aut culpo, etiam absentem. Incuso, culpo extra iudicium. Arguo, reprehendo. Insimulo, impingo suspicionem culpae. Postulo, in jus voco. Accerso, defero, damno, condemno, pronuntio illum esse in culpa. Admoneo, commonefacio. CH. Exempli causa.

A C C U S A N D I

Formula.

A v. Scipio accusatus est ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiae, ipse impudentissimus. Lepidus postulatus est repetundarum. Accersitus est capitis. Si hominem insimulabis avaritiae, male audies. Admonetò eum pristinae fortunae. Mortales ipso vocabulo suae conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promissi. Sunt pleraque quae accusativum geminum admittant. Docceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Poposcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his secundum accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus est literas. Postulant me furti. Postulor furti.

Accusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii. Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum heluo satietur? Sed convivis parcendum est, quos haec non omnes perinde delectant. A coena inter deambulandum, id quod rationi deerit, persolvemus, nisi quid aliud censes. CH. Fiat ex tua sententia. Agamus gratias benignitati divinae, deinde paulisper deambulatori. MI. Pulchre dicis. Nihil enim hoc vespertino coelo amoenius, nihil salubrius. CH. Petre adesdum. Tolle suo quaeque ordine, ac vinum cyathis infunde. PE. Jubesne agi gratias? CH. Age. PE. Graece mavis, an Latine? CH. Utroque modo. PE. Gratias agimus tibi pater coelestis, qui tua ineffabili potentia condidisti omnia, tua inscrutabili sapientia gubernas universa, tua inexhausta bonitate cuncta pascis ac vegetas: largire filiis tuis ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promisisti, praeparasti vere diligentibus te, per Jesum Christum: Amen. CH. Dic eadem Graece, ne caeteri, quod dicas, intelligant. PE. εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ οὐράνιε, ὁ τῇ ἀρετῇ σου δυνάμει πύσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου σοφίᾳ κυβερνῶν ἀπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστότητι ἕκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων: χαρίζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ μετὰ σοῦ ποτε πιεῖν τὸ τῆς ἀθανάσιας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσί σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ μετὰ σου ζῶντος, καὶ βασιλεύοντος ἐν ἐνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου, εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. CH. Habeo vobis, hospites, candidissimi, gratiam, qui ad hoc convivium venire dignati sitis; oro aequi bonique consulatis. Co. Nos vicissim gratiam referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiae. Quin potius surgamus, et expatiemur. AV. Ducamus nobiscum virgines; nam eo minus molesta erit deambulationis. CH. Recte sentis. Ne desint nobis flosculi, si forte locus flores non habebit. Utrum mavis nostris in hortis more poetico reptare an foris ad amnem expatiari? AV. Habent quidem horti tui amoenitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus serva. At sole inclinato amnium aspectus oculos mirum in modum juvat. CH. Antecede igitur, Augustine, ut poeta dignum est: latus tuum claudam. AV. Bone Deus, quantum comitum, quantam pompam nobiscum ducimus! Dici non potest, Christiane, quantum mihi placeam. Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promissum praesta. Solve quod recepisti. AV. Quid me potissimum vis dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis solebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam venuste orationem verteret: quae res non modo singularis ingenii, verum etiam multi usus mihi videtur. AV. Haud injuria istud in Pollione admiratus es, Christiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexterritate quadam, tum plurimo et dicendi, et legendi, et scribendi

usū contigisse opinor, potius quam ratione aliqua aut praeceptione.
 CH. At ego rationem aliquam istius rei, si fieri potest, expecto.
 AV. Ita ut dixi, res habet. Verum quia te tantopere video velle,
 quantum potero morem geram, easque ratiunculas, quas in Pollio-
 nis orationibus mihi visus sum animadvertere, ut potero, reddam.
 CH. Age percipio.

BREVIS DE COPIA PRAECEPTIO.

AV. Accingor. Principio res ipsa puris, electis ac Latinis verbis
 efferenda est: quod ipsum posse, non mediocris artificis est. Sunt
 enim permulti, qui nescio quo modo copiam et varietatem orationis
 affectant, cum ne semel quidem rem possint apte explicare. Isti,
 tanquam semel balbutisse sit parum, balbutiem suam aliis atque
 aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipsi secum certamen sus-
 ceperint, ut, quam barbarissime dici possit, dicant. Itaque inepti
 synonyma quaedam congerunt, adeo interdum inter se dissidentia,
 ut ipsa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim absurdius,
 quam hominem pannosum, cui ne una quidem, quam sine pudore
 possit induere, sit vestis, eum tamen subinde suos pannos mutare,
 ac mendicitatem suam pro opibus ostentare? At nihilo minus ridi-
 culi videntur isti varietatis affectatores, qui cum barbare semel
 dixerint, repetunt idem multo barbarius, demum iterum atque
 iterum indoctius. Hoc est non oratione, sed soloecismis abundare.
 In primis igitur, ut dixi, res ipsa aptis atque electis verbis est ex-
 plicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, si qua, quae idem
 efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. Demum ubi
 propria deficient, translatitiis erit utendum, si modo verecunda sit
 translatio. Ea quoque ubi deerunt, si per activa dixisti, ad passiva
 revertendum erit, quae nobis totidem orationes reddunt, quot ex
 activis constabant. Postea verba, si libebit, aut in nomina verba-
 lia, aut in participia commutabimus. Postremo, ubi modo adverbia
 in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaveri-
 mus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in nega-
 tivam commutabimus, aut retrorsum; aut certe quod pronunciativae
 dictum, per interrogationem efferemus. Nunc exempli causa hanc
 sententiam sumamus.

LITERAE TUAE MAGNOPERE ME DELECTARUNT.

L I T E R A E .

Epistola, epistolium, scripta, schedae, literae.

M A G N O P E R E .

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum
 in modum, supra modum, plurimum, non mediocriter, summopere,
 maximopere.

ME.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Christianum.

DELECTARUNT.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, mellitissimae fuerunt, jucundissimae etc. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. CH. Tuae literae magnopere me delectarunt. Tua epistola mirifice nos exhilaravit. AV. Verte activum in passivum, alia erit facies ut, Dici non possit, quam tuis sim scriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epistola celsitudinis tuae plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem laetitiam tua mihi scripta attulerunt. Gaudio tua me scripta, quantus eram, perfuderunt. Hic non ita liceret mutare in passiva, nisi in illo postremo, perfusus gaudio quod usitate dicitur. Capiebatur a me voluptas, allatum est gaudium, non perinde usitate dixeris.

Per AFFICIO.

Singulari voluptate literae tuae me affecerunt.

Muta in Passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epistolum peperit.

Per SUM, et nomina Adjectiva.

Tuae mihi literae multis modis jucundissimae fuerunt. Fuit tua illa epistola sane quam gratissima.

Per nomina Substantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epistola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuae literae.

Commuta in Negationem.

Tua scripta non mediocri laetitiae fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

Ququam hac ratione aliquoties jam usi sumus, quae non est negligenter praetereunda. Nam quoties multum, plurimum, singulariter, significare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Est vir singulari ingenio. Est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrina admiranda. Est homo non contemnenda doctrina. Thomas est summo apud suos loco natus: Non infimo loco natus. Augustinus eloquentissimus fuit: Non ineloquens fuit. Carneades orator fuit nobilis, non ignobilis, non obscurus. Et id genus similia, quae nunquam non usu veniunt: sed admonuisse rem clarissimam satis est. Nec te lateat,

variam nos hujusmodi orationum genere uti, modestiae causa, praesertim si de nobis ipsis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro singulariter, recte et venuste dicimus.

MODESTIAE CAUSA.

Ego literis meis nonnullam doctrinae sum opinionem consecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non postremas partes tenerem.

De amplificatione superiora sunt exempla; nunc ad nostra revertamur. Nihil tua epistola unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quam tua scripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantissimis.

Hoc modo singulae orationes superiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximae tuae literae.

Hoc modo rursum singulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? AV. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli causa. AV. Quod modo per nomen incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis consequi nequeam, quantum tuis literis sim delectatus. Et mihi scriptu, et tibi creditu perdifficile fuerit, quantae jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare prorsum nequeo, quam sim tuis literis gavisus. Et item in infinitum. Rursum alio pacto. Nam hactenus et per negationem, et per interrogationem, postremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per sub-junctivas sive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatus, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit, quam tuae literae. Ita me deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? AV. Nunc ad translationes, similitudines, et exempla fugiendum est.

Translatio est in his.

Accepi literas tuas, quae mellitae fuerunt. Nihil nisi merae deliciae tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt tuae literae. Et hujusmodi plurima. Sed cavendum ne obsoletis, aut durioribus translationibus utamur, quale est illud:

Iuppiter hybernas cana nive conspuat Alpes: Et quale est illud: Coena tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit.

COMPARATIO a simili.

Tua scripta omni vel ambrosia vel nectare suaviora fuere. Literae tuae quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuae, et siliquam omnem, et mel Atticum, et saccharum omne,

nectar ambrosiamque deorum longe superavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum est, in medium adduci potest.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam Hero Leandri sui literas aut majore voluptate, aut pluribus osculis accepisse, quam tuas accepi. Vix crediderim, aut Scipionem eversa Carthagine, aut Paulum Aemilium capto Perseo, magnificentiorem egisse triumphum, quam ego, simulac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex historiis infinita possunt inveniri. E physica vero sumuntur rerum similitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere necesse est. Nunc si libet, in alia sententia tentemus.

NUNQUAM DUM VIVAM, TUI ERO IMMOR.

Semper dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere desinam, quam tui meminisse.

Per comparisonem.

Si umbram corpus poterit effugere, et hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam ne Lethaeus quidem amnis poterit abolere.

Praeterea per adiutor aut more poetico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit. Ante leves ergo etc. quae non est multi negotii excogitare. Verum ne immodici videamur, his in praesentia contenti simus. Alias, si voles, copiosius hac de re colloquemur. CH. Ego te, Augustine, jam plane exhaustum putabam: sed tu praeter expectationem novum thesaurum indicasti, quem si pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re desint verba. AV. Si ego hoc mediocri et doctrina et ingenio praesto, quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certasse legitur? Sed sol nos relinquit. Humescit coelum, praestat imitari aviculas, tectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. CH. Tu itidem bene valeas, Augustine omnium doctissime.

CONVIVIIUM RELIGIOSUM.

EUSEBIUS, TIMOTHEUS, THEOPHILUS,
CHRYSOGLOTTUS, URANIUS.

EU. Cum omnia nunc vernalia et rideant in agris, demiror esse, qui fumosis urbibus delectentur. TI. Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, si capiuntur, est aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur. EU. Tu mihi fortasse foeneratores nar-

ras, aut his simillimos negotiatores avaros. *Tr.* Istos quidem, sed non solos, orbone, imo cum his innumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui fere quaestus gratia malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari, dogma secuti non Pythagoricum aut Platicum, sed caeci cujusdam mendici, cui dulce erat premi, tur-
bis hominum, quod diceret, illic esse quaestum, ubi esset populus. *Eu.* Valeant caeci cum suo quaestu: nos philosophi sumus. *Tr.* Et Socrates philosophus urbes praeferebat agris, quod esset discendi cupidus, et urbes haberent unde disceret. In agris esse quidem arbores et hortos, fontes et amnes, qui pascerent oculos, caeterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. *Eu.* Est nonnihil quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quanquam mea sententia non est muta rerum natura, sed undique loquax est, multaque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamat illa tam amoena naturae vernantis facies, quam opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates in eo secessu quam multa docet Phaedrum suum ac vicissim ab eo discit! *Tr.* Si tales adessent aliquot, nihil esse possit amoenius rusticatione. *Eu.* Libet igitur hujus rei periculum facere? Est mihi praedolum suburbanum, non amplum, sed nitide cultum; eo vos crastinum diem ad prandium voco. *Tr.* Plures sumus; exedemus totum praedium tuum. *Eu.* Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex dapibus, ut inquit Flaccus, inemptis apparatus. Vinum ipse locus suppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces ipsae pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in insulis fortunatis, si Luciano credimus. Accedet fortassis e corte gallina. *Tr.* Age, non recusamus. *Eu.* At suam quisque umbram secum adducat, quam volet. Ita cum sitis quatuor, aequabimus numerum Musarum. *Tr.* Fiet. *Eu.* Unum illud vos premonitos volo, sibi quisque condimentum suum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. *Tr.* Quod condimentum narras? piper an saccharum? *Eu.* Imo aliud villius, sed suavius. *Tr.* Quodnam? *Eu.* Famem. Eam dabit hodie coena tenuis; cras acuet stomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi rusculo meo debetur. Verum ad quam horam libet prandere? *Tr.* Ad decimam, priusquam invalescat aestus solis. *Eu.* Curabitur. *Puer.* Here, adsunt convivae pro foribus. *Eu.* Bonae fidei est, quod venistis; sed bis gratum est quod venistis mature una cum umbris vestris longe gratissimis. Sunt enim quidam incivilter civiles, qui convivatorem mora sua torquent. *Tr.* Eo maturius venimus, ut esset otium lustrandi visendique regiam istam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nusquam non testari domini sui ingenium. *Eu.* Regiam spectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus est quavis regia gravior. Et si regnat, qui libere vivit ex animi sui sententia, hic plane regno. Sed praestat, opinor, interim, dum culinae praefecta parat holusculum, et

adhuc moderatus est solis calor, visere hortos nostros. **TI.** Est alius praeter hunc? Nam hic sane mire cultus blandissimo aspectu statim ingredientibus salutat et comiter excipit. **EU.** Hinc igitur decerpas sibi quisque flosculos ac frondes aliquot, ne quid offendant domus paedor. Non idem odor aequè gratus omnibus. Quare sibi quisque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic nascitur, pene publicum esse patior. Neque enim unquam clauditur ostium hujus vestibuli, nisi noctu. **TI.** En tibi in ostio Petrus. **EU.** Hunc ego malo janitorem, quam Mercurios, Centauros, aliaque portenta, quae quidam pingunt in foribus suis. **TI.** Isthuc homine Christiano dignius est. **EU.** Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. **TI.** Quid loquitur? **EU.** Quin ipse legis? **TI.** Intervallum aliquanto longius est, quam ut prospectus oculorum assequatur. **EU.** En tibi perspicillum, quod te vel lynceum reddet. **TI.** Latina video. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Matthaei cap. 19. **EU.** Nunc lege Graeca. **TI.** Graeca video quidem, at illa non vident me: quare lampadem hanc trado Theophilo, qui nunquam non cantillat Graeca. **TH.** Μετανοήσατε καὶ ἐπιστρέψατε. πρὸς τὸν κύριον. **CH.** Hebraea mihi sumam; **יְצַדִּיק בְּאִמְרָתוֹ יְהוָה יִחְיֶה**. **EU.** An vobis videtur incomis janitor, qui statim monet ut avertamur a vitiis, et convertamus nos ad studium pietatis? Deinde vitam non contingere ex operibus Mosaicis, sed per fidem evangelicam? Postremo, servandis evangelicis praeceptis iter esse ad immortalem vitam? **TI.** Et ecce mox ad dextram ingressus ostendit sacellum perquam elegans. In altari Jesus Christus, suspiciens in coelum ad Patrem et Spiritum sanctum illinc prospicientes, atque eodem dextram porrigens. Laeva velut invitat et allectat praetereuntem, **EU.** Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? *Ego sum via, veritas, et vita.* Graeca, *ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ.* Hebraice, **לְבַר בְּרִים שְׂמִיעוּ לִי וְרָאֵת יְהוָה אֱלֹמֵיכֶם**. **TI.** Laeto nimirum omine nos salutavit dominus Jesus. **EU.** Sed ne videamur inciviles, fortassis par est ut illum resalutemus, precemurque, ut, quando ex nobis ipsi nihil possumus, ille sua inaestimabili bonitate non sinat nos unquam aberrare a via salutis, sed, abjectis umbris Judaicis et hujus mundi praestigiis, per veritatem evangelicam perducatur nos ad vitam aeternam: hoc est, ipse per se trahat nos ad se. **TI.** Aequissimum est, et ipsa loci species invitat ad precandum. **EU.** Multos hospites allicit hujus horti amoenitas: sed ita fere apud omnes invaluit consuetudo, ut nemo praetereat Jesum insalutatum. Hunc ego, vice foedissimi Priapi, custodem posui, non solum horti mei, sed omnium quae possideo, denique corporis pariter atque animi. Adest, ut videtis, fonticulus saluberrimis aquis non inamoene scatens, utcunque repraesentans unicum illum fontem, qui coelesti laticè refocillat omnes laborantes et oneratos, et ad quem

anhelat anima delassata malis hujus mundi, non aliter quam juxta Psalmistam cervus aestuans siti, gustatis serpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quisquis sitit. Nonnulli et religionis gratia sese aspergunt. Quidam etiam bibunt, non sitis, sed religionis causa. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut visamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiae meae. Si quid erit visendum intus, a prandio spectabitis, quum solis aestus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. *Tr.* Papae, Epicureos hortos mihi videre videor. *Eu.* Totus hic locus voluptati dicatus est, sed honestae, pascendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic nascitur praeter odoratas herbas, nec eas quaslibet, sed eximias duntaxat. Unumquodque genus suas habet areas. *Tr.* Nec herbae mutae sunt apud te, quantum video. *Eu.* Probe dicis: alii domus habent opulentas, ego loquacissimam habeo, ne quando solus videri possim: ita magis etiam dicas, ubi totam videris. Ut herbae sunt velut in turmas digestae, ita singulae turmae singula habent vexilla cum inscriptione. Velut amaracus hic, Abstine, inquit, sus; non tibi spiro. Cum enim sit suavissimae fragrantiae, sues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem singula genera habent suos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbae vim pertinet. *Tr.* Nihil adhuc vidi hoc fonticulo festivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adversus aestum. Sed alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam ostendit oculis hominum, hinc atque hinc aequis spatiis hortum dirimens, in quo sese utrinque herbae velut in speculo contemplari gestiunt, num marmoreus est? *Eu.* Bona verba; unde huc marmor? E contusis caementis factitium marmor est: coloris candor additus est incrustamento. *Tr.* Quo tandem sese condit tam amabilis rivus? *Eu.* Vide incivilitatem humanam. Posteaquam hic satis exhilaravit oculos nostros, proluit culinam, ejusque sordes secum defert in cloacam. *Tr.* Crudele, ita me Deus bene amet. *Eu.* Crudele, ni et in hunc usum parasset aeterni numinis benignitas. Tum crudeles sumus, cum fontem divinae scripturae longe hoc amoeniorem, recreandis simul ac purgandis animis nostris datum, conspurcamus vitiis nostris pravisque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, si partimur in varios usus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim suppeditat usibus humanis. *Tr.* Verissima sunt quae narras: sed cur tibi virent etiam horti septa manu facta? *Eu.* Ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet,* ut est sua cuique sententia, etiam in hortis. *Tr.* Sed horti per se amoenissimi jucunditatem propemodum obscurant ambulacra tria. *Eu.* In his vel studeo, vel obambulo solus, aut cum amiculo confabulans, vel cibum capio, si videtur. *Tr.* Columnae paribus inter-

vallis sustentantes aedificium innitens, miraque colorum varietate blandientes, suntne marmoreae? EU. Ex eodem marmore, quo factus est his alveus. TI. Lepida profecto impostura. Vel deberassem esse marmor. EU. Quare cave, ne vel credas, vel deberes quicquam temere. Non raro fallit species. Quod opibus deest, arte sarcimus. TI. Non tibi sat erat hortus tam nitidus, tam excultus, nisi pingeres insuper alios hortos? EU. Non capiebat omnes herbarum species unus hortus. Praeterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decertantem videmus, et in altero miramur artificium naturae, in altero pictoris ingenium, ut utroque benignitatem Dei, qui in usum nostrum largitur haec omnia, nulla in re non mirabilis pariter et amabilis. Postremo non semper viret hortus, non semper vivunt flosculi. Hic hortus etiam media bruma viret et adblanditur. TI. At non spirat. EU. Sed rursum non eget cultura. TI. Tantum pascit oculos. EU. Verum; sed hoc perpetuo facit. TI. Habet suum et pictura senium. EU. Habet; nobis tamen est vivacior, et illi fere gratiam addit aetas, quam nobis detrahit. TI. Utinam hic vanus esses. EU. In hoc ambulacro, quod spectat occidentem, sole fruor oriente: in hoc, quod spectat orientem, aprior interdum: in hoc quod spectat austrum, sed patet ad septentrionem, recreor ab aestu solis. Ohambulabimus, si videtur, quo spectetis propius. En vernat ipsum etiam solum: habent enim et tessellae colorum gratiam, et flosculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus quod videtis hoc toto pariete depictum, exhibet mihi varium spectaculum. Primum quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, singulis ad nativam imaginem non pessime expressis. Quot cernitis aves, tot videtis avium species, praecipue si quae sint rariores, et insigni re quapiam nobiles. Nam anseres, gallinas, et anates quid attinet pingere? Inferne sunt quadrupedum species, aut earum avium quae vivunt humi, more quadrupedum. TI. Mira varietas, nec quicquam est otiosum. Nihil est quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans sub frondibus? EU. Attice loquitur Attica: *σωφρόνως* inquit; *οὐ πᾶσις ἰστυμὶ*. Jubet nos consulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconsulta temeritas. Hic aquila discerpit leporem frustra obtestante scarabaeo. Adestat scarabaeo trochilus et ipse capitalis inimicus aquilae. TI. Haec hirundo quid gerit ore? EU. Herbam chelidonium. Nam hac restituit pullis exoculatis visum. Agnoscitis herbae figuram? TI. Quodnam hoc novum lacertae genus? EU. Non est lacerta, sed chamaeleon. TI. Est hic ille longo nomine celebratus chamaeleon? Beluam esse credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo. EU. Hic ille est semper hians et semper jejunos chamaeleon. Haec arbor est caprificus, apud quam solam saevit, alias innoxius. Nam venenum habet, ne contemnas hiantem bestiolam. TI. At non mutat colorem. EU. Verum; quia non mutat locum:

ubi mutarit locum, videbis et colorem alium. **Tr.** Quid hic sibi vult tibicen? **Eu.** Nonne vides in proximo camelum saltantem? **Tr.** Video novum spectaculum, camelus cinaedus est, et simius choraulas. **Eu.** Sed his singulatim ac per otium contemplandis alias dabitur vel totum triduum; nunc satis erit veluti per transennam vidisse. In hac regione depictum est ad nativam effigiem, quicquid est insignium herbarum: quodque jure miremini, hic venena, quantumvis praesentanea, tuto non solum spectantur, verum etiam conrectantur. **Tr.** En scorpius, rarum in hisce regionibus malum, sed frequens Italiae. Quanquam color mihi parum respondere videtur in pictura. **Eu.** Qui sic? **Tr.** Quia magis nigrent apud Italos, iste pallidior est. **Eu.** An non agnoscis herbam, in cujus folium incidit? **Tr.** Non satis. **Eu.** Nec mirum. Nec enim nascitur in hortis nostratibus. Aconitum est. Ei veneno tanta vis est, ut scorpius ad hujus contactum stupescat, pallescatque, seseque vinci patiatur. Sed offensus veneno, a veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrumque genus hellebori. Si scorpius sese potuerit explicare a folio aconiti, et album helleborum contingere, recipiet pristinum vigorem, diversi veneni contactu solvente torporem. **Tr.** Actum est igitur de isto scorpio; nam is se nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic scorpium? **Eu.** Et quidem Graece. **Tr.** Quid ait? **Eu.** *Εὐρε θεός τὸν ἀλιτρον.* Hic praeter herbas videtis omne serpentium genus. En vobis basiliscus, oculis igneis, ipsis etiam nocentissimis venenis formidabilis. **Tr.** Et is loquitur aliquid. **Eu.** Oderint, inquit, dum metuant. **Tr.** Plane regia vox. **Eu.** Imo nihil minus regium, sed tyrannica vox est. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic dipsas insidiatur, tecta putamine ovi struthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat Hebraeus ille sapiens, atque etiam Flaccus noster. Hic videtis formicas Indicas, quae aurum egerunt, ac servant. **Tr.** Deum immortalem, cui possit obrepere taedium in hoc theatro versanti? **Eu.** Alias, inquam, licebit vel ad satietatem usque spectare. Nunc procul tantum spectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes et maria, et in his quicquid est insignium piscium. Hic est Nilus, in quo delphinum illum videtis, hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hostis homini capitalior. In ripis ac littoribus videtis ea quae sunt ἀμφίβια, ut cancri, phocae, fiber. Hic est polypus captator, captus a concha. **Tr.** Quid loquitur? *αἰρῶν αἰροῦμαι.* Mire pictor fecit aquam pellucidam. **Eu.** Aut hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo est alter polypus, summa aequoris aqua velificans, Liburnicarum gaudens imagine. Videtis torpedinem prostratam in arena concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum est. Haec pascunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. **Tr.** Etiamne amplius? **Eu.** Mox videbitis quid nobis prae-

beat posticum. Hic videtis hortum satis spatiosum, in duas divisum partes. In altera est quicquid est herbarum esculentarum, in qua regnant uxor et famula mea: in altera, quicquid est medicarum, praesertim insignium. Ad laevam est pratum liberum, praeter virorem graminum nihil habens: septum est saepe perpetua, e spinis implexis, sed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel luso cum sodalibus. Ad dexteram est pomarium, in quo cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo nostro coelo adsuescere. *Tr.* Papae, nae tu vincis vel ipsum Alcinoum. *Eu.* Hic aviarium est in confinio adhaerens ambulacro superiori, quod videbitis a prandio: videbitis formas varias, variasque linguas audietis. Nec minus varia sunt ingenia. Inter quasdam cognatio est et mutuus amor, inter nonnullas simultas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo cicures et mansuetae, ut si quando coeno illic aperta fenestra, devolent in mensam, cibumque vel e manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo pensili, quem videtis, fabulans cum amico, assident, auscultant, insident humeris aut brachiis, adeo dediticerunt timere, quia sentiunt neminem laedere. In extremo pomario apum regnum est. Nec illud sane spectaculum inamoenum. In praesentia non sinam vos amplius contemplari, quo sit quod vos posthac revocet tanquam ad novum spectaculum. A prandio caetera vobis ostendam. *Puer.* Uxor et famula clamitant corrumpi prandium. *Eu.* Iubeto illas esse aequanimes; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus et animis ad mensam accedamus. Etenim si ethnicis quoque religiosa erat mensa, quanto magis oportet esse sacram Christianis, quibus habet imaginem quandam illius sacrosancti convivii, quod dominus Jesus postremum egit cum suis discipulis. Et ob id receptum est, abluere manus, ut si quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forsitan resideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor et corpori salubriores esse cibos, si sumantur animo defaecato. *Tr.* Istud verissimum esse credimus. *Eu.* Quoniam hoc exemplum nobis ab ipso Christo traditum est, ut ab hymno cibum auspiciaremur (nam id arbitror, quod frequenter in evangelio legimus, illum benedixisse, aut gratias egisse patri prius, quam cibum frangeret) et rursum hymno finiremus: si videtur, recitabo vobis hymnum quem divus Chrysostomus miris laudibus praedicat in homilia quadam, dignatus etiam interpretari. *Tr.* Imo ut velis, rogamus. *Eu.* Benedictus Deus, qui me pascis a juventute mea, qui cibum praebes omni carni; reple laetitia et gaudio corda nostra, ut affatim quod satis est habentes, abundemus in omne opus bonum, in Christo Jesu domino nostro; cum quo tibi gloria, honor et imperium, cum sancto Spiritu in omne aevum. *Tr.* Amen. *Eu.* Nunc accumbite, ac suam quisque umbram sibi adjungat. Canitiei tuae debetur primus locus Timothee. *Tr.* Verbo dignitatem uni-

versam meam complexus es. Hoc solo nomine sum caeteris anteposendus. Eu. Caeterarum dotium aestimator est Deus; nos ea sequimur quae videmus. Sophroni, adhaere corpori tuo. Tu Theophile et Eulali dextrum mensae latus occupate. Chrysoglottus et Theodidactus occupabunt laevum. Uranius et Nephalius quod superest. Ego hunc angulum tuebor. Ti. Non patiemur: hospiti debetur primus locus. Eu. Tota domus haec mea est, simulque vestra: quod si mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hospiti, quemcunque sibi delegerit. Nunc utinam Christus ille exhilarator omnium, et sine quo nihil vere suave est, dignetur huic nostro interesse convivio, suaeque praesentia exhilarare animos nostros. Ti. Spero dignabitur. Sed ubi sedebit, jam omnibus locis occupatis? Eu. Utinam ille se misceat omnibus et patinis et poculis, ut nihil illum non sapiat, sed potissimum illabatur animis nostris. Id quo magis dignetur et nos tanti hospitis reddamur capaciores, si molestum non est, auscultabitis paululum e sacra lectione, sed ita, ut interim nihilo secius admoveatis manus ovis et lactucis, si libet. Ti. Id faciemus libenter, sed auscultabimus libentius. Eu. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur inanes fabulae, praebeaturque materia confabulationis frugiferae. Multum enim ab illis dissentio qui putant non esse laetum convivium, nisi quod scateat ineptis ac lascivis fabulis, quod perstrepat obscoenis cantiunculis. Vera hilaritas nascitur e pura sinceraque conscientia: atque hi sermones vere laeti sunt, quos semper et dixisse juvet, aut audisse, et semper delectet meminisse: non quorum mox pudeat, quique conscientiam poenitudine discrucient. Ti. Utinam ista tam perpenderemus omnes, quam sunt vera. Eu. Haec preterquam quod certam et insignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel mensem unum assueveris. Ti. Nihil igitur consultius, quam optimis assuescere. Eu. Recita, puer, distincte et clare. *Puer.* „Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini; quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere misericordiam et iudicium, magis placet Domino, quam victimae“. Eu. Sit hoc satis. Praestat enim pauca avide discere, quam multa cum taedio devorare. Ti. Praestat sane, sed non hic tantum. Plinius scripsit, Officia Ciceronis nunquam de manibus deponenda: et sunt sane digna quae cum ab omnibus, tum praecipue ab his qui destinati sunt administrandae reipublicae, ad verbum ediscantur, mea quidem sententia: sed hunc Proverbiorum libellum semper dignum arbitratus sum, qui semper nobis circumferatur. Eu. Quoniam sciebam prandium fere dilutum et insipidum, idcirco hanc procuravi nobis condituram. Ti. Nihil hic est non lautissimum; et tamen si nihil esset praeter betas absque pipere, vino et aceto, talis lectio condiret omnia. Eu. Mihi tamen plus

adderet gratiae, si, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adesset aliquis vere theologus, qui ista non intelligeret solum, verum etiam saperet. Nobis idiotis nescio an fas sit hisce de rebus confabulari. *Tr.* Ego vero puto vel nautis esse fas, modo absit definiendi temeritas. Fortasse et Christus, qui pollicitus est sese adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipso tractantes, aspirabit nobis tam multis. *Eu.* Quid igitur si partiamur inter nos novem tres sententias? *Convivae.* Non displicet, modo a convivatore incipiat ordo. *Eu.* Non detrectarem provinciam; sed vereor ne hic vos pejus accipiam, quam cibus accipio. Age, necubi videar difficilis convivor, omissis variis conjecturis, quas in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic esse sensus moralis: alios mortales posse flecti monitis, increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, si repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, suo animo relinquendos, non quod semper velint optima, sed quod illorum stultitia malitiae Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit resisti Nabuchodonosor, quod illius ministerio decrevisset castigare populum suum. Fortassis illud est quod ait Job: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Atque huc fortasse pertinet quod ait David deplorans peccatum suum: Tibi soli peccavi, et malum coram te feci. Non quod reges non peccent ingenti populi malo, sed quod non habeant hominem, cujus auctoritate condemnentur, quum Dei iudicium nemo, quamlibet potens, possit effugere. *Tr.* Non displicet interpretatio. Sed quid sibi volunt divisiones aquarum? *Eu.* Adhibita est similitudo quae rem explanet. Violenta res et impotens est regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut oestro divino percitus, quemadmodum mare sese spargit in terras, ac subinde cursum mutat, contemptis agris, aedificiis, et quicquid obstat, alicubi se condit sub terras: cujus impetum si coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulae quoque narrant de Acheloo. Minus autem mali capitur, si commode obsecundes, quam si violenter repugnes. *Tr.* Nihil igitur remedii adversus malorum regum impotentiam? *Eu.* Fortasse primum fuerit, leonem in civitatem non recipere; proximum sit auctoritate senatus, magistratuum ac civium, moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem. Sed omnium potissimum, dum adhuc puer est, et se principem esse nescit, sanctis praeceptis formare pectus illius. Prosunt et preces ac monita, sed blanda ac tempestiva. Extrema ancora est, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quae Christiano rege digna sunt. *Tr.* Quid ais, idiota? Si baccalaureus essem theologiae, minime puderet istius interpretationis. *Eu.* An vera sit nescio; mihi satis est, quod sensus non sit impius aut haereti-

cus. Morem gessi voluntati vestrae. Nunc, ut decet in conviviis, viciissim audire cupio. Tl. Si quid defertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum et ad abstrusorem sententiam accommodari posse. Eu. Credo; et audire cupio. Tl. Rex intelligi potest vir perfectus, qui domitis carnis affectibus, solo divini spiritus impetu ducitur. Porro qui sit huiusmodi, hunc non convenit fortassis humanis legibus in ordinem cogere, sed suo domino, cujus spiritu agitur, relinquendus est, nec judicandus est ex hisce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: sed si quid secus facit, dicendum est cum Paulo: Dominus assumpsit illud: domino suo stat, aut cadit. Item illud: Spiritualis homo omnia dijudicat, ipse vero a nemine judicatur. Talibus igitur nemo praescribat, sed Dominus, qui praescripsit terminos mari et amnibus, habet cor sui regis in manu sua, et quocumque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus est praescribere illi, qui suapte sponte praestat meliora, quam exigunt humanae leges? aut quae temeritas sit, illum hominem constitutionibus astringere, quem certis argumentis constat divini spiritus afflatu gubernari? Eu. Tu vero, Timothee, non solum canos habes capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omnes oportebat esse reges huiusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est ovatum, et holeribus praelusum: jubete haec tolli, et apponi quod superest. Tl. Nobis affatim satisfactum est hac ovatione, etiãmsi nihil praeterea successerit vel supplicationis vel triumphi. Eu. Verum, quoniam, aspirante Christo, sicut opinor, successit res in prima sententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quae mihi videtur aliquanto obscurior. *Sophronius*. Si boni voletis consulere quicquid dixerò, sedulo dicam quod mihi videtur. Alioqui qui fieri potest, ut rebus obscuris lucem adferat umbra? Eu. Equidem recipio futurum omnium nomine; et tales umbrae lucem suam habent aptiorem oculis nostris. *Soph*. Idem docere videtur quod Paulus. Diversis vitae rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet sacerdotium, alii coelibatus, alii conjugium, alii secessus, alii respublica, pro varietate corporum et ingeniorum. Rursus alius vescitur quibuslibet, alius distinguit inter cibum et cibum, alius judicat inter diem et diem, alius judicat omnem diem. In his Paulus vult unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quenamquam ex huiusmodi judicare, sed iudicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim saepenumero, ut vescens gratior sit Deo, quam non vescens, et diem festum violans acceptior sit Deo, quam is qui videtur observare: et matrimonium huius gratius sit oculis Dei, quam multorum coelibatus. Dixi umbra. Eu. Utinam mihi saepe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, non acu, quod ajunt, sed lingua tetigisti. Sed adest qui coelebs vixit, non

de numero beatorum, qui se castraverunt propter regnum Dei: sed hic castratus est vi, quo magis placeret ventri, donec et hunc et escas destruxerit Deus. Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucae sunt selectissimae. Sumat sibi quisque, quod gratum est animo. Sed ne quid vos fallam, succedit huic assi nonnihil, mox bellaria, deinde fabulae catastrophe. **Tr.** Sed interim excludimus uxorem e convivio. **Eu.** Ub? vos venietis comitati vestris, accumbet et mea. Nunc quid aliud esset, quam muta persona? et illa suavius garrit mulier inter mulieres, et nos liberius philosophamur. Alioqui periculum sit, ne nobis accadat, quod accidit Socrati, cui quum essent convivae philosophi, quibus magis placent hujusmodi fabulae, quam cibus, et in longum proferretur disputatio, Xanthippe commota mensam subvertit. **Tr.** Nihil minus a tua metuendum arbitror. Est enim mulier moribus placidissimis. **Eu.** Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiamsi liceat: atque hoc nomine mihi vel praecipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum sententia, qui fortunatum putant, uxorem habuisse nunquam: magis arridet quod ait sapiens Hebraeus, ei bonam sortem obtigisse, cui obtigit uxor bona. **Tr.** Saepe nostro vitio malae sunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus, vel quia non, ut oportet, formamus et instituimus. **Eu.** Vera praedicas: sed interim expecto tertiae sententiae enarrationem, et jam mihi dicturire videtur *θεόπνευτος* Theophilus. **Th.** Imo mihi animus erat in patinis: dicam tamen, quando licet impune. **Eu.** Etiam cum gratia licebit errare; vel sic praebebis occasionem inveniendi. **Th.** Mihi videtur eadem sententia quam protulit Dominus apud Osee Prophetam cap. 6. Misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocausta. Cujus vivus et efficax interpres est dominus Jesus in Evangelio Matthaei cap. 9. Quum enim convivium agitaret in domo Levi, qui erat publicanus, isque multos sui ordinis suiue quaestus homines invitasset ad convivium, Pharisei qui tumbant religione legis, cum ea praecepta negligerent unde tota lex pendebat prophetarum, quo discipulorum animos alienarent a Jesu, rogabant illos, cur dominus admisceret se convivio peccatorum, a quorum consortio abstinebant Iudaei, qui volebant haberi sanctiores, et si quando contigisset cum ejusmodi cōgredi, reversi domum abluebant corpus. Quumque discipuli rudes adhuc non haberent quod responderent, Dominus et pro se et pro discipulis respondit: Non est opus, inquit, medico valentibus, sed male habentibus. Euntes autem discite, quid est. Misericordiam volo, et non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores. **Eu.** Pulchre tu quidem collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis praecipuum est: sed discere velim, quid appellet sacrificium, quid misericordiam. Nam qui consistit, ut aversetur sacrificia Deus, quae sibi tot praeceptis jusserrat

exhiberi? TH. Quomodo Deus aversetur sacrificia, docet ipse nos apud Esaiam cap. 1. Sunt enim quaedam praescripta Judaeis in lege, quae significant magis sanctimoniam, quam praestant: quod genus sunt, dies festi, sabbatismi, jejunia, sacrificia. Et sunt quae semper praestanda sint, quae suapte natura bona sunt, non quia iussa. Judaeos autem aversatur Deus, non quod observarent legis ritus, sed quod his stulte tumidi negligerent ea quae Deus maxime vult praestari a nobis: ac madentes avaritia, superbia, rapinis, odio, livore, caeterisque vitiis, existimabant Deum ipsis multum debere, quod diebus festis versarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abstinerent a cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, Misericordiam volo, et non sacrificium: opinor ex idiomate sermonis Hebraei dictum, pro eo quod erat, misericordiam volo potius quam sacrificium: quemadmodum illud interpretatur Salomon quum ait: Facere misericordiam et iudicium magis placet Domino quam victimae. Porro, omne officium, quod impenditur sublevando proximo, scriptura misericordiam vocat et eleemosynam, quae et ipsa nomen duxit a miserendo. Victimam appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, et aliquid habet affine cum Judaismo, quod genus sunt delectus ciborum, vestitus praescriptus, jejunium, sacrificium, preces veluti pensum absolutae, quies diei festi. Haec enim ut pro tempore non sunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, si quis observationibus hujusmodi confisus negligat misericordiam, quoties fratris necessitas exigit officium charitatis. Habet speciem sanctimoniae etiam colloquia vitare malorum. Sed hoc cessare debet, quoties aliud suadet charitas proximi. Obedientia est quiescere diebus festis, sed impium sit, ob religionem diei sinere fratrem perire. Itaque servare diem dominicum victima est, ut ita loquar: reconciliari fratri, misericordia est. Porro iudicium, quanquam potest ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non absurdum, si respondeat illi quod est apud Osee: Et scientiam Dei plus quam holocausta. Non servat legem, qui non servat juxta mentem Dei. Judaei sublevabant asinum in foveam collapsum sabbatis: et Christum calumniabantur, qui servaret totum hominem in sabbato. Hic erat praeposterum iudicium, et aberat scientia Dei: nesciebant enim, quod ista propter hominem essent instituta, non homo propter illa. Sed haec impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. **EU.** Ista mihi videntur adeo dicta impudenter, ut existimem Dominum Jesum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, ne negligantur collegae. **TH.** Quinam? **EU.** Corpora nostra, nonne collegae sunt animorum? Hoc enim malim, quam instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra. **TI.** Hoc nimirum est affatim refici, ubi totus homo

reficitur. EU. Video vos segniter attingere: quare, si videtur, jubebo proferri assa, ne pro lauto convivii longum praebeam. Videtis hujus prandioli summam. Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, et perdices quatuor. Has solas a mercatu sumsi, reliqua suppeditat hoc praediolum. TI. Epicureum prandium video, ne dicam Sybariticum. EU. Imo vix Carmeliticum. Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certe purus est, si parum lautum est convivium. TI. Adeo non est muta tua domus, ut non solum parietes, sed et cyathus loquatur aliquid. EU. Quid tibi loquitur? TI. Nemo, nisi a seipso, laeditur. EU. Cyathus patrocinator vino. Nam vulgus febrim aut capitis gravedinem e potu contractam imputare solet vino, quum ipsi sibi malum accersierint immodice bibendo. *Soph.* Meus Graece loquitur: ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. EU. Admonet non esse tutum sacerdotibus aut regum famulis indulgere vino, quod vinum fere transferat in linguam quicquid latebat in corde. *Soph.* Apud Aegyptios olim nefas erat sacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales sua committerent arcana. EU. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat, nescio. Eulali, quid libelli profers e crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus est. *Eulalius.* Sed idem intus plus quam gemmeus est. Sunt epistolae Paulinae, quas ut unicas delicias meas semper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occasione sermonis tui venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torsit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in epistolae prioris ad Corinthios cap. 6. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem. Primum, si Stoicis credimus, nihil est utile, quod non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id quod licet, ab eo quod expedit? Certe scortari aut inebriari non licet; quomodo igitur licent omnia? Quod si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare, quodnam sit illud genus. Ex iis quae mox huic loco subjiuntur, conjicere licet, eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab idolothytis, quidam a cibis per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit cap. 8. Rursus capite 10. velut explicans hujus loci sententiam, ait: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. Nemo quod suum est quaerit, sed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate. Hoc quod hic subjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod supra dixerat, Esca ventri, et venter escis, et hunc et has destruet Deus. Quod autem respexit hic etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clausula decimi cap. Sine offensione estote Judaeis et gentibus et ecclesiae Dei, sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvificent. Nam quod ait, gentibus, pertinere videtur ad idolothytum: quod ait,

Judaeis, referre videtur ad delectum ciborum: quod ait, ecclesiae Dei, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur vesci quibuslibet cibis, et omnia munda mundis. Verum incidit casus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicae: sed charitas ubique spectat quid conducat ad salutem proximi, eoque frequenter abstinere et a licitis, malens obsecundare commodo proximi, quam sua uti libertate. Sed hic mihi geminus obstreperit scrupulus: primum, quod in sermonis contextu nihil praecedat aut sequatur, quod cum hoc sensu cohaereat. Nam objurgat Corinthios, quod essent seditiosi, quod scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri, quod litigarent apud judices impios. Cum his qui cohaeret: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt? Et in his, quae sequuntur, redit ad causam impudicitiae, quam repererat et ante, intermisso negotio litium. Corpus autem, inquit, non fornicationi, sed Domino, et Dominus corpori. Verum hunc quoque scrupulum possum utcumque discutere, quod paulo superius in catalogo vitiorum meminisset et idololatriae: Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri. Porro esus idolothytorum vergebat ad speciem idololatriae. Et ideo mox subdit: Esca ventri, et venter escis; significans pro necessitate corporis, pro tempore licere vesci quibuslibet, nisi aliud suaserit charitas proximi: sed impudicitiam semper et ubique detestandam esse. Quod vescimur, necessitatis est, quae tolletur in resurrectione mortuorum. Quod libidinamur, malitiae est. Sed alterum scrupulum non quoque dissolvere, quomodo ad haec quadret illud: Sed ego sub nullius redigar potestatem. Ait enim sibi potestatem esse omnium, se tamen in nullius potestate fore. Si is dicitur esse in potestate aliena, qui ne offendant, abstinere, idem capite nono de se praedicat: Quum liber essem ab omnibus, me servum feci, ut omnes lucrificarem. Hoc, opinor, offensus scrupulo sanctus Ambrosius, putat hunc esse germanum Apostoli sensum, ut viam praestruat illi, quod ait cap. 9. sibi quoque potestatem esse faciendi, quod caeteri faciebant vel Apostoli, vel pseudapostoli, sumendi victum ab his, quibus praedicabat evangelium. Sed ab hoc, tametsi licebat, temperabat, quod sic expediret Corinthiis, quos de tam multis et insignibus vitiis objurgabat. Porro quisquis accipit, sit quodammodo obnoxius ei a quo accipit, et aliquid decedit de vigore autoritatis. Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: et qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abstinuit ab iis quae licebant, ut consuleret Apostolicae libertati, quam in hoc volebat, nulli esse obnoxiam, ut liberius ac majore cum auctoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi sane non displicet Ambrosiana sententia. Attamen si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, mea sententia, quod ait Paulus: Sed ego, sub nullius adigar potestatem, sic accipi posset: Tametsi nonnunquam abstineam

a cibis immolatis, aut lege Mosaica vetitis, ut consulam saluti proximi ac profectui evangelico, tamen animus meus liber est, qui scit sibi licere vesci cibis quibus libet pro necessitate corpusculi. At pseudapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abstinemus ab homicidio et adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, et exciderant ab evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, Theophylactus sententiam inducit ab his omnibus diversam. Licet vesci quibus libet cibis, sed non expedit immodice. Nam ex luxu nascitur impudicitia. Hic sensus quanquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi quae me torqueant: vestrae charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. EU. Nae tu probe tuo respondes nomini. Qui sic novit proponere quaestiones, non opus habet aliud qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, saepe ab uno argumento in aliud devolvitur, et rursum quod intermiserat repetit. CH. Nisi vererem, ne vos mea loquacitate avocem a capiendo cibo, et si crederem fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis auctoribus, proponerem et ipse quiddam, quod hodie legentem me non torsit, sed unice delectavit. EU. Imo profanum dici non debet, quicquid pium est, et ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur auctoritas, sed tamen ego nonnunquam offendo quaedam vel dicta a veteribus, vel scripta ab ethnicis, etiam poetis, tam caste, tam sancte, tam divinitus, ut mihi non possim persuadere, quin pectus illorum, cum illa scriberent, numen aliquod bonum agitaverit. Et fortasse latius se fundit spiritus Christi, quam nos interpretamur. Et multi sunt in consortio sanctorum, qui non sunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quaestionibus, quin aliquoties exosculer codicem, ac venerem sanctum illud pectus, afflatum coelesti numine. Contra, cum hos quosdam recentiores lego de republica, oeconomica, aut ethica praecipientes, Deum immortalem quam frigent prae illis, imo quam non videntur sentire quod scribunt, ut ego citius patiar perire totum Scotum cum aliquot sui similibus, quam libros unius Ciceronis aut Plutarchi: non quod illos in totum damnem, sed quod ex his sentiam me reddi meliorem, cum ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, sed irritatior ad contentionem. Quare ne verere, quicquid istuc est, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos scripsit de philosophia, divinitatis quiddam spirare videntur, tum ille quem senex scripsit de Senectute, plane mihi videtur *κρυφαίον ἔσθμα*, quem-

admodum Graecis est in proverbio. Eum hodie relegi, atque haec verba, quoniam prae caeteris arridebant, edidici: Quod si quis deus mihi largiatur, ut ex hac aetate repuerascam, et in cunis vagiam, valde recusem: nec vero velim, quasi decurso spatio, a calce ad carceres revocari. Quid enim habet haec vita commodi, quid non potius laboris? Sed non habeat sane: habet certe tamen aut satietatem, aut molestiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, et hi docti, saepe fecerunt. Nec me vixisse poenitet, quoniam ita vixi, ut frustra me natum non existimem. Et ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam e domo. Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi dedit. O praeclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium coetumque proficiscar, et cum ex hac turba et colluvione discedam. Hactenus Cato. Quid ab homine Christiano dici potuit sanctius? Utinam talia essent colloquia monachorum omnia vel cum sacris virginibus, quale fuit illud ethnici senis colloquium cum ethnicis adolescentibus. EU. Jam aliquis causabitur colloquium esse confectum a Cicerone. CH. Istud mea non magni refert, sive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia senserit dixeritque: sive Ciceroni, cujus animus sententias tam divinas cogitatione complexus sit, cujus calamus res egregias pari facundia depinxerit. Quanquam equidem arbitror, et Catonem, etiamsi non dixit eadem, tamen similia dicere solitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium Catonem finxerit, quam fuerit: et in dialogo parum meminerit decori, quod in primis spectandum est in hoc scripti genere, praesertim quum ejus viri memoria recens adhuc haereret animis ejus aetatis hominum. TH. Vehementer probabile est quod narras: sed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Saepenumero mecum admiratus sum, quum omnes optent longaevitatem, et mortem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico senem, sed provectoris aetatis hominem, qui rogatus, an si detur, velit repuerascere, usus per omnia iisdem bonis ac malis, quae illi jam contigissent in vita, responderit idem quod Cato dicit; praesertim si recolat animo, quicquid annis retroactis seu triste seu laetum obtigisset. Nam frequenter et suavium rerum recordatio vel cum pudore vel cum conscientiae molestia conjuncta est, ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam a tristibus. Id opinor nobis indicarunt sapientissimi poetae, qui scribunt, tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam ex amne Lethaeo longa biberint obliviae. UR. Est istud profecto dignum admiratione, et mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quam mihi blandiebatur: Nec me vixisse poenitet! At quotusquisque Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? Vulgus hominum existimat se non frustra vixisse, si per fas nefasque con-

gestas divitias relinquant morientes. At Cato ideo non putat se frustra natum, quod integrum et sanctum civem praestiterit rei publicae, quod incorruptum magistratum, quod posteritati quoque virtutis et industriae suae monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam e domo. Hospitio tantisper uti licet, donec hospes jubeat exire. E domo sua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque saepenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accadat, tamen senio collabens aedificium admonet esse demigrandum. *Nephalius*. Non minus elegans est quod apud Platonem loquitur Socrates, animam humanam in hoc corpore velut in praesidio positam esse, unde fas non sit discedere injussu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam visum sit ei qui collocavit. Illud significantius est in Platone, quod pro domo dixerit praesidium: siquidem in domo tantum commoramur, in praesidio destinati sumus functioni, quam nobis delegavit imperator noster: abludens a nostris literis, quae vitam hominis nunc militiam, nunc certamen esse dicunt. *UR*. At mihi quidem oratio Catonis pulchre congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinthiis, coelestem mansionem, quam expectamus post hanc vitam, *οικίαν τοκατ*, et *διχητήριον*, hoc est domum, sive domicilium. Caeterum hoc corpusculum appellat tabernaculum, Graece *σκηυος*. Nam et qui sumus, inquit, in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati. *Neph*. Nec abludit a sermone Petri: Justum autem inquit arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione; certus quod velox est depositio tabernaculi mei. Quid autem aliud clamat nobis Christus quam ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud quum audimus, O praeclarum diem! nonne videmur audire Paulum ipsum loquentem, Cupio dissolvi, et esse cum Christo? *CH*. Quam felices sunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quanquam praeclara est, tamen fiduciam aliquis taxare posset, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abesse ab homine Christiano. Proinde mihi nihil unquam legisse videor apud ethnicos, quod aptius quadret in hominem vere Christianum, quam quod Socrates, paullo post bibiturus cicutam, dixit Critoni: An opera, inquit, nostra sit probaturus Deus, nescio: certe sedulo conati sumus, ut illi placeremus. Est mihi tamen bona spes, quod ille conatus nostros sit boni consulturus. Vir ille sic diffidit factis suis, ut tamen ob animi propensam voluntatem obtemperandi voluntati divinae, bonam spem conceperit, fore ut Deus pro sua bonitate boni consulturus esset, quod studuisset bene vivere. *Neph*. Profecto mirandus animus in eo qui Christum ac sacras literas non noverat. Proinde quum hujusmodi quaedam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, Sancte Socrates,

ora pro nobis. CH. At ipse mihi saepenumero non tempero, quin bene ominer sanctae animae Maronis et Flacci. *Neph.* At ego quovidi Christianos, quam frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, quibus non est fidendum: quidam ob conscientiam scelerum et scrupulos, quibus indocti quidam obstrepunt morituro, pene desperantes exhalant animam. CH. Nec mirum, eos sic mori, qui per omnem vitam tantum philosophati sunt in ceremoniis. *Neph.* Quid isthuc verbi est? CH. Dicam, sed illud etiam atque etiam praefatus, me non damnare, imo vehementer probare sacramenta et ritus ecclesiae; sed quosdam vel improbos vel superstitiosos, vel, ut mollissime dicam, simplices et indoctos, qui docent populum hisce rebus fidere, praetermissis his quae nos vere reddunt Christianos. *Neph.* Nondum satis intelligo quorsum eas. CH. Faxe ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne prora et puppis vitae illis in ceremoniis est? In baptismo quanta religione repraesentantur prisca ritus ecclesiae? Commoratur infans extra fores templi, peragitur exorcismus, peragitur catechismus, suscipiuntur vota, abjuratur satanas cum pompis et voluptatibus suis; tandem ungitur, consignatur, salitur, tingitur: datur negotium susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Christianus dicitur, et est aliquo modo. Mox rursus ungitur, tandem discit confiteri, sumit eucharistiam, consuescit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere a carnibus. Et haec si servat, habetur absolute Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum: initiatur sacris, rursus ungitur et consecratur, mutatur vestis, dicuntur preces. Atque haec quidem omnia, quod fiunt, probo: sed quod haec fiunt magis ex consuetudine, quam ex animo, non probo: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo, si quidem magna pars hominum dum his fidit, nihilo secius interim per fas nefasque congerit opes, servit irae, servit libidini, servit livori, servit ambitioni: sic tandem venit ad mortem. Hic rursus ceremoniae paratae. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibentur indulgentiae; expromitur, aut illic etiam emitur morienti diploma Pontificis; ordinantur parentalia magnifice celebranda, fit rursus stipulatio solennis, adest qui clamat ad aurem morientis, imo nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut saepe fit, vocalior, aut bene potus. Haec ut recte adhibentur, praesertim quae nobis tradidit ecclesiastica consuetudo, ita sunt alia quaedam reconditiora, quae nobis hoc praestant, ut cum alacritate spiritus, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. EU. Pie tu quidem ista vereque concionaris, sed interim nullus admoveat manum tuis. Caveat quisque ne se fallat. Ego praedixi, nihil expectandum praeter secundas mensas, easque rusticanas, ne quis sibi promittat Phasides aves,

aut attagenas, aut Attica bellaria. Haec amoveto, puer; et, quod restat, apponito. Videris non copiae, sed inopiae nostrae cornu. Hic est proventus hortulorum quos vidistis. Ne parcite, si quid arridet. **Tr.** Tanta varietas est, ut vel ipso recreemur aspectu. **Eu.** Atqui ne plane contemnatis frugalitatem meam, haec patina exhilarasset Hilarionem monachum Evangelicum, comitatum vel centum monachis illius seculi: Paulo vero atque Antonio vel menstruus com meatus esse potuisset. **Tr.** Imo nec Petrus ille princeps Apostolorum fastidisset, opinor, cum apud Simonem coriarium diversaretur. **Eu.** Imo nec Paulus, opinor, cum coactus egestate sutoriam nocturnis horis exerceret. **Tr.** Debemus benignitati divinae. Sed ego malim esurire cum Petro ac Paulo, modo quod deesset corporis alimoniae, abundaret in delicias animi. **Eu.** Imo discamus a Paulo et abundare et penuriam pati. Cum deerit, gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet et frugalitatis et patientiae materiam. Quum supererit, gratias agamus illius munificentiae, qui nos sua liberalitate invitet ac provocet ad amorem sui: ac modice parceque fruantes iis, quae largiter praebuit divina benignitas, pauperum memores simus, quibus Deus deesse voluit quod nobis superest, ut utrisque per alteros sit occasio virtutis; si quidem nobis largitur, unde subvenientes egestati fraternae misericordiam ipsius promereamur, et illi nostra liberalitate recreati gratias agunt Deo pro bona mente nostra, nosque precibus suis illi commendant. Et recte venit in mentem. Heus, puer; dic uxori, ut ex assis, quae superant, mittat Gudulae nostrae. Est vicina quaedam gravida, tenui fortuna, sed animo beatissima. Maritus nuper decessit, homo profusus et ignavus, qui nihil uxori reliquit praeter liberorum gregem. **Tr.** Christus jussit dare omni petenti: id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. **Eu.** Opinor Christum sentire de his qui petant necessaria. Nam qui petunt, imo qui flagitant, vel extorquent potius magnas summas, quibus extruant coenationes Lucullianas, aut quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare, quod petunt, eleemosyna est: imo rapina est largiri male usuris, quod debebatur praesenti necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse a peccato capitali, qui sumptibus immodicis aut extruunt aut ornant monasteria seu templa, quum interim tot viva Christi templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque necessariarum inopia discrucientur. Quum essem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomae gemmis innumeris summique pretii onustam, praeter alia miracula divitiarum. Ego malim ista quae superflua sunt, elargiri in usus pauperum, quam servare satrapis aliquando semel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac flosculis: id opinor gratius esset illi sanctissimo viro. Cum essem apud Insubres, vidi monasterium quoddam ordinis Cartusiani non ita procul a Papia: in eo templum est, intus ac

foris, ab imo usque ad summum candido marmore constructum, et fere quicquid inest rerum, marmoreum est, velut altaria, columnae, tumbae. Quorsum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo? quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quod frequenter infestentur ab hospitibus; qui non ob aliud eo se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod stultius est, illis legata in singulos annos tria millia ducatorum in structuram monasterii. Et sunt, qui putent esse nefas, eam pecuniam in pios usus avertere praeter mentem testatoris: maluntque demoliri, quod instaurent, quam non aedificare. Haec quoniam insignia sunt, visum est commemorare: quanquam sunt passim in templis nostris exempla permulta similia. Haec mihi videtur ambitio, non eleemosyna. Divites ambiunt sibi monumentum in templis, in quibus olim nec divis locus erat. Curant se sculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo: atque hisce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor postulaturi, ut ipsorum cadavera in ipsis reponantur altaribus. Dicit aliquis: an horum munificentiam existimas rejiciendam? Nequaquam, si templo Dei dignum sit, quod offerunt. Sed ego si sacerdos aut episcopus essem, hortarer crassos illos aulicos, aut negotiatores, ut, si vellent sua peccata redimere apud Deum, ista clanculum effunderent in subsidium eorum, qui vere pauperes sunt. Isti putant perire pecuniam, quae sic frustulatim et clanculum in praesentem egestatem tenuium sublevandam dissipatur, cujus nullum extet apud posteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari ea, quam ipse Christus sibi vult imputari certissimus debitor. **Tr.** An non putas recte collocari, quod datur monasteriis? **Eu.** Et his darem nonnihil, si dives essem, sed darem ad necessitatem, non ad luxum: tum his, inter quos sentirem vigere studium verae religionis. **Tr.** Multi judicant non admodum belle collocari, quod datur istis mendicis publicis. **Eu.** Et istis nonnihil dandum est aliquando, sed cum delectu. At mihi consultum videatur, si singulae civitates suos alerent, nec ferrentur errones huc et illuc circumcursitantes, praesertim validi, quibus opus suppeditandum sentio potius, quam pecuniam. **Tr.** Quibus igitur potissimum dandum censes, quantum, et quatenus? **Eu.** Hoc mihi ad unguem describere difficillimum sit. Primum animum adesse oportet, qui cupiat omnibus subvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod possum, impertio, quoties sese offert occasio, praesertim his, quorum et paupertas et integritas mihi nota est: hortor et alios ad beneficentiam, si me defecerint facultates. **Tr.** Sed permittisne nobis hic in tuo regno libere loqui? **Eu.** Imo liberius quam si domi vestrae sitis. **Tr.** Non probas in templis sumptus immodicos; et has aedes multo minoris aedificare poteras. **Eu.** Equidem arbitror, has intra munditium consistere,

aut, si mavis, elegantiam: certe absunt a luxu, ni fallor. Aedificant magnificentius, qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipsi horti mei quales sunt, vectigal pendunt egenis: et quotidie sumptibus aliquid detraho, in me meosque frugalior, quo possim esse in pauperes munificentior. *Tr.* Si istum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent, quos nunc egestas gravat indignos: et ex adverso multi minus essent obesi, digni quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. *Eu.* Fortasse sic res habet. Sed vultisne ut haec insipida bellaria re quapiam suavi condiamus? *Tr.* Plus satis est deliciarum. *Eu.* At ego hinc depromam, quod ne saturi quidem fastidiatis. *Tr.* Quid est? *Eu.* Codex est. Evangeliorum, ut, quod lautissimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime destitisti. *Puer.* Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, et alterum diligit: aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonae. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum? *Eu.* Redde codicem. In hoc loco mihi Jesus Christus videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo quod prius dixit, odio habebit, mox ponit, contemnet: et pro eo quod prius posuerat, diligit, mox vertit, sustinebit: commutatis personis existit eadem sententia. *Tr.* Non satis assequor quid velis. *Eu.* Demonstramus igitur ratione mathematica, si videtur. In priora parte pro uno pone *A*, pro altero *B*: rursus in posteriore pro uno pone *B*, pro altero *A*, verso ordine. Aut enim *A* odio habebit, et *B* diligit: aut *B* sustinebit, et *A* contemnet. Nonne hic palam est, *A* bis odio haberi, et *B* bis diligi? *Tr.* Perspicuum est. *Eu.* Atqui haec conjunctio, aut, praesertim repetita, habet emphasim sententiae contrariae, aut certe diversae. Alioqui nonne absurde diceretur: Aut Petrus me vincet, et ego cedam, aut ego cedam, et Petrus me vincet? *Tr.* Lepidum, ita me Deus amet, sophisma. *Eu.* At tum demum mihi videbitur lepidum, si hoc ex vobis didicero. *Th.* Animus somniat ac parturit mihi nescio quid: si jubetis, quicquid est, proferam in medium; vos eritis vel onirologi vel obstetrices. *Eu.* Quanquam vulgo mali ominis habetur somniorum meminisse in convivio, et parum sit verecundum coram tot viris foetum eniti, tamen nos istud somnium, sive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. *Th.* Mihi videtur in hoc sermone res commutari potius, quam persona. Et hanc vocem, unum et unum, non referri *A* et *B*, sed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod significatur per alterum. Quasi dicas; aut excludes *A*, et admittes *B*: aut *A* admittes, et excludes *B*. Hic videtis manente persona rem esse translatam. Atque hoc ita dictum est de *A*, ut nihil referat, si idem enuncies de *B*, hoc pacto: aut *B* excludes, et admittes *A*;

aut admittes *B*, et excludes *A*. Eu. Sane argute tu quidem problema nobis explicuisti, neque quisquam mathematicus melius depinxisset in pulvere. *Soph.* Illud me magis movet, quod prohibet esse solictos de crastino, quum Paulus ipse laborarit manibus victus parandi causa, atque idem acriter increpet otiosos et ex alieno vivere, gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum est, ut sit unde tribuant aliquid necessitatem patienti. An non pii sanctique labores sunt, quibus maritus tenuis alit uxorem sibi carissimam dulcesque liberos? *Tr.* Ista quaestio, mea sententia, variis modis dissolvi potest. Primum, ut ad illa tempora potissimum pertineat. Apostolis ob evangelii praedicationem late vagantibus eximenda erat sollicitudo victus undecunque suppeditandi; quibus non vacabat opera manuarum cibum quaerere, praesertim cum nullam artem scirent praeter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, et otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: Christus non interdixit industriam, sed solitudinem. Et solitudinem intelligit juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt, quam de parando victu, ut omnibus rebus omissis hoc solum agant, huic uni curae sint addicti. Id propemodum indicat ipse dominus, cum negat eundem duobus dominis servire posse. Servit enim qui toto pectore addictus est. Praecipuam igitur curam vult esse evangelii propagandi, non solam. Ait enim: Primum quaerite regnum Dei, et haec adjicientur vobis. Non dicit, solum quaerite, sed, primum quaerite. Caeterum in voce *Crastini*, puto hyperbolen esse, quum significet, in longinquum; qui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxie parent et quaerant. Eu. Accipimus tuam interpretationem: sed quid sibi vult, quod ait: Ne solliciti sitis animae vestrae, quid edatis. Corpus veste tegitur, at non edit anima. *Tr.* Animam, ut opinor, hic vitam appellat. Ea periclitatur, si cibum subdlexeris: non item, si vestem detraxeris, quae magis datur pudori, quam necessitati. Et si quem affligit nuditas, non statim occidit: at inedia certissima mors est. Eu. Non satis video, quo modo cohaereat cum hac sententia, quod adjecit: Nonne anima plus est quam esca? et corpus plus est quam vestimentum? Nam si vita magni pretii est, tanto magis advigilandum ne pereat. *Tr.* Hoc argumentum non adimit nobis solitudinem, sed auget. Eu. At non hoc sentit Christus, quod interpretaris, sed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus gratis, et de suo dedit id quod carius est; etiam adjiciet id quod vilius est. Qui dedit animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde vestem. Illius igitur benignitate freti non est quod discruciemur solitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur superest, nisi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac studium nostrum transferamus in amorem rerum coelestium, atque

rejecto mammona, imo toto Satana cum omnibus suis praestigiis, uni Domino toto et alacri pectore serviamus, qui non destituet filios suos. Sed interim nullus attingit bellaria. His certe cum gaudio vesci licet, quae non magna cura nobis domi proveniunt. **Tr.** Abunde satisfactum est corpusculo. **Eu.** Vellem equidem et animo. **Tr.** Atque uberius etiam animo. **Eu.** Haec igitur tolle, puer; ac labrum appone. Lavemus, amici; ut si quid forte commissum est in hoc convivio, purgati canamus hymnum Deo. Perficiam, si videtur, quod coeperam ex Chrysostomo. **Tr.** Rogamus. **Eu.** Gloria tibi, domine; gloria tibi, sancte; gloria tibi, rex; quoniam dedisti nobis escas. Imple nos gaudio et laetitia in Spiritu sancto, ut inveniamur in conspectu tuo acceptabiles; nec pudeamus, quando reddes unicuique secundum opera sua. *Puer.* Amen. **Tr.** Profecto pius et elegans est hymnus. **Eu.** Hunc divus Chrysostomus non dedignatur etiam interpretari. **Tr.** Quonam loco? **Eu.** In Matthaeum, homilia lvi. **Tr.** Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine, domini, sancti, et regis? **Eu.** Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: quod suo sacro sancto sanguine redemerit nos a tyrannide diaboli, sibi que asseruerit, unde et dominum illum vocamus: deinde, quod non contentus gratis condonasse nobis omnia peccata, per spiritum suum contulit nobis et justitiam suam, ut sectemur ea quae sunt sanctimoniae; atque ob id sanctum eum vocamus, quod sit sanctificator omnium: postremo, quod ab eodem speramus praemium regni coelestis, ubi ille jam sedet ad dexteram Dei patris; et hinc nobis rex dicitur. Atque haec totam felicitatem illius erga nos gratuita bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius, diabolo, dominum habemus Jesum Christum: pro immunditia et sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam: pro gehenna, gaudia vitae coelestis. **Tr.** Pia profecto sententia. **Eu.** Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque xeniis, sed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer apophoreta nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere, minimum refert; ejusdem fere pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem muscae. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, et theca cum calamis Memphisicis. Haec arbitror magis convenire vobis, quam opobalsamum, aut dentifricium, aut speculum, si vos novi satia. **Tr.** Adeo Bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio: ipse magis pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit quicquid obtigerit. **Eu.** Hic libellus in membranis habet proverbia Salomonis: sapientiam docet, et auro pictus est, quod aurum habeat sapientiae symbolum. Hoc dabitur cane nostro, ut juxta doctrinam evangelicam habenti sa-

pientiam detur sapientia, et exuberet. **TI.** Certe curabitur ut minus egeam. **EU.** Sophronio congruet horologium, huc ex extrema Dalmatia profectum, ut vel sic commendem munusculum meum. Novi enim, quam ille sit parvus temporis, quam nullam omnino portionem rei pretiosissimae sinat abire sine fructu. *Soph.* Imo pigrum admones diligentiae. **EU.** Hic libellus habet in membranis evangelium secundum Matthaeum: gemma tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca carior, quam pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc sis, quod diceris. **TH.** Efficiam ne prorsus male collocasse videaris tuum munus. **EU.** Hic sunt epistolae Pauli, quas tu libenter tecum circumfers Eulali; qui Paulum semper habere soleas in cre: nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodius erit etiam in manibus oculisque. *Eul.* Isthuc non est dare munus, sed dare consilium. Porro bono consilio nullum est munus pretiosius. **EU.** Lucernula conveniet Chrysoglotto, anagnostae insatiabili, et, ut **M. Tullius** inquit, librorum heluoni maximo. **CH.** Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod somniculosum admones vigilantiae. **EU.** Theca calamaria debetur Theodidacto, felicissime πολυγράφῳ; atque hos ego calamos felicissimos esse judico, quibus celebrabitur gloria domini nostri Jesu Christi, tali praesertim artifice. *Theodidact.* Utinam et pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. **EU.** Hic codex habet aliquot Plutarchi libellos de moribus, sed selectos, et a quodam Graecae literaturae peritissimo non inscite descriptos; in quibus tantum reperio sanctimoniae, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici tam evangelicas potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni, et φιλέλληνι. Superest horologium; id cedat nostro. *Neph.* Habemus gratiam, non solum pro munusculis, verum etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia, quam elogia. **EU.** Imo ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod nostram exilitatem boni consulitis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos, quomodo acceptos dimittam, nescio; certe vos relinquam melior ac doctior. Scio vobis non esse cordi fistulas, aut moriones, ac multo minus aleam. Quare, si videtur, falemus horulam spectandis reliquis regiae meae miraculis. **TI.** Isthuc eramus abs te flagitaturi. **EU.** Apud bonae fidei promissorem non est opus flagitatore. Hanc aulam aestivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum, et, quoquo versum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus, si videatur, licet excludere coelum, si nebulis aut ventis sit incommodius: licet et densis valvis, foris admotis, ac tenuibus intus, excludere solem, si quid offendat aestus. Hic quum prandeo, videor in horto prandere, non in domo.

Nam et parietes virentes suos habent inspersos flosculos: sunt et picturae non invenustae. Hic Christus supremam computationem agit cum electis discipulis. Hic natalitia celebrat Herodes funesto convivio. Hic evangelicus ille dives epulatur splendide, mox descensurus ad inferos. Lazarus repellitur a foribus, mox excipiens sinu Abrahae. **Tr.** Hoc argumentum non satis agnoscimus. **Eu.** Cleopatra est cum Antonio luxu decertans: jam unionem ebit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant Lapithae. Hic Alexander Magnus hasta transverberat Clitum. Haec exempla nos admonent sobrietatis in convivio, et a crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructam libris, sed exquisitis. **Tr.** Locus hic plane divinitatem quandam prae se fert, adeo nitent omnia. **Eu.** Hic videtis praecipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum praeter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religiose servo. Haec sphaera pensilis totum orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus singulae regiones fusiore spatio depictae sunt. In reliquis parietibus videtis insignium auctorum imagines. Nam omnes depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrecta manu sedens in monte. Capiti imminet pater, dicens: Ipsum audite. Spiritus sanctus expansis alis multa luce complectitur illum. **Tr.** Opus, ita me Deus bene amet, Apelle dignum. **Eu.** Adjunctum est bibliothecae museion quoddam angustum, sed elegans, quod submota tabula ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In aestate videtur solidus paries. **Tr.** Hic mihi gemmae videntur omnia. Est et mira odoris gratia. **Eu.** Hoc mihi praecipue studio est, ut niteat domus et bene oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulaerum pensile, spectans in hortum; et huic adhaeret sacellum. **Tr.** Locus numine dignus. **Eu.** Nunc adeamus illa tria ambulacra, quae imminet iis quae vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quae possunt occludi, praesertim in his parietibus qui non spectant hortum interiorem, quo domus sit tutior. Hic ad laevam, quia plus est lucis, et paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu ex narratione quatuor Evangelistarum, usque ad missum Spiritum sanctum, et primam praedicationem Apostolorum ex Actis. Additae sunt et locis notae, ut agnoscat spectator, juxta quod stagnum aut in quo monte res gesta sit. Additi sunt tituli, paucis verbis subnotantes totum argumentum: velut illud quod dicitur a Jesu: *Volo, mundare.* Ex adverso respondent figurae, et vaticinia veteris testamenti; praesertim e Prophetis et Psalmis, qui nihil aliud habent, quam Christi vitam et Apostolorum aliter narratam. Hic nonnumquam obambulo mecum fabulans, et animo contemplans illud ineffa-

bile consilium Dei, quo per filium suum restituere voluit genus humanum. Nonnunquam adest uxor comes, aut amicus quispiam, qui rebus piis delectetur. **Tr.** In hac domo cui posset obrepere taedium? **Eu.** Nulli qui didicerit secum vivere. In summa ora picturae, velut extra ordinem, addita sunt capita Pontificum Romanorum cum suis titulis. Ex adverso capita Caesarum, ob memoriam historiae. In utroque cornu prominet pensile cubiculum, ubi liceat interquiescere, et unde spectare licet pomarium et aviculas nostras. Hic in extremo angulo prati videtis aliud aedificiolum, ubi coenamur nonnunquam aestivis mensibus, et ubi curatur, si quem forte e familiaribus corripuerit morbus ob contagium formidabilis. **Tr.** Quidam negant hujusmodi morbos esse vitandos. **Eu.** Cur ergo vitant foveam aut venenum? An hoc minus timent, quia non vident? Nec basilisci venenum videtur, quod afflat oculis. Ubi res poscat, non dubitem pro necessariis venire in vitae discrimen. Sine causa subire vitae periculum, temeritas est: alios in vitae periculum adducere, crudelitas. Sunt et alia quaedam non injucunda spectatu: ea mandabo uxori, ut ostendat. Manete hic vel totum triduum, et hanc domum putate esse vestram. Pascite oculos, pascite animos. Nam me negotia quaedam alio vocant. Est equitandum in pagos aliquot vicinos. **Tr.** Ob rem pecuniariam? **Eu.** Ego tales amicos non relinquerem pecuniae gratia. **Tr.** Fortassis venatio parata est aliqubi. **Eu.** Plane venatio est: sed aliud venor quam apros aut cervos. **Tr.** Quid igitur? **Eu.** Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo vitae. Nam corpori metuit medicus, ego magis metuo animae illius, si quidem mihi videtur parum recte compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano: huic adero meis hortatibus, ut sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero dissidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor ne plures secum trahat in consortium simultatis. Adnitar totis viribus, ut hos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Haec sunt quae venor. Quod si venatio successerit ex animi sententia, simul hic celebrabimus *enarvina*. **Tr.** Pia venatio. Precamur, ut tibi pro Delia Christus aspiret. **Eu.** Hanc praedam ego malim, quam obvenire mihi haereditate bis mille ducatos. **Tr.** Mox rediturus? **Eu.** Non nisi tentatis omnibus: quare certum tempus non possum praescribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, et valete. **Tr.** Dominus Jesus te feliciter deducat ac reducat.

DE INCOMPARABILI HEROE
JOHANNES REUCHLINO

in divorum numerum relato.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

Po. Unde nobis petasatus? BR. E Tubinga. Po. Nihilne istic rei novae? BR. Equidem demiror usque adeo mortales omnes teneri siti quadam rerum novarum. At ego Lovanii Camelum quendam audiavi concionantem, fugiendum quidquid esset novum. Po. Vocem Camelo dignam. Dignus erat homo, si tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre subligar, semper vescatur putribus ovis, nec aliud bibat quam vappam. BR. At idem, ne sis insecius, non usque adeo delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum quam recens. Po. Sed omissio Camelo, dic si quid adfers novi. BR. Adfero quidem, sed, ut ille ajebat, malum. Po. Atqui isthuc ipsum olim erit vetus. Ita fieri necesse est, ut si omnia vetera sint bona, omnia nova mala; quaecunque nunc bona sunt, fuerint olim mala; et quae nunc sunt mala, sint olim futura bona. BR. Ita videtur juxta decretum Cameli. Immo consequitur, ut qui olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc sit bonus fatuus, quia senuit. Po. Sed age prome quidquid est. BR. Egregius ille trilinguis eruditionis phoenix Joannes Reuchlinus vita defunctus est. Po. Rem certam narras? BR. Certiorem quam vellem. Po. Sed quid isthuc mali, relicta posteris honestissimi nominis immortalis memoria, ab hujus vitae malis demigrare in consortium beatorum? BR. Quis isthuc tibi indicavit? Po. Res ipsa. Nec enim potest aliter mori, qui sic vixit. BR. At magis etiam isthuc diceret, si scias, quod ego. Po. Quidnam, obsecro? BR. Non est fas referre. Po. Quam ob rem? BR. Quia qui credidit, stipulatus est arcani silentium. Po. Eadem lege committe et mihi: recipio tibi silentium optima fide. BR. Quanquam ista fides me jam saepenumero fefellit; tamen age, committam: praesertim cum res sit ejus generis, ut expediat etiam esse notam bonis omnibus. Est Tubingae quidam instituti Franciscani, vir omnibus habitus eximiae sanctimoniae, praeterquam ipsi. Po. Magnum dicis argumentum verae sanctimoniac. BR. Agnosceres hominem, et fatereris verum, si nomen ederem. Po. Quid si divinem? BR. Libet. Po. Admove aurem. BR. Quid opus, cum simus soli? Po. Ita mos est. BR. Is ipse est. Po. Est homo certissimae fidei. Mihi Sibyllae folium erit quidquid ille dixerit. BR. Audi igitur totum dialogum bona fide. Aegrotabat noster Reuchlinus, satis quidem periculose, sed ita ut bona spes esset fore ut re-

valesceret; vir dignus qui nunquam senesceret, aegrotaret, aut moreretur. Mane visebam meum Franciscanum, ut animi mei molestiam oratione sua leniret. Nam aegrotabam una cum aegrotante amico, quem amabam ut patrem. Po. Phyl quis illum usquam non amavit, nisi vir pessimus? Br. Hic Franciscanus meus, Brassicane, inquit, emove penitus ex animo moerorem omnem: Reuchlinus noster desiit aegrotare. Quid? inquam, an subito revaluit? nam ante biduum non admodum laeta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, sed ita, ut posthac non sit illi formidanda valetudo adversa. Noli flere, (nam videbat erumpentes lacrymas,) prius quam audias rem omnem. Sex dies sunt, quod hominem non inviseram, sed tamen quotidianis precibus illius salutem Domino commendabam. Hodierna nocte cum me a matutinis hymnis in strato composuissem, blandus quidam minimeque gravis somnus obrepit. Po. Nescio quid laeti mihi praesagit animus. Br. Non est tibi laeva mens. Visus sum mihi, inquit, consistere ad ponticulum quendam, per quem transitus erat in pratum quoddam longe amoenissimum. Adeo blandiebatur oculis graminum et frondium plus quam amaragdinus viror, sic arridebant incredibili colorum varietate flosculorum stellulae; sic spirabant omnia, ut quod erat praterum citra rivum, quo dirimebatur felicissimus ille campus, nec vivere, nec virere videretur, sed mortua, inamoena, putidaque omnia. Atque interim dum totus sum in eo spectaeulo, commodum praeterierat Reuchlinus; praeteriens Hebraice precatus est pacem. Jam medium pontis transierat prius, quam sentirem parantem accurrere respiciens vetuit. Nondum fas, inquit. Quanto abhinc anno nos sequeris. Interim eorum quae aguntur, testis ac spectator assentior. Heic ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an vestitus? solus, an comitatus? Vestium, inquit, nihil habebat, praeter unam candidissimam: Damascenam esse dixisses, candore mire lucido; pone aequabatur puer incredibili specie, salatus: suspicabar illius esse genium bonum. Po. Sed nullusne comitabatur genius malus? Br. Imo aliquot, ut Franciscanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, a tergo sequebantur aves aliquot pennis caetera nigris, nisi quod explicatu alarum gilvas verius, quam candidas plumas ostenderent. Picae, inquit, videri poterant colore et voce, nisi quod singulae sedecim picas aequarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, cristam gestantes vertice, rostris et unguibus aduncis, ventre prominente. Harpyiae videri poterant, si tres modo fuissent. Po. Quid moliebantur istae furiae? Br. Procul, inquit, obstrepabant heroi Reuchlino, et impetiturae videbantur, si licuisset. Po. Qui minus licuit? Br. Quia versus Reuchlinus, objecta manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quo dignum est, malae pestes. Satis sit vobis negotium facessere mortalibus: in me jam immortalibus adscriptum nihil habet juris vestra dementia. Vix

ea dixerat, inquit Franciscanus, mox abierant foedissimae volucres, sed relicto foetore, ad quem collatum oletum videri posset samsucinum aut foliatum. Deierabat se citius vel ad inferos descensurum, quam sustineret iterum afflari tali thymiamate. Po! Male sit illis pestibus. B.R. Sed audi caetera quae narravit mihi Franciscanus. Dum haec intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus, qui Reuchlinum hisce verbis compellabat: Salve, collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in consortium coelitum, quod tuis sanctissimis laboribus destinavit divina benignitas. Simulque vestem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quave specie videbatur Hieronymus? Eratne tam similis, quam illum pingunt: aut cucullam habebat, aut galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem? Ad haec ille: Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amoena, quae sic aetatem testabatur ut nihil haberet squaloris, dignitatis plurimum. Quorsum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? Vestem gerebat ad talos usque demissam; crystallum diceres pellucidum. Ejusdem erat formae, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quaedam pyropon prae se ferebant, nonnullae smaragdum, tertiae sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. Po. Conjicio id fuisse insigne trium linguarum, quas calluerunt. B.R. Non est dubium. Nam et fimbriae, ut aiebat, trium linguarum litteris triplici colore distinctis videbantur inscriptae. Po. Num incomitatus aderat Hieronymus? B.R. Incomitatus, inquis? Totus ille campus obsidebatur myriadibus Geniorum; nec aliter oppleverant aërem totum, quam videmus in solis radiis volitare minuta corpuscula, quae vocant ~~atropes~~ si tamen a re tam humili huc ducenda est comparatio. Neque coelum videre licuisset, neque campum, nisi pellucerent omnia. Po. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum est? B.R. Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando osculo complexus est. Atque interea vasto hiatu coelum superne diduxit sese, majestatem quandam inenarrabilem exhibens, sic ut ad eam speciem caetera paene sorderent, quae tamen antea videbantur esse mirifica. Po. Non possis aliquam imaginem nobis depingere? B.R. Qui possim ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit se ullis vocibus vel somnium rei posse depingere: tantum hoc aiebat, se vel millies mori paratum, si liceat iterum eo spectaculo quamlibet exiguo momento frui. Po. Quid tandem? B.R. Ex hiatu coeli demissa est ingens columna igne pellucida, sed amoeno: per eam in complexu duae sanctissimae animae subvectae sunt in coelum, choris angelicis tanta melodia delinientibus omnia, ut Franciscanus neget, se unquam ejus

voluptatis meminisse posse, quin erumpant lacrymae. Secuta est mira fragrantia. Ubi somnus reliquit hominem, si tamen ille somnus dicendus est, erat dementi similis; non credebat, sese esse in cellula sua; requirebat pontem ac pratum suum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi senserunt rem non esse fabulosam, (nam compertum est eadem hora terris excessisse Reuchlinum, qua visio viro illi sanctissimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum praemiis amplissimis remuneratur. Po. Quid igitur superest, nisi ut sanctissimi viri nomen adscribamus calendario sanctorum? Br. Id ego facturus eram, etiamsi nihil tale vidisset Franciscanus; et quidem auréis litteris, proximè divum Hieronymum. Po. Emoriar, nisi idem facturus sum in codice meo. Br. Quin et in meo larario stabit aureus inter divos selectos. Po. Stabit et in meo vel gemmeus, si suppetat animo facultas. Br. Poneatur et in bibliotheca Hieronymo proximus. Po. Addetur et meae. Br. Imo si grati volent esse, idem facient omnes, qui colunt et amant linguas ac bonas literas, praesertim sacras. Po. Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quod nondum relatus est in numerum divorum auctoritate Romani Pontificis? Br. Quis canonizavit (sic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingenii vitaeque monumenta commendant affectibus omnium; an Catharinae Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur Pius ejus nominis secundus in gratiam ordinis et urbis? Po. Vera praedicas. Ille demum verus cultus est, qui sponte coelo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo sentiuntur. Br. Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis suae monumenta. Benefactis consecravit nomen suum immortalitati. Nunc exemptus malis coelo fruitur, et cum Hieronymo confabulatur. Po. At multa passus est in vita. Br. Sed plura passus est divus Hieronymus. Felicitas est, ob bona pati a malis. Po. Fateor certe; ob optima a pessimis multa perpessus est Hieronymus. Br. Quod olim fecit Satanas per Scribas et Pharisaeos in Dominum Jesum, hoc et nunc facit per Pharisaicos quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis bene merentes. Nunc ille metit optimam messem pro semente, quam fecit. Interim nostrae partes erunt, illius memoriam habere sacrosanctam, illius nomen ferre laudibus; ac subinde illum salutare verbis hujusmodi: O sancta anima, sis felix linguis, sis felix linguarum cultoribus, faveto linguis sanctis, perditio malas linguas, infectas veneno gehennae. Po. Ita faciam; ac sedulo praedicabo caeteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam desiderent,

quandoquidem hoc receptum, qua sanctissimi heroïs memoriã celebrant. BR. Hoc dicis, quod isti Collectam appellant? PO. Scilicet. BR. Hanc paraveram et ante mortem. PO. Recita, quaeso. BR. Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam Apostolos tuos ad evangelii prædicationem per Spiritum tuum sanctum coelitus instruxeras, per electum famulum tuum Joannem Beuchlinum mundo renovasti: da, ut omnibus linguis omnes ubique prædicent gloriam filii tui Jesu, ut confundas linguas pseudoapostolorum, qui conjurati substruunt impiam turrim Babel, tuam gloriam obscurare conantes, dum suam student attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jesu filio tuo, Domino nostro, et Spiritu sancto, in aeterna saecula, Amen. PO. Elegans profecto et pia precatio: dispeream nisi mihi quotidie dicetur. Et hunc occursum mihi felicem ducō, qui rem tam laetam ex te didicerim. BR. Isto gaudio diu frui, ac vale. PO. Vale tu quoque. BR. Valebo, sed non coquus *).

*) Cum candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam suffragium peteret; Cicero cavillans: Ego quoque, inquit, tibi favebo. Jocus autem est in dictione ambigua, quoque et coce, quod ad pronuntiationem attinet. Unde liquet alium olim fuisse sonum harum literarum q et c, quam nunc est. Quod si fuisset diversus, non erat jocus ex voce plura significante. Nunc littera c aliud sonat præcedens a, o, u, quam e, i, y. Quod idem fit in Graecis, cum ejus varietatis nulli vetusti Grammatici meminerint, quod equidem sciam; et Fabius in primo libro disputat q, et k, redundare: non redundarent autem, si quid aliud sonarent quam c, nisi quod c apponitur respiratio, quam rejiciunt q et k: Caeterum u adjunctum q, evanescit; alioqui, cotidie et quotidie, non solum differrent scriptura, verum etiam sono, quod secus esse licet ex Fabii verbis colligere, cap. de Orthographia. Porro jocus Ciceronis ad quem heic alluditur, refertur apud Quinctilianum libro sexto, capite de risu.

PROCI ET PUELLAE.

PAMPHILUS, MARIA.

PA. Salve crudelis, salve ferrea, salve adamantina. MA. Salve tandem et tu Pamphile, quoties et quantum voles, et quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. PA. At Martiam dici oportuit. MA. Quid ita, quaeso? Quid mihi cum Marte? PA. Quia quemadmodum illi deo pro ludo est homines interficere; ita et tibi: nisi quod tu Marte crudelior occidis etiam amantem. MA. Bona verba. Ubinam strages ista mortalium, quos ego occidi? Ubi sanguis interfectorum? PA. Unum cadaver vides exanime, si modo me vides. MA. Quid ego audio?

Mortuus loqueris, et obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbrae formidabiliores! PA. Ludis tu quidem; tamen interim miserum exanimas, et crudelius occidis, quam si confoderes telo. Nunc longo cruciatu excarnificor miser. MA. Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occursum abortierunt? PA. Atque pallor arguit exsanguem magis, quam ulla sit umbra. MA. Atqui iste pallor tinctus et viola. Sic palles ut cerasum maturescens, aut uva purpurascens. PA. Satis procaciter rides miserum. MA. Atqui si mihi non credis, admove speculum. PA. Non optarim aliud speculum; nec arbitror esse clarius ullum, quam in quo me nunc contemplor. MA. Quod speculum mihi narras? PA. Oculos tuos. MA. Argutator, ut semper tui similis es! Sed unde doces esse exanimem te? An cibum capiunt umbrae? PA. Capiunt, sed insipidum, qualem ego. MA. Quibus igitur vescuntur? PA. Malvis, porris, et lupinis. MA. Atqui tu non abstines a capis et perdicibus. PA. Verum; sed interim nihilo plus sapiunt palato meo, quam si malvis vescerer, aut betis absque pipere, vino et aceto. MA. O te miserum! et tamen interim obesulus es. An et loquuntur exanimæ? PA. Sic ut ego, voce perquam exili. MA. Atqui nuper cum audirem te conviciantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulant umbrae? num vestiuntur? num dormiunt? PA. Etiam, coeunt, sed suo more. MA. Nae tu suavis nugator es. PA. Sed quid dices, si argumentis Achilleis evincam, et me esse mortuum, et te esse homicidam? MA. Absit omen, Pamphile: sed aggredere sophisma. PA. Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud esse, quam abductionem animæ a corpore. MA. Largior. PA. Sed ita, ut ne reposcas, quod dederis. MA. Non fiet. PA. Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam esse. MA. Accedo. PA. Concedes et illud, quod a gravissimis auctoribus dictum, tot seculorum suffragiis comprobatum est, animam hominis non illic esse ubi animat, sed ubi amat. MA. Istuc explanæ crassius; non enim satis assequor quid velis. PA. Et hoc sum infelicior, quod istuc non aequè sentis atque ego. MA. Fac ut sentiam. PA. Eadem opera fac ut sentiat adamas. MA. Equidem puella sum, non lapis. PA. Verum; sed adamante durior. MA. Sed perge colligere. PA. Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec sentiunt, etiamsi occidas. MA. Audi vi sane. PA. Quid conjectas esse in caussa? MA. Dic tu, philosophe. PA. Nimirum quoniam animus est in coelis, ubi habet quod vehementer amat, et abest a corpore. MA. Quid tum postea? PA. Quid tum, dura? Illud consequitur, et me esse mortuum, et te esse homicidam. MA. Ubi est igitur anima tua? PA. Illic ubi amat. MA. Quis autem ademit tibi animam? Quid suspiras? Dic libere; dices impune. PA. Crudelissima quaedam puella, quam ego tamen ne mortuus quidem odisse possum. MA. Humanum ingenium.

Sed cur illi vicissim non adimis suam animam, par pari, quod ajunt, referens? P. A. Nihil me felicius, siquidem liceat facere permutationem, sic ut illius animus vicissim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. M. A. At licetne mihi tecum vicissim sophistam agere? P. A. Sophistriam. M. A. Num fieri potest, ut idem corpus sit animatum et exanime? P. A. Non eodem quidem tempore. M. A. Cum abest anima, tum mortuum est corpus? P. A. Est. M. A. Nec animat nisi cum adest? P. A. Esto sane. M. A. Qui fit igitur, ut cum ibi sit ubi amat, animat tamen corpus unde demigravit? Quod si animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum est? P. A. Argutare tu quidem satis sophisticæ; sed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcumque corpus animantis, improprie dicitur anima, cum revera sint tenues quaedam animæ reliquiae, non aliter quam odor rosarum manet in manu, etiam rosa submota. M. A. Difficile est, ut video, vulpem capere laqueo. Sed illud responde: Nonne agit, qui occidit? P. A. Maxime. M. A. Et patitur qui occiditur? P. A. Scilicet. M. A. Qui fit igitur, ut cum qui amat, agat, quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat seipsum? P. A. Imo contra; qui amat, patitur: quæ amatur, agit. M. A. Istuc nunquam evinces apud Areopagitas Grammaticos. P. A. At evincam apud Amphyctiones Dialecticos. M. A. Verum ne graveris et illud respondere. Volens amas, an nollens? P. A. Volens. M. A. Cum igitur liberum sit non amare, videtur homicida sui, quisquis amat; praeterque jus accusat puellam. P. A. Atqui puella non ideo occidit, quod amatur, sed quod non amat mutuum. Occidit autem quisquis servare potest, nec servat. M. A. Quid si juvenis amet inconcessa, hoc est, uxorem alienam, aut virginem Vestalem? num illa amabit mutuum, ut servet amantem? P. A. Sed hic juvenis amat, quod amare fas primumque est, atque etiam aequum et bonum, et tamen occiditur. Quod si leve est homicidii crimen, et veneficii ream peragam. M. A. Istuc prohibeant superi. An Circen quampiam ex me facies? P. A. Aliquid et ista crudelius. Nam porcus aut ursus esse malim, quam id quod nunc sum, exanimis. M. A. Quo tandem veneficii genere perdo homines? P. A. Fascino. M. A. An igitur vis, ut posthac abs te deflectam noxios oculos? P. A. Bona verba. Imo magis afflecte. M. A. Si mihi sunt oculi fascinatores, qui fit, ut non contabescant et caeteri, quos obtueor? Itaque suspicor, fascinum istud esse in tuis oculis, non in meis. P. A. Non sat tibi erat jugulare Pamphilum, ni insultes insuper? M. A. O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exequiae? P. A. Opinione tua celerius, ni tu succurras. M. A. Egon' rem tantam possum? P. A. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. M. A. Si quis mihi porrigat panacen. P. A. Nihil opus herbis; tantum redama. Quid autem facilius, imo quid aequius?

Non aliter absolveris ab homicidii crimine. MA. Apud quod tribunal peragar rea? Areopagitarum? PA. Non; sed apud tribunal Veneris. MA. Ajunt Deam esse placabilem. PA. Imo nullius ira perinde formidabilis. MA. Habet fulmen? PA. Non. MA. Habet tridentem? PA. Nequaquam. MA. Habet hastam? PA. Minime; sed est Dea maris. MA. Non navigo. PA. Sed habet puerum. MA. Non est formidabilis aetas. PA. Vindicem ac pervicacem. MA. Quid is mihi faciet? PA. Quid faciet? Prohibeant omnes superi. Nolim enim illi malum ominari, cui bene volo. MA. Tamen effare; nulla mihi superstitio est. PA. Dicam ergo. Si hunc spreveris amantem, non omnino mutuo indignum amore, nisi fallor, ille fortasse jussu matris immittet tibi pessimo veneno tinctum jaculum, ut in sordidum aliquem depereas, qui te tamen non redamet. MA. Supplicium narras abominandum. Ego sane vel mori praeoptarim, quam perditae amare deformem, nec amore mutuo respondentem. PA. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. MA. Ubi locorum? PA. Aureliae. MA. Quot anni sunt? PA. Quot anni? Vix sunt menses decem. MA. Puellae quod erat nomen? Quid haeres? PA. Nihil; novi tanquam te. MA. Quin igitur edis nomen? PA. Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuisset! Idem habebat nomen, quod tu. MA. Pater quis erat? PA. Vivit adhuc inter jureconsultos praecipui nominis, re splendida. MA. Adde nomen. PA. Mauritius. MA. Cognomen. PA. Aglaius. MA. Vivitne mater? PA. Nuper reliquit superos. MA. Quo morbo periit? PA. Quo morbo rogas? moerore. Et pater, tametsi vir cum primis fortis, periclitabatur. MA. Licetne scire matris quoque nomen? PA. Maxime. Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percunctatio? An me putas apologum comminisci? MA. Egon' de te suspicarer hoc? Haec suspicio pronior est in sexum nostrum. Sed narra, quid acciderit puellae. PA. Puella erat honesto loco nata, ut dixi, re lauta, forma perquam eleganti: quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam illi non dissimilis. MA. Quo nomine? PA. Hei mihi; offendor omine; Pamphilus et ille dictus est. Illa nihil non tentantem pertinacissime sprexit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo post illa deperire coepit in quandam simam verius quam hominem. MA. Quid ais? PA. Adeo perditae, ut satis dici non queat. MA. Tam elegans puella tam deformem? PA. Vertice acuminato, raro capillitio, eoque lacero et impexo, furfure ac lendibus oppleto; pleramque cranii cutem nudaverat alopecia; oculis refugis, naribus simis ac sursum hiantibus, ore sparso, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento scabioso; scapulas deformabat gibbus; venter prominulus, crura vara. MA. Thersiten quempiam mihi depingis. PA. Imo ajunt illi non fuisse nisi unam auriculam. MA. Altera perierat illi fortasse in bello. PA. Imo in pace. MA.

Quis hoc ausus est? P. A. Dionysius carnifex. M. A. Fortasse formae infelicitatem pensabat res ampla domi. P. A. Imo decoxerat, ac plus quam animam debebat. Cum hoc marito tam insignis puella nunc degit aetatem, ac subinde vapulat. M. A. Rem miseram narras. P. A. Sed veram. Sic visum est Nemesei juvenis sprete contumeliam uleisci. M. A. Ego citius optarem extingui fulmine, quam talem ferre maritum. P. A. Ergo ne provoca Nemesim, et amantem redama. M. A. Si quidem istuc satis est, redamo. P. A. Sed optarim istum amorem esse perpetuum ac proprium: conjugem ambio, non amicam. M. A. Neque me id fugit; sed diu deliberandum est in eo, quod semel coeptum rescindi non potest. P. A. Apud me quidem nimium diu deliberatum est. M. A. Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus consultor. Nam caecum esse ferunt. P. A. Sed oculatus est, qui ex judicio nascitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te, sed ideo te amo, quod talem te conspexerim. M. A. At vide ne non satis me perspectam habeas. Si calceum induisses, tum demum sentire, qua parte te urgeret. P. A. Jacienda est alea, quanquam ego multis auguriis colligo rem melius cessuram. M. A. Etiam augur es? P. A. Sum. M. A. Quibus igitur auguriis colligis? An volavit noctua? P. A. Illa volat stultis. M. A. An a dextris advolavit jugum columbarum? P. A. Nihil istiusmodi. Sed mihi jam annis aliquot perspecta est probitas tuorum parentum: ea primum avis est non pessima, e bonis prognatam esse. Neque me clam est, quam salubribus monitis, quam sanctis exemplis apud hos sis instituta. Et plus est bene institui, quam bene nasci. Habes alterum augurium. Ad haec meis majoribus non omnino malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin et nos inter nos a teneris, quod ajunt, unguiculis noti sumus; nec male convenit geniis nostris. Jam aetas inter nos; res, dignitas, nobilitas inter utriusque parentes paene paria sunt. Demum, quod est in amicitia praecipuum, tui mores mihi videntur non pessime quadrare ad meum ingenium. Potest enim per se praeclarum esse, quod tamen non sit aptum. Quam mei vicissim tuo congruant, nescio. Hae videlicet aves, mea lux, mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac laetum jucundumque connubium, modo ne tuus animus mali ominis cantionem nobis occinat. M. A. Quam cantilenam optas? P. A. Ego praecinam: Sum tuus: tu succine: Sum tua. M. A. Brevis quidem cantiuncula; sed longum habet epiphonema. P. A. Quid refert, quam longum, modo laetum? M. A. Adeo mihi es invisus, ut nolim te committere, cujus in posterum poeniteat. P. A. Desine male ominari. M. A. Fortassis alia tibi videbor, ubi morbus aut aetas hanc formam immutarit. P. A. Nec hoc corpus, o bona, semper erit aequae succulentum. Sed ego non contemplor tantum istud undique florens et elegans domicilium; hospitem magis adamo. M. A. Quem hospitem? P. A. Animum istum tuum, cu-

jus decor semper cum aetate crescet. MA. Nae tu plus quam lynceus es, si istum perspicis per tot tectoria. PA. Animum animo perspicio. Ad haec, in communibus liberis subinde repubescemus. MA. Sed interim perit virginitas. PA. Verum. Sed ego, dic mihi, si tibi esset elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni praeter flores: an malles, delapsis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? MA. Ut argutatur! PA. Saltem illud responde, utrum est elegantius spectaculum; vitis humi jacens, et computrescens; et amplexa palum aut ulmum, eamque purpureis uvis degradans? MA. Responde tu mihi vicissim, utrum spectaculum amoenius; rosa nitens et lactea in suo frutice; an decerpta digitis, ac paullatim marcescens? PA. Ego rosam existimo felicior, quae marcescit in hominis manu, delectans interim et oculos et nares, quam quae senescit in frutice: nam et illic futurum erat, ut marcesceret: quemadmodum felicius est vinum, quod bibitur ante quam acescat. Quamquam non statim marcescit flos puellae, si nupserit: imo video multas, quae ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabescebant, ex congressu viri sic enituisse, ut tum demum florere coeperint. MA. Attamen favorabilis ac plausibilis apud omnes est virginitas. PA. Elegans quidem res puella virgo; sed quid juxta naturam prodigiosius anu virgine? Nisi matri tuae defluxisset flos ille, nos istum flosculum non haberemus. Quod si, ut spero, non sterile fuerit nostrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. MA. Attamen ajunt, rem Deo gratissimam esse castitatem. PA. Et ideo castam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caste vivam. Magis erit animorum quam corporum conjugium. Gignemus reipublicae, gignemus Christo. Quantulum aberit hoc matrimonium a virginitate? Et fortasse olim sic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joseph. Sed interim discemus virginitatem. Non enim statim pervenitur ad summum. MA. Quid ego audio? Violanda virginitas, ut discatur? PA. Quidni? Quemadmodum paullatim bibendo vinum parcius discimus esse abstemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abstinet, an qui semotus ab his, quae provocant intemperantiam? MA. Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non potest corrumpere. PA. Utri verius debetur laus castitatis, eum qui semet exsecat, an qui membris integris, tamen abstinet a Venere? MA. Equidem posteriori meo calculo tribuerim laudem castitatis, priori dementiam. PA. An qui voto adstricti abjurant matrimonium, nonne quodam modo exsecant sese? MA. Videtur. PA. Jam non est virtus non coire. MA. An non est? PA. Sic accipe. Si per se virtus esset, non coire, vitium esset coire. Nunc incidit, ut vitium sit non coire, coire virtus. MA. Quando hoc incidit? PA. Quoties ab uxore jus suum petit maritus, praesertim si prolis amore quaerit complexum. MA. Quid si lasciviat? non est fas negari? PA. Faa

est monere, vel rogare potius blandius, ut temperet: pernegare instanti, fas non est. Quanquam hac quidem in parte raras audio querelas maritorum de suis uxoribus. MA. At dulcis est libertas. PA. Imo gravis est sarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiae nostro arbitratu: an tibi videtur ista esse servitus? MA. Vulgus conjugium capistrum vocat. PA. Sed ipsi vero capistro digni sunt, qui sic vocant. Dic mihi, quaeso, an non animus tuus est alligatus corpori? MA. Videtur. PA. Non aliter quam avicula caveae. Et tamen consule illum, an cupiat esse liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter est alligatus. MA. Res est utrinque modica. PA. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parsimonia, quae non sine caussa dicta est magnum vectigal; ego foris industria. MA. Innumeras curas secum adferunt liberi. PA. Sed iidem innumeras voluptates, ac saepe numero multo cum fœnore reponunt, parentibus officium. MA. Misera quaedam res est orbitas. PA. An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam nasci, an nasci moritura? MA. Equidem malim nasci moritura. PA. Sic miserior est orbitas, quae prolem nec habuit, nec habitura est: quemadmodum feliciores sunt, qui vixerunt, quam qui nec nati sunt, nec nascentur unquam. MA. Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt? PA. Quanquam qui recusat ferre casus humanos, quibus omnes ex aequo sumus obnoxii, sive plebei sumus, sive reges, is e vita migret oportet; et tamen quidquid acciderit, tu non feres nisi dimidium, ego maiorem portionem in me transferam. Ita si quid acciderit laeti, gemina fiet voluptas: si quid mali, societas adimet dimidium aegritudinis. Mihi vero, si fata vocent, dulce fuerit vel immori tuis complexibus. MA. Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturae leges accidit: sed video, quanto plus molestiarum adferunt nonnullis parentibus liberorum mores, quam mortes. PA. Istius rei ne quid accadat, maxima ex parte in nobis situm est. MA. Qui sic? PA. Quoniam fere boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. Neque enim e columbis nascuntur milvii. Dabimus igitur operam, ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros ab ipso statim lacte sanctis praeceptis et opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas rudi testulae. Ad haec curabimus, ut domi habeant exemplum vitae quod imitentur. MA. Difficile est quod narras. PA. Nec mirum; quia pulcrum est: atque ob hoc ipsum tu quoque difficilis es. At tanto studiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis sequacem materiam; tu vide, ut me formes fingasque. PA. Sed interim pronuntia tria verba. MA. Nihil facilius; sed verba simul atque semel evolarint, non revolant. Dabo consilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. PA. Ambire me ubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An possim,

nescio: mei juris non sum. Nec sine majorum auctoritate olim coibant conjugia. Verum, utcumque est, arbitror auspicatius fore nostrum conjugium, si parentum auctoritate coëat. Et vestrum est ambire; nobis decorum non est. Gaudet enim rapi virginitas, etiamsi nonnunquam vehementius amemus. P. A. Non pigebit ambire, modo ne me frustretur tuum uniús suffragium. M. A. Non frustrabitur; bono animo esto, mi Pamphile. P. A. Tu mihi heic religiosior es, quam vellem. M. A. Imo tu tuum ipsius suffragium apud te prius expende. Nec affectum istum tuum adhibe in consilium, sed rationem. Quod affectus decernit, temporarium est: quod autem dictat ratio, perpetuo solet placere. P. A. Nae tu pulcre philosopharis; itaque parere certum est tuis consiliis. M. A. Non poenituerit obsequii. Sed heus tu, incidit interim scrupulus, qui meum animum male habet. P. A. Valeant scrupuli. M. A. Vin' me nubere mortuo? P. A. Nequaquam; sed revixero. M. A. Amovisti scrupulum. Bene vale mi Pamphile: P. A. Isthuc tu cura. M. A. Precor tibi laetam noctem. Quid suspiras? P. A. Laetam noctem ais? Utinam largiari quod precaris. M. A. Ne quid praëpropere; adhuc tua messis in herba est. P. A. Nihilne tui mecum auferam? M. A. Hunc pastillum, qui tibi cor exhilaret. P. A. Adde saltem osculum. M. A. Cupio tibi virginitatem integram et illibatam tradere. P. A. An osculum aliquid decerpit virginitati? M. A. Vis igitur ut aliis quoque largiar oscula? P. A. Nequaquam: mihi servari volo mea oscula. M. A. Tibi servo. Quanquam est aliud, cur in praesentia nec ausim dare osculum. P. A. Quid istuc? M. A. Ais tuum animum paene totum demigrasse in corpus meum; in tuo quam minimum superesse: vereor itaque ne in osculo hoc ipsum, quod in te superest, transiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris symbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrum velit esse felix ac faustum.

VIRGO MISOTAMOÆ

EUBULUS, CATHARINA.

EU. Gaudeo, tandem finitam esse coenam, ut liceat hac frui deambulatione, qua nihil amoenius. CA. Et me jam taedebat sessionis. EU. Quam vernal, quam arridet undique mundus! Haec nimirum est illius adolescentia. CA. Sic est. EU. At cur tuum ver non aequè arridet? CA. Quam ob rem? EU. Quia subtristis es. CA. An videor alio vultu quam soleo? EU. Vis ostendam te tibi? CA. Maxime. EU. Vides hanc rosam sub imminens noctem foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum postea? EU. Talis est vultus tuus. CA. Bella collatio. EU. Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare te ipsam. Quid sibi tandem volebant et inter

coenandum tam crebra suspiria? CA. Desine percunctari, quod tua non refert scire. EU. Imo mea refert maxime, qui non possum esse hilaris, nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, hui quam ex imo pectore ductum! CA. Est quod angat animum, sed effari non est tutum. EU. Mihi non dices, qui te cariorum habeo sorore propria? Mea Catharina, ne verere quidquid est rei; tuto depones his auribus. CA. Ut tuto dicam, vereor ne frustra dicam non auxiliaturo. EU. Qui scis? Si non re ipsa, fortassis consilio consolandoque juvero. CA. Non possum eloqui. EU. Quid isthuc est rei? odisti me? CA. Sic odi, ut mihi minus carus sit meus germanus: et tamen animus non fert ut eloquar. EU. Fateberis igitur, si divinaro? Quid tergiversaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. CA. Age promitto. EU. Prorsus ego non video quid tibi desit ad summam felicitatem. CA. Utinam vera praedicares! EU. Primum adest ipse flos aetatis. Nam, nisi fallor, agis annum jam decimum septimum. CA. Sic est. EU. Nondum igitur, ut opinor, discruciat te metus senectae. CA. Nihil minus. EU. Adest forma nulla parte non felix; est et istud praecipuum Dei bonum. CA. De forma qualis qualis est, nec gloriator, nec queror. EU. Tum color et habitudo corporis indicat te esse prospera valetudine, nisi quid est morbi occultioris. CA. Nihil istiusmodi, gratia Deo. EU. Fama est integra. CA. Ita confido. EU. Adest ingenium isto dignum corpore, felicissimum, et quale mihi optem ad liberales disciplinas. CA. Si quod est, Dei munus est. EU. Nec deest morum amabilis gratia, quam in felicissimis etiam formis non raro desideramus. CA. Optarim equidem mores me dignos. EU. multorum animos dejecit generis infelicitas: tibi parentes sunt et bene nati, et probi, et re lauta, et tui amantissimi. CA. Hinc nihil queror. EU. Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet haec regio, non delegerim aliam sponsam, quam te, si quod sidus mihi prosperum affulgeret. CA. Nec ego deligerem alium sponsum, si placeret ullum conjugium. EU. Et tamen magnum quiddam esse debet, quod sic discruciat animum tuum. CA. Est omnino non leve. EU. Non aegre feres, si divinem? CA. Jam pollicita sum. EU. Expertus novi, quanta crux sit amor. Age fateri; nunc promisisti. CA. Amor est in caussa, sed non ejus generis, cujus tu suspicari. EU. Quod genus tu mihi narfas? CA. Divina. EU. Equidem consumsi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum, donec extorsero quid sit. CA. Ut violentus es! EU. Depone in sinum meum, quidquid isthuc est curae. CA. Quando sic urges, dicam. Jam inde a teneris annis me mirus quidam affectus habebat. EU. Quis, obsecro? CA. Ut adjungerer collegio sacrarum virginum. EU. Ut fieres monacha? CA. Sic habet. EU. Hem, pro thesauro carbonem. CA. Quid ais EU. bule? EU. Nihil, mea lux; tussiebam: sed perge dicere. CA.

Huic animo meo semper pertinacissime resistere parentes. EU. Audio. CA. Ego contra precibus, blanditiis, lacrimis oppugnabam parentum pietatem. EU. Res mira. CA. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lacrimandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meae, si modo tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. EU. Primum illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis, et si id non continget quod vis, id velis quod possis. CA. Emoriar, nisi quod volo, assequar. EU. Et unde cepisti istum fatalem affectum? CA. Olim admodum puella ducta sum in quoddam virginum collegium: circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelae: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrant: nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocumque vertebam oculos. Accedebant ad haec blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quicum olim infantula lusitare consuevi. Ex eo tempore coepit animus ardere ejus vitae desiderio. EU. Non sum improbaturus sacrarum virginum institutum: quanquam non omnia conducunt omnibus: sed habita tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu moribusque tuis collegisse, suaserim, ut nubas marito tui simili, tuaeque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. CA. Emoriar citius, quam virginitatis propositum deseram. EU. Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est, ut hac gratia dedas te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. CA. Licet, at non perinde tuto. EU. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius quam apud illos crassos, semper cibo distentos monachos. Nec enim castrati sunt, ne tu sis insciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen vere competat in ipsos. Olim nusquam virgines honestius vivebant, quam apud parentes; nec alium habebant patrem, quam episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? CA. Chrysercium. EU. Agnosco, aedibus paternis vicinum. CA. Recte. EU. Atque pulcre novi totum hoc sodalitium, dignum vero, ob quod patrem ac matrem et cognatam tibi honestamque familiam repudies. Nam ille patriarcha jam pridem et aetate, et vicio, et natura delirus est, nec illi quidquam jam sapit praeter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem et Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri praeter barbam; eruditionis ne pilum quidem, prudentiae non multo plus. Jodocus adeo stupidus est, ut nisi veste sacra commendaretur, obambulare publicitus in cuculla fatui cum auricu-

His ac tintinnabulis. CA. Mihi videntur viri boni. EU. Melius istos novi, quam tu, mea Catharina. Isti fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te proselytam suam. CA. Jodocus maxime favet. EU. O fautorem! sed fac istic nunc esse viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; et quicumque obtigerint, tibi erunt ferendi. CA. Offendunt me in aedibus paternis crebra convivia; nec semper virginea sunt quae illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut osculum negare non possim. EU. Qui vitare studet quidquid offendit, is e vita migret oportet. Ita sunt aures assuefaciendae, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. CA. Maxime. EU. Eo te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius: et dum illi potant ac negantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo; ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. CA. Attamen tutius est esse in sodalitia virginum. EU. Non improbo castum sodalitium, nolim tamen te falli falsa imaginatione. Ubi illic versata fueris aliquandiu, ubi propius inspexeris, fortassis non perinde nitentur omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines sunt, mihi crede, quae velum habent. CA. Bona verba. EU. Imo bona verba sunt, quae vera sunt: nisi fortasse elogium, quod nos hactenus iudicavimus esse Virgini matri proprium, ad plures transiit, ut dicantur et a partu virgines. CA. Abominor. EU. Quia insuper, nec alioqui inter illas virgines sunt omnia virginea. CA. Non? Quam ob rem obsecro? EU. Quia plures inveniuntur, quae mores aemulentur Sapphus, quam quae referant ingenium. CA. Isthuc quid sit, non satis intelligo. EU. Atque ideo haec verba facio, ne quando intelligas, mea Catharina. CA. Attamen animus eo fertur: atque hinc colligo hunc spiritum a Deo proficisci, quod tot jam annis perseverat, et in dies fit acrior. EU. Imo mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quod sic repugnant optimi parentes. Afflasset et illorum animos Deus, si pium esset, quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales, ex cultu sacro, ex caeremoniis sane quam speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum, et qui in hoc te venantur, ut largius potent. Sciunt patrem esse liberalem ac benignum: aut illum habebunt convivam, sed hac lege, ut secum adferat vinum, quod decem strenuis poteribus sat sit: aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. CA. In hoc negotio pium est contemnere patrem et matrem. EU. Christi caussa pium est alicubi negligere patrem et matrem: neque enim pie faciat, qui Christianus patrem ethnicum, cuius omne vitae praesidium pendeat a filio, deserat, sinatque perire fame. Si non-

dum esses professa Christum in baptismo, et parentes retarent te baptizari, pie faceres, si Christum praeferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium? Et domi Christum habes. Natura dictat, deus approbat, Paulus hortatur, leges humanae sanciant, ut filii obediant parentibus et tu te subduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre te dedas facticio; et pro vera matre tibi adsciscas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adsciscas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde et liberi vocantur filii familias, quod absint a conditione servorum. Nunc te pro libera tendis ultro servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quod in paucis regionibus adhuc resident vestigia. At inventum est sub praetextu religionis novum servitutis genus, ut nunc sane in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit, nisi ex praescripto: quidquid obvenerit tibi, illis accrescet: si quo pedem moveris, retraheris e fuga, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quoque sit evidenter servitus, commutant vestem, quam dedere parentes, et ad exemplum priscum eorum, qui olim servos essent mercati, commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne vocant Franciscum aut Dominicum aut Thomam. Petrus dedit nomen Christo, et Dominico initiandus vocatur Thomas. Si militaris servus abjiciat vestem a domino datam, videtur abdicasse dominum; et nos applaudimus illi, qui vestem accipit, quam Christus omnium dominus non dedit: et ob hanc mutatam gravius punitur, quam si centies abjiciat vestem imperatoris ac domini sui, quae est mentis innocentia. CA. Atqui hoc ipsum ajunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. EU. Ista vero doctrina Pharisaeica est. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus sit, ne velit fieri servus, sed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelix est servitus, quod pluribus dominis tibi serviendum sit, quod plerumque stultis et improbis, quod incertis, ac subinde novis. Illud mihi responde: Emancipant te leges a jure parentum? CA. Nequaquam. EU. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? CA. Minime. EU. Unde igitur tibi jus, ut te ipsam dedas nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis carissima maximeque propria es possessio? CA. In negotio pietatis cessant naturae leges. EU. Negotium pietatis potissimum agitur in baptismo: heic tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitae, quod per se neque bonum est, neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare, psallere, quantum et quando gratum est animo tuo. Quod si taedet cubiculi, licet audire cantiones ecclesiasticas, adesse sacris, audire

sacras conciones: et si quam videris matronam aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: si quem virum insigni probitate praeditum, ex eo discere, quod te reddat meliorem: licebit et concionatorem deligere, qui purissime Christum doceat. Has res omnes, ex quibus praecipuus est profectus ad veram pietatem, amittis semel addicta collegio. CA. Sed interim non ero monacha. EU. Adhuc te movent nomina? Rem ipsam perpendito. Illi jactant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, si obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? si episcopo tuo et pastori tuo? Num paupertatis, cum in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus praecipue laudabatur a sanctis viris liberalitas in pauperes: eam praestare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuae nihil decedet, etiamsi vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, linea vestis ex intima versa in extimam, caeremoniae quaedam, quae per se nihil faciunt ad pietatem, neque quenquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. CA. Nova praedicas. EU. Sed verissima. Cum non sis emancipata a jure parentum, cum tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in servitutem alienam? CA. Jus parentum, ut ajunt, non impedit ingressum religionis. EU. In baptismo nonne professus es religionem? CA. Sum. EU. Nonne religiosi sunt quicunque sequuntur praecepta Christi? CA. Maxime. EU. Quae est igitur ista nova religio, quae facit irritum, quod et naturae lex sanxit, et vetus lex docuit, et evangelica lex comprobavit, et apostolica doctrina confirmavit? Istud decretum non est a Deo proditum, sed in monachorum senatu repertum. Sic definiunt quidam et matrimonium esse ratum, quod insciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum et puellam per verba de praesenti (sic enim illi loquuntur) contractum est. Atqui istud dogma nec naturae sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec evangelica aut apostolica doctrina. CA. An igitur putas mihi non esse fas nubere Christo, nisi comprobantibus parentibus? EU. Jam, inquam, nupsisti Christo, et illi nupsimus omnes. Quae bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veste, de caeremoniis. Ob has res non arbitror esse contemnendum jus parentum. Et videndum est, ne, dum paras nubere Christo, nugas aliis. CA. At isti praedicant nihil esse sanctius, quam heic contemnere parentes. EU. Ab istis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem e sacris libris locum, qui hoc doceat: quod si non poterunt, jubeto eos ebibere calicem vini Belnensis; hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Christum confugere pietatis est. Sed a piis ad monachismum, hoc est, (quod non raro usu venit) a probis ad improbos, quae, rogo, pietas est? Quanquam et olim ad Christum a paganismo conversus idololatri parentibus debebat obsequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. CA.

Damnas igitur hoc totum vitae institutum? EU. Nequaquam. Verum quemadmodum nemini suadere velim, ut quae se in hoc vitae genus conjecit, luctetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omnes, praesertim indolis generosae, ne se temere eo praecipitent, unde post sese non possint explicare, praesertim cum ipsis collegiis saepe gravius periclitetur virginitas, ac domi praestare valeas, quidquid ibi praestatur. CA. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis; tamen hic affectus meus eximi non potest. EU. Si non persuadeo, quod tamen optarim, saltem illud fac memineris, Eubulum monuisse. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iste affectus felicius sit meo consilio.

VIRGO POENITENS.

EUBULUS, CATHARINA.

EU. Tales janitrices mihi semper optarim. CA. Et ego semper tales pulsatores. EU. Sed vale, Catharina. CA. Quid ego audio? Valebo prius quam salveam? EU. Non huc veni, ut te viderem lacrimantem. Quid sibi vult, quod protinus me conspecto lacrimis suffusi sunt oculi? CA. Quo fugis? mane, mane inquam; sumam alium vultum, et ridebimus affatim. EU. Quas aves heic video? CA. Est illius collegii patriarcha. Ne subducite te; jam perpotarunt; accumbe paullisper; illo digresso confabulabimur nostro more. EU. Age obtemperabo tibi, quae mihi noluisti. Nunc soli sumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoscere. CA. Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimum, nunc sentio nullum fuisse, qui mihi prudentius ac senilius consilium dederit, quam tu omnium natu minimus. EU. Dic, quo modo expugnasti parentum affectum? CA. Primum improbis hortatibus monachorum ac monacharum: deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactus est matris animus: pater nullo pacto quibat perpelli. Tandem omnibus admotis machinis et hic victus et oppressus est potius, quam assepsit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponsam pernegaret. EU. O improbitatem stolidorum! Quid fit deinde? CA. Servor triduo domi clam: interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi Conversas vocant, hortatibus suis addentes animum, ut persisterem in sancto proposito, ac solícite caventes, ne qua cognatarum aut sodalium adiret me, quae mentem videretur mutatura. Interim adornabantur vestes, aliaeque quae ad convivium attinebant. EU. Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas? CA. Non, sed passa sum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. EU. Quaesó, quid istuc erat? CA. Non possum effari. EU. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. CA. Promittis silentium? EU. Id praestaturus eram, etiamsi nulla fuisses stipulata. Quasi vero me non-

dum noris? CA. Apparuit mihi spectrum horribili specie. EU. Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eo instigabat. CA. Prorsus opinor fuisse cacodaemonem. EU. Dic mihi, quae species erat? Estne talis, qualis pingitur? rostro adunco, longis cornibus, Harpyiarum unguibus, praelonga cauda? CA. Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiscere, quam denuo tale viderè spectrum. EU. Interim aderant illae mulieres hortatrices? CA. Non; nec unquam illis indicavi, tametsi valde sciscitantibus quid esset mali, cum me totam exanimatam offenderent. EU. Vis tibi dicam quid fuerit? CA. Si quidem potes. EU. Illae mulieres incantaverant te, vel potius excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu persistebas in sententia? CA. Maxime; nam ajebant id multis accidere, qui se consecrant Christo: verum si primo illo congressu superetur tentator, post tranquilla fore omnia. EU. Qua pompa producta es? CA. Adornant me toto mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura sponso. EU. Crasso monacho: hem male sit huic tussi. CA. Ex aedibus paternis clarâ luce deducor ad collegium, multis ad spectaculum concurrentibus. EU. O scitos histriones, ut norunt agere suas fabulas simplici popello! Quot dies egisti in illo sancto virginum collegio? CA. Ferme duodecim. EU. Sed quae res verterat animum tuum tam pertinacem? CA. Non dicam quid sit, sed aliquid magni fuit. Post sex ab ingressu dies accerso matrem, obtestans, obsecrans, si me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo, et hortatur ad constantiam. Post accerso patrem. Ille etiam objurgat, addens se aegre vicisse suos affectus; ut vicissim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem sibi, quod resiliissem ab instituto. Tandem ubi video me nihil proficere, respondeo parentibus, me, si ita jubeant, in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum esse, nisi mature eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum. EU. Bene habet, quod mature resilieris, prius quam servitutem aeternam esses professa. Sed nondum audio, quae res mutavit animum tuum tam subito. CA. Hoc nemo mortalium ex me scit hactenus, nec tu scies. EU. Quid si divinem? CA. Nec divinabis, sat scio: et si divines, non dicam. EU. Tametsi conjecto. Verum interim periit sumtus. CA. Plus quam quadraginta coronati. EU. O comessatores nuptiales! Gaudeo tamen periisse pecuniam te nobis incolumi: post hac ausculta melioribus consiliis. CA. Ita faciam, et, cum piscatore, icta sapiam.

U X O R M E M P I T A M O S

SIVE CONIUGIUM.

EULALIA, XANTHIPPE.

EU. Salve multum, exoptatissima mihi Xanthippe. XA. Salve tantundem, mihi carissima Eulalia. Videre mihi solito formosior.

EU. Itane statim me scommate excipis? XA. Non profecto; sed ita mihi videris. EU. Fortasse nova vestis commendat formam. XA. Recte conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suspicio panum esse Britannicum. EU. Lana Britannica est, tinctura Veneta. XA. Mollities byssum superat. Quam vero blandus purpuræ color! Unde tibi tam egregium munus? EU. Unde decet honestas matronas accipere, nisi a maritis suis? XA. O te felicem, cui talis contigit sponsus! At ego vellem me nupsisse fungo, cum meo nubere Nicolao. EU. Quid ita, quaeso te? tam cito male convenit inter vos? XA. Nec unquam conveniet cum tali. Vides quam sim pannosa; sic patitur uxorem suam incedere: dispeream, nisi saepe pudet me prodire in publicum, cum video quam cultae sint aliae, quae multo pauperioribus nupsere maritis. EU. Matronarum ornatus non est in vestibus aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet divus Petrus Apostolus, (nam id audiui nuper in concione,) sed in castis ac pudicis moribus et in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multerum. Nos satis cultae sumus, si placeamus uni marito. XA. Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, strenue prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. EU. Quibus rebus? XA. Quibus ipsi visum fuerit; vino, scortis, alea. EU. Bona verba. XA. Atqui sic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu expectatus, destertit noctem totam, nonnunquam et lectum convomens, ut ne quid addam. EU. St. te ipsam dehonestas, cum dehonestas maritum. XA. Emoriar, nisi malletem dormire cum scropha, quam cum tali marito. EU. Non tu tum illum excipis jurgio? XA. Ita ut dignus est: sentit me non esse mutam. EU. Quid ille contra? XA. Initio reclamabat saevissime, credens fore ut me saevis verbis protelaret. EU. Nunquamne rixa incruduit usque ad verbera? XA. Semel dumtaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abfuerit a pugna. EU. Quid ego audio? XA. Librabat fustem, saevis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. EU. Non ibi metuebas tu? XA. Imo vicissim ego corripiebam tripodem: si contigisset me digito, sensisset mihi non deesse manus. EU. Novum clypei genus. Deerat colus lanceae vice. XA. Sensisset sibi cum viragine rem esse. EU. Ah mea Xanthippe, non ita decet. XA. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura sum pro marito. EU. At Paulus docet, uxores oportere subditas esse viris cum omni reverentia. Et Petrus nobis exemplum proponit Sarae, quae matrem suum Abraham dominum appellabat. XA. Audiui ista. Sed idem Paulus docet, ut viri diligant uxores suas, sicut Christus dilexit sponsam suam ecclesiam. Meminerit ille officii sui, ego meminero mei. EU. Sed tamen ubi res in eum statum devenit, ut alteri cedendum sit, aequum est uxorem marito cedere. XA. Si modo ille maritus est appellandus, qui me habet pro ancilla. EU. Sed dic,

mea Xanthippe, post desiit minitari verbera? XA. Desiit, et sapuit; alioqui vapulasset. EU. Sed tu non desiisti rixari cum illo? XA. Nec desinam. EU. Quid ille interea? XA. Quid? nonnunquam dormit, somnium hominis; interdum nihil aliud quam ridet; aliquoties arripit testudinem in qua vix tres habet fides: eam quantum potest pulsans, mihi vociferanti obstreperit. EU. Ea res male urit te? XA. Sic ut dici vix possit. Aliquando vix tempero a manibus. EU. Mea Xanthippe, permittis mihi ut liberius loquar apud te? XA. Permittito. EU. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe postulat nostra necessitudo, ab ipsis paene incunabulis inter nos inita. XA. Vera narras, nec ulla sodalium unquam carior fuit animo meo. EU. Qualisqualis est tuus maritus, illud cogita, non esse jus permutandi. Olim immedicabilibus dissidiis remedium extremum erat divortium: nunc hoc in totum ademptum est; usque ad extremum vitae diem ille tuus sit maritus oportet, et tu illius uxor. XA. Superi male faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. EU. Bona verba: sic visum est Christo. XA. Vix credo. EU. Sic habet. Nunc nihil superest, nisi ut uterque ad alterius mores et ingenium accommodando sese concordiae studeatis. XA. An ego possum illum refingere? EU. Non minimum momenti est in uxoribus, quales sint mariti. XA. Pulcre convenit tibi cum tuo? EU. Nunc tranquilla omnia. XA. Ergo turbarum nonnihil erat initio. EU. Nihil unquam tempestatis; sed tamen, ut sit inter homines, nonnunquam nubeculae quaedam oboriebantur, quae poterant gignere tempestatem, nisi commoditate morum fuisset occursum. Habet suos quisque mores, et est sua cuique sententia: et, si verum fateri volumus, sunt sua cuique vitia: quae si usquam, certe in matrimonio novisse oportet, non odisse. XA. Recte mones. EU. Fit autem frequenter, ut dissiliat benevolentia mutua inter maritum et uxorem, antequam alter alteri satis notus sit. Id est in primis cavendum. Semel enim orta simultate, aegre sarcitur gratia, praesertim si res ad atrocia convicia processerit. Quae glutino committuntur, si statim concutias, facile distrahuntur: caeterum ubi siccato glutino semel cohaeserint, nihil firmitus. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem et maritum coalescat, confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obsequio morumque commoditate. Nam benevolentia quae sola formae gratia conciliatur, ferme temporaria est. XA. Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. EU. Dicam in hoc ut imiteris. XA. Si queam. EU. Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est. Nam et ille juvenis est, et tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus est a nuptiis. XA. Vera praedicas. EU. Dicam igitur, sed taciturnae. XA. Maxime. EU. Ha prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, ne quid esset quod illius animum offenderet: observabam affectum ac sensum illius; observabam et tempora, et quibus rebus deliniretur,

quibus irritaretur, quemadmodum facere solent il, qui elephantos ac leones cicurant, aut similia animantia, quae vi cogi non possunt. XA. Tale animal mihi domi est. EU. Qui adeunt elephantos, non gestant vestem candidam; nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus compertum sit ea animantia efferari. Quemadmodum et tigres tympanoram sonitu sic aguntur in rabiem, ut se ipsas dilani-ent. Et qui tractant equos, habent voces, habent poppysmata et palpum, aliaque, quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus nolimus, per omnem vitam est tectum ac lectus communis? XA. Perge quod coepisti. EU. His animadversis, attemperabam me illi, cavens ne quid offensae nasceretur. XA. Quinam id poteras? EU. Primum in cura rerum domesticarum, quae peculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non solum cavens, ne quid esset praetermissum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minutissimis. XA. Quibus? EU. Puta, si maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, si cibus placeat hoc aut illo modo coctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. XA. At quo pacto attemperares te ei qui domi non esset, aut esset ebrius? EU. Mane, isthuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullae mulieres solent; sed sumebam et ipsa vultum submoestum ac sollicitum. Quemadmodum enim speculum, si probum est, semper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne sit alacris illo moerente, aut hilaris illo commoto. Quod si quando commotior erat, aut blando sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiae, donec ea refrigerata tempus daret vel purgandi vel admonendi. Idem faciebam, si quando plus aequo potus redibat domum; nec id temporis nisi jucunda loquebar illi: tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. XA. Infelix vero uxorum conditio, si iratis, ebriis, et quidquid libet patrantibus maritis tantum obsequuntur. EU. Quasi vero hoc non sit mutuum obsequium. Coguntur et illi multa ferre in moribus nostris. Est tamen tempus, cum in re seria fas est uxori monere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad levia praestat connivere. XA. Quod tandem? EU. Cum erit animo vacuo, nec commotus, nec sollicitus, nec potus, tum absque testibus blande monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo melius consulat rei, aut famae, aut valetudini suae. Atque haec ipsa admonitio leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam praefatione ab illo stipulari soleo, ne mihi succenseret, si quid stulta mulier admonerem, quod ad illius honorem aut valetudinem aut salutem facere videretur. Ubi monuissem quae volebam, amputavi sermonem illum, et ad alia jucundiora deflectebam. Est enim fere hoc nostrum vitium, mea Xanthippe, ut semel exorsae loqui finem facere nequeamus. XA.

T. A. Aug. 1522

(1522)

Ajunt. EU. Illud in primis cavebam, ne praesentibus aliis maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quod si quid extiterit ejus generis, ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est, ut uxor querelam deferat ad parentes et cognatos mariti, quam ad suos, et ita querelam temperet, ne videatur odisse maritum, sed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoscat et amet uxoris civilitatem. XA. Philosopham esse oportet, quae ista praestet. EU. Imo talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. XA. Sunt quos nulla civilitate corrigas. EU. Equidem non arbitror, sed fac esse. Primum illud cogita; maritus ferendus est, qualisqualis est. Praestabilius igitur est ferre vel sui similem, vel paullo commodiorem factum nostra civilitate, quam nostra saevitia pejorem in dies. Quid si proferam maritos, qui simili civilitate correxerunt sponsas suas? Quanto magis decet nos idem praestare adversus maritos? XA. Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. EU. Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem et septem, in parentum aedibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri ob venatum et aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad suos mores fingeret: coepit eam instituere literis ac musica, paullatimque assuefacere, ut redderet ea, quae audisset in concione, caeterisque rebus formare quae post essent usui futurae. Haec quoniam erant nova puellae, quae domi suae fuerat in summo otio, et inter famulorum colloquia lususque educata, coeperunt esse taedio. Detrectabat obsequium, et cum maritus urgeret, illa sine fine flebat, nonnunquam et in terram abiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cum nullus esset finis, maritus dissimulato stomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiscerentur rus ad aedes soceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum esset, maritus reliquit uxorem apud matrem et sorores; ipse cum socero prodibat venatum. Ibi submotis testibus denarrat socero, se sperasse jucundam vitae sociam; nunc habere perpetuo lacrimantem, ac sese discruciantem, nec ullis monitis sanabilem: orat, ut sibi adsit in medendo filiae morbo. Socer respondet, se semel illi tradidisse filiam: quod si illa non obtemperaret verbis, uteretur suo jure et verberibus eam emendaret. Tum gener: Novi, inquit, jus meum; sed malim eam tua vel arte vel auctoritate sanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus est se curaturum. Post unum atque alterum diem captat tempus ac locum ut solus esset cum filia: ibi vultu ad severitatem composito, incipit commemorare, quam illa esset infelici forma, quam non amabilibus moribus, quam saepe metuisset, ne nullum illi posset invenire maritum. At

ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret sibi, quantumvis felix. Et tamen tu, non agnoscens quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, nisi esset humanissimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, sic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Est enim vir ingenio mire vafro, qui citra personam omnem posset quamvis agere comoediam. Ibi puella partim metu, partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans ut praeteritorum vellet oblivisci, se in posterum memorem fore officii sui. Ignovit pater, pollicitus se quoque fore patrem amantissimum, si, quod polliceretur, praestaret. XA. Quid deinde? EU. Puella digressa a colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum solum; accidit illi ad genua, et ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque meipsam; posthac videbis me aliam factam; tantum obliviscere superiorum. Hanc vocem maritus excepit osculo, et omnia pollicitus est, si illa persisteret eo animo. XA. Quid? perstitit? EU. Usque ad mortem: neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus est et confirmatus. Post annos aliquot puella crebro sibi gratulata est, quod contigisset tali marito nubere; qui nisi contigisset, eram, inquit, omnium mulierum perditissima. XA. Talium maritorum non minus rara est copia, quam alborum corvorum. EU. Jam si molestum non est, referam tibi quiddam de marito commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. XA. Nihil est quod agam, et perquam grata mihi est tua confabulatio. EU. Est vir quidam non postremae nobilitatis: is, ut solet hoc hominum genus, plerunque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimae mulierculae filiam: in eam coepit deperire, homo jam profectionis aetatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Praetextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio quid suspicans, pervestigavit furta mariti sui: et eo profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata est de toto negotio, ubi dormiret, unde hiberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi suppellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum et apparatus, vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut si quando rediret ille, tractarent eum civilius; dissimulans interim sese uxorem esse, ac sororem esse simulans. Post dies aliquot redit eo furtim maritus; videt auctam suppellectilem, et apparatus lautiolem. Rogat unde is nitor insolitis: ajunt, matronam quandam honestam illi cognatam haec advexisse, ac mandasse, ut honestius posthac acciperetur. Illico tetigit animum illius suspicio, uxoris hoc esse factum. Reversus domum, rogat num illic fuisset: illa non negat. Rogavit, et quo tandem consilio misisset eo suppellectilem. Mi vir, inquit, assuetus es vitae commodiori. Vide-

bam illic te durius accipi; putabam esse officii mei, ut quando ita tibi cordi est, lautius illic habereris. XA. O matronam nimium bonam! Ego citius pro lecto substravissem illi fasciculum utricarum, ac tribulorum. EU. Sed audi finem. Vir, perspecta tanta probitate, tantaeque mansuetudine conjugis suae, nunquam deinde usus est furtivo concubitu; sed domi semet oblectavit cum sua. Scio tibi notum esse Gilbertum Batavum. XA. Novi. EU. Is, ut acia, florenti aetate duxit uxorem jam provectiorem ac vergenti aetate. XA. Dotem fortasse duxit, non uxorem. EU. Sic est. Is fastidians uxoris, adamabat mulierculam, cum qua se subinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut coenabat. Quid tu heic eras factura? XA. Quid ego illi adamatae involassem in capillos, et maritum exeuntem ad illam perfudissem lotio, ut sic unctus iret ad convivium. EU. At quanto haec prudentius? Invitabat mulierculam domum suam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque sine veneficiis domum pertraxit. Et si quando foris coenabat cum illa, misit eo missum aliquem elegantiorum, iubens ut suaviter viverent. XA. Ego malim mori, quam esse lena mei mariti. EU. Verum, interim rem ipsam expende. Nonne hoc multo satius erat, quam si saevitia sua prorsus alienasset maritum, ac totam aetatem in jurgiis exegisset? XA. Fateor minus esse mali; sed ego non possem. EU. Unum adjiciam, atque ita discedam ab exemplis. Hic vicinus noster, vir probus et integer, sed paulo iracundior, quodam die pulsaverat uxorem suam, foeminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans, atque singultiens decoquebat animi aegritudinem. Aliquanto post per occasionem eodem ingressus est maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrymas, ac singultis, puerorum more? Tum illa prudenter: Quid, inquit, an non hoc satius, ut heic deplem malum meum, quam si in via vociferer, quemadmodum solent aliae mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus. data dextra pollicitus est uxori se posthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. XA. Ego idem impetravi a meo diversa ratione. EU. Sed interim est inter vos bellum perpetuum. XA. Quid igitur velles me facere? EU. Primum mussanda est tibi omnis injuria mariti, et animum illius, officiis, comitate, mansuetudine paullatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore uteris quam nunc uteris. XA. Ille ferocior est, quam ut ullis officiis mansuescat. EU. Eja, ne dixeris. Nulla est fera tam immanis, quin officiis cecuratur; ne desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quaedam vitia, ad quae tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, ne quid rixae moveas in cubiculo, aut in lecto: sed curandum est, ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus, qui diluendis offensis, sarcinaeque gratiae consecratus est, lite aut aegri-

tudine quapiam profanetur, jam sublatum est omne remedium benevolentiae reconciliandae. Sunt enim foeminae quaedam tam morosae, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quae diluere solet ex animis virorum si quid inerat molestiae, morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsum vitiantes, cum licuisset mederi offensis. XA. Istud mihi frequenter accidit. EU. Atqui tametsi semper est cavendum uxori, ne qua re molesta sit viro, tamen id maxime studere debet, ut in eo congressu se viro praebeat modis omnibus commodam et jucundam. XA. Viro: mihi cum bellua res est. EU. Mitte male loqui: fere nostra culpa viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam: qui versantur in priscis fabulis poetarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii praesidem) habere cestum arte Vulcani confectum: in eo intextum esse quidquid est amatorii medicamenti: eo se cingit, quoties congressura est cum marito. XA. Fabulam audio. EU. Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. XA. Dic. EU. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur amor ille maritalis; et discutiat ex animo, si quid erat offensionis aut taedii. XA. Sed unde nobis cestus ille? EU. Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nul- lum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum suavitate conjuncta. XA. Ego tali marito blandiri non possum. EU. At hoc tua refert, ut desinat esse talis. Si Circes artibus posses maritum vertere in suem aut ursum, faceres? XA. Nescio. EU. Nescis? An mallet habere suem maritum, quam hominem? XA. Equidem malim hominem. EU. Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem; nonne faceres? XA. Plane facerem: sed unde mihi istae artes? EU. Atqui istas artes habes in te, si modo velis adhibere. Tuus, velis nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis consulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eaque tibi exaggerant odium; et hac ansa tantum arripis illum, qua teneri non potest. Illa potius contemplare, quae bona sunt in illo; et hac ansa prehendere illum, qua teneri potest. Antequam illi nuberet, tempus erat expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solum, verum etiam auribus maritum deligere: nunc medendi tempus est, non accusandi. XA. Quae mulier unquam auribus cepit maritum? EU. Oculis capit, quae nihil aliud spectat, quam corporis formam: auribus, quae diligenter observat quid fama de illo praedicet. XA. Pulcre mones, sed sero. EU. At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro. XA. Jam natum est. EU. Quando? XA. Jam pridem. EU. Quot menses sunt? XA. Ferme septem. EU. Quod ego audio? Tu nobis trimestris fetus jocum renovas? XA. Nequaquam. EU. Ita necesse est, si tempus

a nuptiarum die supputas? XA. Imo ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. EU. An ex colloquio nascuntur pueri? XA. Forte solam nactus, coepit alludere, titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad risum. Ego non ferens titillationem, me resupinabam in lectum; ille incumbens figebat oscula, nec satis scio quid egerit praeterea: certe paucis post diebus uterus coepit intumescere. EU. I nunc, et maritum contemne; qui si lusitans gignit liberos, quid faciet cum serio rem aget? XA. Suspicio et nunc me gravidam esse. EU. Euge contigit felici fundo bonus cultor. XA. Hac in parte plus praestat, quam vellem. EU. Ista querela tibi cum paucis uxoribus est communis. Sed inter vos intercesserat pactum connubiale? XA. Intercesserat. EU. Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? XA. Est. EU. Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paullulum temet accommodes. Quid alii praedicant de tuo marito sodales, et quibuscum habet commercium foris? XA. Praedicant eum esse moribus commodissimis comem, liberalem, amicum amico. EU. Et ista mihi bonam spei faciunt, illum fore qualem volumus. XA. At mihi uni talis non est. EU. Sed tu te illi praebeto, qualem dixi; meque pro Eulalia voca Pseudolaliam, nisi tibi quoque talis esse coeperit. Quin et illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor egressum annos viginti quatuor: nondum novit, quid sit esse patrem familias. Jam non est tibi cogitandum de divortio. XA. At frequenter cogitavi. EU. Verum ea cogitatio, si quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum quam nihili res sit foemina divulsa a viro. Summum decus matronae est, morigeram esse suo conjugii. Ita natura comparatum est. ita voluit Deus ut mulier tota pendeat a viro. Tantum cogita id quod res est: maritus est, alius non potest obtingere. deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo statures? Auferes tecum? fraudabis maritum sua possessione. Relinques apud illum? spoliabis teipsam eo, quo nihil habes carius. Postremo dic mihi; habesne quae tibi male velint? XA. Habeo novercam germanam; praeterea socrum huic simillimam. EU. Adeo tibi male volunt? XA. Cuperent extinctam. EU. Et istae tibi fac ut in mentem veniant. Quid enim illis possis facere gratius, quam si videant te divulsam a marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum consilium, sed taedet diutini laboris. EU. At reputa quantum laborum sumseris prius, quam hunc psittacum docueris quaedam humana verba sonare. XA. Plurimum profecto. EU. Et piget operam sumere in fingendo marito, qui cum perpetuo suaviter degas aetatem? Quantum laboris sumunt homines, ut equum sibi commodum reddant? et nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? EU. Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid sit molestiae, quod illum exigit ex aedibus.

Tu te illi comem praebe, semper interim memor reverentiae cujusdam, quam uxor debet marito. Absit tristitia; sed absit et petulantia: nec putida sis, nec lasciva. Sit apparatus domi lautus. Nosti palatum mariti: quod illi suavissimum est, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem et affabilem te praebeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut laeta plenaque hilaritatis sint omnia. Denique si quando ille vino laetior pulsabit suam testudinem, tu voce accinito. Sic assuefacies maritum manere domi, et minues impensas. Sic enim ille cogitabit tandem: Nae ego insigniter insanio, qui foris magna rei famaeque jactura victitem cum scorto, cum domi habeam uxorem multo lepidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. XA. An credis successurum, si tentem? EU. Me vide. Ad me recipio. Interim et maritum tuum aggrediar; admonebo et illum sui officii. XA. Laudo consilium: at vide ne quid hujus rei suboleat ipsi, misceret coelum terrae. EU. Ne metue. Ita per ambages temperabo sermonem, ut ipse mihi narret, quid inter vos sit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissime, et ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasionem mentiar, quam amanter de illo sis locuta. XA. Christus bene fortunet quod agimus. EU. Aderit, modo ne desis tibi.

MILITIS, ET CARTHUSIANI.

MI. Salve, mi frater. CA. Salve et tu, germane carissime. MI. Vix te agnosco. CA. Adeone consenui intra biennium? MI. Non: sed caput rasum, nova vestis, faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. CA. Itane non agnosceres uxorem tuam, si tibi occurreret induta nova veste? MI. Non, si tali. CA. At ego te probe agnosco, cui non solum vestis mutata est, verum etiam facies, totusque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis aequae variat plumas suas. Tum quam omnia secta, quam nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsum verticem, barbam semirasam, silvam, quae supra labrum superius est, perplexam, nec aliter hinc et hinc prominentem, quam solent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix foedavit vultum; ut Samius quispiam litteratus videri possis, de quo jocus est proverbii. MI. Sic decet redire e bello. Sed dic mihi, erat heic tanta bonorum medicorum inopia? CA. Quam ob rem? MI. Quia nulli commisieris sanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc servitutem te praecipitem dares. CA. Itane videor insanisse? MI. Maxime. Quid erat necesse heic te sepeliri ante tempus, cum esset unde commode viveres in mundo? CA. At nunc non videor tibi in mundo vivere? MI. Non, per Jovem! CA. Dic quam ob rem? MI. Quia non licet ambulare quo velis. Huic loco velut caveae includeris: adde rasuram, vestem prodigiosam, solitudinem, piscium perpetuum esum,

ut mirer teipsum non verti in piscem. CA. Si verterentur homines in omnia quibus vescuntur, tu jam pridem porcus esses. Nam suilla soles delectari. MI. Non dubito quin jam dudum poeniteat te instituti: paucos enim comperio, quos non capiat poenitudo. CA. Hoc illis usu venit, qui se in hoc vitae genus velut in puteum praecipitant: ego descendi sensim et consulto, prius explorato me ipso, perspectaque tota hujus vitae ratione, jam annos natus viginti octo, qua aetate sibi quisque notus esse potest. Quod ad locum attinet, tu quoque loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert quam spatiosus sit locus, modo nihil desit ad vitae commoditatem. Multi raro aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati sunt: qui si vetarentur exire, magnopere tibi displicerent, et incesseret illis mira libido relinquendae civitatis. hic affectus vulgaris est; quo ego careo. Imaginor, heic totum esse mundum, et haec tabula mihi totum terrarum orbem repraesentat, quem ego cogitatione jucundius simul et tutius perambulo, quam is qui navigavit ad novas insulas. MI. Heic tu propemodum dicis verum. CA. Rasuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratia. Mihi rasura, si nihil aliud, certe reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Venetiae quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigiosum vestis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria coeli, eaque velet quae pudor jubet tegi. An non hos usus praebet haec vestis? Sed offendit color. quis color magis decet omnes Christianos, quam is qui datus est omnibus in baptismo? Dictum est tibi quoque: Accipe vestem candidam. Haec itaque vestis admonet me, quid promiserim in baptismo; nimirum innocentiae perpetuum studium. Porro solitudinem si vocas turbae fugam; hoc exemplum est non nostrum, sed veterum prophetarum, atque etiam philosophorum Ethnicorum, et quibuscunque bonae mentis cura fuit. imo poetae, astrologi, ac similibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus hominum moliuntur, secessum quaerere solent. Cur autem voces hanc solitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit solitudinis tedium. Heic habeo sodales omnium rerum plus quam sedecim. Ad haec intervisunt amici crebrius quam vellem, aut expedit; et tibi videor in solitudine vivere? MI. At non semper licet cum his confabulari. CA. Nec semper expedit. Atque hoc jucundior est confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat interrupta copia. MI. Non pessime conjectas. Nam mihi quoque suaviores sunt carnes revoluta Pascha post quadragesimam. CA. Nec interim tamen, cum maxime videor solus, desunt mihi confabulones, longe festiviores ac suaviores istis vulgaribus congerronibus. MI. Ubi sunt? CA. Vides heic codicem Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus discipulis proficiscenti-

bus in Emauntem, effecit, ut non sentirent itineris laborem, sed sentirent dulcissimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Esaias, caeterique prophetae. Heic mecum confabulatur dulcissimus ille Chrysostomus, heic Basilius, heic Augustinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, caeterique non minus eruditi quam facundi doctores. An nosti ullos tam amoenos confabulones, quos cum his conferas? An in tali sodalitia, quod mihi nunquam non adest, reputas obrepere posse solitudinis taedium? **Mr.** Mihi frustra loquerentur non intellecturo. **Ca.** Jam quid refert quibus rebus hoc corpusculum alatur? cui minimo satis fit, si juxta naturam vivamus. Uter nostrum habitior? tu, qui vesceris perdicibus, phasianis et capis; an ego, qui vivo piscibus? **Mr.** Si tibi esset uxor, ut mihi est, minus haberes succi. **Ca.** Et ideo sufficit quilibet cibus, et quantumvis exiguus. **Mr.** Sed interim agitas vitam Judaicam. **Ca.** Bona verba: Christianam, si non assequimur, certe sequimur. **Mr.** In veste, cibo, preculis, caeterisque caeremoniis ponitis fiduciam, neglecto studio pietatis Evangelicae. **Ca.** Quid alii faciant, non est meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; sed in animi puritate et in Christo colloco fiduciam. **Mr.** Cur igitur observas? **Ca.** Ut mihi pax sit cum fratribus meis; et ne cui quoquo modo sim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quacunque veste tecti, minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alterem, aut tuam istam vestem sumerem? Reddidi tibi rationem mei consilii: nunc quaeso ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicasque, ubi cessarint omnes boni medici, cum relictā domi uxore juvencula et liberis, proficisceris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, a quo nunquam sis laesus; an te ipsum simul et corpus et animam, in aeternum exitium mittere? **Mr.** Fas est occidere hostem. **Ca.** Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest, pugnare pro liberis et uxore, pro parentibus et amicis, pro aris et focis, pro tranquillitate publica. Quid istuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, si perisses in hoc bello, non redemissem animam tuam vitiōsa nuce. **Mr.** Non? **Ca.** Non, ita me Christus bene amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro, quem nos Priorem vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo; an obedire barbaro cuipiam Centurioni, qui saepe magnis ac nocturnis itineribus vocet quo lubet, ac

revocet; qui bombardarum ictibus obficiat, qui jubeat te stare loco aut occisurum, aut occidendum? *MI.* Minus narras, quam res habeat, malorum. *CA.* Si quid ego deflexero a disciplina hujus instituti; poena est admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, si quid committas adversus leges imperatorias, aut pendendum est, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuspides eundum. Nam plerique capite, beneficium est. *MI.* Non possum refragari veris. *CA.* ~~Nam~~ cultus iste satis indicat te non multum nummorum referre domum. *MI.* Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo, multum aeris alieni conflavi. Proinde huc deflexi, ut me instruas viatico. *CA.* Utinam huc deflexisses, cum properares in sceleratam istam militiam! Sed unde tanta nuditas? *MI.* Rogas unde? Quidquid ex salario, quidquid ex praedationibus, sacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum absumebatur in vina, scorta et aleam. *CA.* O te miserum! Et interim uxorcula, cujus gratia Deus jussit relinqui patrem et matrem, domi moerebat deserta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miseriis, in tantis sceleribus? *MI.* Hoc fallebat sensum malorum, quod innumeros haberem malorum socios. *CA.* Quin illud vereor, ne uxor te non agnoscat. *MI.* Qui sic? *CA.* Quia sic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam fossam habes? Videtur tibi exsectum fuisse cornu. *MI.* Imo si rem nosses, gratulareris mihi hanc cicatricem. *CA.* Quam ob rem? *MI.* Minimo minus aberat, quin perierim. *CA.* Quid erat mali? *MI.* Cuidam tendenti rupta est balista chalybea; ejus fragmentum insiliit in frontem. *CA.* Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. *MI.* Hoc vulnus accepi in pugna. *CA.* Bellica? *MI.* Non: inter aleam ortum est dissidium. *CA.* Jam et in mento video nescio quid gemmarum. *MI.* Nihil est. *CA.* Suspitor tibi contractam scabiem, quam vocant Hispanicam. *MI.* Recte divinas, mi frater. Tertium ea laboravi usque ad vitae periculum. *CA.* Unde hoc mali accidit tibi, ut sic incurvus incedas, quasi esses non agenarius, aut quasi messor quispiam, aut quasi delumbatus esses fuste? *MI.* Morbus ita contraxit nervos. *CA.* Nae heic magnificam passus es metamorphosin. Antehac eras eques, nunc ex centauro factus es animal semireptile. *MI.* Haec nimirum est alea Martis. *CA.* Imo haec est insania tuae mentis. Quas vero manubias uxori tuae, liberisque tuis referes domum? lepram? Nam ista scabies nihil aliud est, quam leprae species; nisi quod ideo non vitatur, quia multorum est communis, praecipue nobilium: at ob hoc ipsum magis debebat vitari. Nunc istud malum adfricabis iis, qui tibi debuerant esse carissimi: et ipse per omnem vitam putre cadaver circumferes. *MI.* Quaeso te, frater, ut desinas: satis malorum est, etiamsi non accedat objurgationis molestia. *CA.* Quotam autem malorum partem commemoravi? Ista corporis dumtaxat sunt. Jam animam vero qualem reportas, quanta scabie pu-

trem, quod vulneribus sauciam? *MI.* Tam puram refero, quam est cloaca Parisiis, in via, quae dicitur vulgo Maberti, aut latrina publica. *CA.* Vereor ne multo pejus oleat apud Deum et angelos ejus. *MI.* Sed jam rixae satis est; dic aliquid de sarciendo viatico. *CA.* Mihi nihil est quod dem, experiar quid velit Prior. *MI.* Atqui si quid daretur, essent tibi paratae manus: nunc multae obstant difficultates, quando numerandum est aliquid. *CA.* Quid alii faciant, ipsi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum sunt manus. Verum de his a prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

PSEUDOCHEI, ET PHILETYMI.

PH. Unde tibi scatet tanta mendaciorum vis? *PS.* Unde suppetunt araneae fila? *PH.* Non est igitur artis, sed naturae. *PS.* A natura profecta sunt semina; ars et usus auxere facultatem. *PH.* Non te pudet? *PS.* Non magis quam coccycem suae cantionis. *PH.* At tibi in manu est mutare cantionem tuam; et in hoc est homini data lingua, ut vera praedicet. *PS.* Imo ut conducibilia. At non semper expedit vera dicere. *PH.* Ita nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium esse tuo cognatum, testatur etiam popolare proverbium. *PS.* Utrumque vitium honestis nititur auctoribus: illud habet Ulyssem tantopere laudatum ab Homero; hoc Mercurium etiam Deum, si poetis credimus. *PH.* Cur igitur vulgus execratur mendaces; fures etiam subiguntur in crucem? *PS.* Non ideo quod mentiantur aut furentur; sed quod inscite mentiantur aut furentur; vel quia praeter naturam, vel quia non satis callentes artem. *PH.* Estne scriptor quispiam, qui tradit artem mentiendi? *PS.* Bonam artis partem monstravere tui rhetores. *PH.* Hi quidem tradunt artem bene dicendi. *PS.* Verum; sed bona pars bene dicendi est, scite mentiri. *PH.* Quid est scite mentiri? *PS.* Vis definiam? *PH.* Volo. *PS.* Est ita mentiri, ut lucro sit, nec deprehendi possis. *PH.* At quotidie deprehenduntur multi. *PS.* Isti non sunt artifices absoluti. *PH.* Es igitur tu absolutus artifex? *PS.* Propemodum. *PH.* Experire an me possis mentiundo fallere. *PS.* Et te quoque possim, vir optime, si libeat. *PH.* Dic igitur aliquid mendacium. *PS.* At jam dixi. Non deprehendisti? *PH.* Non. *PS.* Age, fac sis attentus. Nunc incipiam mentiri. *PH.* Sum attentus, dic aliquid. *PS.* At jam iterum mentitus sum, te non deprehendente. *PH.* Equidem nihil adhuc audio mendacii. *PH.* Audisses, si calleres artem. *PH.* Proinde commonstra tu. *PS.* Primum appellavi te virum optimum. An non istuc est insigne mendacium, cum ne bonus quidem sis. et, si bonus esses, optimus dici non possis, cum sint innumeri te meliores. *PH.* Heic plane fefelleras. *PS.* Jam fac periculum, an possis alterum mendacium ex te deprehendere. *PH.* Non possum. *PS.* Heic desidero ingenium, quod alibi praestas. *PH.* Fateor; ostende tu. *PS.* Cum dicerem, nunc inci-

piam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos assueverim mentiri, et paullo ante quam hoc dicerem, essem mentitus? PH. Mirum praestigium. PS. Sed nunc saltem monitus arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. PS. Immo jam dictum est, et tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi persuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. PS. Cum homini sint aures immobiles, ut nec arrigi possint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis, plena est omnis hominum vita. PS. Non talibus tantum, o bone. Nam haec ludicra sunt, sunt quae rem adferant. PH. Turpius est lucrum ex mendacio, quam ex lotio. PS. Verum est, inquam; sed iis qui mentiendi nesciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? PS. Non aequum est, ut te gratis doceam: numera; et audies. PH. Non emo malas artes. PS. Donas igitur gratis fundum tuum? PH. Non sic insanio. PS. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua; tantum profer specimen, ut intelligam non omnino vanum esse quod dicis. PS. Accipe igitur specimen. Multis multorum negotiis memet admisceo: emo, vendo, recipio, sumo mutuo, accipio depositum. PH. Quid tum postea? PS. Atque heic potissimum capto eos, a quibus non facile deprehendar. PH. Quos? PS. Stupidos, obliviosos, incogitantes, longe semotos, et mortuos. PH. Certum est mortuos neminem redarguere. PS. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? PS. Ubi reddenda est pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acceperit. Is si incogitans est, aut obliviosus, mihi certum est lucrum. PH. Quid si deprehendat? PS. Profero librum rationalem. PH. Quid si is doceat et evincat, se non accepisse quod imputas? PS. Reclamo quantum possum. Nam in hac arte prorsus inutilis est pudor. Denique extrema ancora est, ut aliquid comminiscar. PH. Quid palam deprehensus? PS. Nihil est facilius: erravit famulus; aut, ipse lapsus sum memoria. Scitum est multas simul miscere rationes: heic facilius est imponere. Exempli causa: sunt quaedam dispuncta, quod soluta sit pecunia: sunt alia pro quibus nihil numeratum est. Haec in posterioribus codicillis misceo, sic ut nihil dispungam. Ubi supputatur, contedimus, et vinco plerumque, vel perjurio. Est et hoc artis: fere rationem in eo cum accincto ad iter, et imparato. Nam mea mihi semper parata sunt. Deponitur aliquid apud me, servo clam apud me, nec reddo. Longum est prius quam resciscat ille, ad quem res missa est. Tandem si non licebit inficiari, dico mihi perisse: aut contendo me misisse, quod non misi: incuso aurigas. Postremo, si vitare non possum, quin reddam, reddo accisum. PH. Bella vero ars! PS. Nonnunquam eodem nomine bis accipio pecuniam, si liceat: primum domi, deinde illic quo proficiscor: et nusquam non sum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur ratio-

nes, aliquis moritur, aut suscipit longinquam peregrinationem: ut omnia pessime cadant, saltem interim usus sum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto specie benignitatis, ut faveant mentienti, sed semper de alieno: de meo nec matri darem teruncium. Quamquam autem in singulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi, misceo) nascitur acervus haudquaquam poenitendus. Porro ne deprehendat, cum multae sint technae, tum illa praecipua: omneis omnium epistolas, quas possum, intercipio, resigno ac lego. Si quid obfuturum suspicor, premo: aut si reddo, reddo meo tempore. Ad haec inter longo semotos intervallo mendaciis meis sero similitatem. PH. Quis istinc usus? PS. Geminus. Primum, si non praestatur quod alterius nomine promisi, et quo nomine munus etiam accepi; nam fumos huiusmodi magno vendo: fingo, per illum stetisse, quo minus perfectum sit. PH. Quid si neget ille? PS. Is procul abest, puta Basileae; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut orta similitate neuter alteri credat, si quid incuser. Habes specimen artis. PH. At istam artem nos crassiores solemus vocare furtum, qui ficum vocamus ficum, et scapham scapham. PS. O hominem juris Caesarei rudem! An licet intendere actionem furti ei qui suppressit depositum, aut qui abjurat mutuum, aut simili techna imposuit? PH. Oportuit. PS. Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus est lucri, aut certe tantundem; et minus est periculi. PH. Male sit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. PS. Tu ringere cum tua pannosa veritate; ego interim suaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro Ulysse ac Mercurio.

NAUFRAGIUM.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN. Horrenda narras. Est istuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat in mentem. AD. Imo quod haecenus memoravi, lusus merus est prae his quae nunc audies. AN. Plus satis malorum audiui: inhorresco te memorante, quasi ipse periculo intersim. AD. Imo mihi jucundi sunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte spem salutis ademit nauclero. AN. Quid obsecro? AD. Nox erat sublustris et in summo malo stabat quidam e nautis in galea; sic enim vocant, opinor; circumspectans, si quam terram videret: huic coepit assistere sphaera quaedam ignea: id nautis tristissimum ostentum est, si quando solitarius ignis est; felix, cum gemini. Hos vetustas credidit Castorem et Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil. AD. Sic visum est poetis. Nauclerus qui clavo assidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine se mutuo compellant nautae) videsne, quod sodalitium tibi claudat latus? Video,

respondit ille; et precor ut sit felix. Mox globus igneus delapsus per funes devolvit sese usque ad nauclerum. AN. Num ille exanimatus est metu? AD. Nautae assuevere monstris. Ibi paullisper commoratus, volvit se per margines totius navis: inde per medios foros dilapsus evanuit. Sub meridiem coepit magis ac magis incrudescere tempestas. Vidistine unquam Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes verrucae sunt si conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuisset lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur dehiscere terra recta ire in Tartara. AN. O insanos qui se credunt mari! AD. Nautis frustra luctantibus cum tempestate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor praesagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, desii esse dominus navis meae; vicere venti; reliquum est ut spem nostram collocemus in Deo, et quisque se paret ad extrema. AN. O vere Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda est navis; sic jubet necessitas, durum telum: praestat consulere vitae, dispendio rerum, quam simul cum rebus interire. Persuasit veritas: projecta sunt in mare plurima vasa plena preciosis mercibus. AN. Hoc erat vere jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiae: huic erat scrinium plenum vasis argenteis, annulis, panno, ac vestimentis sericis. AN. Is nolebat decidere cum mari? AD. Non; sed cupiebat aut perire cum amicis opibus suis, aut simul cum illis servari. Itaque refragabatur. AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire solum: sed aequum non est, ut nos omnes tui scrinii causa pericitemur; alioqui te una cum scrinio dabimus in mare praecipitem. AN. Orationem vere nauticam! AD. Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans et superis et inferis, quod suam vitam elemento tam barbaro credidisset. AN. Agnosco vocem Italicam. AD. Paulo post venti nihilo mitiores facti nostris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O calamitatem! AD. Ibi rursus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat: Amici, inquit, tempus hortatur ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se praeparet. Rogatus a quibusdam nauticae rei non imperitis, ad quot horas se crederet posse tueri navem, negavit se posse polliceri quidquam, sed ultra tres horas non posse. AN. Haec concio durior etiam erat priore. AD. Haec ubi locutus est, jubet incidi funes omnes, ac malum usque ad thecam, cui inseritur, incidi serra, ac simul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam sublato aut lacero velo erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. AN. Quid interea vectores? AD. Ibi vidisses miseram rerum faciem: nautae canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam stellam maris, reginam coeli, dominam mundi, portum salutis, aliisque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt sacrae litterae. AN. Quid illi cum mari, quae

nunquam, opinor, navigavit? A.D. Olim Venus agebat curam nau-
tarum, quia nata credebatur ex mari: ea quoniam desiit curare
suffecta est huic matri non virgini Virgo mater. A.N. Ludis. A.D.
Nonnulli procumbentes in tabulas adorabant mare, quidquid erat
olei effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam sole-
mus irato principi. A.N. Quid agebant? A.D. O clementissimum
mare, o generosissimum mare, o ditissimum mare, o formosissi-
mum mare; mitesce, serva. hujusmodi multa occinebant surdo ma-
ri. A.N. Ridicula superstitio. Quid alii? A.D. Quidam nihil aliud
quam vomebant, plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam,
qui promittebat montes aureos Virgini Walsamgamicae, si vivus
attigisset terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod esset
in tali loco; alii rursum, quod esset in tali loco. Idem factum est
de Maria virgine, quae regnat in multis locis; et putant votum ir-
ritum, nisi locum exprimas. A.N. Ridiculum: quasi divi non habi-
tent in coelis. A.D. Erant qui se promitterent fore Carthusianos.
Erat unus qui polliceretur se aditurum divum Jacobum, qui habitat
Compostellae, nudis pedibus et capite, corpore tantum lorica fer-
rea tecto, ad haec cibo emendicato. A.N. Nemo meminit Christo-
phori? A.D. Unum audiui non sine risu, qui clara voce, ne non
exaudiretur, polliceretur Christophoro, qui est Lutetiae in summo
templo, mons verius quam statua, cereum tantum quantus esset
ipse. Haec cum vociferans quantum poterat identidem inculcaret,
qui forte proximus assistebat illi notus, cubito tetigit eum, ac sub-
monuit: Vide quid pollicearis: etiamsi rerum omnium tuarum au-
ctionem facias, non fueris solvendo. Tunc ille voce jam pressiore;
ne videlicet exaudiret Christophorus: Tace, inquit, fatue; an cre-
dis me ex animi sententia loqui? Si semel contigero terram, non
daturus sum illi candelam sebaceam. A.N. O crassum ingenium!
suspicio fuisse Batavum. A.D. Non, sed erat Zelandus. A.N. Miron
nulli in mentem venisse Paulum apostolum, qui ipse olim navigavit,
et fracta navi desilierit in terram. Is enim haud ignarus mali di-
diit miseris succurrere. A.D. Pauli nulla erat mentio. A.N. Preca-
bantur interim? A.D. Certatim. Alius canebat, Salve Regia; alius,
Credo in Deum. Erant qui peculiares quasdam preculas habebant,
non dissimiles magicis, adversus pericula. A.N. Ut afflictio facit re-
ligiosos! rebus secundis nec Deus, nec divus quisquam nobis venit
in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota?
A.D. Nequaquam. A.N. Cur ita? A.D. Quia non paciscor cum divis.
Quid est enim aliud quam contractus juxta formulam, Do, si fa-
cias: aut, Faciam, si facias: Dabo cereum, si enatem: Ibi Romam,
si serves. A.N. At implorabas alicujus divi praesidium. A.D. Ne id
quidem. A.N. Quam ob rem autem? A.D. Quia spaciosum est coe-
lum. Si cui divo commendaro meam salutem, puta sancto Petro,
qui fortasse primus audiet, quod adstet ostio; prius quam ille cen-

veniat Deum, prius quam exponat causam, ego jam periero. AN. Quid igitur faciebas? AD. Recta adibam ipsum patrem, dicens, Pater noster, qui es in coelis. Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat quod petitur. AN. Sed interea non reclamabat tibi conscientia? Non verebaris appellare patrem, quem tot sceleribus offenderas? AD. Ut ingenue dicam, deterrebat nonnihil conscientia; sed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: Nullus est pater tam iratus filio, quin si videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam. Inter omneis nullus se tranquillius agebat, quam mulier quaedam, cui erat infantulus in sinu, quem lactabat. AN. Quid illa? AD. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacite. Interea dum navis subinde illideretur vado, naucerus metuens ne tota solveretur, rudentibus eam cinxit a prora et a puppi. AN. O misera praesidia! AD. Interim exoritur quidam sacrificus senex, annos natus sexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis, et calceis, jussit ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ita stans in medio navis, concionatus est nobis ex Gersone quinque veritates de utilitate confitendi; hortatus omneis ut se quisque praepararet et vitae et morti. Aderat et Dominicanus quidam. His confessi sunt qui volebant. AN. Quid tu? AD. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confessus sum Deo, damna apud illum meam injustitiam, et implorans illius misericordiam. AN. Quo migraturus, si sic perisses? AD. Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius iudex: tamen bona quaedam spes interim habebat animum meum. Dum haec aguntur, redit ad nos nauta lacrymabundus. Paret, inquit, se quisque; nam navis non erit nobis usui ad quartam horae partem. Jam enim locis aliquot convulsa hauriebat mare. Paulo post nauta renuntiat nobis se videre procul turrim sacram, adhortans, ut divi, quisquis esset ejus templi praeses, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, et orant ignorum divum. AN. Si nomine compellassetis eum, fortassis audisset. AD. Erat ignotum. Interim naucerus quantum potest, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapsuram, ni rudentibus fuisset succincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti sumus, ut ejus loci incolae prospicerent nos periclitantes; ac procurentes catervatim in extremum litus, sublatis togis, et galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese; ac jactatis in coelum brachiis significabant se deplorare nostram fortunam. AN. Exspecto quid evenerit. AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores essemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic ad sacram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miseram. Nautae scapham exonerant aqua, ac demittunt in mare. In hanc omnes sese conantur conjicere, nautis

magno tumore reclamantibus, scapham non esse capacem tantae multitudinis, arriperet sibi quisque quod posset, ac nataret. Res non patiebantur lenta consilia: alius arripit remum, alius contem, alius alveum, alius situlam, alius tabulam; ac suo quisque praesidio nitentes, committunt se fluctibus. AN. Quid interim accidit illi mulierculae quae sola non ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad litus. AN. Qui potuit? AD. Imposueramus eam repandae tabulae, et sic alligaveramus, ut non facile posset decidere: dedimus illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene precantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abesset a navi, unde erat periculum: illa laeva tenens infantulum, dextra remigabat. AN. O viraginem! AD. Cum jam nihil superesset, quidam avulsit ligneum statuum virginis matris, jam putrem atque excavatum a soricibus, eamque complexus coepit natare. AN. Scapha pervenit incolumis? AD. Nulli prius periere. Porro triginta aese in eam coniecerant. AN. Quo malo factum id factum est? AD. Prius quam posset se liberare a magna navi, illius vacillatione subversa est. AN. O factum male! Quid tum? AD. Ego, dum aliis consulo, pene perieram. AN. Quo pacto? AD. Quia nihil supererat aptum natationi. AN. Illic subera fuissent usui. AD. In eorum articulo maluissem vile suber, quam candelabrum autem. Circumspicienti tandem venit in mentem de ima mali parte: eam quoniam solus eximere non poteram, adscisco socium: huic ambo innixi, committimus nos mari, sic ut ego dextrum cornu tenerem, ille laevum. Dum sic jactamur, sacrificus ille concionator nauticus, medium iniecit se in humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclamans, Quis ille tertius? Is perdet nos omnes. Ille contra placide, Sitis, inquit, bono animo; sat spatii est. Deus aderit nobis. AN. Cur ille tam sero coepit, esse natator? AD. Imo futurus erat in scapha, una cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant, sed quanquam erant invicem confessi in navi, tamen obliti nescio quid circumstantiarum, rursus ibi in ora navis confidentur, et alter alteri manum imponit; interim scapha perit: nam haec mihi narravit Adamus. AN. Quid actum est de Dominicano? AD. Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis vestibus, nudum se commisit natationi. AN. Quos divos invocabat? AD. Dominicum, Thomam, Vincentium, et nescio quem Petrum, sed in primis fidebat Catharinae Senensi. AN. Christus illi non veniebat in mentem? AD. Ita narrabat sacrificus. AN. Melius enatasset, si non abjecisset sacram cucullam: ea deposita, qui potuit illum agnoscere Catharina Senensis? Sed perge narrare de te. AD. Dum adhuc volyeremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc et illuc se volentem, clavus illius fregit femur ejus qui tenebat laevum cornu. Sic ille revulsus est; sacrificus precatus illi requiem aeternam, successit in locum illius, adhortans me, ut magno animo tue-

rer cornu meum, ac strenue moverem pedes. Interim potabamus multum aquae salsae. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum salsum, sed potionem etiam salsam temperarat, quaqueam sacrificus ei rei monstraret remedium. AN. Quod, obsecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille opposuit occipitum, ope clauso. AN. Strenuum senem mihi narras. AD. Ubi jam aliquandiu sic natantes nonnihil promovissemus, sacrificus, quoniam erat mirae proceritatis, Bene, inquit, es animo; sentio vadum. Ego non ausus tantum sperare felicitatis, Longius, inquam, absumus a litore, quam ut vadum sperandum sit. Imo, inquit, sentio pedibus terram. Est, inquam, fortassis e scriniis aliquod, quod huc devolvit mare. Imo, inquit, scalptu digitorum plane sentio terram. Cum adhuc aliquandiu natassemus, ac rursus sentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cede malum totum, et vado me credo; simulque expectato fluctuum decessu, pedibus sequutus est quanto potuit cursu. Rursus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans sese sub undis, quemadmodum solent mergi et anates: rursus abeunte fluctu promicabat et currebat. Ego videns hoc illi succedere, sum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter se praelongis hastilibus fulciebant sese adversus impetum undarum, viri robusti, et fluctibus assueti, sic ut ultimus hastam porrigeret adnatanti. Ea contacta, omnibus in litus se recipientibus, tuto pertrahebatur in siccum. Hac ope servati sunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo soluti sunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O saevum mare! saltem decimis fuisset contentum, quae sufficiunt sacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate suppeditantis, hospitium, ignem, cibum, vestes, viaticum. AN. Quae gens erat? AD. Hollandica. AN. Ista nihil humanitas, cum tamen feris nationibus cincta sit. Non repetes, opinor, posthac Neptunum. AD. Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem. AN. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

DIVERSORIA.

BERTULPHUS, GULIELMUS.

BE. Cur ita visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego semel iter ingressus non conquiesco donec pervenero, quo constitui. GU. Imo ego admiror quenquam illinc avelli posse. BE. Quam ob rem tandem? Quia illic locus est, unde non poterant avelli socii Ulyssis, illic Sirenēs. Nemo domi suae tractatur melius, quam illic in pandoeo. BE. Quid sit? GU. Ad mensam semper adstabat aliqua mulier, quae convivium exhilararet fa-

cetis, ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quae salutabat, jubens nos hilares esse, et quod apponeretur, boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo festivis, ut possit vel ipsum Catonem exhilarare. Nec confabulantur ut cum hospitibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. BE. Agnosco Gallicae gentis humanitatem. GU. Quoniam autem illae non poterant adesse perpetuo, quod essent obeunda munia domestica, reliquique conviviae consulandi, continenter adstabat puellula quaedam ad omnes jocos instructa: una satis erat omnium jaculis excipiendis: haec sustinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. BE. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. GU. Profecto lautus; ut ego mirer, illos tam vili posse accipere hospites. Rursus peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, ne quid obrepat taedii. Mihi videbar domi esse, non peregre. BE. Quid in cubiculis? GU. Illic nusquam non aderant aliquot puellae, ridentes, lascivientes; lusitantes: ultro rogabant, si quid haberemus vestium sordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus praeter puellas ac mulieres, nisi in stabulo: quanquam et huc frequenter irrumpebant puellae. Abeuntes complectuntur, tantoque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquae cognationis. BE. Fortassis isti mores decent Gallos; mihi magis arrident Germaniae mores, utpote masculi. GU. Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare te quaeso, ne gravare commemorare, quibus modis accipiant hospitem. BE. An ubique sit eadem tractandi ratio: nescio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo salutatur, ne videantur ambire hospitem. Id enim sordidum et abjectum existimant, et indignum Germanica severitate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per fenestellam aestuarii (nam in his degunt fere usque ad solstitium aestivum) profert caput, non aliter quam e testa prospicit testudo. Is rogandus est, an liceat illic diversari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi sit stabulum, mota manu commonstrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diversorium, ibi famulus commonstrat stabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora servant venturis, praesertim nobilibus. Si quid causseris, statim audis: Si non placet, quaere aliud diversorium. Eoenum in urbibus aegre ac perparce praebent, nec, multo minoris vendunt, quam ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totas conuigras in hypocaustum, cum ocreis, sarcinis, luto; id est unum omnibus commune. GU. Apud Gallos designant cubacula, ubi sese exuant, extergant, calfaciant, aut quiescant etiam, si libeat. BE. Heic nihil tale. In hypocausto exuis ocreas; induis calceos; mutas, si voles, indusium; vestes pluvia madidas suspendis juxta hypocau-

stum; ipse te admoveas, ut sicceris. Est et aqua parata, si libeat lavare manus, sed ita munda plerumque, ut tibi post alia quaerenda sit aqua, qua lotionem eam abluas. GU. Laudo viros nullis deliciis effoeminatos. BE. Quod si tu appuleris ad horam a meridie quartam, non coenabis tamen ante nonam, nonnunquam et decimam. GU. Quam ob rem? BE. Nihil apparant nisi videant omnes, ut eadem opera ministretur omnibus. GU. Quaerunt compendium. BE. Tenes. Itaque frequenter in idem hypocaustum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautae, aurigae, agricolae, pueri, foeminae, sani, aegroti. GU. Istiuc vere coenobium est. BE. Alius ibi pectit caput, alius abstergit sudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio, quam olim in turri Babel. Quod si quem conspexerint peregrinae gentis, qui cultu dignitatis nonnihil prae se ferat, in hunc intenti sunt omnes defixis oculis, contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit ex Africa; adeo ut postea quam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adspiciant; nec dimoveant oculos, cibi immemores. GU. Romae, Lutetiae ac Venetiae nemo quidquam miratur. BE. Nefas est interim tibi quidquam petere. Ubi jam multa est vespera, nec sperantur plures adventuri, prodit famulus senex, barba cana, tonso capite, vultu torvo, sordido vestitu. GU. Tales oportebat Cardinalibus Romanis esse a poculis. BE. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot sint in hypocausto: quo plures adesse videt, hoc vehementius accenditur hypocaustum, etiamsi alioqui sol aestu sit molestus. Haec apud illos praecipua pars est bonae tractationis, si sudore diffuant omnes. Si quis non assuetus vaporibus, aperiatur rimam fenestrae, ne praefocetur, protinus audit, Claude. Si respondeas, Non fero: audis, Quare igitur aliud diversorium. GU. Atqui mihi nihil videtur esse periculosius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime resoluti corpore, atque heic capere cibum, et horas complures commorari. Jam enim omitto ructus alliatos, et ventris flatum, halitus putres: multi sunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet suum contagium. Certe plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut quidam vocant, Gallicam, cum sit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus esse periculi, quam a leprosis. Jam tu divina, quantum discriminis sit in pestilentia. BE. Sunt viri fortes, ista rident ac negligunt. GU. Sed interim multorum periculo fortes sunt. BE. Quid facias? Sic assueverunt: et constantis est animi non discedere ab instituto. GU. Atqui ante annos viginti quinque nihil receptius erat apud Brabantos, quam thermae publicae: eae nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. BE. Sed audi caetera. Post redit ille barbatus Ganymedes, ac linteis internit mensas, quot putat esse satis illi

numero. Sed o Deum immortalem, quam non Milesiis! cannabea diceret ex antennis detracta. Destinavit enim unicuique mensae convivas ut minimum octo. Jam quibus est notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem et divitem, inter herum ac famulum. G. U. Haec est illa vetus aequalitas, quam nunc e vita submovit tyrannis. Sic opinor vixisse Christum cum suis discipulis. B. E. Postquam accubuerunt omnes, rursum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat sua sodalitia: mox reversus apponit singulis pinacium ligneum, et cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitæum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat, dum coquantur pultes. Ita nonnunquam sedetur ferme horae spatio. G. U. Nullus hospitum interim efflagitat cibum? B. E. Nullus cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non fumosum! Non aliud oportebat bibere Sophistas; tanta est subtilitas et acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblata privatim pecunia, roget, ut aliunde paretur aliud vini genus, primum dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent: Heic diversati sunt tot Comites et Marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quaere tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suae gentis habent pro hominibus, et horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti stomacho: mox magna pompa veniunt disci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carniū, aut, si dies est pisculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus, post aliquid carniū recoctarum, aut salsamentorum recalfactorum. Rursum pultis aliquid, mox aliquid solidioris cibi, donec probe domito stomacho apponant carnes assas aut pisces elixos, quos non possis omnino contemnere: sed heic parci sunt, et subito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum solent actores fabularum, qui scenis admiscent choros; ita isti alternis miscent offas ac pultes. Curant autem, ut extremus actus sit optimus. G. U. Et hoc est boni poetae. B. E. Porro piaculum sit, si quis interim dicat, Tolle hunc discum; nemo vescitur. Desidendum est usque ad praescriptum spatium, quod illi clepsydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut pandocheus ipse, vestitu minimum a famulis differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vinum aliquod generosius. Amant autem eos qui bibunt largius, cum nihilo plus solvat ille, qui plurimum hauserit vini, quam qui minimum. G. U. Mirum gentis ingenium. B. E. Cum nonnunquam sint qui duplo plus absument in vino quam, solvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum quis sit ibi strepitus ac vocum tumultus, postquam omnes coeperunt incalescere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiscent se frequentèr ficti moriones; quo genere hominum cum nullum sit magis detestandum,

tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu faciunt, ut hypocaustum videatur corruiturum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere: atque illic desidendum est volenti nolenti usque ad multam noctem. GU. Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque taedet tam prolixum. BE. Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet, nisi putris ac vermibus scattens, prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac semicirculos: id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem quempiani diceres. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, annuit capite. GU. Quid si quid supersit? BE. Fortasse redderet, et faciunt hoc nonnunquam. GU. Nemo reclamatur iniquae rationi? BE. Nemo qui sapit. Nam protinus audiret, Quid tu es hominis? Nihilo plus solves quam alii. GU. Liberum hominum genus narras. BE. Quod si quis ex itinere lassus cupiat mox a coena petere lectum, jubetur expectare, donec caeteri quoque eant cubitum. GU. Videor mihi videre civitatem Platoniam. BE. Tum suus cuique nidus ostenditur, et vere nihil aliud quam cubiculum: tantum enim ibi lecti sunt, et praeterea nihil quo utaris, aut quod fureris. GU. Illic mundities est? BE. Eadem quae in convivio; lintea forte lota ante menses sex. GU. Quid interim sit de equis? BE. Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. GU. Sed est eadem ubique tractatio? BE. Alicubi civilior est, alicubi durior quam narraui: verum in genere talis est. GU. Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiae quam Longobardiam vocant; rursus in Hispania; deinde in Anglia, et in Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Wali se praedicant *αὐτόχθονες* Anglos. BE. Quaeso te, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. GU. In praesentia non est otium. Nam nauta jussit, adessem ad horam tertiam, nisi vellem relinqui; et habet sarcinulam: alias dabitur opportunitas ad satietatem usque garriendi.

ADOLESCENTIS ET SCORTI.

LUCRETIA, SOPHRONIUS.

LU. Euge mi lepidissime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuisse saeculum. Prima fronte vix te agnoscebam. SO. Quam ob rem, mea Lucretia? LU. Quia pro imberbi nobis redisti barbatulus. Quid rei est, meum corculum. Nam videre solito torvior. SO. Cupio tecum seorsim colloqui familiaris. LU. Au, au, non solae sumus, mea mentula? SO. Secedamus in

locum secretiorem. Lu. Age concedamus in cubiculum interius, si quid libet. So. Nondum hic locus mihi videtur satis secretus. Lu. Unde iste novus pudor? Est mihi museion, ubi repono mundum meum, locus adeo obscurus, ut vix ego te visura sim, aut tu me. So. Circumspice rimas omnes. Lu. Rima nulla est. So. Nullus est in propinquo, qui nos exardiat? Lu. Ne musca quidem, mea lux. Quid cunctaris? So. Fallemus heic oculos Dei? Lu. Nequaquam: ille perspicit omnia. So. Et angelorum? Lu. Illorum oculos non licet effugere. So. Qui fit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei ac testibus sanctis angelis, quod puderet facere in conspectu hominum? Lu. Quid hoc novae rei est? venisti huc concionaturus? Indue cucullam Franciscanam, conscende suggestum, et audiamus te, barbatule. So. Nec istud graverer facere, si te queam ab isto vitae genere revocare, non solum turpissimo, verum etiam miserrimo. Lu. Quam ob rem, o bone? victus alicunde parandus est: sua quemque alit ars. hoc est nostrum opificium, hic fundus noster. Sp. Optarim, mea Lucretia, ut excussa paullisper ista animi temulentia, rem ipsam mecum consideres. Lu. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc vivamus, mi Sophroni. So. Tu quaestus gratia facis, quidquid facis. Lu. Non multum aberrasti a scopo. So. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auscultes tantum. Lu. Dic quae voles. So. Primum illud mihi responde: Habesne quae tibi male volunt? Lu. Non unam. So. Et quas tu vicissim odisti? Lu. Ut merentur. So. Proinde si possis illis facere rem gratam, faceresne? Lu. Citius miscerem illis toxicum. So. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident te vivere hanc vitam dedecorosam ac miserrimam. Quid autem poteras facere molestius iis, qui tibi bene volunt? Lu. Sic erat fatum meum. So. Jam quod esse solet omnium difficillimum iis, qui deportantur in insulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte sumpsisti. Lu. Quidnam est istud? So. An non sponte renuntiasti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, sororibus, amitae, materterae, caeterisque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam et illos tui pudet, nec tu sustines in illorum venire conspectum. Lu. Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco semper habitus. So. Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende serio. Quae tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, sed pro matula potius. Vide quo te ipsam dejeceris, misera. Christus te tam caram habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te coelestis haereditatis consortem esse voluerit; et tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet sordidi, impuri, scabiosi; suamque spurcitiam in te repurgant. Quod si nondum ejus

leprae contagium, quam vocant scabiem Hispanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod si fiat, quid te infelicius, etiamsi caetera essent secunda, puta res et fama? quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabaris esse morigera; nunc servis lenae turpissimae. Parentis audire monita taedebat; heic saepe tibi vapulandum est ab ebriis et insanis scortatoribus. Pigeat aliquid operis facere domi, quo victum quaereres; heic quos tumultus, quae pervigilia sustines! Lu. Unde nobis hic concionator novus? So. Jam mihi et illud fac cogites: Iste formae flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, misera? Quod sterquilinum te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas: et si contingat, quid sceleratius, aut quid diabolicae malitiae vicinius? Lu. Vera sunt, mi Sophroni, propemodum, quae dicis, omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, qui soleas esse nugator omnium nugacissimus? Nemo te uno frequentius aut intempestivius huc commeabat. Audio te fuisse Romae. So. Fui. Lu. Atqui inde solent redire deteriores. Quo pacto tibi diversum accidit? So. Dicam: quia non eodem animo modoque Romam adii. Caeteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: et ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro lagena libellum mecum attuli, Novum testamentum ab Erasmo versum. Lu. Ab Erasmo? Ajunt illum esse sesquihaereticum. So. Num et huc pervenit illius viri nomen? Lu. Nullum celebrius apud nos. So. Vidistin' hominem? Lu. Nunquam; sed optarim vidisse, de quo tam multa audiui mala. So. Fortassis a malis. Lu. Imo a viris reverendis. So. A quibus? Lu. Non expedit dicere. So. Quam ob rem? Lu. Quia si tu effutires, et res permaneret ad illos, meo quaestui non minima portio decederet. So. Ne metue; lapidi dixeris. Lu. Admove aurem. So. Inepta, quid opus est adnota aure, cum simus soli? an, ne Deus exaudiat? Pro Deum immortalem, video te piam meretricem, quae mendicos subleves elemosyna. Lu. At ego ex istis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. So. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. Lu. Sed perge de libro. So. Faciam, et praestat. Ibi me docuit Paulus, qui nescit mentiri, quod nec scorta; nec scortatores regni coelestis haereditatem consequentur. Hoc ubi legissem, sic coepi cogitare apud me: modica res est, quam exspecto ex haereditate paterna, et tamen malim renuntiare scortis omnibus, quam a patre exhaeredari: quanto magis cavendum est, ne me exhaeredet pater coelestis? Et adversus exhaeredantem aut abdicantem patrem aliquod praesidium porrigunt humanae leges: adversus exhaeredantem Deum nihil est suffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. Lu. Si quidem possis continere. So. Bona continentiae pars est, ex animo continentem esse

velle. Postremo superest extremum mali remedium, uxor. Romae in poenitentiarii sinum totum Augiae stabulum effudi: is multis prudenter hortatus ad puritatem animi et corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces, ad vitae sobrietatem, pro poena nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus ad summum altare dicerem psalmum, Miserere mei Deus: et, si mihi suppeteret pecunia, darem egenti cuiquam Carolinum unum. Admiranti mihi quod pro tot scortationibus tantillum poenae infligeret, satis facite respondit; Fili, inquit, si vere poenitet, si vitam commutas, nihil moror poenam: sin perges, ipsa libido tandem abs te plus satis poenarum exiget, etiamsi sacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuisse praedicas. Sic ego resipui. Lu. Ergo, ut video, perdidisti meum Sophronium. So. Imo lucrificisti. Nam ante perierat, nec sibi amicus, nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam sitit salutem. Lu. Quid igitur suades, mi Sophroni? So. Ut quam primum te subducas ab ista vita. Adhuc puella es; quod contractum est labis, potest elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod sacrum, quod lapsas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestae matronae. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. Lu. Amabo te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. So. Sed interim hinc te submoveo. Lu. Hui tam cito? So. Cur non potius hodie quam cras, si dilatio damnum habet, mora periculum? Lu. Quo me vertam? So. Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi vesperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam: aliquanto post ego te producam, veluti deambulandi gratia: apud eam matronam latitabis meo sumtu, donec tibi prospexero. id fiet brevi. Lu. Age mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. So. Gaudebis olim facto.

CONVIVIUM POETICUM.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVAE, MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS, PARTHENIUS, MUS servus Hilarii.

Hi. *Levis apparatus, animus est lautissimus.* Le. *Coenam sinistro es auspicatus omine.* Hi. *Imo absit omen triste. Sed cur hoc putas?* Le. *Cruenti jambi haud congruunt convivio.* Cr. Euge, certum est adesse Musas, effluunt carmina imprudentibus.

Hi. *Si rotatiles trochaeos mavelis, en accipe:*

Vilis apparatus heic est, animus est lautissimus.

Quanquam et jambi olim ad rixas ac pugnas nati, post didicerunt omni servire materiae. O pepones! habetis pepones in horto nostro natos. En lactucas sessiles, succo tenerissimo, suo nomini respondententes. Has delicias quis sanus non praeferat apris, muraenis,

et attagenis? CR. Si licet in convivio poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betae sunt. HI. Hoc omen avertant superi. CR. Sic res habet, vide figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles aculei? HI. Facis ut addubitem. Heus accerse huc famulam. Margareta, Tisiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? MA. Data opera feci. HI. Quid ais, venefica? MA. Volebam experiri, an inter tot poëtas esset, qui lactucam dignosceret a beta: nam scio te non posse dignoscere. Dicite mihi bona fide, quis animadvertit esse betas? Co. Crato. MA. Facile divinabam non fuisse poëtam. HI. Si quid tale posthac designaris, ego te pro Margareta vocabo Bliteam. Co. Ha ha hae. MA. Istae nomenclaturae nec obesiolem me reddunt, nec maeilentiolem. saepe viciis in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me Galateam, Euterpen, Calliopen, Callirrhoën, Melissam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid stomachatur, repente fio Tisiphone, Megaera, Alecto, Medusa, Baucis aut aliud, quidquid illi suggererit splendida bilis. HI. Abi hinc cum tuis betis Blitea. MA. Quorsum attinebat huc evocare? HI. Ut redires unde veneras. MA. Vetust dictum est, Proclivius est evocare caco-daemonem, quam abigere. Co. Ha ha hae, apposite. Ut tibi res habet, Hilari, opus est aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. HI. Habeo in promptu,

Φεύγετε πανθαλίδες, λύκος ἄγριος ὑμῶν διώκει.

MA. Quid ais, Aesope? CR. Cave tibi, Hilari: impinget colaphum; sic abegisti tuo Graeco carmine. O magum egregium! HI. Quid tu credis Crato esse hanc? Ego tali carmine abegissem decem magnos caco-daemones. MA. Pili non facio tuos versus Graecanicos. HI. Adhibendus est igitur, ut video, bombus magicus, aut, si nec hic sufficiet, Mercurii caduceum. CR. Mea Margareta, scis poëtarum genus esse afflatum, non ausim dicere furiosum: rogo te, ut istam rixam in aliud tempus proroges: nosque hac coena vel mea causa suaviter tractes. MA. Quid mihi cum istius versiculis? Saepenumero cum est eundem ad macellum, non habet quod numeret, et interim cantillat versiculos. CR. Sic sunt poëtae. Sed age fac sodes, quod dico. MA. Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejusmodi deliramentis: ac demoror, quo fato in hunc incideris chorum. CR. Unde id conjectas? MA. Quia nasus obesior, et oculi nitentes, et corpus succulentum. Nunc mihi hujus nasum contemplare, et risum Sardonium. CR. Sed obsecro, meum suavium, ut istam iram mihi condones. MA. Abeo: nec postulo, ut quisquam caeterorum hoc nomine mihi gratias agat. HI. Abiitne jam? MA. Non tam procul, quin audiat te. MU. Jam est in culina, secum nescio quid murmurans. CR. Famulam habes minime mutam. HI. Ajunt bonam famulam oportere tribus dotibus esse praeditam, ut sit fidelis,

ut sit deformis, ut sit ferox, quam vulgo malam vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facile tueretur jus heri sui. Nam aliquoties opus est non solum lingua, verum etiam manibus. Haec mea e tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. CR. Linguam audivimus, sed ego metuebam tibi a manibus. HI. Admovete manus peponibus. de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem apponi lactucas, sat scio carduos apponeret. Sunt et melones, si quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modo decerptos a matre, testatur lac in pedunculo. A ficis solet aqua sumi, ne quid obliment stomachum. en habetis e limpidissimo fonticulo, vivam ac frigidissimam, utilem et vino diluendo. CR. At ego nescio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino, adeo mihi hoc vinum videtur haustum ex eodem fonticulo Musarum. HI. Tale vinum conducit acuendis ingeniis poetarum. vos crassi crassis delectamini. CR. Utinam Crassus essem ille beatus! HI. Ego malim esse Codrus, aut Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tanque insigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Est locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique codices sic habent:

Sic existimet, sciat,

Responsum, non dictum esse, quia laesit prior,

Qui bene vertendo, et eas describendo male, etc.

In his verbis desidero sensum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo laesit prior, quia male vertit Graecas fabulas: sed quia Terentianas carpserat. EU. Juxta vulgo jactatum proverbium, Qui pessime canit, primus incipiet. Cum essem Londini apud Thomam Linacrum, virum sic in omni genere philosophiae doctissimum, ut nihilo secius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, ostendit mihi codicem mira vetustate, in quo sic habebatur scriptum:

Sic existimet, sciat,

Responsum, non dictum esse, quale sit, prius

Qui bene vertendo, et eas describendo male,

Ex Graecis bonis, Latinas fecit non bonas:

Idem Menandri phasma nunc nuper dedit.

Sic autem ordinandus est sermo, ut quale sit, indicet subjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur se vicissim reprehensurum aliquid in fabulis ejus, a quo fuerat reprehensus. Atque hic negat videri debere convicium, sed responsum. Qui lacessit, jacet dictum: qui regerit lacessitus, respondet. Hujus rei promittit exemplum, quale sit, quod Graecis dicitur, *οἶον*; Latinis, quod genus, aut veluti, sive videlicet, aut puta. Deinde subjicit reprehensionem, in qua, prius, adverbium respondet ad alterum adverbium veluti diversum, quod sequitur, nuper: quemadmodum pronomen, qui, respondet ad dictionem, idem. Veteres enim Lavinii fabulas in to-

tum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his quas nuper dedisset, certa notat loca. Mihi videtur haec germana lectio, verusque Comici sensus, nisi quid dissentit senatus populusque poëticus. Co. Imo pedibus omnes in tuam discedimus sententiam. Eu. At ego vicissim a vobis quiddam leve ac facillimum discere cupiam; quo pacto metiendus sit hic versiculus:

Ex Graecis bonis, Latinas fecit non bonus.

Micate digitis. Hl. Opinor more veterum elidi, s, ut secundo loco sit anapaestus. Eu. Accederem, nisi casus auferendi desineret in is, natura longam. Itaque submota consonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hl. Vera praedicas. Cr. Si quis illiteratus et ignotus ingrederetur, plane crederet nos inter nos micatione digitorum rusticorum ludum renovare. Le. Nos, quantum video, frustra micamus digitis: tu, si potes, expedi. Eu. Videte quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos. praepositio, Ex, pertinet ad finem carminis praecedentis:

*Qui bene vertendo, et eas describendo male, ex
Graecis bonis, Latinas fecit non bonas.*

Ita nihil est scrupuli. Le. Sic est, per Musas. Ca. Quandoquidem coepimus micare digitis, velim ut aliquis mihi versum hunc ex Andria digerat in suos pedes:

Sine invidiu laudem invenias, et amicos pares.

Nam mihi saepe tentanti non successit. Le. Sine in, jambus est: vidia, anapaestus: laudem in, spondeus: venias, anapaestus: et ami, rursus anapaestus. Ca. Habes jam pedes quinque, et supersunt tres syllabae, quarum prima est longa: ut nec jambum facere possis, aut tribrachyn. Le. Profecto vera praedicas. Haeremus in vado: quis nos expediet? Eu. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age Carine, ne cela, si quid habes inter candidos amiculos. Ca. Nisi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legisse apud Priscianum, qui docet apud Latinos Comicos, v, consonantem perinde elidi ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, enimvero, sic ut pars enie, faciat anapaestum. Le. Itaque metire nobis. Ca. Faciam. Sine inidi, proceleusmaticus est: nisi mavis, elidi i, per synaeresin: ut cum Virgilius, aureo, ponit in fine carminis heroici, pro auro. quod si placet, erit primo loco tribrachys. a lau, spondeus est; d' inveni, dactylus: as et a, dactylus: micos, spondeus: pares, jambus. Sb. Carinus nos explicuit ex hoc sane vado. Sed est in eadem scena locus, quem haud scio an quisquam animadverterit. Hl. Obsecro profer. Sb. Illic hunc in modum loquitur Simo:

Sine ut eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit morae, restat Chremes.

Hl. Quid heic te offendit? Sb. Cum, Sine, sit minitantis, nihil heic sequitur, quod faciat ad minas: Proinde suspicio a poëta scriptum fuisse,

Sin eveniat quod volo;

ut *Sin*, respondeat ad *Si*, quod praecessit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim senex duas partes inter se diversas: Si Pamphilus ob amorem Glycerii recusat nuptias, erit quod cum illo expostulem: sin ille non recusarit, tum mihi restat exorandus Chremes. Porro hyperbaton longius fecit interpellatio Sosiae, et stomachus Simonis in Davum. *Hi. Mus*, porrige mihi codicem. *Cr.* Committis tu Muri codicem? *Hi.* Tutius, quam vinum. Dispeream nisi verum dixit Sbrulius. *Pa.* Trade mihi codicem, ut ostendam alium scrupulum. In prologo Eunuchi versus hic non constat:

Habeo alia multa, quae nunc condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini praecipue sumunt sibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nusquam memini illos senarium claudere spondeo: nisi forte legendum est, Condonabitur, ἀποσώπῳ, aut Condonabimus, mutato numero personae. *Ma.* O mores vere poëtici! In ipso limine convivii micant digitis, et librum adhibent. Lusus et litteras praestat servare in mensas secundas. *Cr.* Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur: placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. *Hi.* Videte luxum poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, assa, frixa: omnia recentissima sunt, intra biduum nata. *Pa.* Ego butyri esum non fero: si frixa sunt oleo, perplacebunt. *Hi.* Abi, puer, disce ex Margareta, in utro frixa sint. *Mu.* In neutro, inquit. *Hi.* Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? *Mu.* In lixivio, ut ait. *Cr.* Qualis percunctatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? *Ca.* Praesertim his, qui tam facile discernunt lactucam a beta. *Hi.* Habetis ovationem, sequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deesse? *Mu.* Permulta. *Hi.* Haec ova desiderant condimentum, quo temperetur calor. *Mu.* Quod vis? *Hi.* Dic ut ex contusis vitis claviculis mittat nobis succum. *Mu.* Dicam. *Hi.* Quid huc redis inanis? *Mu.* Negat e clavis succum exprimi solere. *Lf.* O famulam! *Sb.* Certe fabulis condiamus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum, quod ad scripturam attinet, sed depravate interpretatum, nec a Mancinello solum, caeterisque recentioribus, verum etiam ab ipso Porphyryone. Locus est in carmine, quo canit palinodiam Canidiae veneficae:

Tuusque venter Pactumeius, et tuo

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,

Utcunque fortis exilis puerpera.

Existimant enim omnes heic, Exilis, nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyryonis, si tamen illius esse credendum est: Exilem autem, inquit, sub illa specie, quasi puerperio facta sit de-

formis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit. Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus locus admittit spondeum. Verum poeta jactatur illam vere peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubisset a partu, sed statim exiliisset e lecto, quemadmodum solent quaedam fortes puerperae. H. Habemus tibi gratiam Sbruli, qui tam laute condieris ova nostra. L. Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro. odae initium est: *Tu ne quaesieris*. Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius quidquid erit pati*. Hunc locum ita transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus sentiens orationem imperfectam, jubet addi, possis. S. Habes aliquid de hac re compertius? L. Nescio. sed mihi videtur Horatius Graeci sermonis idioma reddidisse, quod nullus poetarum facit libentius aut frequentius: nam Graecis est familiare, aporemphaton adjungere huic dictioni *ὥς* et *ὥστε*. Sic Horatius, ut pati, pro, ut patiaris. Quanquam quod divinat Mancinellus, non est prorsus absurdum. H. Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, et adfer si quid est reliquum. C. Quid istuc est novarum deliciarum? H. Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex coctis intestinis eucurbitae; conducit lubricandis intestinis. S. O coenam vere medicam! H. Boni consulite. Mox aderit gallina ex corte nostra. S. Commutabimus tibi nomen, et pro Hilario vocabimur Apicium. H. Age nunc, ridete quantum voletis; cras fortasse serio laudabitis hanc coenam. S. Qui sic? H. Cum senseris tibi probe conditum esse prandium. S. Fame. H. Scilicet. C. Scis, Hilari, quid provinciae te vellem suscipere? H. Sciam, si dixeris. C. Chorus canit hymnos quosdam non indoctos, sed per indoctos multis locis depravatos: eos cuperem tua opera nobis restitui. ut autem exemplum proferam, ita canimus:

*Hostis Herodes impie,
Christum venire quid times?*

Ordo dictionis unius inversus geminum vitium invexit carmini. Nam hostis, cum trochaeum efficiat, nullum habet locum in carmine jambico: et Hero, spondeus, non recipitur in sede secunda. Nec dubium est quin versus ita primum scriptus sit: Herodes hostis impie. Jam epithetum, impie, mollius cohaeret cum hostis, quam cum Herodes. Porro quoniam Herodes dictio Graeca est, η vertitur in ϵ , in casu vocandi, ut, *Σωκράτης*, $\tilde{\omega}$ *Σώκρατες*. quemadmodum et in *Ἀγάμεμνον* ω mega recti casus vertitur in \omicron micron. Rursum ita canimus hymnum:

*Jesu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quae sola virgo parturit.*

Dubium non est, quin, concipit, sit pronuntiandum. Nam tempo-

ris hypallage gratiam etiam addit sermoni. Ridiculum autem est nos offendi in, concipit, cum sequatur, parurit. H. Istius generis et ipse permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambrosius in hoc carmine non parum habere gratiae: adeo fere finit dimetrum dictione trisyllaba, et caesuram fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut casus videri possit. Si quaeritis exemplum: *Deus creator*, heic est penthemimeris, accinitur, *omnium: Polique rector*, accinitur, *vestiens: Diem decoro*, accinitur, *lumine: Noctem soporis*, accinitur, *gratia*. Sed adest gallina satis obesa, quae mihi totis decem annis peperit ova, et exclusit pullos. CR. Indigna erat quae necaretur. CA. Si licet aliquid admiscere de studiis severioribus, habeo, quod proponam. H. Modo ne nimium sit tetricum. CA. Non est. Coepi nuper legere Senecae epistolas, et in ipso statim portu, quod ajunt, impegi. Locus est in prima epistola: Et si voveris, inquit, attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. In hac sententia affectat nescio quid argutiae, quod ego non satis assequor. LE. Divinabo, si voles. CA. Maxime. LE. Nemo perpetuo peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, caeterisque vitiis, magna vitae pars perit; sed multo major vitae portio perit nihil agentibus. Porro nihil agere dicuntur, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis et nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, Satius est cessare, quam nihil agere. Sed tota vita perit aliud agentibus. Aliud agere dicitur, qui non est attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum studemus philosophiae, quoniam id facimus supine et oscitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime seriam. Haec interpretatio si parum arridet, numeretur haec sententia Senecae inter eas, quas in hoc scriptore damnat A. Gellius, ut frivole argutās. H. Mihi sane satis arridet. (Sed interim strenue ad gallinam. Nolim vos falli, nihil praeterea parati est.) quadrat enim ad id quod praecessit: Turpissima est jactura, quae per negligentiam fit. Id autem declarat hac trimembri sententia. At paullo post videor mihi videre mendum: Mortem non prospicimus. Magna pars ejus jam praeteriit. Nam legendum arbitror, Mortem prospicimus. Prospicimus enim quae procul absunt, cum mors magna ex parte praeterierit nobis. LE. Si sibi permittunt philosophi, ut aliquando divertant in prata Musarum, fortasse non videbitur absurdum, si nos aliquando vel animi gratia divertamus in illorum regionem. H. Quidni? LE. Cum nuper relegerem librum Aristotelis, quem inscripsit *περὶ τῶν ἀλέγων*, quorum argumentum est rhetoribus cum philosophis magna ex parte commune, comperi insignes errores interpretum. Neque dubitandum est, quin heic qui Graece nesciunt, in multis locis

egregie delirarint. Aristoteles enim proponit huiusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce, quae eadem declaret diversa: ὁ το μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι· τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί· τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τὸ, τε ξυνίναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum: Quoniam discunt scientes: Nam secundum os grammatici discunt. Discere enim aequivocum, ad intelligere eum, qui utitur disciplina, et accipere disciplinam. H. Visus es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. L. Estne quisquam vestrum qui audit heic ullam vocem aequivocam? H. Nullam. L. Quid igitur stultius, quam, id velle vertere, quod xerti non poterat? Neque enim quemadmodum Graecis μανθάνειν, sonat, μαθεῖν et μαθητεύειν: ita Latinis discere, doctrinam accipere, aut tradere. quanquam an hoc sit verum, nescio: magis arbitror sic, μανθάνειν esse anceps apud Graecos, quemadmodum cognoscere apud Latinos. Cognoscit enim qui novit, et cognoscit iudex qui discit causam. Sic opinor, Graecis μανθάνειν dicitur praeceptor, qui exigit praelecta pueris, et pueri quibus praelegitur. Quam vero venuste reddidit, τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί? Nam secundum os grammatici discunt: cum vertere debuerit, Nam grammatici quae dictant, docent. Hic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quanquam hoc loco suspicor etiam in Graeca scriptura nonnihil esse mendae; scribendum autem, ὁμώνυμον τῷ τε ξυνίναι καὶ τῷ λαμβάνειν. Paulo post subjicit aliud exemplum ambigui, quod nascitur non ex vario vocis ejusdem significato, sed ex diversa connexionione: τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους, Velle me accipere pugnantes. Sic enim vertit, pro eo quod erat, Velle me capere hostes. Et, si legas βούλεσθε, sermo fit. dilucidior: Vultis me capere hostes? Nam pronomem potest praecedere verbum, capere, et potest sequi. Si praecedat, hic erit sensus: Vultis ut ego capiam hostes? Si sequatur, erit hic: Vultis ut hostes me capiant? Subjicit ejusdem generis aliud exemplum, ἄρα ὁ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει: id est, An quod quis novit, hoc novit? Ambiguitas est in τοῦτο. Id si sumatur accusandi casu, sensus erit: Quidquid alicui cognitum est, id illi cognitum esse. Sin nominandi casu, sensus hic erit: Quam rem quis intelligit, ea intelligit? quasi cognosci non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subjicit, ἄρα ὁ τις ὁρᾷ, τοῦτο ὁρᾷ, ὁρᾷ δὲ τὸν κλονα· ὥστε ὁρᾷ ὁ κλων, an quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur videt. Rursus in τοῦτο est ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum haec utrunque reddi poterat Latinis auribus: quod sequitur, nullo modo reddi poterat: ἄρα ὁ σὺ φῆς εἶναι, τοῦτο σὺ φῆς εἶναι· φῆς δὲ λίθον εἶναι· σὺ ἄρα φῆς λίθος εἶναι. Quod illi sic reddiderunt: Putas quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse: dicis autem lapidem esse, tu ergo lapis dicis esse. Obsecro,

quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Graeci sermonis, quae est in majore ac minore: quanquam in majore est et alia ambiguitas, in duabus dictionibus δ et τοῦτο, quae si capiantur nominandi casu, sensus erit: Quidquid te dicis esse, hoc tu es. Sin accusandi, sensus erit: Quamcunque rem tu dicis esse, eam dicis esse. et ad hunc sensum subsumit, *λίθον φησὶ εἶναι*. Sed ad priorem colligit, *οὐ ἀρα φησὶ λίθος εἶναι*. Graeci sermonis proprietatem semel ausus est imitari Catullus:

Phaselus iste, quem videtis, hospites,

Ait fuisse navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est multis modis delirare eos, qui in haec loca scribunt commentarios. Ne id quidem quod inibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum: *Καὶ ἀρα ἐστὶ σιγῶντα λέγειν. διττὸν γὰρ ἐστὶ, τὸ σιγῶντα λέγειν, τό τε τὸν λέγοντα σιγᾶν καὶ τὸ τὰ λεγόμενα*. Id reddiderunt hunc in modum: Et putas, est tacentem dicere. Duplex enim est, tacentem dicere, et hunc dicere tacentem, et quae dicuntur. An non haec Sibyllae foliis obscuriora? H. I. Mihi nec Graeca satis liquent. L. E. Exponam pro mea divinatione. An possibile est tacentem dicere? Haec interrogatio duplicem habet sensum, quorum alter est falsus et absurdus, alter esse potest verus. Nam fieri non potest, ut qui loquitur, non dicat ea quae loquitur, hoc est, ut loquendo taceat: sed fieri potest, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo post subjicit. Rursum illud admiror, quod mox in genere ambiguitatis, quae nascitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Graeci vocem saeculi in litteras, *ἐπιστῆσαι τὰ γράμματα*. cum Latini codices habeant, scire saeculum. Heic enim duplex sensus nascitur, vel ut ipsum saeculum sciat aliquid, vel ut aliquis sciat saeculum. Verum hoc mollius est in *αἰῶνα* sive in *κόσμον*, quam in *γράμματα*. Nam litterae dicuntur absurde scire quippiam. Verum nihil absurdi sit, si quis dicat, aliquid nostro saeculo notum esse, aut aliquem nosse suum saeculum. Jam aliquanto post, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus est interpretes pro verbis Homeri supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo, Quidquid dicis esse, hoc est. Ex Homero refert Aristoteles, *οὐ καταπύθεται ὄμβρος*. Si *ὄν* adspiretur ac circumflectatur, sonat, Cujus computrescit pluvia: sin *ὄν* sit exile et acutum, sonat, Non computrescit pluvia. Atque hoc quidem sumtum est ex Iliad. *ψ*. Alterum est, *Διδόμεν δὲ οἱ εὖχος ἀρεσθαι*: accentu collocato super penultimam sonat, concede illi: sin super primam, *δίδομεν*, sonat, damus. At poeta non sentit Jovem dicere, concedimus illi: sed Jupiter mandat ipsi somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri

voto. Dictum est enim διδόμεν pro διδόναι. Pro his duobus Homicis subjecerunt haec ex nostris poetis, velut illud ex Odis Horatii:

*Me tuo longas pereunte noctes
Lydia dormis.*

Etenim si accentus sit in, Me, correpto: et Tu, sit grave, unica dictio est, Metuo, id est timeo. Quanquam haec ambiguitas pendet non solum ex accentu, verum etiam ex compositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio:

Heu quia nam tanti cinxerunt aethera nymbi!

Quanquam haec quoque ex compositione nascitur ambiguitas. Hi. Sunt ista quidem arguta, dignaque cognitu, Leonarde: sed interim vereor, ne cui convivium hoc sophisticum videatur magis, quam poëticum: alias, si videbitur, vel totum diem venabimur elenchos in elenchis. L. E. Hoc est, in luco ligna, in mari quaeremus aquam. Hi. Ubi est meus Mus? M. U. Adest. Hi. Monē Margaretam, ut tradat bellaria. M. U. Adeo. Hi. Rursum ades vacuus? M. U. Negat se de bellariis cogitasse, et ait: satis diu sessum esse. Hi. Vereor ne si diutius heic philosophemur, illa nobis mensam subvertat, quemadmodum Xanthippe Socrati: consultius est igitur ut bellaria sumamus in horto: ibi simul et ambulabimus, et libere nugabimur. Interea sibi quisque decerpit ex arbore quod lubet. Co. Placet consilium. Hi. Est illic fonticulus quovis vino suavior. Ca. Qui fit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? Hi. Quia heic versor frequentius. Si quid arridet hic, ne parcite nostris opibus hortensibus. Jam si satis videtur deambulatum, quid si considamus huc sub tilia, et Musas cieamus? P. A. Age fiat. Hi. Thema suppeditet hortus ipse. P. A. Si praecesseris, sequemur. Hi. Age faciam. Praepostere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis disciplinis, nullis virtutibus excultum. L. E. Credemus adesse Musas, si reddideris eandem sententiam carmine. Hi. Hoc mihi longe proclivius, prosam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. L. E. Dic igitur.

*Hi. Cui renidet hortus undique flosculis,
Animumque nullis expolitur dotibus*

Squalere patitur, is facit praepostere.

Habetis carmen Musis et Apolline nullo. Sed elegans fuerit, si singuli hanc sententiam diverso genere carminis reddatis. L. E. Qui vicerit, quid praemii feret? Hi. Hunc calathum onustum malis, aut prunis, aut cerasis, aut mespilis, aut piris, aut si quid aliud magis adblanditur. L. E. Quis erit arbiter certaminis? Hi. Quis nisi Crato? Et idcirco solus non certabit, quo magis auscultet. Cr. Vereor ne talem sitis habituri iudicem, qualem olim habebant coccyx et lusciniā, inter sese canendi gloria decertantes. Hi. Sat est, si places omnibus. Co. Placet arbiter. incipe Leonarde.

*LE. Cui tot delictis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborumque fetu,
Et multo et vario, nec excolendum
Curat pectus et artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur*

Laevo judicio, parumque recto. DIXI.

HI. Carinus arrodit unguem, exspectamus aliquid elaboratum. CA. Nulla adest Musa.

*Cura cui est, ut niteat hortus flosculis ac fetibus,
Negligenti excolere pectus disciplinis optimis;
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur praepestero.*

HI. Non frustra arrosus est unguis. EU. Quoniam ordo me vocat, ne nihil adferam:

*Qui studet, at vartis niteat cultissimus hortus
Delictis, patiens animum squalere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est praepester cura.*

HI. Non est, cur exstimulemus Sbrulium. Nam ille sic scatet versibus, ut plerumque vel imprudens effundat carmina.

*SB. Cui vernat hortus cultus et elegans,
Nec pectus ullis artibus excolit,
Praepester in cura laborat,
Sin ratio tibi prima mentis,*

*PA. Quisquis accurat variis ut hortus
Floribus vernet, neque pectus idem*

Artibus sanctis colit, hunc habet praepester cura.

HI. Nunc experiamur, cui hortus suppeditet plures sententias. LE. Quidni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret quod dicam. Ut brevis est rosae nitor, ita fugax est juvenus: preperas carpere rosam prius, quam marcescat; magis adnitendum est, ne sine fructu tibi effluat juvenus. HI. Thema satis aptum carmini. CA. Ut inter arbores suus cuique fetus est, ita inter homines suae enique dotes sunt. EU. Ut terra si excolatur, varias opes gignit in usus humanos, neglecta spinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium si excolatur optimis studiis, plurimas edit virtutes; sin negligas, variis occupatur vitiis. SA. Hortus quotannis colendus est, ut niteat: animus semel excultus honestis studiis, perpetuo floret ac vernat. PA. Ut amoenitas hortorum non avocatum ab honestis studiis, sed ad haec invitat potius; ita quarendi sunt lusus ac joci, qui non absunt a litteris. HI. Euge, video examen sententiarum. Nunc ad versus: sed antequam id aggrediamur, mea sententia, fuerit exercitatio nee inelegans nec infrugifera, si primam sententiam toties reddamus Graecis versiculis, quoties reddidimus Latinis. Heic auspicabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Graecanicis. LE. Ineptiam, si jubes. HI. Jubeo atque impero,

LE. Ὡς ἔφησεν ἔστιν ἀνδρῶν γελῶν καλοῖς,
 'Ὁ δὲ τοῦς μὲν αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήματα
 Οὐκ ἔστιν κόμπος· οὗτος οὐκ ἐρῶς φρονεῖ,
 Περὶ πλεονος ποιεῖν τὰ φεῦλ' ἢ κρείττονα.

Ego praesulem egi; succedet qui volet. HI. Carinus. CA. Imo Hilarius. LE. Sed video Margaretam intervenire; adfert nescio quid deliciarum. HI. Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quid adfers? MA. Sinapi, quo conditiis vestra bellaria. An non pudet heic garrere in multam noctem, et postea vos poëtae multa blateratis in loquacitatem foeminarum? CR. Haud male monet Margareta: jam tempus est, ut suum quisque nidum adeat, alias in hoc pulcerrimo certaminis genere vel solidum diem consumemus. HI. Sed cui addicis praemium? CR. In praesentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit praeter unum me. HI. Qui vicisti, qui non certaveris? CR. Vos certastis, at non decertastis. Ego, quod nemo vestrum potuit, vici Margaretam. CA. Hilari, aequum postulat; auferat calathum.

INQUISITIO DE FIDE.

AULUS, BARBATIUS.

AU. Puerorum est cantilena, Saluta libenter. Verum hand scio, an mihi fas sit tibi dicere salutem. BA. Equidem malim qui det salutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem istuc ais, Aule? AU. Quam ob rem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis. BA. Sunt et Vejoves, sunt bruta fulmina, multum etiam origiue dissidentia a fatidicis. Nam, ut suspicor, tu de anathemate sentis. AU. Rem conjectas. BA. Audivi quidem horrenda tonitrua, fulminis ictum non sensi. AU. Qui sic? BA. Quia nihilo pejus concoquo, neque irrequietius dormio. AU. Sed hoc periculosius solet esse malum, quia non sentitur. Verum haec bruta fulmina, quae tu vocas, feriunt montes et maria. BA. Feriunt, sed irritis ictibus. Est et fulgur e vitro, seu vase aereo. AU. Certe territat et hoc. BA. Verum, sed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. AU. Quid si Deus est in sue vicario? BA. Utinam sit! AU. Imo multi demirantur te jam dudum non esse quovis carbone atriorem. BA. Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda salus perdito, si placet evangelica doctrina. AU. Optanda quidem, at non dicenda. BA. Cur ita? AU. Quo pudeat ictus fulmine, ac resipiscat. BA. Si sic nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. AU. Quam ob rem? BA. Quia cum essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in castris Satanae, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille maxime nobiscum confabulatus est per filium suum, suoque colloquio nos restituit in vitam, cum essemus mortui. AU. Ista quidem vere narras. BA. Imo male agere-

tur cum omnibus aegrotis, si medicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miserum: imo cum maxime conveniebat adesse medicum. A U. At ego metuo, ne tu mihi citius affles aliquid tui mali, quam fiat ut tuo morbo medear. nonnunquam usu venit, ut pro medico fiat palaestrites, qui visit aegrotum. R A. Ita quidem usu venit in corporum morbis; verum in animi malis est tibi parata antidotus adversum omne contagium. A U. Quaenam? B A. Adamantinum propositum, non divelli a sententia semel infixam. Deinde cur palaestram metuis, ubi res verbis agitur? A U. Est aliquid quod dicis, si modo spes sit profectus. B A. Proverbio dicitur: Donec spirat homo, sperandum esse: Et juxta Paulum, Caritas nescit desperare, quia sperat omnia. A U. Non pessime mones, atque hac spe puto mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquantisper: ac, si pateris, medicum agam. B A. Licet. A U. Vulgo sunt invisipercunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de singulis. B A. Percunctare a coelo usque ad terram, si libet. A U. Experiar, modo fidem des te responsurum ex animo. B A. Do, modo sciam qua de re velis percunctari. A U. De symbolo Apostolorum. B A. Audio militare verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi, si quid heic fefellerit. A U. Credis in Deum patrem omnipotentem, qui condiderit coelum et terram? B A. Et quidquid coelo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. A U. Cum Deum dicis, quid sentis? B A. Sentio mentem esse quandam aeternam, quae nec initium habuerit, nec finem sit habitura, qua nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. A U. Ista quidem satis pie. B A. Quae nutu suo omnipotenti condidit quidquid est rerum visibilium aut invisibilium: quae sapientia mirabili moderatur ac gubernat universa, sua bonitate pascit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuito restituit. A U. Sunt quidem ista tria praecipua in Deo: sed quid fructus capis ex istorum cognitione? B A. Cum omnipotentem cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem nihil est hominum aut angelorum sublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt sacrae litterae, simulque futurum, quidquid ille promisit, quando nutu, quidquid vult, potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ita fit, ut meis viribus diffusus totus ab illo pendeam, qui potest omnia. Ubi sapientiam illius intueor, nihil tribuo meae sapientiae, verum credo omnia rectissime justissimeque ab eo fieri, etiamsi juxta sensum humanum videantur absurda aut iniqua. Cum bonitatem considero, video nihil esse in me, quod illius gratuitae beneficentiae non debeam: et nullum arbitror esse tantum crimen, quod ille nolit ignorare resipiscenti: neque quidquam esse, quod ille non sit largiturus cum fiducia petenti. A U. Num satis esse putas, quod credis illum esse talem? B A. Nequaquam, sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam omnem-

que idololatriam, et quidquid est artium magicarum. Illum solum adoro; nihil illi nec praeferens, nec aequans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates; paratus et vitam illius causa perdere, si jusserit; certus eum non posse perire, qui se totum illi tradiderit. A. U. Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? B. A. Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo praeter eum, ejus causa amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, sive laeta contingunt, sive tristia: sive mori datur, sive vivere. A. U. Sana quidem est hactenus tua oratio. De secunda persona quid sentis? B. A. Sciscitare. A. U. Credis Jesum fuisse Deum et hominem? B. A. Maxime. A. U. Qui fieri potuit, ut idem sit Deus immortalis, et homo mortalis? B. A. Istud illi facile fuit efficere, qui quidquid vult, potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum patre, quidquid magnitudinis, sapientiae, et bonitatis attribuo patri, idem tribuo et filio: quidquid debeo patri, debeo et filio: nisi quod ita visum est patri, ut per filium conderet ac donaret nobis omnia. A. U. Cur igitur sacrae litterae filium frequentius appellant Dominum quam Deum? B. A. Quia Deus auctoritatis, hoc est, principatus est nomen, quae patri praecipue convenit: qui simpliciter principium est omnium, atque ipsius etiam deitatis fons. Dominus redemptoris et assertoris vocabulum est. Quanquam et pater redemit per filium, et filius Deus est, sed ex Deo patre. Solus autem pater a nullo est, et in personis divinis principem locum obtinet. A. U. Ergo et in Jesu collocas tuam fiduciam? B. A. Quidni? A. U. Sed Propheta maledictum dicit, qui fudit in homine. B. A. Sed huic uni homini data est omnis potestas in coelo et in terra: ut in nomine ejus flectatur omne genu coelestium, terrestrium, et inferorum. Quanquam nec in hoc fiduciae speique meae sacram, ut ajunt, ancoram figerem, ni Deus esset. A. U. Cur eum filium appellat? B. A. Ne quis somniet esset creaturam. A. U. Cur unicum? B. A. Ut discernat naturae filium a filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impartit, ut neminem praeter hunc alium expectemus. A. U. Cur eum qui Deus erat, hominem fieri voluit? B. A. Ut homines homo reconciliaret Deo. A. U. Credis conceptum citra virilem operam, opificio spiritus sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius substantia sumto mortali corpore? B. A. Maxime. A. U. Cur sic nasci voluit? B. A. Quia sic decebat nasci Deum; sic decebat nasci, qui nostrae conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis filius nasci voluit Deus, ut nos in illum renascentes efficeremur filii Dei. A. U. Credis illum versatum in terris ea gessisse miracula, ea docuisse quae prodita sunt litteris evangelicis? B. A. Certius quam te credo esse hominem. A. U. Non sum inversus Apuleius, ut suspiceris asinum latere sub hominis specie. Sed credis hunc eundem esse Mea-

siam illum, quem delineantur figurae legis, quem promiserant oracula Prophetarum, quem tot saeculis expectarant Judaei? BA. Nihil habeo persuasius. AU. Credis hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? BA. Admodum. AU. Credis eundem vere comprehensum a Judaeis, vinctum, colaphis et alapis caesum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? BA. Maxime. AU. Credis illum ab omni lege peccati cujuscunque fuisse immunem? BA. Quidni? Agnum absque macula. AU. Credis illum sua sponte haec omnia perpassum? BA. Imo libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate patris. AU. Cur pater filium suum unicum innocentem sibi carissimum haec tam atrocia pati voluit? BA. Ut hac victima nos nocentes sibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. AU. Cur Deus passus est sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sanciendi ruinam nostram? BA. Hoc mihi persuasit, non humana ratio, sed fides, nulla ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. AU. Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? BA. Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad salutem, et homines terrenis curis affixos evocaret ad coelestia. Denique ut referret nobis serpentem aëneum, quem Moses suspenderat in stipite, ut quicunque deligerent in illum oculos, sanarentur a vulnere serpentum: fidemque prophetae liberaret, qui praedixerat: Dicite in nationibus, regnavit a ligno Deus. AU. Cur et sepeliri voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha et unguentis, inclusus novo monumento et solido vivoque saxo exciso, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? BA. Quo magis constaret, esse vere mortuum. AU. Cur non statim revixit? BA. Hac ipsa de causa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset et ambigua resurrectio: sed hanc voluit esse certissimam. AU. Credis hujus animam descendisse ad inferos? BA. Hanc particulam non fuisse quondam additam nec in symbolo Romano, nec in symbolo Orientalium ecclesiarum, testis est Cyprianus, nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem. Ego tamen et hoc firmiter credo: vel quia congruit cum prophetia psalmi: Non derelinques animam meam in inferno: et rursus: Domine, eduxisti ab inferno animam meam: vel quia Petrus Apostolus in epistolae prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum: Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu: in quo et his, qui in carcere erant, spiritu veniens praedicavit. Verum, ut credo descendisse ad inferos, ita non credo illic aliquid esse passum: descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis frangeret regnum satanae. AU. Nihil adhuc impium audio: sed mortuus est, ut nos

peccato mortuos revocaret ad vitam. Caeterum cur revixit? **BA.** Tribus potissimum de causis. **AU.** Quibus? **BA.** Primum, ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus, eum immortalem esse, nec unquam moriturum, in quo praesidia salutis nostrae collocavimus. Postremo, ut nos quoque per poenitentiam mortui peccatis, per baptismum una cum illo sepulti, per gratiam ejus revocemur ad vitae novitatem. **AU.** Credisne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulcro, quod visum et contrectatum est discipulis, subverxit in coelum? **BA.** Maxime. **AU.** Cur voluit relinquere terras? **BA.** Ut illum omnes spiritualiter amaremus, neque quisquam in terris sibi Christum proprie vindicaret, sed omnes ex aequo tolleremus animos in coelum, scientes illic esse caput nostrum. Etenim, si nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cumque sic quidam ostentent sanguinem, aut praeputium Christi, et lac matris Virginis, quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quae dissidia parassent ista corporis peculiaria? **AU.** Credis illic, immortalitate donatum, assidere dextrum patri? **BA.** Quidni? ut rerum omnium dominum, et totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum, atque hoc spectaculum exhibuit Stephano martyri suo. **AU.** Cur hoc exhibuit? **BA.** Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari quam potentem patronum ac dominum habeamus in coelis. **AU.** Credis illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos et mortuos? **BA.** Quam habeo certum, esse hactenus peracta, quae Prophetae de Christo praedixerant; tam habeo certum, fore quidquid in posterum voluit nos exspectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur et secundus, quo veniet sublimis in gloria patris: ante cujus tribunal sisti cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque status, sive reges, sive plebei, sive Graeci, sive Scythae: nec solum hi, quos adventus ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, subito reviviscent, et suo quisque corpore conspiciet judicem. Aderunt et angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt et daemones judicandi. Tum e sublimi pronuntiabit illam inevitabilem sententiam, quae diabolum cum his qui illi adhaeserunt, tradet aeternis suppliciis, ut postea nulli possint nocere: pios transferet in consortium regni coelestis, tutos ab omni molestia: quanquam hujus adventus diem nobis ignotum esse voluit. **AU.** Nihil adhuc audio morbi. Veniamus igitur ad tertiam personam. **BA.** Ut videtur. **AU.** Credis in Spiritum sanctum? **BA.** Credo hunc esse verum Deum, una cum Patre et Filio. Credo hoc spiritu afflatus fuisse, qui nobis veteris ac novi Testamenti libros tradiderunt, sine cujus ope nemo pervenit ad salutem. **AU.** Cur appellatur spiritus? **BA.** Quia quemadmodum corpora no-

stra vivunt halitu, ita tacito sancti spiritus afflatu vivificantur animi nostri. AU. An non licet Patrem vocare Spiritum? BA. Quidni? AU. An non igitur confunduntur personae? BA. Non. Nam pater spiritus dicitur, quod sit incorporeus; id quod omnibus personis est commune juxta naturam divinam. Sed tertia persona dicitur spiritus, quod alicunde spiret, et per animos sese transfundat insensibiliter, velut a terra seu fluviis spirant aerae. AU. Cur personae secundae tribuitur nomen filii? BA. Ob perfectam naturae et voluntatis similitudinem. AU. Est filius similior patri, quam Spiritus sanctus? BA. Non, juxta naturam divinam; nisi quod hoc magis refert proprietatem patris, quod ab ipso quoque procedat Spiritus sanctus. AU. Quid igitur prohibet Spiritum sanctum appellari filium? BA. Quia cum divo Hilario nusquam hunc lego genitum, nec hujus lego patrem; spiritum et procedentem lego. AU. Cur in Symbolo solus pater dicitur Deus? BA. Quod hic, ut dixi, simpliciter sit auctor omnium quae sunt, ac totius deitatis fons. AU. Dic clarius. BA. Quoniam nihil nominari potest, cujus origo non manat a patre, siquidem hoc ipsum quod Filius ac Spiritus sanctus Deus est, patri acceptum referunt. Praecipua igitur auctoritas, hoc est, originis ratio, est in patre solo, quod unus ille a nullo est. In Symbolo tamen sic accipi potest, ut Dei nomen non sit personae proprium, sed in genere positum, quod mox per Patris, Filii, et Spiritus sancti vocabulum distinguatur in unum Deum: quae naturae vox comprehendit Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, hoc est, tres personas. AU. Credis in sanctam ecclesiam? BA. Non. AU. Quid ais? non credis? BA. Credo sanctam ecclesiam, quae est corpus Christi, hoc est, congregatio quaedam omnium per universum orbem, qui consentiunt in fide evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totum suam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; a cujus consortio resecatur quisquis admittit crimen lethale. AU. Cur horres dicere: Credo in sanctam ecclesiam? BA. Quia sic me docuit divus Cyprianus, in solum Deum esse credendum, in quo simpliciter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia vero proprie dicta, quanquam non constat nisi ex bonis, tamen ex hominibus constat, qui ex bonis possunt fieri mali, qui falli possunt et fallere. AU. Quid sentis de communione sanctorum? BA. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus ecclesiis plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit: Sequitur namque post hunc sermonem, Sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem. Ac nonnullis videtur haec pars non esse diversa a superiore, sed explicare et infigere quod modo dictum erat, Sanctam ecclesiam: ut nihil aliud sit ecclesia, quam unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius spei professio, ejusdem spiritus, eorundem sacramentorum participatio: breviter, talis quaedam commu-

nis bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est membrorum corporis inter ipsa societas, sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Caeterum extra societatem hanc ne propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem nisi reconcilietur sanctae congregationi: et ideo sequitur, Remissionem peccatorum: quia extra ecclesiam non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se poenitentia, aut exerceat opera misericordiae. In ecclesia, inquam, non haereticorum, sed sancta, hoc est, spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum per baptismum, et, post baptismum, per poenitentiam et claves ecclesiae datas. AU. Ista sunt adhuc sani hominis. Credisne futurum carnis resurrectionem? BA. Frustra crederem caetera, si hoc, quod est omnium caput, non crederem. AU. Quid sentis, cum dicis carnem? BA. Corpus humanum, humana anima animatum. AU. Num unaquaeque anima recipiet suum corpus, quod exanime reliquerat? BA. Idem hinc, unde demigrarat. Et ideo in symbolo Cypriani additum est, Hujus carnis. AU. Qui fieri potest, ut corpus jam toties ex aliis in alia versum possit idem reviviscere? BA. Qui potuit quidquid vult ex nihilo creare, an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est, in pristinam naturam restituere? Non anxie disputo, quibus modis id fiat: mihi satis est, quod qui promisit hoc futurum, sic verax est, ut mentiri non possit; sic potens est, ut, quidquid velit, nutu valeat efficere. AU. Quid opus erit tum corpore? BA. Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui hinc totus afflictus erat pro Christo. AU. Quid sibi vult, quod addit: Et vitam aeternam? BA. Ne quis suspicetur nos sic revicturos, quemadmodum sub verum tempus reviviscunt ranae, rursus moriturae. Nam hic duplex mors est: corporis, bonis ac malis omnibus communis; et animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem piis erit aeterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, senio, fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo; sed spirituale factum spiritus arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus sollicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contra impios mors aeterna possidebit, tum corporis, tum animi. Nam et corpus habebunt ad aeternos cruciatus immortale, et animum peccatorum stimulis semper afflictum absque spe veniae. AU. Credis haec ex animo ac serio? BA. Sic, inquam, ut mihi minus certum sit, te mecum colloqui. AU. Ego cum essem Romae, non omneis reperi aequae sincere credentes. BA. Imo si excutias, reperies et alibi multos, quibus haec non aequae persuasa sunt. AU. Cum in tam multis et arduis consentias nobiscum, quid obstat quo minus totus sis noster? BA. Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor orthodoxus, etiamsi vitam meam nolim praestare; tametsi sedulo

conor, ut professioni respondeat. A. Unde igitur tantum bellum inter vos et orthodoxos? B. Exquire. Sed heus medice, si non poenitet huius praemii, sumes nobiscum prandiolum, et a prandio per otium percunctaberis de singulis; praebabo brachium utrumque: inspicias excrementa, tum crassiora, tum liquidiora. Denique facies, si videbitur, totius huius pectoris anatomiam, quo certius de me iudices. A. At religio est tecum mensam habere communem. B. Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent aut peccent aegroti. A. Sed vereor ne videar favere haereticis. B. Imo nihil est sanctius, quam favere haereticis. A. Qui sic? B. Nonne Paulus optavit anathema fieri pro Iudaeis plus quam haereticis? An non favet ille, qui studet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? A. Maxime. B. Sic igitur fave, nec erit quod metuas. A. Nunquam audiivi aegrotum commodius respondentem. Age, duc me ad prandium. B. Medice accipieris, et ut decet apud aegrotum; et sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo secius animus idoneus sit ad disputandum. A. Fiat bonis avibus. B. Imo malis piscibus fiet: nisi forte nunc oblitus es esse diem Veneris. A. Id quidem est praeter symbolum nostrum.

ΓΕΡΟΝΤΟΛΟΓΙΑ sive OXHMA.

EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION.

Eu. Quas novas aves heic ego video? Nisi me fallit animus, aut parum prospiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos considentes, Pampirum, Polygamum, et Glycionem. Certe ipsi sunt. P. Quid tibi vis cum tuis vitreis oculis, fascinator? Congredere propius, Eusebi. P. Salve multum exoptate Eusebi. G. Bene sit tibi, vir optime. Eu. Salvete vos omnes una salute, pariter mihi carissima capita. Quis deus, aut casus deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo nostrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius caduceo suo non potuisset melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? P. Sedemus. Eu. Video; sed qua de caussa? P. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. Eu. Ad mercatum? P. Scilicet; sed spectatores magis, quam negotiatores: quanquam aliis aliud est negotii. Eu. Et nobis eodem est iter. Verum quid obstat, quo minus eatis? P. Nondum convenit cum aurigis. Eu. Difficile genus hominum. Sed visne, ut illis imponamus? P. Liberet, si liceret. Eu. Simulemus nos velle simul abire pedites. P. Citius credant caneros volaturos, quam nos tam grandes pedibus hoc iter confecturos. G. Vultis rectum verumque consilium? P. Maxime. G. Illi potant: id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. P. Admodum diluculo venias oportet, si sobrium aurigam velis. G. Quo maturius perveniamus Antverpiam, nobis quatuor solis currum

stipulemur. Contemnendum censeo tantillum pecuniae. Hoc damni multis commoditatibus pensabitur; sedebimus commodius, ac multis fabulis suavissime transigemus hoc iter. Po. Recte suadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo sit. Quin et juxta Graecorum proverbium liberius loquemur, non de plastro, sed in plastro. GL. Transegi. conscendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, posteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi carissimos olim sodales. EU. Ac mihi videor repubescere. Po. Quot annos supputatis, ex quo Lutetiae conviximus? EU. Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. PA. Tum videbamur omnes aequales. EU. Ita ferme eramus, aut si quid erat discriminis, perpusillum erat. PA. At nunc quanta inaequalitas! Nam Glycion nihil habet senii, et hujus avus videri queat Polygamus. EU. Profecto sic res habet. Quid rei in causa? PA. Quid? aut hic cessavit ac restitit in cursu, aut ille antevertit. EU. Ohe, non cessant anni, quantumvis cessent homines. Po. Dic bona fide, Glycion, quot annos numeras? GL. Plures quam ducatos. Po. Quot tandem? GL. Sexaginta sex. EU. O *Τῆδε τοῦ γῆρας*, quod ajunt. Po. Sed quibus tandem artibus remoratus es, senectutem? Nam neque canities adest, neque rugosa cutis: vigent oculi, nitet utrinque dentium series; color vividus est, corpus succulentum. GL. Dicam artes meas; modo tu vicissim narres nobis artes tuas, quibus senectutem accelerasti. Po. Recipio, me facturum. Dic igitur, quo te contulisti, relictâ Lutetia? GL. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, dispicere coepi de deligendo vitae genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumspiciebam quid cuique succederet, quid secus. Po. Miror, tibi tantum fuisse mentis, cum Lutetiae nihil fuerit te nugacius. GL. Tum ferebat aetas. Et tamen, o bene, non heic meo Marte rem omnem gessi. Po. Mirabar. GL. Prius quam quidquam aggrederer, adii quendam e civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totiusque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem judicio etiam felicissimum. EU. Sapiebas. GL. Hujus usus consilio duxi uxorem. Po. Pulcre dotatam? GL. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, *τὴν κατ' αὐτόν*. Nam et mihi res erat mediocris. Ea res mihi plane cessit ex animi sententia. Po. Quot annos tum eras natus? GL. Viginti ferme duos. Po. O te felicem! GL. Non totum hoc fortunae debeo, ne quid erres. Po. Qui sic? GL. Dicam. Alii prius diligunt quam deligant; ego judicio delegi quam diligerem: et tamen hanc magis duxi ad posteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi suavissime annos non plures octo. Po. Reliquit orbem? GL. Imo superest quadriga liberorum; filii duo, filiae totidem. Po. Privatusne vivis, an magistratu fungeris? GL. Est mihi munus publicum, poterant contingere majora: verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignita-

tis, ut me vindicaret a contentu; caeterum minime molestis negotiis obnoxium. Ita nec est, quod quisquam objiciat, me mihi vivere; et est unde nonnunquam et amicis dem operam. Hoc contentus nihil unquam magis ambii. Verum sic gessi magistratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulcrius duco, quam ex muneris splendore dignitatem mutuo sumere. EU. Nihil verius. GL. Sic inter cives meos consenui, carus omnibus. EU. Isthuc vero difficillimum est, cum non abs re dictum sit: Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam: et felicitatis semper invidiam esse comitem. GL. Insignem felicitatem comitari solet invidia: mediocritas tuta est. Et hoc mihi perpetuum studium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam quam Graeci vocant ἀποχλαρ, quantum licuit, amplexus sum. Nullis negotiis ingressi memet; sed praecipue continui me ab his, quae sine offensa multorum suscipi non poterant. Itaque si juven- dus erit amicus, sic illi benefacio, ut hac de caussa nullum mihi parem inimicum. Et si quid ortum fuerit simultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut dissimulatione patior inter- mori: a contentione semper abstineo: quae si inciderit, malo rei, quam amicitiae facere jacturam. In caeteris Mitionem quendam ago: nulli laedo os, arrideo omnibus, saluto ac resaluto benigniter: nullius animo repugno; nullius institutum aut factum damno, ne- mini me praefero; patior suum cuique pulcrum esse. Quod taceri velim, nemini credo. Aliorum arcana non scrutor; et si quid forte novi, nunquam effutio. De his qui praesentes non sunt, aut taceo, aut amice loquor ac civiliter. Magna pars simultatum inter ho- mines nascitur ex linguae intemperantia. Alienas simultates nec ex- cito nec alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus haecenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. PA. Non sensisti gravem caelibatum? GL. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optassem illam una mecum consenescere liberisque communibus frui: sed quando aliter visum est superis, judicavi sic magis expedire utrique: neque caussam putavi, cur me inani luctu dis- cruciarem, praesertim cum is nihil prodesset defunctae. PO. Nun- quamne incessit libido repetendi matrimonii, praesertim cum istud tibi feliciter cessisset? GL. Incessit: sed liberorum caussa duxeram uxorem, liberorum caussa rursus non duxi. PO. At miserum est cubare solum totas noctes. GL. Nihil est difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates caelibatus. Quidam omni ex re decerpunt si quid est incommodi: qualis fuisse videtur Crates ille, cujus titulo fertur epigramma vitae mala colligens. Ni- mirum his placet illud, Optimum non nasci. Mihi magis arridet Metrodorus, undequaue decerpens si quid inest boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel

oderim vel expetam. Ita sit, ut si quid obtingat boni, non efferar, aut insoleam: si quid decedat, non admodum crucier. P. A. Nae tu philosophus es vel ipso Thalete sapientior, si quidem istud potes. G. L. Si quid aegritudinis obortum est animo, ut multa fert hujusmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, sive sit ira ex offensa, sive quid aliud indigne factum. P. O. At sunt quaedam injuriae, quae vel placidissimo moveant stomachum: tales sunt frequenter et famulorum offensae. G. L. Nihil ego patior residere in animo meo. Si mederi queam, medeor: sin minus, sic cogito: Quid proderit me ringi re nihilo melius habitura? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret a me ratio, quod paulo post tempus esset impetraturum. Certe nullus est tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. E. U. Nihil mirum, si tu non senescis, qui tali sis animo. G. L. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cumprimis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi vel liberis meis probro esse posset. Nihil enim irrequietius animo sibi male conscio. Quod si quid culpa admissum est, non eo cubitum prius quam me Deo reconciliato. Verae tranquillitatis seu, ut Graece dicam, εὐθυμίας, fons est, bene conveniat cum Deo. Nam qui sic vivunt, his nec homines magnopere nocere possunt. E. U. Num quando te cruciat metus mortis? G. L. Nihilo magis quam macerat dies nativitatis. Scio moriendum: ista sollicitudo fortassis adimat mihi aliquot vitae dies, certe nihil possit adjicere. Itaque totam hanc curam superis committo: ipse nihil aliud curo, quam ut bene suaviterque vivam. Non potest autem suaviter, nisi qui bene. P. A. At ego senescerem taedio, si tot annos degerem in eadem urbe, etiamsi Romae contingat vivere. G. L. Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil: longinquae vero peregrinationes ut prudentiam addunt fortassis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor tutius totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus videre in historiis, quam si viginti totos annos, ad Ulyssis exemplum, per omnes terras mariaque volitarem. Habeo praediolum, quod abest ab urbe non plus quam duobus millibus passuum: ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus: atque ibi recreatus redeo novus hospes in urbem: nec aliter saluto ac salutor, quam si renavigassem ex insulis nuper inventis. E. U. Non adjuvas valetudinem pharmacis? G. L. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam nec devoravi catapotia nec hausi potiones. Si quid oboritur lassitudinis, moderatione victus aut rusticatione propello malum. E. U. Nihilne tibi cum studiis? G. L. Est. Nam in his est praecipua vitae oblectatio: verum his oblecto me, non macero, siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitae, non autem ad ostentationem. A cibo sumto aut pascor litteratis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam. tum surgo, et, arrepta testudine, paulisper obambulans in cubiculo,

vel cantillo, vel repeto mecum quid legerim: et, si in promptu est congerro, refero. mox ad librum redeo. EU. Dic mihi bona fide, nullane sentis incommoda senectutis, quae feruntur esse plurima? GL. Somnus aliquanto deterior est, nec perinde tenax memoria nisi quid infixero. Liberavi fidem meam. Exposui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit senii. PO. Equidem nihil celabo tam fidos sodales. EU. Narrabis etiam tacituris. PO. Cum agerem Lutetiae, quam non abhorruerim ab Epicuro, nostis ipsi. EU. Sane meminimus; sed arbitrabamur te mores eos una cum adolescentia Lutetiae relicturum. PO. Ex multis quas illic adamaram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. EU. In aedes paternas? PO. Recta; sed mentitus eam esse conjugem cujusdam amici mei, qui mox esset venturus. GL. Id credidit pater? PO. Imo rem olfecit intra quadriduum. Mox saeva jurgia. Nec tamen interim temperabam a conviviis, ab alea, caeterisque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans se tales gallinas alere velle domi, ac subinde minitans abdicationem; verti solum, et cum gallina mea gallus alio demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. PA. Unde res suppetebat? PO. Non-nihil furtim dabat mater, ac praeterea conflatum est aeris alieni plus satis. EU. Reperiebantur tam fatui, qui tibi crederent? PO. Sunt qui nullis credant libentius. PA. Quid tandem? PO. Tandem ubi pater serio pararet abdicationem, intercesserunt amici, ac bellum hoc his legibus composuerunt, ut nostratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. EU. Erat uxor? PO. Intercesserant verba futuri temporis, sed accesserat congressus praesentis temporis. EU. Qui licuit igitur ab illa divertere? PO. Post rescitum est, meae Gallae Gallum esse maritum, unde pridem se subduxerat. EU. Ergo nunc habes uxorem? PO. Non nisi praeter hanc octavam. EU. Octavam? Non sine augurio dictus es Polygamus. Fortassis steriles omnes decessere. PO. Imo nulla non reliquit aliquos catulos domi meae. EU. Ego malim totidem gallinas, quae mihi ponerent ova domi. Non taedet polygamiae? PO. Adeo taedet, ut si haec octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus gallinaceus tot gallinas possideat. EU. Equidem haud miror, gallinae, si parum pinguisti, quodque tantum senii tibi collegeris. Nihil enim aequae accelerat senectutem, quam immodicae atque intempestivae computationes, impotentes amores mulierum, et salacitas immoderata. Sed quis alit familiam? PO. Ex obitu parentum accessit res mediocris, et graviter laboratur manibus. EU. Descivisti igitur a litteris? PO. Plane ab equis, quod ajunt, ad asinos; ex heptatechno factus monotecnus faber. EU. Miser, toties tibi ferendus erat luctus, toties coelibatus? PO. Nun-

quam vixi coelebs ultra dies decem, semperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitae meae summam. Atque utinam Pampirus narret nobis suae quoque vitae fabulam, qui satis bene portat aetatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis est grandior. PA. Dicam equidem, si vobis audire vacat tale somnium. EU. Imo volupe fuerit audire. PA. Ubi domum redissem, statim pater senex urgere coepit, ut aliquod vitae genus amplecterer, unde nonnihil quaestus accederet rei familiari: ac post longam consultationem placuit negotiatio. PO. Miror hoc vitae genus arripisse potissimum. PA. Eram natura sitiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maxime videbatur apposita negotiatio. Quibus ex rebus nascitur et prudentia. PO. Sed misera; videlicet quae plerumque magnis malis sit illis emenda. PA. Sic est. Itaque pater numeravit sortem satis amplam, ut dextro Hercule, ac bene fortunante Mercurio, negotiationem auspicarer. Simulque ambièbatur uxor cum amplissima dote; sed ea forma, quae vel indotatam commendare poterat. EU. Successit? PA. Imo prius quam redirem domum, perit et sors et usura. EU. Naufragio fortassis. PA. Plane naufragio. Nam impigius in scopulum quavis Malea periculosiorem. EU. In quo mari occurrit iste scopulus, aut quod habet nomen? PA. Mare non possum dicere; sed scopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur alea; quo modo vos Graeci nominetis, nescio. EU. O te stultum! PA. Imo stultior pater, qui tantam summam crederet adolescenti. GL. Quid deinde factum est? PA. Nihil actum: sed coepi cogitare de suspensio. GL. Adeon' erat pater implacabilis? Nam res sarciri potest; et venia datur ubique protopiro; multo magis Pampiro debebatur. PA. Verum fortasse narras, sed interim miser excidi ab uxore. Nam parentes puellae, simul atque cognoverunt haec aspiscia, renunciarunt affinitatem. Et amabam ut qui perditissime. GL. Miseret me tui. Sed quid interim consilii tentatum est? PA. Id quod solet in rebus desperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor, undique audiebam, gurgēs, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an suspenderem me, an aliquo conficerem memet in monasterium. EU. Crudele consilium. Scio utrum elegeris mitius mortis genus. PA. Imo quod mihi tunc visum est crudelius; adeo mihi displicebam totus. GL. Atqui complures eo se deiciunt, ut suavius vivant. PA. Corraso viaticulo, furtim me subduxi procul a patria. GL. Quo tandem? PA. In Hiberniam. illic factus sum Canonicus ex horum genere, qui extime linei sunt, intime lanei. GL. Apud Hibernos igitur hibernasti? PA. Non, sed duos menses apud hos versatus navigavi in Scotiam. GL. Quid te offendit apud illos? PA. Nihil, nisi quod institutum illud mihi videbatur mitius quam pro meritis ejus, qui non uno suspensio dignus erat. EU. Quid in Scotia designatum est? PA. Il-

lic ex lineo factus sum pelliceus apud Carthusios. EU. Homines plane mundo mortuos. PA. Ita mihi visum est, cum audirem illos canentes. GL. Quid? canunt etiam mortui? Quot menses apud illos egisti Scotus? PA. Propemodum sex. GL. O constantiam! EU. Quid illic offendit? PA. Quia mihi visa est vita segnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum sani cerebri, ob solitudinem; ut arbitrator. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. PO. Quo deinde devolasti? PA. In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex instituto divi Benedicti, qui colore vestis testantur se lugere in hoc mundo; et inter hos, qui pro summa veste cilicium ferrent reti simile. GL. O gravem corporis macerationem! PA. Heic egi menses undecim. EU. Quid obstitit, quo minus illic maneres perpetuo? PA. Quia plus illic reperi caeremoniarum, quam verae pietatis. Praeterea audieram esse quosdam his multo sanctiores, quos Bernardus ad severiorem disciplinam revocasset, pulla veste mutata in candidam: apud hos vixi menses decem. EU. Heic quid offendeat? PA. Nihil admodum. Nam hqs reperi sat commodos sodales. Sed movebat me Graecorum proverbium: *δεῦ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν*. Itaque decretum erat aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam esse quosdam Brigidenses, homines plane coelestes; ad hos me contuli. EU. Quot menses illic egisti? PA. Biduum, nec id sane totum. GL. Usque adeo placuit hoc vitae genus? PA. Non recipiunt, nisi qui mox obstringat se professioni. At ego nondum adeo insaniebam, ut facile me praeberem capistro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. GL. Quid deinde? PA. Ardebat animus amore sanctimoniae, nec usquam satis fiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam praeferentes crucem. Hoc signum mihi protinus arrisit; sed remorabatur electionem varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolorem, alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego ne quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas gessi. Verum ipsa re comperi, longe aliud esse circumferre crucem in pallio seu tunica, quam in corde. Tandem fessus inquirendo sic mecum cogitabam: Ut semel omnem sanctimoniam assequar, petam terram sanctam, ac redibo domum sanctimonia onustus. PO. Num eo profectus es? PA. Maxime. PO. Unde suppetebat viaticum? PA. Demiror istud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuisse. Sed nosti proverbium, *τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει*. GL. Quam artem circumferebas? PA. Chiromanticam. GL. Ubi eam didiceras? PA. Quid refert? GL. Quo praeceptore. PA. Eo, qui nihil non docet, ventre. Praedicebam praeterita, futura, praesentia. GL. Et sciebas? PA. Nihil minus; sed divinabam audacter, idque tuto, vide-

Nec prius accepto pretio. Po. An ars tam ridicula poterat alere
 te? P. A. Poterat, et quidem cum duobus famulis. Tantum est ubi-
 que fatuorum et fatuarum. Attamen cum Hierosolymam adirem,
 addideram me in comitatum cujusdam magnatis praedivitis, qui na-
 tus annos septuaginta negabat se aequo animo meriturum, nisi
 prius adisset Hierosolymam. Eu. Ac domi reliquerat uxorem? P. A.
 Atque etiam liberos sex. Eu. O senem impie pium! Atque illinc
 redisti sanctus? P. A. Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quam
 iveram. Eu. Sic, ut audio, excussus est religionis amor. P. A.
 Imo magis incanduit. Itaque reversus in Italiam addixi me mili-
 tia. Eu. Itane religionem venabaris in bello? quo quid esse potest
 sceleratius? P. A. Erat sancta militia. Eu. Fortassis in Turcas.
 P. A. Imo sanctius quiddam, ut tum quidem praedicabant. Eu.
 Quidnam? P. A. Julius secundus belligerabatur adversus Galles.
 Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experien-
 tia. Eu. Multarum, sed malarum. P. A. Ita post comperi. Et ta-
 men heic durius vixi, quam in monasteriis. Eu. Quid tum postea?
 P. A. Jam mihi vacillare coepit animus, utrum ad negotiationem in-
 termissam redirem, an religionem fugientem persequerer. Interim
 venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. Eu. Quid? ut
 simul esses et negotiator et monachus? P. A. Quidni? Nihil religio-
 sis ordinibus mendicantium: et tamen nihil similis negotiationi.
 Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt:
 penetrant omnes domos plebeiorum, nobilium, atque regum. Eu.
 At non cauponantur. P. A. Saepe nobis felicius. Eu. Quod genus
 ex his delegisti? P. A. Omnes formas expertus sum. Eu. Nulla pla-
 cuit? P. A. Imo perplacuerunt omnes, si licuisset statim negotiari.
 Verum perpendebam mihi diu sudandum in choro, priusquam cre-
 deretur mihi negotiatio. Jamque cogitare coepi de venanda Abba-
 tia: sed primum, non omnibus heic favet Delia, et saepe longa est
 venatio. Itaque consumtis hunc in modum annis octo, cum esset
 nuntiata mors patris, domum reversus, ex consilio matris duxi ux-
 rem, et ad veterem negotiationem redii. Gl. Dic mihi, cum tam
 subinde novam vestem sumeres, ac velut in aliud animal transfor-
 mareris, qui potuisti servare decorum? P. A. Qui minus quam hi
 qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt perso-
 nam? Eu. Dic nobis bona fide, qui nullum vitae genus non exper-
 tus es, quod omnium maxime probas? P. A. Non omnibus omnia
 congruunt: mihi nullum magis arridet, quam hoc quod secutus
 sum. Eu. Multa tamen incommoda habet negotiatio. P. A. Sic est.
 Sed quando nullum vitae genus omnibus caret incommodis, hanc
 spartam, quae contigit, orno. Verum nunc superest Eusebius, qui
 non gravabitur apud amicos vitae suae scenam aliquam explicare.
 Eu. Imo totam fabulam, si videtur: nam habet actus non multos.
 Gl. Erit magnopere gratum. Eu. Ubi redissem in patriam, annum

apud me deliberavi quodnam vitae genus amplecti vellem; simulque me ipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est praebenda, quam vocant, satis opimi proventus: accepi. GL. Vulgo male audit hoc vitae genus. EU. Mihi, ut sunt res humanae, satis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subito velut e coelo dari tot comoda, dignitatem, aedes honestas beneque instructas, annuos redditus satis amplos, sodalitium honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? PA. Illic me luxus offendeat, et concubinarum infamia; tum quod plerique istius generis odere litteras. EU. Ego non specto quid agant alii, sed quid mihi sit agendum: et melioribus me adjungo, si non possum alios meliores reddere. PO. In isto genere vixisti perpetuo? EU. Perpetuo, nisi quod interim quatuor annos primum egi Patavii. PO. Quam ob rem? EU. Hos annos ita partitus sum, ut sesquiannum darem studio medicinae, reliquum tempus theologiae. PO. Cur id? EU. Quo melius et animum et corpus meum moderarer, nonnunquam et amicis consulerem. Nam et concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic hactenus satis tranquille vixi, contentus unico sacerdotio, nec praeterea quidquam ambiens, recusaturus etiam si offeratur. PA. Utinam liceret discere, quid agant caeteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus! EU. De nonnullis possum commemorare quaedam; sed video nos non procul abesse a civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diversorium: ibi per otium de caeteris conferemus affatim. *Hugutio auriga.* Unde tam miseram sarcinam nactus es, lusce? *Henricus auriga.* Imo quo tu defers istud lupanar, ganeo? *Hug.* Debueras istos frigidos senes alicubi effundere in urticetum, ut calescerent. *Hen.* Imo tu istum gregem cura ut praecipites alicubi in profundam lamam, ut refrigerentur; nam calent plus satis. *Hu.* Non soleo praecipitare sarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te sex Carthusienses dejecisse in coenum sic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quasi re bene gesta, ridebas. *Hu.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant curruui meo. *Hen.* At mei senes egregie sublevarunt currum meum, per totum iter perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non soles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi seneculi boni sunt. *Hug.* Qui scis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cerivisiam insigniter bonam. *Hug.* Haha hae. Sic tibi boni sunt.

Π Τ Ω Χ Ο Η Λ Ο Υ Σ Ι Ο Ι .

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, PANDOCHEUS, UXOR.

CO. Atqui postorem decet hospitalitas. PAS. Pastor sum-ovium; non amo lupos. CO. At non perinde fortassis odisti lupos. Sed quo tandem merito sic abhorres a nobis, ut ne tecto quidem digne

ris? Neque enim te gravabimus coena. P. A. S. Dicam, quia si conspiceretis in aedibus meis gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc soletis referre gratiam communicati hospitii. Co. Non omnes sumus istiusmodi. P. A. S. Sitis cujusmodi voletis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. Co. Si ita stat sententia, saltem indica diversorium aliud. P. A. S. Est in hoc vico diversorium publicum. Co. Quod habet signum? P. A. S. In tabula pensili videbitis canem os ingerentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem sedet lupus. Co. Signum inauspicatum. P. A. S. Fruamini. B. E. Quod genus pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. Co. Si non melius pascit oves, quam nos, oportet esse parum obesas. B. E. In malis rebus opus est bono consilio. Quid fiet? Co. Perfricanda frons est. B. E. Nimirum inutilis est pudor, cum urget necessitas. Co. Admodum: sanctus Franciscus aderit nobis. B. E. Pro fortuna. Co. Non exspectabimus pandochei responsum pro foribus, sed recta irrumpemus in ipsum vaporarium, nec facile patiemur nos ejici. B. E. O facinus impudens! Co. Hoc satius, quam noctem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacculo, et resumpturus, ubi videbitur. B. E. Scilicet, sic res ipsa suadet. P. A. S. Quod animantium genus hic video? Co. Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. P. A. N. An Deus talibus servis delectetur, nescio: ego mihi nolim multos esse domi. Co. Quam ob rem? P. A. N. Quia ad edendum et bibendum plus quam viri estis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis praedicare eum esse virginem, et ille habet tot filios? Co. Spiritus filii sumus, non carnis. P. A. N. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis pessimum est, animus est: corpore nimium valetis, planeque melius habetis ista parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem et filias. Co. Tu forte suspicaris nos esse ex eorum genere, qui degenerant a progenitoris instituto: nos sumus observantes. P. A. N. Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessime. Co. Quam ob rem, te quaeso? P. A. N. Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratissimum. Co. At laboramus vobis. P. A. N. Vultis ostendam vobis quo modo laboretis? Co. Ostende. P. A. N. Inspicite picturam vobis proximam ad laevam: illic videtis vulpem concionantem, sed a tergo anser collum profert e cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominens pars ovis occultatae sub veste. Videtis simiam assidentem aegroti in veste Franciscana; altera manu praefert crucem, alteram habet in crumena aegrotantis. Co. Non inficiamur hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur, etiam saepe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem vestis tegit multos bonos viros. Vestis ut neminem reddit meliorem, ita nullum red-

dit deteriore. Proinde iniquum est, quenquam ex veste aestimare: alioqui tua vestis, qua nonnunquam uteris, esset execranda, quae multos tegit fures, homicidas, veneficos et adulteros. PAN. De veste cedam, si numeretis. Co. Rogabimus Deum pro te. PAN. Ego vicissim pro vobis, operam opera pensans. Co. Atqui non ab omnibus accipiendum. PAN. Cur vobis religio est contingere pecuniam? Co. Quia pugnat cum professione nostra. PAN. Itidem cum mea professione pugnat admittere gratuitum hospitem. Co. At nos cogit regula non contingere pecuniam. PAN. At mea regula diversum praecipit. Co. Ubi est tua regula? PAN. Lege versus istos:

Hospes in hac mensa, fuerint cum viscera tensa,

Surgere ne properes, ni prius annumeres.

Co. Nos non erimus tibi sumtui. PAN. At qui non sunt sumtui, ne quaestui quidem sunt. Co. Deus abunde pensabit, si quid officii nobis praestiteris. PAN. Istis verbis non alo familiam. Co. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. PAN. Non fert tales homines hoc vaporarium. Co. Itane nos ejicis, fortassis hac nocte devorandos a lupis? PAN. Lupus lupinam non est, ut nec canis caninam. Co. Crudelis esses, si hoc faceres Turcis: quales quales sumus, homines sumus. PAN. Surdo canitis. Co. Tu molliter foves corpus tuum nudus recubans post vaporarium; et nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam si parcant lupi. PAN. Sic vixit Adam in paradiso. Co. Vixit, sed innocens. PAN. Et ego innocens. Co. Fortassis detracta syllaba prima. At vide, si tu nos nunc extrudis e paradiso tuo, ne Deus te non recipiat in suum. PAN. Bona verba. Ux. Mi vir, tot tua malefacta saltem hoc beneficio pensa: patere hos hac nocte tecto nostro uti: sunt viri boni, senties quaestum hinc fieri uberiores posthac. PAN. Ecce deprecatricem; suspicor convenire inter vos: nec admodum lubens audio hoc elogium a muliere, Viri boni. Ux. Hau: non ita est, sed cogita quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis; saltem hac eleemosyna redime tua peccata, ne ejicias hos, quos optaris tibi adesse morienti. Scurras et sannibnes recipis saepenumero; et hos extrudis? PAN. Unde ista concionatrix nobis? Api tu et cura rem culinariam. Ux. Id quidem fiet. BE. Mitescit, et sumit indusium lineum. spero fore recte. Co. Et mensam insternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hospites; alioqui nobis erat exulandum. BE. Feliciter cecidit, quod e proximo oppidulo retulimus nobiscum lagunculam vini, et agni coxam assam: alioqui hic, ut video, ne foenum quidem impertisset nobis. Co. Jam accubere pueri: adjungamus nos in mensae partem, sic tamen, ne cui incommodemus. PAN. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nulum habeo convivam, praeter domesticos et vos inutiles. Co. Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. PAN. Frequentius quam vellem. Co. Noli laborare; vivit adhuc Christus, qui non deseret suos.

PAN. Audiui vos dici evangelicos: et evangelium prohibet per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video: nec panes modo circumfertis, verum etiam vinum et delicias carnum. Co. Fruere nobiscum, si libet. PAN. Meum vinum ad istud collatum vappa est. Co. Gusta et de carnibus; nobis enim superest. PAN. O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, praeter caules et laridum rancidum. Co. Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostra nihil refert, quibus vescamur. PAN. Cur igitur non circumfertis caules et vappam? Co. Quoniam haec nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pransi sumus. PAN. Gratis pransi? Co. Maxime. Imo gratias etiam egerunt, et abeuntes his apophoretis onerarunt. PAN. Unde venitis? Co. E Basilea. PAN. Hui, e tam longinquo? Co. Sic est. PAN. Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine famulatio, sine armis, sine commeatu? Co. Vides qualecunque vestigium evangelicae vitae. PAN. Mihi videtur errorum vita, qui vagantur cum reticulo. Co. Tales erronei erant Apostoli: talis erat et dominus Jesus. PAN. Nostis artem claustrum? Co. Nihil minus. PAN. Unde igitur suppetit victum? Co. Ab eo, qui promisit. PAN. Quis ille? Co. Qui dixit, Nolite esse solliciti; haec omnia adjicientur vobis. PAN. Promisit, sed quaerentibus regnum Dei. Co. Id facimus pro virili. PAN. Apostoli clarebant miraculis, sanabant aegrotos: proinde non mirum illis ubique suppetisse victum: vos nihil tale potestis. Co. Possemus, si similes essemus Apostolis, et si res posceret miraculum. At miracula data sunt ad tempus incredulis; nunc nihil opus nisi pia vita. Et saepe felicius est aegrotare, quam valere; saepe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? Co. Quod possumus, pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus, ubi se dederit occasio: nonnunquam et concionamur, sicubi comperimus pastores mutos: si non datur prodesse, damus operam ne quem laedamus moribus et lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari! Nam dies est apud nos festus. Co. Cui divo? PAN. Antonio. Co. Fuit is quidem vir bonus; sed unde dies festus? PAN. Dicam. Abundat hic vicus subulcis propter vicinum nemus glandiferum. Et persuasum est, Antonio delegatam curam ejus pecoris: et ideo colunt illum, ne saeviat neglectus. Co. Utinam vere colerent illum! PAN. Quo pacto? Co. Sanctissime coluit divos, quisquē imitatus est. PAN. Tofus hic vicus cras perstrepet compotationibus, saltationibus, lusibus, rixis et pugnis. Co. Sic ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius non saevit in homines ipso pecore stultiore. Qualem habetis pastorem? mutum ac malum? PAN. Qualis sit aliis, nescio; mihi optimus est: nam hic potat totos dies: neque quisquam plures adducit aut meliores combibones

magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abesse. Co. Nos, experti sumus parum commodum. PA. Quid audio? salutastis hominem? Co. Ambivimus apud illum hospitium; ille non aliter quam lupos abegit a limine, et huc jussit abire. PAN. Ha, ha, nunc intelligo. Hinc est, quod noluit adesse, quod sciret vos heic futuros. Co. Estne mutus? PAN. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac strenue boät in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. Co. Estne peritus sacrarum litterarum? PAN. Ait se peritissimum: sed quidquid talium rerum didicit, didicit in secreta confessione, sic ut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa, qualis est populus, talis est sacerdos, et plane nacta est suum patella operculum. Co. Fortasse non dabit locum concionato. PA. Dabit, ad me recipio; sed hac lege, ne quid in illum jaculere, quemadmodum plerique soletis. Co. Rei malae assueverunt, qui hoc solent: ego clam admoneo pastorem, si quid offendit: quod superest, episcoporum est munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video vos esse viros bonos. Sed quid sibi vult ista vestium varietas? Nam plerique hoc ipso judicant vos esse malos, quod sic vestiamini. Co. Unde id? PAN. Nescio, nisi quod tales mihi comperiantur. Co. Multi hoc ipso judicant nos esse sanctos, quod sic vestiamur: peccant utrique; sed tamen humanius peccant, qui ex veste bene de nobis suspicantur, quam qui male. PAN. Esto sane. Sed quae tandem utilitas tot discriminum? Co. Quid tu censes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, nisi in pompis, aut in bellis: in pompis enim circumferuntur variae personae, sanctorum, Judaeorum, ethnicorum: has ex diverso cultu dignoscimus. In bellis autem hoc praestaret cultuum varietas, ut suum quaeque vexillum copiae sequerentur, neque fieret ordinum confusio. Co. Pulcre dicis; et haec vestis est militaris: alius alium ducem sequimur; sed omnes militamus sub uno Caesare Christo. Verum in veste tria spectanda sunt. PAN. Quae? Co. Necessitas, usus et decorum. Cur sumimus cibum? PAN. Ne pereamus fame. Co. Sic aliquando sumenda vestis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. Co. Hoc melius praestat haec vestis, quam tua: tegit enim et caput et collum et scapulas, unde plurimum est periculi. Usus postulat varia vestium genera. Equitatus convenit brevis, quiescenti, longa; in aestate tenuis, in hieme densa. Sunt Romae, qui singulis diebus ter commutant vestem: mane sumunt duplicatam pellibus, sub meridiem accipiunt simplicem, rursus sub nocte aliquanto crassiorem. Verum non omnibus suppetunt mutatoria: proinde haec vestis reperta est, una ad plurimos usus accommodata. PA. Qui sic? Co. Si fiat Boreas, aut si fervet sol, adducimus cucullam: si calor offendit, demittimus in tergum: si quiescendum est, demittimus vestem: si ambulandum, subducimus, aut succingi-

mus etiam. P. A. N. Non pessime sapuit, quisquis hoc invenit. C. O. Est autem hoc ad bene vivendum praecipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus: alioqui si deliciis aut affectibus indulgere coeperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit, quae una tot commoditatibus subserviret. P. A. N. Assentior. C. O. Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bona fide, si tu sumeres uxoris tuae vestem, nonne dicerent omnes te facere praeter decorum? P. A. N. Dicerent me insanire. C. O. Quid tu diceres, si illa sumeret vestem tuam? P. A. N. Fortasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam bonis fustibus. C. O. Atqui nihil refert, qua veste utaris. P. A. N. Heic plurimum refert. C. O. Nec mirum. Nam et ethnicorum leges puniunt virum ac foeminam, si diversi sexus cultum sumserint. P. A. N. Nec injuria. C. O. Age, quid si senex octogenarius sumeret sibi vestitum adolescentis quindecim annos nati, aut contra, si juvenis sumeret vestem senis, nonne dicant omnes, rem esse fustuario dignam? Aut si anus coleretur ad modum adolescentulae, et contra? P. A. N. Admodum. C. O. Itidem, si laicus sumat cultum sacerdotis, contra sacerdos laici. P. A. N. Uterque faceret indecore. C. O. Quid si privatus sumeret ornamentum principis, aut sacerdos privatus episcopi, num faceret indecore? P. A. N. Scilicet. C. O. Quid si civis sumeret cultum militis, plumas, ceteraque stultitiae Thrasonicae insignia? P. A. N. Rideretur. C. O. Quid si inter milites Anglus gestaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? P. A. N. Faceret impudenter. C. O. Quid itaque miraris nostrum hunc cultum? P. A. N. Quid intersit inter privatum et principem, inter virum ac foeminam, scio: quid intersit inter monachum ac non monachum, nescio. C. O. Quid interest inter pauperem et divitem? P. A. N. Fortuna. C. O. Et tamen indecorum esset, si pauper imitaretur cultum divitis. P. A. N. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. C. O. Quid inter fatuum et sapientem? P. A. N. Aliquanto plus quam inter divitem et tenuem. C. O. Nonne moriones aliter vestiuntur, quam qui sapiunt? P. A. N. Nescio quid vos deceat, attamen vester cultus non multum abest ab illorum cultu, si quis addat auriculas et tintinnabula. C. O. Hoc plane deest: et sumus hujus mundi moriones, si modo vere sumus quod profitemur. P. A. N. Quid vos sitis, nescio: illud scio, multos esse moriones, gestantes auriculas et tintinnabula, qui plus sapiant iis, qui gestant pilea suffulta pellibus, epomides, relinquaue sapientum insignia. Itaque mihi stultissimum videtur, sapientiam profiteri veste potius quam ipsa re. Vidi quendam plus quam morionem, qui gestabat vestem usque ad talos demissam, epomidem magistri nostri: aderat et vultus, qui videri posset gravis theologi: disputabat apud omnes non sine specie gravitatis: magnatibus autem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum stultitiae genere superaret omnes. C. O. Quid igitur tu postulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo vestem? P. A. N. Fortassis hoc

postularet aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repraesentare veste quicquid est in animo. Co. Urges tu quidem, sed tamen arbitror non sine causa vestem suam additam morionibus. PAN. Ob quam? Co. Ne laedantur a quoquam, si quid imprudenter dixerint aut fecerint. PAN. Non dicam interim, quod ista res quosvis irritat potius ad laedendum, adeo ut frequenter e stultis fiant insani. Nec video cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio, morio qui sceleratione commiserit, praesidio stultitiae sinatur vivere: illud expeto, cur vos distinguamini cultu a caeteris? Nam si quaevis causa sufficit ad diversum cultum, oporteret pistorem aliter vestiri quam piscatorem, calcearium aliter quam vestiarium; aliter pharmacopolam quam oenopolam, aliter aurigam quam nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secus vestimini quam reliqui sacerdotes? Si laici, cur a nobis differtis? Co. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laicorum: et hoc intererat inter monachum et alium laicum, quod nunc interest inter frugalem et probum virum, suis manibus alentem familiam, et inter Snaphanum ex praedationum reditu jactantem sese: post Romanus Pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nacta est dignitatem, quae nunc nec laicorum est, nec sacerdotum; sed tamen hujus, qualisqualis est, non puduit aliquando Cardinales et summos Pontifices. PAN. At tandem decorum illud unde sumitur? Co. Nonnunquam ex ipsa rerum natura, nonnunquam ex consuetudine mortalium et opinione. Nonne judicarent omnes absurdum, si quis tergore bubulo sic vestiretur, ut cornua prominerent in capite, et cauda traheretur humi? PAN. Ridiculum sane. Co. Rursum si quis vestem haberet, quae faciem ac manus tegeret, pudenda ostenderet? PAN. Multo absurdus. Co. Ob id notati sunt ab ethnicis quoque scriptoribus, qui multitia sumerent foeminis etiam indecora. Verecundius enim est nudum esse, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veste pellucente. PAN. Ego puto totum hoc de cultu pendere a consuetudine ac persuasione mortalium. Co. Qui sic? PAN. Non multi sunt dies, quod heic diversati sunt, qui se praedicarent peragrasse varias regiones nuper inventas, et quas in priscorum cosmographorum picturis desideramus. Hi se narrabant pervenisse ad insulam quandam coeli temperatissimi, ubi summi dedecoris loco habebatur tegere corpus. Co. Isti fortassis belluarum ritu vivebant. PAN. Imo, ut aiebant, humanissimam agebant vitam. Degebant sub rege; eum comitabantur ad opus mane, non amplius quam horam, etiam singulis diebus. Co. Quid operis faciebant? PAN. Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco est, et tritico tum gratius tum salubrius: quo peracto redeunt ad suum quisque negotium, et quod cujusque libitum est animo, faciunt. Sancte educant liberos, vitant et puniunt flagitia, sed nullum acerbius quam adul-

terium. Co. Quo supplicio? P. A. N. Foemina ignoscitur; datur hoc sexui: caeterum viris adulterii convictis haec poena est, ut per omnem vitam in publicum prodeant membro pudendo velo obfecto. Co. O grave supplicium! P. A. N. Atqui consuetudo persuasit illis, hoc esse quovis supplicio gravius. Co. Ubi contemplor quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne satis esset si praecideret illi interulam supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret, caligas diversis coloribus variegaret; vestem, quae thoracem tegit ac brachia, totam conscinderet, veluti rete faciens e veste, scapulas et pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim dmitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum, ac sic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam si merionis cucullam adderet cum auriculis praelongis ac tintinnabulis? Et tamen sic ultro sese ornant milites, ac sibi placent: et reperiunt quibus hoc pulcrum videatur, cum nihil possit esse insanius. P. A. N. Imo non desunt honesti cives, qui hoc pro viribus aemulentur. Co. Atqui si quis nunc conetur Inderum aemulari cultum, qui plumis avium vestiuntur, nonne pueris omnibus videretur insanire? P. A. N. Prorsus. Co. Atqui quod nos miramur, etiam longe insanius est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum quod non commendet assuetudo: ita negari non potest, in vestibus esse quoddam decorum, quod apud sanos et cordatos semper decorum est: ac rursus indecorum, quod apud omnes, qui sapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt foeminas onustas longa vestis coronide, quae nobilitatem generis caudae longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam Cardinales dumtaxat in palliis. Et tamen res est adeo violenta consuetudo, ut non sit huic aut illi liberum mutare quod receptum est. P. A. N. Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi quid sentias, utrum existimes satius, monachos non differre a ceteris cultu, an differre? Co. Equidem arbitror simplicius et Christianius, non aestimari quenquam ex cultu, modo sit honestus ac decorus. P. A. N. Cur igitur vos non abjicitis cucullas? Co. Cur Apostoli non statim vescebantur cibus quibuslibet? P. A. N. Nescio: dic tu. Co. Quoniam obstabat invicta consuetudo. Quod enim penitus infixum est animis hominum, multoque usu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, subito tolli sine magna pernicie tranquillitatis humanae non potest: sed ita paullatim submovendum est, quemadmodum ille revulsit pilos caudae equinae. P. A. N. Tolerarem, si monachorum omnium esset unus cultus: tot discrimina quis ferat? Co. Hoc malum usus invexit, qui nihil non invehit. Benedictus non commentus est novum cultum, sed is quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam

formam, sed haec erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores additis quibusdam verterunt rem in superstitionem. Nonne videmus et hodie quasdam anus tenentes sui seculi cultum, qui multum, qui magis est diversus a cultu horum temporum, quam meus cultus abest a tuo? PAN. Videmus. CO. Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias prisci seculi. PAN. Ergo nihil habet aliud sanctimoniae cultus vester? CO. Nihil prorsus. PAN. Quidam jactant istos cultus praemonstratos divinitus a diva Virgine matre. CO. Ista sunt hominum somnia. PAN. Sunt qui desperent se posse a morbo revalescere, ni vestiantur cultu Dominicano: imo, qui ne sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. CO. Ista qui suadent, aut captatores sunt, aut fatui: qui credunt, superstitiosi. Deus non minus dignoscit nebulonem in veste Franciscana, quam in militari. PAN. At minor est plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. CO. Annon itaque pulcrum est imitari naturam? sed pulcrius vincere. PAN. Utinam vinceretis et rostrorum varietate! CO. Sed age, varietati quoque patrocinator, si pateris. Nonne aliter vestitur Hispanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Graecus, aliter Turca, aliter Saracenus? PAN. Scilicet. CO. Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexus, aetatis, et ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque haec intra unam Italiam. PAN. Credo. CO. Hinc nata est et nostra varietas. Dominicus sumsit cultum a probis agricolis ejus Hispaniae partis, in qua vixit: Benedictus a rusticis ejus Italiae partis, in qua vixit: Franciscus ab agricolis diversae partis, atque idem de caeteris. PAN. Proinde quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctius vixeritis. CO. Imo pejores vobis, qui parum pie viuentes gravius offendamus animos simplicium. PAN. Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec professionem? CO. Habes, o bone; vide ut serves: quaere a susceptoribus tuis, quid professus sis in baptismo, quam vestem illic acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam evangelicam professus sis? Desideras hominem patronum, qui patronum habeas Jesum Christum? Cum duceres uxorem, nihil professus es. Cogita quid debeas conjugii, quid liberis, quid familiae; et senties te plus habere sarcinae, quam si Francisci regulam professus esses. PAN. Credisne ullum pandocheum ingredi coelum? CO. Quidni? PAN. Multa fiunt ac dicuntur in hac domo, quae parum respondent Evangelio. CO. Quae? PAN. Alius bibit plus satis, alius obscoene loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant: denique an caetera sint casta, nescio. CO. His occurrendum est, quantum potes: si non potes, certe ne alas quaestus caussa haec mala, neve accersas. PAN. Nonnunquam parum bonae fidei sum in vino. CO. Qui sic? PAN. Ubi sensero illos plus satis

incallescere, largiter aquam admisceo. Co. Istud quidem levius est, quam si quibuscumque vendas vinum periculosi medicamenti infectum. PAN. Dic mihi serio, quot dies faisti in hoc itinere? Co. Mensem ferme. PAN. Quis interim vos curat? Co. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, et cognatos? PAN. Saepenumero. Co. Tu non habes nisi unam uxorem, nos centum: tu non nisi unicum patrem, nos centum: tu non nisi unicam domum, nos centum: tu non nisi paucos liberos, nos innumeros: tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Qui sic? Co. Quia latius se porrigit cognatio spiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus est Christus, et experimur verum quod pollicitus est. PAN. Nae tu mihi praeuisti sat lepidum convivium: emoriar, nisi malim hanc confabulationem, quam pastoris mei computationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et si posthac continget te hac facere iter, scito tibi hic paratum locum. Co. Quid si alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui similes. Co. Meliores, uti spero. PAN. Verum inter tam multos males quomodo dignoscam bonos? Co. Dicam paucis, sed in aurem. PAN. Dic. Co. Meminero: et faciam.

ABBATIS ET ERUDITAE

ANTRONIUS, MAGDALIA.

AN. Quam heic ego supellectilem video? MA. An non elegantem? AN. Nescio quam elegantem, certe parum decoram et puellae et matronae. MA. Quam ob rem? AN. Quia liborum plena sunt omnia. MA. Tu tantus natus, tum abbas et aulicus, nunquam vidisti libros in aedibus heroinarum? AN. Vidi, sed Gallice scriptos: heic video Graecos et Latinos. MA. An soli Gallice scripti libri docent sapientiam? AN. Sed decet hoc heroinas, ut habeant quo delectent otium. MA. An solis heroinis licet sapere et suaviter vivere? AN. Male connectis, sapere et suaviter vivere: non est; muliebri sapere: heroinarum est suaviter vivere. MA. Nonne omnium est bene vivere? AN. Opinor. MA. Qui potest autem suaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo qui potest suaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu probas eos, qui vivunt male, modo suaviter? AN. Arbitror illos bene vivere qui vivunt suaviter. MA. Sed ista suavis unde proficiscitur; e rebus extraneis, an ex animo? AN. E rebus extraneis. MA. O subtilem abbatem, sed crassum philosophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris suavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi quae velis, pecunia, honoribus. MA. Verum, si istis rebus Deus addiderit sapientiam, num vives suaviter? AN. Quid appellas sapientiam? MA. Hoc est, si intelligeres hominem non esse felicem, nisi bonis animi; opes, honores, genus neque feliciorum reddere neque meliorem. AN. Valeat ista quidem sapientia. MA. Quid si mihi suavis sit legere bonum

auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi suaviter vivere? AN. Ego non viverem. MA. Non quaero, quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. AN. Ego nolim meos monachos frequentes esse in libris. MA. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? AN. Quoniam expior illos minus morigeros: responsant ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro, ex Paulo. MA. Imperas igitur quae pugnant cum Petro et Paulo? AN. Quid illi doceant, nescio: sed tamen non amo monachum responsatorem: neque velim quenquam meorum plus sapere, quam ego sapiam. MA. Istud ita vitari possit, si tu des operam, ut quam plurimum sapias. AN. Non est otium. MA. Qui sic? AN. Quia non vacat. MA. Non vacat sapere? AN. Non. MA. Quid obstat? AN. Prolixae preces, cura rei domesticae, venatus, equi, cultus aulae. MA. Itane ista tibi sunt potiora sapientia? AN. Nobis sic usu venit. MA. Jam illud mihi dicito, si quis Jupiter hanc potestatem tibi daret, ut posses et monachos tuos et te ipsum vertere in quodcunque animal velles, an illos in porcos verteres, te ipsum in equum? AN. Nequaquam. MA. Atqui sic vitares, ne quis plus te uno saperet. AN. Mea non magni referret, quod genus animantis essent monachi, modo ipse essem homo. MA. An hominem esse censes, qui nec sapiat, nec velit sapere? AN. Mihi sapio. MA. Et sibi sapiunt sues. AN. Videre mihi sophistria quaequam; ita argutaris. MA. Non dicam quid tu mihi videaris. Sed cur haec displicet supellex? AN. Quia fusus et colus sunt arma muliebria. MA. Nonne matronae est, administrare rem domesticam, erudire liberos? AN. Est. MA. An rem tantam existimas administrari posse sine sapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc sapientiam docent me libri. AN. Ego domi habeo sexaginta duos monachos; tamen nullum librum reperies in meo cubiculo. MA. Bene itaque prospectum est monachis illis. AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter? AN. Quia non convenit ea lingua foeminis. MA. Exspecto caussam. AN. Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam. MA. Ergo nugacissimis fabulis pleni libri Gallice scripti faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud est. MA. Dic istud, quidquid est, aperte. AN. Tutiores sunt a sacerdotibus, si nesciant Latine. MA. Imo istinc minimum est periculi vestra opera, quandoquidem hoc agitis sedulo, ne sciat Latine. AN. Vulgus ita sentit, quia rarum et insolitum est, foeminam scire Latine. MA. Quid mihi citas vulgum, pessimum bene gerendae rei auctorem? Quid mihi consuetudinem, omnium malarum rerum magistram? Optimis assuescendum: ita fiet solum, quod erat insolitum: quod suave fiet, quod erat insuave; fiet decorum quod videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum est, foeminam in Germania natam discere Gallice? AN. Maxime. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui sciunt Gallice. MA. Et

mihi putas indecorum, si discam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus tam facundis, tam eruditis, tam sapientibus, tam fidis consultoribus? AP. Libri adimunt multum cerebri foeminis, cum alioqui parum illis supersit. MA. Quantum vobis supersit, nescio; certe mihi quantulumcunque est, malim in bonis studiis consumere, quam in precibus sine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhaustiendis capacibus pateris. AN. Librorum familiaritas parit insaniam. MA. An colloquia combibonum, scurrarum et sanionum tibi non pariunt insaniam? AN. Imo depellunt taedium. MA. Qui fiat igitur, ut tam amoeni confabulones mihi pariant insaniam? AN. Sic ajunt. MA. At aliud ipsa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio, et intempestiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus pepererunt insaniam! AN. Ego sane nollem uxorem doctam. MA. At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimilis. Nam et illum mihi, et me illi cariorem reddit, eruditio. AN. Immensis laboribus comparatur eruditio, ac post moriendum est. MA. Dic mihi, vir egregie, si eras tibi moriendum esset, utrum malles mori stultior an sapientior? AN. Si citra laborem contingeret sapientia. MA. Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita: et tamen quidquid paratum est, quantisvis laboribus comparatum est, heic relinquendum est; cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? AN. Frequenter audiui vulgo dici, foeminam sapientem bis stultam esse. MA. Isthuc quidem dici solet, sed a stultis. Foemina quae vere sapit, non videtur sibi sapere; contra, quae cum nihil sapiat, sibi videtur sapere, ea demum bis stulta est. AN. Nescio quomodo fit, ut quemadmodum clitellae non conveniunt bovi, ita nec litterae mulieri. MA. Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellae bovi, quam mitra asino aut sui. Quid sentis de Virgine matre? AN. Optime. MA. Nonne versabatur in libris? AN. Versabatur; at non in istis. MA. Quid igitur legebat? AN. Horas canonicas. MA. Ad quem usum? AN. Ordinis Benedictini. MA. Sit ita sane. Quid Paula et Eustochium? nonne versabantur in sacris libris? AN. Verum isthuc nunc rarum est. MA. Sic olim rara avis erat Abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim principes et Caesares eruditione non minus quam imperio praeminebant. Neque tamen usque adeo rarum est, quam tu putas: sunt in Hispania, sunt in Italia non paucae mulieres adprime nobiles, quae cum quovis viro queant contendere: sunt in Anglia Moricae, sunt in Germania Bilibaldicae et Blaurericae. Quod nisi caveritis vos, res eo tandem evadet, ut nos praesideamus in scholis theologicis, ut concionemur in templis; occupabimus mitras vestras. AN. Isto Deus avertat. MA. Imo vestrum erit hoc avertere. Quod si pergetis ut coepistis, citius anseres concionaturi sint, quam vos mutos pastores ferant. Videtis jam

inverti mundi scenam: aut deponenda est persona, aut agenda sunt suae cuique partes. AN. Unde incidi in hanc foeminam? Si quando vises nos, ego te suavius accipiam. MA. Quibus modis? AN. Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. MA. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

EPITHALAMIUM PETRI AEGIDII.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSAE.

AL. Deum immortalem! quod ego novum spectaculum heic video? BA. Aut tu vides quod nusquam est, aut mei parum prospiciunt oculi. AL. Atqui mirum spectaculum est et amabile. BA. Enecas: dic, ubi vides? AL. Ad laevam in hoc colle nemoroso. BA. Collem video. AL. Non vides puellarum chorum? BA. Quid tibi venit in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego ne muscam quidem puellam usquam conspicio. AL. Tace: prodeunt e nemore. Papae, qui nitor, quae gratia! non humanum est hoc spectaculum. BA. Quae hunc agitant intemperiae? AL. Agnosco; novem sunt Musae cum tribus Gratiis: demiror quid agant; nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes sunt redimitae lauro; et suum quaeque gerit organum. Porro Gratiae quam amabiliter sibi haerent! quam decet nullo adstricta cingulo vestis ac liberis diffuens laciniis! BA. At ego nunquam audiui quenquam magis delirantem, quam te. AL. Imo neminem vidisti me feliciorem. BA. Cur heic solus habes oculos? AL. Quia non bibisti ex fonte Musarum: nam his solis conspicuae sunt Musae. BA. Ego affatim hausi e fonte Scoti. AL. Non ille fons est Musarum, sed lacus ranarum. BA. Non, potes efficere, ut et ipse videam hoc spectaculi? AL. Possem, siquidem adesset laurus: nam liquor e fonte limpidus, ramo lauri adpersus, oculos reddit huiusmodi spectaculorum perspicaces. BA. Ecce laurus: ecce fonticulus. AL. Commodum profecto. EU. Asperge. AL. Intende: videsne? BA. Quantum antea. Asperge rursus. AL. Jamne vides? BA. Tantundem. Asperge copiosius. AL. Jam vides, opinor. BA. Imo vix te video. AL. Miser, quam penitus oculos tuos obsedit τὸ σκότος! Haec ars vel aurigae daret oculos. Verum non est quod crucieris: praestiterit fortasse non videre, ne tali praemio videas Musas, quali Actaeon vidit Dianam. Periculum enim esset, ne te vertant in histricem aut aprum silvestrem aut porcum aut camelum aut ranam aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo ne obstrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. Χαίρετε τριπόδῳ τοῦ θεοῦ. MU. Καὶ σὺ μάλ᾽ χαίρε φιλόμουσε. AL. Quid vellimas? BA. Non praestas quod promiseras. AL. Annon audis? BA. Audio, sed velut asinus lyram. AL. Loquar igitur Latine. Quonam est iter tam cultis, tamque alacribus? Num invisitis Lovaniensium Academiam? MU. Bona verba.

AL. Quam ob rem? MU. Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgruniunt, obrudunt asini, obblactiunt cameli, obstrepunt graculi, obgarriunt picae? AL. Atqui sunt et illic quibus vestrum nomen est venerandum. MU. Scimus; eoque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim qui illic nobis amoeum exstruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. AL. Non est fas scire quisnam tantum decus invecturus sit nostrae ditioni? MU. Tibi fas est, nostrorum sacrorum mystae. Non dubium est, quin tibi totum sit toto orbe celebre Buslidianorum nomen. AL. Heroicum genus nominasti, et ornandis summorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciscum Buslidium Besontinae ecclesiae praesulem, qui unus non unum Nestorem praestitit Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, qui major futurus est, patri? MU. O felices nos, nisi fata virum illum terris invidissent! Quantus erat ille Maecenas honestorum studiorum, quam candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Aegidium, admirabili iudicio prudentiaque virum, et Hieronymum. AL. Hieronymum novimus, omni litterarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. MU. Nec eum fata longaeum esse patientur, tametsi nemo dignior est immortalitate. AL. Unde ista nostis? MU. Apollo nobis denarravit. AL. Quanam est ista fatorum invidia, ut optima quaeque protinus subducant? MU. Id quidem non est hujus temporis philosophari: sed Hieronymus heic summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit instituendo Lovanii collegio, in quo gratis et publicitus tres linguas eruditissimi viri profitebuntur. Ea res magnum ornamentum adjunget et studiis et Caroli gloriae. Tum non illibenter versabimur Lovanii. AL. Quo nunc igitur est iter? MU. Antverpiam. AL. Musae et Gratiae ad mercatum? NU. Nequaquam; imo ad nuptias. AL. Quid virginibus cum nuptiis? MU. Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. AL. Quas igitur nuptias narras? MU. Sanctas, puras, castas, ad quas non puderet ipsam adire Palladem; et arbitror adfuturam. AL. Non est fas scire sponsi nomen et sponsae? MU. Arbitror tibi non ignotum esse candidissimum illum juvenem, et omnibus politioris litteraturae deliciis expolitissimum, Petrum Aegidium. AL. Gemmam nominasti, non hominem. MU. Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipso digna Apolline. AL. Ille quidem vestri cultor eximius a teneris annis fuit. MU. Huic igitur canemus epithalamium. AL. Et saltabunt Gratiae? MU. Non modo saltabunt, verum etiam duo candidissima pectora indissolubilibus mutuae benevolentiae nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit incidere vel irae vel taedii. Illa perpetuum nihil audiet, nisi, Mea lux: ille vicissim nihil, nisi, Anime mi. Atque huic jucunditati ne senectus quidem quidquam detrahet, imo potius adjun-

get aliquid. AL. Demirarer, si, qui sic vivunt, possint senescere. MU. Recte mones: nam maturitas erit potius, quam senectus. AL. Atqui novi permultos, quibus intra menses treis istae verborum blanditiae longe in diversum versae sunt, et in convivio pro lepidis jocis volitabant disci et quadrulae: Maritus pro, Anime mi, audiebat, Fungus, lagenæ, spongia: uxor, Scrophæ, Accæ, vomica. MU. Vera praedicas: sed istiusmodi nuptiae. Gratii iratis coierant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. AL. Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. MU. Tam raras virtutes rara decet felicitas. AL. Quid? coibunt nuptiae absque Junone et Venere? MU. Juno quidem non aderit, rixosa Dea, et cui raro bene convenit cum suo Jove. Ne Venus quidem illa terrestris et ebriosa, verum altera illa caelestis, quae conciliat formas animorum. AL. Proinde sterile matrimonium mihi narras. MU. Nequaquam; imo felicissime foecundum. AL. Quid illa coelestis gignit, nisi animos? MU. Imo addit et corpora, sed ipsis animis morigera, perinde quasi gemmeo myrothecio indas opobalsamum. AL. Ubi nam est ea? MU. En tibi procul adventat. AL. Video: Deum immortalem, qui fulgor, quæ formæ majestas! ad hanc quidem altera Venus invenusta est. MU. Vides quam modesti Cupidines, nequaquam caeci, quemadmodum illi, quibus altera dementat animos mortalium, sed oculatissimi: nec habent insanas faces, sed ignes placidissimos; nec habent plumbeas cuspides, quibus immittunt odium amantis, ac miseros animos amore non mutuo discruciant. AL. Plane matrem referunt. O felicem illam domum, et superis egregie caram! Caeterum licetne audire epithalamium carmen, quod illi destinastis? MU. Imo rogamus, ut libeat audire.

CLIO.

*Candida laurigero nubit Cornelia Petro,
Auspiciis adsint numina dextra bonis.*

MELPOMENE.

*Contingat illis turturum concordia,
Corniculæ vivacitas.*

THALIA.

*Ille caritate Gracchum Tiberium praecesserit,
Qui suae vitam anteposuit conjugis Corneliae.*

EUTERPE.

*Ille caritate superet conjugem Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit sua.*

TERPSICHORE.

*Ille non flagret leviori flamma,
Attamen fato meliore, quam olim*

Epithalamium Petri Aegidii.

*Plautius raptas sociae gravatus
Esse superstes.*

ERATO.

*Illa non flagret levior flamma,
Attamen longe melior fatio,
Casta quam sanctum deamavit olim
Porcia Brutum.*

CALIOPE.

*Sponsum moribus undiquaque sanctis
Nec Nasica probatus antecellat.*

URANIA.

*Uxor moribus undiquaque castis
Vincat Sulpitiam Paterculanam.*

POLYHYMNIA.

*Laudetur simili prole puerpera,
Accrescat domui res simul et decus,
Sed livore vacet, si fieri potest,
Factis egregiis debita gloria.*

AL. Prorsus inviderem illi Petro Aegidio, nisi tantus esset hominis candor, ut ipse nemini possit invidere. MU. Sed jam tempus est, ut coeptum carparamus iter. AL. Numquid est quod interim velitis renuntiare Lovanium? MU. Ut nostro nomine salutes amicos omnes candidos, ac nostri studiosos, sed prae caeteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, et Joannem Borsalum. AL. Id quidem fiet diligenter: Quid caeteris? MU. Dicam in aurem. AL. Res non est magni sumtus: itaque fiet quam primum.

EXORCISMUS, sive SPECTRUM.

THOMAS, ANSELMUS.

TH. Quid est bonae rei, quod tecum rides tam suaviter, quasi thesaurum nactus sis? AN. Non procul aberrat a scopo tua divinationo. TH. At non imparties sodali quidquid isthuc est boni? AN. Imo jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audi modo fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum, nisi mihi locus, personae, totaque res esset tam nota, quam tu notus es mihi. TH. Audire gestio. AN. Nostine Polum, Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is est et auctor et actor hujus fabulae. TH. Facile crediderim. Nam ille vel absque persona possit quamvis agere fabulam. AN. Sic est. Nosti, opinor, et praedium quod habet non ita procul a Londino? TH. Phy: non semel illic

compotavimus. AN. Agnoscis igitur viam utrinque arboribus paridigestis intervallo septam. TH. Ad laevam aedium partem, altero fere balistae jactu. AN. Tenes. Alterum viae latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus obsitum: e ponticulo iter est in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Jampridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc observari spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus: suspicabantur animam esse cujuspian, quae diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat istius rumoris? AN. Quis, nisi Polus? Hoc prooemium praestruxerat suae fabulae. TH. Quid isti venit in mentem, ut ista confingeret? AN. Nescio; nisi quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stultitiam populi. Dicam quid nuper designarit hujus generis. Simul equitabamus aliquam multi Richemondam, inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Coelum erat mire serenum, nec ulla usquam nubecula suffuscatum. Ibi Polus intentis in coelum oculis signavit totam faciem ac scapulas imagine crucis; et vultu ad stuporem composito, ita secum: Deum immortalem, quid ego video? Rogantibus qui proxime equitabant, quid videret, rursus obsignans se majore cruce: Avertat, inquit, clementissimus Deus hoc ostentum. Cum instarent aviditate cognoscendi, ille defixis in coelum oculis, ac digito commonstrans coeli locum, Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, cauda in circum retorta? Cum negarent se videre, atque ille jussisset, oculos intenderent, ac locum subinde commonstraret, tandem unus quispiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit se quoque videre. Hunc imitatus est unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam esset perspicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaserat, tale portentum apparuisse. Mirum autem quantum fama popularis addidit fabulae. Nec deerant qui, quid sibi vellet ostentum, interpretarentur serio. Horum stultitia ille qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. TH. Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. AN. Interea commodum divertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum genere quibus non satis est appellari Latine regulares, nisi Graece cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is sibi non vulgariter videbatur sapere, praesertim in rebus sacris. TH. Intellego; repertus est actor fabulae. AN. Super coenam ortus est sermo de rumore spectri. Cum Polus sentiret Faunum rumorem hunc non solum auditum esse, verum etiam creditum, coepit hominem obtestari, vir doctus ac pius succurreret animulae tam dira patienti: et si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, et audies miserum ejulatum: adjungue tibi quem voles comitem; ita et tutior audies, et certius. TH. Quid deinde? AN. Coena peracta Polus ex more abijt venatum, aut

aucupatam. Faunus obambulans cum jam tenebrae sustulissent certum de rebus iudicium, tandem audit miserandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, additus illic in vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox e cavo reddita lugubrius quiddam sonaret. TH. Haec fabula, ut video, vincit Phasma Menandri. AN. Magis isthuc dices, si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens quid audisset. Polus alia via compendiaria jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, et aliquid etiam affingit, quo res esset admirabilior. TH. Poterat interim Polus tenere risum? AN. Illene? Vultum habet in manu. Dixisses rem serio agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum dispicit quibus modis rem aggrederetur tuto: nam sibi quoque misere metuebat. Primum itaque congesti sunt exorcismi efficacissimi, et additi novi nonnulli per viscera beatae Mariae, per ossa beatae Werenfridae. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est circulus satis amplus, qui crebras haberet cruces, variasque notulas. Haec omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum est vas ingens, plenum aquae consecratae. Addita est in collum sacra stola, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii secundum Joannem. In oculis habebat cerulam, a Romano pontifice quotannis consecrari solitam, quae vulgo dicitur Agnus Dei. His armis olim se muniebant adversus noxios daemones, priusquam illis Francisci cuculla coepit esse formidabilis. Haec omnia procurata sunt, ne, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcistam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere: sed decretum est, adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, si nasutor adjunctus fuisset, proderetur fabulae mysterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: sic enim postulabat actio fabulae; et erat is qui a tali ludo non adhorreret. Postridie rebus omnibus rite praeparatis, sub horam decimam Faunus cum parcho circulum ingreditur. Polus, qui praecesserat, e vepreto gemit miserabiliter. Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clam per tenebras subducit se in villam proximam. Illinc adducit aliam personam fabulae: nec enim poterat nisi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conscendunt equos nigros, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent a circulo, ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent e circulo. TH. Quantum operae sumsit Polus ille, ut falleret! AN. Sic est homo. Verum ea res propemodum pessime cesserat illis. TH. Qui sic? AN. Nam equi subito prolato igne consternati parum abfuit quin et se praecipitarent et sessores. Habes primum actum fabulae. Ubi reditum est in colloquium, Polus velut ignarus omnium, rogat quid esset actum. Ibi Faunus narrat sibi conspectos duos teterrimos cacodaemones, in nigris equis, oculis igneis,

ac naribus spirantes ignem, qui tentassent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cum accrevisset animus Fauno, postero die summo cum apparatu rediit in circulum: cumque diu multis obtestationibus provocasset spectrum, Polus rursum cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris, horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male cesserat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem; eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, sacerdotem utrumque una cum vase quod habebant aquae sacrae plenum provolvunt in terram. TH. Hoc praemii tulit pro sua actione parochus? AN. Tulit: et tamen maluit hoc perpeti, quam deserere coeptam fabulam. His ita gestis, ubi redditum est ad colloquium, depraedicat apud Polum Faunus, quanto fuisset in periculo, et quam fortiter utrumque cacodaemonem suis verbis profligasset: jamque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem daemonem, qui posset in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abest a fatuo. AN. Nihil adhuc audisti. Hucusque progressa fabula, commodum supervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut scis, ingenio mire festivo. TH. Scio; nec abhorrens ab hujusmodi jocis? AN. Abhorrens? Nullum ille vadimonium non desereret, si talis vel spectanda vel agenda esset fabula. Huic socer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes, ut animam agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera: habet prunam vivam in testa, quae per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum, ubi haec agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorcismos omnes. Tandem procul inter vepretum ostendit sese anima, subinde ostentans ignem, ac misere suspirans. Hanc cum Faunus obtestaretur, ut eloqueretur quisnam esset, subito prosiliit e vepreto Polus ornatu, cacodaemonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturum in exorcistam; moxque velut submotus verbis exorcismi, et vi aquae sacrae, quam illi multam aspersit, retrocessit. Tandem abacto paedagogo daemone, nascitur dialogismus Fauni cum anima. Percunctanti et obtestanti respondit se esse animam hominis Christiani. Rogata, quo nomine vocaretur, respondit Faunus: Faunus, inquit, idem mihi nomen est. Jamque ex communi nomine res coepit illi magis esse cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur, ne diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese anima, negans sibi fas esse diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet daemone: pollicita tamen est sese postridie redituram hora qua fas esset. Rursus convenitur in aedibus

Poli, qui choragus erat fabulae. Ibi denarrat exorcista quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quae sibi tamen persuadebat esse vera. Adeo favebat negotio quod agebatur. Jam hoc comperitum erat, scilicet, animam esse Christianam, quae sub inclementissimo daemone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit.

TH. Obsecro, quidnam? AN. Cum Faunus evocasset animam, Polus qui daemonem agebat, prorsus sic assiliit, quasi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorcismis, multamque vim aquae aspergeret, tandem exclamat daemon, se ne pili quidem facere ista omnia. Rem, inquit, habuisti cum puella; mei juris es. Id cum Polus joco diceret, tamen forte fortuna verum dixisse visus est: nam exorcista hoc dicto tactus illico recepit se in centrum circuli et nescio quid immussavit in aurem paracho. Id Polus sentiens recepit sese, ne quid audiret, quod audire fas non esset.

TH. Sane Polus religiosum ac verecundum agebat daemonem. AN. Sic est; reprehendi poterat actio, quod parum meminisset decori. Exaudivit tamen parochi vocem, indicentis satisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem dominicam: ex hoc conjiciebat, illum ter habuisse rem eadem nocte. TH. Hoc sane regularis ille praeter regulam. AN. Homines sunt, et lapsus erat humanus. TH. Perge; quid deinde factum? AN. Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, et ultro provocat daemonem. At ille jam timidior refugiebat: Fefellisti me, inquiens: si sapuissem, non monuisssem te. Persuasum est hoc multis, quae semel sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse e memoria daemonis, ne possit opprobrire. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum est cum anima. Summa huc evasit. Roganti exorcistae, num qua via posset a cruciatu liberari, respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit, et hoc profuturum. Heic exhilaratus exorcista summa diligentia percunctatus est, quanta esset summa. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit et locum, sed procul dissitum, ubi thesaurus hic defossus esset. Praescripsit in quos usus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres susci- perent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri, alter iret salutatum Jacobum Compostellanum, tertius oscularetur pectinem Jesu, qui est Treviris. Deinde per aliquot monasteria magna vis psalteriorum ac missarum perageretur. Quod superesset, ipse pro suo arbitratu dispensaret. Jam totus erat in thesauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat. TH. Vulgaris morbus est, quamquam hoc nomine peculiariter male audiunt sacerdotes. AN. Ubi nihil esset omissum quod ad pecuniae negotium pertineret, exorci-

sta submonitus a Polo coepit animam de curiosis artibus percunctari, de alchymistica deque magia. Et ad haec anima quaedam respondit pro tempore, caeterum pollicita se plura indicaturam, simul atque illius opera liberata fuisset a paedagogo daemone. Sit hic, si videtur, tertius fabulae actus. In quarto Faunus coepit ubique serio praedicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis; polliceri monasteriis magnifica quaedam: et omnino nihil jam humile loquebatur. Adit locum, reperit signa, non ausus tamen est effodere thesaurum, quod anima injecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si prius, quam essent peractae missae, thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus subolebat fucus. Cum tamen ille nusquam non depraedicaret suam stultitiam, clam admonitus est ab amicis, praesertim ab Abbate suo, ne qui hactenus habitus esset vir prudens, nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem esse seriam: adeoque penitus haec imaginatio occupavit animum hominis, ut praeter spectra et malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem, quae sic pallescebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut laryam esse diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat a vera dementia, ni celeri remedio succursum fuisset. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulae. AN. Eum tibi reddam. Polus et hujus generis hujusmodi technam commenti sunt. Effinxerunt epistolam raris litteris descriptam; idque non in chartis vulgaribus, sed in his, in quibus aurilices reponunt bractearum auri, subrubentibus, ut scis, luto. Epistolae sententia haec erat: „Faunus, dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori suo optimo salutem aeternam. Non est, mi Faune, cur diutius in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam voluntatem; et illius merito me liberavit a suppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum, qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos,agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas suaviter. Datum ex coelo empyreo, Idibus Septembribus, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei.“ Haec epistola clam posita est in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Ea peracta subornatus est, qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensa. Nunc eam circumfert epistolam et ostendit ceu rem sacram: nihilque credit certius, quam eam e coelo perlatam ab angelo. TH. Istud non est liberasse hominem insaniam, sed mutasse insaniae genus. AN. Sic est profecto, nisi quod nunc insanit suavius. TH. Antehac non soleo multum tribuere fabulis, quae vulgo feruntur de spectris, sed posthac multo minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis et Fauni similibus multa pro veris prodita litteris, quae simili artificio sunt adsimulata. AN. Ego pleraque hujus generis esse credo.

ALCUMISTICA.

PHILECIOUS, LALUS.

PH. Quid est novae rei, quod sic Lalus apud sese ridet ac pene in cachinnos solvitur, subinde signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior ero, si te impartiam hoc gaudio. PH. Fac igitur quam primum me bees. LA. Nosti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitae etiam laudatae? LA. Sic est ut dicis; sed nullus est mortalium, qui sapit omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes naevi: jam olim insanit in artem, quam vocant alcumisticam. PH. Haud tu quidem naevum narras, sed insignem morbum. LA. Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice passus est sibi dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum sacerdos quidam: salutavit honorifice: mox sic exorsus est: Doctissime Balbine, mirabere fortassis, quod ignotus sic interellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuat Balbinus, qui mos est illi; nam verborum est mire parvus. PH. Prudentiae narras argumentum. LA. Verum alter prudentior sic pergit. Ignosces tamen huic meae importunitati, si cognoris causam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus; sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulcre felix: si ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium, Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium sic notum est, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumistam. LA. Mox audies alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit haec felicitas, ut artem omnium maxime expetendam discerem: illam, inquam, totius philosophiae medullam, alcumisticam. Ad nomen alcumistics nonnihil experrectus est Balbinus, gestu dumtaxat: caeterum gemitu jussit ut pergeret. Tum ille: Sed o me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogasset, quasnam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam: alteram, quae dicitur longatio: alteram, quae dicitur curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino sciscitante, quod esset discrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui haec apud te loquar, cui sciam haec omnia sic esse nota, ut nulli notiora. Itaque supplex huc ad te accurri, ut misertus nostri digneris impartire nobis viam illam felicissimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio

communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare, quid esset longatio aut curtatio; jubet exponat ipse vim harum vocum. Tum ille, Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam aetatem in hae arte divina contriverunt, duabus rationibus vertunt rerum species; altera, quae brevior est, sed plusculum habet periculi: altera quae longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hactenus sudarim in ea via, quae meo animo non aridet; neque quenquam nancisci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium quam doctum. Doctrina tibi praestat, ut facile possis dare quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Ne longum faciam, cum hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset a se suspicionem fuci, fidemque fecisset sibi viam alteram esse perspectissimam; jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa curtatio, cujus ego ne nomen quidem unquam audiui, tantum abest ut teneam: dic mihi bona fide, longationem tenes exacte? Phy, inquit ille, ad unguem; sed displicet longitudo. Cum Balbinus rogasset, quantum temporis requireretur; Nimium, inquit; totus pene annus; sed interim tutissima est. Ne labora, inquit, Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modo fidas arti tuae. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggredierentur clam in aedibus Balbini, hac lege, ut ille supeditaret operam, Balbinus sumtum; lucrum ex aequo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus ultro totum lucrum, quod provenisset, Balbino deferebat: utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur. Jam illico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque quae ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam et computationes decoquit eam pecuniam. PH. Hoc nimirum est vertere rerum species. LA. Urgente Balbino, ut rem aggredieretur: Annon tenes, inquit, illud, Dimidium facti, qui coepit, habet? Magnum est bene praeparare materiam. Tandem coepit adornari fornax. Heic rursus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ita aurum alcumistis non provenit, nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex uncis bis mille: tantum enim decreverat insumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jamque mensem unum atque alterum multum operae simulasset circa folles et carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium, primum obmutuit: urgenti tandem respondit,

Sicut solent res praeclarae, quae semper difficiles habent aditus. Caussabatur erratum in emendis carbonibus: quernos enim emerat, cum abiignis esset opus aut columnis. Ibi perierant aurei centum: nec eo segnus redditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore studio res coepta est, quam antea; quemadmodum in bello milites, si quid secus accidit, quam vellent, virtute sarcunt. Cum menses jam aliquot ferbuisset officina, expectaretur foetus aureus, ac ne mica quidem auri esset in vasis, (jam enim et illud omne decoxerat alcumista) inventa est alia causatio, nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non quibuslibet vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impensum, hoc minus libebat desistere. PH. Sic solent aleatores; quasi non multo satius sit hoc perdere, quam totum. LA. Sic est. Dejerabat alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errora deprehenso caetera fore tutissima, et hoc dispendii magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitreis tertia instaurata est officina. Admonebat alcumista, rem felicius successuram, si Virgini matri, quae, ut scis, Paraliis colitur, mitteret aliquot aureos donq: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prospere gerit. Id consilium vehementer placuit Balbino, homini pio, ut qui nullum praetermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam profectionem alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum nunciat sibi summam esse spem, negotium ex animi sententia successurum: adeo divam virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac ne mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Quum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die praetermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omis- sis. Ibi impostor, rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum, semel atque iterum id admissum est per oblivionem; et nuper a prolixo convivio surgens oblitus sum dicere salutationem Virginis. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro praetermissis sacris duobus duodecim auditorum et pro unica salutatione decem repositurum. Cum alcumistam prodigum subinde defecisset pecunia, nec suppeterent petendi caussae, tandem hanc technam commentus est: rediit domum admodum exanimatus: ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii; actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, et tanti mali caussam aiebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici quod egimus; nec aliud exspecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam serio Balbinus. Nam scis apud nos

capitale esse, si quis alcumisticam exerceat absque principiis permissu. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc esset? Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors est quae non potior esse debeat, quam talis vital Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem rhetoricam, pulsavit omnes status, si qua periculum vitari posset. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regiones satellites res sparsa est: et habent argumenta, quae dilui non possint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifestam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi praesidii, tandem alcumista, cui jam opus erat praesenti pecunia: Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus; atqui res. poscit praesens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumista, Nec mihi quidquam occurrit, inquit, nec quidquam superesse video, nisi ut fortiter peream, nisi forte hoc placeat, quod unum superest, utile magis quam honestum, nisi quod durum est telum necessitas. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniae; eoque facilius corrumpi posse, ut sileant. Quamvis durum sit illis furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret silentium. P.H. Miram Balbini liberalitatem mihi praedicas. L.A. Imo in re honesta citius dentem extudisses ab eo, quam nummum. Sic prospectum est alcumistae, cui nihil erat periculi, nisi quod non haberet quod daret amicae. P.H. Demiror Balbino in tantum nihil esse nati. L.A. Heic dumtaxat naso caret, in caeteris nasutissimus. Rursum nova pecunia instruitur fornax, sed praemissa ad Virginem matrem precatione, ut coeptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc, nunc illud caussante, luditur opera, et perit impensa. Interim exstitit casus quidam ridiculus. P.H. Quisnam? L.A. Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus concepta suspicione coepit hominem observare. Tandem cum illi nunciatum esset, sacrificum esse in cubiculo, praeter expectationem rediit domum, pulsat ostium. P.H. Quid facturus homini? L.A. Quid? nihil suave: aut occisurus erat, aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, et circumspicitur praesentaneum aliquod consilium. Nec erat aliud, quam quod ipsa dabat res. Abiecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese non absque periculo nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit et ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. P.H. Heic itaque medius tenetur. L.A. Imo felicius elapsus est hinc, quam e cubiculo. Audi technam hominis. Nihil

expostulabat Balbinus, sed núbilo vultu satis indicabat se non ignorare quod vulgo ferebatur. Noverat ille Balbinum esse virum píum, in nonnullis pene dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt, in quamvis magno peccato facile condonant supplici. Itaque data opera injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere, ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari, quid esset in caussa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinasse silentium, et erat qui facile commoveretur: Non est, inquit, obscurum quid obstat; peccata obstant, quo minus succedat quod a puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subinde tundens pectus, et vultu voceque lacrimabili: Verissimum, inquit, dixisti Balbine: peccata, inquam, obstant: sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et o me miserum! e sacrificio factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod misimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior quam ut possem elabi: in tam praesentaneo periculo venit in mentem sanctissimae Virginis; procidi in genua, obtestatus sum, si grátum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) et satis amplam reperi ad effugium. PH. Credidit ista Balbinus? LA. Credidit? Imo etiam ignovit, et admonuit religiose, ne se praeberet ingrátum beatissimae Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem se posthac rem sacram pure tractaturum. PH. Quis tandem finis? LA. Perlonga est fabula: sed ego paucis absolvam. Cum ejusmodi commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit illo qui nebulonem a puero noverat. Is facile divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat, clam aggreditur illum: exponit qualem artificem domi suae foveret; monet ut quam primum ableget hominem, ni mallet ipsum aliquando compilatis seriis fugere. PH. Quid heic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, ne, quod accidisset, effutiret. Et sapuit, mea quidem sententia, qui hoc maluerit, quam esse fabula conviviorum et fori; deinde venire in periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi: artis tantum tenebat, quantum asinus quivis; et in hoc genere favorabilis est impostura. Quod si furti crimen intentasset, a suspendio tutum reddebat unctio; neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. PH. Miseresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. LA. Nunc mihi properandum est in aulam: alias referam his etiam multo stultiora. PH. Cum vacabit, et audiam lubens, et fabulam fabula pensabo.

HIPPOPLANUS.

AULUS, PHAEDRUS.

AU. Deum immortalem, ὡς σεμνοπρόσωπε! noster Phaedrus, et subinde in coelum suspicit! Adoriar. Quid accidit novae rei, Phaedre? PH. Quam ob rem istud interrogas, Aule? AU. Quoniam e Phaedro mihi videris factus Cato; tanta est in vultu severitas. PA. Non mirum, amice; modò confessus sum peccata mea. AU. Phy, jam desino mirari: sed dic age, bona fide confessus es omnia? PH. Omnia quae quidem in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. AU. Cur unum hoc reticuisti? PH. Quia nondum potuit mihi displicere. AU. Oportet esse peccatum suave. PH. An peccatum sit, nescio: sed tamen, si vacat, audies. AU. Audiam equidem lubens. PH. Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt aut locant equos? AU. Plus scio quam vellem, non semel ab illis delusus. PH. Nuper incidit mihi iter, cum satis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam ex illis, quem dixisses ejus generis minime malum; et intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiae. Narro mihi rem esse seriam; opus esse praestrenuo equo: si unquam praebuisset se mihi bonum virum, nunc praestaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum, ut ageret cum fratre suo carissimo. AU. Fortassis et fratri impositurus. PH. Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus caeteris arridebat. Ille probat judicium meum, deierans eum equum frequenter a multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quam ignotis addicere. Conventum est de pretio: numeratur pecunia praesens: conscendo. Mira alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses feroculum esse: nam erat obesulus et pulchellus. Ubi jam equitasset sesquihoram, sensi plane lassum ne calcaribus quidem impelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam alii, quos e specie judicare insignes, caeterum laboris impatientissimos. Ego continuo mecum, Captus sum. Age, par pari referam, ubi rediero domum. AU. Quid heic consilii capiebas eques absque equo? PH. Id quod res dabat; deflexi in proximum vicum; illic clam apud quendam mihi notum deposui equum, et conduxī alterum: profectus sum quo destinaram; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio meum sophistam, ut erat, obesum et pulcre requietum: eo vectus redeo ad impostorem: rogo ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur quam commode me gesserit. Ego vero deiero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi felicioris; volasse potius quam ambulasse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Haec cum illi persuasissimam esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse, quam hactenus su-

spicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis esset equus: primo negabam; quodsi incideret iter denuo, non facile fore nancisci similem: attamen nihil esse mihi tam carum, quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis me ipsum, inquam, cuperet emtum. Au. Nae tu pulcre Cretensem agebas cum Cretensi. Ph. Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciata equi indicatura. Indicavi non paullo pluris quam emeram. Digressus ab homine mox suborno, qui mihi partem agat hujus fabulae, pulchre instructum atque edoctum: is ingressus domum, inclamat locatorem: ait sibi opus esse insigni equo et laboris egregie patienti. Alter ostendit multos, et pessimum quemque maxime praedicat; solum illum quem mihi vendiderat, quoniam existimabat vere talem qualem praedicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num et ille venalis esset: nam descripseram illi formam equi, et locum indicaram. Locator primum obticescere atque alios ambiciose praedicare. Cum iste caeteris utcunque probatis semper ageret de uno illo, tandem locator apud se: Plane fefellit me iudicium de illo equo, siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cum instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit: sed pretio fortasse deterreberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipsi, captans et hoc lucri. Tandem convenit de pretio, datur arrha satis magna, nempe regalis aureus, ne qua suspicio incideret simulatae emtionis. Emtor jubet equo dari pabulum; se mox ait rediturum et abducturum: dat etiam stabulario drachmam. Ego simulatque cognovi pactionem esse firmam, sic ut rescindi non posset, rursus ocreis et calcaribus armatus redeo ad locatorem; anhelus clamo. Adest ille; rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus: nam e vestigio proficiscendum est ob rem maxime seriam. Atqui modo, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, sed praeter expectationem objectum est negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Heic ille: eliges ex omnibus quem voles; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulata magna perturbatione: Prohibeant, inquam, superi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiamsi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem invaluit et ille. Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicasti equum, ego vendidi: si numero pretium, nihil habes quod mecum agas; sunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamassem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, aestimaram viginti sex. Ille aestimarat triginta duobus. Cogitabat apud se, praestat hoc lucrificare, quam equum reddere, Abeo dolenti similis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat ut boni consulam;

se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Expectat ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec nunquam venturus est. A.U. Interim nunquam tecum expostulavit? P.H. Quá fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emtoris. Verum ego ultro expostulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui praepropera venditione tali equo me spoliavit. Hoc est crimen tam bene collocatum, mea sententia, ut non possim inducere animum confiteri. A.U. Ego mihi statum poscerem, si quid tale designassem; tantum abest, ut confessorus sim. P.H. An ex animo loquaris, nescio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus facere fucum.

ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ.

IRIDES, MISOPONUS.

IR. Quam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est: compellabo hominem, quamlibet panosus. Salve, Misopone. MI. Iridem video. IR. Salve, Misopone. MI. Tace, inquam. IR. Quid? an salvere non vis? MI. Non isto quidem nomine. IR. Quid accidit? an non es idem qui fuéras? An cum veste mutatur et nomen? MI. Non; sed vetus receptum est. IR. Quis tum eras? MI. Apitius. IR. Ne te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunae: non diu est quod eras ordinis nostri. MI. Concede huc sodes, et audies rem omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis. IR. Quem ordinem narras? Franciscanorum? MI. Nequaquam, o bone, sed decoctorum. IR. Nae tu istius ordinis sodales habes quam plurimos. MI. Eram re lauta; prodegi strenue; ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegium: hoc malui quam fodere. IR. Sapuisti. Sed unde subito novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror. MI. Quam ob rem? IR. Quia Dea Laverna multos subito ditat. MI. An suspicaris me furto parasse rem? IR. Hoc fortassis ignavius. Rapina igitur? MI. Non per vestram Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilis. IR. Nam apud nos eras totus ulcerosus. MI. Nimirum sum usus amicissimo medico. IR. Quonam? MI. Non alio quam me ipso, nisi si quem arbitraris mihi me ipso amiciosem. IR. Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. MI. Totum illum ornatum ipse pigmentis affixeram, thure, sulphure, resina, visco, lintheis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram, detraxi. IR. O impostorem! nihil te videbatur miserabilis. Poteras in tragoedia sustinere personam Job. MI. Sic tum ferebat egestas; quanquam

fortuna nonnunquam et cutem mutare solet. **IR.** Dio igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? **MR.** Non; sed repertus est quaestus vestro paulo commodior. **IR.** Qui potuisti facere quaestum, cum non suppeteret sors? **MR.** Artem quaevis terra alit. **IR.** Intelligo. Dicis artem incidendi loculos. **MR.** Bona verba. Dico artem alcumisticam. **IR.** Vix quindecim dies sunt, quod nos reliquisti, et artem assequutus es, quam alii vix multis annis perdiscunt? **MR.** Nactus sum viam compendiarium. **IR.** Quam, obsecro? **MR.** Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos; bona quaedam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem administrarat quam ego. Compotabamus: coepit, ut sit, narrare suas fortunas: paciscor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vectigal est mihi. **IR.** Non licet discere? **MR.** Tibi vel gratis impartiam ob pristinum sodalitiū. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. **IR.** Audivi, et credo. **MR.** In horum familiaritatem quacunque occasione memet insinuo; jacto artem. Ubi senserolarum hiantem, escam paro. **IR.** Quo pacto? **MR.** Ultro eos moneo, ne temere credant ejus artis professoribus. Nam plerosque esse impostores, id agentes praestigiis suis, ut exhauriant loculos incautorum. **IR.** Isthuc prooemii parum accommodum tuo negotio. **MR.** Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. **IR.** Miram artis fiduciam mihi narras. **MR.** Jubeo illos adesse, dum peragitur metamorphosis: jubeo attentos esse: quoque minus dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandam deferant: praedico quantum argenti aurive sit eliquandum: denique quod eliquatum est, jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus praedictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum: nihil enim refert, nisi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. **IR.** Proinde nihil habet ars tua fuci? **MR.** Imo merus fucus est. **IR.** Nondum video praestigium. **MR.** Faxo ut videas. Primum paciscor de mercede; eam nolo mihi numerari, nisi prius edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis intra sex menses cuiquam mortalium aut immortalium. **IR.** Nondum audio fucum. **MR.** Fucus omnis est in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum insero liquefactum argentum, quantum praedico reddendum: post infusum pulverem sic instruo vas, ut non solum inferna et a lateribus cingatur prunis, verum etiam superne: persuadeo hoc esse artis. Inter carbones, qui superne imponuntur, unum admisceo, qui tegit argentum,

aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quae liquescit, puta stannum, aut aes: repurgatione facta invenitur quod admixtum est. **IR.** Ars expedita: sed quomodo fallis, si alter rem agat suis manibus? **MI.** Cum is me praescribente perfecit omnia, priusquam moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, et circumspicio, ne quid forte sit omissum. Ajo mihi videri superne deesse unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, at illic ante sic positum, ut nulli possit agnosci, et illum fallere, Tollo. **IR.** Caeterum cum illis absque te periculum facientibus non succedit, quid adfers? **MI.** Mihi nihil est periculi, jam numerata pecunia. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse insinceram, aut carbones vitiosos, aut ignem parum scite temperatum. Denique pars est artis, quam profiteor, non diu haerere in eodem loco. **IR.** An tantus est proventus istius artis, ut te possit alere? **MI.** Et quidem splendide: posthac tu quoque, si sapis, relinques istam miseriam, et nostro accedes ordini. **IR.** Imo citius illud agam, ut te revocem in nostrum ordinem. **MI.** Ut volens repetam quod semel effugi, ac deseram bonum quod inveni? **IR.** Habet hoc nostra professio, dulcescit assuetudine. Proinde cum multi sint, qui deficiant ab instituto divi Francisci aut Benedicti; quem unquam vidisti, qui diutius versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare potueras, quid esset mendicitas. **MI.** Is gustus me docuit, esse rem omnium miserrimam. **IR.** Cur igitur nemo deficit? **MI.** Fortasse quia natura miseri sunt. **IR.** Ego hanc miseriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno similis, quam mendicitas. **MI.** Quid ego audio? nihil nivi similis, quam carbo. **IR.** Dic mihi, qua re potissimum beati sunt reges? **MI.** Quia faciunt quod animo collubitum est. **IR.** Ista libertas, qua nihil suavius, nemini regum magis adest, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges sint, qui nobis invident. Sive bellum est, sive pax, nos tuto vivimus: non describimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non censemur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquit in jus vocare mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace nec in bello licet suaviter agere; et quo majores sunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti deo sacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. **MI.** Sed interim sordescitis in pannis et casulis. **IR.** Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt quae narras. His pannis debemus nostram felicitatem. **MI.** At vereor ne vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. **IR.** Qui sic? **MI.** Quia jam hoc mussant civitates, ne mendicis liberum sit quo libet evagari, sed unaquaeque civitas suos alat mendicos, et in his qui valent, adigantur ad laborem. **IR.** Cur hoc moliuntur? **MI.** Quia compe-

riunt ingentia facinora sub mendicitatis praetextu perpetrari; deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. **IR.** Istiusmodi fabulas frequenter audiivi. Id fiet ad Calendas Graecas. **MI.** Fortasse citius, quam velles.

CONVIVIUM FABULOSUM.

POLYMYTHUS, GELASINUS, EUTRAPELUS, ASTAEUS, PHILYTHLUS, PHILOGELOS, EUGLOTTUS, LEROCHARES, ADOLESCHES.

PO. Ut non decet civitatem bene institutam esse sine legibus ac principe, ita nec convivium oportet ἀναρχον esse καὶ ἀνομον. **GE.** Isthuc vero perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. **PO.** Heus puer, adfer huc talos; horum suffragiis decerneretur regnum, cuicumque faverit Jupiter. Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere sortes caecae; non poterat magis idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus viritim collecta fuissent puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, Novus rex, nova lex. Νομοθέτει γοῦν, ὃ βασιλεῦ. **EUT.** Quod felix faustumque sit huic convivio: Primum edico, ne quis heic proferto praeter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachma multator; ea pecunia in vinum insumitor. Atque in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo servetur τὸ πιθανὸν καὶ πρῆπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator a vini sumtu immunis esto; ciborum sumtum unus suppeditato: hujus rei si quid inciderit controversiae, Gelasinus arbiter ac judex esto. Haec si vos sciveritis, rata sunt. Qui legi parere noluerit, abito: sic tamen ut postridie ad computationem redire jus fasque sit. **GE.** Legem a rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabularum circulus? **EUT.** Unde, nisi a convivatore? **AS.** Licetne, rex, dicere tria verba? **EUT.** An tu credis nefastum esse convivium? **AS.** Jureconsulti negant legem esse, quae non sit aequa. **EUT.** Assentior. **AS.** At tua lex aequat optimam fabulam pessimae. **EUT.** Ubi voluptas quaeritur, ibi non minus laudis promeretur qui pessimè dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati est, nisi qui aut insigniter bene cecinerit, aut egregie male. Nonne plures rident audito coccyce, quam audita luscinia? Heic mediocritas laudem non habet. **AS.** At cur plectuntur qui laudem auferunt? **EUT.** Ne nimia felicitas provocet illis Nemesim aliquam, si simul et laudem auferrent et immunitatem. **AS.** Per Bromium, Minos ipse nunquam tulit legem aequiorem. **PHILY.** Nullam feres legem de modo bibendi? **EUT.** Dispecta re, sequar exemplum Agesilai Lacedaemoniorum regis. **PHILY.** Quid is fecit? **EUT.** Is cum tempore

quodam symposiarchus talorum arbitrio delectus esset, rogante architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique quantum poposcerit: si malignior, omnibus ex aequo distribuito. PHILY. Quid sibi voluit Lacon ille cum haec diceret? EUT. Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rursum querulum esset convivium. PHILY. Qui sic? EUT. Quia sunt qui gaudent largius bibere, sunt qui gaudent parcius: reperiuntur et abstemii, qualis dicitur fuisse Romulus. Itaque si nulli datur vinum nisi poscenti, primum nemo compellitur ad bibendum; et tamen nihil desiderant, quibus grata et largior potatio. Ita fit ut nemo tristis sit in convivio. Rursus, si parciore copia vini distribuitur aequis portionibus in singulos, satis habent qui bibunt moderatius: neque quisquam in aequalitate potest obmurmurare, quando qui largius erat haustus, aequo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabulosum esse, non vinosum. PHILY. Quid igitur bibebat Romulus? EUT. Idem quod bibunt canes. PHILY. An non istud indignum rege? EUT. Nihilo magis quam quod reges spirant aëre cum canibus communi: nisi quod illud interest: rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: sed aërem quem efflavit rex, haurit canis; et vicissim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriae tulisset Alexander ille magnus, si cum canibus bibisset. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Caeterum Romulum abstemium fuisse, declarat apophthegma non infestiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam videns illum abstinere a vino, dixisset, vinum vile futurum, si omnes biberent quemadmodum ille; Ino, inquit, tum arbitror fore carissimum, si biberent omnes vinum quemadmodum ego; bibo enim quantum libet. GE. Utinam heic adesset noster Joannes Botzemus canonicus Constantiensis, qui nobis Romulum quendam referret! nam et is abstemius non minus est, quam dicitur, alioqui comis ac festivus conviva. Po. Age, si simul potestis, non dicam sorbere et flare, quod Plautus ait esse difficile, sed edere et audire, quod est per facile, bonis avibus auspicabor fabulandi munus. Si parum erit lepidula fabula, scitote Batavam esse. Opinor aliquot vestrum auditum Macci nomen. GE. Non ita diu est quod periit. Po. Is cum venisset in civitatem quae dicitur Leydis, ac vellet novus hospes innotescere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingressus est officinam calcearii: salutatur. Ille cupiens extrudere merces suas, rogatur numquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi pensiles, rogatur sutor num vellet ocreas. Annuente Macco, quaerit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, et, ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus, Quam belle, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis soleis. Rogatus an et calceos vellet, annuit. Reperti sunt, et additi pedibus. Maccus

laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, succinebat illi laudanti, sperans pretium aequius, posteaquam emtori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Die mihi, inquit, bona fide, nunquamne usu venit tibi, ut, quem sic ocreis et calceis ad cursum armasses, quem admodum nunc armasti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui si forte, inquit, veniat usu, quid tu tum faceres? Consequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione ista dicis, an joco? Plane serio, inquit alter, loquor; et serio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis praecurro, tu cursu sequere. Simulque cum dicto coniecit se in pedes. Calcearius e vestigio consecutus est quantum poterat; clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique prosilissent ex aedibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur cursum nostrum; certamen est de cupa cerevisiae. Itaque jam omnes praeberere sese certaminis spectatores. Suspiciabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans et anhelus domum rediit. Maccus tulit brabeum. G. E. Maccus iste effugit quidem calcearium, at non effugit furem. P. O. Quam ob rem? G. E. Quia furem ferebat secum. P. O. Forte tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. G. E. Verum erat actio furti. P. O. Ea quidem post intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. G. E. Quid attulit Maccus? P. O. Quid attulit? rogas? in caussa tam vincibili? Magis periclitatus est actor quam reus. G. E. Qui sic? P. O. Quia gravabat illum actione calumniae, at intendebat legem Rhemiam, quae dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non possit, poenam ferat quam laturus erat reus, si convictus fuisset. Negabat se contrectasse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocasse calcearium ad certamen cursus; illum accepisse conditionem; nec habere quod queratur, cum esset cursu superatus. G. E. Haec actio non multum abest ab umbra asini. Quid tandem? P. O. Ubi satis risum est, quidam e iudicibus vocavit Maccum ad coenam, et numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit Daventriae me puero. Erat tempus illud, quo regnant piscatores, frigent lani. Quidam adstabat ad fenestram fructuariae, sive Graece mavultis, oporapolidis, foeminae vehementer obesaе, oculis intentis in ea quae proposita venum erant; illa ex more invitavit, si quid vellet: et cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? sunt perquam elegantes. Cum ille annuisset, rogat quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille se subducit, non cursu, sed placide. Ubi prodisset acceptura pecuniam, vidit emforem abire,

insequitur majore voce quam cursu. Ille dissimulans pergit quo coepit ire; tandem multis ad foeminae vocem concurrentibus, restitit. Ibi in populi corona agitur caussa: risus oboritur: emtor negabat se emisse, sed quod ultro delatum fuisset accepisse: si vellet experiri apud iudices, se compariturum. G. E. Age, narrabo fabulam tuae non admodum dissimilem, fortasse nec inferiorem, nisi quod haec non habet auctorem perinde celebrem atque est Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera: quorum alii prodiissent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus aiebat sollicitum esse, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut spectent quid illic proferatur, aut quid agatur: hos solos esse felices, quod vacui curis gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat philosophum versari in hoc mundo, quemadmodum illi versarentur in mercatu. Verum in nostris emporiis quartum hominum genus obambulare solet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiosi contemplantur, sed observant solcite si quid possint involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri, dicas esse Mercurio favente natos. Convivator dedit fabulum cum coronide; ego dabo cum prooemio. Nunc accipite quod nuper accidit Antverpiae. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem summam pecuniae, sed argenteae. Id impostor quidam animadverterat. Adiit sacrificum, qui gestabat in zona crumenam nummis turgidam: salutatur civiliter; narrat sibi datum negotium a suis, ut vici sui parochi mercaretur novum pallium sacrum, quae summa vestis est sacerdoti rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret sibi tantillum operae, ut secum iret ad eos, qui vendunt hujusmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipsius sumeret majus aut minus; nam sibi videri staturam ipsius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus est sacrificus. Adeunt aedes cujusdam. Prolatum est pallium, sacrificus induit, venditor affirmat mire congruere. Impostor cum nunc a fronte, nunc a tergo contemplatus esset sacrificum, satis probavit pallium; sed caussatus est a fronte brevius quam par esse. Ibi venditor, ne non procederet contractus, negat id esse pallii vitium, sed crumenam turgidam efficere, ut ea parte offenderet brevitatem. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuo contemplantur. Ibi impostor averso sacrificio crumenam arripit, ac semet in pedes conjicit. Sacerdos cursu insequitur ut erat palliatus, et sacrificum venditor. Sacrificus clamat, Tenete furem: venditor clamat, Tenete sacrificum: impostor clamat, Cohibete sacrificum furem, et creditum est, cum viderent illum sic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora est, impostor effugit. E. U. Dignus qui non simplici suspensio pereat, tantus artifex. G. E. Nisi jam pendet. E. U. Utinam non solus, sed una cum illo qui talibus portentis favent in

perniciem reipub. GE. Non favent gratis. Catena est, quae demissa in terras pertingit ad Jovem, EUR. Ad fabulas redeundum. AS. Ad te redit ordo, si fas est regem in ordinem cogere. EUR. Non cogar; imo volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus essem, non rex, si leges quas aliis praescribo, recusem. AS. Veruntamen ajunt principem esse supra leges. EUR. Isthuc non omnino falso dictum est, si principem accipias summum illum principem, quem tum vocabant Caesarem. Deinde si sic accipias superiorem legibus, quod alii coacti utcumque servant, illum suapte sponte multo cumulatius praestare. Quod enim animus est corpori, hoc est bonus princeps reipublicae. Quid opus erat addere, bonus, quando malus princeps non est princeps: quemadmodum spiritus impurus, qui invasit corpus hominis, non est animus. Sed ad fabulam; et arbitrator convenire, ut rex regiam fabulam adferam. Ludovicus, Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis peregrinaretur apud Burgundiones, occasione venationis nactus est familiaritatem cum Conone quodam homine rustico, sed animi simplicis ac sinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchae. Ad hujus aedes frequenter diverterat rex ex venatu; et, ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate vescebatur rapis. Mox ubi Ludovicus restitutus jam rerum potiretur apud Gallos, submonuit Cononem uxor, ut regem veteris hospitii commonefaceret; adiret illum, et rapas aliquot insignes illi dono adferret. Tergiversatus est Conon, se lusurum operam: principes enim non meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes; accingitur itineri. Verum ipse per viam captus illecebra cibi, paullatim devoravit omnes, una dumtaxat excepta insigniter magna. Ubi Conon prorepisset in aulam, qua rex erat iturus, statim agnitus est a rege, et accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit, mandans cuidam e proximis, ut diligenter reponeretur inter ea, quae haberet carissima. Cononem jubet secum prandere: a prandio egit Cononi gratias; et cupienti repetere rus suum jussit pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum, ut fit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum, provocatum benignitate quam praestiterat Cononi, captare praedam, vultu majorem in modum alacri accepit munus, et convocatis primoribus consultare coepit, quo munere pensaret equum tam bellum, tamque pretiosum. Interim, qui donarat equum, spes opimas animo concipiebat, sic cogitans: Si sic pensavit rapam donatam a rustico; quanto munificentius pensaturus est equum talem oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna consultanti alius aliud responderet, diuque vana spe lactatus esset captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: et accer-

sito ex proceribus quopiam, dixit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (simulque locum designat) serico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex sua manu donat aulico; addens, sibi videri bene pensatum equum cimelio, quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus dum tollit lintheum, pro thesauro reperit, non carbones, quod ajunt, sed rapam jam subaridam. Ita captator ille captus risui fuit omnibus. Assumam si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut ansa ansum, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidisset pediculum repentem in veste regia, flexis genibus, ac sublata manu, significat, se nescio quid officii praestare velle. Ludovico praebente se, sustulit pediculum, et clam abiecit. Rogante rege quid esset, puduit fateri. Cum instaret rex, fassus est fuisse pediculum. Laetum, inquit, omen est; declarat enim me esse hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, praesertim in adolescentia. Jussitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Post dies aliquam multos alter quidam, qui viderat illi feliciter cessisse tam humile officium, nec animadvertens, plurimum interesse, ex animo facias quid, an arte, simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se praebente, simulabat se tollere quiddam e veste regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiversantem, ut diceret quid esset, mire simulato pudore, tandem respondit esse publicem. Rex intellecto fuco, Quid, inquit, an tu me facies canem? Jussit tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis infligi quadraginta plagas. PHI. Non tutum est, ut audio, cum regibus facitiis ludere. Quemadmodum enim leones se nonnunquam placide praebent fricanti, iidem, ubi lubitum est, leones sunt, et jacet collusor; itidem favent principes. Sed adferam tuae fabulae fabulam non dissimilem, ne recedamus interim a Ludovico, cui pro delectamento erat, corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum (quoties autem principibus obtigit nova pecunia, venantur omnes officarii, et captant aliquam praedae partem; id non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia expromta esset in mensa, quo magis irritaret spem omnium, sic loquutus est circumstantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniae vim? Donaticia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officiis debeo? Adsint nunc priusquam effluat hic thesaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti: nemo non sibi sperabat aliquid. Rex cum vidisset aliquem maxime inhiantem, et jam oculis devorantem pecuniam; ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat se diu aluisse falcones regios summa fide nec sine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; suum quisque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non sine mendaciis. Rex omnes

benigne audiebat, et singulorum orationem comprobabat. Haec consultatio dilata est in longum tempus, quo diutius spe metuque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus Cancellarius; nam et hunc jusserat acciri. Is caeteris prudentior non praedicabat officia sua, sed agebat spectatorem fabulae. Ad hunc tandem conversus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit; nec praedicat officia sua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi a benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis sollicitus sum, quam ut regiae in me munificentiae respondeam; tantum abest ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua praestitit benignitas. Ibi rex versus ad alios: Nae ego sum, inquit, regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accensa spes est omnibus, futurum ut pecunia caeteris distribuerentur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum ubi satis diu lusisset rex, coëgit Cancellarium, ut totam eam summam domum auferret. Moxque versus ad caeteros jam moestos, Vobis, inquit, erit alia expectanda occasio. PHILO. Fortasse frigidius videbitur quod narraturus sum; proinde deprecor doli mali suspicionem furtive; ne videar de industria ambiisse immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex audita petitione expedite respondit, Nihil efficies: videlicet amputans omnem spem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratis, discessit. Rex in ipsa fronte colligans hominem esse non omnino sinistri ingenii, suspicansque illum non intellexisse, quid respondisset, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? Me nihil effecturum. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, est domi quod agam: proinde magno meo incommodo persequuntur eram heic spem ancipitem: nunc beneficium interpretor, cito negasse beneficium; meque lucratum quidquid eram perditurus, si vana spe lactatus fuisset. Ex eo responso rex conjectans hominem minime segnem, ubi pauca percunctatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; simulque versus ad officarios, Expediantur, inquit, huic sine mora diplomata, ne heic diu suo damno haereat. EUG. Non deest quod referam de Ludovico, sed malo de nostro Maximiliano. Qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniam, ita clementissimus erat in eos, qui decoxerant, modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut a civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Caesari reddidit triginta. Caesar lae-

tis insperata, praeda, dimisit hominem, praeterea nihil inquirena. Iterea quaestores et rationales olfecerant plus acceptum fuisse quam exhibitum. Interpellant Caesarem, ut accerseret hominem. Accitus est: venit illico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti nisi triginta millia. Fassus est et hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit se facturum, ac discessit. Rursum cum nihil esset actum, interpellantibus officiariis revocatus est. Tum Caesar, Nuper, inquit, jussu es reddere rationem. Memini, inquit ille; et in hoc sum. Caesar suspicans, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est illum sic abire. Cum sic eluderet, officarii vehementer instabant; clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam illuderet Caesari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi praesentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Caesar. Accitus venit illico, nihil tergiversatus. Tum Caesar, Nonne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit, opus est: en adsumt qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextre, Non detrecto inquit, rationem, invictissime Caesar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes, ego facile imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Caesar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; et aequum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindicabat enim; sic illos Caesari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum, ut bona pecuniae portio penes ipsos remaneret. L. E. Nunc tempus est, ut ab equis, quod ajunt, ad asinos descendat fabula; a regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem, qui Philippo cognomento Bonô fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocose facta, sed pleraque sordidiora. Nam plerosque lusus suos condire, solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitavit unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cum redisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat insolens. Heic opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus: et ingressus culinam foeneratoris, quicum illi erat familiaritas, quôd frequenter ageret cum illo, digressa famula, subduxit unam ex ollis aëneis una cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferebat domum: dat coquae: jubet protinus effundi carnes et jus in aliam ollam fictilem, simulque foeneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad foeneratorem, qui deposito pignore drachmas duas a foeneratore sumat mutuo; sed accipiat chirographum, quod testaretur ta-

lem ollam missam ad ipsum. Foenerator non agnoscens ollam, utpote defricatam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, et numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita prospectam est convivio. Tandem cum appareretur prandium foeneratori, considerata est olla. Heic jurgium adversus coquam. Ea cum graveretur, constanter affirmavit, neminem eo die fuisse in culina praeter Antonium. Improbum videbatur hoc suspicari de sacrificio. Tandem itum est ad illum: exploratum an apud illum esset olla: ne musca quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata est a illo olla, quod solus ingressus esset culinam, quo tempore desiderata est. Ille fassus est sumsisse commodato ollam quandam, sed quam remisisset illi, unde sumserat. Id cum illi pernegarent, et incaluisset contentio, Antonius adhibitis aliquot testibus, Videte, inquit, quam periculosum est cum horum temporum hominibus agere sine chirographo: intenderetur mihi propemodum actio furti, ni natum haberem foeneratoris. Et protulit syngrapham. Intellectus est dolus: fabula magno cum risu per totam regionem dissipata est, ollam oppignoratam ipsi cujus erat. Hujusmodi dolis libentius favent homines, si commissi sunt in personas odiosas, praesertim eos qui solent aliis imponere. Ad Nae tu nobis mare fabularum speruisti, nominato Antonio: sed unam dumtaxat, eamque breven referam, quam audiavi nuperrime. Agitabant simul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi, quibus nihil prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, et ipse celebris hoc genere laudis, ac velut aemulus Antonii. Porro quemadmodum inter philosophos, si quando conveniunt, proponi solent quaestiunculae de rebus naturae; ita heic statim nata est quaestio, quaenam esset hominis pars honestissima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: et suae quisque divinationis rationem adferebat. Antonius jussus dicere sententiam, dixit os sibi videri partem omnium honestissimam; et addidit causam nescio quam. Tum alter ille, ne quid ipsi conveniret cum Antonio, respondit, eam partem qua sedemus, sibi videri honestissimam. Cum id videretur omnibus absurdum, attulit hanc causam, quod is diceretur vulgo honoratissimus, qui primus consideret: hoc honoris competere parti quam dixisset. Applausum est huic sententiae, et risum est affatim. Placuit homo sibi de hoc dicto; visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quod sciret illum velut aemulum suae gloriae diversam partem nominaturum. Post dies aliquot cum rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit aemulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur coena: et aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, scurra; ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris? in-

quit. Si te salutassem ore, resalutasses: nunc te saluto parte corporis, vel te iudice, omnium honestissima, et scurra vocor. Sic recuperavit prius amissam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc superest ut pronuntiet iudex. G. Id faciam, sed non prius, quam suum quisque cyathum ebiberit. En auspicor: sed lupo in fabula. P. Haud laevum omen adfert Levinus Panagathus. *Levinus*. Quid actum est inter tam lepidos congerrones? P. Quid aliud? Certum est fabulis, donec lupo intervenires. *Lev*. Huc igitur adsum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium theologicum. G. Scythicum promittis convivium. *Lev. Abro delæu*. Nisi fatebimini hoc fuisse vobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare poenas in coena. Nihil jucundius, quam cum serio tractantur nugae.

PUERPERA.

EUTRAPELUS, FABULLA.

Eu. Salva sis optima Fabulla. Fa. Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novae rei accidit, quod nunc saluator insolens advenëris, quem hoc triennio toto nemo nostrum vidit? Eu. Dicam: forte praeteriens has aedes, vidi cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid esset caussae. Fa. Adeone hospes es in hac regione, ut ignores hoc esse symbolum puerperii in aedibus? Eu. Eho, an non prodigium est videre cornicem albam? Sed extra jecum; sciebam maxime: verum suspicari non potui, te puellam vix dum ingressam decimum sextum annum, tam mature didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam aegre discunt quaedam ante annos triginta. Fa. Ut tu semper es quod diceris, Eutrapele! Eu. Ut nunquam deest Fabullae fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus. Fa. Is qui nuper extulit uxorem decimam? Eu. Is ipse; sed quod te fugit, opinor, rursum tam ambiciose procum agit, quasi haecenus vixerit caelebs. Hic percunctanti quid accidisset novae rei, Muliebre corpus, inquit, in his aedibus per medium sectum est in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod timore populari jactatur, heic materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simulque cum risu subduxit sese. Fa. Homo crasse facetus. Eu. Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. Fa. Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod enixa sum videris de se praebere specimen boni viri. Eu. Pie tu quidem et vere, mea Fabulla. Fa. Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. Eu. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Caeterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. Fa. Sed quas ob caussas felicius judicas perperisse masculum quam foeminam? Eu. Quin tu potius, Fabulla Petronii, jam enim vereor, mea, dicere)

illud mihi expedis, quas ob caussas vos magis gaudetis perperisse masculos quam foeminas? FA. Quid aliae sentiant, nescio; ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluisssem et ipsa. EU. An putas Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur? FA. Quid agat ille potius, Eutrapele, quam ut propagatione servet quod condidit? EU. Quid agat, o bona? Imo, ni Deus esset, non arbitror suffecturum tot negotiis. Exsulat Christiernus Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciscus Galliarum rex hospes est Hispaniarum, nescio quam ex ipsius animi sententia, vir certe dignus meliore fortuna: Carolus molitur monarchiae proferre pomoeria: Ferdinandus rerum suarum satagit in Germania: Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculosos motus concitant agricolae, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditatur anarchiam: periculosis factionibus collabitur ecclesiae domus: hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconsutilis. Vineam Domini non ab uno jam apro vastatur; simulque periclitatur sacerdotum cum decimis auctoritas, theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges Pontificiae, vocatur in discrimen eucharistia, expectatur Antichristus; totus orbis parturit nescio quid magni mali. Interim superant et imminet Turcae, nihil non populaturi, si successerit quod agunt: et tu rogas quid agat potius? Imo tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore. FA. Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei personam, si vis, secludamus. Dic quae te caussae moveant, ut felicius existimes peperisse catulum, quam catellam. EU. Piae mentis est, hac judicare optimum, quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verum si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maxime ageres gratias? FA. Agerem. EU. Quid si idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor ne tibi molestiam adferam pro solatio, haec apud te philosophans. FA. Imo Fabullae nihil est jam a fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, satisque valeo vel ad luctum. EU. Quin igitur e nido provolas? FA. Vetus rex. EU. Qui rex? FA. Imo tyrannus. EU. Qui quaeso? FA. Syllaba dicam, mos. EU. Heu quam iste rex multa praeter aequum exigit! Pergamus igitur philosophari de crystallo et vitro. FA. Marem, uti conjicio, natura praestantiorum ac firmiorem judicas, quam foeminam. EU. Sic arbitror. FA. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores sunt, quam foeminae? Num a morbis immunes? EU. Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. FA. Sed ipsi rursus superantur a camelis. EU. Imo prior creatus est masculus. FA. Prior conditus est Adam, quam Christus. Et solent artifices in posterioribus se ipsos vincere. EU. At Deus mulierem viro subjecit. FA. Non statim melior est qui imperat: et nuptam

subjicit, non foeminam: ac rursus nuptam ita subjicit, ut cum utri-
que sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere,
non ut praestantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infir-
mior, qui cedit alteri, an cui ceditur? EU. Tibi quidem heic ce-
dam, si mihi declararis, quid senserit Paulus, scribens Corinthiis,
cum viri caput dicit esse Christum, mulieris caput virum; rursus,
cum virum dicit imaginem et gloriam Dei; mulierem gloriam viri.
FA. Istud expediam, si mihi declararis, an solis viris datum sit esse
membra Christi. EU. Absit: id quidem datum est omnibus homini-
bus per fidem. FA. Qui sit igitur, ut caput unum cum sit, non ha-
beatur omnibus membris commune? Deinde, cum Deus hominem
fingeret ad imaginem sui, utrum hanc imaginem expresserit in cor-
poris figura, an in animi dotibus? EU. In animi dotibus. FA. At
in his quid tandem habent viri nobis praecellentius? In utro sexu
plures sunt temulentiae, rixae, pugnae, caedes, bella, rapinae et
adulteria? EU. At soli viri bellum gerimus pro patria. FA. Sed
iidem saepius deserto loco turpiter fugitis: nec semper pro patria,
sed frequentius pro sordido salariolo deseritis uxorem et liberos,
et peiores gladiatoribus ultro corpora vestra traditis in servilem ne-
cessitatem vel moriendi vel occidendi. Jam ut maxime jactes mihi
virtutem bellicam, nemo vestrum, si semel esset expertus quid sit
parere, non mallet decies in acie stare, quam subire semel, quod
nobis toties est experiendum. In bello non semper venit ad ma-
nus: et si venit, non in quavis exercitus parte discrimen est.
Tui similes disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius
tuto sedet post principia, denique plurimos servat deditio et fuga:
nobis cominus cum morte conflictandum est. EU. Ista non nunc
primum audio; verum suntne haec vera quae dicuntur? FA. Nimium
vera. EU. Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam, ne
posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine.
FA. Equidem nihil malim, si possis. EU. Quid praemii feret orator
hic, si persuaserit? FA. Dabo decem linguas bubulas famo dura-
tas. EU. Istas malim, quam decem linguas lusciniarum. Non re-
jicio conditionem: verum contractum hunc ratum esse nolim prius-
quam intercesserit stipulatio. FA. Addatur, si libet, et si qua alia
cautio. EU. Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum.
FA. Quin potius nunc sit ex animi mei sententia? EU. Dicam: quia
vereor ne post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque
et tibi solvendum esset duplex praenium, et mihi duplex esset su-
menda opera, persuadendi, ac dissuadendi. FA. Age, fiat ut vo-
les. Sed interim perge demonstrare, quare viri sexus sit praestan-
tior foemineo. EU. Video te meditatam monomachiam: quam ob rem
in praesentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Congrediar
alias, sed armatus, nec absque subsidiario milite. Nam ubi lingua
rea geritur, ne septem quidem viri pares sunt uni foeminae. FA.

Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam ne vos quidem elingues estis. EU. Fortassis: sed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. EU. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator; apud nutricem est. EU. Qnam mihi nutricem narras? an est alia nutrix, quam ea, quae mater est? FA. Quidni? vulgo fit. EU. Pessimum mihi nominas auctorem rei behe gerendae vulgum, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad fornices, vulgo fraudatur, potatur, insanitur. FA. Sic amicis visum est: censuerunt enim, parcendum huic aetati tam tenerae. EU. Atqui si natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit et ad lactandum. FA. Probabile quidem est. EU. Dic mihi, nonne sentis, esse dulcissimum matris vocabulum? FA. Sentio. EU. Itaque si fieri posset, patereris aliam mulierem esse matrem tui partus? FA. Minime gentium. EU. Cur igitur volens plus quam dimidiatum matris nomen transfers in foeminam alienam? FA. Bona verba, Eutrapele; non divido filium; sola totaque sum mater. EU. Imo heic tibi, Fabulla, reclamat in os ipsa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? imo multo magis quod nutriat ea quae genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantae genus nascitur, quod eadem terra succo suo non alat: nec est ullum animantis genus, quod non alat suos foetus. Ululae, leones, et viperæ educant partus suos; et homines suos foetus abijciunt? Obsecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis taedio dicuntur exponere? FA. Abominanda dicis. EU. Atqui non perinde factum abominantur homines. Annon expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc a matre rubentem, matrem spirantem, matris opem ea voce implorantem, quae movere dicitur et feras, tradere mulieri, fortassis nec corpore salubri, nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniae pauxillum, quam totus infans tuus? FA. Delecta est mulier salubri corporis temperatura. EU. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, si vis, superiorem: an nihil interesse censes, utrum infans tenellus cognatum illum et familiarem hauriat succum, et calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam aut siliginem: vitis in alium collem translata mutat ingenium: plantula revulsa a parente, terra flaccescit ac velut emoritur; eoque quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt. FA. Imo narrant plantas translatas et insitas exuere silvestre ingenium, et fructus edere generosiores. EU. At non protinus ut natae sunt, o bona. Veniet et olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab aedibus, litteris jam ac severioribus disciplinis imbuendum, quae functio patris est potius, quam matris. Nunc aetas tenera fovenda est. Porro cum ad salubritatem firmitatem, que corporis plurimum referat qualis sit alimonia, tum vero praeci-

pue quo succo tenerum, illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam heic quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.* FA. De corpore non ita multum laboro, modo sit animus qualem optamus. EU. Pie tu quidem, sed parum philosophice. FA. Quam ob rem? EU. Cur tu igitur quoties concidis holus, quoreris aciem cultri retusam esse, et jubes exacui? Cur acum rejicis obtusa cuspidē, cum ea res non adimat artem? FA. Non deest ars, sed obstat instrumentum parum idoneum. EU. Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium et caepas? FA. Quia vitiant oculos. EU. Nonne animus est qui cernit? FA. Est; nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber vitiata securi? EU. Agnoscis igitur corpus esse mentis organum? FA. Apparet. EU. Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non dissimile veri dicis. EU. Age, videor mihi nactus ingenium philosophicum. Finge igitur animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus? FA. Nequaquam. EU. Quid obstaret? FA. Quia desunt labra, dentes, et lingua similis: nec epiglottis, nec tres adsunt cartilaginee a tribus motae musculis, ad quos pertinent nervi a cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. EU. Quid si in corpus suis? FA. Giunniret suillo more. EU. Quid si in corpus cameli? FA. Caneret ut canit camelus. EU. Quid si in corpus asini, quod evenit Apuleio? FA. Ruderet, opinor, ut asinus. EU. Nimirum fatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Caesarem, contractis quantum potuit labris, vix O sonuit; Caesarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne exideret, describere cuperet, damnavit cogitationem tam asininam, cum ungulas intueretur solidas. FA. Et merito. EU. Ergo lippientibus oculis, minus videt animus: oppletis sordibus auribus, minus audit: ubi cerebri occupat pituita, minus olfacit: ubi stupet membrum, minus sentit: ubi malis humoribus vitiata est lingua, minus gustat. FA. Negari non potest. EU. Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. FA. Arbitror. EU. Nec inficiaris, plerumque vitari cibo potuque. FA. Fateor; sed quid isthuc ad bonam mentem? EU. Proinde quid lolium ad perspicaces oculos? FA. Quia vitiat organum animi. EU. Probe respondes. Verum illud expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus est animus. EU. Non sic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeris, felici memoria, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plaga, sive casu, sive morbo, sive senio? FA. Tu nunc mihi videre sophistam agere. EU. Proin tu contra fac agas sophistram. FA. Opinor hoc te velle dicere, quod animus quemadmodum cernit et audit per oculos et aures, ita per organa quaedam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur et placatur. EU. Recte conjectas. FA. Quae tan-

dem sunt ista organa? et ubi sunt? *Eu.* Oculos ubi sunt vides. *Fa.* Et aures, et nares, et palatum ubi sit, scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cum stupor occupat membrum. *Eu.* Amputato pede, tamen intelligit animus. *Fa.* Intelligit; itidem et manu. *Eu.* At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. *Fa.* Isthuc aliquoties vidi. *Eu.* Ex hoc colligis intra cranium esse intellectus, voluntatis ac memoriae organa, minus quidem crassa, quam sunt aures et oculi, sed tamen materialia, quandoquidem et spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. *Fa.* An ista quoque vitiantur cibo potuque? *Eu.* Maxime. *Fa.* Cerebrum procul abest a stomacho. *Eu.* Ita summa fumarii pars abest a foco; tamen illi si insideas, senties vaporem. *Fa.* Non experiar. *Eu.* At si mihi non credas, sciscitare e cicconiis. Itaque refert qui spiritus, qui vapores a stomacho subvolent in cerebrum et in organa mentis. Nam hi si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. *Fa.* Nae tu mihi metam distillatoriam describis, qua ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. *Eu.* Haud ita male coniectas. Nam hepar, cui fel adhaeret, ignis loco est, stomachus patella; cranium summae metae colophon; atque adeo, si vis, nasus fistulae plumbeae vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humerum nascitur fere quidquid est morborum, ut varie delabatur varius humor nunc in oculos, nunc in stomachum, alias in scapulas, interim in cervicem, aliove. Quoque magis intelligas; cur qui vino immodico sese ingurgitant, sunt male memores? Qui cibis aluntur subtiliorum spirituum, minus torpent ingenio? Cur coriandrum memoriam emendat: elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepsim adducit, quae stuporem adfert simul omnibus sensibus, quemadmodum et somnus profundus? Denique ut immodica sitis aut inedia ingenii memoriaeque vim elidit pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingesta materia. *Fa.* Estne igitur corporeus animus, ut a rebus corporali-bus afficiatur? *Eu.* Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipsa, sed organis vitiatas impeditur illius vis et actio: velut artifex frustra valet arte, si destituitur idoneis instrumentis. *Fa.* Quanta quave specie est animus? *Eu.* Ridicule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. *Fa.* Ego corpus intelligo, quod sentitur. *Eu.* Imo quae non sentiuntur perfectissima sunt, veluti Deus et angeli. *Fa.* Audio Deum et angelos spiritus appellari; at spiritum sentimus. *Eu.* Hac voce litterae sacrae ob rudes homines balbutiunt, mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilibum. *Fa.* Quid igitur interest inter angelum et animum? *Eu.* Hoc ipsum quod inter limacem et cochleam, aut, si mavis, testudinem. *Fa.* Corpus igitur domicilium

est animi magis, quam instrumentum. EU. Nihil vetat instrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philosophorum sententiae. Sunt qui dicant corpus esse vestem animae, sunt qui domicilium, sunt qui instrumentum, sunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, consequitur actiones animi corporis affectionibus impediri. Primum, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo; quantum ad corporis valetudinem faciat vestis, declaravit Hercules: ne quid de coloribus aut pilorum pellicumque generibus referam. Caeterum an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes, viderit Pythagoras. FA. Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ita corporibus mutatoriis uti: sic ut mensibus hibernis sumeretur corpus obesum crassaeque texturae, aestivis rarius et gracilius. EU. Atqui parum, opinor, esset commodum, si quemadmodum multis vestibus detritis tandem et corpus deterimus, ita multis corporibus detritis tandem et anima senesceret deficeretque. FA. Non sane. EU. Jam quemadmodum ad corporis salubritatem agilitatemque refert, qua veste sit amictum, ita refert quod corpus circumferat anima. FA. Profecto si corpus vestis est animae, video multos homines admodum varie cultos. EU. Sic est. Et tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quam commode vestiatur anima. FA. Valeat igitur vestis: dic aliquid de domicilio. EU. Atqui ne, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipse dominus Jesus suum corpus templum appellat: et Petrus Apostolus suum corpus tabernaculum appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt animae sepulcrum, *σῆμα* dictum arbitantes quasi *σῆμα*: alii carcerem mentis appellarunt, nonnulli praesidium, velut arcem munitam. Quorum animus est undiquaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporaliū, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus, si vocet imperator. Qui prorsus excaecati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam adspirent ad auram libertatis evangelicae, horum animus jacet in sepulcro. Caeterum, qui moleste luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, subinde clamans ad liberatorem omnium, Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, domine. Qui graviter pugnant cum satana, vigilantes et excubantes adversus insidias illius, qui circumit, ut leo quaerens quem devoret, horum animus versatur in praesidio, unde injussu imperatoris non licet discedere. FA. Si corpus est animi domicilium, plurimos video, quorum animus male habitat. EU. Sic est, videlicet in aedibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiiis, fumosis, pituitosis, laceris, ac ruinosis, denique putribus et infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, bene habitare. FA. Tolerabilis res, si liceret in aliud immigrare domicilium. EU. Emigrare non licet, nisi cum evocat

locator. Verum tamen si non licet emigrare, licet arte curaque nostra domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in aedibus mutantur fenestrae, attollitur solum, incrustantur aut convestiuntur tabulatu parietes, situs igni suffituque purgatur. Id in senili corpore jamque ruinam minitante difficillimum est. Plurimum autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu, sicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. EU. Plane jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi potusque, motus, somni, balneorum, unctionum, frictionum, vestitus. Quam multos esse censes, qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsiae, gracilitati, imbecillitati, surditati, fractis lumbis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis, non ob aliud, nisi quod a nutricibus indiligenter curati sunt? FA. Demiror te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam belle concioneris. EU. Ubi te Claranam videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. FA. Ego sane libens scire cupiam, quid sit anima, de qua tam multa audimus dicimusque, cum nemo viderit. EU. Imo nemo non videt, cui sunt oculi. FA. Video pictas animas infantuli specie. Verum cur non adduntur alae, quemadmodum angelis? EU. Quoniam delabentibus e coelo fractae sunt alae, si qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo modo igitur subvolare dicuntur in coelum? EU. Quoniam fides et caritas faciunt, ut illis renascantur alae. Has alas petebat ille pertaesus domicilium sui corporis, dum clamat, Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo et requiescam? Nec enim alias alas habet anima, cum sit incorporea; nec ullam habet speciem, quae corporis oculis sit conspicua; sed certius cernuntur ea quae videmus animo. Credisne Deum esse? FA. Maxime. EU. At nihil minus videri potest, quam Deus. FA. Videtur in rebus conditis. EU. Itidem videtur animus ex actione. Si quaeris quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides hominem sentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratiocinari; certius vides animam adesse, quam nunc vides hunc cantharum: potest enim falli sensus unus; tot argumenta sensuum non fallunt. FA. Proinde, si non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pingere, quasi mihi velis describere Caesarem, quem nondum vidi. EU. Aristotelis definitio in promptu est. FA. Quae? Nam ajunt istum esse probum rerum omnium depictorem. EU. Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia. FA. Cur actum vocat potius quam iter aut viam? EU. Non heic cavetur aurigis aut equitibus, sed animae ratio definitur. Et actum vocat formam, cujus naturae est agere, cum materiae ratio sit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiscitur. Est autem varius corporis motus. FA. Intelligo. Sed cur addit organici? EU. Quoniam anima nihil agit, nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. FA. Cur

addit physici? Quia Daedalus frustra fingeret tale corpus. Ideoque addit, vitam habentis in potentia. Forma non agit in quidvis, sed in materiam capacem. FA. Quid si angelus immigraret in corpus hominis? EU. Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. FA. Habeone jam totam animae rationem? EU. Habes Aristotelicam. FA. Equidem accepi celebrem esse philosophum; et vereor ne sapientum centuriae mihi scribant haereseos dicam, si quid refrageꝝ. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in asinum et bovem. EU. Imo in scarabeum quoque et limacem. FA. Quid igitur interest inter animam bovis et hominis? EU. Qui dicunt animam nihil aliud esse, quam harmoniam qualitatum corporis, fatentur non ita multum interesse, videlicet harmonia soluta perire animas utriusque. Ne ratione quidem distinguitur bovis ab hominis anima, sed quod boum minus sapit, quam hominum; quemadmodum videre est et homines, qui minus sapiunt quam bos. FA. Nae isti bubulam habent mentem. EU. Attamen illud ad te pertinet, quod pro testudinis qualitate modulatio est harmonia. FA. Fateor. EU. Nec parvi refert ex quo ligno quave figura sit facta testudo. FA. Verisimile dicis. EU. Nec ex quorumlibet animantium intestinis fiunt canoraefides. FA. Audivi. EU. Atque hae quidem ex aëris circumfusi madore aut siccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam et rumpuntur. FA. Isthuc vidi non semel. EU. Heic igitur potes opem praestare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius testudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa sit segnitie, ne stridula sit iracundia, ne rauca sit temulentia. Nam hos affectus inserit in nobis nonnunquam educatio victusque ratio. FA. Admonitionem accipio; sed exspecto quo pacto tuearis Aristotelem. EU. Ille quidem descripsit in genere animam animantem, vegetantem ac sentientem. Anima dat vitam, sed non protinus animal est, quod vivit. Vivunt enim et senescunt et moriuntur arbores, at non sentiunt: quanquam his quoque nonnulli sensum tribuunt stupidum. In adhaesis vix deprehenditur sensus, in spongia deprehenditur ab avulsoribus, in arboribus materiarum caesores sensum comperiunt, si quid illis credimus. Ajunt enim, si palma ferias truncum arboris, quam velis caedere, quemadmodum fere solent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut semet contraxit metu. Quod autem vivit ac sentit, animal est. Nihil autem prohibet esse vegetabile, quod non sentit, veluti fungi, betae, caules. FA. Ista si vivunt utcunque, si sentiunt utcunque, si moventur cum adolescunt, quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? EU. Non ita visum est majoribus, neque nobis fas est ab illorum placitis discedere, ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. FA. Atqui non feram eandem esse animam scarabei et hominis. EU. Non est eadem, o bona, sed ratio quadamtenus communis est. Animat, vegetat, sensibile reddit

corpus tuum anima tua. Idem agit scarabei anima in suo corpore. Nam quod quaedam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam scarabei, partim in caussa est materia. Non canit, non loquitur scarabeus, quia caret organis ad haec idoneis. FA. Illud igitur dicis, si anima scarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. EU. Imo ne si mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem interest inter angelum et animam humanam, nisi quod hominis anima in hoc condita est, ut agat corpus humanum naturalibus organis instructum, quemadmodum anima scarabei non movet nisi corpus scarabei: angelus non in hoc conditus est, ut animet corpus, sed ut absque corporalibus organis intelligat. FA. Num idem potest anima? EU. Potest quidem a corpore semota. FA. Non est igitur sui juris, dum est in corpore. EU. Non profecto: nisi si quid accidat praeter communem naturae cursum. FA. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem, sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concupiscentem. Mihi satis erat una. EU. Ejusdem animae diversae sunt actiones: ex his varia sortitur cognomina. FA. Non satis assequor quod dicis. EU. At faciam ut assequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulaeorum, in taberna es aulaeorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos et famulas es domina, inter liberos es mater: et tamen haec omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem pingui Minerva philosopharis. Sic igitur est animus in corpore, quemadmodum ego in domo? EU. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. EU. Neque enim tu es anima tantum, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis: anima quoniam est forma simplex, sic est in toto corpore, ut in singulis corporis partibus sit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato et lingua, sentit in omnibus partibus corporis, quae nervaceum aliquid habent adjunctum. Neque enim sentit in pilis, nec summis unguibus: ac ne pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien. FA. Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat. EU. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit haec omnia eadem anima, consequitur, ut foetus in utero materno statim ut augecit, quod est vitae signum, simul et sentiat et intelligat; nisi forte unius hominis initio plures sunt animae, deinde caeteris cedentibus, una peragit omnia: ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, postremo homo. EU. Quod dicis, fortasse non absurdum videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul cum vita infundi rationalem animam, sed quae, velut igniculus, immersa materiae supra modum humidae nondum queat exserere vires suas.

FA. Animus igitur illigatus est corpori, quod agit movetque? EU. Non aliter quam testudo domui, quam circumfert. FA. Eam movet quidem, sed sic ut simul moveatur, quemadmodum gubernator flectit navem quo vult, sed ipse interim, cum navi movetur. EU. Imo quemadmodum sciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim et ipse. FA. Sic et afficit anima corpus, ac vicissim afficitur? EU. Sane quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par est anima morionis animae Sakomonis. EU. Nihil absurdum. FA. Itaque pares sunt et angeli, quandoquidem carent materia, quae parit, ut ais, inaequalitatem. EU. Jam satis philosophiae. Quin potius haec theologos torqueant; nos hoc agamus, quod coepimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quo posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis et commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos istos veluti fonticulos turgidos ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie te mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, cui mammam negaris, et ad conducticiam mammam relegaris, perinde quasi caprae aut ovi subjecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro matre vocet semimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix semimater est, quae recusat alere; quod peperit. Potior geniturae pars est nutritio teneri puelli. Alitur enim non solum lacte, sed et fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum et familiarem, quem hausit in corpore et unde coaluit. Atque ego quidem sum in hac sententia, ut existimem in pueris ex lactis natura et indolem vitiari, non aliter quam in frugibus et plantis terrae succus mutat ingenium ejus quod alit. An putas temere vulgo dici, Iste malitiam cum lacte nutricis imbibit? Ne illud quidem opinor, quod a Graecis dici solet, „Ut nutrices:“ cum significant aliquem male pasci: paullulum enim praemansi in os inserunt infantis, maximam partem deglutiunt ipsae. Proinde ne peperit quidem, quae quod nixa est, mox abjicit. Isthuc enim abortire est, non parere. Et in tales foeminas mihi competere Graecorum videtur etymologia, qui *μήτηρ* dici putant a *μή τηρεῖν* hoc est, a non servando. Nam prorsus conducticiam nutricem infantulo adhuc a matre tepenti addiscere, genus est expositionis. FA. Accederem, ni delecta esset mulier, in qua nihil desideres. EU. Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quam salivam cum praemanso cibo deglutiatur; ut talis contigerit nutrix, qualem haud scio an ulla reperiatur; an putas ullam esse, quae nutritionis omne taedium devorare possit, quemadmodum mater? sordes, assensiones, vagitus, morbos, servandi nunquam satis diligentem curam? Si est quae pariter amet ut mater, erit quae pariter curet. Quin et illud fiet ut

segnius amet te filius, nativa illa caritate velut in duas matres distracta: nec tu simili pietate duceris erga filium, ut jam grandior minus libenter sit obtemperaturus jussis tuis, et tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortasse videbis nutricem. Praecipuus autem discendi gradus est mutuus inter docentem ac discitentem amor. Ergo si nihil decesserit illi nativae pietatis fragrantiae, facilius illi instillabis praecepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam traetet molissimam et in omnia sequacem. FA. Ut video, non tam facilis est res peperisse, quam vulgus existimat. EU. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: Salva, inquit, fiet per liberorum generationem. FA. Salva est igitur quae peperit? EU. Nequaquam; sed addit, si liberi permanserint in fide. Nondum absolvisti genitricis munus, nisi primum tenerum corpusculum filii, mox animum aequae mollem recta educatione finxeris. FA. Atqui isthuc matribus in manu non est, ut filii perseverent in pietate. EU. Fortassis; sed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus existimet matribus imputandum, si liberi degenerent a piis moribus. Denique, si praestiteris quod in te situm est, Deus opem suam conjunget cum tua diligentia. FA. Mihi quidem, Eutrapele, tua persuasit oratio, si queas idem persuadere parentibus et marito. EU. Isthuc ad me recipio, modo tu me tuo juves suffragio. FA. Polliceor. EU. Sed licetne videre puellum? FA. Licet maxime. Heus Syrisca, voca nutricem una cum infante. EU. Scitus admodum puer. Vulgo dicitur veniam deberi primum experienti. At tu prima statim experientia summam artis expressisti. FA. Non est sculptilis imago, ut arte sit opus. EU. Verum; sed fusile sigillum est. Utcunque res habet, felicissime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas intexis aulaeis! FA. At tu contra felicius pingis, quam gignis. EU. Sic visum est naturae cum omnibus paria facere. Quam sollicita est natura, ne quid pereat! Duos homines in uno repraesentavit: nasus et oculi patrem referunt, frons ac mentum matrem exprimunt. An tu posses hoc tam carum pignus alienae fidei concedere? Mihi bis crudeles videntur esse, quae id facere sustinent, quandoquidem non solum faciunt id infantis, quem ablegant, periculo, verum etiam suo, propterea quod in his fac aversione corruptum saepenumero periculosos morbos pariat. Itaque fit, ut, dum unius formae corporis consulunt, parum consultant duorum corporum vitae: dumque cavent, ne contingat praeproperum senium, conjiciunt sese in mortem praeproperam. Quod est inditum puero nomen? FA. Cornelius. EU. Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum et moribus nobis referat! FA. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnix te rogarim. EU. Imo puta me tuum esse mancipium; imperabis et impetrabis quae voles. FA. Proinde non

prius te manumittam, quam hoc mihi beneficium coeptum absolvas. EU. Quodnam? FA. Ut praescribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini consulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem praeparandus sit rudis animus. EU. Id faciam lubens, pro mea quidem sapientia; sed proximo colloquio: nunc orator adeo maritum ac parentes. FA. Precor exorator ut sis.

PEREGRINATIO RELIGIONIS ERGO.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

ME. Quid hoc novae rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos sex menses non visum cuiquam? Interisse rumor erat. Ipus est, nisi prorsus hallucinor. Adibo ac salvere jubebo. Salvus sis Ogygi. OG. Salve et tu Menedeme. ME. Quae regio te nobis reddidit incolumem? Nam tristis rumor heic sparserat, te navigasse Stygiam paludem. OG. Imo, gratia superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita semper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid isthuc ornatus est? obsitus es conchis imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, culmeis ornatus torquibus; brachium habet ova serpentum. OG. Visi divum Jacobum Compostellanum, et hinc reversus Virginem Parathalassiam apud Anglos percelebrem; quin potius hanc revisi: nam ante annos tres inviseram. ME. Animi gratia, ut arbitrator. OG. Imo religionis caussa. ME. Istam, opinor, religionem docuerunt te Graecae litterae. OG. Mater uxoris voto sese obstrinxerat, ut si filia peperisset masculum vitalem, ego divo Jacobo praesens praesenti salutem dicerem et gratias agerem. ME. Salutasti divum tuo dumtaxat et socrus nomine? OG. Imo totius familiae verbis. ME. Equidem arbitrator nihilo minus salutis futurum fuisse familiae, etiamsi Jacobum insalutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? OG. Nihil, sed offerenti munus visus est arridere et capite leviter annuere; simulque porrexit hoc imbricatum putamen. ME. Cur ista potius donat, quam alia? OG. Quoniam his abundat suggerente vicino mari. ME. O benignum divum, qui et obstetricatur parturientibus et operam dat hospitibus! Verum quodnam isthuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adstringeres, ut si quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod vovisses? OG. Non credo, etiamsi tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis os oblinere ludus est. At socrus est; mos gerendus erat. Nosti mulierum affectus, et mea quoque referebat. ME. Si non praestitisses votum, quid erat periculi? OG. Non poterat me divus vocare in jus, fateor: sed poterat in posterum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nosti principum mores. ME.

Dic mihi, quid valet agitque vir optimus Jacobus? O g. Multo frigidius solito. ME. Quid est in caussa? senium? O g. Nugator, scis divos non senescere. Verum haec nova persuasio, quae late per orbem divagatur, facit ut infrequentius salutetur solito: et si qui veniunt, salutant tantum; nihil aut quam minimum donant, dictitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. ME. Impia persuasio! O g. Itaque tantus apostolus, qui solet totus gemmis et auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. ME. Si verum est, quod audio, periculum est, ne reliquis divis idem veniat usu. O g. Imo circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. ME. Quae Maria? O g. Quae cognomen habet a lapide. ME. Apud Rauracos, ni fallor. O g. Ea est. ME. Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? O g. Nomen ipsa indicat epistola. ME. Per quem missa est? O g. Haud dubie quin per angelum, qui posuerat scriptam in suggesto, unde concionatur is ad quem scripta est. Et ne quid fraudis suspiceris, videbis epistolam *αὐτόγραφον*. ME. Itane agnoscis manum angeli, qui est virgini ab epistolis? O g. Quidni? ME. Quo tandem argumento? O g. Legi epitaphium Bedae, quod ab angelo insculptum est: elementorum figurae per omnia congruunt. Legi et syngrapham divo Aegidio missam: congruunt. An non haec satis arguunt rem? ME. Fasne est inspicere? O g. Fas, si dejeres te taciturnum. ME. Oh lapidi dixeris. O g. Jam sunt et lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. ME. Muto igitur dicito, si lapidi parum fidis. O g. Hac lege recitabo: tu fac utramque arrigas aurem. ME. Arrexii. O g. „Maria mater Jesu Glaucopluto S. D. Quod Lutherum sequutus strenue suades, supervacaneum esse invocare divos, a me quidem isto nomine bonam magnamque iniisti gratiam, scito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una postulabantur omnia, quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur pingiturque in sinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quidquam ausit negare petenti, videlicet metuens, ne si quid neget roganti, ego vicissim ipsi negem mammam sitiendi. Et nonnunquam ea petunt a virgine, quae verecundus juvenis vix auderet petere a lena, quaeque me pudet litteris committere. Interim negotiator; lucri caussa navigaturus in Hispaniam, committit mihi pudicitiam suae concubinae. Et virgo deo sacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis suae, quam ipsa tendit prostituere. Occlamat mihi miles impius, et ad lanienam conductus: Beata virgo da praedam opimam. Occlamat aleator: Fave diva; pars lucri tibi decidetur. Et si parum faveat alea, me conviciis lacerant, maleque precantur, quae non adfuerim sceleri. Occlamat quae quaestui turpi semet exponit: Da proventum uberem. Si quid negem, illico reclamant: Ergo ne sis mater misericordiae. Aliorum vota non tam impia sunt,

quam inepta. Clamat inupta: Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum. Clamat nupta: Da mihi bellos catulos. Clamat gravida: Da mihi facilem partum. Clamat anus: Da diu vivere sine tussi sitique. Clamat senex delirus: Da repubescere. Clamat philosophus: Da nodos insolubiles nectere. Clamat sacerdos: Da sacerdotium opimum. Clamat episcopus: Serva meam ecclesiam. Clamat nauta: Da prosperos cursus. Clamat praefectus: Ostende mihi filium tuum antequam moriar. Clamat aulicus: Da vere confiteri in mortis articulo. Clamat rusticus: Da tempestivam pluviam. Clamat rustica: Serva gregem et armentum incolume. Si quid renuo, illico sum crudelis. Si relego ad filium, audio: Vult ille quidquid tu vis. Itane ego sola et mulier et virgo dabo operam navigantibus, beligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, satrapis, regibus et agricolis? Atqui quod dixi, minimum est prae his quae patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, nisi commodum hoc incommodum majus secum traheret: plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum. Ante salutabar Regina coelorum, Domina mundi: nunc vix a paucis audio, Ave Maria. Ante vestiebar gemmis et auro, abundabam mutatoriis, deferebantur aurea gemmaeque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroso a muribus. Proventus autem annui vix tantum est, ut alam miserum aedituum qui accendat lucernulam aut candelam sebaceam. Atque haec tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri dicereris. Huc tendis, ut ajunt, ut quidquid usquam est divorum, exigas ex aedibus sacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deest aliis divis quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus e templo Petrus potest tibi vicissim occludere regni coelestis ostium; Paulus habet gladium; Bartholomaeus cultro armatus est; Gulielmus sub pallio monachi totus armatus est, non sine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio et equite et cataphracto, hasta simul et gladio formidabili? Nec inermis est Antonius; habet sacrum ignem. Sunt item et caeteris sua vel arma vel mala, quae, quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc una mecum extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Haec te scire volui: tu cogita, quid mihi respondendum censeas. Nam mihi plane res cordi est. Ex aede nostra lapidea, Calendis Augusti, anno filii mei passi 1524. Virgo lapidea mea manu subscripsi." M.E. Minax profecto ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. O.G. Si sapit. M.E. Quamobrem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? O.G. Nescio: nisi quod longius abest, et his temporibus intercipiuntur omnes epistolae. M.E. Sed quis Deus te redegit in Angliam? O.G. Ventus illuc invitabat mire secundus, atque id propemodum

eram pollicitus divae Parathalassiae, me post biennium ipsam revisurum. ME. Quid petiturus ab illa? OG. Nihil novi, nisi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiolem, longaevam laetamque vitam in hoc seculo, et perennem felicitatem in futuro. ME. Non poterat eadem praestare Virgo mater apud nos? Habet Antverpiae templum longe augustius, quam in Parathalasso. OG. Haud nego posse, verum aliis in locis alia largitur, sive sic visum est animo illius, sive, ut est benigna, semet in hoc nostris affectibus accommodat. ME. De Jacobo frequenter audiui: sed obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassiae. OG. Equidem expediam quam potero paucissimis. Celeberrimum nomen est per universam Angliam, nec temere reperias in ea insula qui speret res suas fore salvas, quin illam quotannis aliquo munusculo pro facultatum modulo salutarit. ME. Ubi habet? OG. Ad extremum Angliae finem, inter occidentem et septemtrionem, haud procul a mari, passuum fere tribus millibus. Vicus est vix alia re victitans, quam commenantium frequentia. Collegium est Canonicorum, sed quibus a Latinis regulae cognomen additur; medium genus inter monachos et canonicos, quos seculares appellant. ME. Amphibios mihi narras; quod genus est fiber. OG. Imo et crocodilus. Sed omissis cavillis, tribus verbis expediam quod vis. In odiosis canonici sunt, in favorabilibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem aenigma refers. OG. Quin addam apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes monachos, tum canonici fuerint, non monachi: sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. ME. O novos favores! utinam abducant et meam! OG. Sed ut ad rem: Collegium hoc vix alios habet proventus, quam ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur. Caeterum si quid est nummorum aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis et praefecti, quem illi Priorem vocant. ME. Probae vitae? OG. Non illaudatae; pietate ditiores, quam annuo censu. Templum est nitidum et elegans; verum in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratia cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextra sit filio. ME. Dextra? Quo igitur spectat filius? OG. Bene mones. Cum occidentem spectat, dextram habet matrem: ubi se vertit ad solis exortum, sinistra est. Nec heic tamen habitat; nondum enim aedificium est absolutum, et locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; et in propinquo est Oceanus ventorum pater. ME. Durum! ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod inabsolutum dixi, est sacellum augustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus per angustum ostiolum admittens salutatores. Lumen est exiguum, nec fere nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. ME. Haec omnia congruunt religioni. OG. Imo si introspicias, Menedeme, dicas divorum esse sedem; adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis ani-

mum, ut eo me conferam. O G. Haud poenituerit itineris. M E. Nihil est illic olei sacri? O G. Inepte. Oleum istud non resudat nisi e sepulcris divorum, velut Andreae et Catharinae. Maria sepulta non est. M E. Erravi, fateor. Sed absolve fabulam. O G. Quo latius se spargat religio, alia aliis locis ostenduntur. M E. Et fortassis ut uberior sit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas praeda petita manus*. O G. Et nusquam non praesto sunt mystagogi. M E. Ex canonicis? O G. Nequaquam: illi non adhibentur, ne per occasionem religionis alienentur a religione, ac dum observant virginem, parum ipsi consulant suae virginitati. Tantum in intimo sacello, quod dixi conclave divae Virginis, adstat altari canonicus quidam. M E. In quem usum? O G. Ut recipiat servetque quod datur. M E. An dant qui nolint? O G. Minime; sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adstante quopiam, non daturi si testis abesset: aut largius dant aliquanto, quam erant daturi. M E. Affectum humanum dicis, et mihi non inexpertum. O G. Imo vero sunt quidam adeo dediti sanctissimae Virgini, ut dum simulant sese munus imponere altari, mira dexteritate suffurentur, quod alius posuerat. M E. Fac nullum adstare; an non in tales illico fulminaret Virgo? O G. Qui magis id faceret Virgo, quam ipse pater aethereus, quem non verentur nudare suis ornamentis, vel per foras templi pariete? M E. Non satis mihi constat, utrum magis debeam admirari illorumne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. O G. Ad latus itaque septentrionale porta quaedam est, non templi, ne quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adjacens. Ea ostiolum habet perpusillum, quale videmus in valvis nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat. M E. Profecto tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. O G. Recte conjectas. Narrabat mystagogus olim virum equestris ordinis, equo insidentem, per hoc ostium elapsum e manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miser desperans sui, subita cogitatione salutem suam commendavit divae Virgini, quae erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subito totus eques erat intra septa templi, altero frustra foris insaniente. M E. Et faciebat tam admirandae narrationis fidem? O G. Maxime. M E. Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. O G. Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam, quae habebat imaginem equitis servati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem et in vetustioribus picturis videmus: quae si non mentiuntur, frangebant id aetatis tonsores et qui pannos tingunt ac texunt. M E. Qui sic? O G. Quia barbatus erat non aliter quam caprae; et universa vestis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ut strictu corpus ipsum redderet angustius. Erat et altera lamina, cellae figuram ac magnitudinem referens. M E.

Jam dubitare fas non erat. Og. Subter ostiolum erat cratis ferrea, quae peditem tantum transmitteret. Non conveniebat ut equus post eum calcaret locum, quem prior eques virgini consecrasset. ME. Et merito. Og. Hinc ad orientem est sacellum prodigiis plenum: eo me confero. Excipit alius mystagogus. Illic oravimus paullisper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, e tribus maximi: exosculor: deinde rogo cujus sint reliquiae. Ait, Sancti Petri. Num Apostoli, inquam? Ajebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuisse virum praegrandi corpore. Ad hanc vocem e comitibus quidam in cachinnum solutus est: id certe moleste tuli. Nam si is siluisset, aedituus nos nihil celasset reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante aediculam erat tectum, quod ajebat hiberno tempore, cum nix obtexisset omnia, eo subito fuisse delatum e longinquo. Sub eo tecto putei duo ad summum pleni: fontis venam ajunt esse sacram divae Virgini; liquor est mire frigidus, efficax medicando capitis stomachique doloribus. ME. Si frigida medetur doloribus capitis et stomachi, posthac et oleum extinguet incendium. Og. Miraculum audis, o bone: aliqui quid esset miraculi, si frigida sedaret sitim? ME. Et ista sane est una pars fabulae. Og. Affirmabant eum fontem derepente prosilisse e terra jussu sanctissimae Virginis. Ego cuncta diligenter circumspiciens rogabam quot essent anni, quod ea domuncula fuisset eo deportata: dixit aliquot secula. Alioqui parietes, inquam, non prae se ferunt aliquid vetustatis. Non repugnabat. Ne columnae quidem hae lignae. Non negabat esse nuper positas, et res ipsa loquebatur. Deinde haec, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur esse recentior. Assentiebatur. Ac ne trabes quidem hae, inquam, transversae, nec ipsa tigna quae culmos sustinent, videntur ante multos annos posita. Annuebat. Atqui cum jam nulla casae pars superesset; unde igitur constat, inquam, hanc esse casulam illam e longinquo delatam? ME. Obsecro quomodo sese ab hoc nodo expediebat aedituus? Og. Scilicet incunctanter ille ostendit nobis pervetustam ursi pellem tignis affixam; ac propemodum irrisit nostram tarditatem, qui ad tam manifestum argumentum non haberemus oculos. Itaque persuasi, et tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad coeleste lac beatae Virginis. ME. O matrem filii simillimam! ille nobis tantum sanguinis sui reliquit in terris; haec tantum lactis, quantum vix credibile est esse posse uni mulieri uniparae, etiamsi nihil bibisset infans. Og. Idem caussantur de cruce Domini, quae privatim ac publice tot locis ostenditur, ut si fragmenta conferantur in unum, navis onerariae justum onus videri possint; et tamen totam crucem suam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque mirum videtur? Og. Novum fortasse dici possit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui haec auct pro suo arbitrio,

sit omnipotens. ME. Pie tu quidem interpretaris: at ego vereor ne multa talia fingantur ad quaestum. OG. Non arbitror Deum passurum, si quis ipsum ad istum irrideat modum. ME. Imo cum a sacrilegis spoliatur et mater et filius et pater et spiritus, ne tantulum quidem sese commovent interdum, ut vel nutu vel crepitu deterreant scelestos. Tanta est numinis lenitas. OG. Sic est: sed audi reliqua. Id lac servatur in altari summo; in cuius medio Christus, ad dextram mater, honoris gratia. Lac enim matrem repraesentat. ME. Conspicuum est igitur? OG. Videlicet inclusum crystallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi narras, cum fusum sit ante annos mille quingentos? Concretum est; dicas cretam tritam, alboque ovi temperatam. ME. Quin igitur nudum ostendant? OG. Ne contaminetur virorum osculis lac virgineum. MR. Probe dicis. Nam sunt, opinor, qui os admoveant nec purum nec virgineum. OG. Ubi nos videt mystagogus, accurrit, lineam vestem induit, sacram stolam addidit cervici, procubuit religiose, et adoravit: mox nobis lac sacrosanctum osculandum porrexit. Heic in extremo altaris gradu religiose procubuimus et ipsi; Christoque primum salutato, Virginem oratiuncula tali, quam in hoc ipsum pararam, appellavimus: „Virgo parens, quae tuis virgineis uberibus lactare meruisti coeli terraeque dominum filium tuum Jesum, optamus, ut illius sanguine purificati proficiamus et nos ad felicem illam infantiam columbinae simplicitatis, quae nescia malitiae, fraudis ac doli, lac evangelicae doctrinae concupiscit assidue, donec proficiat in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi, cuius felici consortio fruere in aeternum, cum patre et spiritu sancto. Amen.“ ME. Pia sane deprecatio. Quid illa? OG. Visus est uterque annuere, nisi me fallebant oculi. Nam subsilire videbatur sacrum lac, et candidior aliquanto affulgebat eucharistia. Interim mystagogus ad nos accessit, tacitus quidem, sed tabellam porrigens, qualem apud Germanos offerunt qui in pontibus *τέλος* exigunt. ME. Equidem saepenumero male precatus sum illis petacibus tabellis, cum per Germaniam iter facerem. OG. Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguae pulcre peritum, et juvenem blandae cujusdam eloquentiae (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldrisius) percunctatus sum, quam potui civilissime, quibus argumentis cognitum haberet, hoc esse lac Virginis. Id ego sane pio studio scire cupiebam, quo possem impiis quibusdam haec omnia ridere solitis os obturare. Primum mystagogus obducta fronte obticuit: jussi ut interpres instaret; sed blandius etiam. Ille vero blandissime, adeo ut, si matrem ipsam nuper puerperam talibus verbis appellasset, non fuerit aegre latura. At mystagogus tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis stupentibus, ac velut horrore vocem blasphemam execrantibus, Quid opus, inquit, ista percunctari, cum habeatis tabulam authenticam? Et omnino

videbatur nos ut haereticos ejecturus, nisi drachmae delinissent hominis ferociam. ME. Quid vos interim? OG. Nos? quid censes? Non aliter quam fuste icti, aut fulmine tacti, nosmet illinc subduimus, suppliciter audaciae veniam comprecati: sic enim convenit in rebus sacris. Inde proficiscimur ad aediculam, hospitium divae Virginis. Huc euntibus aperit sese quidam hierophanta ex illis Minoribus; nosque veluti noscitans intuetur: aliquantulum progressis occurrit alius, itidem contemplans nos: post etiam tertius. ME. Fortasse cupiebant te pingere. OG. At ego longe diversum suspicabar. ME. Quid isthuc? OG. Sacrilegum quempiam suppilasse non nihil ex mundo sacrae Virginis, et in me suspicionem intentam esse, Itaque sacellum ingressus tali precatiuncula saluto matrem Virginem: O sola foeminarum omnium mater et virgo, mater felicissima, virgo purissima; nunc te puram impuri visimus, salutamus, donariolis nostris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut sanctissimos tuos mores imitantes mereamur et nos per spiritus sancti gratiam spiritualiter dominum Jesum intimis animi visceribus concipere, semelque conceptum nunquam amittere. Amen. Simulque exosculatus aram deposui drachmas aliquot, et abii. ME. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit signum auditae precatiunculae? OG. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, et illa stabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Postremo me sic dejecerat oratio prioris mystagogi, ut non auderem oculos attollere. ME. Istius igitur profectionis non erat admodum laetus exitus. OG. Imo multo laetissimus. ME. Reddidisti animum: nam mihi quoque cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. OG. A prandio repetimus templum. ME. Audebas, suspectus sacrilegii? OG. Fortassis; sed ipse mihi suspectus non eram. Nescit pavorē mens sibi bene conscia. Trahebat me tabulae visendae cupiditas, ad quam mystagogus nos relegarat. Eam diu quaesitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non quibuslibet oculis legi posset. Mihi tales sunt oculi, ut nec lynceus dici possim, nec omnino lusciosus. Itaque legentem Aldrisium oculis obiter assectatus sum, nec illi satis fidens in re tanta. ME. Excussa est omnis dubitatio? OG. Pudit me mei, qui subdubitassem; adeo res tota illi ponebatur ob oculos; nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omissum. Dictus est Gulielmus Lutetiae natus, vir pius cum alias, tum praecipue religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monasteriis ac templis undique lustratis, tandem pervenit Constantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat Episcopum. Is jam adornantem reditum admonuit esse virginem quandam Deo dicatam, quae lac haberet Virginis matris: abunde felicem futurum si vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam caeteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus

non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro plus quam Croesus sibi videbatur. ME. Quidni? et quidem praeter spem. OG. Recta domum properat: in itinere morbus occupat. ME. Ut nihil est in rebus humanis nec diu nec undiquaque felix! OG. Ubi videt periculum, accersit clam Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem. Et religiose stipulatur silentium: committit illi lac, ea lege, ut si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divae Virginis, quae colitur Lutetiae in augusto templo, utrinque Sequanam praeterlabentem intuens: et amnis ipse videtur honoris gratia decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, sepultus est Gulielmus: alter properat; et hunc morbus corripit. Is desperans sui, tradit Anglo comiti lac, sed multis obtestationibus adstricto, ut faceret quod fuerat ipse facturus. Moritur hic; recipit ille, et in aram deponit lac canonicis ejus loci praesentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur regulares, quales adhuc sunt apud Divam Genovefam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam tandem in Parathalassum detulit, huc vocante mentem illius afflatu spiritus. ME. Pulcre certe sibi constat haec narratio. OG. Imo ne qua residere posset dubitatio, adscripta erant nomina episcoporum a suffragiis, qui lac illud invisentibus non absque munusculo tantum impartierunt relaxationis, quantum ex suo dimenso largiri possunt. ME. Quantum id est? OG. Dierum quadraginta. ME. Etiam apud inferos dies est? OG. Certe tempus est. ME. Ubi totum hoc dimensum semel fuerint elargiti, non superest quod largiantur! OG. Minime. Subscatet enim subinde quod dent, ac plane diversum quiddam accidit heic atque in dolio Danaïdum. Illud enim cum continenter impleatur, semper tamen inane est: hinc si semper haurias, nihilo tamen minus est in dolio. ME. Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, singuli tandundem habent? OG. Tantundem. ME. Et si qui ante prandium acceperunt quadraginta, rursus sub coenam poscerent quadraginta, praestone esset quod daretur? OG. Imo si hora eadem decies. ME. Utinam mihi tale scriniolum esset domi; non optarim nisi tres drachmas, modo sic scateant. OG. Quin optas ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto? Verum ad fabulam redeo. Addebatur et illud pii cujusdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis ostendebatur, satis quidem esse venerandum; hoc tamen caeteris esse venerabilius, quod illa abraderentur a saxis, hoc ex ipsis Virginis uberibus effluxisset. ME. Unde id constabat? OG. Oh! narrarat hoc Virgo Constantinopolitana, quae lac dederat. ME. Et illi fortasse communicarat divus Bernardus. OG. Sic arbitror. ME. Cui natu grandi contigit gustare lac ex eadem mamma, quam suxit puer Jesus. Unde miror, illum mellifluum dici potius quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? OG.

Fluxit et illud, sed saxo, cui forte lactans insidebat, exceptum concrevit; deinde volente Deo sic multiplicatum est. ME. Recte. Perge. OG. His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, et si quid offerretur spectatu dignum circumspectantes, rursum adsunt mystagogi, limis intuentur, digito subnotant, accufrunt, abeunt, recurrunt, nutant, videbantur compellaturi si fuisset audaciae satis. ME. Nihil ibi metuebas? OG. Imo faciem illis obverti, sic arridens et intuens, quasi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggressus rogat quod mihi nomen esset: edo. Num is essem qui ante biennium affixisset votivam tabellam litteris Hebraicis? Fatebar esse me. ME. Scribis Hebraice? OG. Minime; sed isti quidquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accersitus, ut conjicio, venit illius collegii *πρωτος υστερος*. ME. Quod isthuc dignitatis nomen est? Non habent abbatem? OG. Non. ME. Cur ita? OG. Quia nesciunt Hebraice. ME. Non episcopum? OG. Nequaquam. ME. Quam ob rem? OG. Quia Virgo pauperior etiamnum est, quam ut emat pedum ac mitram nimio venalem. ME. Non saltem praepositum? OG. Ne id quidem. ME. Quid obstat? OG. Quia praepositus dignitatis est nomen, non sanctimoniae. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, praepositi libenter amplectuntur. ME. Atqui *πρωτον υστερον* antehac audivi nunquam. OG. Nae tu magnopere rudis es grammatices. ME. *Υστερόπρωτον* novi in tropis. OG. Tenes. Hic qui Priori proximus est, Prior est posterior. ME. Suppriori dicis. OG. Is me salutavit satis humaniter. Narrat quantopere sudatum sit a multis, ut versus eos legerent: quot frustra extensa perspicilla. Quoties advenisset aliquis vetustus Theologiae, aut Juris doctor, adductus est ad tabellam: alius dicebat esse litteras Arabicas; alius ficticias: tandem repertus est qui legeret titulum. Is descriptus erat verbis ac litteris Romanis, sed majusculis. Graeci versus erant descripti Graecis majusculis, quae prima specie videntur referre majusculas Latinas. Rogatus descripsi sententiam carminum Latine, verbum verbo reddens. Hujus opellae cum praemium oblatum constanter recusarem, affirmans nihil esse tam arduum, quod in Virginis sanctissimae gratiam non essem cupidissime factururus, etiamsi litteras juberet illinc perferre Hierosolymam. ME. Quid opus te grammatophoro, cum illi tot angeli adsint a manibus atque a pedibus? OG. Ille protulit e crumena ligni fragmentum desectum e trabe, in qua virgo mater visa est consistere. Odor mirus protinus arguebat esse rem oppido sacram. Ego vero tam insigne munus pronus et nudato capite summa cum veneratione terque quaterque exosculatus reposui in crumenam. ME. Licetne videre? OG. Per me quidem licebit. Ceterum si jejunos non es, aut si nocte proxima fuit tibi res cum uxore, non suaserim ut videas. ME. Ostende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum isto munere! OG. Ego, ne sis insciens,

non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum universo auro Tagi: includam auro, sed sic ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus ubi me videt, tam religiose gestientem eo munusculo, iudicans non indignum, cui majora quoque committerentur, rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen ausus sum percunctari, quae diceret secreta Virginis, siquidem in rebus tam sacris etiam linguae lapsus non vacat periculo. Nego me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine. Accenditur una atque altera taeda cerata: ostenditur imaguncula nec magnitudine, nec materia, nec opere praecellens, sed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi Christophorum Lutetiae, non hamaxiaeum aut colossaeum, sed monti justo parem, nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Graecos nomen inditum: Galli a bufone dederunt nomen, eo quod bufonis effugiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quoque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet bufonis imago, sed in ipsa gemma velut inclusa pellucet. ME. Fortassis imaginantur bufonis similitudinem, quemadmodum insecta silicis stirpe imaginamur aquilam, et quemadmodum pueri quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. OG. Imo ne sis nesciens, nullus bufo vivus evidentius exprimit se ipsum, quam illic erat expressus. ME. Hactenus pertuli fabulas tuas, posthac alium quaere, cui persuadeas de bufone. OG. Nihil mirum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo Theologorum asseverasset, nisi his oculis, hisce, inquam, oculis vidissem, intuitus essem, comperissem. Sed interim mihi videris satis incurius rerum naturalium. ME. Quam ob rem? Quia non credo volare asinos? OG. An non vides, quam ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, sed praecipue in gemmis? deinde quam admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum a magnetem attrahi et rursus ab eodem depelli sine contactu, nisi vidisses oculis? ME. Profecto nunquam, etiamsi decem Aristoteles mihi deierassent. OG. Ne protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento compertum. Ipse ceraunia fulminis videmus imaginem, in pyropo vivum ignem; in chalazia grandinis et speciem et rigorem, etiamsi conjicias in medium ignem: in smaragdo profundas ac pellucas maris undas: carcinias cancri marini speciem imitatur, echites viperarum, scarites scari piscis, hieracites accipitris, geranites gruis collum effictum exhibet; aegophthalmus caprinum oculum ostendit: est qui suillum, est qui tres simul homi-

nis oculos: lycophthalmus lupi pingit oculum quatuor coloribus, ru-tilo et sanguineo, in medio nigrum candido cingitur: cyameam nigram si aperias, fabam in medio reperies: dryites truncum arboris effingit, et ligni in modum ardet quoque: cissites et narcissites hederam pingit: astrapias fulminis radios e medio candido seu cyaneo jaculatur: phlegontites incendium intus ostendit, quod non exeat: in anthracitide videas scintillas quasdam discurrere: crocias croci colorem reddit; rhodites rosae; chalcites aeris: aëtites aquilam exprimit, cauda candicante: taos pavonis picturam habet; chelidonia aspidis: myrmecites innatam habet formicae repentis imaginem: cantharias scarabeum totum exprimit: scorpites scorpion mire depingit. Sed quid ego haec persequor, quae sunt innumera, cum nulla sit naturae pars vel in elementis vel in animantibus vel in plantis, quam illa veluti lasciviens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem expressum? ME. Miror naturae tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nosque vel sic ab otio propellere. Et tamen quasi nihil sit, quo fallamus taedium temporis, insanimus in moriones, in aleas, in praestigiarum ludibria. ME. Verissima praedicas. OG. Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. ME. Cur bufonem addunt Virgini? OG. Quia haec spurcitiem omnem, virulentiam, fastum, avaritiam, et quidquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. ME. Vae nobis qui tantum bufonem geramus in pectore! OG. Puri erimus, si sedulo colamus virginem. ME. Quomodo gaudet coli? OG. Gratissimum illi cultum praestiteris, si fueris imitatus. ME. Numero, dixisti; sed isthuc perdifficile est. OG. Est sane, sed idem pulcherrimum. ME. Age, perge, quod coeperas. OG. Deinde commonstrat aureas argenteasque statuas. Haec, inquit, mere aurea est, haec argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cum ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam; mystagogus, Quoniam, inquit, video te pium spectatorem, non arbitrator aequum, ut te quidquam celem; videbis quae Virginis sunt secretissima: simulque depromit ex ipso altari mundum rerum admirabilem; cujus singulas partes si pergam recensere, dies hic non suffecerit narrationi. Sic illa sane peregrinatio mihi felicissime cessit. Expletus sum affatim spectaculis et hoc inaeestimabile donum mecum aufero, pignus ab ipsa Virgine datum. ME. Nullumne fecisti periculum [quid valeat lignum tuum? OG. Feci: in diversorio quodam ante triduum reperi quandam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc suppositum est illius cervicali clam ipso; obdormiit somno profundo pariter ac prolixo: mane surrexit integrae mentis. ME. Non fuerat phrenesis, sed paroenia fortassis. Huic malo solet mederi somnus. OG. Cum libebit jocari, Mene-

deme, fac aliam tibi quaeras materiam; in divos jocis ludere nee pium est nec tutum. Imo vir ipse narrabat sibi in somnis apparuisse mulierem admiranda specie, quae poculum ipsi porrexerit. ME. Elleborum opinor. O. Isthuc incertum est; illud certissimum, hominem mentis esse compotem. ME. Praeteristi Thomam Cantuariensem archiepiscopum? O. Minime gentium. Nulla peregrinatio religiosior. ME. Audire gestio, nisi molestum est. O. Imo te quaeso, ut audias. Cantium dicitur ea pars Angliae, quae Galliam et Flandriam spectat. Hujus metropolis est Cantuaria. In ea sunt duo monasteria pene contigua; utrumque Benedictinis habet. Id quod habet divi Augustini titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomae, sedes archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum et hodie praesules habent aedes ecclesiae contiguas, sed ab aedibus reliquorum canonicorum semotas. Olim enim fere tum episcopi, tum canonici monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. Templum autem divo Thomae sacrum tanta majestate sese erigit in coelum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc suo splendore vicini luminibus officit, et locum antiquitus religiosissimum velut obscurat. Turres sunt ingentes duae, procul veluti salutantes advenas, miroque nolarum aenearum boatu longe lateque regionem vicinam personantes. In vestibulo templi, quod est Austrum, stant saxo sculpti tres armati, qui manibus impiis virum sanctissimum trucidarunt: addita sunt gentis cognomina, Tusci, Fusci, Berri. ME. Cur tantum honoris habetur impiis? O. Videlicet idem honoris habetur iis, quod habetur Judae, Pilato, Caiaphae, cohorti militum sceleratorum, quos operose sculptos vides in auratis altaribus. Abduntur cognomina, ne quis posthac usurpet gloriae caussa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus posthac injiciat manus vel in episcopos, vel in possessiones ecclesiae. Nam tres illi satellites a peracto facinore versi sunt in rabiem, nec reddita meps est, nisi implorato Thomae sanctissimi favore. ME. O perpetuam martyrum clementiam! O. Ingressis aperit sese spatiosa quaedam aedificii majestas. Ea pars quoslibet recipit. ME. Nihilne illic visendum? O. Nihil praeter structurae molem et libros aliquot columnis affixos, in quibus est evangelium Nicodemi, et sepulcrum nescio cujus. ME. Quid deinde? O. Cancelli ferrei sic arcent ingressum, ut conspectum admittant ejus spatii quod est inter extremam aedem et chori, quem vocant, locum. Ad hunc conscenditur multis gradibus, sub quibus testudo quaedam aperit ingressum ad latus septemtrionale. Illic ostenditur altare ligneum divae Virgini sacrum, pusillum, nec ulla re visendum, nisi monumento vetustatis, luxum hisce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixisse Virgini, cum mors immineret. In ara est cuspis gladii, quo praeseclus est vertex optimi praesulis

ac cerebrum confusum, videlicet quo mors esset praesentior. Hujus ferri sacram rubiginem amore martyris religiose sumus exosculati. Hinc digressi subimus cryptoporticum; ea habet suos mystagogos: illic primum exhibetur calvaria martyris perforata; reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda patet osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomae Acrensis titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusia cilicina, cingula, subligariaque, quibus antistes ille subigebat carnem suam, ipso aspectu horrorem incutientia, nobisque mollitiem ac delicias nostras exprobrantia. ME. Fortassis et monachis ipsis. OG. Istac de re nec affirmare possum nec negare; ne refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus septemtrionale reserantur arcana: dictu mirum, quantum ossium illinc prolutum sit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia; quibus omnibus adoratis fiximus oscula; nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellasset ostentandi studium. ME. Quis iste? OG. Anglus erat nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, sed minus affectus erga partem hanc religionis, quam ego volebam. ME. Viclevita quispiam, opinor. OG. Non arbitror; etiamsi libros illius legerat, incertum unde nactus. ME. Is offendit mystagogum? OG. Prolatum est brachium adhuc carnem habens sanguinolentam; hujus osculum exhorruit, ac vultu quoque taedium quoddam prae se ferebat. Mox sua recondidit mystagogus. Hinc spectavimus altaris tabulam et ornamenta, mox quae sub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres Midam et Croesum fuisse mendicos, si spectares vim auri atque argenti. ME. Heic nihil osculorum? OG. Non, sed aliud votorum genus tetigit animum meum. ME. Quodnam? OG. Suspirabam domi meae nihil esse talium reliquiarum. ME. Sacrilegum votum. OG. Fateor; et supplex veniam precatus sum a divo priusquam pedem efferrem templo. Post haec ducimur in sacrarium. Deus bone, quae illic pompa vestium holosericarum, quae vis candelabrorum aureorum? Ibidem vidimus pedum divi Thomae. Videbatur arundo lamina argentea obvestita; minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam usque ad cingulum. ME. Nulla crux? OG. Nullam vidi. Ostensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo, nullo auro gemmisve insigne. Ad erat et sudarium, sudoris ex collo contracti manifestasque sanguinis notas retinens. Haec vetustae frugalitatis monumenta libenter sumus exosculati. ME. Ista non ostenduntur quibusbilibet? OG. Nequaquam, o bone. ME. Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? OG. Erat mihi nonnihil notitiae cum R. P. Gulielmo Waramo archiepiscopo; is me tribus verbis commendavit. ME. Ex multis audio virum singulari praeditum humanitate. OG. Quin potius dicas ipsam esse humanitatem, si noris. Jam ea do-

ctrina, ea morum sinceritas, ea vitae pietas, ut nullam absoluti praesulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata multisque gemmis insignita. Heic casus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. ME. Exspecto quid mali dicas. OG. Heic minimum iniit gratiae comes meus Gratianus. Is a precatiuncula rogavit mystagogum assessorem: Heus, inquit, bone pater, verumne est quod audio, Thomam, dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille. Coepitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille: Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cum adhuc pauper esset et ipse praesidiis pecuniarum egeret ob corpusculli necessitatem; an non putas aequo animo laturum nunc, cum tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem omnibusque praesidiis destitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandae familiae, velut a volente sumens vel dono vel mutuo? Ad haec cum nihil responderet assessor capitis aurei; Gratianus, ut est vehemens, Ego inquit, plane confido sanctissimum virum etiam gavisturum, quod mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus corrugare frontem, porrigere labra, Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin sputo conviciisque nos ejecturus fuerit e templo, nisi cognovisset nos ab archiepiscopo commendatos. Equidem utcumque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quidquam horum ex animo loqui, sed suo more ludere; simulque drachmas aliquot deposui. ME. Ego sane tuam pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam serio venit in mentem, quo colore possint excusari a crimine, qui tantum opum insumunt templis exstruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Fateor in sacris vestibis, in vasis templi, deberi cultui sollemni suam dignitatem: volo et structuram habere maiestatem suam. Sed quorsum attinent tot baptisteria, tot candelabra, tot statuae aureae? quorsum organorum, quae vocant, immensi sumtus? nec unicis interim contenti sumus: quorsum ille musicus hinnitus, magno censu conducendus, cum interim fratres et sorores nostrae vivaque Christi templa situ fatique contabescant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non desiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate nascitur, favorem promeretur, praesertim quoties in mentem venit diversus morbus istorum, qui templa suis opibus spoliant. Ista fere donantur a potentibus ac mo-

narchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et si quid hinc alienes, primum habetur pro sacrilegio: deinde contrahunt manus suas qui dare solent, insuper et invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi custodes sunt, quam domini. Denique malim videre templum sacra suppellectile luxurians, quam, ut sunt quaedam, nuda, sordida, stabulis equorum similia quam templis. ME. At legimus olim laudatos episcopos, qui vasa sacra vendiderunt, eaque pecunia subvenerunt egenis. OG. Laudantur et hodie, sed laudantur tantum; imitari nec licet nec libet, opinor. ME. Remoror tuam narrationem. Nunc exspecto fabulae catastrophem. OG. Accipe; paucis expediam. Inter haec prodiit summus ille mystagogus. ME. Quisnam? abbas loci? OG. Mitram habet, census habet abbaticos; solo nomine caret, et Prior dicitur, ob id, quod Archiepiscopus abbatis loco est. Nam antiquitus quisquis erat ejus conditionis Archiepiscopus, idem erat et monachus. ME. Equidem vel camelus appellari sustineam, si census esset abbate dignus. OG. Mihi quidem visus est vir pius juxta et prudens, neque Scoticae theologiae rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum sancti viri corpus quiescere dicitur. ME. Vidisti ossa? OG. Id quidem fas non est; nec liceret, nisi admotis scalis: sed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus sublata opes nudat inaeestimabiles. ME. Quid audio? OG. Vilissima pars erat aurum: gemmis rarior ac praegrandibus collucebant, nitabant ac fulgurabant omnia; quaedam superabant ovi anserini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumstabant aliquot monachi: sublato tegumento adoravimus omnes. Prior candida virga demonstrabat contactu singulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium et auctorem doni. Nam praecipuas monarchae dono miserant. ME. Oportuit illum esse praeditum insigni memoria. OG. Recte conjectas, quanquam juvat et exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, sed subobscuro, semel atque iterum ferreis cancellis circumsepta. ME. Quid metuit? OG. Nihil, opinor, nisi fures. Nec enim unquam vidi quidquam divitiis onustius. ME. Caecas mihi divitias narras. OG. Admotis lucernis vidimus plus quam regale spectaculum. ME. Vincit opibus Parathalassiam? OG. Specie longe superat, abstrusa novit ipsa. Haec non ostenditur nisi magnatibus aut praecipuis amicis. Postremo reducitur in sacrarium: illic detractum est scrinium nigro contextum corio, depositum est in mensam; apertum est; mox omnes flexis genibus adorarunt. ME. Quid inerat? OG. Fragmenta quaedam lintheorum lacera, pleraque mucci vestigium servantia. His, ut aiebant, vir pius extergebat sudorem a facie sive collo, pituitam a naribus, aut si quid esset similitum sordium, quibus non vacant humana corpuscula. Ibi meus Gratianus rursum non optimam inivit gratiam. Huic et Anglo, et noto nec mediocri auctoritatis viro,

Prior benignus unum e linteolis obtulit dono, credens sese munus longe gratissimum offerre. Sed Gratianus, heic parum gratus, non sine fastidii significatione digitis contrectavit unum, et contemtim reposuit, porrectis labiis, veluti poppysmum imitans. Nam hic illi mos erat, si quid offenderet, quod tamen contemnendum esse judicaret. Meum animum simul et pudor et timor discruciabant. Prior tamen, ut est homo stupidus, dissimulabat hoc factum; nosque post oblatum vini poculum humaniter dimisit. Cum rediremus Londinum — ME. Quid oportuit, cum jam non procul abesses a litore tuo? OG. Sic est: sed ego litus illud perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quam ullae sunt Maleae naufragiis. Dicam quod proxima vidi traiectione. Complures a litore Caletensi scalmo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac pannosus. Ab hoc exigunt dimidium drachmae. Tantum enim extorquent a singulis ob brevissimam vocationem. Ille excusabat paupertatem: isti per jocum explorant scilicet, ac detractis calceis inter suppactas soleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, ridentes, et conviciis ludentes in sceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant ista? OG. Prorsus eadem, qua furantur sarcinas hospitum, qua tollunt crumenas, si quando datur opportunitas. ME. Mirum est istos tantum audere facinus, tot testibus consciis. OG. Sic assueverunt ut recte fieri putent. Spectabant e majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiateres, qui frustra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur deprehensum sceleratum Gallum. ME. Ego istos maritimos fures ludens ac jocans subigerem in crucem. OG. Atqui talibus scatet utrumque litus. Heic mihi conjecta, Quid domini faciant, ausint cum talia fures? Proinde posthac quaslibet ambages malim, quam illud compendium. Ad haec quemadmodum ad inferos facilis descensus, sed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingressus non admodum facilis, exitus difficillimus est. Haerebant Londini nautae aliquot Antverpienses: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet ea regio nautas adeo sanctos? OG. Ut simia semper est simia, fateor, ita nauta semper est nauta: verum si ad hos conferas qui rapto vivere didicerunt, angeli sunt. ME. Meminero, si quando me quoque libido ceperit eam insulam invisendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo Londinum petentibus haud procul a relicta Cantuaria occurrit via vehementer cava simul et angusta, praeterea declivis sic utrinque abrupto aggere, ut non possis effugere: nec vitari potest, quin hac facias iter. Ad ejus viae laevum latus est mendicabulum aliquot seniculorum: ab iis procurrit aliquis, simulatque sentiunt advenientem equitem: conspergit aqua sacra: mox offert calcei summam partem obvinctam aereo circulo, in quo vitrum est gemmae specie. Exoscu-

lati dant nummulum. ME. In ejusmodi via malim mendicabulum seniculorum, quam gregem valentium latronum. O. Gratianus equitabat mihi sinister, propior mendicabulo: conspersus est aqua, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid sibi vellet. Ait calceum esse S. Thomae. Incanduit homo; et ad me versus, Quid, inquit, sibi volunt hae pecudes, ut osculemur calceos omnium bonorum virorum? Quia eadem opera porrigunt osculandum sputum aliaque corporis excrementa? Miserebat me seniculi, datoque numulo consolatus sum tristem. ME. Mea sententia non omnino praeter caussam incanduit Gratianus. Si calcei soleaeque servarentur ut argumentum frugalis vitae, non improbarem: caeterum impudens mihi videtur, soleas, calceos, et subligaria cuiquam osculanda obtrudere. Nam si quis id sua sponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, venia dignum arbitror. O. Praestat ista non fieri, ne quid dissimulem: verum ex his rebus quae subito corrigi non possunt, soleo si quid inest boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum esse similem ovi; malum, noxiae bestiae. Vipera posteaquam periit, mordere quidem non potest, odore tamen sanieque inficit: ovis cum vivit, lacte nutrit, lana vestit, foetura ditat: mortua porrigit utile corium, totaque esculenta est. Itidem viri feroces et huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi sunt, mortui strepitu nolarum, ambitiosa sepultura molesti sunt vivis, nonnunquam et successorum inaugurationibus, hoc est, novis exactionibus: probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de se praebent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis esset, exemplo, doctrina, monitis ad pietatem invitabat, consolabatur destitutos, sublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Extruxit hoc locupletissimum templum, sacerdotum ordini per universam Angliam plurimum auctofitatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. ME. Est quidem ista pia contemplatio: sed demiror te, cum isto sis animo, nunquam invisisse antrum sancti Patricii, de quo prodigiosa quaedam vulgo jactant, nec mihi satis verisimilia. O. Imo nulla haec tam prodigiosa potest esse narratio, quin res ipsa superet. ME. Ergo illuc quoque penetrasti? O. Enavigavi paludem vere Stygiam, descendi in fauces Averni: vidi quidquid apud inferos geritur. ME. Bearis me, si non gravaberis referre. O. Sit hoc colloquii nostri prooemium, satis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari coenam: nam adhuc impransus sum. ME. Cur impransus? num religionis gratia? O. Minime: sed invidiae caussa. ME. Num invides ventri tuo? O. Imo rapacibus cauponibus; qui cum nolint quod aequum est apponere, tamen non verentur ab hospitibus quod iniquum est exigere: eos sic ulcisci soleo. Si spes datur coenae lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paullo minus sordidum, in prandio laboret mihi stoma-

chus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, sub coenam incipit dolere stomachus. ME. Non pudet videri parcum ac sordidum? OG. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant sumtum. Ego meum pudorem aliis usus servare didici. ME. Jam sitio reliquum fabulae: quare me in coena exspecta convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: sed haec tibi conduplicabitur gratia, si hodie domi coenes. Nam mihi tempus hoc sumetur salutandae familiae. Caeterum habeo consilium utrique nostrum commodius. Cras mihi uxori meae domi tuae adornato prandium, tum vel usque ad coenam proferentur fabulae, donec te fatearis jam esse saturum: et si voles, ne in coena quidem te destituemus. Quid scabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. ME. Malim inemptas fabulas. Verum age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. OG. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? ME. Fortasse titillabit, ubi tu peroraveris: nunc ut affectus sum, sat habeo stationes obire Romanas. OG. Romanas, qui Romam nunquam videris? ME. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque ut salva sit filiarum pudicitia. Rursus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulaeque: inde in culinam, circumspiciens si quid opus sit admonitu: hinc alio atque alio, observans quid agant liberi, quid uxor, sollicitus ut omnia sint in officio. Hae mihi sunt stationes Romanae. OG. At ista pro te curaret divus Jacobus. ME. Ut ipse curem ista, praecipiant sacrae litterae; ut divis committam, nusquam legi praeceptum.

IXΘΥΟΦΑΓΙΑ.

LANIO, SALSAMENTARIUS.

LA. Dic mihi, insulsissime salsamentarie, nondum emisti restim? SA. Restim, Lanio? LA. Ita, restim. SA. Cui tandem rei? LA. Cui, nisi suspensio? SA. Emant alii; me nondum usque adeo taedet hujus vitae. LA. At brevi taedebit. SA. In vatem ipsum ista vertat deus aliquis potius. Sed quid est mali? LA. Si nescis, dicam. Instat tibi tuisque plane Saguntina, quod ajunt, fames, ut res prorsus sit vobis ad laqueum reditura. SA. Bona verba, Lanio. Ista sint hostibus nostris. Unde nobis ex lanio repente prodisti Pythius quispiam, ut divines tantam calamitatem? LA. Non est divinatio; ne tibi blandiaris; res ipsa adest in foribus. SA. Eneas: ede rem, si quid habes. LA. Edam tuo magno malo. A Romano senatu venit edictum, ut posthac liberum sit cuique vesci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini restat, nisi bulimia cum putribus salsamentis? SA. Per me quidem vel limacibus vel utri-

cis vescatur, qui volet. At num interdictum est cuiquam ne vescatur piscibus? L.A. Non, sed data potestas vescendi carnibus, quibus fuerit collibitum. S.A. Sive vana praedicas, tu potius dignus es suspendio: sive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi posthac spero quaestum uberioorem. L.A. Imo proventum uberrimum, sed esuritionis usque ad saturitatem: aut, si mavis audire laetiora, posthac longe mundius vives, neque, quod soles, cubito nasum emunges pituitosum et scabie fruticantem. S.A. Ohe; venimus ad summum; caecus convicia jacit in luscum: quasi vero quidquam apud laniones purius sit ea parte corporis quae dicitur semper lotione superior. Utinam verum esset quod annuncias; at vereor, ne me conjicias in falsum gaudium. L.A. Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quaestum promittis uberioorem? S.A. Quoniam eo video recidissemores hominum, ut quod vetitum sit, impotentius appetant. L.A. Quid tum postea? S.A. Quia plures abstinebunt ab esu carnum, ubi permissa est vescendi potestas, nec ullum erit lautum convivium absque piscibus, quemadmodum apud priseos fieri consuevit. Itaque carnum esum permissum gaudeo; utinam et piscium esus, esset interdictus! avidius his vescerentur homines. L.A. Pium mehercule votum. S.A. Hoc optarem, si, quod tu facis, nihil aliud spectarem quam pecuniae lucrum, cujus amore tu crassam istam et carnivoram animam diis manibus devovisti. L.A. Salsus es totus, cum insulsa sit oratio. S.A. Quae ratio commovit Romanos ut tot saeculis observatam legem carnariam relaxarint? L.A. Nimirum hoc ipsa res jam dudum illis persuasit. Reputant id quod est, per salsamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, et ignem, et si quod aliud est elementum: corrumpi corpora mortalium: ex piscium enim esu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, tabes, podagrae, epilepses, leprae, et quid non malorum? S.A. Dic igitur mihi, Hippocrates, cur in civitatibus bene institutis vetitum est intra moenia mactare tauros ac sues? Rectius etiam consuleretur saluti civium, si nec pecudes jugularentur. Cur laniis describitur certus locus, ne si passim vivant, totam urbem reddant pestilentem? An est ullum foetoris genus corrupto animantium cruore sanieque pestilentius? L.A. Aromata mera sunt, si ad piscium putorem conferas. S.A. Tibi quidem, opinor, aromata mera sunt: at non idem visum magistratibus, qui vos ab urbe submovent. Porro quam suaviter oleant vestrae istae lanienae, declarant ii qui naribus obturatis praetereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum lanionem. L.A. At vobis ad abluenda putria salsamenta nec laeus nec amnes toti sufficiunt: vereque, quod dici solet, inaniter aquam consumitis. Semper enim piscis piscem olet, etiamsi unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos sic olere, cum plerique vivi mox, ut capti sunt, oleant? Carnes muria conditae servantur multos in annos,

adeo non putentes ut aromaticum quiddam redoleant. Rursus vulgari sale conditae durant absque foetore. Duratae fumo ventove nihil molesti odoris contrahunt. Haec omnia si pariter adhibeas pisci, nihil aliud quam piscem olebit. Vel hinc conjice, nullum esse putorem cum piscium foetore conferendum, quod ab his putrefit etiam ipse sal, in hoc a natura datus, ut a rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit constringitque, simul et excludens quod extrinsecus noxam afferre possit, et humores intus, unde putrefactio poterat oriri, desiccans: in solis piscibus sal non est sal. Nostras aedes fortassis aliquis delicatior praeteriens obturat nares; at nemo sustinet in cymba sedere, in qua vestra sunt salsamenta. Viatori si quando occurrunt plaustra onusta salsamentis, quae ibi fuga? quae narium obturatio? quae sputa? quae excreatio? Et si qua fieri possit, ut salsamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret: nunc quid facias iis, quae putria sunt etiam cum comeduntur? Et tamen quoties videmus ab agoranomis damnatas merces vestres conjici in flumen, vobis indicta multa? Id vero saepius etiam fieret, nisi illi corrupti per vos magis spectarent privatum commodum, quam publicam salutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicae; sed impia conspiratione vetatis, ne aliunde pisces recentiores advehantur in civitatem. SA. Quasi vero nullus unquam viderit mulcta percussum lanionem, quod porcum insincerrum, et linguae maculis leprae vitium profitentem vendiderit, aut quod ovem aquis coenove suffocatam, aut aliqui verminantes armos, lotionem et circumlito recenti cruore vitium dissimularit. LA. Atqui nullum ex nobis tale exstat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla crusto panis incocta periere novem convivae. Talibus obsoniis vos instruitis mensas civium. SA. Casum narras, qui nemini vitari possit, si fortuna velit. At vobis pene quotidianum est pro cuniculis altiles feles vendere, pro leporibus canes, si per auriculas et pedes hirsutos liceret. Quid autem commemorem artocrea ex humanis carnibus confecta? LA. Tu quod in me damnabas, casus et hominum vitia mihi opprobras; tueantur ista qui committunt: ego quaestum cum quaestu confero. Alioqui damnentur et olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant cicutam aut aconitum: damnentur et pharmacopolae, quod interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla est ars tam inculcata, quin isthaec incendant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis, venenum est quod venditis. Si torpedinem, si hydruum, si leporem marinum retibus admixtum cum caeteris venderetis, casus esset, non crimen: nec magis imputari poterat vobis quam medico, qui nonnumquam occidit aegrum quem curat. Ferri poterat hoc malum, si mensibus dumtaxat hibernis extruderetis vestra purulenta; rigor temporis mitigarat pestilentiam. Nunc aestatis incendio putrem ad-

ditis materiam; autumnum, per se nocentem, redditis nocentiorē. Cumque jam se renovat annus, et humores conditi sese rursus proferunt, non absque corporum periculo, ibi vos totos menses duos tyrannidem occupatis, et anni renascentis infantiam accersito senio vitiatīs. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora succis insalubribus repurgata, novis succis repubescant, vos ingeritis meros putores merasque sanies; et, si quid est in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, et bonis insuper corporis succos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, si tantum corpora vitiares: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipsi vitientur animi. Tales fere videas homines istos pisculentos, quales sunt ipsi pisces; pallent, oleūt, stupent, muti sunt. S. A. O novum Thaletem! Quid igitur sapiunt qui betis viciant? nimirum quantum ipsae betae? Quid sapiunt qui boves et oves et capras devorant? nimirum quod boves, oves, et caprae? Vos haedos pro deliciis venditis, et tamen hoc animal ut est morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent esu carniū. An non praestabat salsamentis placare latrantem stomachum? L. A. Quasi solum hoc mentiti sint rerum naturalium scriptores. Et si maxime verum sit, quod narrant; corporibus morbo obnoxii saepe quae per se optima sunt, pessima sunt. Hecticis ac phthisicis vendimus hoedos, non vertiginosis. S. A. Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis praesulum ac principum sententia licet toto anno nostras merces divendere, vobis bonam anni partem indictae sunt feriae? L. A. Istiuc quid mea refert? Fortassis hoc procuratum est a malis medicis, quo quaestus ipsis esset uberior. S. A. Quos malos medicos mihi commemoras, cum nulli sint piscibus hostes aequae capitales? L. A. Ne quid erres, o bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium, cum ab his nulli religiosius abstineant; suum agunt negotium. Quo plures tussiant, languent, aegrotant, hoc illis annona benignior est. S. A. Medicis heic non patrocinator; ipsi suam vicem ulciscuntur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea causa sufficit veterum sanctimonia vitae, probatissimorum auctoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo; quos omnes si damnabis insaniae, malo cum illis insanire, quam cum laniis esse sobrius. L. A. Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum publicae consuetudinis. Ista venerari soleo, non incessere. S. A. Isto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; nisi te prorsus non novi. L. A. Meo iudicio sapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his qui fulmen habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quae populari lingua versa nonnumquam lego, sentiam, non tacebo. S. A. Ut nunc fies ex lanione theologus? L. A. Arbitror primos illos homines simul atque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac suc-

calento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde Paradisum fuisse locum multo commodissimum situ, coeloque saluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris haustu, herbarum, arborum ac florum undique aspirantium fragrantia, citra cibum ullum potuisse vivere, praesertim cum ultro citra sudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus esset ullus, nec senium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius, quam labor. SA. Adhuc verisimilia praedicas. LA. Ex tam vario horti feracissimi proventu, nihil interdictum est praeter unicam arborem. SA. Verissimum est. LA. Idque non ob aliud, nisi ut per obedientiam agnoscerent dominum et conditorem suum. SA. Recte. LA. Quin et illud arbitror, recentem terram omnia progenuisse feliciora meliorisque succi, quam nunc gignit senescens ac propemodum effoeta. SA. Est. LA. Idque praecipue in Paradiso. SA. Haud dissimile veri. LA. Illic igitur vesci voluptatis erat, non necessitatis. SA. Audivi. LA. Et abstinere a laniandis animantibus humanitas erat, non sanctitas. SA. Nescio. Animantium esum a diluvio permissum lego, prius interdictum non lego. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat? LA. Quare non vescimur ranis? Non quia vetitae, sed quoniam abhorremus. Qui scis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permetteret? SA. Non sum ariolus. LA. Atqui in ipso statim conditi hominis initio legimus: Dominamini piscibus maris, et volatilibus coeli, et universis animalibus quae moventur super terram. Quis usus dominii, si vesci non licet? SA. O crudelem herum! Itane devoras servos et ancillas, tuos liberos et uxorem? Quin eadem opera vesceris matula tua, cujus dominus es? LA. Sed audi vicissim, insulse salsamentarie: E caeteris usus est, nec est inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus gestat sarcinas: e piscibus vero quis usus, nisi vescaris? SA. Quasi vero non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, et in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes delphinos hominem tergo vehere. Denique sunt pisces, qui nobis praedicant imminere tempestatem, velut echinus. An non talem servum optares domi tuae? LA. Verum ut hoc largiamur, ante diluvium non fuisse fas vesci cibus, praeterquam terrae frugibus; nihil magni erat abstinere ab iis quae non requirebat corporis necessitas, et habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillitatem. Frigus induxerat diluvium: et hodie videmus in regionibus frigidis nasci homines caeteris edaciores: ac terrae proventum vel extinxerat, vel corruperat inundatio. SA. Esto. LA. Et tamen a diluvio praeteribant annum ducentesimum. SA. Credo. LA. Cur igitur Deus, quod illis robustis citra exceptionem permisit, post imbecillioribus aevique contractioris adstrinxit ad certa animantium

genera, quemadmodum praecipit Moses? S. A. Quasi meum sit eorum quae Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen hoc tum fecisse Deum, quod solent heri, qui contrahunt indulgentiam in servos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fabas et avenam, parcoque foeno pascimus, frenoque et calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hic inventi sunt legis cancelli, caeremoniarum repagula, minarum ac praeceptorum frena, quo vel sic resipiscerent. L. A. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? S. A. Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per evangelium adoptati sumus in filios Dei; detractum est praeceptis, ubi contigit uberior gratia. L. A. Cum Deus appellet suum testamentum sempiternum, cumque Christus negarit se solvere legem, sed consummare; qua fiducia posteriores ausi sunt bonam legis partem abrogare? S. A. Gentibus ea lex data non erat; et ideo visum est Apostolis, eas nec onerare circumcisionis molestia, ne, quod Judaei faciunt et hodie, in corporalibus observationibus constituerent salutis spem potius quam in fiducia et caritate erga Deum. L. A. Omitto gentes. Quae scriptura manifeste docet, Judaeos si professionem evangelicam fuerint amplexi, manumissos esse a Moesaicae legis servitute? S. A. Quoniam id fore praedictum erat a prophetis, qui promittunt testamentum novum, et cor novum, inducuntque Deum abominantem festos Judaeorum dies, aversantem illorum victimas; detestantem jejunia, rejicientem donaria, desiderantem populum circumciso corde. Confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus et sanguinem suum, appellat testamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum Judaicum delectum non exemplo quidem, sed sententia sua abrogavit Dominus, cum negat hominem inquinari cibis qui mittuntur in stomachum; et per secessum repurgantur. Docet idem Petrum conspecta visione; imo Petrus ipse cum Paulo caeterisque vescens cibis communibus, a quibus lex praeceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in suis epistolis; nec dubitatur, quin quod hodie sequitur populum Christianus, ab apostolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque non tam manumissi sunt Judaei, quam a legis superstitione velut a lacte consueto quidem et familiari, sed jam intempestivo depulsi. Neque lex abrogata est, sed ea pars jussa est cedere, quae jam erat otiosa. Frondes et flores pollicentur fructum exoriturum; is ubi gravat arborem, nemo flores desiderat. Neque quisquam deplorat perisse filii sui pueritiam, ubi jam ad aetatem maturam pervenit. Neque quisquam requirit lucernas et funalia, ubi se terris deprompsit sol. Nec habet quod quaeratur paedagogus, si filius jam puber suam libertatem sibi vindicat, ac paedagogum in sua vicissim habet potestate.

Pignus desinit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa priusquam deducatur ad sponsum, epistoliis ab illo missis sese consolatur, exosculatur munuscula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur; caeterum ubi jam ipsius sponsi data est copia, prae hujus amore negligit illa prius adamata. At Judaei primum aegre divellebantur a consuetis, velut si puer assuetus lacti jam grandis mammam inclamet, cibum solidum fastidians. Itaque propemodum vi depulsi sunt ab illis vel figuris vel umbris vel temporariis solatiis, quo se jam totos convertant in eum, quem lex illa promiserat et adumbrarat. L.A. Quis exspectarat tantum theologiae a salsamentario? S.A. Soleo pisculentum commeatum suppeditare nostrae civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus haec decerpsi. L.A. Nae tu dignus es, qui ex salsamentario fias piscium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judaeus esses, (neque mihi satis liquet an sis) et immineret ex fame certum vitae periculum, vesceretur carne suilla, an mortem praeoptares? S.A. Quid factururus essem, scio: quid mihi faciendum esset, nondum intelligo. L.A. Deus utrunque vetuit: non occides, et non vesceris carne suilla. In tali casu utrum praeceptum utri par est cedere? S.A. Primum non constat, an hoc animo Deus vetuerit vesci suilla, ut mortem vellet oppeti potius quam esu vitae consuli. Nam ipse Dominus excusat David, qui contra Legis praeceptum comederit sacros panes. Et in exsilio Babylonico multa non observata sunt a Judaeis, quae Lex praescripserat. Proinde censerem, eam legem, quam ipsa quoque natura tulit, eoque perpetua est et inviolabilis, debere potius haberi ea, quae neque semper fuit, et post erat abroganda. L.A. Cur igitur laudati sunt fratres Macchabaei, qui maluerunt, duris cruciatibus exanimari, quam carnem gustare suis? S.A. Opinor, quoniam hic esus a rege praescriptus complectebatur totius patriae legis abnegationem, quemadmodum circumcisio, quam Judaei gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis professionem, non aliter quam arrha data ad universum contractum praestandum obligat. L.A. Itaque si crassior illa Legis pars post exortam Evangelii lucem recte sublata est, quo consilio nunc videmus vel eadem vel his graviora revocari, praesertim cum Dominus jugum suum appellet suave, et Petrus, in Actis Apostolorum, Judaeorum Legem appellet duram, quam nec ipsi ferre potuerint nec patres ipsorum? Sublata est circumcisio, sed successit baptismus, duriore prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem; et si quis interim casus intercepisset puerum, votum circumcisionis pro circumcisione imputabatur: nos pueros vixdum a latebris uteri materni egressos, in frigidam aquam, quaeque diu in alveo saxeo constitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus; et si vel primo die, atque adeo in ipso

pestilens Ate, quae duos potentissimos orbis monarchas funesto bello commisit, abierit ἡ κόρακας. S. A. Atque ego demiror jam dudum non esse factum, cum Francisco nihil fingi possit humanius, et Carolo Caesari arbitror a praeceptoribus instillatum, ut quo per fortunam plus accesserit imperii finibus, hoc ipse plus addat clementiae benignitatisque. Ad haec habere solet et aetas ea peculiarem facilitatis ac mansuetudinis dotem. L. A. Nihil est quod in utroque desideres. S. A. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? L. A. Adhuc jureconsulti de finibus ambigunt: et scis, comoediarum tumultus semper desinere in nuptias: itidem principes suas finiunt tragoedias; sed in comoediis subito coeunt nuptiae; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et praestat aliquanto serius obduci cicatricem quam mox interim hulus erumpere. S. A. An credis istas nuptias esse firma concordiae vincula? L. A. Vellem quidem; sed ex his video fere nasci maximam bellorum partem; et si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latius se spargit incendium, et difficilius componitur. S. A. Fateor, et agnosco verissimum esse quod dicis. L. A. Sed aequumne tibi videtur, ut ob jureconsultorum rixas et contractuum moras totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum est, et pessimis licet plurimum, dum neque bellum est neque pax. S. A. De principum consiliis non est meum dicere. Verum si quis me faciat Caesarem, scio quid sim factururus. L. A. Eja, facimus te Caesarem, simulque Romanum pontificem, si libet. Quid facis? S. A. Fac me potius Caesarem et regem Galliae. L. A. Age, esto utrumque. S. A. Protinus concepto pacis voto edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denuntians poenam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. L. A. Habesne firmiora foederis vincula, quam matrimonium? S. A. Arbitror. L. A. Imparti. S. A. Si Caesar essem, sic absque mora transegissem cum Rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos certamen fuit de capite, sed de ditione. Tu quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem praestitisti. Fortuna mihi favit, teque ex rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; et tua calamitas omnes nos admonet humanae conditionis. Experti sumus, quam hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age, diverso genere inter nos conflictemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoste recipio te in amicum. Sit omnium praeteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; esto bonus vicinus, et posthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis ac benevolentia vincat; neque certemus uter altero latius regnet, sed uter sanctius administret suam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli:

hæc qui vicērit, longe splendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam si universam Galliam meae ditioni adjunxissem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam si me tota Italia depulisses. Noli invidere mihi laudem quam affecto; ego vicissim tuæ sic favebo, ut huic amico libenter sis debiturus. L.A. Profecto sic possit adstringi Gallia, imo totus orbis. Etenim si conditionibus iniquis ulcus hoc obducatur verius, quam sanetur, vereor ne mox per occasionem rupta cicatrice pus vetus erumpat majore cum malo. S.A. Quam magnificam, quamque plausibilem gloriam hæc humanitas per universum orbem pararet Carolo? Quæ natio se non lubens tam humano, tamque clementi principi submitteret? L.A. Egisti Caesarem sat feliciter; nunc age Pontificem. S.A. Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret quam Christi gloriam et salutem omnium mortalium. Ea res vere mederetur invidiæ pontificii nominis, et solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim ab asino, quod ajunt, delapsi, multum aberravimus ab instituto. L.A. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare Pontificum leges omnes, qui sunt in ecclesia? S.A. Ajo. L.A. Ad poenam gehennæ? S.A. Ajunt. L.A. Etiam episcoporum? S.A. Sic arbitror; in sua cujusque ditione. L.A. Etiam abbatum? S.A. Haereo: nam hi certis conditionibus accipiunt administrationem; nec possunt suos gravare constitutionibus, nisi ex auctoritate totius ordinis. L.A. Quid si episcopus iisdem conditionibus accipiat suam functionem? S.A. Addubito. L.A. Quod episcopus constituit, pontifex potest rescindere? S.A. Opinor. L.A. Quod pontifex decrevit, nemo potest abrogare? S.A. Nemo. L.A. Unde igitur audimus rescissas pontificum sententias hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; et priorum constitutiones a posterioribus antiquatas, quod a pietate delirarent? S.A. Ista subrepticia sunt ac temporaria. Nam et in pontificem, ut hominem, cadit ignorantia personæ factive. Caeterum quod ex auctoritate concilii universalis proficiscitur, coeleste oraculum est, et pondus habet par Evangeliiis, aut certe proximum. L.A. Licetne de Evangeliiis dubitare? S.A. Bona verba; ne de conciliis quidem rite in spiritu sancto congregatis, peractis, editis et receptis. L.A. Quid si quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod objicitur, quemadmodum audio Basilienſe concilium a nonnullis rejici, nec omnibus probari Constantienſe? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo concilio Lateranensi. S.A. Dubitent qui velint suo periculo; ego nolo dubitare. L.A. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? S.A. Habuit. L.A. Habuit et Paulus cum caeteris apostolis? S.A. Habuerunt in suis quisque ecclesiis, a Petro, seu Christo commissis. L.A. Et Petri successoribus par est po-

testas cum ipso Petro? S. A. Quidni? L. A. Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani pontificis, quantum epistolis Petri; et tantundem constitutionibus episcoporum, quantum epistolis Pauli? S. A. Equidem arbitror etiam amplius deberi, si praecipiant et legem ferant cum auctoritate. L. A. Sed fasne est dubitare, an Petrus et Paulus scripserint afflatu divini spiritus? S. A. Imo haereticus sit qui dubitet. L. A. Idem censes de rescriptis et constitutionibus pontificum et episcoporum? S. A. De pontifice censeo; de episcopis ambigo, nisi quod pium est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palam clamitet. L. A. Cur spiritus citius patitur errare episcopum, quam pontificem? S. A. Quia gravius est a capite periculum. L. A. Si tantum valent praesulum constitutiones, quid sibi vult quod Dominus in Deuteronomio tam rigide comminatur, ne quis quid addat aut adimat legi? S. A. Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea suggerit quae spectant ad legis observationem: neque detrahit qui pro viribus audientium legem dispensat, alia promens, alia celans pro ratione temporis. L. A. Num obligabant Pharisaeorum ac Scribarum constitutiones? S. A. Non arbitror. L. A. Cur ita? S. A. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. L. A. Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? S. A. Condendi humanas. L. A. Mihi secus videtur. Etenim cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinae. S. A. Non satis assequor quod dicis. L. A. Dicam explanatius. Lex divina jubet subvenire parenti; Pharisaeus interpretatur hoc esse datum patri, quod missum est in corbonam, eo quod Deus sit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? S. A. Ista quidem falsa interpretatio est. L. A. Sed posteaquam illis semel tradita est interpretandi auctoritas, unde mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maxime si ipsi inter se dissentiant? S. A. Si minus satisfecit tibi sensus communis, sequere praesulum auctoritatem; id tutissimum est. L. A. Ergo Pharisaeorum et Scribarum auctoritas devoluta est ad theologos et concionatores? S. A. Est. L. A. Sed nullos audio frequentius inculcantes, Audite, ego dico vobis, quam eos qui nunquam versati sunt in palaestris theologicis. S. A. Audies omnes candide, sed cum judicio, modo ne simpliciter insaniant. Tum enim oportet populum cum sibilo surgere, quo suam agnoscant dementiam. Caeterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. L. A. Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac stultiores illis, qui prorsus sunt illiterati: et inter doctissimos miram video controversiam. S. A. Elige quae sunt optima; inexplicata aliis relinquito, ea semper amplectens, quae procerum et multitudinis consensus approbavit. L. A. Scio isthuc esse tutius. Sunt igitur et constitutiones iniquae, quemadmodum sunt interpretationes falsae? S. A. An sint, alii viderint; arbitror esse posse. L. A. Annas et Caïphas habebant po-

testatem condendi leges? S^A. Habebant. L^A. Num hortum quavis de re constitutiones obligabant ad poenam gehennae? S^A. Nescio. L^A. Puta Annam constituisse, ne quis reversus a foro sumeret cibum, nisi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? S^A. Non arbitror, nisi contemptus publicae potestatis crimen exacerbaret. L^A. An omnia praecepta Dei obligant ad poenam gehennae? S^A. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibet veniale, si theologis habenda fides. L^A. Fortassis et veniale pertraheret in gehennam, nisi Deus sua misericordia sublevaret imbecillitatem nostram. S^A. Non est absurdum dictu; affirmare non ausim. L^A. Cum Israëlitae exularent in Babylone, praeter alia plurima quae lex praescripsit, in multis fuit omissa circumcisio. An omnes hi perierunt? S^A. Deus novit. L^A. Si Judaeus clam fame periclitans vesceretur carne suilla, committeretne crimen? S^A. Mea quidem sententiā necessitas excusaret factum: quandoquidem ore Domini defensus est David, quod contra legis praeceptum comederit panes sacros, quos appellant propositionis: nec solum comedit ipse, sed et fugae comites profanos iisdem pavit. L^A. Si quem ea necessitas constringeret, ut aut pereundum sit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem an furtum? S^A. Forsitan in eo casu furtum furtum non esset. L^A. Hem quid audio? ovum non est ovum? S^A. Praesertim si caperet animo reddendi placandique dominum, cum primum liceret. L^A. Quid si pereundum esset homini, nisi falsum testimonium ferat adversus proximum? utrum eligendum? S^A. Mors. L^A. Quid si commisso adulterio possit servare vitam? S^A. Potior erit mors. L^A. Quid si simplici stupro possis effugere mortem? S^A. Moriendum potius, ut ajunt. L^A. Cur heic ovum non desinit esse ovum; praesertim si nulla fiat vis aut injuria? S^A. Fit injuria corpori puellae. L^A. Quid si perjurio? S^A. Moriendum. L^A. Quid si simplici nullique noxio mendacio? S^A. Docent praeoptandum mortem. At ego crediderim gravi necessitate aut ingenti proposita utilitate mendacium hujusmodi aut nullum esse crimen, aut levissimum, nisi quod aperta fenestra periculum est ne discamus et perniciosius mendaciis assuescere. Finge incidisse casum, ut innoxio mendacio possit servare et corpora et animas totius patriae suae; utrum eliget vir pius? fugiet mendacium? L^A. Quid alii sint facturi, nescio: ego vel quindecim Homerica mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam abstergerem aqua sacra. S^A. Idem ego facerem. L^A. Igitur non quidquid Deus praecipit aut interdicat, obligat ad poenam gehennae. S^A. Non videtur. L^A. Modus igitur obligationis non est ab auctore legis tantum, sed ex materia. Quaedam enim cedunt necessitati, quaedam non cedunt. S^A. Sic videtur. L^A. Quid si sacerdos periclitetur de vita, servandus, si ducat uxorem? utrum eliget? S^A. Mortem. L^A. Cum divina lex cedat

necessitati, cur haec lex humana Terminum agit, nulli dignans concedere? S. A. Non lex obstat, sed votum. L. A. Quid si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset, nisi certo vitae dispendio? non ibit? an morietur? S. A. Morietur, ni voti relaxationem impetrarit a pontifice Romano. L. A. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? S. A. Quia alterum solemne, alterum privatum. L. A. Quid est solemne? S. A. Quod solet fieri. L. A. An non igitur solemne et alterum quod quotidie fit? S. A. Fit, sed privatim. L. A. Proinde monachus si privatim apud abbatem profiteretur, non esset votum solemne? S. A. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur; et is qui facit, hoc animo facit, ut si commodum sit, mutet sententiam. L. A. Hoc igitur animo vovet qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? S. A. Deberent. L. A. Perpetuum igitur, et non perpetuum? Quid si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eliget? S. A. Docent medici, nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile et gemmae. L. A. Utrum igitur conducibilius, gemmis et auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes servare et aegroto dare pullum gallinaceum? S. A. Haereō. L. A. Atqui piscium aut carniū esus non est ex eorum numero quae vocant substantialia. S. A. Carthusianos suo iudici relinquamus. L. A. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Mosis sabbatismus. S. A. Verum. L. A. Utrum igitur succurram urbi periclitanti violato subbato, an non? S. A. At interim me vis esse Judaeum? L. A. Volo, et quidem recutitum. S. A. Istum nodum secuit ipse Dominus. Sabbatum enim hominis causa est institutum, non contra. L. A. Ista lex igitur valebit in omnibus humanis constitutionibus? S. A. Valebit, nisi quid obstat. L. A. Quid si conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad poenam gehennae, imo ne ad reatum quidem ullum, sed constitutionem nihilo plus velit habere ponderis quam exhortationem? S. A. O bone, non est in manu conditoris, quantum obliget lex. Usus est sua potestate ferendi legem; caeterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu est. L. A. Cur igitur audimus quotidie parochos nostros e suggesto clamantes, Cras jejunandum sub poena damnationis aeternae; si nobis non constat, quomodo lex obliget humana? S. A. Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. L. A. Sed interim an contumaces talibus dictis territent, nescio: certe infirmos vel in scrupulum vel in periculum conjiciunt. S. A. Difficile est utrisque consuhere. L. A. Eadem autem est vis consuetudinis et legis? S. A. Aliquando major est consuetudinis. L. A. Proinde tametsi non adest animus consuetudinem inducentibus injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? S. A. Arbitror. L. A. Onus imponere

potest, tollere non potest? SA. Admodum. LA. Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi, novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. SA. Fateor. LA. Dominus cum ait, Nolite omnino jurare; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennae? SA. Non arbitror. Consilium est enim, non praeceptum. LA. At istud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut severius interdixerit, quam ne juremus? SA. Disces a doctoribus. LA. Et Paulus cum dat consilium, non obligat ad gehennam? SA. Nequaquam. LA. Cur ita? SA. Quia non vult injicere laqueum infirmis. LA. Est igitur in manu, condentis legem obstringere ad gehennam aut non obstringere. Et sanctum est cavere, ne quibuslibet constitutionibus illaqueemus imbecilles. SA. Est. LA. Et, si Paulus heic cautionem adhibuit, multo magis sacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo spiritu agantur. SA. Fateor. LA. Atqui paulo ante negabas esse in manu conditoris, quatenus obstringeret lex. SA. Jam consilium est, non lex. LA. Nihil est facilius, quam commutare vocabulum. Noli furari praeceptum est? SA. Est. LA. Noli omnino resistere malo? SA. Consilium est. LA. At hoc posterius magis habet speciem praecepti, quam illud prius. Saltem hoc est episcopis in manu, utrum velint esse praeceptum, quod instituunt, an consilium? SA. Est. LA. At istud paulo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult, quam constitutionem quenquam ad ullum crimen adstringere, nimirum vult eam esse consilium, non praeceptum. SA. Verum; sed non expedit hoc scire vulgus, ne protinus clamitent esse consilium, quod servare non libet. LA. At quid interim facies tot infirmis conscientis, tam misere confusis tuo silentio? Verum age, dic mihi, nullisne notis docti deprehendere possunt, utrum consilii vim habeat constitutio, an praecepti? SA. Possunt, sicut audiavi. LA. Non licet scire mysterium? SA. Licet, nisi velis effugire. LA. Ah, pisci dixeris. SA. Cum nihil audis, nisi hortamur, ordinamus, mandamus, consilium est: cum audis, jubemus, districte praecipimus; praesertim si accedant minae excommunicationis, praeceptum est. LA. Quid si debeam pistori meo, cumque solvendo non sim, fugere malim quam conjici in carcerem; num pecco criminaliter? SA. Non arbitror: nisi desit solvendi voluntas. LA. Cur igitur excommunicor? SA. Istud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim et apud priscae Romanos fuisse leges diras ac minaces, sed in hoc ipsum tantummodo latas; qualis illa fertur e duodecim tabulis de dissecando corpore debitoris; cujus ideo nullum exstat exemplum, quod non in usum, sed ad terrorem esset prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, sed in aes: ita tales excommunicationes non agunt in miseros, sed in contumaces. Et tamen, ut ingenue dicam, in hujusmodi frivolis adhibere fulmen a Christo traditum, propemodum esse videtur, quod veteres dicebant,

in lente unguentum. L.A. Num idem jus patrifamilias in sua domo, quod episcopo in sua dioecesi? S.A. Arbitror, proportione. L.A. Et hujus praescripta similiter obligant? S.A. Quidni? L.A. Edico, ne quis vescatur caepis; quomodo periclitatur apud Deum qui non paruerit? S.A. Ipse viderit. L.A. Posthac non dicam meis, praecipio, sed admoneo. S.A. Sapiens. L.A. Verum perspicio vicinum meum proximum esse periculo, et arreptum clam admoneo, ut sese subducatur ab ebriosorum et aleatorum commercio: ille monitorem aspernatus perditus incipit vivere, quam antea: num heic illum obstringit admonitio? S.A. Videtur. L.A. Igitur neque consulendo neque exhortando fugimus laqueum. S.A. Imo non adfert laqueum admonitio, sed admonitionis argumentum. Etenim si frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret, nullo crimine teneretur. L.A. Non heic percunctabor, quantum obligent praescripta medicorum. Votum obstringit ad poenam gehennae? S.A. Maxime. L.A. Omne? S.A. Omnisimum; modo sit licitum, legitimum ac liberum. L.A. Quid appellas liberum? S.A. Quod nulla extorsit necessitas. L.A. Quid est necessitas? S.A. Est metus cadens in constantem virum. L.A. Etiam in Stoicum? quem si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae. S.A. Istum Stoicum mihi ostende, et respondebo. L.A. Sed extra jocum; num famis aut infamiae metus cadit in constantem virum? S.A. Quidni? L.A. Si filia nondum emancipata clam nubat insoiis parentibus, nec passuris si sciant; legitimum erit votum? S.A. Erit. L.A. An sit, nescio: certe si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero, quae licet vera sint, tamen ob scandalum imbecillium silenda sunt. Quid si virgo quae ex auctoritate parentum contraxit matrimonium cum sponso, clam et invitis parentibus, voto semet addicat collegio sanctae Clarae; eritne licitum et legitimum? S.A. Si fuerit solemne. L.A. Num solemne est, quod in agro fit in obscuro monasteriolo? S.A. Sic habetur. L.A. Si eadem domi paucis testibus voto profiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum? S.A. Non. L.A. Quam ob rem? Quia sanctius votum obstat. L.A. Eadem puella si vendat agellum, valebit contractus? S.A. Non opinor. L.A. Et valebit si se ipsam dederit in potestatem alienam? S.A. Si se Deo dicaverit. L.A. An non et votum privatum dicat hominem Deo? Et qui suscipit sanctum conjugii sacramentum, nonne se dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant se diabolo? De solis conjugibus dixit Dominus, Quos Deus junxit, homo ne separet. Ad haec, cum adolescens vix dum pubescens, aut puella simplex, minis parentum, saevitia tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis et odiis protruditur in monasterium; num liberum est votum? S.A. Si sint doli capaces. L.A. Ea aetas maxime capax est doli, ut cui facillime possis imponere. Quid si proponam in animo, diebus Veneris abstinere a vino; perinde obstringit propositum ut votum? S.A. Non arbitror. L.A.

Quid igitur interest inter certum propositum, et votum tacita cogitatione conceptum? S. A. Animus obligandi. L. A. Negabas ante, heic valere animum. Propono si queam, et voveo sive queam, sive non queam? S. A. Habes. L. A. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc est, nihil. Est igitur et in proposito despicienda materiae ratio? S. A. Opinor. L. A. Et ut illic a legis, ita heic a voti nomine cavendum? S. A. Recte. L. A. Si Romanus pontifex statueret, ne quis jungat matrimonium intra septimum propinquitatis gradum; admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu sexto? S. A. Opinor; certe periclitaretur. L. A. Quid si episcopus suis ediceret, ne quis haberet rem cum uxore, nisi die Lunae, Jovis et Sabbati; committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? S. A. Arbitror. L. A. Quid si ediceret, ne quis bulbis vesceretur? S. A. Quid isthuc ad pietatem? L. A. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de perucis. S. A. Haereo. L. A. Quid haeres? Unde est humanis legibus obligandi vis? S. A. Ex dictis Pauli, Obedite praepositis vestris. L. A. Hinc igitur obligat omnis episcoporum ac magistratuum constitutio? S. A. Modo sit aequa, justa, et legitime lata. L. A. Sed istius rei quis erit iudex? S. A. Ipse qui condidit. Nam ejus est interpretari, cujus est condere legem. L. A. Ergo contra delectum est obediendum quibuscumque constitutionibus? S. A. Opinor. L. A. Quid si praepositus stultus et impius ferat legem impiam et iniquam? Ipsius iudicio standum erit; et populus, cui nullum est judicandi jus, obtemperabit? S. A. Quorsum attinet ea somnare quae non fiunt? L. A. Qui subvenit parenti, non subventurus nisi lex cogeret, num implevit legem? S. A. Non arbitror. L. A. Qui sic? S. A. Primum non satisfacit animo ejus qui condidit legem; deinde voluntati impiae addit hypocrisin. L. A. Qui jejunit, non jejunaturus nisi praeciperet ecclesia, num satisfacit legi? S. A. Mutas et auctorem legis et materiam. L. A. Confer igitur Judaeum sic jejunantem diebus praescriptis, ut, ni lex huc adigat, non sit jejunaturus, cum Christiano servante jejunium ab hominibus indictum, haud quaquam servaturo si legem tollas: aut si mavis, Judaeum abstinentem a carne suilla, et Christianum abstinentem a carnibus et lactariis die Veneris. S. A. Infirmitati nonnihil reluctanti legi puto paratam esse veniam; certo proposito legem aversanti et obmurmuranti non item. L. A. Atqui fateris leges divinas non semper obligare ad poenam gehennae. S. A. Quidni fatear? L. A. Nec audes fateri esse legem humanam, quae non obligat ad eandem poenam, sed hominem relinquit in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus tribuere legibus hominum, quam Dei. Mendacium et obrectatio suapte natura sunt mala et a Deo prohibita; et tamen fateris esse aliquod mendacii et obrectationis genus, quod non obliget ad poenam gehennae; nec audes eum qui quomodocumque vescitur carnibus in die Veneris, liberare a poena gehennae. S. A. Non est meum

quenquam absolvere aut damnare. L.A. Si divinae leges et humanae pariter obstringunt, quid igitur interest inter has et illas? S.A. Nimirum quod qui violat legem humanam, immediate peccat adversus hominem (si mihi concedis scholasticorum flosculis uti), mediate adversus Deum; qui violat legem divinam, contra. L.A. Quid refert, utrum prius miscueris acetum, an absynthium, cum mihi utrumque sit ebibendum? Aut quid refert, utrum lapis a me vulnerato percussus feriat amicum, an ordine verso? S.A. Hoc didici. L.A. Et si ex materia circumstantiisque sumitur obligandi modus in utrisque legibus; quid interest inter auctoritatem Dei et hominum? S.A. Impia percunctatio. L.A. Attamen multi credunt plurimum interesse. Deus tulit legem per Moysen, nec licet violare; idem fert leges per pontifices, aut certe concilium; quid interest inter has et illas? Lex Moysi per hominem, leges nostrae per homines. Et videntur minus ponderis habere quae Deus tulit per unum Moysen, quam quae spiritus sanctus edit per frequens episcoporum et eruditorum concilium. S.A. De spiritu Moysi dubitare non licet. L.A. Paulus in episcoporum vicem venit. Quid igitur interest inter Pauli praecepta et cujuslibet episcopi? S.A. Quia sine controversia Paulus scripsit afflatus spiritu. L.A. Haec scriptorum auctoritas quouque se porrigit? S.A. Arbitror non ultra apostolos, nisi quod conciliorum est inviolata auctoritas. S.A. Quare de Pauli spiritu dubitare non licet? S.A. Quia obstat ecclesiae consensus. L.A. De episcopis dubitare licet? S.A. De his nihil temere suspicandum, nisi res ipsa palam clamitet quaestum aut impietatem. L.A. Quid de conciliis? S.A. Non licet, si fuerint rite et per spiritum sanctum congregata peractaque. L.A. Est igitur aliquod concilium, in quod ista non competunt? S.A. Esse potest. Quod ni esset, theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. L.A. Videtur igitur et de conciliis dubitari posse. S.A. Non arbitror, posteaquam fuerint Christianarum gentium iudicio consensuque recepta comprobataque. L.A. Posteaquam excessimus pomaeria, quibus Deus voluit circumscribi sacrosanctam illam et inviolabilem scripturae auctoritatem, videtur mihi et aliud esse discrimen legum divinarum et humanarum. S.A. Quod? L.A. Leges divinae sunt immutabiles, nisi si quae sunt ejus generis, ut significandi coercendive gratia videantur ad tempus datae, quas et prophetae desituras juxta carnalem sensum praedixerunt, et apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquae stultaeque et pestilentes; unde et abrogantur vel auctoritate superiorum vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessarit causa propter quam lata est: veluti si constitutio juberet singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto cessat rigor legis. Ad haec, lex ab hominibus lata non est lex, nisi fuerit utentium consensu

comprobata. Lex divina nec expendi debet nec potest abrogari. Quanquam et Moses legem laturus suffragia populi collegit, non quod hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem contemnere, quam tuo suffragio comprobatis. Postremo cum leges hominum, quae fere corporalia praescribunt, paedagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritus robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non malitiose superstitionum. Velut si pater praescribat filiae impuberi, ne bibat vinum, quo tutior sit illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur praecepto patris. Multae leges habent instar pharmacorum; ea vero mutantur et cedunt pro re nata, ipsis etiam medicis approbantibus; qui si semper iisdem uterentur remediis a veteribus proditis, plures occiderent quam sanarent. SA. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quaedam non intelligo. LA. Si lex episcopi quaestum evidenter oleat, hoc est, statuatur ut singuli parochi bis in anno emant aureo ducato jus absolvendi a casibus, quos vocant episcopales, quo plus extorqueat a suis; obtemperandum censes? SA. Censeo; sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusa semper seditione. Sed unde hic mihi percunctator Ianio? Tractent fabrilia fabri. LA. Hujusmodi quaestionibus saepe torquemur in conviviis; interdum diatriba fervescit ad pugnam et sanguinem. SA. Pugnent qui volent: ego censeo leges majorum esse reverenter suscipiendas et observandas religiose velut a Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiose reluctari. LA. Ista quidem ratione fateor bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; et tecum sentio, nec illis invidio. Caeterum lubens audiam rationem, qua consulatur et populi vel libertati vel commodis. SA. Deus non destituet populum suum. LA. Verum ubi interim illa libertas spiritus, quam apostoli promittunt ex evangelio, quam Paulus toties inculcat clamans, Regnum Dei non est esca et potus; et quod filii non simus sub paedagogo, nec amplius serviamus elementis hujus mundi; aliaeque innumerae: si tanto pluribus constitutionibus onerantur Christiani quam Judaei, et si arctius obligant hominum leges quam pleraque a Deo tradita praecepta? SA. Dicam, Ianio. Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere quae velint, liberis a constitutionibus humanis: sed quod ex fervore spiritus ad omnia prompti, lubentes et alacres ea faciunt quae praescribuntur, nimirum filii potius quam servi. LA. Expedite: sed erant et sub lege Mosaeica filii, et sunt sub evangelio servi; atque adeo vereor ne maxima pars hominum, siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium

faciunt. Quid igitur discriminis inter novam et veterem? S. A. Meo iudicio, multum interest. Quod vetus sub involucris docuit, nova sub oculos posuit: quod illa sub aenigmatibus praedixit, haec dilucidius ostendit: quod illa subobscurè promisit, haec exhibuit maxima quidem ex parte. Illa tradita erat uni genti, haec ex aequo docet omnes salutem: illa paucis prophetis et eximiis viris impartit insignem illam et spirituales gratias; haec omne donorum genus largiter effudit in omnium aetatum, sexuum et nationum homines: linguas, sanationes, prophetias, miracula. L. A. Ubi nunc igitur ista? S. A. Cessarunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgata Christi doctrina; vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quae est miraculorum architectrix, caremus. L. A. Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis, talium nunc plena sunt omnia. S. A. Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judaeorum obmurmurantium Petro, quod Cornelii familiam recepisset ad evangelii gratiam: qualis erat gentium, quae religionem, quam a maioribus acceperant, putabant esse salutiferam, et apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam: hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc qui diffidunt evangelio, tanta luce per universum orbem coruscante, non simpliciter errant, sed excaecati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et sanandi tempus nunc est, puniendi post futurum est. L. A. Quanquam multa dixisti satis probabiliter; tamen mihi propositum est, non fidere salsamentario; sed adibo theologum quendam eximie doctum: quidquid is de singulis pronuntiaverit, coelestis oraculi vice fuerit. S. A. Quis iste? Pharetrius? L. A. Ille simpliciter delirat et ante annos, dignus qui concionetur deliris aniculis. S. A. Bliteus? L. A. An ego tam loquaci sophistae credam? S. A. Amphicholus? L. A. Nunquam ei credam in solvendis quaestionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide solvat problemata, qui pessima fide nondum solvit pecuniam? S. A. Lemantius? L. A. Non utor caecis ad indicandam viam. S. A. Quis igitur? L. A. Si scire vis, Cephalus est, vir trium linguarum, et omnis politioris litteraturae perpulchre gnarus, tum in sacris voluminibus et vetustis theologis diu studioseque versatus. S. A. Dabo rectius consilium. Eas ad inferos; illic invenies Rabinum Druinum, qui Tenedia bipenni dissecabit omnes tuas quaestiunculas. L. A. Tu praei, quo mihi viam appares. S. A. Sed extra jocos: Estne verum, quod narras, datam potestatem vescendi carnibus? L. A. Ludebam, te ut urerem. Et, si Romanus pontifex id vellet maxime, ordo salsamentariorum moveret seditionem. Deinde mundus est plenus Pharisaeis hominibus, qui non alia re sibi possunt vindicare sanctimoniam, nisi talibus observatiunculis: hi nec paterentur sibi detrahi jam partam gloriam, nec ainerent minoribus plus esse libertatis quam ipsis fuit. Ne in lanio-

num quidem rem esset, permitti liberum quarumlibet rerum esum. Tum enim varius esset eventus nostrae negotiationis; nunc certius est lucrum, et minus aleae, minusque laborum. S. A. Verissima praedicas; sed eadem incommoditas ad nos rediret. L. A. Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo salsamentario cum lanione conveniat. Jam ut incipiam et ipse serio loqui, quemadmodum fortassis expediret populum Christianum paucioribus constitutionunculis obstringi, praesertim si quae non multum, aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam officiant: ita non libet ab istis stare, qui omnes omnium hominum constitutiones rejiciunt neque flocci faciunt. Imo ob hoc ipsum multa faciunt, quia praeceptum est ne faciant. Attamen de mirari non possum in plerisque rebus praepostera mortalium judicium. S. A. Idem nec ego satis admirari possum. L. A. Coelum terrae miseamus, si quid periculi suspicamur, ne quid decedat ponderis sacerdotum constitutionibus auctoritatie: et dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinae minus tribuatur quam oportet. Sic a Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim, malum exitiabilius. Debetur episcopis suus honos; quis negat? praesertim si agunt quod dicuntur. Sed impium est, honores soli Deo debitos transferre in homines, et dum impense reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; sed interim adhibenda cautio, ne Deus per hanc occasionem suo fraudetur honore. S. A. Idem videmus multos in tantum fidere corporalibus caeremoniis, ut his freti negligant ea quae sunt verae pietatis, suis meritis arrogantes quod est divinae largitatis, et ibi consistentes unde gradus erat ad perfectiora, et ex his rebus proximum calumniantes quae per se nec bonae sunt nec malae. L. A. Quin in eadem re cum duo sint, quorum alterum altero praestantius, semper deterioris est nobis potior ratio. Corpus, et quae corporis sunt, ubique pluris fiunt quam ea quae sunt animi. Et hominem occidisse pro gravi crimine ducitur, ut est: at pestifera doctrina, vipereis instinctibus corrupisse mentem hominis, ludus est. Si sacerdos alat capillitium, aut vestem sumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: si bibat in lupanari, si scortetur, si ludat aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacrae lectionis, tamen columna est ecclesiae. Non excuso mutata vestem, sed accuso praeposterum judicium. S. A. Imo si non persolvat pensum precum horariorum, paratum est anathema: si foeneretur, si simoniam admittat, impune est. L. A. Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quam execratur, quam horret, quam timet, ne terra dehiscens et spectatorem et spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. S. A. Veluti si quis videat

Franciscanum enodi cingulo cinctum, aut Augustinensem non corio sed lana cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut cinctum Rhodiensem: rursus si percalceatum Franciscanum, aut semicalceatum Cruciferum: nonne concitaret Tyria (quod dici solet) maria? L.A. Imo nuper apud nos ex duabus foeminis, quarum utramque dixisses prudentem, altera abortiit, altera concidit syncope, quod conspicerent canonicum quendam sacris virginibus praefectum in propinqua vicinia, sed tamen in publico, obambulare, qui vestem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eadem crebro videbant aves ejusmodi comessantes, cantillantes, saltitantes, non ad dam caetera, nec ullam sentiebant nauseam. S.A. Sexui fortasse debetur venia. Opinor tibi notum Polythrescum. Is aegrotabat periculose: phthisis erat. Medici diu suaserant, ut vesceretur ovis et lactariis; sed frustra: eodem cohortabatur episcopus. Ille cum esset vir non indoctus et theologiae baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriusque medici consilio morem gesturus. Ita visum est medicis et amicis ut falleretur; parata est sorbitio ex ovis et lacte caprino; dictum est lac amygdalinum. Ille lubens comedit, et idem aliquot diebus faciens, coepit habere meliuscule, donec puella quaedam facum prodidit. Ibi coepit quod comederat revomere. At idem superstitiosus in lacte, nulla religione commotus est quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam chirographum simpliciter exhibitum clam ungui sciderat. Delatum est iurandum; ego illi eessi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc iudicio perversius? Peccabat adversus mentem ecclesiae, qui heic non obtemperavit sacerdoti et medicis: et in perjurio manifesto firmam habebat conscientiam, tam infirmus in lacte. L.A. Heic mihi succurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentissima, quo sermonis amaritudinem (nam in die parasceves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem sacram oppresserat adolescens: uteri tumor arguit factum, convocatus est virginum chorus, praesedit abbatissa. Accusata est. Inficiali statui non erat locus. Argumentum erat necessarium. Confugit ad statum qualitatis, nisi mavis translationis. Oppressa sum a valentiore. At saltem exclamasses. Fecissem, inquit, sed in dormitorio nefas est solvere silentium. Sit haec fabula; modo fateamur hoc stultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique silebitur. Habebam affinem Priorem abbati proximum, ordinis Benedictini, sed ex eorum numero qui non vescuntur carnibus, nisi extra locum, quem appellant magnum refectorium. Habebatur doctus, et ipse volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis et hilarescere vino erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus. S.A. Erat unde id fieret?

L.A. Possidebat annua sexcentos florenos. S.A. O paupertatem optabilem! L.A. Ex vino et venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis abbas imperabat esum carnum, addens illud terribile verbum, sub poena inobedientiae. Ille vix adigi potuit, ut moriens gustaret carnes, a quibus tot annis non abhorrerat. S.A. Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam et ab aliis audire memini. L.A. Divina. S.A. Nonne abbas est praegrandi obesoque corpore, lingua sublaesa? Prior humiliore statura, sed erecta, gracili vultu? L.A. Divinasti. S.A. Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solum, verum etiam propemodum praefui. Erant duae monachae, quae visabant cognatos suos. Ubi venissent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta consuetudinem ordinis et loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant coenare nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere quam ex suo. Interim tota domus coenaturlebat. Quid multis? Cāterio recurrit famulus: sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam coenavimus. L.A. Hactenus nihil audio quod sit magnopere reprehendendum. S.A. Nimirum dimidium duntaxat audisti fabulae. Inter coenandum coeperunt illae virgines hilarescere vino: tandem risu soluto, jocis parum pudicis perstrepuerunt convivium: sed nemo licentius egit, quam illae, quae nisi dictis ex ordinis forma precibus coenare noluerunt. A convivio lusus, choreae, cantilena; reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum sit parum virgineum, nisi me fallebant prooemia, lascivi lusus, nutus et suavia. L.A. Istam perversitatem non tam imputo virginibus, quam sacerdotibus, earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula pensabo, quin potius audies oculatam historiam. Hisce diebus aliquot coniecti sunt in carcerem, quod ausi sint die dominico panem coquere, cum forte deesset. Equidem non damno factum, sed executio iudicium. Aliquanto post die dominico, qui vulgo Palmarum dicitur, forte erat cur vicus propinquus mihi esset adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam a prandio obvium habeo ridiculumne dicam an miserandum spectaculum; arbitrator nulla Bacchanalia plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quam navis destituta rectore iactatur ventis et fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius sustinebant lapsantem, sed ipsi parum firmi: alii subinde cadebant aegreque surgebant: nonnulli quernis frondibus erant coronati. S.A. Magis conveniebat pampineis, tum addendi thyrsi. L.A. Senior quidam Silenum agens sarcinae in morem sublimis gestabatur humeris, eo gestu quo solent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis quoniam ibant, nisi quod pronus bajulabatur, ne vomitu praefocaretur supinus. Is misere convomebat suras et calcaneos extremorum baju-

lorum. Nec inter bajulos quisquam erat sobrius; plerique ridebant, sed sic ut facile diceret mentem abesse. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingressi sunt, idque clara luce. S. A. Unde collegerant eam insaniam? L. A. In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quam in urbe: eo se contulerant aliquot com-bibones, quo vilius insanirent, sed largius. Non enim minus impen-sum est pecuniae, sed plus contractum est dementiae. Hi si gu-stassent ovum, velut admissio parricidio pertracti fuissent in carce-rem: cum praeter omissam sacram concionem, praeter neglectas preces vespertinas, in die tam sacro tantum intemperantiae pu-blicitus esset admissum, nemo punit, nemo detestatus est. S. A. At-qui ne isthuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet festis potatur, cantatur, saltatur, pu-gnatur tanto strepitu, tantoque tumultu, ut nec sacrum peragi, nec sacra concio possit exaudiri. Itidem si eodem tempore consuissent calceum, aut si in die Veneris gustassent suillam, capitis accerse-rentur. Et tamen dies dominicus ob hoc potissimum est institutus, quo vacaret audire doctrinam evangelicam: et ideo vetitum con-suere calceos, ut sit otium concinnandis animis. An non haec mira judiciorum perversitas? L. A. Prodigiosa. Jam in ipso jejunii prae-scripto cum duo sint, alterum abstinencia cibi, alterum delectus cibi; nemo nescit prius illud praecepti divini, aut certe juxta praeceptum divinum esse; alterum vero non solum humanum, verum etiam propemodum pugnans cum apostolica doctrina, utcunque hoc ex-cusamus: tamen heic quoque praepostero judicio coenare vulgo impune est, gustasse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum, et item ab apostolis, capitale est. Jejunium tametsi non constat esse certo praeceptum ab apostolis, tamen illorum exemplis ac li-teris commendatum est: at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot lemmatis est opus? Et tamen toto passim orbe coenatur affatim, nullus offenditur: si valetudinarius gu-stet pullum gallinaceum, periclitatur Christiana religio. In An-glia vulgus quadragesimae tempore justam coenam apparat alter-nis diebus, nemo miratur: si febris periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in quadragesima, quo jejuniis ut nihil antiquius, ita nihil sanctius ha-bitum est apud Christianos, impune coenatur, ut dixi: si tentes idem extra quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quaeras, quam ob rem? allegant patriae consuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit consuetudinem: et ipsi sibi ignoscunt qui negligent vetustissimam totius ecclesiae consuetudinem. S. A. Nec probandum est, qui sine causa negligit consuetudinem patriae, in qua vivit. L. A. Nec ego criminor eos, qui quadragesimam cum Deo ventreque par-tiuntur, sed indico praeposterum de rebus judicium. S. A. Cum dies

dominicus praecipue legatur institutus, quo populus simul conveniret ad audiendum sermonem evangelicum, qui non audit missam, abominabilis est: qui negligit concionem, malens pilam ludere, purus est. L.A. Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat eucharistiam illotis faucibus? quam nihil trepident, cum idem faciunt illoto animo, perversisque cupiditatibus sordidato? S.A. Quam multi sunt sacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam sacrificent calice et patina nondum ab episcopo consecrata, aut quam sacrificent veste quotidiana? At inter hos qui sic affecti sunt, quam multos videmus qui non verentur ad sacram mensam accedere noctis proximae crapula adhuc temulenti? Quanta trepidatio, si forte contigerint corpus Domini ea manus parte quae sacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione dispicimus, ne profanus animus offendant Dominum?

L.A. Vasa sacra non attingimus, et piaculum admissum arbitramur, si id forte acciderit; et interim viva templa sancti spiritus quam securi violamus? S.A. Humana constitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria. Hic quam sumus difficiles? et tamen interim passim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites et homicidas. Dicunt, Latent nos animorum morbi. De occultis non loquor; de his loquor quae magis in propatulo sunt, quam vitia corporis. L.A. Sunt et episcopi, qui ex functionibus nihil sibi vindicant, praeter rationes, aliaque sordida; concionandi munus, quae prima dignitas est episcopi, cedunt quamlibet sordidis; haud quaquam facturi, nisi praepostero iudicio tenerentur. S.A. Qui festum diem violat ab episcopo quopiam institutum, rapitur ad poenam; et satrapae quidam, qui tot constitutionibus pontificum et conciliorum, tot fulminibus fortiter contentis, impediunt canonicas electiones, opprimunt immunitates ecclesiasticorum, ne his quidem parcentes domibus, quae fovendis senibus, aegrotis et egenis ex piorum hominum eleemosynis institutae sunt, abunde Christiani sibi videntur, si saeviant in levissimarum rerum praeveraricatores. L.A. Praestat satrapas missos facere, loquique de salsamentis et carnibus. S.A. Assentior; redeamus igitur ad jejunium et pisces. Audi vi pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, aegrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tennes. L.A. Idem et ipse frequenter audi vi. S.A. Rursus audi vi praecellentem quendam theologum, opinor Gersoni nomen esse, hoc addere, si quid extiterit caussae parvi momenti, cum his quae pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem praeccepti. Sunt enim corporum peculiares habitus, qui reddunt capitalem inediam quam morbus evidens; et sunt vitia, morboque, qui non apparent, cum re vera plus habeant discriminis. Proinde qui sibi notus est, nihil opus habet consulere sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt sacerdotem, quia causa eximit illos a lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioquin invalidos adigunt

ad Jejunium aut esum piscium, bis peccant; primum adversus fraternam caritatem, deinde adversus mentem pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus observata perniciem adferret. Christus quid instituit, ad sanitatem animi et corporis instituit. Nec ullus pontifex sibi vindicat tantam potestatem, ut sua constitutione quendam adigat ad vitae discrimen. Veluti, si quis ex inedia vespertina contrahat insomniam, et ob insomniam periclitetur paraphronesi, simul et adversus ecclesiae mentem et adversus Dei voluntatem homicida est sui. Principes quoties commodum est, edita lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, si non infligerent mortem corporis, nisi ob causas in divinis litteris expressas. In odiosis Dominus longius avocatur ab extrema linea, velut a perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens irasci: nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imo quoties apparet causa probabilis, caritatis est, ultro hortari proximum ad ea quae postulat corpusculi imbecillitas. Et, si nulla apparet causa, tamen Christianae charitatis est benigne interpretari quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit, prae se ferat manifestum ecclesiae contemptum. Contumaciter ac seditiose vescentes recte punit magistratus profanus: at quid quisque domi suae pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare, non magistratum. Quod si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum, ipsi seditionis accersantur, non is qui servivit valetudini, nec divina nec humana lege violata. Hic certe non in loco praeteximus auctoritatem pontificum, quorum tanta est humanitas, ut ubi cognorint causam haud absurdam, ultro invitent ad ea quae postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obtrectiones. Denique per universam Italiam patiuntur incertis macellis vendi carnes, nimirum illorum saluti consulentes, quos illa lex non adstringit. Quin et in concionibus sacris audiivi theologos paulo minus Pharisaeos dicere, Nihil est quod vereamini coenae tempore sumere panem unum, et heminam vini cervisiaeve propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt auctoritatis, ut pro coena coenulam indulgeant validis, idque contra praeceptum ecclesiae, quae jejunium indixit, non coenulam; cur non audent justam coenam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, et pontifices expressis causis declararunt sibi placere? Dicatur zelus, si quis durius tractet corpus suum: nam sibi quisque notus est: at ubi pietas, ubi charitas istorum, qui contra legem naturae, contra legem Dei, contra sensum legis pontificiae, fratrem imbecillum, spiritu promptum, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt aut morbum morte duriores? L.A. Suggestit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem nosti, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium: valetudine plus quam vitrea, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum la-

boribus sic afflicta, ut vel Milonem possint dejicere: ad haec occulta quadam naturae proprietate, vel a puero sic et abhorrens a piscium esu et impatiens inediae, ut nunquam id tentarit absque capitis discrimine: postremo diplomatæ pontificum abunde cōmunis adversus Pharisæicas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviserat civitatem Eleutheropolim, non omnino suo nomini respondentem. Erat autem quadragesimæ tempus: datqs est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, ne quem offenderet, cum haberet præter necessitatem a pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuslibet. Jam præsentiebat morbum imminens, quem habebat familiarem, sed morte crudeliorem: parat abitum, et res urgebat, nisi maluisset ibi deumbere. Ibi quidam suspicantes illum hoc maturius abire, quod non ferret esum piscium, effecerunt, ut Glaucoplutus vir apprime doctus, et primæ in ea republica auctoritatis, Erotem invitaret suum ad jentaculum. Eros jam turbae satur, quam in publico diversorio vitare non poterat, assensus est; sed hac lege, ne quid esset apparatus præter ova duo; quæ stans ubi comedisset, equum conscenderet. Promissum est ita fore. Ubi eo venit, paratus erat pullus gallinæceus. Eros indigne ferens, præter ova nihil attigit; et abrumpens convivium, conscendit equos, deducentibus eruditæ aliquot. Ejus pulli nidor nescio quo modo pervenerit ad sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modo perstrepuisset hac fabula; sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid veris addiderat, Erotem, ni propere fugisset, accersendum fuisse ad magistratum. Hoc ut erat falsissimum, ita verum erat, Glaucoplutum magistratui expostulanti satisfacisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam quadragesimam, sed præcipue diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur, saltatur, pugnatur; luditur alea proxime templum, ut sacra concio non possit audiri; et nullum est offendiculum. S. Mira judiciorum perversitas. L. Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est, quod idem Eros valetudinis ergo viseret Ferventiam; ego officii gratia comitatus sum. Divertit in aedes veteris amici; cujus crebris litteris fuerat evocatus. Is est vir præpotens, et illius ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces; rursus Eros coepit periclitari: agmen morborum erat, febris, cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes tamen videret graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carniū micam dare amico. Quam ob rem? videbat, tot causas cur liceret, viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eo profecerat morbus, ut frustra daturus fuerit. S. Quid Eros? Novi hominis ingenium; emoriatur citius, quam amicum alla

gravet invidia. L.A. Inclusit se cubiculo, triduum viciavit more. Prandium erat ovum unum, potus aqua saccharo decocta. Simul atque se remiserat febris, conscendit equum, secum deferens commeatum. S.A. Quem? L.A. Lac amygdalinum in laguncula, et uvas passas in crumena. Ubi domum rediit, tum aperuit sese calculus, totumque mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum saevus, sed vanus carnum rumor sequutus est, et Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? S.A. Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, et si forte occurrant, obturatis naribus praetereantur, quo vel sic agnoscant suam vesaniam. L.A. Certe hanc Pharisaeicam impietatem oportebat acrius theologorum conviciis flagellari. De hospite vero illo quid censes? S.A. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de caussis quantas tragoedias interdum excitet populus. L.A. Sit hoc sane prudenter factum, et boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi sunt, qui cum in simili casu fratrem mori patiantur, ecclesiae consuetudinem et populi scandalum praetexunt: caeterum in vita palam dedecorosa quam agunt in comessionibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contentu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis et fraudibus, nihil formidant populi scandalum! S.A. Omnino tales sunt quidam. Quod isti pietatem appellant, immanis et impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis veluti laqueis impellunt multos in corporis animique manifestum discrimen, praesertim nulla publica auctoritate pollentes. L.A. Exspecto quid dicas. S.A. Ante annos triginta vixi Lutetiae in collegio, cui cognomen ab aceto. L.A. Sapientiae vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit salsamentarius in eo collegio tam acido? Non mirum igitur, si tantum tenet quaestionum theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem habent theologicam. S.A. Sic est, ut dicis; ego tamen praeter corpus pessimis infectum humoribus et pediculi copiam nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod coepi; in eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnares affectum, sed iudicium omnino desiderasses. Etenim quod ipse memor adolescentiae, quam cum extrema paupertate transegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et si juvenum inopiam hactenus sublevasset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Caeterum quod rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole praeditos, ac spem amplissimam prae se ferentes, alios neci dederit, alios caecitati, alios dementiae, nonnullos et leprae, quorum aliquot ipse novi, certe nullus omnium non pe-

riclitatus est; quis non intelligat esse crudelitatem in proximum? Nec his contentus addidit pallium et cucullam, ademit in totum esum carniū. Et hujus generis plantaria transtulit in longinquas regiones. Quod si quisque tantum permittat suis affectibus, quantum ille permisit, futurum est ut istorum similes totum occupent mundum, si quidem a talibus initiis primum orta sunt monasteria, quae nunc minitantur pontificibus et monarchis. In proximi ad pietatem resipiscentis lucro gloriari pium est; in veste aut cibo gloriam quaerere, Pharisaeum est: proximorum inopiam sublevare, pietas est; prospicere ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum disciplina est. Caeterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est, parricidium est. Abest fortasse voluntas occidendi, at non abest homicidium. Quae igitur istis debetur venia? Nimirum quae medico, qui per insignem imperitiam occidit aegrotum. Dicet aliquis, Nullus illos cogit ad hoc vitae genus: sponte veniunt, rogant admitti, et liberum est abire pertaesis. O Scythicam responsionem! Itane postulant, ut adolescentes rectius perspiciant quid ipsis conveniat, quam vir doctus, rerum usu tritus et aetate proventus? Sic sese excuset lupo, qui famelicum ostensa esca pellexit in retia. An qui vehementer esurienti apponat cibum insalubrem aut lethiferum etiam, ita semet excusabit pereunti? Nemo te coegit edere, volens ac lubens devorasti quod erat appositum. Nonne is jure respondeat? Tu non cibum dedisti, sed venenum. Telum ingens necessitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, Libera erat electio. Imo magnam vim admovet, quisquis talibus utitur tormentis. Nec ea saevitia tantum perdidit tenuēs; sustulit non paucos divitum filios, et generosam indolem depravavit. Aetatem lascivientem moderatis rationibus cohibere paternum est. Caeterum in medio hiemis rigore datur postulantibus paululum panis, potus jubetur e puteo peti, qui aquam habet pestilentem, pestiferam alioqui etiamsi nihil haberet praeter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie possunt excutere. Erant aliquot cubacula humili solo, putri gypso, vicinia latrinarum pestifera. In his, nullus unquam habitavit, nisi aut mors aut morbus capitalis fuerit consequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic ajunt dedisci ferociam; ferociam appellant indolem generosiore, quam studio frangunt, ut eos reddant habiles monasteriis. Quantum ibi devorabatur ovorum putrium! quantum vini putris hauriebatur! Sunt fortassis haec jam correcta, sed sero, videlicet iis qui perierunt aut corpus circumferunt infectum. Neque vero haec commemoro, quod male velim illi collegio, sed operae pretium esse judicavi monere, ne sub umbra religionis humana saevitia corrumpat aetatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi discatur civilitatis aut verae pietatis, in praesentia non ex-

cutio. Quod si viderem malitiam exuere quicumque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est; proinde non sunt ad hoc vitae genus frangendi spiritus suppullulantis aetatis, sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut simpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jam dudum tempus est, ut a tam longa digressionem redeamus ad institutum. L.A. Imo nullum est digressionis dispendium; rem ipsam egimus: nisi si quid tibi forte succurrit, quod adjiciendum putes iis, quae disserta sunt de constitutionibus humanis. S.A. Mihi quidem nec humanum praeceptum implere videtur, qui negligit hoc praestare quod spectavit is qui praecepit. Etenim qui festis diebus tantum abstinet ab operibus manuariis, nec interim vacat sacris, aut audiendis concionibus, violat festum diem, negligens id cujus gratia festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum, ut fieret melius. Jam vero qui pro solitis operis vacant popinis, scortis, temulentiae, pugnis et aleae, bis violant diem festum. L.A. Opinor et precum sacrarum pensum in hoc praescriptum sacerdotibus et monachis, ut hac exercitatione consuescerent sustollere mentem in Deum; et tamen qui pensum hoc non absoluit, periclitatur. Qui tantum ore demurmurat voces, nec curat animum ad ea quae sonat colligere, imo ne litteras quidem studet discere, sine quibus quae sonat, intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoque videtur. S.A. Ego multos novi sacerdotes, quoniam piaculum inexpressibile putant, aliquam partem precum omisisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cum dicendum esset de sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, scortum ac temulentiam, quae divinis pariter et humanis legibus vetita sunt. L.A. Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetissent, quam vel casu gustato cibo aut dum os proluunt delapsis in stomachum aliquot aquae guttis sacrificassent: at iidem fatebantur esse sibi cum quibusdam simultatem, quos, si daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad sacram Christi mensam accedere. S.A. Atqui ut jejuni sacrificent, hominis praeceptum est: ut deponant iras prius quam accedant ad sacram mensam, Dei praeceptum. L.A. Jam vero de perjurio quam praepostere judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit se dissolvere aes alienum, si convincatur non dissolvere: nec perjurium objicitur sacerdoti, qui palam impudice vivit; cum jurejurando publice professus sit castitatem. S.A. Quin istam cansionem canis episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, se comperisse omnes, quos offerant initiandos, idoneos aetate, scientia et moribus, cum aliquoties inter hos vix duo tresse sint tolerabiles, plurimi vix ad stivam idonei? L.A. Vocatur ad poenam, qui commotus aliqua causa peierati et non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiscent perjurium.

SA. Isti non jurant ex animo. LA. Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Peierare nec joco nec serio fas est. Et atrocius crimen foret, si quis joco necaret hominem, quam si commotus ira. SA. Quid si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? LA. Et ista cum sint maxime seria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia devotis. Matrimonii votum est juris sine controversia divini; et tamen dirimitur per monasticae vitae professionem ab hominibus repertam. SA. Cum nullum votum religiosius sit, quam baptismi; tamen qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, stringitur, nonnunquam et occiditur propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat ex diametro cum professione baptismi, quippe qui toti serviunt mammonae, ventri, et hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur apostatae, sed habentur pro Christianis. LA. Simile vulgi iudicium est de benefactis ac malefactis, deque praesidiis beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? at longe gravius crimen est lingua mendax et obtretratrix, et animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, quam adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet, qui semel furti aspersus est infamia: cum eo qui coopertus est adulteriis, pulchrum est habere familiaritatem. Spiculatori publico, qui stipendio conductus servit legibus, quemadmodum et iudex ipse, nemo dignetur locare filiam: et non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, et vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenarium, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quae vel in ipsa militia vel in professione ad bellum et reditu a bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, et interpretamur etiam nobilitatem quaesitam scelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui monopolis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter praecipuos habentur. SA. Qui uni cuiquam venenum porrigunt, ut venefici dant poenas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impune faciunt. LA. Novi quosdam monachos adeo superstitiosos, ut existiment sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra vestis ab sit, nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calumnientur, si inebriantur, si invideant. SA. Istiusmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam a violentia cacodaemonis, nisi paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras ac cereum; et non metuunt suis aedibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, et colitur diabolus. LA. Quam multi sunt qui magis fidunt praesidio Virginis matris aut Christophori,

quam ipsius Christi! Matrem colunt imaginibus, candelis, et cantiunculis; Christum impia vita fortiter offendunt. Nauta cum periclitatur, Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis divorum citius invocat quam ipsum Christum. Et virginem se credunt habere propitiam, quod illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, Salve regina; ac non potius metuunt, ne illa se putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaque noctis pars illis transigatur obscenis sermonibus, temulentis, et factis non referendis. S. A. Ita militi periclitanti citius in mentem venit Georgius aut Barbara quam Christus. Porro cum nullus sit cultus divi gratior, quam imitatio factorum, quibus ipsi Christo placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, si illi porcos aliquot sacro alamus, sique ipsum cum suo porco, igni et tintinnabulo pictum habeamus in foribus ac lateribus aedium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, ne ille male velit aedibus, in quibus regnant ea vitia, quae vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annueramus rosariola et salutatiunculas; quin potius annueramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repressam libidinem, condonatae injuriam? Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. L. A. Itidem morbo periclitanti citius in mentem venit sanctus Rochus aut Dionysius, quam Christus unica salus hominum. Quin et hi qui sacras litteras interpretantur e suggesto, quas nemo sine spiritus afflatu vel intelligere recte vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quam ipsum Christum aut Christi spiritum. Et in haereseos suspicionem vocatur, qui mutire audet adversus hanc consuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Basilius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur, qui tam sanctam consuetudinem, et ex Christi et apostolorum doctrina, et sanctorum patrum exemplis desuntam, ausi sunt immutare. S. A. Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent, Benedictum esse propitium, donec gestent illius cucullam et pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam gestasse tam laciniosam magnoque emtam vestem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. L. A. Francisci germanus est, qui vestem cinericiam et canabeum cingulum non abjicit: vitam confer; nihil pugnantius. De plerisque loquor, non de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum et professionum formas circumferri potest. Ex corruptis judiciis nascitur praepostera fiducia, et ex iisdem nascuntur praepostera scandala. Prodeat Franciscanus coriacea zona cinctus, qui casu funem suum perdiderit; aut Augustinensis laneum gestans cingulum: aut discinctus, qui cingi

soleat: quae futura est abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc spectaculum abortiant! Et ex hujusmodi nugis quanta fraternae caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentae obtrectiones? Adversus haec clamat Dominus in evangelio, nec minus graviter Paulus apostolus; adversus eadem clamandum esset theologis et concionatoribus. S. A. Esset sane; sed in his multi sunt, quibus expedit talem esse populum, imo tales esse principes, tales episcopos. Et sunt rursus, qui nihilo plus sapiunt in his, quam populus; aut si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potius, quam Jesu Christo. Itaque fit, ut populus undique corruptus praeposteris judiciis, ibi fidat ubi praesens est periculum; ibi trepidet ubi nihil est periculi; ibi conquiescat unde progrediendum erat; eo proficiat unde erat recedendum. Ab his male structis si quid tentes convellere, clamant excitari seditionem, quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foveat, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verum abrumpenda est querimonia, quae finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium, ne novum suscitent proverbium, quod haec curae sint salsamentario et lanioni. L. A. Istis ego regeram vetus proverbium: *Saepe etiam est olitor valde opportuna loquutus*. Nuper cum ista disserterem super coenam, malis auspiciis aderat quidem pannosus, pediculosus, luridus, vietus, exuccus, facie cadaverosa; cranium vix habebat tres pilos; quoties loquebatur, claudebat oculos: aiebant theologum esse. Is me vocabat discipulum Antichristi, aliaque permulta balbutiebat. S. A. Quid ibi tu? mutus? L. A. Ego illi precabar micam sobriae-mentis in tam putido cerebro, si tamen ullum habebat cerebrum. S. A. Juvaret et istam audire fabulam ordine. L. A. Audies, si die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam crusto incoctam, contusam, adeoque teneram ut possis vel exugere. S. A. Polliceor, hac lege, si die Veneris apud nos prandeas: efficiam ut intelligas salsamentarios non semper vesci putribus salsamentis.

F U N U S.

M A R C O L P H U S, P H A E D R U S.

M. A. Unde nobis Phaedrus? num ex antro Trophonii? P. H. Cur isthuc rogas? M. A. Quia praeter morem tristis; horridus, squalidus, torvus; in summa, nihil minus quam quod diceris. P. H. Si, qui diutius versantur in officinis fabrorum aerariorum, aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris, si ego tot dies versatus apud duos aegrotantes, morientes, et sepultos, solito sum maestior; praesertim cum uterque mihi fuerit egregie carus? M. A. Quos mihi narras sepultos? P. H. Nosti Georgium Balearicum? M. A. Nomine dumta-

xat; de facie non novi. PH. Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius; quicum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. MA. Mihi nunquam contigit adesse morienti. PH. Mihi saepius quam vellem. MA. Sed estne mors res tam horrenda, quam vulgo praedicant? PH. Iter ad mortem durius, quam ipsa mors. Quod si quis horrorem illum et imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quidquid est cruciabile vel in aegrotatione vel in morte, longe tolerabilius redditur, si quis se totum tradat voluntati divinae. Nam quod attinet ad sensum mortis, cum jam animus distrahitur a corpore, arbitror aut nullum esse aut perquam stupidum esse sensum, quod natura, priusquam huc veniatur, consopiat, ac stupefaciat omnes partes sensibiles. MA. Nascimur absque sensu nostri. PH. Sed non absque sensu matris. MA. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? PH. Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quo carius haberet quod peperisset: mortem autem unicuique voluit esse formidabilem, ne passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim cum videamus et hodie tam multos sibi manus adferre; quid censes futurum, si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulasset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset quod aegre esset animo, protinus ad laqueum, ad gladium, ad flumen, ad praecipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorum; praesertim cum medici non queant mederi semel vita defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem est nascendi sors, ita non est eadem omnibus mortis ratio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte contabescunt. Lethargici, quemadmodum et ab aspidem percussi, somno consopiti citra sensum sui moriuntur. Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum, quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire. MA. Utrius mors visa est Christianior? PH. Mihi quidem Georgii visa est honorificentior. MA. Etiamne mors habet ambitionem suam? PH. Ego nunquam vidi duos tam dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam excessum utriusque: tuum erit iudicare, utra mors sit optabilior homini Christiano. MA. Imo te rogo, ne graveis narrare. Nam ipse nihil audiero cupidius. PH. Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa sui signa dederat, medicorum chorus, qui diu curarant aegrotum, dissimulata vitae desperatione coeperunt mercedem poscere. MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim duodecim; cum paucissimi, sex. MA. Satis erat ad occidendum vel valentem. PH. Numerata pecunia clam submonuerant proximos, non procul abesse mortem: curarent ea, quae pertinerent ad animae salutem; nam de corporis incolumitate nihil esse spei. Per amicos intimos blande submonitus est et aegrotus,

ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quae pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis destitueretur. Illi responderunt, se medicos esse, non deos; quod artis erat, praestitisse: caeterum adversus fatalem necessitatem nullam valere medicinam. His actis abeunt in proximum cubiculum. MA. Quid? morantur etiam accepta mercede? PH. Inter illos nihil convenerat de morbi genere: alius ajebat hydropem, alius tympanitem, alius apostema in intestinis, alius aliud atque aliud malum: totoque hoc tempore, quo tractabant aegrotum, acerrime disceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim aegrotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem postularunt, ut sinerent exanimati corporis anatomiam fieri: id esse honorificum, et solere vel honoris gratia fieri in magnatibus: deinde rem eam fore saluti multis, idque ad meritum ipsius cumulum accessurum: postremo pollicentur suo sumtu se commereaturos triginta missas, cessuras in commodum mortui. Id aegre quidem, sed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum est. His actis subduxit sese statio medicorum. Negant enim fas esse, ut qui vitae solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis intersint. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis, reverendus, Franciscanorum custos, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio; jam aderat in aedibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat mendicantium. MA. Tot vultures ad unum cadaver? PH. Deinde vocatus est parochus, qui hominem inungeret, sacrumque symbolum corporis Dominici porrigeret. MA. Religiose. PH. Verum ibi minimum absuit, quin inter parochum et monachos cruenta pugna fuerit orta. MA. Apud lectum aegroti? PH. Et quidem spectante Christo. MA. Quid excitavit tantos tumultus subito? PH. Parochus ubi cognovit aegrotum fuisse confesum Franciscano, negavit se vel unctionis sacramentum vel eucharistiam vel sepulturam impartiturum, ni suis auribus audisset aegroti confessionem: se parochum esse, sibi pro sua ovicula reddendam Domino rationem: id non posse, si solus ignoraret arcana conscientiae. MA. Nonne visus est aequum dicere? PH. Non illis quidem. Nam strenue reclamabant omnes, praesertim Bernardinus et Vincentius Dominicanus. MA. Quid adferebant? PH. Magnis conviciis incessabant parochum, subinde vocantes eum asinum, dignumque qui pastorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, sum sacrae theologiae baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo insigniendus; tu vix legis evangelium; tantum abest, ut possis excutere secreta conscientiae. Quod si libet esse curiosum, exquire, quid agat uxor et manzares tui domi; aliaque permulta, quae me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad haec? PH. Mutus? Imo diceres cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te melio-

res nectam e stipulis fabarum. Auctores et principes ordinum vestrorum, Dominicus et Franciscus, ubi didicerunt philosophiam Aristotelicam, aut argumenta Thomae, aut speculationes Scoti? aut ubi donati sunt titulo baccalaureorum? Irrepsistis in mundum adhuc credulum, sed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, et in florentissimam civitatis partem demigrastis. Tot sunt agri qui pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestrae operae: nunc nusquam adestis, nisi in aedibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at vestra privilegia nihi valent, nisi cum cessat episcopus, pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrum concionabitur me pastore incolumi. Non sum baccalaureus: nec sanctus Martinus erat, et tamen agebat episcopum. Si quid mihi deest doctrinae, a vobis non petam. An creditis etiamnum mundum esse tam stupidum, ut ubicunque viderit vestem Dominici aut Francisci, putet adesse illorum sanctimoniam? Num vestra refert, quid agam domi meae? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo sint vel feliciores vel puriores divitum domus, quas frequentatis, omnibus et lippis et tonsoribus notissimum est. Caetera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota signum dedisset, se velle quidpiam dicere. Aegre impetratum est, ut rixa tantisper consulesceret. Tum aegrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parochus denuo confitebor. Deinde pro strepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro cenotaphio, pro sepultura numerabitur tibi pecunia, priusquam exeas hanc domum; neque committam ut ulla in parte de me queri possis. M^A. Num parochus recusavit tam aequam conditionem? P^H. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confessione, quam aegrotum remisit. Quid opus est, inquit, iisdem repetendis fatigare tum aegrotum, tum sacerdotem? Si in tempore mihi confessus fuisset, fortassis sanctius condidisset suum testamentum: nunc vos videritis. Haec aequitas aegroti pessime habebat monachos, indigne ferentes eam praedae partem decidi parochus. Et tamen intercessi, fecique ut lis sopiretur. Parochus unxit aegrotum, dedit corpus Domini, et numerata summa discessit. M^A. Sequuta est igitur eam tempestatem tranquillitas? P^H. Imo tempestatem hanc saevior tempestas protinus excepit. M^A. Obsecro quid caussae? P^H. Audies. Confluxerant in aedes quatuor ordines mendicantium; his adjunxit sese quintus Cruciferorum. Adversus hunc ceu nothum quatuor illi magno tumultu coorti sunt, rogabant ubi vidissent unquam plaustrum quinque rotarum? aut qua fronte velent esse plures mendicantium ordines, quam sint Evangelistae? Eadem, inquiunt, opera adducite huc mendicos omnes e pontibus ac triviis. M^A. Quid ad haec Cruciferi? P^H. Vicissim rogabant quo-

modo tum incessisset plaustrum, ecclesiae, cum nullus esset ordo mendicantium; deinde cum unus esset, postea tres? Nam Evangelistarum, inquit, numerus nihilo plus habet affinitatis cum nostris ordinibus, quam cum alea, quae undique quatuor ostendit angulos. Augustinenses quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit Augustinus, aut quando Helias? Nam hos faciunt suorum ordinum auctores. Haec aliaeque multa fortiter quidem illi detonabant; sed soli, quatuor exercituum impressionem non ferentes, cesserunt, dira tantum minitantes. MA. Heic saltem effulsit tranquillitas. PH. Imo syncretismus ille in quintum ordinem versus est in pugnam gladiatoriam. Franciscanus ac Dominicanus contendebant, nec Augustinenses nec Carmelitas esse germane mendicos; sed nothos ac suppositios. Haec rixa sic incruduit, ut plane vereretur, ne veniretur ad manus. MA. Haecine ferebat aegrotus? PH. Non haec acta sunt apud lectum: sed in atrio, quod cubiculo adhaerebat: voces tamen omnes ad aegrotum permanabant: neque enim mussabant, sed plenis tibiis res agebatur: et scis, alioqui in aegrotis aurium sensum esse acutiorem. MA. Quis tandem exitus belli? PH. Aegrotus per uxorem denuntiavit ut silerent paulisper, se compositurum hoc dissidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Augustinenses et Carmelitae discederent; hoc illos nullo suo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum heic daretur remanentibus. In funere vero iussit omnes ordines adesse, etiam quintum, atque ut aequa pecuniae portio divideretur singulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, ne quid turbae posset oriri. MA. Vitum oeconomicum mihi narras, qui vel moriens norit tot rerum undas componere. PH. Phyl! multis annis gesserat militiae ducem. Ibi quotidianum est huiusmodi tumultus suboriri inter cohortes. MA. Erat igitur re splendida? PH. Admodum. MA. Sed male parta, ut fit, rapinis, sacrilegiis, extorsionibus. PH. Ita quidem vulgo faciunt duces; nec ausim dejerare, hunc fuisse ab illorum moribus alienum. Si tamen satis hominem novi, magis auxit rem ingenii dexteritate; quam violentia. MA. Qui sic? PH. Callebat arithmeticam. MA. Quid tum postea? PH. Quid tum? apud principem supputabat militum triginta millia, cum vix essent septem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. MA. Nae tu mihi magnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum arte ducebat, solitus simul et ab hostium et amicorum vicis et oppidis pecuniam stipulari menstruam: ab hostibus, ne paterentur hostilia: ab amicis, ut illis liceret cum hoste pacisci. MA. Agnosco morem vulgatum militum. Sed absolve narrationem. PH. Bernardinus igitur et Vincentius cum aliquot sui ordinis sodalibus remanserunt apud aegrotum; ad reliquos missus est commeatus. MA. Satin' inter eos conveniebat, qui remanserunt in praesidio? PH. Non usquequaque. Gronniebant

nescio quid de praerogativis diplomatum: sed ne non perageretur fabula, dissimulatum est. Heic jam proferuntur cautiones testamentariae, fiuntque stipulationes accitis testibus de iis, quae inter ipsos ante transegerant. M^A. Istaec audire gestio. P^H. Dicam summam; nam perlonga est fabula. Superest uxor annos nata duodequadraginta, mulier sane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigesimum, alter decimumquintum: filiae totidem, sed impubes utraque. Testamento sic cautum erat, ut uxor, quoniam percelli non poterat ut fieret monacha, sumeret pallium Beghinae, id est, medium genus inter monachas et laicas: filius natus major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus — M^A. Vulpes anus non capitur laqueo. P^H. Mox ab exsequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione pontificis factus ante legitimam aetatem sacerdos, totum annum singulis diebus sacrificaret in templo Vaticano pro anima patris, et sacros gradus in Laterano, singulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. M^A. Suscepit haec libenter? P^H. Ne dicam dolo, ut asini solent sarcinas impositas. Filius minor dicaretur S. Francisco, filia major S. Clarae, minor Catharinae Senensi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat, quo magis sibi Deum haberet obnoxium, quinque superstites partiri in quinque mendicantium ordines: et acriter quidem adlaboratum est; sed aetas uxoris filiique majoris nec minis, nec blanditiis cessit. M^A. Exhaeredandi genus. P^H. Universa haereditas sic erat divisa, ut detractis de solido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipsa, dimidium cederet loco, cui se foret addictura; unde si mutato consilio recederet, tota pecunia resideret penes eum gregem: altera uncia decideretur filio, cui tamen statim numeraretur viaticum, et quod satis esset emendo diplomati parandoque victui annuo Romae. Qui si mutata sententia recusaret initiari sacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciscanos et Dominicanos. Et id ne fiat, vereor; adeo videbatur adolescens a sacris abhorrere. Duae unciae cederent monasterio, quod excepisset filium natu minorem: binae item monasteriis, quae excepissent puellas; sed hac lege, ut si illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rursus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio; dimidium unciae Carthusianis, pro communione bonorum operum omnium, quae toto fierent ordine. Uncia et semis quae superaret, distribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicassent Bernardinus et Vincentius. M^A. Debebas Jureconsultorum more dicere, quos vel quas. P^H. His igitur verbis stipulati sunt, recitato testamento: Georgi Balearice, vivus et sanae mentis approbas hoc testamentum, quod dudum ex animi tui sententia condidisti? Approbo. Et haec est tua suprema et immutabilis voluntas? Est. Meque et hunc Vincentium baccalaureum instituis ulti-

mae tuae voluntatis executores? Instituo. Jussus est denuo subscribere. MA. Qui potuit moriens? PH. Bernardinus rexit aegroti manum. MA. Quid subscripsit? PH. Sanctum Franciscum et sanctum Dominicum iratos habeat, qui tentarit hinc aliquid immutare. MA. At non metuebant actionem testamenti inofficiosi? PH. Ista actio non habet locum in his quae Deo dicantur; neque quisquam libenter cum Deo litem suscipit. His peractis uxor et liberi, datis lextis aegroti, jurant se servaturos quod recepissent. Post haec coeptum est agi de pompa funerali, non sine contentione. Tandem haec vincit sententia, ut ex quinque ordinum singulis adessent novem, in honorem quinque voluminum Mosis et angelorum in novem choros digestorum. Suam quisque ordo crucem praeferret, cernerentque funebres naenias. Ad haec praeter cognatos conducerebantur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) daduchi pullati, et honoris gratia ploratores duodecim (hic est numerus ordini Apostolico sacer) comitarentur: a feretro sequeretur equus Georgii pullatus, sic ad genua alligata cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia. Similiter et inaquaeque taeda et pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in tymbo marmoreo, qui promineret a solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet, Pario sculptus marmore, totus armatus a vertice usque ad calcaneum; nec deesset galeae sua crista; crista erat Onocrotali collum: nec clypeus laevo brachio, in quo insignia haec erant, tria capita apri silvestris aurea, in planitie argentea: nec lateri gladius naurato capulo, nec baltheus inauratus ac gemmeis distinctus bulis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Orae sepulcri titulum haberent tali viro lignum. Cor autem separatim recondi volebat in sacello divi Francisci. Intestina mandavit parochi, honorifice sepelienda in sacello quod est Virgini matri sacrum. MA. Funus nimirum honorificum, sed nimio constans. Venetiae vel cerdoni cuiquam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat sodalitas, et unum comitantur aliquando sexcenti monachorum tunicis palliisque vestiti. PH. Vidimus et nos risimusque istas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones et coriarii superne, inferneque cerdoes, in medio monachi; chimaeras esse diceret: nec heic alia res erat, si vidisses. Cautum est et illud Georgio, ut Franciscanus et Dominicanus inter sese sorte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: posthos caeteri quoque sortirentur, ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus et hujus clerici locum tenerent infimum, hoc est, primum. Nec enim aliud erant passuri monachi. MA. Non acies tantum, sed et pompas ille callebat ordinare. PH. Cautum est et illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu perageretur, honoris gratia. Dum haec aliaque tractantur,

inhorruit aegrotus, deditque signa certissima supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulae actus. MA. Nondum finis! PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad haec justificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parta? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus jureconsultus uxoris frater: is in diplomate notavit locum secus positum, quam oportuit, et iniecit suspicionem falsi. MA. Haud quaquam in tempore: dissimulandum erat, etiamsi quid inesset erroris, et nihilo pejus habuisset aegrotus. PH. Assentior. Et aegrotus sic hac re perturbatus est, ut minimum abesset a desperatione. Ibi Vincentius fortem virum praebuit; Jussit Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi supplendique, si quid in diplomatibus vel erratum esset vel omisum. Quod si te, inquit fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua suppono anima, ut tua petat coelos, mea dedatur orco. MA. Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, si accipit, num satis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid si Vincentii anima vel absque permutatione debebatur inferis? PH. Quod gestum est, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: aegrotus visus est animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur societas omnium operum, quae fierent per quatuor ordines et quintum Carthusiensium. MA. Ego metuerem, ne deprimerer, ad inferos, si tantum sarcinae bajulandum esset. PH. De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam subvolaturam, quam plumae avem. MA. Mala igitur opera sua quibus legant? PH. Militibus Germaniae conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure evangelico: Habenti dabitur. Simulque recitatus est numerus missarum et psalteriorum, quae defuncti animam essent comitatura. Erat autem immensus. Post haec iterata est confessio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata est humi storea juncis contexta, sic ut ab initio convoluta cervicalis speciem ex sese faceret. MA. Quid nunc futurum est? PH. Eam consperserunt cinere, sed raro; ibi deposuere corpus aegroti. Instrata est tunica Franciscana, sed prius consecrata preculis et aqua lustrali. Cuculla supposita est capiti: nam tum indui non poterat; una cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. MA. Nova mortis species. PH. Atqui confirmant, daemoni nullum esse jus in eos qui sic moriuntur. Sic ajunt praeter alios mortuum S. Martinum et Franciscum. MA. Sed huic morti illorum vita responderat. Obsecro quid tum postea? PH. Porrecta est aegroto crucis imago et candela cerea. Ad crucem porrectam dixit aegrotus: Soleo in bellis tutus esse meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hosti meo: et exosculatus admovit humero laevo. Ad ceream vero sacram, Olim, inquit, hasta valui in bellis: nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. MA. Satis militariter. PH. Has postremas voces

edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simulque coepit animam agere. Bernardinus a dextris imminebat morienti, Vincentius a sinistris, uterque pulcre vocalis. Alter ostendebat imaginem sancti Francisci, alter Dominici. Caeteri sparsi per cubiculum demurnurabant psalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellerat aurem dextram, Vincentius sinistram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujusmodi ferme Bernardinus: Georgi Balearice, si nunc quoque probas ea quae sunt acta inter nos, flecto caput in dextrum; flexit. Vincentius contra: Ne quid trepides, Georgi; habes Franciscum et Dominicum propugnatores. Esto securus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tua oppignoratam, si quid esset periculi: haec si sentis et probas, flecte caput in laevum; flexit. Rursus simili clamore. Si haec sentis, inquiunt, preme manum meam; tum manum pressit. Ita huc et illuc flectendo capite et premendis manibus transactae sunt horae ferme tres. Cum jam inciperet oscitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit absolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflasset animam. Haec sub noctis medium: mane peracta anatomia. MA. Quid mali repertum est in corpore? PH. Recte mones; nam exciderat. Fragmentum plumbi inhaerebat diaphragmati. MA. Unde id? PH. Uxor narrabat illum quondam ictum sphaerula bombardica. Hinc conjectabant medici plumbi liquefacti particulam resedissee in corpore. Mox corpus lacerum utcunque convestitum est amictu Franciscano. A prandio sepultura peracta est, ea pompa qua decretum erat. MA. Nunquam audiui mortem operosiorē, nec funus ambitiosius. Verum istam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid irritentur crabrones. PH. Nihil est periculi. Etenim si pia sunt quae narro, etiam ipsorum interest haec scire populum: sin minus, quotquot inter illos boni sunt, mihi gratias agent, qui haec prodiderim; quo pudore correcti quidam desinant similia facere; deinde simplices caveant, ne in similem pertrahantur errorem. Sunt enim et apud istos cordati vereque pii, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione vel improbitate totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. MA. Recte tu quidem, et fortiter. Sed nunc aveo scire, quomodo decesserit Cornelius. PH. Ut vixit nulli molestus, ita mortuus est. Habebat febrem anniversariam, quae statis temporibus singulis annis recurreret. Ea tum, sive quia gravabat aetas (nam annum excesserat sexagesimum) sive aliis de causis, solito magis urgebat hominem, et visus est ipse praesentire diem fatalem imminere. Itaque quadriduo prius, quam moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, confessus est suo parcho, audivit publicam concionem et sacrum; a sacro reverenter accepto pignore corporis Dominici domum se recepit. MA. Non usus est medicis? PH. Unicum dumtaxat consuluit, sed non minus bonum

virum, quam bonum medicum: ei Jacobo Castrutio nomen est. MA. Novi. Nihil illo sincerius. PH. Is respondit, suam quidem operam amico non defuturam, sed sibi videri plus esse praesidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quam si certissimam vitae spem ostendisset. Itaque tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris et liberorum necessitati, impartiebatur in egenos, non istos ambitiose mendicos et nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industria laborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, et sacerdotem ad sese accerseret potius, quam tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potius, si posset, quam gravaret officiis; nec se sui dissimilem esse velle in morte. Ne decubuit quidem nisi postremum diem, et noctis partem, qua reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem huculo nitebatur, aut sedebat in cathedra; raro componebat se lectulo, sed vestitus et erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat e libris sacris, quae provocant hominis erga Deum fiduciam, quaeque illius in nos caritatem declarant. Si per lassitudinem ipse minus poterat, audiebat amicū praelegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuū amorem et concordiam atque studium verae pietatis; sollicitosque de morte ipsius amantissime consolabatur. Identidem admonebat suos, ne quid aeris alieni praeteriretur indissolutum. MA. Non condiderat testamentum? PH. Jam pridem sanus ac valens id curarat. Negabat enim esse testamenta, quae fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potius. MA. Nihil legarat monasteriis aut egenis? PH. Ne teruncium quidem. Egō inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas; nunc ut earum possessionem aliis trado, ita trado et dispensationem. Et confido meos sanctius dispensaturos, quam ipse feci. MA. Non accersebat ad sese pios homines quemadmodum fecit Georgius? PH. Ne unum quidem: praeter familiam et duos intime amicos nullus aderat. MA. Demiror quid senserit. PH. Negabat se morientem pluribus molestum esse velle, quam fuisset nascens. MA. Exspecto finem istius fabulae. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille stratum non reliquit, sentiens extremam corpusculi lassitudinem. Accitus parochus impartit extremam unctionem, ac rursus porrexit corpus Domini, sed citra confessionem. Negabat enim quidquam scrupuli resedissee in animo. Ibi parochus agere coepit de sepultura, qua pompa, quoque loco sepeliri vellet. Sepeli, inquit, me quomodo sepelires infimae sortis Christianum: nec mea refert, ubi seponas hoc corpusculum, aequè inveniendum in extremo die ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de sonitu campanarum, de tricenariis, et anniversariis, de diplomate, de communionē meritorum

emenda. Tum ille: Mi pastor, nihilo pejus habeo, etiamsi nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit. Aut si quid aliud est, quod ob publicam ecclesiae consuetudinem citra scandalum infirmorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitratui. Nec est animus, cujusquam vel preces commercari, vel meritis quenquam suis spoliare. Satis meritorum exuberat Christo: et confido totius ecclesiae preces ac merita mihi, si modo vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipse suo sacrosancto sanguine scripsit et obsignavit, quo nos certos reddidit de salute aeterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in iudicium veniat cum servo, certus quod in conspectu ejus non justificabitur omnis vivens. Ego, ab illius justitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est et ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna spe salutis concepta, gaudens et alacer, jubet sibi quaedam recitari e sacris voluminibus, quae confirmant spem resurrectionis et praemia immortalitatis: velut illud ex Esaia de morte Ezechiae dilata, una cum cantico: deinde cap. 15. epistolae Paul. ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Joanne: sed praecipue historiam Christi passi ex Evangeliiis. Quam hic animo devorabat singula, ad quaedam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens, ad quaedam hilarescens ac gestiens, ad nonnulla preculas quasdam breves ejaculans! A prandio cum paululum temporis obdormisset, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecesimum, usque ad historiae finem. Heic dixisses hominem plane transfigurari, afflarique novo spiritu. Jam dies vergebat ad vesperam; accersit uxorem ac liberos: ibi erecto quantum licuit corpusculo, sic affatus est suos: Carissima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc separat, sed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus: curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri soles in me et dulcissima pignora, totam in istos transfer. Ne putaris te ullis modis posse magis demereri vel Deum, vel me, quam si istos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, sic educes, foveas et instituas, ut Christo digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, et meam portionem in te translata existima. Id si feceris, ut facturam confido, non erit cur videantur orphani. Quod si repetas matrimonium — Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, coepitque deierare, se nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius: Soror in Christo mihi carissima, si Dominus Jesus largiri dignabitur tibi propositum istud ac robur spiritus, ne desis dono coelesti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, scito quod mors mea te liberat a jure conjugii, sed non liberat a

fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permisit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem praebeas, ut possit vel suapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obstringas. Serva te liberam Deo et liberis nostris; quos sic institues ad omnem pietatem, ut caveas, ne se cuiquam addicant instituto, donec per aetatem et rerum usum constiterit ad quod vitae genus sunt idonei. Deinde versus ad liberos, exhortatus est ad studium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipsos caritatem et concordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, facto signo crucis, precatus est bonam mentem et Christi misericordiam. Post haec intuens omnes qui aderant, Sub crastinam, inquit, auroram Dominus, qui diluculo revixit, pro sua misericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpusculi sepulcro, eque hujus mortalitatis tenebris evocare in lucem suam coelestem. Nolo teneram aetatem excubiis inanibus fatigari. Caeteri quoque vicissim dormiant; mihi satis est unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem. Transacta nocte sub horam quartam cunctis praesentibus jussit recitari psalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, jussit exhiberi cereum et crucem; et cereum accipiens, dixit: Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo? crucem exosculatus dixit: Dominus protector vitae meae; a quo trepidabo? Mox manus super pectus in supplicantis gestum composuit, et oculis in coelum erectis dixit, Domine Jesu, accipe spiritum meum. Et protinus clausit oculos veluti dormiturus; simulque levi flatu emisit spiritum: dixisses illum obdormissè, non exspirasse. MA. Nunquam audivi mortem minus operosam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortasse non aequè dijudico, uter decesserit Christianius: tu qui integer es, rectius dispicies. MA. Ita faciam, sed per otium.

E C H O.

JUVENIS, ECHO.

JU. Cupio paucis te consulere, si vacat. EC. Vacat. JU. Et si venio tibi gratus juvenis. EC. Venis. JU. Sed potesne mihi et de futuris dicere verum, Echo? EC. Exo. JU. Et Graece nosti? quid isthuc novi? EC. Novi. JU. Qualia tibi videntur Musarum studia? EC. Aia. JU. Censes igitur terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? EC. Teras. JU. Quam igitur mentem habent isti, qui haec studia linguis traducunt suis? EC. Suis. JU. Sed utinam harum cultores similiter essent et pietatis studiosi! EC. O si! JU. Nunc quorundam improbitas omnes reddit invisos. EC. Tows. JU. Et multis hominum, peccatum confertur in nomen eruditionis. EC.

Ὅρος. JU. Atqui vulgo videntur non infimi. EC. Fimi. JU. Quid facere censes eos qui terunt aetatem in sophistico doctrinae genere? EC. Nere. JU. Fortassis telas aranearum. EC. Harum. JU. At Penelopes telas texunt ac retexunt. EC. Texunt. JU. Cui suades ut me dem vitae instituto? EC. Tuto. JU. Erit auspicatum, si uxorem duxero? EC. Sero. JU. Quid si mihi veniat usu, quod his qui incidunt in uxores parum pudiceas parumque frugiferas? EC. Feras. JU. Atqui cum talibus morte durior est vita. EC. Vita. JU. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? EC. Unam. JU. Magis fortasse expedit, ut aliquis prae conjugio monachi institutum eligat. EC. Ligat. JU. Quid superest remedii, ubi quem adstrinxerit jam nodus insolubilis? EC. Bilis. JU. Attamen miserum est homines vivere solos. EC. *Ὅλος.* JU. Cujusmodi censes horum temporum plerosque monachos? EC. *ἄχος.* JU. Quid igitur istos movet, qui suspiciunt illos ut semideos? EC. *ἄτος.* JU. Quid captant plerique qui ambiunt sacerdotium? EC. Otium. JU. Praeterea nihil habet sacerdos? EC. *κτῆδος.* JU. Quid bonae rei contigit illis qui sunt episcopi? EC. *κόποι.* JU. At nulli magis vivunt in ocio. EC. Scio. JU. Quae res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum sustineant onus? EC. *Ὁ νόος.* JU. Ergo res praeclara est sacerdotium; si quis se in eo gerendo qualem oportet praebeat? EC. Beat. JU. Quid fructus erit, si me conferam in aulam eorum, qui praecellunt monarchica dignitate? EC. Ate. JU. At non paucos video qui solent illinc sibi praeclaram felicitatem ariolari. EC. *ἀόροι.* At interim dum incedunt holosericati, vulgo videntur homines magnifici. EC. Fici. JU. Foris igitur aureos, intus ficulnos homines dicis, si quis inspiciat cominus? EC. Minus. JU. Nihil igitur praeclari sunt, quos pro diis veneramur byssinos. EC. *Σίρος.* JU. Nec militare genus magno aestimabis fortasse. EC. Asse. JU. Magnum quiddam pollicentur qui e sideribus et futura praedicunt Astrologi. EC. *ἀόροι.* JU. At strenue laborant Grammatici. EC. *Εἰρή.* JU. Non placent, opinor, leguleii homines semper famelici. EC. *ἄνθος.* JU. Qualis ero, si sfiam opifex? EC. Faex. JU. Itane nihil praeterea adferunt artes boni aut mali? EC. Ali. JU. Fuerone beatus, si perseveravero in bonis litteris? EC. Eris. JU. Sed quae res dabit, ut adsit pietas? EC. Aetas. JU. Decem jam annos aetatem trivi in Cicerone. EC. *Ὅρε.* JU. Unde tibi subit me asinum dicere? EC. E re. JU. Fortassis hoc dicis, non sic huic incumbendum ut alios relinquam. EC. Inquam. JU. Non placet igitur is, qui se per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut fiat Ciceronianus? EC. *ἄνθος.* JU. Quid superest natu grandibus, quorum aetas ad haec discenda non est tempestiva? EC. Stiva. JU. Facundior esses, opinor, si longius abessem. EC. Essem. JU. Non me delectant sermones dissyllabi. EC. Abi. JU. Coepi prior; video non posse vitari, quin posterior desinas. EC. Sinas. JU. Jam igitur tibi videor satis

instructus ad ea prope gerenda quae sunt in vita? Ec. Ita. JU.
Proinde si me voles abire, dicito. Ec. Ito.

ΠΟΛΥΔΑΙΤΙΑ, DISPAR CONVIVIUM.

SPUDUS, APITIUS.

SP. Heus heus, Apiti. AP. Non audio. SP. Heus, inquam, Apiti. AP. Quis hic est tam molestus interpellator? SP. Est seriae rei quiddam, quod te volo. AP. At ego ad rem seriam propero. SP. Quonam? AP. Ad coenam. SP. Hac ipsa de re tecum volebam agere. AP. Non vacat nunc actoribus operam dare, ne actum agam. SP. Nihil feceris dispendii; comitabor te quo properas. AP. Age dic, modo tribus verbis. SP. Magno studio molior convivium, in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. AP. Responsum accipe, et quidem juxta veterum morem ἔμμετρον. Nulli ut displiceas, nullum invitare memento. SP. Atqui solemne est epulum; multos excipiam oportet. AP. Quo plures invitaris, hoc pluribus displiceas oportet. Quae fuit unquam tam bene vel conscripta vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? SP. Sed age, Comi delictum Apiti, subleva me tuo consilio; habebo te posthac numinis loco. AP. Sit igitur hoc primum consilium: Ne conare quod fieri non potest. SP. Quidnam? AP. Ut convivor omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. SP. At saltem ut paucioribus displiceam. AP. Voca paucos. SP. Non licet. AP. Voca pares et ingeniis congruentes. SP. Ne id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin et multos vocem, et dissimiles, denique nec ejusdem linguae neque nationis homines. AP. Nae tu mihi vere convicium narras, non convivium; in quo facile possit talis exoriri lusus, qualem Hebraei narrant accidisse in structura Babel, ut petenti frigidum aliquis porrigat calidum. SP. Opitulare, te quaeso; gratum experieris ac memorem. AP. Age, quando electio non est tui arbitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco sedeat. SP. Verissimum. AP. Ea res ut tibi cedat prospere, fac ut sortibus distribuantur accubitus. SP. Pulcre mones. AP. Deinde ne sic paulatim a summo ad imum procedant patinae, ut sigma litterae vel serpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocant; quemadmodum olim in conviviis myrtus tradi solet. SP. Quid igitur? AP. Sed ad singulas convivarum tetradas appone patinas ternas, sic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in singulis sit aliud atque aliud cibi genus, quo quisque quod libet eligat. SP. Placet. Sed quoties mutabo patinas? AP. Quot partibus constat oratio rhetorica? SP. Quinque, ni fallor. AP. Quot actibus constat fabula? SP. Apud Horatium

legi, Ne sit quinto productior actu. *Ap.* Toties mutabis patinas, ut prooemium sit jusculentum, conclusio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. *Sp.* Quem probas in patinis ordinem? *Ap.* Eundem quem Pyrrhus in acie. *Sp.* Quid ais? *Ap.* Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet prooemium esse elaboratum. Rursus epilogus varietate commendetur potius quam apparatu. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec sordidus videare, nec fastidiosa copia sis molestus. *Sp.* Satis expedite de cibis; superest, ut quomodo bibendum, doceas. *Ap.* Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint quod quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigan. Ea ex re duplex erit commodum. Nam et parcius bibetur, et jucundius, non solum ob id, quia subinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibit nisi sitiens. *Sp.* Optimum profecto consilium; sed qui fieri poterit, ut hilarescant omnes? *Ap.* Id ut fiat, partim in te situm est. *Sp.* Quinam? *Ap.* Tenes illud, Ante omnia vultus accessere boni. *Sp.* Quorsum istud? *Ap.* Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, sermonem ad cujusque aetatem, affectum, ac mores attemperans. *Sp.* Accedam, ut dicas melius. *Ap.* Nosti linguas. *Sp.* Propemodum omnium. *Ap.* Ut sua quemque lingua subinde appelles, utque convivium fabulis amoenioribus hilarescat, varias misce materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, et nullius dolore audiuntur. *Sp.* Quas dicis hujusmodi materias? *Ap.* Sunt peculiare ingeniorum differentiae, quas ipse melius perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare quae multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est refricari memoriam ejus temporis, cum a procis ambirentur. Nautae, quique diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant, quae, quia nemo vidit, mirantur omnes; est et ante actorum malorum, juxta proverbium, jucunda recordatio, si modo ejus sint generis, ut cum probro conjuncta non sint, veluti militiae, profectionum, naufragiorumque discrimina. Postremo de sua cuique arte grata est confabulatio, deque hisce rebus, quarum usu callet. Haec sunt ferme generalia; peculiare affectus singulatim describi non queunt: sed exempli caussa: Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives: est hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contra blandiores. Sunt qui nolint videri senes, cum sint: sunt rursus qui volunt haberi grandiores quam sint, affectantes hoc esse mirandi, quod belle portant aetatem: sunt foeminae quae sibi de forma placeant, sunt aliae putidulae. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicuique gratos, vitatis his quae moerorem

afferunt. *SP.* Nae tu perpulcre tenes artem convivatoriam! *AP.* Phy! si tantundem temporis et operae mihi consumtum esset in utroque jure, medicina ac theologia, quantum impensum est huic arti, jam dudum et inter jureconsultos, medicos ac theologos doctoris et titulum et lauream tulissem. *SP.* Credo. *AP.* Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum est, ne fabulae sint nimium proluxae, aut ne exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, si modice sumseris; contra nihil molestius, si supra quam sat est hauseris: ita usu venit in fabulis. *SP.* Vera praedicas. Sed huic incommodo quodnam ostendis remedium? *AP.* Ubi senseris suboriri τὴν αἰνον μέθην, per occasionem interseca sermonem, et argumentum diversum intersere. Frustra, opinor, te monerem, ne cui suus dolor in convivio refricetur, utcunque Plato judicat in conviviis, quibusdam vitiis esse medendum, vino discutiente tristitiam, et offensae memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro salutes convivas; tametsi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum, motoriam agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi commemorare, quod cibi genus sit, qua coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus idem agit quod ostentatio. Satis est bis aut ad summum ter dixisse, Boni consulite. Si parum lautus est apparatus, animus certe lautissimus est. Interdum sales aspergendi sunt, sed qui nihil habeant dentis. Profuerit et illud, subinde sua quemque compellere lingua, sed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. *SP.* Quidnam? *AP.* Si non placet sortito dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas natura festivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite mensae, alterum e regione, tertium in medio, qui silentium ac tristitiam caeterorum discutiant. Quod si perspexeris convivium vel silentio tristius esse, vel clamoribus tumultuosum, aut etiam ad rixas tendere — *SP.* Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? *AP.* Accipe rem mihi multo usu compertam. *SP.* Exspecto. *AP.* Inducito duos mimos, sive γελωτοποιούς, qui sine voce ridiculum aliquod argumentum gesticatione repraesentent. *SP.* Cur sine voce? *AP.* Ut par sit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus aequae ignota; gestibus loquentes, omnes pariter intelligent. *SP.* Quod argumentum mihi narras? non satis intelligo. *AP.* Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut simile quippiam e mediâ vita. Quo magis erit ridicula saltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet esse semifatuos; alioqui qui plane fatui sunt, quaedam interdum effutiant imprudentes, quae laedunt. *SP.* Ita tibi precor semper propitium Comum, ut mihi dedisti fidele consilium. *AP.* Addam coronidem, quin potius repetam.

quod initio dixeram, ne nimium sis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, sed in omni vita: atque ita fiet, ut citius placeas omnibus: optimum enim in vita, Ne quid nimis.

DE REBUS AC VOCABULIS.**BEATUS, BONIFACIUS.**

BE. Salvus sit Bonifacius. **BO.** Etiam atque etiam salvus sit Beatus. Sed utinam essemus uterque quod dicimur, tu dives, ego formosus. **BE.** Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? **BO.** Mihi quidem minimi momenti, nisi res adsit. **BE.** At plerique mortales aliter affecti sunt. **BO.** Fieri potest ut mortales sint isti; homines esse non credo. **BE.** Et homines sunt, o bone, nisi putas etiam nunc sub humanâ specie camelos et asinos obambulare. **BO.** Hoc citius crediderim, quam homines esse, qui pluris nomen faciunt, quam rem. **BE.** In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quam nomen; in multis contra. **BO.** Hoc quid sit, non satis assequor. **BE.** Atqui penes nos ipsos exemplum est. Tu Bonifacius diceris, et habes quod diceris: sed si esses alterutro spoliandus, utrum mallet habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? **BO.** Equidem malim vel Thersites dici, quam habere prodigiosam faciem: an bonam habeam, nescio. **BE.** Item ego si dives essem, et aut res, aut nomen esset deponendum, malim Irus dici, quam re spoliari. **BO.** Assentior vera loquenti. **BE.** Idem usu veniet, opinor, in his qui sunt prospera valetudine aut aliis corporis praediti commodis. **BO.** Probabile est. **BE.** At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi plique viri, quam esse docti bonique! **BO.** Plurimos istiusmodi novi. **BE.** An non apud nos plus habet momenti nomen, quam res? **BO.** Videtur. **BE.** Jam si quis nobis adesset Dialecticus, qui scite definiret, quid sit Rex, quid Episcopus, quid Magniistratus, quid Philosophus; fortassis et heic inveniremus qui mallent nomen, quam rem. **BO.** Ita profecto, si Rex est, qui legibus et aequitate populi commodum spectat, non suum: si Episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: et si Magniistratus est, qui ex animo consulit Reip. et si Philosophus est, qui neglectis fortunae commodis, tantum studet bonae menti parandae. **BE.** Heic vides, quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. **BO.** Sane plurimum. **BE.** An hos omnes negabis esse homines? **BO.** Vereor ne nos ipsi citius nomen hominis amittamus. **BE.** At si homo est animal rationale; quantum abest hoc a ratione, ut in corporis commodis verius quam bonis, et in externis, quae fortuna dat simul et eripit cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? **BO.** Praeposterum mehercule iudicium, si quis attendat. **BE.** Eadem autem est ratio in contrariis. **BO.** Exspecto quid dicas. **BE.** Idem judi-

candum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum est de vocabulis expetendarum. Bo. Apparet. BE. Magis enim horrendum est esse tyrannum, quam tyranni nomen: et si malus episcopus, juxta sententiam evangelicam, fur est et latro, non tam haec nomina sunt nobis detestanda, quam ipsa res. Bo. Convenit sane. BE. Tu de caeteris similiter colligito. Bo. Prorsus intelligo. BE. Nonne fatui nomen aversantur omnes? Bo. Et quidem maxime. BE. Nonne fatuus esset qui aureo piscaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos quam uxorem ac liberos? Bo. Is esset quovis Coroebo stultior. BE. An non tales sunt qui procurrunt in militiam, spe lucri non admodum magni, corpus et animam exponentes periculo: qui student congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum: qui vestes et aedes exornant, cum animus neglectus ac squalidus jaceat: qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt: denique qui fugacissimis hujus vitae voluptatibus cruciatus merentur aeternos? Bo. Ipsa ratio fateri cogit, plusquam fatuos esse. BE. Atque his fatuis cum plena sint omnia, vix invenias qui ferre possit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant a re. Bo. Sic est profecto. BE. Age, scis quam sint apud omnes invisibilia vocabula mendacis ac furis. Bo. Sunt invisissima, nec sine caussa. BE. Fateor. Sed cum stuprare conjuges alienas sit furto sceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convitium illico strieturi gladium. Bo. Ita res habet apud complures. BE. Ita cum multi scortis vinoque perditissimi sint, et sint libenter ac palam, tamen ad ganeonis nomen offenduntur. Bo. Hi nimirum rem sibi gloriae ducunt, cum vocem rei debitam horreant. BE. Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius, quam mendacis. Bo. Novi qui hoc convicium caede sint ulti. BE. Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret? Bo. Frequenter; etiam cum id deierasset; neque id semel sed iterum atque iterum. BE. Fortasse non erant solvendo. Bo. Imo erant, sed commodius esse ducebant non reddere creditum. BE. An hoc non est mentiri? Bo. Planissime. BE. Auderes istiusmodi creditorem sic compellare, Cur mihi toties mentiris? Bo. Non; nisi paratus essem ad pugnam. BE. An non simili modo quotidie verba dant latomi, fabri, aurifices et vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen praestantes, etiamsi magni referat tua? Bo. Mira impudential sed adde his advocatos pollicentes operam. BE. Potes addere sexcenta nomina; nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. Bo. Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. BE. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum a re non perinde omnes abhorreant. Bo. Exspecto ut dicas clarius. BE. Quid interest inter eum qui rem tuam tollit e scrinio, et inter eum qui

depositum abjurat? Bo. Nihil, nisi quod sceleratior est, qui spoliat etiam fidentem. BE. At quam pauci sunt, qui depositum reddunt; aut si reddunt, non dant integrum? Bo. Opinor esse perpaucos. BE. Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. Bo. Admodum. BE. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in testamentis ac legatis, quantum haereat digitis tractantium? Bo. Frequenter totum. BE. Furtum amant, vocabulum detestantur. Bo. Maxime. BE. Quid agant, qui res fisci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum aestimatione, privatorum rem accidunt, fortasse nobis non admodum liquet; de his, quae quotidie experimur loqui fas est. Qui sumit mutuum, aut qui conflatus alienum hoc animo, ut reddat, si liceat, nunquam; quantum abest a fure? Bo. Cautior fortasse dici potest, melior nequaquam. BE. At horum cum ingens ubique sit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. Bo. Animum solus Deus novit: proinde apud homines obaerati vocantur, non fures. BE. Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo sint fures apud Deum? certe suus cuique notus est animus. Ad haec, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniae, nequiter prodigit; qui, posteaquam decoxit in una civitate, delusus creditoribus, fugit in aliam, hospites quaerens quibus imponat, idque facit crebrius; nonne satis declarat quo sit animo? Bo. Satis superque. Sed tamen isti solent fucare colore quod faciunt. BE. Quonam? Bo. Multum multisque debere praedicant sibi cum magnatibus atque adeo regibus esse commune; eoque qui sunt hoc ingenio praediti, fere nobilitatis opinionem affectant. BE. In quem usum? Bo. Dictum mirum, quantum equiti licere velint. BE. Quo jure? quibus legibus? Bo. Haud aliis quam quibus praefecti maris vindicant sibi quidquid ejectum est naufragio, etiamsi extet dominus: quibus alii suum esse volunt, quidquid apud furem aut praedonem deprehenderint. BE. Istiusmodi leges possent ipsi fures condere. Bo. Et facerent, si queant tueri; et haberent quod excusarent, si bellum indicant prius, quam furentur. BE. Quis hoc juris dedit equiti potius, quam pediti? Bo. Militiae favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promptiores sint ad spoliandum hostem. BE. Sic, opinor, Pyrrhus exercebat suos ad bellum. Bo. Non, sed Lacedaemonii. BE. Abeant in malam crucem cum suo exercitio. Sed unde nomen hoc tantae praerogativae? Bo. Quibusdam obvenit a majoribus, alii mercantur aere, quidam adsciscunt. BE. An licet adsciscere cuilibet? Bo. Licet, si mores respondeant. BE. Qui? Bo. Si nihil bonae rei gerat, si splendide vestiatur, si incedat annulatus, si graviter scortetur, si aleam ludat assidue, si certet chartis, si computationibus ac voluntatibus aetatem absumat, si nihil loquatur plebeium, sed arces, pugnas, ac bella mera crepet, Thrasonica omnia. Isti sibi permit-

tunt bellum, cui velint, indicare; etiamsi, pedem nbi ponant, non habeant. B.E. Equites mihi narras equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos Sicambria.

C H A R O N.

C H A R O N, G E N I U S, A L A S T O R.

CH. Quid ita properas gestiens, Alastor? AL. Opportune tu quidem, o Charon. Ad te properabam. CH. Quid novae rei? AL. Nuntium fero, tibi Proserpinaeque laetissimum futurum. CH. Effere igitur quod fers, teque exonera. AL. Furiae non minus gnaviter quam feliciter gesserunt suum negotium; nullam orbis partem non infecerunt malis tartareis, dissidiis, bellis, latrociniiis, pestilentiiis, adeo ut plane jam calvae emissis colubris sint, et exhaustae venenis obambulent, quaerentes quidquid usquam est viperarum et aspidum, quando tam glabrae sunt quam ovum, et pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore succi efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear ne non sufficias omnibus transmittendis. CH. Ista nos non fugerant. AL. Unde rescieras? CH. Ossa pertulerat ante biduum. AL. Ut illa dea nihil est velocius! Sed quid tu igitur heic cessas relicta cymba? CH. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus sum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetustate putris ac futilis non suffecerit huic operi, si vera sunt quae narravit Ossa. Quanquam quid opus erat Ossa? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci! AL. Nimirum totus distillas; suspicabar te redire e balneo. CH. Imo enatavi e Stygia palude. AL. Umbras ubi reliquisti? CH. Nantant cum ranis. AL. Sed quid narravit Ossa? CH. Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Christiani partem immunem esse e belli furiis; nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli consortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scutum, nec vero Turcam interim esse in otio; moliri dira: pestilentiam ubique saevire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad haec novam esse luem ex opinionum varietate natam, quae sic vitiaverit omnium animos, ut nulla usquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxor cum marito conveniat. Spes est, hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res a linguis et calamis ad manus pervenerit. AL. Haec omnia verissime narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes et adjutor Furiarum, quae nullo tempore magis declararunt se suo dignas nomine. CH. Atqui periculum est, ne quis daemon exoriat, qui subito adhortetur ad pacem; et sunt mortaliū animi mutabiles. Nam audio apud superos esse Polygraphum

quendam, qui calamo suo non desinit insectari bellum, et ad pacem cohortari. A. L. Ille jam pridem surdis canit. Olim scripsit pacis profligatae querimoniam; nunc eidem extinctae scripsit epitaphium. Sunt alii contra, qui non minus juvent rem nostram, quam ipsae Furiae. CH. Quinam isti? A. L. Sunt animalia quaedam pullis et candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis; haec nunquam recedunt ab aulis principum: instillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem: in evangelicis illis concionibus clamitant bellum esse justum, sanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur Deum stare pro Gallis, nec vinci posse qui Deum habeat protectorem. Apud Anglos et Hispanos, hoc bellum non a Caesare geri, sed a Deo; tantum praebeant se viros fortes; victoriam esse certam. Quod si quis interciderit, eum non perire, sed recta subvolare in caelum, sicut erat, armatum. CH. Et habetur istis tanta fides? A. L. Quid non potest simulata religio? Accedit huc juvenus, rerum imperitia, gloriae sitis, ira, animus ad id, quo vocatur, natura propensus. His facile imponitur, nec difficile perpellitur plaustrum suapte sponte propendens ad ruinam. CH. Ego istis animalibus lubens aliquid boni fecero. A. L. Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. CH. Ex malvis, lupinis, et porris. Nam apud nos non alia est, ut scis, annona. A. L. Imo ex perdiciis, capis, et phasianis, si vis esse gratus convivor. CH. Sed quae res istos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? A. L. Quia plus emolumenti capiunt e morientibus, quam ex vivis. Sunt testamenta, parentalia, bullae, multaque alia non aspernanda lucra. Denique malunt in castris versari, quam in suis alvearibus. Bellum multos gignit episcopos, qui in pace ne teruncii quidem fiebant. CH. Sapiunt. A. L. Sed quid opus est triremi? CH. Nihil, si velim in media palude rursus naufragium facere. A. L. Ob multitudinem? CH. Scilicet. A. L. Atqui umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbrae? CH. Sint tipulae, tamen tipularum tanta vis esse potest, ut onerent cymbam. Tum scis et cymbam umbratilem esse. A. L. At ego memini videre me cum esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, a clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. CH. Fateor tales esse animas, quae paulatim demigrarunt e corpore phthisi aut hectica tenuato. Caeterum quae subito revelluntur e crasso corpore, multum corporeae molis secum ferunt. Tales autem mittit apoplexia, synanche, pestilentia, sed praecipue bellum. A. L. Non opinor Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus quam caeteri; quam et horum animae non omnino veniunt plumeae. Caeterum e Britannis, e Germanis belle pastis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim decem dumtaxat vehens, et nisi jacturam fecis-

sem, perieram una cum cymba, vectoribus et naulo. AL. Ingens discrimen. CH. Quid interea censes fieri, cum accedunt crassi satrapae, Thrasones et polymachaeroplacidae? AL. Ex his qui pereunt in justo bello, nullos arbitror ad te venire. Nam ajunt eos recta subvolare in coelum. CH. Quo subvolent, nescio: unum illud scio, quoties bellum est, tot ad me veniunt saucii lacerique, ut demirer ullum superesse apud superos. Nec solum veniunt onustae crapula et abdomine, verum etiam bullis, et sacerdotiis, aliisque rebus plurimis. AL. At ista non deferunt secum, sed nudae veniunt ad te. CH. Verum; sed quae recentes veniunt, somnia talium rerum secum adferunt. AL. Itane gravant somnia? CH. Gravant cymbam meam; quid dixi, gravant? jam demerserunt. Postremo tot obolos putas nihil habere sarcinae? AL. Equidem arbitror, si ferant aereos. CH. Proinde certum est mihi prospicere de navi quae sufficiat oneri. AL. O te felicem! CH. Quid ita? AL. Quia propediem ditiesces. CH. Ob multitudinem umbrarum? AL. Nae. CH. Siquidem suas opes secum adferant. Nunc qui in cymba deplorant se apud superos reliquisse regna, praesulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt praeter obolum. Itaque quod jam annis ter mille mihi corrasum est, id totum est effundendum in unam triremem. AL. Sumtum faciat oportet, qui quaerit lucrum. CH. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui favente Mercurio ditescunt intra triennium. AL. Sed iidem decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, sed certius. CH. Nescio quam certum: si quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, sors haec tota mihi perierit. AL. Ista quidem de re jubeo ut me sponsore in utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil est quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex sedulo quidem hortatur ad concordiam, sed laterem lavat. Murmurant et civitates taedio malorum: conferunt susurros populi nescio qui, dictitantes iniquum ut ob privatas iras aut ambitionem duorum triumve res humanae sursum deorsum misceantur: sed vincent, mihi crede, quamlibet recta consilia Furiae. Caeterum quid opus erat hac gratia petere superos? An apud nos non sunt fabri? Certe Vulcanum habemus. CH. Pulchre, si quaeram navim aeream. AL. Minimo accersetur aliquis. CH. Ita est, sed deficit nos materia. AL. Quid audio? nihil illic silvarum? CH. Etiam nemora, quae fuerant in campis Elysiis, absumta sunt. AL. In quem tandem usum? CH. Exurendis haereticorum umbris; adeo ut nuper coacti simus e terrae visceribus carbonem effodere. AL. Quid? an istae umbrae non possunt minore sumtu puniri? CH. Sic visum est Rhadamantho. AL. Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur? CH. Meae partes sunt tenere clavum; remigent umbrae, si velint trajicere. AL. At sunt quae non didicerunt remum agere. CH. Apud me nullus est eximius; remigant et monarchae, remigant et cardinales

suam quisque vicem, non minus quam plebei tenues, sive didicerint, sive non didicerint. AL. Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem; ego non te remorabor amplius. Orco laetum adferam nuntium. Sed heus heus, Charon. CH. Quid est? AL. Fac matures reditum, ne te mox obruat turba. CH. Imo jam plus quam ducenta millia offendes in ripa, praeter illas quae natant in palude. Properabo tamen quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

SYNODUS GRAMMATICORUM.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS, EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

AL. Estne quisquam in hoc numero, qui didicit arithmeticen? BE. Cui tandem rei? AL. Qui certum doceat quot convenerimus grammatici. BE. Isthuc quidem citra calculos vel digiti nostri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphylum in annulari, Eumenium in minimo. Nunc ad laevam transeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, septem sumus. Sed quorsum attinet isthuc scire? AL. Quoniam audio septenarium reddere legitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras? AL. Est res seria quae me diu multumque torsit; neque me tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus synodi auctoritate semel finiatur quaestio. CA. Eximium quiddam sit oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perspicacissimum diu multumque torserit. Quare cupimus et ipsi nosse quid isthuc sit rei. Nam unus omnium nomine respondeo. AL. Ergo heic estote omnes, aures simul adhibentes et animos. Plus vident oculi quam oculus. Estne quisquam vestrum, qui nobis explanare possit, quid significet haec vox Anticomarita? BE. Nihil facilius. Sonat enim betae genus, quam prisci natatilem appellabant, caule contorto nodosoque mire fatua, tetri odoris si contingas; posset cum Anagyri contendere. CA. Natatilem narras betam, imo cacatilem bestiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betae? BE. Imo hoc dilucide docet Mammetrectus vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur Mammothreptos, quasi dicas aviae alumnum. AL. Quid isthuc est tituli? BE. Ut intelligas in libro nihil inveniri praeter meras delicias; quod mammae, hoc est, aviae soleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos suos. AL. Plane deliciosum opus mihi narras. Nuper enim cum in hunc codicem incidissem, minimum abfuit, quin risu dissilierim. CA. Ubi tu nactus es eum codicem, qui rarissimus inventu est? BE. Abbas divi Bayonis, nomine Livinus, a prandio Brugis duxit me in bibliothecam suam peculiarem, quam homo senex, cupiens aliquod sui monumentum posteris relinquere, non mediocri sumtu parabat.

Nullus erat liber, qui non esset manu descriptus, idque in membranis, nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris bysso auroque tectus. Quin et ipsa codicum spatiosa moles nescio quid maiestatis prae se ferebat. AL. Quinam erant? BE. Oh praeclari omnes, Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expositus, alique innumeri; inter quos et lepidissimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. AL. Cur vocant natatilem? BE. Referam quod legi: penes auctorem fidei periculum esto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribusque, nec usquam felicius provenit, quam in coeno aut sterquilinio; honos sit auribus. AL. Itane graviter olet? BE. Sic ut nec oletum ullum pejus oleat. AL. Estne istius oleris ullus usus? BE. Imo in deliciis est. AL. Fortasse porcis, aus asinis, aut bubus Cypriis. BE. Imo hominibus, et quidem delicatis. Pelinorum gens est, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam compositionem vocant sua lingua Resumtam, quasi nos dicamus bellaria aut tragemata. AL. Quam bella bellaria! BE. Ejus computationis haec lex est, ut liberum sit convivatori quidquid volet apponere: nefas autem sit convivis quidquam rejicere, sed omnia boni consulere. AL. Quid si apponeres cicutam, aut cramben recoctam? BE. Quidquid apponitur, devorandum ibi est tacite. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, sive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris; res eadem est. Admiscent aliquid querni corticis, et allii plurimum. Ita moretum absolvunt. AL. Quis persuasit legem tam barbaram? BE. Consuetudo, quovis tyranno potentior. AL. Tragicam periodum mihi narras, quae tam inamoenum habeat exitum. BE. Dixi meam vicem, nulli praejudicans, si quis quid habet rectius. CA. At ego comperi priscis fuisse piscem, quem vocant Anticomaritam. BE. Dic auctorem. CA. Codicem exhibere possum; nomen auctoris non possum dicere. Scriptus est Gallice, sed formulis Hebraicis. BE. Quam speciem habet piscis Anticomarita? CA. Caetera nigris squamis est, solus venter albet. BE. Palliatum quempiam Cynicum, opinor, nobis ex pisce facies. Qui sapor? CA. Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum et in cloacis, iners, limosus: solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione quam Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis est, quod gustasse carnes detestabilius sit homicidio. AL. Infelix regio cum suo Anticomarita. CA. Tantum habeo quod dicam: nemini praejudicatum velim mea sententia. DI. Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebraeis schedis petere, cum ipsa dictionis etymologia prae se ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis? Nec enim novum est quod scribae quo verterunt in co, cum sint litterae cognatae, c, q, et k. EU. Erat aliquid quod dixit Diphy-

Ius, si constaret dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Graeca, e tribus conflata, ex ἀνὴρ, quod est *contra*, et κώμη, quod sonat *pagum*, et δαφίλειν, quod est *muliebriter garrere*; hinc per synaloephen elisa o, dictus est Anticomarita, qui rusticana garrulitate cunctis obstrepit. F. A. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet syllabas. Nam ἀν sonat ἄνους· τι, τίλλων· κω, κώδια· μαμάλα εν, εὐπαρά· (perperam enim scribitur per ι·) τα, τάρος. Ex his conficitur, *amens ac miser, vellens pilos putrium tergorum*. A. L. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. B. E. Nimirum anticomarita anticomaritae. G. A. Sedulo quidem dixistis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera dici anticomarita per synopen, antidicomarita, quod semper adversetur marito. A. L. Si recipimus tales tropos, facile ex foria fient fora, et cuniculus fiet cuculus. B. E. Atqui Albinus, qui consul est in hoc senatu, nondum dixit quid ipse censeat. A. L. Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre quod ab hospite meo nuper didici, homine linguacissimo. Saepius variabat in loquendo sermonem, quam luscinia cantionem. Is asseverabat vocem esse Chaldaicam, e tribus compositam. Apud illos enim, ut ajebat, *anti* sonat perversum ac cerebrosum: *comar*, petram; *ita*, sutoriam. B. E. Quis unquam petrae tribuit cerebrum? A. L. Nihil absurdi, si modo mutes genus. C. A. Prorsus in hac synodo evenit, quod vulgo dici solet, Quot homines, tot sententiae. Quid igitur actum est? sententiae numerari possunt; dividi non possunt, ut pars major vincat minorem. A. L. Vincat igitur melior deteriorem. C. A. Atqui ad hoc ipsum opus esset alia synodo. Nam sua cuique sponsa videtur pulcherrima. A. L. Isthuc si verum esset, minus haberemus adulteriorum. Sed habeo consilium expeditum. Fabis sortiamur, ex hoc numero cui jus sit, ut ex omnibus suffragiis probet quod volet. C. A. At isthaec in te cudetur faba. Nam vera dixi? A. L. Mihi prima et postrema magis arridet. C. A. Assentimur omnes, ut unus pro omnibus respondeam. A. L. Age, sit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non est. C. A. Maxime. A. L. Si quis dissentiat, quid erit poena? C. A. Majusculis scribetur haereticus in grammatica. A. L. Adjiciam bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. B. E. Quid isthuc? A. L. Si natatilem betam, gallam e quercu, et sutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aspersis copri sex unciis miscueris in malagma, praesentaneum esse remedium adversus caninam scabiem et porcorum pruriginem. B. E. Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium facessis; in quo tandem auctore legitur isthuc vocabulum? A. L. Dicam, sed in aurem, et uni. B. E. Accipiam, sed hac lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. A. L. At repetita henas tandem fit chilias. B. E. Ve-

rum dicis, ubi semel ex henade reddideris dyadem, jam non est tibi in manu sistere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, celari potest; quod multi, nequaquam; trias autem ad multitudinem pertinet. BE. Probe; qui tres simul haberet uxores, multas habere diceretur; sed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multosne an paucos habere diceretur? AL. Sophista, admove aurem. BE. Quid ego audio? Istiuc non minus absurdum est, quam si Graeci civitatem, cui expugnandae tot classes ducebant, suo nomine non possent nominare, pro Troja dicentes Sutrium. AL. At qui hic Rabinus est nuper e coelo delapsus, qui nisi praesens numen succurriisset rebus humanis, jam dudum quaereremus ubinam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi litterae. BE. Nae iste inter Moriae proceres primas meretur, dignus qui posthac vocetur Archimorita cum suis Anticomaritis.

ΑΓΑΜΟΣ ΓΑΜΟΣ, sive CONIUGIUM IMPAR.

PETRONIUS, GABRIEL.

PE. Unde nobis Gabriel tam tetrica fronte? Num ex antro Trophonii? GA. Imo a nuptiis. PE. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amoenioresque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte? GA. Imo juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, sive formam spectes, sive mores, sive genus, sive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. PE. Huil tam teneram puellam tam vetulo? GA. Reges non senescunt. PE. Unde igitur istaec tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam praedam victor praeripuit. GA. Phy! nihil minus. PE. Num tale quid accidit, quale memorant de convivio Lapitharum? GA. Nequaquam. PE. Quid? an defuit Bacchi liquor? GA. Imo supererat. PE. Non aderant tibicines? GA. Et fidicines, et lyricines, et tubicines et utricines. PE. Quid igitur? Non aderat Hymenaeus? GA. Frustra tot vocibus ciebatur. PE. Nec Charites? GA. Ne musca quidem Charis. Nec pronuba Juno, nec aurea Venus, nec Jupiter Gamelius. PE. Nae tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas et ἀτέλους, seu potius ἀγάμον γάμον. GA. Magis dicas, si vidisses. PE. Non igitur saltatum est? GA. Imo misere claudicatum. PE. Nullum ergo numen prosperius istas hilarabat nuptias? GA. Nullum omnino illic aderat praeter unam Deam, quae Graecis dicitur Psora. PE. Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. GA. Imo rubiginosas et purulentas. BE. Sed quid est, mi Gabriel, quod haec commemoratio tibi lacrymas etiam excutit? GA. Haec res, Petroni, vel silici possit extundere lacrymas. PE. Credo, si silex vidisset, Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Nec cela,

nec meum animum diutius suspendito. GA. Nosti Lampridium Eubulum? PE. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. GA. Quid? ejus filiam Iphigeniam? PE. Florem hujus aetatis nominasti. GA. Sic est. At scis cui nupserit? PE. Sciam, si dixeris. GA. Nupsit Pompilio Bleno. PE. Eine Thrasoni, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? GA. Huic ipsi. PE. At is jam olim celebris est in hac urbe, duabus potissimum rebus, mendaciis ac scabie, quae nondum suum habet nomen, quum ipsa tam multorum habeat nomina. GA. Superbissima scabies est, quae nec leptae, nec elephantiasi, nec lichenibus, nec podagrae, nec mentagrae cedat, si res veniat in certamen. PE. Ita praedicant medicorum filii. GA. Quid ego nunc, Petroni? depingam puellam tibi non incognitam, quanquam plurimum gratiae addidit ornatus nativo decori. Mi Petroni, dixisses deam quampiam esse. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponsus, trunco naso, alteram trahens tibiam, sed minus feliciter quam solent Suitseri; manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; sanies et e naribus et ex auribus fluebat. Alii digitos habent anpulatos, ille etiam in femore gestat annulos. PE. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? GA. Nescio, nisi quod hodie plerisque videtur ademta mens. PE. Fortasse praedives est. GA. Est affatim, sed aere alieno. PE. Si puella veneno sustulisset ambos avos et avias, quod gravius supplicium de illa sumi poterat? GA. Si minxisset in patrios cineres, satis poenarum datura fuerat, tali monstro vel osculum dare coacta. PE. Accedo. GA. Mihi sane factum hoc crudelius esse videtur quam si illam nudam objecissent ursis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut ferae pepercissent tam insigni formae, aut subita mors finisset cruciatum. PE. Vera praedicas. Mihi plane videtur hoc factum Mezentio dignum, qui mortua, ut inquit Maro, jungebat corpora civis, componens manibusque manus, atque oribus ora. Quanquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver est, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri; siquidem hoc ipsum quod spirat, merum est venenum; quod loquitur, pestis est; quod contingit, mors est. GA. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura sint illa suavia, illi complexus, illi nocturni lusui ac blanditiae? PE. Theologos nonnunquam audivi loquentes de impare contagio. Istuc demum optimo jure dici potest impar conjugium, quasi gemmam inseras plumbo. Sed interim demoror tenerae virginis audaciam. Solent enim tales puellae ad lemuris aut larvae conspectum tantum non exanimari; an haec audebit tale cadaver amplecti noctu? GA. Habet puella quod exeuset auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, aetatis simplicitatem. Ego parentum vesaniam satis mirari non possum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini

leproso? P.E. Nullus, opinor, si modo vel unciolam habeat sanae mentis. Mihi si lusca esset, eademque clauda, nec minus deformis, quam fuit Thersites Homericus, postremo indotata, recusarem istiusmodi generum. G.A. At haec lues est omni lepra tum tetrrior, tum nocentior. Nam citius serpit, et subinde recurrit, ac frequenter occidit; cum nonnunquam lepra sinat hominem ad extremam usque senectutem vivere. P.E. Fortasse latebat parentes sponsi morbus. G.A. Imo pulchre noverant. P.E. Si tam male volebant filiae, quin potius insutam culeo projecerunt in Scaldam? G.A. Profecto levior fuisset insania. P.E. Quae dos commendabat illis sponsum? praeceperat arte quapiam? G.A. Permultis: strenuus est aleator, potator invictus, scortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, praedator non segnis, decoctor eximius, comessator perditus. Quid multis? cum scholae non profiteantur nisi septem artes liberales, hic habet plusquam decem illiberales. P.E. Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendarit parentibus. G.A. Nihil aliud quam gloriosum equitis nomen. P.E. Qualis eques, cui per scabiem vix in sella sedere licet? Sed fortassis habet luculentas possessiones. G.A. Habuit mediocres; sed ex protervia, quam fecit, nihil superest praeter unam turriculam, unde excurrere solet ad praedam, eamque tam belle instructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, et feuda, aliaque magnifica nomina; nusquam non affigit sua insignia. P.E. Clypeus quod habet symbolum? G.A. Tres elephantos aureos in spatio phoeniceo. P.E. Scilicet elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem esse sanguinarium. G.A. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; sic tibi sanguinolentus est. P.E. Ad hauriendum igitur utilis est illi proboscis. G.A. Maxime. P.E. Itaque insignia declarant magnum ac stolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color sanguinis est, sed meri: et aureus elephas indicat, quidquid auri naetus est, vino absumi. G.A. Sic est. P.E. Quid igitur dotis hic Thraso conferet ad sponsam? G.A. Quid? maximam. P.E. Qui maximam decoctor? G.A. Sine me loqui; maximam, inquam, pessimamque scabiem. P.E. Emoriar, ni malim filiam meam equo nuptam, quam tali equiti. G.A. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non est homini nubere, sed hominis cadaveri. Hoc spectaculum si vidisses, dic mihi tenuissesne lacrymas? P.E. Qui potuissem, qui vix ista sine lacrymis audio? Adeo' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum absurdisse, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monstro in servitutem traderent propter mendacem clypeum? G.A. At qui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius nec crudelius nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus est; quum expediat eos qui reipublicae tractandae nascuntur, esse quam prospera valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certe hic

morbus quidquid est homini cerebri solet exhaustire. Ita fit ut reipublicae praesideant, qui nec animo bene valeant nec corpore. P.E. Non solum integrae mentis ac prospera valetudine convenit esse qui reipublicae gubernaculis assident, verum etiam forma dignitateque corporis praecellentes. Quanquam enim prima principum commendatio sint sapientia et integritas; tamen non nihil refert, qua specie corporis sit, qui caeteris imperat. Nam si saevus est, multum invidiae addit corporis deformitas: Sin probus et pius, Gravior est pulcro veniens e corpore virtus. G.A. Recte. P.E. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges post peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt comitiales? G.A. Merito sane. P.E. Quae igitur dementia est, ultro filiam plusquam leproso tradere? G.A. Plusquam dementia est. Si satrapes paret tollere catulos, quaeso num ad generosam foeminam admittet scabiosum et ignavum canem? P.E. Imo magna cura dispiceret, ut undiquaque generosum adjungeret, ne nascantur hybridae. G.A. Et si dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? P.E. Ne in commune quidem stabulum reciperet morbidum, ne qua serpat malum ad alios. G.A. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, et unde nascantur liberi, non tantum in haereditatem omnium facultatum successuri, verum etiam rempublicam moderaturi? P.E. Ne rusticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equae, nec quemvis porcum scrophae; quum taurus gignatur a fratre, equus rhedae, porcus culinae. G.A. Vide quam perversa sint hominum judicia. Si quis plebeius patriciae puellae osculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. P.E. Acerrimo. G.A. Et ipsi volentes, scientes, prudentes, id quo nihil habent carius, dedunt abominando portento, et privatim impii in suam gentem et publice in civitatem. P.E. Si sponsus subclaudicat alioqui sanus, quam abhorretur a conjugio! hoc tantum malum non imputatur in sponsalibus. G.A. Si quis filiam elocavit Franciscano, quanta abominatio, quanta deploratio male collocatae virginis? at illa veste detracta virum habet membris validis. Ista totam aetatem transigit cum semivivo cadavere. Si qua nubit sacerdoti, ludunt in unctum; at haec pejus uncto nupsit. P.E. Vix hoc faciunt hostes puellis bello captis, vix piratae faciunt scdere abductis; et hoc faciunt parentes unicae filiae, nec illis datur a magistratu curae. G.A. Quomodo medicus succurret phrenetico, si ipsum habeat phrenesis? P.E. Atqui mirum est, a principibus, quorum munus est prospicere reipublicae dumtaxat in his quae ad corpus pertinent, cum in hoc genere nihil prius ac potius sit bona valetudine, heic nullum excogitari remedium. Tanta pestis bonam orbis partem occupavit, et illi interim stertunt, quasi nihil ad rem pertineat. G.A. De principibus, Petroni, religiose loquendum est. Sed admove aurem; insusurrabo tria verba. P.E. O

miseriam! utinam falsa praedicares! G. A. Quot morborum genera nasci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? P. E. Innumera, si qua medicis fides. G. A. Num heic vigilant aediles? P. E. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. G. A. Quae sciens nubit morbo, fortasse digna est suo malo, quod adacivit ipsa sibi: quanquam si principatum gererem, utrumque semoverem ab urbano commercio. Ceterum si qua nupsisset huic obnoxio lui, qui se sanum mentitus esset, si quis mihi, summum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamsi sexcentis tabulis sponsalibus contractum esset. P. E. Quo colore? Nam conjugium rite contractum ab homine non potest dirimi. G. A. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum est? Non valet contractus, si puella decepta servo nupsit, quem putabat liberum. Hic cui nupsit, servus est miserimae dominae Psorae; atque hoc infelicio est servitus, quod illa neminem manumittit, ut servitutis miseriam aliqua libertatis spes consolari possit. P. E. Sane colorem reperisti. G. A. Ad haec non est conjugium, nisi inter vivos. Heic mortuo nubitur. P. E. Repertus est alter color. Sed sineres, opinor, scabiosas scabiosis nubere, juxta vetus illud adagium, *ὁμοιον πρὸς ὁμοιον*. G. A. Si hoc mihi liceret, quod expediret reipublicae, sinerem quidem jungi, sed junctos exurerem. P. E. Tum tu quidem Phalaridem ageres, non principem. G. A. An tibi Phalaris videtur medicus, qui secat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur ista crudelitas, sed misericordia. Quod utinam initio nascentis mali fuisset factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis saluti consuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. P. E. At mitius erat illos castrari ac summoveri. G. A. Foeminis porro quid faceres? P. E. Adderem fibulas. G. A. Ita quidem prospectum esset, ne ex malis corvis nascantur mala ova: sed fatebor hoc esse mitius, et tu fatearis illud esse tutius. Nam pruriunt et exsecti; nec uno modo transilit malum, sed osculo, sed colloquio, sed contactu, sed computatiuncula serpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quisquis eo tenetur, vel nullo suo commodo gaudeat quam plurimis suam affricare scabiem. Jam submoti possunt fugere, possunt vel noctu, vel ignotis imponere: a mortuis vero nihil est periculi. P. E. Tutius fateor; sed haud scio, an conveniat Christianae mansuetudini. G. A. Dic age mihi: unde plus periculi, a simplicibus furibus, an ab istis? P. E. Fateor pecuniam multo viliorē bona valetudine. G. A. Et tamen hos Christiani suffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, sed justitia; et si rempublicam spectes, pietas est. P. E. Verum ibi plectitur qui damnum dedit. G. A. Hi scilicet lucrum adferunt! Sed demus hoc malum multis nulla sua culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliarit nequitia; jure consulti docent interdum innoxios recte occidi, si id magnopere intersit reipublicae; quemadmodum Graeci

post eversam Trojam occiderunt Astyanactem Hectoris filium, ne per illum bellum instauraretur. Nec putant impium, post extinctum tyrannum, et liberos innoxios trucidari. Quid quod nunquam non bellamus Christiani, neque tamen nescimus in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem usu venit in repressalibus, quae vocant. Qui laesit, in tuto est, et spoliatur negotiator; qui ne factum quidem audivit, tantum abest ut in culpa fuerit. Quod si talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid censes faciendum in re omnium atrocissima? PE. Vincor verum. GA. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum scintillare coepit pestilentia, occluduntur aedes: qui laboranti inserviunt, submoventur a publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cum summa sit humanitas, siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus sopiatur malum. At quanta est humanitas tot milium vitae consuli? Sunt qui parum hospitale putant, quod Itali in rumore pestilentiae tempore vespertino hospitem portis submovent coguntque sub dio noctem agere: at pietas est, paucorum incommodo maximo reipublicae bono prospicere. Quidam sibi valde fortes videntur et officiosi, quod ausint ad quemvis pestilentia laborantem accedere, etiamsi nihil illic habeant negotii. At dum reversi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine stultius, quid officio inofficiosius, ut salutes alienum, tibi carissimos in praesens vitae discrimen adducere? Heic tamen quanto minus est periculi a pestilentia, quam ab hac scabie? Rarius afflat propinquos, nec fere senes attingit; et quos attingit, aut cito liberat, aut restituit sanitati, puriores etiam quam antea fuerant. Haec quid aliud quam perpetua mors est, vel, ut verius dicam, sepultura? Obvolvuntur linteis et unguentis more cadaverum? PE. Verissima narras. Saltem idem curae dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leprosis. Aut si hoc quoque nimium est, nemo barbae silvam patiat sibi demeti aut sibi quisque tonsorem praestet. GA. Quid si uterque claudat os? PE. Afflant naribus malum. GA. Est et isti malo remedium. PE. Quodnam? GA. Ut, quod solent Alcumici, addant personam quae per vitreas fenestellas praebeat lumen oculis, ori naribusque respirationem, cornu a persona per axillas in tergum porrecto. PE. Belle, si nihil metuendum est a contactu digitorum, linteorum, pectinis, et forcipis. GA. Optimum igitur barbam usque ad genua demittere. PE. Ita videtur. Deinde fiat edictum, ne quis idem sit tonsor et chirurgus. GA. Ad famem relegas tonsores. PE. Minuant sumtus, et aliquanto pluri radant. GA. Eto. PE. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. GA. Istam vix recipiat Anglia. PE. Neve duo misceantur eodem lecto, praeter uxorem et maritum. GA. Placet. PE. Ad haec in diversoriis ne quis hospes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. GA. Quid facies Germanis, qui vix la-

vant bis in anno? PÆ. Exstimulent lotrices. Praeterea tollatur mos quamvis vetustus salutandi osculo. GÆ. Etiamne in templis? PÆ. Tabellae suam quisque opponat manum. GÆ. Quid de colloquio? PÆ. Vitetur illud Homericum: Ἀγγι γὰρ κεφαλῇ· et vicissim qui auscultat, comprimat labra. GÆ. Vix istis legibus suffecerint duodecim tabulae. PÆ. Sed quid consulas interim infelici puellae? GÆ. Quid? nisi ut libenter sit misera, quo sit minus misera; et suavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. PÆ. Quonam hinc properas? GÆ. Recta in museum. PÆ. Quid facturum? GÆ. Pro epithalamio, quod postulant, scripturus epitaphium.

IMPOSTURA.

LIVINUS, PHILIPPUS.

PH. Salve, Livine. LI. Salvebo, si vis ita: sed a me tibi cave. Nam est animus imponere tibi, nisi caves. PH. Non est admodum metuendus hostis, qui periculum denuntiat. Sed age, falle, si potes. LI. Ecce jam fefelli, nec sentis adhuc. Iterum cave. PH. Cum praestigiarum, opinor, artifice mihi res est. Nihil enim sentio imposturae. LI. Rursus adverte mentem tuam, ni velis decipi, sicuti falsus es non semel. PH. Heic sum; incipe. LI. Jam dudum mihi quod jubes peractum est. PH. Quid actum, aut quid peractum? Nihil sentio doli. LI. Jam toties admonitus saltem adhibe attentum animum. PH. Novum praestigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis sentio, cum observem et oculos et manus et linguam tuam. Sed age, rursus incipe. LI. Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu assequeris laqueos. PH. Qua re mihi laqueos tendis? LI. Haec tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus sentis, nec oculis vides. Nunc saltem habe attentos oculos et aures. PH. Non possum magis, etiamsi de capite ageretur. Sed falle rursum. LI. Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. PH. Enecas. Quaeso dic quodnam est hoc praestigiarum genus? LI. Hactenus sum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. PH. Nihil minus sensi quam isthuc. LI. Primum tibi respondi duobus trimetris iambicis. Deinde trochaico tetrametro catalectico. Mox meris creticis sum locutus. Post haec Phalaecio hendecasyllabo. Deinde meris choriambis. Ad haec meris anapaestis. Rursum tribus Sapphicis. Mox Sotadico. Postremo trochaico tetrametro. PH. Deum immortalem! quidvis suspicabar potius, quam istud. Si vixero, aliquando vicem reponam. LI. Huc si quid potes. PH. Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. LI. Hui tam cito? PH. Minatus sum tibi iambico tetrametro catalectico; mox addidi creticos quinque. LI. Prorsus accidit, ut video, quod dici solet, Cretensis incidit in Cretensem. PH. Sic est; sed illud precor utrique nostrum, ne nobis unquam occurrat impostura nocentior.

CYCLOPS, sive EVANGELIOPHORUS.

POLYPHEMUS, CANNIUS.

CA. Quid hic venatur Polyphemus? Po. Quid vener, rogas, sine canibus et venabulo? CA. Forte nympham aliquam hamadryadem. Po. Pulchre divinasti. En tibi rete venatorium. CA. Quid ego video? Bacchum in exuvio leonis, Polyphemum cum codice? γαλή προκωτόν. Po. Non croco tantum pinxi libellum, sed etiam minio lasurioque. CA. Non loquor de croco, sed Graece dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis et circulis aereis armatus est. Po. Introspecte. CA. Video. Sane perquam bellus est: sed nondum ornasti satis. Po. Quid deest? CA. Addere debebas tua insignia. Po. Quae? CA. Sileni caput e' dolio prospiciens. Sed quid tractat? artem potaticam? Po. Vide ne quam imprudens effutias blasphemiam. CA. Quid igitur? estne sacri quippiam? Po. Est, quo nihil sacratius, Evangelium. CA. Ἡράκλεις! Quid Polyphemo cum Evangelio? Po. Quin ita rogas, quid Christiano cum Christo? CA. Nescio, nisi quod te talem magis decet halbardacha. Nam si quis mihi ista specie ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem; si in nemore, sicarium. Po. Atqui hoc ipsum nos docet Evangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim saepenumero sub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, sagum militare, caligae intersectae, tegunt evangelicum animum. CA. Quidni? nonnunquam et sub pelle lupina latet ovis; et, si qua fides apologis, sub exuvio leonis latet asinus. Po. Imo ego novi qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore; cui libens optarim, ut quam habet nigros oculos, tam habeat caudidos amicos, tamque probe inauretur, quam colorem habet inauraturae congruum. CA. Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quam tu incedis onustus, cum ovem simul et struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdus facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore? Po. Mordes. CA. Sed belle res habuerit, si, quam tu decorasti variis ornamentis Evangelium, tam te vicissim exornet. Ornasti coloribus; utinam exornet te bonis moribus! Po. Curabitur. CA. Ut soles. Po. Sed omissis conviciis; itane damnas eos qui circumferunt codicem evangelicum? CA. Minime gentium. Po. Quid? an tibi videor minimus gentium, vel asinino capite te procerior? CA. Non arbitror tanto, si asinus arrigat auriculas. Po. Certe bubalino. CA. Placet collatio; sed ego minime dixi, non minimè. Po. Quid interest inter ovum et ovum? CA. Quid interest inter medium digitum et infimum? Po. Medius est longior. CA. Scite. Quid interest inter asininas auriculas et lupinas? Po. Lupinae sunt breviores. CA. Rem tenes. Po. At ego longa brevique

palmo et ulna metiri soleo, non auribus. CA. Age, qui Christum gestavit, dictus est Christophorus: tu qui Evangelium portas, pro Polyphemo dicendus Evangeliphorus. Po. An sanctum non putas portare Evangelium? CA. Non, nisi tu fatearis esse sanctissimos asinos. Po. Qui sic? CA. Quia unus sufficit gestandis tribus istiusmodi codicum milibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, si probe sis clitellatus. Po. Nihil absurdi sic asino tribuere sanctimoniam, quia gestavit Christum. CA. Istam sanctimoniam tibi non invideo. Et, si vis, donabo tibi reliquias illius asini, cui Christus insedit, ut exosculeris. Po. Dabis munus gratissimum. Nam asinus ille contactu corporis Christi consecratus est. CA. Sane Christum contigerunt et qui illi impegerunt alapas. Po. Sed age dic serio; nonne pium est circumferre codicem evangelicum? CA. Pium, si absit hypocrisis, si vere id fiat. Po. Abeat hypocrisis ad monachos! quid militi cum hypocrisi? CA. At primum expedi mihi quid sit hypocrisis. Po. Cum aliud prae te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid praefert circumlatus evangelii codex? Nonne vitam evangelicam? Po. Opinor. CA. Ergo ubi vita non respondet codici, nonne hypocrisis est? Po. Videtur. Sed quid est, vere codicem evangelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciscani Francisci regulam: idem possunt et bajuli Lutetiani, et asini, et cantherii. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes nisi Christum et Evangelium: hoc est Pharisaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui et manibus, et ore, et corde portat Evangelium. Po. Ubi sunt isti? CA. In templis diaconi, qui portant codicem, pronuntiant populo, et tenent corde. Po. Tametsi non omnes sancti sunt, qui animo gestant Evangelium. CA. Ne mihi sophistam agas. Non gestat animo, nisi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, nisi qui moribus exprimit Evangelium. Po. Istas subtilitates non assequor. CA. At dicam crassiore Minerva. Si lagenam vini Belnensis gestes humeris, quid aliud est quam onus? Po. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exspuas? Po. Haud profuerit; quamquam id quidem non soleo. CA. Sin, ut soles; affatim haurias? Po. Nihil divinius. CA. Concalescit omne corpus, rubescit facies, hilarescit frons. Po. Prorsus. CA. Tale quiddam est Evangelium: in animi venas demissum innovat totum hominis habitum. Po. Videor igitur tibi parum evangelice vivere? CA. Istam quaestionem nemo te dissolverit rectius. Po. Si bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem aut ganeonem, quid facias? Po. Quid faciam? sentiret pugnus meos. CA. Quid si quis tibi impingat colaphum? Po. Amputarem illi colulum pro colapho. CA. Atqui codex tuus docet, ut pro convicio referas benignum sermonem, et ferienti maxillam dextram porrigas et sinistram. Po. Legi; sed exciderat. CA. Oras, opinor, frequenter. Po. Isthuc est Pharisaicum. CA. Pharisaicum est, prolixè pre-

uari, sed fucate. At tuus codex docet semper orandum, sed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. CA. Quando? Po. Cum venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. CA. Quid tum oras? Po. Precationem dominicam. CA. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Evangelium battologiam eadem iterantem. CA. Potes attentus absolvere precationem dominicam? Po. Nunquam id tentatum est. An non satis quod voce pronuntio? CA. Nescio, nisi quod Deus non audit nisi cordis vocem. Crebro jejunas? Po. Nunquam. CA. At tuus codex probat precationem et jejunium. Po. Probarem et ego, nisi aliud flagitaret venter. CA. At Paulus negat eos servire Jesu Christo, qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. CA. Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel foeno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Christus dixit non coquinari hominem his quae intrant in os. CA. Ita, si modice, si praeter offendiculum. At Paulus Christi discipulus mavult fame mori, quam fratrem infirmum offendere suo cibo: nosque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus est Paulus; ego sum ego. CA. At Aegonis est capras pascere. Po. Malim esse. CA. Pulchre tibi precaris: caper citius fies, quam capra. Po. Esse dixi pro edere. CA. Eleganter, Libenter succurris pauperibus? Po. Non est quod dem. CA. At esset, si sobrie viveres, si gnaviter laborares. Po. Dulce est otium. CA. Servas praecepta Dei? Po. Grave est. CA. Agis admissorum poenitentiam? Po. Christus pro nobis dependit. CA. Unde igitur declaras te amare Evangelium? Po. Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat e suggesto deblaterare in Novum Testamentum Erasmi: conveni hominem privatim, laevam injeci capillis, dextra pugilem egi, suggillavi illum magnifice, totamque faciem tuber reddidi. Quid ais? non est hoc favere evangelio? Deinde absolvi illum a commissis, hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. CA. Satis quidem evangelice. Istiuc nimirum est Evangelium Evangelio defendere. Po. Occurrit alter ejusdem sodaliti, qui nullum neque modum neque finem faciebat debacchandi in Erasmus. Accensus evangelico zelo minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque, se, quae dixerat, instigante diabolo dixisse: nō fecisset, jam halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. CA. Miror hominem non fuisse protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caste? Po. Id fortasse fiet, ubi senuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? CA. Non sum sacerdos: si confiteri libet, alium quaere. Po. Deo soleo confiteri; sed tibi fateor me nondum esse perfectum evangelicum, sed unum e populo. Habemus quatuor evangelia; nos evangelici quatuor res potissimum venamur: ut ventri bene sit; ne quid desit iis, quae sub ventre sunt;

tum ut sit unde vivamus; postremo ut liceat, quod lubet, agere. Haec si suppetant, inter pocula clamamus, io triumphe, io Paeon; vivit Evangelium, regnat Christus! CA.—Ista quidem Epicurea vita est, non evangelica. PO. Haud inficior. Sed scis Christum omnipotentem esse; potest repente vertere nos in alios homines. CA. Potest et in sues; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. PO. Utinam non essent pejores in mundo suis, bubus, asinis, et camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, passeribus salaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. CA. At jam tempus est, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. PO. Recte mones. Nam horum temporum prophetae dicunt instare supremum mundi diem. CA. Tanto magis properandum. PO. Exspecto Christi manum. CA. Vide ut tu manus ceream praebeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo esse mundi finem? PO. Quoniam, inquiunt, idem nunc faciunt homines quod faciebant imminente diluvio: epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, foenerant et foenerantur, aedificant: reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, theologi nectunt syllogismos, monachi per orbem cursitant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia: denique nihil malorum abest, fames, sitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. An non haec arguunt adesse finem rerum humanarum? CA. Ex hoc malorum acervo quod tibi est molestissimum? PO. Divina. CA. Quod crumenam tuam obsident araneae. PO. Dispeream, nisi rem acu tetigisti. Nunc venio recens a computatione: alias sobrius tecum disputabo, si voles, de evangelio. CA. Quando te videbo sobrium? PO. Cum fuero. CA. Quando eris? PO. Cum videris. Interim, mi Canni, sis felix. CA. Tibi vicissim opto ut sis quod diceris. PO. Ne me vincas officio, precor ne Cannium unquam destituat unde cognomen sortitus est.

ΑΠΡΟΣΑΙΟΝΥΣΑ, sive ABSURDA.

ANNIUS, LEUCIUS.

AN. Audio te interfuisse nuptiis Pancratii et Albinae. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide quid faciant opea. Ad meas nuptias pauci convenirent, idque tenues. LE. Vix fueramus ingressi pelagus, ortus est ingens turbo. AN. Narras deorum coetum. Totne aderant viri principes, tot matronae nobiles? LE. Bores dissecuit velum, dissectumque dissipavit. AN. Despensam novi. Nihil fingi potest venustius. LE. Mox fluctus revulsit clavum. AN. Idem videtur omnibus. Nec sponsus admodum illi cedit, ut ajunt, formae gratia. LE. Quid animi censes nobis illic fuisse? AN. Sane

rarum nunc est virgines nubere. L. E. Remigandum nobis erat. A. N. Dotem vix credibilem narras. L. E. Ecce mox aliud malum. A. N. Cur puellam impuberem commiserunt tam feroci? L. E. Apparuit piratarum navis. A. N. Profecto sic est; in multis nequitia supplet aetatem. L. E. Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum praedonibus. A. N. Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat festucam. L. E. Quid? cederemus? Imo, desperatio vitae addebat animos. A. N. Vereor ne sint steriles nuptiae, si vera praedicas. L. E. Imo injecimus harpagones. A. N. O rem novam? ante nuptias gravis? L. E. Si spectasses eum confictum, fatereris me non esse foeminam. A. N. Ut audio, conjugium hoc non solum ratum est, sed etiam consummatum. L. E. Insiluimus in navim piraticam. A. N. At demiror te vocatum alienum, me praeterito, qui tertio prepinquitatis gradu sponsae patrem contingo. L. E. Ipsos in mare praecipites dedimus. A. N. Vera praedicas; infelicium nulli sunt affines. L. E. Quidquid erat praedae, inter nos partiti sumus. A. N. Expostulabo cum puella primo quoque tempore. L. E. Mox exorta est subita tranquillitas: dixisses esse Alcedonia. A. N. Si illi res est, mihi est animus. Nihil moror illius benevolentiam. L. E. Ita pro una duas naves in portum deduximus. A. N. Indignetur qui alit. L. E. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo Nicolao. A. N. Hodie non est liberum mihi; nam ipse domi convivas expecto; alias non excusabo.

ΙΠΠΕΥΣ ΑΝΙΠΠΟΣ, sive EMENTITA NOBILITAS.

HARPALUS, NESTORIUS.

H. A. Potes me tuo levare consilio? Senties me hominem non immemorem nec ingratum. N. E. Dabo expeditum, ut sis, quod esse velis. H. A. At nobis in manu non est, ut nascamur nobiles. N. E. Si non es, enitere benefactis, ut a te initium capiat nobilitas. H. A. Perlongum est. N. E. Exigua summa tibi vendet Caesar. H. A. Vulgo ridetur ementia nobilitas. N. E. Cum nihil sit magis ridiculum quam ementita nobilitas, quid est ut tantopere affectes nomen equitis? H. A. Sunt caussae, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, si mihi commonstraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. N. E. Nomen absque re? H. A. Atqui cum res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi causas audieris, fateberis operae pretium. N. E. Quando ita vis, dicam. Primum fac procul te abducas a patria. H. A. Memini. N. E. Ingere te in convictum juvenum vere nobilium. H. A. Intellego. N. E. Hinc primum orietur suspicio, te talem esse cum quolibet victitas. H. A. Sic est. N. E. Vide ne quid habeas plebeium. H. A. Quidnam? N. E. De cultu loquor, ne vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest qui emas, fustanea, denique vel canabea potius, quam panneae. H. A.

Recte. NE. Vide ne quid sit integrum, sed disseca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, si potes; neve quidquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga quomodo conveniat Caesari cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes a Nassauen, quid caeteri congerrones tui. HA. Fiet. NE. Sit annulus in digito cum gemma signatoria. HA. Si quidem oculi ferant. NE. At parvo constat annulus aereus inauratus cum gemma facticia. Sed adde clypeum cum insignibus. HA. Quaeenam mihi suades deligam? NE. Duo mulctra, si velis, et cantharum cerevisiarium. HA. Ludis: age dic serio. NE. Nunquam fuisti in bello? HA. Ne vidi quidem. NE. At interim, opinor, decollasti anseres et capos rusticorum. HA. Persaepe, et quidem fortiter. NE. Pone machaeram argenteam, tria anserum capita aurea. HA. In quo solo? NE. Quo? nisi sanguinolento, monumentum fortiter effusi cruoris. HA. Quidni? rubet sanguis anserinus aequae atque humanus. Sed perge, obsecro. NE. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diversoriorum, in quibus forte versatus es, affigendum curato. HA. Quid addetur galeae? NE. Recte submones. Eam facies ore dissecto. HA. Quam ob rem? NE. Ut spires, deinde ut congruat vestitui. In vertice quid eminebit? HA. Exspecto. NE. Caput canis demissis auribus. HA. Vulgatum est. NE. Adde duo cornua: rarum hoc est. HA. Placet. Sed quae bestiae sustinebunt clypeum? NE. Cervos, canes, dracones, gryphes occuparunt principes; tu ponito duas harpyias. HA. Optime consulis. NE. Restat cognomen. Heic illud in primis cavendum, ne plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comensem, sed Harpalum a Como: hoc enim nobilium est, illud sordidorum theologorum. HA. Sic memini. NE. Habesne quidquam cujus te possis appellare dominum? HA. Ne haram quidem. NE. In urbe celebri natus es? HA. In obscuro pago; non enim fas est ei mentiri unde petis medicinam. NE. Recte est. Sed ei pago nullus est vicinus mons? HA. Est. NE. Et habet alicunde rupem? HA. Habet praeruptam. NE. Ergo sis Harpalus eques ab aurea rupe. HA. Atqui mos est magnatum, ut suum quisque symbolum habeat vocale: quemadmodum Maximilianus habebat, Tene mensuram: Philippus, Qui volet: Carolus, Ulterius: item alius aliud. NE. Tu ascribito, Omnis jacta sit alea. HA. Nae tu percommode dicis. NE. Jam quo firmior sit hominum opinio, fingito litteras a magnatibus ad te missas, in quibus identidem appelleris Eques clarissimus: magnarumque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de praefecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujusmodi litterae tibi velut elapsae aut per oblivionem relictae veniant ad aliorum manus. HA. Istud quidem erit mihi commodum: nam et litteras novi, et hanc facultatem multo usu paravi, ut cujusvis manum facile effingam. NE. Interdum insue vesti, aut relinque in crumena, ut quibus sarcindi negotium

dederis, illi reperiant. Illi non silebunt; et tu; simul ac restiteris, compones vultum ad iracundiam ac moestitiam, quasi doleat casus. H. A. Et isthuc jam pridem meditatus sum, ut faciem tam facile mutem, quam personam. N. E. Ita fiet, ut nec fucus suboleat, et res cum fide spargatur. H. A. Curabitur sedulo. N. E. Deinde sodales aliquot adcoiscendi sunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, et apud omnes te Joncherum appellent. Nec est, quod heic sumtum metuas; sunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod haec regio scatet juvenibus eruditulis, qui mira tenentur scribendi libidine, ne dicam scabie. Nec desunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, si spequaestus affulserit. Ex his aliquot suberna, qui in libellis suis te praedicent patriae procerem, idque subinde repetatur litteris majusculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriae. Et citius enim et latius discurrunt libelli, quam voces aut quamlibet loquaces famuli. H. A. Nec ista displicet ratio. At famuli sunt aleadi. N. E. Sunt; at non ales famulos ἀγέλους; et ob id ἀγέλους. Mittantur huc et illuc, invenient aliquid. Scis varias esse talium rerum occasiones. H. A. Desine; teneo rem. N. E. Supersunt artes. H. A. Aveo scire. N. E. Nisi sis bonus aleator, probus chartarius, scortator improbus, potator strenuus, profusor audax, decoctor et conflator aeris alieni, deinde scabie ornatus Gallica, vix quisquam te credet equitem. H. A. In istis quidem jam pridem exercitatus sum. Sed unde sumtus? N. E. Mane; isthuc ibam. Est tibi patrimonium? H. A. Perpusillum. N. E. Postquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facile reparies fatuos qui tibi credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam ut ludas creditores, misse sunt artes. H. A. Earum quidem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspexerint nihil esse nisi verba. N. E. Imo nulla est commodior ad regnum via, quam debere quam plurimis. H. A. Qui sic? N. E. Primum creditor observat te non aliter quam obligatus magno beneficio, vereturque ne quam praebeat ansam amittendae pecuniae. Servos nemo magis habet obnoxios, quam debitor suos creditores; quibus si quid aliquando reddas, gratius est, quam si dono dones. H. A. Animadverti. N. E. Illud tamen caveto, ne cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant tragoedias. Placabiliore sunt, quibus lautior est fortuna; cohibet illos pudor, lactat spes, deterret metus, norunt quid possint equites. Postremo, cum inundaverit aeris alieni magnitudo, fictis caussis alio demigra, atque inde rursus alio. Nec est, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis obaerati sunt, quam magni principes. Si quis rusticus urgeat, finge offensam improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verum nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, ne cui suboleat tibi prorsus exhaustos loculos. Semper ostenta. H. A. Quid ostentet qui non ha-

licent impune. An hoc tibi leve videtur momentam? NE. Ut pessime cedat, mors una debetur naturae, etiamsi vixisses in Carthusia. Et levius moriuntur in rota, quam qui moriuntur calculo, podagra aut paralyti. Nam militare est, credere, nihil hominis superasse post mortem praeter cadaver. HA. Sic opinor.

ΑΣΤΡΑΓΑΛΙΣΜΟΣ, sive TALORUM LUSUS.

CAROLUS, QUIRINUS.

QU. Disce, inquit Cato, sed a doctis. Cupio itaque, mi Utenhovi, te magistro discere, quam ob rem prisci illi religionis antistites edixerint, ut clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis. CA. Duabus, opinor, de causis. Primum verecundiae gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque subligaribus aut femoralibus vulgo utebantur. Eadem de causa turpe est foeminis brevioribus uti vestimentis, quo magis consultum sit sexus pudori. Deinde ut non solum moribus, verum etiam habitu different a populo, in quo ut quisque est profanissimus, ita brevissimis tunicis, uti gaudet. QU. Non dissimile veri est quod narras. Caeterum ex Aristotele Plinioque didici, nulli hominum esse talos, sed tantum quadrupedibus, non tamen omnibus, sed bisulcis plerisque, nec rursus his nisi in tibiis posterioribus. Unde igitur vestis dici talaris potest, quam gestat homo, nisi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam Aristophanis? CA. Imo, si credimus Oedipo, et quadrupedes et tripedes et bipedes inveniuntur homines; nec raro nobis e bello redeunt unipedes, interdum apodes: sed quod ad tali vocabulum attinet, rectius mireris, si legas Horatium, qui fabulis quoque talos attribuit. Sic enim, opinor, scribit in Arte poetica:

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

QU. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos Tmolus habet aures, et naves loquuntur, et saltant quercus. CA. Quin et Aristoteles tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιστραγάλους, quales tradit esse lyncum generi. Addit, leonibus inesse quiddam vice tali, sed anfractuosum, quod ille vocat λαβυρινθῶδες, Plinius vertit tortuosum. Denique ubicunque committuntur ossa ossibus ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, utrinque lubrica cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus, ne mutuo attritu sese laedant, ut idem docet Aristoteles. In his fere est aliquid quod a tali similitudine pariter et usu non discrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, prominet quiddam talo simile, quod Graeci σφυρὸν appellant. Rursus in flexura genu, quod, si fallor, ἰσχίον appellant, quiddam vertebrae. Simile quiddam videmus in coxendicibus, in hu-

meris; postremo in commissuris digitorum, pedis, ac mantus. Quod ne tibi mirum videatur, Graeci tradunt ἀστραγάλου vocabulum apud probatos auctores tributum etiam ossibus, quibus spina connectitur, praesertim in cervice. Citant etiam hoc carmen:

Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων δάγῃ.

Quoniam autem Aristoteles tradit priores tibias animanti datas ad celeritatem, et ob id carere talis; posteriores ad stabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quae calcibus feriunt: Flaccus dum significare vult fabulam non ejectam, sed ad finem usque peractam, dicit illam stetisse fixo talo: nec aliter tribuit fabulae talum, quam nos libro tribuimus calcem, et volumini umbilicum. Q. U. Nae tu probe grammaticum ages. C. A. At quo magis id credas, Graeci litteratores ἀστράγαλον dici volunt a στρέφω et a particula privativa, quod minime flectatur, sed immobilis sit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, interjecta litera ρ, dictum pro ἀστάγαλον, quod lubrica volubilitate stare nesciat. Q. U. Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. C. A. Non usque adeo videbitur absurda divinatio, si cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam esse contrarietatem: quod apparebit, si propius inspicias: Volubilis est talus, sed ita volubilis, ut eam partem cui innectitur, reddat ad standum firmiorem: deinde os ossi connectit, ne facile luxari queat. Q. U. Tu vel sophistam agere possis, quantum video, si libeat. C. A. Sed nihil est, Talesi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Graeci vocant ἀστράγαλον, prisci, quorum est Callimachus, dixerunt ἄστριον, cujus hoc refertur hemistichium; Λέξα δ' ἄστρια ἄνυτο λύτρον, unde quemadmodum ἀστραγαλλίζειν, ita et ἀστρῆζειν dicebant talis ludere. Q. U. Quale est igitur illud quod proprie talum vocant? C. A. Est id quo nunc ludunt puellae: olim puerorum erat lusus, quemadmodum nuces. De quo est illud Graecorum, Ἀμφ' ἀστραγάλοις χολωθεῖς, cum iram levi de causa susceptam indicant. Rursus Horatius in Odis: Nec regna vini sortiere talis. Item in Sermonibus: Te talos, Aule, nucesque, etc. Postremo dictum illud Lacedaemonii, ni fallor, Pueros esse fallendos talis, viros jurejurando. Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod sit μώνυχον, hoc est, ungula solida, excepto asino Indico unicornio: aut quod sit πολυσχιδής, hoc est, pede in multos digitos ungulasve fisso; quod genus sunt leo, panthera, canis, simius, homo et avis, aliaque permulta. Quae vero δῆχyla sunt, hoc est, ungula bisulca, pleraque talum habent, idque, ut recte dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de causa tali non sunt; primum quia bipes, deinde quia quinque digitis fissos habet pedes. Q. U. Ista frequenter audiui. Caeterum pervelim mihi situm ac formam tali describi. Nam istud lusus genus etiam puellis hodie fastiditum est; sed aleam, chartas, aliosque masculos lusus affe-

ctant. CA. Non mirum, cum affectent et theologiam. Verum etiam si mathematicus sim, aut pictor, aut etiam plastes, non possim tibi melius tali formam exhibere, quam ipso talo: nisi mavis, ut tibi describam per litteras, ut illi solent. QU. Habesne talum? CA. En tibi ovillum e dextro crure. Vides quatuor dumtaxat latera, cum in cubo et alea seu tessera sint sex; in ambitu quatuor, in summo et imo duo. QU. Sic est. CA. In talo, quoniam summa pars et ima curvatur, non sunt nisi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorsum intumescere. QU. Video. CA. Quod est e regione, cavum habere. Illud Aristoteles vocat *πρανὲς*, id est, pronum; hoc, *ὑπτιον*, id est, supinum. Velut in congressu uxoris et mariti, cum dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus; et manus si vola spectet terram, prona est, si invertas, supina. Quamquam oratores et poëtae nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. QU. Isthuc quidem eleganter oculis subiecisti. Inter reliqua duo latera quid est discriminis? CA. Alterum modice cavatum est, ut ossi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minusque armatum est cartilaginea tunica, sed tantum nervo et pelle tegitur. QU. Video. CA. Pronum latus nihil habet nervorum, sed supinae partis concavo adhaeret nervus, quemadmodum dextri lateris summo, laevi imo. QU. Pulchre narras; sed unde dignoscam dextrum a sinistro? CA. Recte admones. Nam perperam docui, nisi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, simulque, quod volebas, situm indicabo. Talus est in ipsa suffragine cruris infra coxam. QU. Complures arbitrantur juxta pedem esse. CA. Errant. Is qui proprie dicitur talus, est in suffraginibus, quas Graeci *καμπὰς* vocant, sed crurum, ut dixi, posteriorum. Inter pedem tuum et genu tibia est. QU. Sic opinor. CA. Post genu *καμπή*. QU. Assentior. CA. Nam qui flexus est homini in brachiis, idem est quadrupedibus in cruribus posterioribus; simiam excipio semihominem. Itaque quod genu est in cruribus, id cubitus est in brachiis. QU. Animadverto. CA. Itaque flexus flexui respondet. QU. Illud dicis, crurum posteriorum et priorum. CA. Tenes. In ea igitur suffragine, quae respondet suffragini, quae est post genu, stat talus erectus, cum stat quadrupes, cujus summa et ima pars leniter incurvatur, quamquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quaedam, quas Aristoteles appellat *κεραίας*, Theodorus vertit antennas, juxta quas se submittit pronum latus: ima tale nihil habet. QU. Plane video. CA. Illud ergo latus quod spectat tibias priores, Aristoteles vocat supinum: quod illi adversum est, pronum. Rursum sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta laevam aut dextram, alterum spectat foras. Quod introrsum spectat, Aristoteles appellat *κῶλον*, quod foras, *ἰσχύον*. QU. Prorsus oculis rem video. Jam superest ut nobis indices quae fuerit olim talis ludendi ratio. Nam

qui lusus nostra memoria dicitur in usu fuisse, nihil convenit cum iis quae comperimus apud priscos auctores de hoc ludendi genere. CA. Ac sane fieri potest, ut quemadmodum hodie chartis ac tessaris ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis lusitandi ratio. QU. Probabile est quod dicis. CA. Theodorus Gaza, sive, ut alii malunt appellare, Thessalonicensis, vertens Aristotelis librum De Historia animalium secundum, ait, tali latus, quod foras transversum spectat, Canem vocari, quod introrsum ad alterum crus, Venerem. Caeterum hoc quidem de suo addidit. Nam Aristoteles haec tantum ponit: Τὸ μὲν πρὸς ἔξω, τὸ δὲ ὑπτιον εἶω, καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀνὰ. Caeterum quando constat ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est qui summam faciem habet cum alio congruentem, demiror quid sequutus Theodorus unum latus appellet Venerem. Erasmus noster, quem communem habemus amicum, hujusmodi observationum non admodum curiosus, in proverbii aliquot ex auctoritate veterum indicat quaedam de ludo talorum velut in proverbio, Non Chius sed Cous, refert, Coum et Senionem eundem esse quem Graeci ἐξέτην dicunt. Idem tradit in proverbio, Chius ad Coum, (addens Chium eundem esse cum Canem) Coi jactum fuisse felicem, Canis infelicem, teste Persio:

— — *Quid dexter senio ferret,
Scire erat in votis, damnosa canicula quantum
Raderet.* — —

Itidem Propertius:

Semper damnosi subsiluisse canes.

Et Ovidius libro de Tristibus secundo damnosos Canes appellat. Addit ex Martiale, Senionem videri per se felicem; caeterum infelicem fieri, si accedat Canis. Sic enim loquitur:

Senio nec nostrum cum Canem quassat ebur.

Jam Veneris jactum esse ut rarum, ita felicissimum, indicat Martialis in Apophoretis:

*Cum steterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.*

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tessaris non plus tribus ludi solet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola haec: Inter coenam lusimus γεγοντικῶς et heri et hodie. Talis enim jactatis ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos qui Venerem jecerat. QU. Docuisti felicissimum esse jactum, cum omnes tali quatuor ostenderint diversum latus, quemadmodum in tesserarum ludo fortunatissimus est, qui dicitur Midas; at nondum declarasti hunc jactum dici Venerem.

CA. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus; Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ, μάλιστα δὲ εἰ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσῃς, μηδενὸς ἀστρογάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Loquitur autem illic de Venere. QU. Si falsus est Theodorus, duo tantum latera suis vocabulis designantur. CA. Fortassis alicujus auctoritatem ille secutus est, quae nos fugit: quod apud auctores compertum est, afferimus in medium. Nam sunt qui meminerunt de numero Stesichorio in talis, quem putant ogdoadem esse: item de Euripideo, qui continebat quadraginta. QU. Restat ut lusus leges praescribas. CA. Non arbitror, pueros iisdem usos legibus, quibus se usum fuisse scribit Octavius. Nec probabile est, hoc ludendi genus quod commemorat, fuisse publicum. Id si fuisset, satis erat dixisse, Inter coenam lusimus talis. Sed mihi subindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam senibus, minimeque torquentem animos sollicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lusus, ut levius sit intendere studiis. QU. Profer, obsecro te, reliquos talos, ut experiamur. CA. Sed deest nobis turricula volvendis talis, deinde tabula. QU. Suffecerit haec mensa ad quaecunque specimen exhibendam, Pro turricula suffecerit cyathus aut pileum. CA. Imo complexus cavarum manuum. Jactus saepius ostendit supinam partem, quam pronam, et pronam saepius, quam senionem, aut canem. QU. Videtur. CA. Si inter quatuor talos extiterit tuus canis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor. Item quoties jeceris senionem, toties recipies unum e nummis. QU. Quid si senionem cum cane? CA. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. QU. Quid si talus ostendat partem supinam aut pronam? CA. Is jactus erit irritus, et aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. QU. Placet devolutio. CA. Nunc appone sortem. QU. Experiamur absque periculo. CA. Vis tu tantam artem discere gratis? QU. Verum impar certamen est inter artificem et rudem. CA. Atqui spes lucri, et damni metus, reddet te attentiores. QU. Quanti certabimus? CA. Si vis cito ditescere, centum ducatis. QU. Utinam sint quos deponam! Tutius est paullatim ditescere. En tibi solidum assem. CA. Age, addemus pusillum pusillō, quemadmodum monet Hesiodus; sic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auspiciū; canem habes; appone nummum, et posthac agnosce damnosum latus. Da talos. QU. Felicius auspiciū, treis habes canes; appone. CA. Insidiatur tibi fortuna; mitte, sed circumvolutos, o bone. Labor irritus; pronum habes, et supinum. Succedo; trade talos. QU. O factum bene! rursum treis video canes. CA. Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Illecat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus sum. At mea sententia secus ludit Octavius. QU. Quomodo? CA. Qui canem jecit

rat, apponebat denarium, ut diximus; qui senionem, nihil quidem auferebat, sed alter ponebat. QU. Quid si plures seniones essent? CA. Totidem nummos alter addebat. Bona cumulatam acervum semel tollebat Venus. Et illud addas licebit: Cui nec senio obtigerit, nec canis, nihil aliud quam mittendi vicem perdet. QU. Non recuso. CA. Mihi videtur et hoc elegantius, si tertio quisque jactu defungatur qui talos tenet, et mox alteri tradat vices. QU. Placet: sed quota Venus finiet ludum? CA. Tertia, si videtur. Deinceps liberum erit de integro pacisci, siquidem tum raro tum paucis faret Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. QU. Fiat; sed praestat ocludere fores, ne nostrae culinae regina videat nos puerorum more ineptientes. CA. Imo seniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? QU. Tam futilē, ut si desint homines quibus narret quidquid domi geritur, longo sermone gallinis narret ac felibus. CA. Heus puer, claude ostium, et obde pessulum, ne quis subitus interveniat spectator, quo liceat ad satietatem usque ludere.

SENATULUS, sive ΓΥΝΑΙΚΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

Co. Quod felix faustumque sit huic ordini totique reipublicae foeminae, et frequentes hodie convenistis et alacres; unde spem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea suggerat in animum, quae ad communem omnium et dignitatem et utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis nostris decesserit, quod, cum viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telaeque assidentes causam nostram deserimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla reipublicae disciplina; et viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod si, qua coepimus, pergamus; divinate vos ipsae, quo tandem res sit evasura: vereor enim verba sinistri ominis eloqui. Ut dignitatem nostram negligamus, certe incolumitas debet esse curae. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, ibi demum esse salutem, ubi multa consilia. Habent episcopi suas synodos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula: denique habet et formicarum genus suos congressus. Solae omnium animantium mulieres nunquam coimus. MA. Saepius quam decet. Co. Nondum interloquendi tempus est; sinite me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est quod facimus; vetus exemplum revocamus, siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, Heliogabalus Caesar laudatissimus — PE. Qui laudatissimus, quem unco tractum in cloacam projectum esse constat? Co. Rursus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus; malum dice-

mus Christum, quod in crucem suffixus sit, pium Domitium, quod domi sit mortuus. Atqui nihil obicitur Heliogabalo atrocius, quam quod sacrum ignem, qui a Vestalibus servabatur, in terram abjecerit: quodque domi in larario Mosen habuerit et Christum, quem illi contumeliae causa Chrestum vocabant. Is igitur Heliogabalus instituit, ut quemadmodum Imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus communibus consultaret: ita haberet et mater illius Augusta senatum suum, in quo de foemineae gentis negotiis tractaretur; quem viri vel jocandi vel discernendi gratia Senatulum vocabant. Hoc exemplum tot jam saeculis intermissum res ipsa jam dudum monet nos instaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apostolus vetat mulierem loqui in coetu, quam ille vocat ecclesiam: de coetu virorum loquitur; hic coetus est muliebris. Alioqui si semper tacendum erat foeminis, in quem usum natura dedit nobis et linguas non minus expeditas quam sunt virorum, et vocem non minus sonoram? quamquam illi sonant raucius, ac propius referunt asinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus esse curae, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rursus viri Senatulum appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quanquam si liceat illorum comitia veris aestimare, plusquam muliebria videri possint. Videmus monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter theologos, sacerdotes, episcopos, et populum nihil convenire: quot homines, tot sententiae; et in his ipsis plusquam muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditae rerum habentiae; aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanae. Non est fortasse foeminei pudoris, tantis proceribus tribuere stultitiam: ac fas est, opinor, recitare quod scripsit Solomon Proverbiorum capite decimo tertio: Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Sed ne vos longiore morer prooemio, uti singula gerantur ordine, decenter et sine tumultu, primo loco tractandum erit, quae debeant interesse concilio, quae submovendae sint. Nam immodica turba tumultus est verius, quam concilium: et paucorum consessus habet quiddam tyrannicum. Huc ego censeo nullam recipiendam virginem, eo quod incident permulta, quae non decet illas audire. Ju. At quo signo dignoscas virgines? An pro virginibus habebuntur, quaecunque coronam gestant? Co. Non. At nuptas tantum recipiendas censeo. Ju. Et inter nuptas virgines sunt, quae maritos habent eunuchos. Co. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptae pro mulieribus habeantur. Ju. Alioqui si non excludimus nisi virgines, erit impensa turba, nec multum decreset numero. Co. Excludentur et plus quam ter nuptae. Ju. Quam ob rem? Co. Quoniam illis velut emeritis debetur missio. Idem censeo de septuagesimum annum egressis. Statuendum ne qua nominatim de viro

suo loquatur petulantius: in genere fas sit; sed ea moderatione, ne quid nimis. CA. Qui minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipsi de nobis nusquam non loquantur? Meus Titius si quando studet esse conviva festivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa solet affingere. Co. Si velimus fateri verum, nostra dignitas pendet a viris: eos si traducimus, quid aliud quam nos ipsas dehonestamus? Quanquam autem habemus non paucas justae querimoniae causas, tamen expensa rerum omnium summa, nostra potior est quam illorum conditio. Illi dum quaerunt rem, per omnes terras ac maria volitant, non sine capitis discrimine: illi, si bellum incidat, excitantur buccina, ferrei stant in acie, dum nos domi sedemus tutae. Si quid committunt adversus leges, gravius in illos animadvertitur, nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis situm est, ut commodos habeamus maritos. Restat ut de consessu ordine statuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter usu venit regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam possint considerare. Itaque censeo primum esse debere nobilitatis ordinem; et in his praecedent quae quatuor habent nobilitatis partes: proximae quae tres: deinde, quae duas: postremae, quae unam: postremo, quae dimidiata. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothae in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter consessus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt quae copiosiores sobolem enixae sunt. Inter pares litem dirimet aetas. Tertius erit earum quae nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? Co. Commode mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. Ju. Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus? Co. De his proximo consessu deliberabimus. Ju. Quid de his, quae corpore faciunt quaestum? Co. Non patiemur hunc senatum admixtu talium inquinari. Ju. Quid de concubinis? Co. Istarum non simplex est genus: de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat Senatusconsultum, punctisne, an calculis, an suffragiis vocalibus, an porrectis digitis, an discessionem. CA. In calculis dolus est, quemadmodum et in punctis: si pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, uti voce pronuntiet unaquaeque quod sentit. Co. At difficile est numerare voces. Deinde cavendum ne fiat pro concilio convicium. CA. Nihil fiet absque notariis, ne quid possit excidere. Co. Ita quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur nisi rogata et suo ordine. Quae secus fecerit, e senatu movebitur. Tum si qua quid effutierit eorum, quae haec aguntur, silentio plectetur tri-duano. Co. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite quibus de rebus consultandum sit, Primam oportet esse curam dignitatis:

ea potissimum sita est in cultu. Cujus rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem et plebeiam, inter nuptam et virginem aut viduam, inter matronam et meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quidvis usurpent quaelibet. Videre est plusquam plebeias ac loci plane sordidi vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis, pellibus zebellinis, Madauricis, cum interim maritus domi consuât calceos. Digitos habent smaragdis et adamantibus onustos; nam uniones nunc vulgo fastidiuntur; ne quid querar de succinis et coralliis et crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexus cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium serico limbo decorare: nunc geminum est malum, et res familiaris extenuatur, et ordo, qui dignitatis est custos, confunditur. Si pilentis et lecticis eboratis ac bysso tectis vehuntur plebeiae, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et si vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitissae uxor? Atque haec res hoc est intolerabilior, quod mira temeritate subinde mutamus cultum. Pridem e porrectis a vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu foeminae principes discernebantur a plebeiis. Illae ne quid conveniret, sumserunt pilea, foris ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rursus mutato cultu sumserunt flammea nigra bysso. Id foeminarum vulgus non solum ausum est imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique et gemmas. Olim nobilium erat, a fronte atque a temporibus revulsis pilis in verticem capillos cogere. Tandem demiserunt crines in frontem; protinus et hoc imitatae sunt plebeiae. Solae nobiles olim habebant laterones et anteambulones: et ex his unum delicatum, qui surrecturae manum porrigeret, qui laevam incedentis brachio dextro fulciret; nec hoc honoris concedebatur nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronae, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam a tergo caudam. Item olim solae nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad osculum foeminae, quae scutum habet plenae nobilitatis. Ne in conjugiiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciae nubunt plebeiis, plebeiae patriciis: ita nascuntur nobis hybridae. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quae metuit adhibere fucos omnes nobilium: cum plebeiis sufficere deberet aut flos recentis cerevisiae, aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: purpurissam, cerussam, stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris foeminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quam nullus ordo! Saepe fit ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jam dudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque haec inter nos facile poterunt transigi, quoniam nonnisi ad

foemineum pertinent genus. Est autem et quod cum viris agamus, qui nos summovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus et cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicae rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo semper uxoris insignia laevum habent latus, etiamsi tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut vicissim geramus officia publica; duntaxat, quae intra moenia et sine armis geri possunt. Haec est summa rerum, de quibus mihi videtur operae pretium consultare. Super his apud se quaeque deliberet, ut de singulis fiant senatus consulta; et si cui vestrum aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus singulis, donec syndum absolverimus. Adhibeantur notariae quatuor, quae notis excipiant quidquid dicatur. Praeterea quaestoriae duae, quae loquendi potestatem vel faciant vel adimant. Sit hic consessus divinationis loco.

DILUCULUM.

NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. Hodie te conventum volebam, Philypne, sed negabaris esse domi. PH. Non omnino mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maxime. NE. Quid isthuc aenigmatis est? PH. Nosti illud vetus proverbium, Non omnibus dormio. Nec te fugit ille Nasicae jocus, cui cum, Ennium familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negasset esse domi; sensit Nasica, et discessit. Ceterum ubi vicissim Ennius Nasicae domum ingressus rogaret puerum num esset intus, Nasica de conclavi clamavit, Non, inquit, sum domi. Quumque Ennius agnita voce dixisset, Impudens, non te loquentem agnosco? Imo tu, inquit Nasica, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillae tuae. NE. Eras fortassis occupator. PH. Imo suaviter otiosus. NE. Rursum aenigmate torques. PH. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam ficum quam ficum. NE. Dic. PH. Altum dormiebam. NE. Quid ais? Atqui jam praeterierat octava, cum sol hoc mense surgat ante quartam. PH. Per me quidem soli liberum est vel media nocte surgere, modo mihi liceat ad satietatem usque dormire. NE. Verum isthuc utrum casu accidit, an consuetudo est? PH. Consuetudo prorsus. NE. Atqui rei non bonae consuetudo pessima est. PH. Imo nullus est somnus suavior, quam post exortum solem. NE. Qua tandem hora soles lectum relinquere? PH. Inter quartam et nonam. NE. Satis amplum spatium: vix tot horis comuntur reginae. Sed unde venisti in istam consuetudinem? PH. Quia solemus convivium, lusus et jocos in multam proferre noctem; id dispendii

matutino somno pensamus. NE. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. PH. Mihi parsimonia videtur magis, quam profusio. Interim nec candelas absumo, nec vestes detero. NE. Praepostera sane parsimonia, servare vitrum ut perdas gemmas. Aliter sapuit ille philosophus, qui rogatus quid esset pretiosissimum, respondit, Tempus. Porro cum constet diluculum esse totius diei partem optimam, tu quod in re pretiosissima pretiosissimum est, gaudes perdere. PH. An hoc perit, quod datur corpusculo? NE. Imo detrahitur corpusculo, quod tum suavissime afficitur, maximeque vegetatur, cum tempestivo moderatoque somno reficitur, et matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce est dormire. NE. Quid esse potest dulce nihil sentienti? PH. Hoc ipsum dulce est, nihil sentire molestiae. NE. Atqui isto nomine feliciores sunt qui dormiunt in sepulcris. Nam dormienti nonnunquam insomnia molesta sunt. PH. Ajunt eo somno maxime saginari corpus. NE. Ista glirium sagina est, non hominum. Recte saginantur animalia quae parantur epulis: homini quorsum attinet accersere obesitatem, nisi ut graviore sarcina onustus incedat? Dic mihi, si famulum haberes, utrum obesum malles, an vegetum et ad omnia munia habilem? PH. Atqui non sum famulus. NE. Mihi sat est, quod ministrum officii aptum malles, quam bene saginatum. PH. Plane malle. NE. At Plato dixit animum hominis hominem esse, corpus nihil aliud esse quam domicilium aut instrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum esse principalem hominis portionem, corpus animi ministrum. PH. Esto, si vis. NE. Cum tibi nolles ministrum abdomine tardum, sed agilem malles et alacrem, cur animo paras ministrum ignavum et obesum? PH. Vincor veris. NE. Jam aliud dispendium accipe: ut animus longe praestat corpori, ita fateris opes animi longe praecellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona primas tenet sapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, quam diluculum, cum sol novus exoriens vigorem et alacritatem adfert rebus omnibus, discutitque nebulas e ventriculo exhalari consuetas, quae mentis domicilium solent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi supputa quantum eruditionis tibi parare possis quatuor illis horis, quas somno intempestivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus sum, in studiis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audi. NE. Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conferas, quantus sit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas et aurum temere profundit, prodigus habetur, et tutorem accipit; haec bona tanto pretiosiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus est? PH. Sic apparet, si rem recta ratione perpendamus. NE. Jam illud expende quod scripsit Plato, nihil esse pulcrius, nihil amabilius sapientia: quae si corporeis oculis cerni

posset, incredibiles sui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non potest. NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quae pars est hominis potior. Et ubi amor est incredibilis, ibi summa voluptas adsit oportet, quoties animus cum tali amica concreditur. PH. Verisimile narras. NE. I nunc, et somnum, mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, si videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni lusus. NE. Bene pereunt quae pejora melioribus, inhonesta praeclaris, vilissima pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit: sol exoriens cum omne animantium genus, tum praecipue hominem ad vitae munia revocat. Qui dormiunt, inquit Paulus, nocte dormiunt: et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Proinde quid turpius, quam cum omnia animantia cum sole expergiscantur, quaedam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem cantu salutent; cum elephantus solem orientem adoret; hominem diu post solis exortum stertere? Quoties aureus ille splendor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobare dormienti, Stulte, quid optimam vitae tuae partem gaudes perdere? Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis. Nemo lucernam accendit ut dormiat, sed ut aliquid operis agat: et ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quam stertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, sed vere. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Hesiodaeum: Sera in fundo parsimonia. PH. Frequentissime. Nam in dolii medio vinum est optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. PH. Profecto sic est. NE. At diluculum hoc est diei, quod adolescentia vitae. An non igitur stulte faciunt, qui adolescentiam nugis, matutinas horas somno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An est ulla possessio, quae cum hominis vita sit conferenda? PH. Ne universa quidem Persarum gazea. NE. An non vehementer odisses hominem, qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallet ipse vitam eripere. NE. Verum peiores ac nocentiores arbitror, qui sibi volentes reddunt vitam breviorē. PH. Fateor, si qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? imo id faciunt omnes tui similes. PH. Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectissime dixisse Plinius, Vitam esse vigiliam, et hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit studiis? Somnus enim mors quaedam est. Unde et ab inferis venire fingitur, et ab Homero mortis germanus dictus est. Itaque quos somnus occupat, nec inter vivos nec inter mortuos censentur, sed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem subducito, quantam vitae portionem sibi resecent, qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno. PH. Video summam immensam. NE. Nonne pro deo haberes Alcumistam, qui posset decem annos vitae

summae adjicere, et provectiorem aetatem ad adolescentiae vigorem revocare? PH. Quidni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi praestare potes. PH. Qui sic? NE. Quia mane diei est adolescentia: usque ad meridiem fervet juvenus; mox virilis aetas; cui succedit pro senecta vespera; vesperam excipit occasus, velut diei mors. Magnum autem vectigal parsimonia est, sed nusquam majus quam heic. An non igitur ingens lucrum sibi adjunxit, qui magnam vitae partem eamque optimam perdere desiit? PH. Vera praedicas. NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quod hominis vitam tam angustis spatiis finierit, cum ipsi ex eo, quod datum est, sibi sponte tantum amputent. Satis longa est cuique vita, si parce dispensetur. Nec mediocris prefectus est, si quis suo quaeque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cum corpus cibis onustum aggravat mentem; nec tutum est spiritus ab officina stomachi, concoctionis officium peragentes, ad superiora evocare: a coena multo minus. At matutinis horis homo totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus, dum alacer viget animus, dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac serena, dum aurae divinae, ut ait ille, particula spirat, ac sapit originem suam, et rapitur ad honesta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, *Ὁὐ γὰρ παννύχιον εἶδεν βουλευφόρον ἄνδρα*. Quanto turpius est tantam diei partem somno perdere? PH. Verum, sed *βουλευφόρος*. Ego non sum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius est quam ipse tibi, ne quid te moveat Homeri sententia. Faber aerarius ob vile lucellum surgit ante lucem; et nos amor sapientiae non potest expergefacerere, ut saltem solem ad lucrum inaeestimabile evocantem audiamus! Medici non fere dant pharmacum nisi diluculo; illi norunt horas aureas, ut subveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac sanemus animum? Quod si haec leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomonem loquatur illa coelestis Sapientia: Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me. Jam in mysticis Psalmis quanta matutini temporis commendatio? Mane Propheta extolit Domini misericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio praevenit Dominum. Et apud Lucam Evangelistam populus sanitatem ad doctrinam expetens a Domino mane ad illum confluit. Quid suspiras, Philypne? PH. Vix lacrymas teneo, cum subit quantam vitae jacturam fecerim. NE. Supervacaneum est ob ea discrucari, quae non revocari, sed tamen posterioribus curis sarciri possunt. Huc igitur incumbere potius, quam ut praeteritorum inani deploratione futuri quoque temporis jacturam facias. PH. Bene mones; sed me jam sui juris fecit diutina consuetudo. PH. Phy! Clavus clavo pellitur; consuetudo consuetudine vincitur. PH. At durum est ea relinquere, quibus diu assueveris. NE. Initio quidem; sed eam

molestiam diversa consuetudo primum lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestiae non oporteat poenitere. PH. Vereor, ut succedat. NE. Si septuagenarius esses, non retraherem te a solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est, quod ista aetas non possit vincere, si modo adsit promptus animus? PH. Equidem aggrediar, conaborque, ut ex Philypno fiam Philologus. NE. Id si feceris, mi Philypne, sat scio, post paucos dies et tibi serio gratulaberis et mihi gratias ages, qui monuerim.

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, AEMILIUS, FRANCISCUS, GYRARDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

AL. Vidistine unquam hoc horto quidquam amoenius? BA. Vix opinor in insulis fortunatis esse quidquam jucundius. CA. Plane mihi videor videre paradysum, cui custodem cultoremque Deus prae-fecerat Adam. DI. Heic vel Nestor vel Priamus posset repube-scere. FR. Imo vel mortuus reviviscere. GX. Adderem lubens, si quid possem, tuae hyperbolae. HI. Profecto miris modis arident omnia. JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedicare. LA. Recte monet noster Jacobus. AL. Talibus mysteriis jam olim initiatus est hic locus. Verum scito nihil heic esse unde vobis me-rendam exhibeam: nisi placet *δοινος* compotatio; lactucas apponam absque sale, aceto et oleo: vini guttula non est, nisi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adest, aut poculum; et ea est anni para, quae magis pascit oculos, quam ventrem. BA. Sed habes ta-bulas lusorias, habes sphaeras; lusu dicabimus hortum, si minus li-eet convivio. AL. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam, quod vel lusu vel convivium possis dicere, mea sen-ten-tia multo dignius ad hunc hortum initiandum. CA. Quodnam? AL. Suum quisque symbolum conferat; non deerit lautum nec minus suave convivium. AE. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? AL. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? FR. Ex-pectamus quid velis. AL. Proferat in medium quod quisque per hanc hebdomadem legit elegantissimum. GX. Recte mones; nihil vel hujusmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus consilii ducem sequemur omnes. AL. Nihil recuso, si vo-bis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in ho-mine non Christiano tam Christiana sententia. Phocion enim, quo vix alius apud Athenienses fuit vir sanctior, publicaeque utilitatis studiosior, cum per invidiam damnatus, esset bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis suis, Ne hu-jus, inquit, injuriae velint unquam meminisse. BA. Tam insignis

patientiae exemplum vix hodie reperias inter Dominicanos et Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum. Aristides Phocioni simillimus erat, moribus incorruptissimis, adeo ut vulgus illi Justi tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam vir optime de republica meritis ostracismo populi jussus est vertere solum. Posteaquam intellexerat populum non alia re offensum, quam Justi cognomento, cum alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit aequo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiissimae civitati: Nihil aliud, inquit, nisi tantam rerum prosperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Aristides.

BA. Mirum si Christianos non pudet sui, ad quamvis levem injuriam excandescentes, ac vindictam per fas nefasque molientes. Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur, quam temperantiae ac tolerantiae exemplum. Sed ne plane sim asymbolos, unum referam, quod mihi prae caeteris arrisit. Eunti publica via improbus quispian colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem. At ille, Quid percussori faciam? inquit. Voca, inquiunt, in jus. Ridiculum, inquit: si me asinus calcibus percussisset, num vobis auctoribus asinum in jus traham? significans improbum scurram nihilo potiore asino; et infimi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine recordi, quam ferret ab animali bruto.

DI. Pauciora sunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia; neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiae, si quis parcat devictis, et debellet superbos. Non arbitror tamen indignum memoratu quod Cato senior, cum Lentulus quidam in os illi sputum et oris purulentiam injecisset, nihil aliud responderit quam, Posthac habeo quod illis respondeam, qui negant tibi esse os. Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo.

AE. Aliis arrident alia: mihi inter Diogenis dicta, praeclara quidem omnia, nihil magis adblanditur, quam quod roganti cuidam, quo pacto maxime posset ulcisci inimicum, Si te ipsum, inquit, quam maxime probum et honestum virum praestiteris. Demiror quis Deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem et Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati; qui rogatus a quodam, quid fructus sua illi philosophia attulisset, Ut mea, inquit, sponte ea faciam, quae plerique legum metu coacti faciunt. Docet enim Paulus eos, quos afflavit Christiana caritas, non esse legi obnoxios, eo quod plus praestant suapte sponte, quam lex metu poenae possit extorquere. FR. Christus Judaeis obmurmurantibus, quod cum publicanis et peccatoribus haberet etiam mensae familiaritatem, respondit, non esse opus medico iis qui recte valerent, sed qui minus prospera essent valetudine. Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion; qui cum reprehenderetur, quod homini illaudato improboque patrocinator esset in judicio, non minus festi-

viter quam clementer, Quidni, inquit, quando nemo probus indiget tali patrocinio? *Gr.* Et istud Christianae bonitatis exemplum est, ad exemplum aeterni patris et probis et improbis, quantum licet, benefacere, qui solem suum oriri jubet non solum piis, sed etiam impiis. Verum admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cum Demochares, Demosthenis nepos, Atheniensium nomine legatione fungeretur apud Philipppm Macedonum regem, et impetratis quae volebat a rege dimitteretur, humaniter interrogante, si quid praeterea vellet; Ut teipsum suspendas, inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat; et rex erat, et bene meritus in quem jaciebatur convicium; nec tamen incanduit; tantum ad collegas conversus, Vos, inquit, haec renuntiatis populo Atheniensi, quo re cognita judicet, utrum nostrum existimet praestantior, me qui haec patienter audierim, an istum qui haec dixit. Ubi nunc sunt orbis monarchae, qui se diis pares putant, et ob verbum inter pocula dictum atrociora bella concitant? *Hi.* Magnos impetus habet gloriae sitis, multosque transversos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via posset sibi compendio honestissimam comparare famam? Si talem, inquit, praestiteris te ipsum, qualis haberi vis. *Ja.* Profecto non video quid dici possit vel brevius vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Laëna placuit, quae cum auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquit; num proba futura es, si te mercatus fuero? Etiam, inquit illa, si tu non fueris mercatus: indicans, sese non in cujusquam gratiam probitatem servare, sed suapte ingenio virtutem ipsius gratia sectari, quod virtus ipsa sui pretium est. *Ea.* Masculam sane vocem edidit puella. Caeterum insigne mihi videtur exemplum adversus fortunam quamlibet blandientem constantiae, quod cum Philippo Macedonum regi tres eximiae felicitates eodem die nuntiarentur, quod in Olympiis vicisset, quod dux exercitus Parmenion proelio superasset Dardanos, quod uxor Olympias ipsi filium esset enixa, sublati in coelum manibus precatus est, ut Deus tantam prosperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. *Al.* Hodie nulla est tanta prosperitas, cujus invidiam metuat quisquam; sed perinde jactant, si quid successerit, quasi vel mortua vel surda esset Nemesis. Haec merenda si vobis placet, hic hortulus eam vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quam frugifero dicastis. *Ba.* Profecto nec Apitius potuisset discum suaviorem apponere. Quare nos expectabis frequenter, modo boni consulas, quod nunc attulimus non quae digna erant tuis auribus, sed quae non praemeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora profereamus. *Al.* Hoc eritis gratiores.

ARS NOTORIA.

DESIDERIUS, ERASMIUS.

DE. Quomodo succedunt tua studia, Erasmi? ER. Musis, ut apparet, parum faventibus: sed felicius succederent, si quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo sit in rem tuam; dic tantum quid rei sit. ER. Non dubito, quin nihil sit artium reconditarum quod te fugiat. DE. Utinam vera praedices! Audio artem esse quandam notoriam, quae hoc praestet, ut homo minimo negotio perdiscat omnes disciplinas liberales. DE. Quid audio? Vidisti codicem? ER. Vidi, sed vidi tantum, quod non esset doctoris copia. DE. Quid continebat liber? ER. Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, variosque circulos, et in his descriptas voces, partim Graecas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliasque barbaricarum linguarum. DE. Intra quot dies pollicebatur titulus disciplinarum cognitionem? ER. Intra quatuordecim. DE. Magnifica sane pollicitatio: sed nostipe quenquam per istam artem notoriam evasisse doctum? ER. Nequaquam. DE. Neque quisquam alius vidit unquam aut visurus est, nisi posteaquam viderimus aliquem per alchimisticam evasisse divitem. ER. Equidem optarim artem esse veram. DE. Fortasse quod pigeat litteras tantis sudoribus emere. ER. Scilicet. DE. Atqui sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis et immerentibus: sed quae verae sunt opes, ac proprie nostrae sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines per horrenda discrimina, per non aestimandos sudores, eluctari ad res et temporarias et plane viles, si ad eruditionem conferantur: nec tamen semper assequuntur quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admixtum mellis, si paullulum in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est, ut magnam taediorum partem amputes. ER. Quonam pacto? DE. Primum, ut animum inducas amare studia. Deinde, ut ea mireris. ER. Quibus rationibus hoc fiet? DE. Contemplare quam multos ditarint, quam multos ad summam dignitatem auctoritatemque provexerint litterae: simulque tecum considera quantum intersit inter hominem et pecudem. ER. Probe mones. DE. Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut possit secum consistere, atque his delectari, quae utilitatem adferunt potius quam voluptatem. Nam quae per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiae; tamen assuetudine dulcescunt: ita fiet, ut et minus fatiges praeceptorem, et ipse facilius percipias, juxta dictum Isocraticum, aureis litteris in frontispicio codicis tui pingendum, *Ἐὰν ᾗς φιλομαθῆς, ἔσῃ πολυμαθῆς*. ER. Satis adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit quod perceptum est. DE. Itaque

pertusum mihi narras dolium. ER. Haud multum aberras a scopo. Sed quid remedii? DE. Obturanda est rima, ne perfluat. ER. Quibus rebus? DE. Non musco, neque gypso, sed diligentia. Qui voces ediscit non intellecta sententia, mox obliviscitur; nam verba, ut inquit Homerus, *περὸντα* sunt, facileque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subinde tecum verses ac repetas: et in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut quoties opus est, cogitationi possit insistere. Nam si cui mens est adeo silvestris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea litteris. ER. Isthuc quam sit difficile, plus satis intelligo. DE. Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loquentem, nec infligere memoriae quod didicit. Plumbo potest aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquae aut argento vivo, quoniam assidue fluitat, nihil potest imprimi. Quod si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere, cum assidue veriseris inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa profuerunt digna cognitu, minimo labore disces quam plurima. ER. Profecto sic est. DE. Nam praeter sermones conviviorum, praeter quotidiana colloquia, statim a prandio audis octo lepidissima dicta, ex probatissimis auctoribus selecta, totidem a coena. Jam mihi supputa quantam haec summam conficiant in singulos menses et annos. ER. Magnificam, si possim meminisse. DE. Ad haec cum nihil audias nisi bene Latine loquentes, quid obstat, quo minus intra paucos menses ediscas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hispanicam linguam discant exiguo temporis spatio? ER. Sequar tuum consilium, experiarque num possit hoc ingenium Musarum iugo mansuescere. DE. Ego aliam artem notoriam non novi, quam curam, amorem, et assiduitatem.

CONCIO, sive MERDARDUS.

HILARIUS, LEVINUS.

HI. Deum immortalem, cujusmodi portenta gignit alitque terra? Usque adeo nihil pudere viros Seraphicos? Existimant, opinor, sese apud fungos, non apud homines loqui. LE. Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, versiculos. HI. Quam libens illi blateroni os impurum obturassem olet! LE. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris. HI. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris aegritudinem evomam. LE. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid est mali? et unde nobis prodixit? HI. E concione sacra. LE. Quid homini poetae cum sacris concionibus? HI. A sacris non abhorreo: sed in hanc incidi ita sacram, ut Virgilius auri famem appellavit sacram. At tales rabulae sunt in caussa, ut rarius audiam ecclesiastas. LE. Ubi habita est

concio? **Hi.** In summo templo. **Le.** A prandio? id temporis fere dormitant homines. **Hi.** Utinam illi locutulelo dormissent omnes, vix digno qui concionetur apud anseres. **Le.** Obstreperum est animal anser. Ferunt tamen, patriarcham Franciscum aliquando concionatum apud sorores aviculas, a quibus magno silentio sit auditus. Sed age, etiamne sabbatq fit concio? **Hi.** Fit in honorem divae Virginis matris. Nam die Dominico Christus praedicatur. Decet autem ut priores teneat mater. **Le.** Quod erat thema? **Hi.** Enarrabat canticum Virginis. **Le.** Argumentum vulgatissimum. **Hi.** Nimirum aptissimum ecclesiastae. Nam suspicor illum hoc unum thema didicisse; quemadmodum ajunt inveniri sacerdotes qui nullam liturgiam callent, nisi pro defunctis unicum. **Le.** Dicatur igitur ille concionator de Magnificat, aut, si mavis, Magnificatitius. Sed cujusmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? **Hi.** Vulturi non dissimilis. **Le.** Qua tandem ex corte? **Hi.** Franciscana. **Le.** Quid audio? ex tam sancto sodalitie? fortassis ex illorum degenerate genere, qui dicuntur Gaudentes, colore fusco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent, contremisco referens, nudis digitis contrectare pecuniam. **Hi.** Imo e grege selectissimo istorum, qui gaudent Observantes nominari, colore cinericeo, cingulis canabeis, calceis fenestratis, quique citius occiderent hominem, quam nuda cute pecuniam attingerent. **Le.** Nihil mirum est, in rosarii nasci cynorrhodum. Sed quis talem histrionem induxit in hoc proscenium? **Hi.** Isthuc magis etiam diceret, si vidiasses personam tragicam. Corpore erat vasto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriiis: dixisses athletam esse: et quantum ego divinare queo, biberat in prandio plus quam unum vini sextarium. **Le.** Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? **Hi.** Ex aula regis Ferdinandi singulo quoque die dabantur illi sextarii quatuor. **Le.** O male collocatam benignitatem! Fortassis erat doctus. **Hi.** Praeter effrontem improbitatem et linguam effraenem nihil habebat. **Le.** Quae res igitur sic imposuit Ferdinando, ut bovem adduceret ad ceroma? **Hi.** Ut numero dicam, pietas et regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. **Le.** Sic Christus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? **Hi.** Qui potuit esse infrequens Augustae, in templo celeberrimo, et in tot monarcharum conventu, quos Carolus Caesar ex universa Germania, ex Italia, ex Hispaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin et eruditi complures aderant in ipsa concione, praesertim ex aula regum. **Le.** Demiror si porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. **Hi.** At multa se digna protulit. **Le.** Quae tandem, obsecro? Sed prius te quaeso ut mihi nomen hominis edas. **Hi.** Non expedit. **Le.** Quam ob rem, Hilari? **Hi.** Non libet talibus gratum facere. **Le.** Au! gratificatur qui traducit? **Hi.** Illis pro summo beneficio est, quocunque modo innotescere. **Le.**

Saltem mihi nomen edito tacituro. **Hi.** Merdardum vocant. **Le.** Merdardum illum probe novi. Nimirum is ipse est, qui nupér in convivio Erasmus nostrum appellavit diabolum. **Hi.** Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametsi non omnino dixit impune, qui civiliores erant imputabant temulentiae, et vino censebant inscribendum. **Le.** Sed quid excusationis attulit objurgatus? **Hi.** Negavit se dixisse ex animo. **Le.** Qui potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? **Hi.** Sed mihi ac doctis omnibus visum est intolerabile, quod publicitus, quod eo in loco, quod apud tales auditores, denique quod in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus suas merdosas purulentias effuderit. **Le.** Aveo scire quid dixerit. **Hi.** Multa stolidissime debacchatus est in Erasmus nostrum, quorum haec erat summa. His, inquit, temporibus exstitit quidam novus doctor Erasmus; lapsa est lingua, asinus volebam dicere: simulque populo interpretatus est, quid Germanice sonaret asinus. **Le.** Rem mire facetam narras. **Hi.** Itane facetam? imo fatuam potius. **Le.** An non tibi facetum videtur, talem asinum quenquam omnino vocare asinum, nedum Erasmus? Unum illud scio, si Erasmus ipse praesens fuisset, non potuisset a risu temperare. **Hi.** Profecto non minus refert asinum animi stupore, quam colore vestis. **Le.** Neque arbitror in tota Arcadia esse ullum asinum usque adeo asinum, quin hic dignior sit, qui foeno pascatur, quam ille. **Hi.** Prorsus inversus est Apuleius: ille sub asinina specie tegebat hominem; hic sub hominis specie tegit asinum. **Le.** At tales asinos hodie mulso et placentis saginamus; ut mirum non sit, si mordeant quemlibet et calcibus feriant. **Hi.** Is, inquit, doctor asinus audent corrigere Magnificat, cum id canticum sit a Spiritu sancto proditum per os sacratissimae Virginis. **Le.** Agnosco *παροιμία ἀδελφικήν*. **Hi.** Atqui id verbis exaggerabat, quasi summa esset admissa blasphemia. **Le.** Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? **Hi.** Ajebat Erasmus pro eo quod ecclesia canit, Quia respexit Dominus humilitatem ancillae suae, vertisse, Quia respexit vilitatem ancillae suae; eaque vox odiosius sonat Germanice quam Latine. **Le.** Quis autem non fateatur esse blasphemiam execrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam angelica dignitate celsiorem, appellet vilem ancillam? **Hi.** Age; quid si quis appellet Apostolos servos inutiles? **Le.** Pararem blasphemio fasciculos. **Hi.** Quid si quis eximium illum Paulum appellet indignum apostoli nomine? **Le.** Glamarem, ad ignem. **Hi.** Atqui sic Apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus: Cum omnia feceritis, quae praecepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus. Et hujus praecepti non immemor Paulus de se praedicat, Minimus sum omnium Apostolorum, atque adeo indignus Apostoli titulo. **Le.** Verum ubi de se talia praedicant homines pii, modestia virtus est, qua nulla Deo gratior: si quis alius idem praedicet de illis, praesertim in divorum

consortium relatis, gravis sit blasphemia. H. Pulchre nodum secuisti. Proinde si Erasmus adorandam illam Virginem dixisset vilem ancillam Domini, nemo non fateretur esse dictum impie. Caeterum quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, et in illius cedit glbriam, et nobis salutare modestiae exemplum exhibetur: ut, quoniam, quiddid sumus, munificentia Dei sumus, quo quisque major est, hoc se gerat submissius. L. Hactenus quidem inter nos convenit. Verum isti cum corrigere dicunt, sentiunt corrumpere, sive falsare. Illud itaque videndum, an vilitatis verbum Graecae voci, quam Lucas posuit, respondeat. H. Istam ipsam ob causam a concione mox ad codicem cucurrimus. L. Exspecto venatum. H. Verba quae Lucas afflatu spiritus sanctissimii digitis suis exaravit, sic habent; *ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινότητα τῆς δούλης αὐτοῦ*. Ea sic reddidit noster Erasmus: *Quia respexit ad humilitatem ancillae suae*. Tantum addidit praepositionem, qnam Lucas non omisit: nec eam respuit Romani sermonis elegantia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse, *Adspice ad me*, quam *Respice ad me*. L. Interest igitur aliquid inter respicere et adspicere? H. Non ita multum, sed tamen non nihil. Respicit, qui flexo collo adspicit quae a tergo sunt: Adspicit, qui simpliter intuetur: velut apud Terentium Phaedria adspicit Thaïdem domo prodeuntem: *Totus*, inquit Parmeno, *tremo horreoque, postquam adspexi hanc*. At hujus frater Chaerea sic loquitur: *Cum huc respicio ad virginem*. Nam ad senem sese flexerat; eo absoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen usurpant Respicere, pro eo quod est rationem sive curam habere, sive rei cuiuspiam imminētis, sive praesentis. Ita Satyricus:

Respicere extremae jussit spatia vitae.

Mors enim velut a tergo imminens sequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius: *Respice senectutem tuam*. Proinde, qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur illos non respicere. Rursus qui discussis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter respicere dicitur. At Deus unico intuitu contuetur universa, praesentia, praeterita et futura; et tamen in scriptura nobiscum humano more loquitur. Aversari dicitur eos, quos reprobatur; respicere, quos aliquandiu veluti neglectos dignatur suo favore. Verum hoc magis expressisset Lucas, si dixisset, *ἀπέβλεψεν*; nunc legimus *ἐπέβλεψεν*. Sed utrum legas, minimum refert ad sensum. L. At videtur otiosa praepositio repetita. H. Certe sic et Latini loquuntur. Accessit ad me. Appulit animum ad scribendum. Heic mihi praepositio non videtur otiosa. Nam respicere potest, qui in tergum flectit oculos casu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at cum audis, *Respexit ad me*, exprimitur peculiaris favor volentis huic aut illi succurrere. Item ad-

spicimus interdum casu obvia, quorum nobis nulla cura est, imo quae videre nolimus. At quisquis ad aliquem adspicit, peculiariter attentus est ad id quod intuetur. Ad haec, multa simul adspicimus, sed non ad multa. Spiritus itaque sanctus volens nobis exprimere singularem erga sanctissimam virgunculam favorem, sic per illius os loquutus est: Quia respexit ad humilitatem ancillae suae. Avertit oculos ab elatis, suoque iudicio magnis; et obtutum suum flexit ad eam, quae in oculis suis erat infima. Nec enim dubium est, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui sperabant Messiam ex ipsorum stirpe proditurum: sed illos aspernatus Deus, clementissimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obscuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne sobole quidem ulla divitem. L.E. Nondum audio quidquam de vilitate. H. Ea vox sycophantae fuit, non Erasmi. L.E. At in Annotatione forsitan meminit vilitatis. H. Nequaquam. In vocem ταπεινῶσαι tantum hoc modestissime notat. Ut intelligas, inquit, parvitatem, non animi virtutem, sitque sensus: Etsi sim infima ancilla, tamen non est aversatus me Dominus. L.E. Haec si vera sunt ac pietatis plena, quid est quod obrudant onagri? H. Latinae vocis ignorantia parit hos tumultus. Humilitas apud veteres emendatius loquentes non declarat virtutem animi, quae pugnat cum arrogantia, diciturque modestia, sed conditionis abjectiorem sortem: quo sensu ignobiles, tenues, idiotas, et contemptos humiles dicimus, quasi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, Rogo ut tua celsitudo nobis hac in re faveat: ita qui de se loquentes sua volunt elevare, dicere solent, Quaeso ut humilitatem nostram tua humanitate subleves. Nam pronominum primogeniorum emphasis interdum habet nescio quid arrogans. Quod genus est illud, Ego dico, ego perficiam. Bifariam itaque puella modestissima simul et suam sortem extenuavit, et numinis in se munificentiam extulit, non contenta seipsam ancillam dicere, sed addidit, humilem ancillam, et infimae sortis. Quemadmodum, juxta proverbium, servus prae servo est; ita et inter ancillas alia est alia praestantior, nimirum pro dignitate functionis. Honestior enim comitrix quam lotrix. L.E. At miror Merdardum non agnovisse sermonis formam, cum ipse frequenter audierim Franciscanos ita loquentes, Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectioe. H. Quidam non multum aberrarent, si dicerent, mea pravitas. Caeterum quoniam Graeca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, modestia, Christiani maluerunt humilitatem dicere quam modestiam: hoc est, maluerunt significantius loqui quam elegantius. Modestus enim is dicitur, qui modice de se sentit, nihil sibi praeter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit nisi in eum qui minus sibi arrogat quam habet. L.E. At periculum est ne dum modestiam amplectimur, incidamus in vanitatem. H. Qui sic? L.E.

Nam si verum dixit Paulus, Non sum dignus vocari Apostolus; et si vere se dixit Maria ancillam humilem, hoc est, infimae sortis; periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. Hr. Nihil hic, o bone, periculi; cum nos laudibus vehimus pios aut pias, praedicamus in illis Dei beneficentiam: cum ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires ac merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vindicat quae habet; si loquitur ex animo, fortassis error dici potest, mendacium dici non potest. At hunc errorem in nobis amat Deus. Lx. At Paulus qui se negat esse dignum Apostoli titulo, alibi magnifice de se praedicat, commemorans sua facinora: Plus, inquit, omnibus laboravi, et qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contulerunt: cum sanctissima Virgo tale nihil dixisse legatur. Hr. Sed ista facinora Paulus appellat suas infirmitates, quibus illustrata est Dei potentia; eamque commemorationem vocat insipientiam, ad quam sit adactus pseudapostolorum improbitate, ob quos fuit illi necesse sibi vindicare auctoritatem apostolicam, non quod ipse delectaretur humana gloria, sed quod expediret evangelio, cujus dispensatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commissum erat munus praedicandi evangelii. Tum et sexum, et virginem, denique Jesu matrem decebat summus pudor, summaque modestia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine nesciunt, putant humilitatem nihil aliud declarare, quam insignem modestiam; cum interdum referatur ad locum aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum sic referatur ad animum, ut vitium sonet. Lx. Etiamne in sacris litteris? Hr. Maxime. En tibi locum apud Paulum ad Coloss. cap. 2. „Nemo vos seducat volens in humilitate et religione Angelorum“. Nec hic est *ἐν ταπεινώσει*, quae vox est in cantico Virginis, sed *ἐν ταπεινοφροσύνῃ*. Locus habet nonnihil obscuritatis, fateor, sed mihi videtur germanus sensus, quem accuratius docti adferunt, Ne sitis tam humili tamque abjecto animo, ut, cum semel dedicaveritis vos ipsos Christo salutis unico auctori, patiamini vobis persuaderi, ab Angelis sperandam esse salutem, quos quidam sibi fingunt apparuisse. Sitis excelso animo, ut, etiamsi vere angelus quispiam e coelo veniens praedicet vobis aliud evangelium quam quod Christus tradidit, sit vobis execrabilis, velut angelus impius et Christi adversarius. Multo minus convenit vos esse tam demissis animis, ut istorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci a Christo. Ab uno Christo sperare salutem, religio est; ab angelis aut divis idem expectare, superstitio est. Paulus igitur vult, humilis abjectique animi esse, ab illo sublimi Christo ad commenticias angelorum apparitiones desiscere: dimissi ingenii est, quorumlibet suasu circumagi. Vides heic *ταπεινοφροσύνην* in vitium usurpatam esse. Lx. Quidni videam? Rr. Rursus in eodem capite: „Secundum praecepta et doctrinas ho-

minum, quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate.“ Hic iterum ταπεινοφροσύνη vitium sonat. L. E. Palam est. H. Atqui 1. Pet. 5. usurpatur pro virtute quae contraria est superbiae, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε· pro quo nos legimus, humilitatem insinuat. Rursum ad Phil. 2. τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. id est: *Per animi modestiam unusquisque alium se praestantiorē existimet.* L. E. Docuisti ταπεινοφροσύνην usurpari in utramque partem, cum apud Latinos modestia non usurpetur nisi in laudem. Verum potesne docere ταπείνωσιν accipi pro modestia? H. Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam et animo tribuere submissionem aut demissionem pro modestia, nihil vetat. Caeterum, an in divinis literis ita positum reperitur, nescio. L. E. Vide num apud divum Jacobum ita sit usurpatum: „Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua.“ H. Ista quidem loco est ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνῃ. Quod si contendas hoc humilitatem accipi pro modestia, consequens est, ut exaltationem accipiamus pro superbia: ac protinus gemina existet absurditas. Nam ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur. L. E. Quid igitur sibi vult Apostolus? H. Commendat aequalitatem inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem; dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunae splendorem. Hic dives se demittit ad sortem pauperum, et pauper erigitur ad aequalitatem divitum. Uterque habet quod gloriatur: alter gaudet suis opibus sublevari pauperum inopiam; alter glorificat Christum, qui eam mentem inspirarit divitibus. L. E. Sed interim dives ille modestiae laudem habet. H. Fortasse; sed non ideo protinus ταπείνωσις significat modestiam. Sunt enim qui venantes laudem ab hominibus, multa pauperibus erogant. Quin potius uterque modestus est, si modo adsit sincera pietas: dives, dum non gravatur ob Christum aequari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christa gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, ταπείνωσιν in divinis libris frequentissime usurpari pro demissione sive dejectione, quae fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paulus Phil. 3. „Reformabit corpus humilitatis nostrae, ταπείνωσός.“ Item Psal. 9: Vide humilitatem de inimicis meis, ταπείνωσιν. Rursum 118: Haec me consolata est in humilitate mea, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura, quae longum sit heic referre. Quemadmodum igitur μεταφορικῶς ταπεινός dici posset ὁ ταπεινόφρων, qui modesto sit animo, minimeque elato; ita nihil prodigii fuerit, si quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην. Nos de scripturae usu loquimur. Caeterum qui continent in cantico Mariae ταπείνωσιν sonare modestiam animi, quin eadem opera sic interpretantur quod legimus Genes. 29? Vidit

Dominus humilitatem meam, ταπεινωσιν. Lia non jaetat suam modestiam, sed, quod ob deformitatem minus esset cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modum Deuter. 26: Et respexit humilitatem, et laborem, atque angustiam. An non heic ταπεινωσιν appellat afflictionem? L.E. Unde igitur istis in mentem incidit, ut humilitatem in Cantico interpretentur animi modestiam? H.I. Nihil aliud video causae, nisi quod multi theologi neglexerint et linguarum peritiam, et Latini sermonis studium, una cum priscis ecclesiae doctoribus, qui sine hisce praesidiis ad plenum intelligi non queant: praeterea quod difficillimum sit revellere, si quid penitus insederit animo. Porro videas quosdam tantum scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere scripturam, quam ad scripturae regulam opiniones humanas corrigere. L.E. At istuc absurdus est, quam quod narrant de regula Lesbia. H.I. Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex occasione dictae humilitatis meminit de superbia. At Theophylactus scriptor Graecus, qui sua fere ex probatissimis Graeciae scriptoribus hausit, negat heic ταπεινωσιν accipi posse pro virtute. L.E. Ad istud probandum quid opus est auctoritate, cum ipse sensus communis respuat eam interpretationem? H.I. Recte dixisti. Nam cum modestia sit quodam modo colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodestia est, si quis eam de se praedicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam et incomparabilem; (Christum semper excipio;) sed hoc ipso ad modestiam laudabilior est, quod eam ipsa non laudat, sed agnoscens suae conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiae divinae. Maria, inquit, per modestiam meruit fieri mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum esse: verum quae tandem modestiae species est, puellam hoc de se praedicare? L.E. Quin et ipse cantici tenor declarat, illam de sua indignitate loqui; eoque sic orditur: Magnificat anima mea Dominum. At qui dicit, merui fieri mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ecce, significat rem subitam et inexpectatam. Non exspectat autem summum honorem, qui se nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, si contingat quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, se hoc nomine felicem appellandum, quod a Maecenate in amicorum numerum adoptatus esset. H.I. Quam ob rem? L.E. Quia iudicio fuit ascitus, non gratuito favore. Maecenas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. H.I. Eodem pertinet, quod sequitur: „Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus:“ Non dixit, fecit mihi magna, quia me dignam judicavit, sed, quia potens est, et facit quaecunque vult, et ex indignis facit suo favore dignos; et ideo sanctum nomen ejus; sanctum dixit gloriosum. Quantum autem nostris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini

nominis gloriæ. Nam juxta Paulum illius potentia per nostram imbecillitatem perficitur. Mox in eo versu: „Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles,“ non est *ταπεινόφρονες*, sed *ταπεινός*, hoc est, contemptos juxta mundum; ut opponatur potentibus. Hunc versiculum juxta Propheticae eloquutionis morem declarat sequens, „Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.“ Quos modo dixerat humiles, heic appellat esurientes, hoc est, tenues; quos modo potentes, heic divites vocat. Proximo versu fit mentio misericordiae sese per omnes orbis nationes profundentis. In extremo versu praedicat fidem Dei in promissis: Sicut locutus est, etc. Toto cantico praedicatur gloria, hoc est, potentia, bonitas, et veritas Dei: nulla est meritorum mentio. L.E. Sed ut potentiam ac divitias comitatur superbia, ita paupertas docet modestiam. H. Non equidem inficior, istuc interdum accidere; sed videas plerumque pauperes arrogantissimos: si negas, objiciam Merdardos multos. Verum demus esse quod non est perpetuum; non jam agitur qualis fuerit sacratissima Jesu mater, sed qualia de se praedicarit in hoc cantico. L.E. Demiror istorum perviciam, qui toties moniti, frequenter etiam irrisi, non resipiscant. H. Quoties moniti sunt, declamationem esse ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi solitam? et tamen istis declamatio nihil aliud est, quam sacra concio. Quoties inclamatum est illis, coelibem esse quisquis uxorem non habeat, etiamsi sexcentas alat concubinas? et tamen coelibatus istis nihil aliud est, quam continentia et castitas. Idem usu venit de humilitate, aliisque similibus quamplurimis. L.E. Unde stupor tam pertinax? H. De Merdardis respondeo: Non dederunt a puero operam litteris; nec est illis praeceptorum aut librorum copia et si quid istiusmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacrosanctam illam vestem existimant abunde sufficere et ad pietatis et ad eruditionis opinionem. Postremo putant nonnullam esse religionis partem, si cum suo Francisco ne Latine quidem loqui sciant. L.E. Profecto plurimos novi, qui ista ex parte belle referant instituti sui principem, qui caperonem dixit pro galero, opinor et vestimentibus pro vestibus. At Franciscus constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit Benedictus et Dominicus. Nunc isti cum suis vestimentibus non abhorrent a galero Cardinalicio. H. Quid ais? imo ne a corona quidem triplici, et humiles illi pauperis Francisci filii porrigunt calceos suos summis orbis monarchis osculandos. L.E. Jam si fuisset facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? H. Nihil, si vilem intelligas, qui parvo aestimatur apud homines, aut qui sibi videtur contemptibilis. Sed quid opus excusare quod dictum non est? L.E. Non puduit Merdardum ad istum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentissima monarcharum synodo, coram tot eruditissimis viris, quorum plerique Erasmicas lucubrationes evolverant? H.

Puduit? ais? Imo sibi visus est scurra rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longe tribus illis religiosius: Nihil omnino pudere. L.E. Istius profecto plerique sunt observantissimi. Hl. Nec erat simplex mendacium. Primum Mariae canticum, ut est a Luca scriptum, manet intactum. Qui vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox humilitatis immutata non est; nec ulla usquam vilitatis mentio. Postremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod scripsit Lucas, sed explicat. L.E. Video triplex mendacium effronte scurra dignum. Hl. Mane: nondum audisti, quod est omnium impudentissimum. L.E. Etiamne amplius? Hl. Vociferabatur, doctorem illum asinum fuisse principem, auctorem et antesignanum universi tumultus, quo nunc concutitur orbis Christianus. L.E. Quid ais? Hl. Huic imputandum quod tot sectis discinditur ecclesia, quod sacerdotes spoliuntur decimis, quod contemnuntur episcopi, quod sacrosanctae pontificis majestati passim oppeditur, quod agricolae vetus gigantum exemplum instaurarunt. L.E. Ista publicitus? Hl. Magnis clamoribus. L.E. Atqui longe secus existimant, qui Erasmi libros attentius introspiciunt. Horum plurimi fatentur se ex illius lucubrationibus hausisse verae pietatis semina. Totum hoc incendium per monachos ortum, per eosdem huc usque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quam si oleum, quod ajunt, addant camino. Hl. Vides *ὡς κἀνιστον θηρίον ἔστιν ἡ γαστήρ*. L.E. Rem acu tetigisti. Illi nimirum expetit, in populo Christiano superstitionis esse quam plurimum, pietatis quam minimum. Sed quid concio? ferebatne Cumanum asinum tam insolenter rudentem e suggesto? Hl. Quidam mirabantur quid accidisset homini. Qui stomachi erant impatientioris, surgebant, atque e templo abibant, submurmurantes, Venimus huc audituri laudes divae Virginis, et hic temulentus nobis evomit meras sycophantias. In his erant etiam non paucae mulieres. L.E. Atqui solet hoc genus mire deditum esse isti sodalitia. Hl. Vera praedicas; sed coeperunt et foeminae sapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam subsibilare. L.E. Non curat asinus sibila; oportuit talem rabulam putribus ovis aut ruderibus e suggesto deturbare. Hl. Non deerant qui hoc illo dignum existimarent; sed cohibebat illos loci reverentia. L.E. Sed loci religio non debet his opitulari qui locum scelere profanarunt: veluti qui in templi septis occidunt hominem, non aequum est ut illic habeant asylum: itidem qui in sacris concionibus et loci religione et populi patientia stolidè abutitur, huic non oportet esse praesidium quod ipse sua temeritate profanavit. Laudatus est a priscis ille, qui eum non habuit pro Consule cui ipse non esset Senator: nec par est, ut populus eum habeat pro Ecclesiasta cui ipse non est concio. Hl. Metuunt fulmen episcoporum: „Si quis instigante diabolo, etc.“ nosti legem. L.E. Sed prius in tales rabulas episcopi,

debebant vibrare fulmen. **Hi.** Metuunt et illi. **L.E.** Quos? **Hi.** Illos ipsos rabulas. **L.E.** Quam ob rem? **Hi.** Ob hoc ipsum, quod rabulae sunt. **L.E.** Apostoli non metuebant regum et praesidium minas; et isti metuunt unum mendicum? **Hi.** Sed ob istuc ipsum magis formidandi, quod mendici sunt: quod eripiat non habent, quo laedant habent. Abi tu sodes ad vesparum aut crabronum nidum aliquem, et unamquamlibet ex illis digito continge; ea res si tibi bene successerit, redito ad me, et episcopos ignavos appellato qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentissimi Christianae ditionis monarchae reverentur, fortassis et metuunt? **L.E.** Nec mirum: est enim Christi vicarius. **Hi.** At Alexander sextus, vir nec stultus nec indoctus, fertur ita loqui solitus, se malle e summis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium. **L.E.** Omitte pontifices. Cum istius sceleris rumor ad aures principum, qui tum Augustae erant, dimanasset, non est sumptum de homine supplicium? **Hi.** Indigne tulerunt omnes, sed praecipue Rex Ferdinandus, et hujus soror Maria, foeminarum hujus seculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthasar Episcopus Constantiensis: objurgatus est graviter ecclesiastes, sed a nullo acrius quam a Joanne Fabro, Episcopo Viennensi. **L.E.** Quid objurgatio? asinus non sentit nisi fustem. **Hi.** Praesertim si in ventrem ingeras. Sed quid illi stolido fecissent principes, longe gravioribus curis occupati? **L.E.** Certe submovissent a concionandi munere, et suam illi benignitatem subtraxissent. **Hi.** At artifex ille pus suum in ipsam concilii dissolutionem distulerat, cum jam alioqui foret abeundum. **L.E.** Isto quidem pacto dicuntur abire cacodaemones, ingenti foetore relicto. **Hi.** Itaque dimissus est a rege Ferdinando, sed bene pastus. Nam objurgatio ne tantillum quidem detraxit hominis obesitati. **L.E.** Franciscus dicitur concionatus sororibus avibus; iste dignus videtur qui concionetur fratribus asinis ac suibus. Sed quo se contulit? **Hi.** Quo, nisi ad suos gregales? a quibus exceptus est ovatione ob rem strenue feliciterque gestam; et inter pocula pro, Io triumpho; cantatum est, Te Deum laudamus. **L.E.** Dignissimus est iste Merdardus, qui funem in collo gestet potius quam in lumbis. Sed quid imprecemur isti stolido gregi, qui tales fovet pecudes? **Hi.** Vix invenias quod illis impreceris malum gravius quam ipsi accersunt sibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt sese et in bonorum omnium conjiciunt odium efficacius quam quisquam possit hostis. Sed non est Christianae mentis cuiquam imprecari male; illud potius optandum, ut clementissimus rerum formator et reformator (qui ex Nabuchodonosor homine fecit bovem, et rursus ex bove fecit hominem, quique asinae Balaami dedit hominis linguam) omnes Merdardi similes vertat in melius, detque illis et mentem et linguam viris Evangelicis dignam.

PHILODOXUS.

PHILODOXUS, SYMBOLUS.

PH. Felix auspiciū interpretor occursum tuum, Symbule. SY. Utinam sit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam esse felix! PH. Quid auspicatius, quam si quis deus occurrat homini? SY. Equidem nihil istoc existimarem auspicatius, etiamsi sexcentae volitent noctuae. Sed quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule. SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam feci pili. PH. Si non fallit proverbium, deum esse quisquis iuvat mortalem, tu mihi deus esse potes. SY. De fide proverbii viderint alii; ego certe perquam lubens amico profuero, si queam. PH. Non est quod metuas, Symbule; haud peto mutuum: sacra res est consilium; eo tantum me iuva. SY. Atqui istuc ipsum est petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeare debet, quemadmodum et caetera omnia. Sed quid est rei, in quo meum desideras consilium? PH. Piget obscuritatis; cuperem esse celebris; commonstra viam. SY. En tibi compendiarium: Imitare Herostratum, qui incendit templum Dianae, aut huic simillimum Zolium, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile designa, et *ἀοίδιμος* eris cum Cercopibus ac Neronibus. PH. Famam ex scelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honesti. SY. Talem igitur te praesta, qualis optas praedicari. PH. At multis egregia virtute praeditis non contigit nominis celebritas. SY. Istuc an verum sit, nescio: attamen si id eveniat, quod ais, ipsa virtus abunde magnum sui praemium est. PH. Vera praedicas, planeque philosophice. Veruntamen, ut sunt res humanae, mihi videtur gloria praecipuum quoddam ornamentum esse virtutis; quae non aliter gaudet agnosci, quam sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut et prosit quam plurimis, et quam plurimos ad sui pelli-
ciat aemulationem. Postremo non video quam possessionem speciosiore parentes liberis suis relinquere possint, quam honesti nominis immortalem memoriam. SY. Ut video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone litteris omnium celebratos, Aristidem, Phocionem, Socratem, Epaminondam, Scipionem Africanum, Catones, Seniore et Uticensem, M. Brutum, et horum similes, qui belli domique de republica quam optime mereri studuerunt. Hic est enim feracissimus gloriae campus. PH. Verum inter istos celebres, Aristides ostracismo iussus est solum vertere; Phocion et Socrates biberunt cicutam; Epaminondas capitis est postulatus, quemadmodum et Scipio: Cato senior quadragies reus caussam dixit; Uticensis sibi mortem conscivit, itidem Brutus. Ego gloriam optarem nulla invidia contaminatam. SY. At istuc ne Herculi quidem filio concessit Jupiter. Nam post tot monstra virtute domita cum excetra fuit extremum certamen, id-

que multo omnium pertinacissimum. PH. Ego Herculi suos gloriosos labores nunquam inuidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honestum nomen nulla invidia contaminatum. SY. Vis, ut video, suaviter vivere; eo metuis invidiam: nec id injuria, κακιστον γὰρ ἐστὶ ἰνιδία. PH. Sic est. SY. Ergo λάθε βιώσας. PH. At istuc est mortuum esse, non vivere. SY. Intelligo quid affectes. In sole, clarissimo versari gaudes absque umbrā. PH. Istuc quidem fieri non potest. SY. At nihilo magis fieri potest, ut gloriam consequaris nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro sequitur gloria, gloriam comitatur invidia. PH. Atqui posse gloriam absque invidia contingere, docet nos senex ille comicus; ita ut facillime sine invidia laudem invenias, et amicos pares. SY. Si ista laude contentus es, quam tulit Pamphilus adolescens obsequiis et morum commoditate, poteris eodem e loco petere rationes assequendi quod expetis, unde decerpisti sententiam. In omni re memento: Ne quid nimis; sed tamen mediocriter omnia: esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne sis prae fractus, tuaeque sententiae nimium tenax, sed aliorum studiis temet accommoda: nulli laedas os, sed comem te praebeas omnibus. PH. Adolescentiae favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per universum orbem resonet, quodque cum aetate semper fiat illustrius, atque a funere tandem clarius elucescat. SY. Equidem laudo generosam istam indolem tuam, Philodoxe. Caeterum si cupis gloriam virtute partam, praecipua virtus est, negligere gloriam: et summa laus est, non ambire laudem, quae magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, ne, quo impensius ista ambis, hoc frustrere magis. PH. Non sum Stoicus ἀπαθής: tangor humanis affectibus. SY. Si te profiteris hominem, nec ea recusas quae sunt humanae sortis, cur ea venaris, quae nec deo contingunt? Nosti enim Theocriticum illud non minus vere quam scite dictum, Jovem nec pluvium nec serenum placere omnibus. PH. Non est fortassis ignis absque fumo; sunt tamen ἀκαπνα. Si non potest obtineri, quin aliqua livoris nubecula obscuretur hominis gloria, arbitror tamen esse rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiae sit admixtum. SY. Eas igitur tibi vis commonstrari? PH. Percupio. SY. Modice virtutem exsere, et minus gravaberis invidia. PH. At gloria nisi sit insignis, non est gloria. SY. Ecce tibi certissimam viam. Designa praeclarum aliquod facinus, et morere, et citra invidiam celebraberis cum Codris, Menoeceis, Iphigeniis, Curtiis ac Deciis:

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

PH. Equidem, ut ingenue quod res est fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honesti nominis haereditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. SY. Age, non te suspendam amplius. Certissima ad illustre nomen

est via, bene mereri, cum privatim de singulis, tum publicitus de universis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas sic temperanda est, ne cogaris ab aliis rapere quod aliis suppedites. Nam ex huiusmodi largitionibus plus odii nascitur apud probos quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari, infamia verius est quam gloria. Ad haec benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quae constat officiis, fundum non habet: imo quo largius hinc hauritur, hoc scatet uberius. At hic multae res sunt, quae et invidiam mitigant, et famae celebritatem illustrant, quas nemo sibi praestare valet, sed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior est pulchro veniens e corpore virtus.

At formam corporis sibi nemo largitur. Adfert secum dignitatis plurimum generis claritudo. At haec quoque fortunae munus est. Idem sentiendum de divitiis, quae recte partae ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quisquam sibi praestat. Hujus generis sunt et ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos et comitas non ascita, sed ingenita. Postremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cpius effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. An non frequenter conspiciamus eadem geri dicere a diversis, et magnam inire gratiam qui pejus gessit dixitve, cum is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium? Hoc prisci quidam ad genios referebant. Dicebant enim ea re quemque fortunatum esse ad quam natus esset; contra parum succedere, quod quis invita Minerva iratoque genio tentaret. Ph. Heic igitur nullus est consilio locus? Sy. Vix ullus: attamen qui sagaces sunt, deprehendunt in pueris aut adolescentibus notas quasdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quae studia, quodve vitae genus, quasve actiones sint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi sensus, quo a quibusdam abhorremus nulla evidente causa, ad quaedam item miro impetu rapimur. Hinc est quod alius feliciter tractat rem militarem, alius dexter est in negotiis politicis, alium dicas ad studia natum. Quamquam et in his mira varietas; nimirum tanta, quanta est functionum diversitas. Alium natura genuit imperio, allum voluit esse fortem militem: cui plurimum indulsit, ei concessit, ut, juxta Homerum, pariter et bonus sit lancearius, et egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in consilio, alius in agendis causis excellit, alius obeundis legationibus et gaudet et feliciter rem gerit. De studiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui sic rapiantur ad institutum monasticum, nec ad quodvis, sed vel ad hoc, vel illud, ut vitam sibi putent acerbam, nisi, quod optant, assequantur. Sunt e diverso qui mirum in modum abhorreant, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certa ratione, sed arcano quodam naturae sensu. Ph. Ista quidem in compluribus ita,

ut narras, et comperi nonnunquam, et frequenter admiratus sum. **Sr.** In his igitur bonis, quae nobis gratuito largitur naturae benignitas, multo minus orietur invidiae, si fastus absit et ostentatio. Amabilior enim est forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia, in his qui se his bonis praecellere quasi nesciunt. Comitas autem et modestia nihil imminuunt haec commoda, sed ut gratiam addunt, ita depellant invidiam. Haec autem comitas et morum suavitas oportet in omnibus vitae actionibus sit perpetua, nisi prorsus repugnat Minerva. Nam frustra, ut opinor, tentaret Xenocrates, quod successit Socrati ac Diogeni: frustra moliretur Cato Censorius, quod Laelium fecit gratiosum. Attamen Demea ille Terentianus subito mutatus, satis declaravit quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti studiis et affectibus omnium obsecundare. Verum quoties a recto receditur, jam et a vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Caeterum ea demum gloria perpetua est, quae honesti radicibus nititur, a iudicio rationis perfecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui simul atque relanguerint, odisse coepimus quod ante vehementer arrisit; ac proinde plausus vertitur in sibilum, laus in vituperium. Caeterum ut ingenium prorsus inverti non potest, ita potest aliqua ex parte corrigi. **Ph.** Exspecto quid dicas. **Sr.** Qui natura blandior est, is cavere potest, ne, dum apud omnes gratosus esse studet, deflectat ab honesto, neve dum sese quibuslibet accommodat, Polypum imitatus, sibi parum constet. **Ph.** Tales novi permultos lubricae fidei et erubescendae vanitatis. **Sr.** Rursus qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet, ut sic affectent comitatem, ne quod agunt, videatur simulatum; aut subinde ad naturam suam recurrant; pro laude geminum dedecus sibi comparaturi, et quod interdum rigidius agant, et quod sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsum levius ferantur, quod nusquam sunt sui dissimiles. Fucus autem simulatque suboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro quod simulatum est, perpetuo latere non potest; aliquanto erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, semel evanescit omnis ille magnificus gloriae fumus, atque etiam in fabulam vertitur. **Ph.** Illud igitur, ut video, mones, a natura minimum, ab honesto minime recedendum esse. **Sr.** Tenes. Ad haec, scis, quidquid subito inclarescit, obnoxium esse invidiae. Inde vox odiosa νεοπλούτου apud Graecos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utrosque terrae filiorum, et e coelo delapsorum. Caeterum fama quae paulatim nascitur, et augecit, quemadmodum minimum habet invidiae, ita maxime durabilis est; ut indicat hoc ille poetarum acutissimus Horatius: „Crescit occulto, velut arbor, aevo Fama Marcelli.“ Proinde, si veram, si perpetuam, si liori quam minimum expositam gloriam expetis, ausculta Socrati, qui dixit, quibusdam usu venire, ut dum

nimum properant initio, serius perveniant ad finem. PH. Sed hominum vita brevis est. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quae sua sponte consequitur. Non enim id consulis, opinor, quibus rationibus longaevus fieri possis. Nam istuc Parcarum munus est, quae fila ducunt et amputant, cum ipsis est visum. PH. Utinam istuc quoque possis! SY. Nunquam, o Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore pensant. Quibusdam, sed paucissimis, tam indulgenter favent, ut vivi, sibi quodammodo superstites, posteritate sua fruantur. Sed rari sunt quos aequus amavit Jupiter. Hoc fortassis aliqui diis geniti potuere; verum ista felicitas non cadit in hanc consultationem. PH. Saepe mecum admirari soleo seu fortunae seu naturae invidentiam, quae nihil omnino commodi largitur mortalibus quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur superest, amice, nisi ut homines nati, sortem humanam aequo feramus animo? Jam et illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, si penitus cures habere perspecta nationum, ordinum, et singulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui bestiis cicurandis alendisque dant operam, siquidem horum praecipuum est studium, animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur vel deliniatur. Non jam loquor tantum de discrimine quod est inter avem et quadrupedem, inter serpentem et piscem, aut quod est inter aquilam et vulturem, inter elephantum et equum, inter delphinum et phocam, inter viperam et aspidem; sed de innumera varietate, quae est in singulis animantium generibus. PH. Exspecto quo sis evasurus. SY. Omnes canes sub una specie continentur: sed haec species quam in innumeras formas distrahitur? ut dicas illos genere distinguere, non specie. Jam prorsus in eadem specie quam varii sunt canum mores et ingenia? PH. Immensa varietas. SY. Quod de canibus dictum est, de singulis animantium generibus dictum puta: sed in nullo magis elucet discrimen, quam in equis. PH. Vera praedicas. Sed quorsum haec? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in singulis animantibus varietatis est, hoc omne puta esse in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, asinos, leones, oves, vipers, simios, dracones, aquilas, vultures, hirundines, hircines; et quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem est animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de se praebeat utilitatem, aut certe non laedat. PH. Nondum perspicio quid agas. SY. Est nonnihil discriminis inter Hispanum, Italum, Germanum, Gallum et Anglum. PH. Est plane. SY. Adhaec est singulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. PH. Fateor. SY. Hanc varietatem si sagaciter habueris animadversam, et singulorum moribus te accommodes, perfacile consequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos inimicos.

PH. Si Polypum me fieri jubes, ubi rectum et honestum? SY. Est in rebus communibus aliquod obsequium, quod nullo pacto vitiat honestum; quod genus, apud Italos osculo salutant viri viros: in Germania si facias idem, absurdum videatur; sed pro osculo dextram porrigunt: rursus in Anglia viri salutant mulieres etiam in templo obvias: idem si fiat in Italia, flagitium habeatur: item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis est; in Gallia contumeliae est. In his et aliis hujusmodi citra recti jacturam licet omnibus obsecundare. PH. At perdifficile sit omnium gentium mores ac singulorum hominum ingenia nosse. SY. Verum, o Philodoxe, si gloriam insignem quaeris, eamque virtute partam, necesse est ut virtutem quoque praestes non vulgaremp. Scis autem virtutem circa difficilia versari, quemadmodum ante Peripateticum illum docuit Hesiodus: proinde si mel cupis, apes feras oportet. PH. Scio, et memini: sed mitigandae invidiae rationem quaerimus. SY. Proinde operam, ut in bello dux esse malis quam miles; et in eo bello, quod gerendum cum invisibilibus hostibus potius, quam cum civibus aut sociis. In republica ea potissimum munia capesse, quae popularia sunt et gratiosa. Velut defendere popularius est, quam accusare; honorare, quam punire. Quod si qua incidunt, sicut incidere necesse est, natura molesta, tamen ea quoque, si vitari non possunt, commoditate sunt lenienda. PH. Quo pacto? SY. Sedes iudex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda est; sed ea rem aequitate geras, ut, si fieri possit, etiam victus gratias agat. PH. Qui sic? SY. Puta. Intenditur actio furti aut sacrilegii: muta si potes, actionis formulam, et fac ut sit actio rei vindicandae. Hic protinus ita reum sublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem sic moderare, ut citra actoris dispendium reo videaris aequus. Postremo damnati poenam nonnihil mitiga. Absit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut morositas; quae res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus est amicus: sed si nulla spes emendationis, silere praestat. Si res gravior est, et spes est profectus, magni refert qualis sit admonitio. Nam saepe numero fit, ut qui sinistre aut intempestive admonet, et morbum exasperet et ex amico reddat inimicum. Haec dexteritas magis etiam habet locum, si agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut sit resistendum. Quod si sit comiter ac dextre, paulo post qui obstitere plus ferunt gratiae quam qui obsecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium est; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiae nascitur ex intemperantia linguae. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum aut jocus intempestivus fuit exitio! Laudabis igitur, sed dignos; idque parce: sed vituperabis parcus.

si tamen omnino quispiam vituperandus est: proinde vitanda loquacitas. Difficillimum enim sit, simul et multa opportune dicere. PH. Assentior istis omnibus. Sed mihi videtur praecipua ad parandam nominis celebritatem via, scribere libros. SY. Vera praedicas, nisi quod obstat scribentium turba. AC, si ista placet ratio, cura ut exacte scribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune; ad haec minime invidiosum: in id, quidquid insigne complurium annorum lectione contractum est, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. PH. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris satis, si unum illud adjeceris, quibus rebus effici possit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui vix sub obitum inclarescunt, nonnullos a rogo, quod ajunt, demum innotescere. SY. Hec quod consulam, nihil habeo melius, quam quod tibicen suasit tibicini. Fac ut his te ipsum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam; in horum amicitiam temet insinua, quorum honorifica de te praedicatio facile populare studium tibi conciliabit. PH. At si quando exoriat invidia, quid ostendis remedii? SY. Fac quod solent hi qui picem coquunt; si flamma effulserit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac stridet incendium, ni id facias constanter ac saepius. PH. Quid istuc aenigmatis est? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules resectis Hydrae Lernaee capitibus; igni Graeco devicit exitiabile monstrum. PH. Sed quem vocas ignem Graecum? SY. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui lacessitus injuria malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. PH. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? SY. Quid vetat? quando Christus in allegoriis nunc sol est, nunc ignis, nunc lapis. Dixi sedulo; si quid melius eris nactus, sequitor, meumque repudiato consilium.

OPULENTIA SORDIDA.

JACOBUS, GILBERTUS.

JA. Unde nobis tam exsuccus, quasi cum cicadis interea rore sis pastus? mihi nihil aliud quam syphar hominis esse videris. GI. Apud inferos umbrae malva et porro saturantur: at ego decem vixi menses, ubi ne id quidem contigit. JA. Ubinam? te quaeso; num abreptus in navem galeatam? GI. Nequaquam sed Synodii. JA. In urbe tam opulenta bulimia periclitatus es? GI. Maxime. JA. Quid in causa? An deerat pecunia? GI. Nec pecunia, nec amici. JA. Quid igitur erat mali? GI. Mihi res erat cum hospite Antronio. JA. Cum illo opulento? GI. Sed sordidissimo. JA. Monstri simile narras. GI. Minime; sed sic fiunt divites qui e summa emergunt inopia. JA. Quid ita libuit tot menses apud talem hospitem commorari? GI. Erat quod alligaret: et sic tunc erat animus. JA. Sed dic, obsecro, quo tandem vivit ille apparatu? GI. Dicam, quando

quidem actorum laborum solet esse jucunda commemoratio. JA. Mihi certe futura est. GI. Illud *ὀδυρόδεν* accessit incommodi, cum illic agerem; totos tres menses spirabat Boreas, nisi quod illic nescio quo pacto nunquam perseverat ultra diem octavum. JA. Quomodo igitur spirabat totos tres menses? GI. Sub eum diem velut ex constituto mutabat stationem, sed post horas octo migrabat in locum priorem. JA. Ibi tenui corpusculo opus erat foco luculento. GI. Satis erat ignis, si suppetisset lignorum copia. Verum ne quid heic faceret impendii noster Antronius, ex rusculis insularibus evelebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene siccis struebatur ignis non absque fumo, sed sine flamma: non qui calefaceret; sed qui praestaret, ne vere dici posset ibi nullum esse ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem; adeo temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius aestivare. JA. Qui sic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimum, ut nec interdiu quietum esse, nec noctu somnum capere liceret. JA. Divitias miseras! GI. Praesertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas esse foeminas. GI. Latitant, nec inter viros versantur. Ita fit ut illic et foeminae nihil aliud sint quam foeminae, et viris desint ea ministeria quae solent ab eo sexu suppeditari. JA. Sed Antronium interim pigebat tractationis? GI. Illi in hujusmodi serdibus educato praeter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat quam domi; nulla in re non negotiabatur. Scis autem eam urbem esse prae caeteris Mercurialem. Pictor ille nobilis deplorandum existmavit, si dies abiisset sine linea; Antronius longe magis deplorabat, si dies praeteriisset absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quaerebat Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in aedibus cisternam ex ejus civitatis more; illic hauriebat aliquot aquae situlas, et infundebat in vasa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortasse vinum erat aequo vehementius. GI. Imo plus erat quam vappa. Nunquam enim emebat vinum nisi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid periret, subinde faeces annorum decem miscebat, volvens ac revolvens omnia, quo mustum videretur: neque enim ille passus fuisset ullam faecis micam perire. JA. At si qua fides medicis, tale vinum gignit vesicae calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funestam domum. JA. Non? GI. Etiam a mortuis colligebat vectigal. Nec aspernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. Lucrum vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronius? GI. Idem ferme nectar. JA. Non sensit malum? GI. Durus erat, qui vel foenum esse posset, et talibus, ut dixi, deliciis fuerat a teneris educatus. Hoc lucro nihil existimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si suppetes uxorem, filios, filiam, ge-

nerum, operas, et famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam quo vinum erat dilutius, hoc et parcius bibebatur, et serius exhauriebatur. Hic mihi subducito, in singulos dies addita aquae situla quam non poenitendam summam conficiat in annum. JA. O sordes! GI. Atqui non minus compendii redibat ex pane. JA. Quo pacto? GI. Emebat triticum vitiatum, quod alius noluisset emere. Hic praesens statim lucrum, quia minoris emebat. Caeterum vitio medicabatur arte. JA. Qua tandem? GI. Est argillae genus frumento non dissimile, quo videmus et equos delectari, dum et parietes arrodunt, et ex lacunis ea argilla turbidis bibunt libentius. Ejus terrae tertiam partem adminiscebatur. JA. Est istuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus sentiebatur; an hoc quoque lucrum putas aspernandum? Adde jam aliud stratagemata. Domi panem subigebat; nec id crebrius, etiam aestate, quam bis in mense. JA. Istuc est lapides apponere, non panes. GI. Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. JA. Quidnam? GI. Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. JA. Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem operae? GI. Primum narrabo primatum ejus familiae apparatus, quo facilius divines, quomodo tractentur operae. JA. Audire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio; prandium fere differebatur in horam a meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Expectabatur Antronius paterfamilias. Coenabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu solebas esse inediae impatientior. GI. Eoque subinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi;) Heus Orthrogone, non coenatur hodie apud Synodos? Commode respondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparari, et latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excusabat horam aut aliud simile. Cum non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum: Quid futurum est? inquam: eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus consumsisset omnem tergiversationem, abiit ad famulos, jussitque adornari mensam. Tandem cum nec rediret Antronius, nec quidquam appareretur, Orthrogonus victus conciviis meis descendebat ad uxorem et socrum ac liberos, clamitans ut apparerent coenam. JA. Nunc saltem exspecto coenam. GI. Ne propera. Prodiat tandem famulus claudus, ei praefectus negotio, non admodum dissimilis Vulcano; insternit mensam linteam. Ea prima coenae spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur phialae vitreae, cum aqua sane limpida. JA. Altera coenae spes. GI. Ne propera, inquam. Rursum post atroces clamores affertur phiala illius nectaris faeculenti plena. JA. O factum bene! GI. Sed sine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. JA.

Certe jam vitae consultum est. *Gr.* Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere prooemio inauspicatissimo, ut diceret, sibi dolere stomachum. *Ja.* Quid heic mali auspicii? *Gr.* Quia tunc nihil erat quod ederetur; quid enim expectes, hospite male affecto? *Ja.* Dolebat re vera? *Gr.* Adeo, ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. *Ja.* Exspecto convivium. *Gr.* Primum ipsi apponebatur patina cum farina fabacea; quod obsonii genus illic vulgo venditur tenuibus. Ajebat se hoc uti remedio adversus omne morbi genus. *Ja.* Quot eratis convivae? *Gr.* Interdum octo aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, et filius familias natu major. *Ja.* Quid illis apponebatur? *Gr.* An non satis est frugi hominibus quod Melchisedec obtulit Abrahæ quinque regum victori? *Ja.* Nihil igitur obsonii? *Gr.* Erat nonnihil. *Ja.* Quodnam? *Gr.* Memini nos fuisse in mensa convivas numero novem; cum in patina non numerarem nisi septem foliola lactucae aceto innatantia, sed absque oleo. *Ja.* Solus igitur ille devorabat suas fabas? *Gr.* Vix semibolo emerat; nec tamen vetabat, si quis proxime assidens vellet gustare; sed incivile videbatur, languido suum eripere cibum. *Ja.* Secabantur folia, quemadmodum de cumino meminit proverbium? *Gr.* Non; sed lactucis a primoribus absumentis, reliqui panem immergebant aceto. *Ja.* Quid autem post septem folia? *Gr.* Quid, nisi caseus conviviorum clausula? *Ja.* Hiccine erat apparatus perpetuus? *Gr.* Propemodum; nisi quod interdum, si eo die Mercurium fuisset expertus propitium, erat paulo profusior. *Ja.* Quid tum? *Gr.* Jubebat emi tres uvas recentes uno aereo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. *Ja.* Quidni? *Gr.* Id eo duntaxat tempore, quo summa est uvarum ibi vilitas. *Ja.* Proin extra autumnum nihil profundeabat? *Gr.* Profundeabat. Sunt illic naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potissimum e latrinis: hi clamore certo significant quid habeant venale; ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi bagathinum appellant. Tum vero dixisses, in ea familia esse nuptias; nam igni erat opus, licet celerrime percoquantur. Atque haec quidem post caseum, loco bellariorum. *Ja.* Bella me hercule bellaria! Sed nihil unquam apponebatur carnum aut piscium? *Gr.* Tandem victus meis clamoribus coepit esse splendidior. Quoties autem videri volebat Lucullus, hi ferme erant missus. *Ja.* Istuc vero lubens audiero. *Gr.* Primo loco dabatur jusculum, quod illi, nescio quam ob causam, appellant ministram. *Ja.* Lautum opinor. *Gr.* His conditum aromatis: Admoveretur igni cacabus aqua plenus; in eam conjiuntur aliquot fragmenta casei bubalini, qui jam olim in saxum induruit; nam ad defringendum aliquid bona securi opus est. Cum ea fragmenta tepore aquae solvi coeperint, inficiunt eam ne possit mera dici aqua; hoc juscule praeparant stomachum. *Ja.* Suibus dignum.

GI. Dein apponitur paululum carniū de ventre veteris vaccae, sed elixum ante dies quindecim. JA. Foetet igitur. GI. Maxime; sed adhibetur remedium. JA. Quodnam? GI. Dicam, sed vereor ne imitatus. JA. Scilicet. GI. Miscent ovum aquae calefactae; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quam nares; nam foetor erumpit per omnia. Si dies requirit esum piscium, interdum apponuntur auratae tres, nec hae magnae, cum convivae sint septem aut octo. JA. Praeterea nihil? GI. Nihil nisi caseus ille saxeus. JA. Novum mihi narras Lucullum. Sed qui potuit tam exilis apparatus tot sufficere convivis, praesertim nullo refectionis jentaculo? GI. Imo ne sis insciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur socrus, nurus, filius natu minor, famula, et aliquot parvuli. JA. Tu quidem admirationem meam auxisti, non ademisti. GI. Istuc tibi vix possum describere, nisi prius ordinem convivii depinxi. JA. Pinge igitur. GI. Antronius obtinebat primum locum, nisi quod ego illi sedebam dexter, velut extraordinarius: e regione Antronii Orthogonus: Orthogono assidebat Verpius, Verpio Strategus natione Graecus: Antronio sinister assidebat filius natu major. Si quis accessisset conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel discriminis, nisi quod in procerum discis natabant fragmenta bubalini casei. Caeterum ex phialis vini aquaeque ferme quatuor vallum quoddam fiebat, ut nemo posset attingere quod erat appositum, praeter tres, ante quos stabat patina, nisi quis sustinisset esse impudentissimus, et transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tolleretur, ut aliquid superesset familiae. JA. Quid igitur edebant reliqui? GI. Suo more deliciabantur. JA. Qui? GI. Panem illum argillaceum macerabant vino faecis vetustissimae. JA. Tale convivium oportuit esse perbreve. GI. Frequenter hora prolixius. JA. Qui potuit? GI. Sublatis, ut dixi, mox, quae non carebant periculo, ponebatur caseus, unde nullum erat periculum ne quisquam ullo cultello escario quidquam abraderet. Manebat illa praeclara faex, et suus cujusque panis. Atque inter haec bellaria tuto miscbantur fabulae. Interim prandebat foeminarum senatus. JA. Quid interim operae? GI. Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandebant ac coenabant. Sed hi cibo capiēdo vix semihoram impendebant toto die. JA. Verum apparatus cujusmodi? GI. Istuc tuum est divinare. JA. At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, sesquihora in prandium, duae horae in coenam: ac nisi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piscibus, deserunt patronum et fugiunt in bellum. GI. Suus cuique genti mos est. Itali minimum impendunt gulae; pecuniam malunt quam voluptatem; et sobrii sunt natura quoque, non solum instituto. JA. Nunc profecto non miror te nobis redisse tam exitum; sed omnino vivum redisse demiror, praesertim cum antea ca-

pis, perdicihus, turturibus et phasianis assuevisses. G. Plane perieram, nisi repertum fuisset remedium. J. Male res agitur, ubi tot remediis est opus. G. Effeceram ut mihi languescenti in singula convivia daretur quarta pars pulli elixi. J. Nunc incipies vivere. G. Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum impenderetur, cujusmodi sex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec emto dabant cibum, ne quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum abibebant mulieres, subinde nova infusa aqua. Itaque poples ad me veniebat pumice siccior et quovis putri ligno insipidior. Jus nihil erat nisi mera aqua. J. Et tamen audio illic avium genus et copiosissimum esse et elegans et vile. G. Est prorsus; sed illis carior est pecunia. J. Satis dedisti poenarum, etiamsi Romanum pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum divi Petri. G. Sed audi reliquum fabulae. Scis esse in quaque hebdomada quinque dies, quibus vescimur carnibus. J. Nimium. G. Duos itaque pullos dumtaxat emebant. Die Jovis se fingeant oblitae emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. J. Nae iste Antronius superat etiam Euclionem Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitae? G. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo aere in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in coenam. Sed hic quoque foeminae pro recentibus care emtis supposebant semiputria; ut mecum praeclare crederem actum, si ex tribus unum esset quod edi posset. Tandem et utrem vini purioris mea pecunia emeram: caeterum mulieres effracta sera intra paucos dies exsorberunt, non admodum irato Antronio. J. Itane nullus erat illic, quem tui miseresceret? G. Miseresceret? imo videbar illis gfito quispiam et helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque subinde me admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meaque consulerem incolumitati: et aliquot nostrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliasset aut mortem aut morbum gravissimum. Cum is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolae, fulcire corpusculum, et assiduis laboribus et inedia et jam etiam morbo fractum, subornat medicum mihi amicum et familiarem, ut persuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque sensi subornatum, nec respondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, serio isthaec loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur suades ut faciam? A coenis in totum abstine; et vino adde, ut minimum, aquae dimidium. Risi praeclarum consilium. Si me cupis extinctum, huic corpusculo et raro et exili et spiritibus subtilissimis, vel semel a coena abstinere mors esset: id toties ipsa

re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum censes, si sic pransus a coena temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quasi non praestaret puram aquam bibere, quam faeculentam. Nec dubito, quin haec te loqui jusserit Orthogonus. Subrisit medicus, ac mitigavit consilium. Non haec loquor, inquit, Gilberte doctissime, quod in totum arceam te a coenis; licebit gustare ovum, et semel bibere: sic enim ipse vivo. In coenam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquam do filio; mox hausto semicyathos vini, studeo in multam noctem. JA. Num ista haec vera praedicabat medicus? GI. Verissima. Nam ipse forte per viam ambulans redibam a sacro, et comes admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulsavi fores: apertae sunt; ascendi; offendo medicum cum filio et eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, praeterea nihil. JA. Oportuit esse exsanguis homines. GI. Imo ambo erant pulchre habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis laetis. JA. Vix credibile est. GI. At ego compertissima narro. Nec ille solus ad istum vivit modum, sed complures alii, et imaginibus clari et re lauta. Polyphagia et polyposia, crede mihi, consuetudinis res est, non naturae. Si quis paulatim assuescat, tandem eo proficiat, ut idem faciat quod Milo, qui bovem eodem die totum absumsit. JA. Deum immortalem, si tam parvo victu licet tueri valetudinem, quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis et Polonis? GI. Plurimum haud dubie, et quidem non sine gravi tum valetudinis tum ingenii detrimento. JA. Sed quid obstabat, quo minus tibi sufficeret ille victus? GI. Quia diversis assueveram; et serum jam erat mutare consuetudinem: quanquam me non tam offendeat ciborum exiguitas, quam corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recens nata: vini cyathus erat satis, nisi pro vino daretur faex vapida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. JA. Adeone sordidum esse Antronium in tantis opibus? GI. Arbitror census illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parcissime. JA. Sed juvenes illi quibus haec parabantur, num eadem utebantur parsimonia? GI. Utebantur, sed domi duntaxat; foris liguriebant, scortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur teruncium impendere, juvenes interdum una nocte sexaginta ducatos perdebant alea. JA. Sic perire solent quae sordibus corrunduntur. Verum e tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? GI. Ad vetustissimum Gallorum contubernium, sarturus quod illic dispendii factum est.

EXEQUIAE SERAPHICAE.

THEOTIMUS, PHILECOUS.

PH. Unde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Qui sic? PH. Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in laevum humerum nonnihil inflexum, sphaerulae precatoriae in manibus. TH. Si nosse cupis, amice quae ad te nihil attinent, e spectaculo venio. PH. An spectasti funambulum, aut praestigiarum artificem, aut aliud huic simile? TH. Fortasse non ita huic dissimile. PH. Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem e spectaculo. TH. Sed ejusmodi fuit spectacula genus, ut si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquanto tristior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religiosum? TH. Redeo ab exsequiis Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur et angeli? TH. Non; sed horum sodales. Caeterum, ne te diutius suspensum habeam, nosti, opinor, hic apud Pelusios Eusebium, hominem clarum et eruditum. PH. Illumne ex principe privatum, e privato exsulem, ex exsule tantum non medicum, paene addideram sycophantam? TH. Recte divinasti quem dicam. PH. Sed quid illi accidit? TH. Hodie sepultus est: a pompa funebri redeo. PH. Admodum tristem fuisse oportet, quae te nobis tam tristem remisit. TH. Vereor ut sine lacrymis queam tibi quod vidi describere. PH. At ego vereor ut sine risu possim audire. Sed narra obsecro. TH. Scis Eusebium jam pridem fuisse misera valetudine. PH. Scio ante annos aliquot evirato corpusculo. TH. In hujusmodi morbis qui lente conficiunt hominem, medici certis praesagiis solent mortis diem praedicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, quidquid medicorum ars praestare posset, id omne summa cura praestitum esse. Deum quidem potentior omnino medicorum ope; sed quod humana conjectura deprehendi quiret, non superesse triduum vitae. PH. Quid tum postea? TH. Ibi continuo praeclarus Eusebius defecto corpuseulo totum sanctissimi Francisci amictum induit, raditur, accipit cucullam cinericiam, vestem ejusdem coloris, funem nodosum, fenestratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic est. Quin et profitetur voce jam moribunda, se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si, quod medici desperabant, daret Deus. Ad hanc professionem adhibiti sunt testes, viri sanctimonia celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus a medicis praedictum. Veniunt ex eo sodalities complures, qui funebrem pompam celebrent. PH. Utinam adfuissem isti spectaculo! TH. Illacrymasses, si spectasses qua caritate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adapterint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudarint, et nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilararint, juxta praecceptum evangelicum. PH. Prodigiosa humilitas, Seraphicos viros

agere pollinctores ac vespillones. TH. Post haec fœretro composuerunt: et juxta Pauli doctrinam, „Alter alterius onera portate“, propriis humeris fratres fratrem bajularunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solemnibus naeniis sepehlerunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lacrymas, cum talem virum, quem prius viderant purpura byssoque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, fune canabeo cinctum, tam religiosa specie toto corpore compositum. Nam et mortui caput erat deflexum in humerum, et manus, ut dixi, decussatim compositae. Caetera item omnia mirificam quandam religionem prae se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, et naeniis adeo lugubribus, ut arbitrer ipsos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrymas et singultus. PH. Sed habebatne quinque Francisci vulnera? TH. Id non ausim affirmare certo. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quaedam sublivida; ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat. Verum non ausus sum oculos acrius intendere, quod affirmant in hujusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. PH. Sed nullosne illic sensisti ridentes? TH. Sensi: verum eos suspicor haereticos esse, quorum hodie plenus est mundus. PH. Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuissem a risu temperare, si isti spectaculo adfuissem. TH. Faxit Deus, ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. PH. Nihil hinc periculi est, optime Theotime; ego a puero religiose beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo carissimum, semper animo sum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingressi vestigiis, ex animo student mundo mortui Christo vivere. Nam vestem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo? TH. Margaritas non esse porcis objiciendas, nec sanctum dandum canibus, scis ab ipso Domino praeceptum esse. Proinde, si ridendi causa peruncularis, nihil ex me audies: sin simplici discendi studio, libens impertiam, quod ab illis didici. PH. Profiteor discipulum et attentum et docilem et benevolum. TH. Principio scis quosdam usque adeo ambitiosos, ut non sat habeant superbe et insolenter vixisse, nisi et ambitiose sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimis, sed tamen viventes imaginatione quadam futurae pompae voluptatem aliquam ac fructum praecipiant. Hoc quidquid est, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. PH. Fateor, si fastus exsequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios vespillones in vulgari coemeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam qui sic efferuntur, quemadmodum elatus est Eusebius, mutasse fastum videntur verius, quam vitasse. TH. Deo gratum est quidquid bono fit animo. Illius autem est judicare cor hominis.

Verum quod dixi leve est; sunt alia graviora. PH. Quae? TH. Profitentur ante mortem Francisci regulam. PH. Videlicet ut eam servant in campis Elysiis. TH. Non; sed hic, si revalescant. Et fit aliquoties ut medicorum sententiis damnati, simul ut sacrosanctam vestem induerint, ope Dei reviviscant. PH. Idem saepenumero usu venit in his, qui vestem eam non induunt. TH. Oportet simpliciter ambulare in via fidei. Si nihil esset eximii fructus in hac re, non ambirent, praesertim apud Italos, genere et litteris nobiles plurimi, ut in amictu sacrosancto sepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; sic sepultus est ille, cui tu merito plurimum tribuis, Rudolphus Agricola: sic nuper Christophorus Longolius. PH. Mea nihil refert quid delirent homines cum agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certae vitae desperatione perturbatum, profiteri, aut vestiri. Quid quod vota sunt irrita, nisi fiant animo sano sobrioque, matura deliberatione, sublato metu, dolo, aut vi? Ut horum nihil sit, professio talis non obligat, nisi post annum probationis, quo gestare jubentur tunicam cum caperone; sic enim loquitur vir ille Seraphicus. Itaque si reviviscant, duplici nomine non tenentur; neque enim votum est, quod ab attonito fit metu mortis ac spe vitae; neque professio obligat ante caperone gestatum. TH. Utcunque habet obligatio, illi certe putant se obligari, et illa totius voluntatis addictio non potest Deo non esse gratissima; siquidem hoc est in causa ut bona opera monachorum, etiam si demus caetera paria, gratiora sint Deo quam aliorum, quod ex optima radice proficiantur. PH. Non excutiam hic quanti momenti sit, hominem totum se Deo addicere, cum jam sui juris non est: ego arbitror unumquemque Christianum se totum addicere Deo in baptismo, cum renunciat omnibus pompis et voluptatibus Satanae, datque nomen imperatori Christo, posthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his qui Christo commoriuntur, ut jam sibi non vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, non loquitur proprie de monachis, sed de universis Christianis. TH. Opportune meministi baptismi; sed olim tangebantur aut aspergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur spes aeternae vitae. PH. Quid episcopi promiserint, non ita magni refert: quid Deus praestare dignetur, nobis incertum est. Si certum fuisset tales aspergine aquulae repente fieri cives coeli, quae major poterat aperiri fenestra, ut homines mundo dediti studio per omnem vitam servirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aspersiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non esset? Quod si tali baptismo similis est ista professio, praeclare consultum est imple viventibus, ne pereant, hoc est Satanae vivant, Christo moriantur. TH. Imo si fas est aliquid ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior est illorum professio quam baptismi. PH.

Quid audio? TH. In baptismo tantum proluuntur crimina; restat anima pura, sed nuda: heic qui proficitur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum insitus corpori sanctissimae sodalitat. PH. Itane qui per baptismum inseritur corpori Christi, nihil accipit, nec a capite, nec a corpore? TH. Nihil a Seraphica massa, nisi beneficentia aut favore promereatur. PH. Quis angelus hoc istis revelavit? TH. Non angelus, o bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliaque permulta beato Francisco praesens praesenti patefecit. PH. Obsecro te per amicitiam nostram, atque obtestor, ne me gravem istis impartiri sermonibus. TH. Sunt reconditissima mysteria; nec fas est ea profanis communicare. PH. Qui profanis, amice? qui nulli unquam ordini melius voluerim quam Seraphico? TH. Sed interdum vellicas eos odiosius. PH. Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est: cum eum ordinem nulli gravius laedant, quam qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, necesse est ut illius corruptoribus maxime succenseat. TH. At vereor ne Franciscum iratum habeam, si quid arcanorum effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentissimo viro? TH. Quid? Ne me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractasse dicitur qui reclamarunt illius quinque vulnere vestigiis. PH. Itane divi pejores sunt in coelo quam fuerint in terris? Audio Franciscum adeo fuisse miti ingenio, ut cum pueri per viam incedenti caseum, lac, rudera et lapides immitterent in rusticanam cucullam a tergo pendentem, nihil offenderetur, sed hilaris incederet et gaudens, et nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cum a socio audisset fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, et quidquid criminum in scelerosissimum quemvis congeri potest, confractus egit gratias, confessus illum nihil esse mentitum. Miranti socio cur ita loqueretur: Haec, inquit, omnia, et his sceleratiora patraram, nisi me numinis favor servasset. Unde igitur nunc factus est vindex? TH. Sic est: divi in coelo regnantes laedi nolunt. Quid Cornelio mitius? quid Antonio mansuetius? quid Joanne Baptista patientius, dum viverent? At nunc quam horrendos morbos immittunt, nisi legitime colantur? PH. Citius crediderim illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiseris, et tacituro credideris. TH. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obsecro te, Francisce, ut te tuisque sodalibus propitiis sit mihi fas audita loqui. Scis Paulo fuisse sapientiam reconditam, quam non palam, sed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent et illi quaedam arcana, quae non evulgant apud quoslibet, sed beatis viduis, aliisque piis, et selectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartunt. PH. Exspecto *τῆς ἀγίας ἀποκαλύψεως*. TH. Principio Dominus praedixit patriarchae Seraphico futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbresceret, hoc illi pabulum

abundantius suppeditaret. PH. Heic protinus adempta est omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere in dies increbrescente, gravari populum. TH. Deinde aperuit et hoc, quod quotannis in die illi festo omnes animae non modo fratrum, qui sacrosanctum illum gestant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipsius sodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. TH. Tam familiariter Christus cum illo fabulabatur? TH. Quidni? ut cum amico et sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose. Moses a Deo traditam legem tulit ad populum; Christus legem Evangelicam promulgavit; Franciscus legem suam angeli manibus bis descriptam tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exspecto tertiam apocalypsim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, ne bonum semen, quod seminatum erat, noctu vitaret ille malus, et ita cum zizania revelleretur et triticum. Hunc scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, sibi curae futurum ne deficeret semicalceatorum ac cinctorum fune populus usque ad extremum iudicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco reseravit illud, quod nullus impie vivens diu perseverare posset in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine quisquis impie vivit? TH. Non: neque enim Christum statim abnegavit qui scelerate vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monasteriis conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur; et palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem. TH. Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore nimium fusco, nec usus est cingulo e lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsarint ostium, dicetur, Nescio vos: eo quod non habent vestem nuptialem. PH. Estne amplius? TH. Nihil adhuc audisti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium aetatis a Deo praefinitae, nisi mortem anticipassent; sed omnes pessima morte quam occissime perituros. PH. Vidimus istuc cum in aliis multis alias, tum nuper in Matthaeo Cardinale Sedunensi: de semicalceatis pessime et loquebatur et sentiebat; periit prius quam, opinor, attingeret quinquagesimum annum. TH. Recte quidem dicis; sed ille laeserat etiam Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potissimum effectum praedicant, ut Bernae quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed ajunt illos prodigiosae impietatis orsos fabulam. Fictis visionibus ac miraculis agebant, ut persuaderent Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnere vestigia, ea verius habuisse Catharinam Senensam; sed perfectissima pollicebantur laico converso, quem ad

hanc fabulam agendam subornaverant; et ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini, postremo etiam fustibus, et venenis. Denique praedicant hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. TH. Utcunque ista habent, non temere dictum est a Deo, Nolite tangere Christos meos. PH. Exspecto si quid superest. TH. Superest apocalypsis sexta, qua Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impie viverent tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, et sceleratam vitam beato fine clauderent. PH. Etiamne si in adulterio prehensi occiderentur? TH. Quod Dominus promisit, non potest non esse ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jam dudum amat. PH. Non amat qui monet, qui docet? TH. Haec ipsis domi abundant, et hujus generis beneficia solent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo Dominus promisit Francisci discipulis quam suis. Sibi quidem patitur imputari, si quid ipsius respectu benefiat cuilibet Christiano; sed non promittit male viventibus vitam aeternam. TH. Nec mirum, amice; nam extremus Evangelii vigor servatus est huic ordini. Sed audi jam septimam apocalypsim, eamque postremam. PH. Haec sum. TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum qui in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male mori? TH. Is male moritur, cujus anima relicto corpore recta defertur ad tartara, unde nulla est redemptio. PH. Vestis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, nisi quis moriatur in ipso festo beati Francisci. Verum an tibi parum videtur, tutum esse a tartaro? PH. Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his sentiendum, quibus jam mortuis induitur sacra vestis? Non enim in ea moriuntur. TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. PH. At ego, cum agerem Antverpiae, adfui cum caeteris cognatis matronae cuidam agenti animam; aderat Franciscanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oscitantem, alterum brachium illius inseruit suae vesti sic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier esset tuta ab inferorum portis; an pars contacta. TH. Tota erat tuta, non aliter quam in baptismo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Christianus redditur. PH. Mirum cacodaemones tantopere horrere vestem illam. TH. Magis horrent quam crucem Domini. Cum efferreretur Eusebius, vidi (non solus tamen) agmina nigrorum, daemonum, muscarum instar, assultantium ad corpus; nullus tamen audebat attingere. TH. At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Ut serpentes nec umbram fraxini, licet porrectam longius, ferre possunt, ita daemones virus illud sacrae vestis etiam procul sentiunt. PH. Proinde non arbitror talia corpora putrescere, alioqui plus animi esset vermibus quam cacodae-

monibus. TH. Verisimile narras. PH. Quam fortunati pediculi qui in tam divina veste perpetuo vivunt! Caeterum cum vestis deferatur ad sepulchrum, quid est quod tuetur animam? TH. Vestis umbram secum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Nae ego istam apocalypsim, si vera narras, pluris facio, quam illam Joannis! haec enim expeditam ac facilem ostendit viam, qua cuivis liceat citra sudorem, citra molestiam, citra poenitentiam mortem aeternam effugere, tota vita suaviter peracta in deliciis. TH. Assentior. PH. Jam igitur mirari desino, si plerique Seraphicis sodalibus plurimum tribuant: verum non queo satis admirari, non deesse qui non vereantur illis oppedere. TH. Nimirum istos scias, quotquot videris, traditos in reprobum sensum, suaeque malitia excaecatos. PH. Posthac ero cautior; daboque operam ut in sacrosancta veste moriar. Verum extiterunt hoc saeculo quidam qui docent, hominem sola fide justificari, nullo operum praesidio: maximum igitur privilegium sit, si vestis beet absque fide. TH. Non simpliciter absque fide, ne quid erres, Philecoë; satis autem est credere, haec quae diximus esse promissa a Christo patriarchae Francisco. PH. Vel Turcam igitur servabit vestis? TH. Vel ipsum Satanam, si se patiatur indui, et fidem habeat apocalypsi. PH. Jam dudum me tuum fecisti: sed unum atque alterum scrupulum mihi cupiam per te eximi. TH. Dic. PH. Audivi, Franciscum suum appellare institutum evangelicum. TH. Verum. PH. Sed evangelii regulam profitentur omnes Christiani, mea quidem sententia. Quod si istorum institutum est evangelicum, oportet quotquot Christiani sunt, eosdem esse Franciscanos; et in his primas tenebit Christus cum Apostolis et sanctissima matre. TH. Convinceres tu quidem, nisi Franciscus quaedam addidisset evangelio Christi. PH. Quae? TH. Vestem cinericiam, funem canabeum, et pedes nudos. PH. Istis igitur notis dignoscimus evangelicum a Franciscano? TH. Differunt et contactu pecuniae. PH. Verum, ut audio, Franciscus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel haeres, vel mandatarius, et si numeret chirotheca munitus, nihilominus recepisse dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id est, ne contingant? TH. Sic interpretatus est Benedictus pontifex. PH. At non ut pontifex, verum ut Franciscanus. Alioqui nonne, qui sunt observantissimi, cum peregrinantur, excipiunt linteo nummos? TH. Faciunt cum urget necessitas. PH. At mori satius est, quam violare regulam plus quam evangelicam. Deinde nonne passim recipiunt per suos procuratores? TH. Quidni? etiamsi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, neque per se, neque per alios. TH. At non contingunt. PH. Ridiculum! Si contactus impius est, etiam per alios contingunt. TH. Verum non est illis cum procuratoribus actio. PH. Non est!

Experiat *hoc qui velit*. TH. Christus non legitur usquam contigisse pecuniam. PH. Esto: sed probabile est Christum adolescentulum crebro parentibus suis emisse oleum, acetum, et olera. Sed extra controversiam Petrus et Paulus contréctarunt. Non est in contactus fuga laus pietatis, sed in contemptu. Vini contactus multo periculosior est quam pecuniae; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciscus non prohibuit. PH. Nonne porrigunt manus suas otio molliculas, et pulchre lotas foeminis salutantibus; et nummo forte inspiciendi causa oblato resiliunt, ac se muniunt signo crucis? papae quam evangelice! Et quidem puto Franciscum, licet omnis literaturae rudem, non adeo desipuisse, ut vetuerit qualemcunque pecuniae contactum. Et tamen si id sensit, quanto periculo suos exposuit quos jussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non est sensus toti corpori communis? TH. Est; atque etiamsi quid tale usu veniat, non sacrificant nisi confessi. PH. Religiose. TH. Verum omissis cavillationibus, dicam id quod res est. Pecunia multis est eritque maximorum malorum occasio. PH. Fateor: sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. TH. Recte dicis. Sed quo longius absint ab avaritiae morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum in evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus est adspectus? TH. Quia facilius est continere manus quam oculos. PH. Et tamen per illas fenestras ingressa est mors. TH. Et ideo qui germane Franciscani sunt, ultra supercilia deducunt cucullam, tectisque et in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant praeter viam: quod idem videmus in equis currus onustos trahentibus; utrinque corium capistro additum non sinit eos quidquam videre nisi quod ante pedes est. PH. Verum age dic mihi, estne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent a Pontifice? TH. Est. PH. Atqui audio nullum hominum genus pluribus instructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipsorum sententia damnatos vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non est vana fabula quam audisti. Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, se obdormisse potum in templo Franciscanorum, in his angulis in quibus sedent foeminae per laminas foraminosas confitentes. Experrectus cantu nocturno, non ausus est se prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus descendit in aedem inferiorem: ibi erat parata fossa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis a tergo manibus. Habita est concio de laude obedientiae; promissa est apud Deum omnium commissorum venia. Nonnulla etiam spes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad misericordiam, si

sponte descenderent in foveam, seque supinos reponerent. Factum est; subductisque scalis, omnes simul iniecere terram. PH. Sed siluitne interim ille spectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum metuens, ne si se prodidisset, tertius adderetur fossae. PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille simulatque evasisset, passim in omnibus conviviis narrabat quae viderat, magna seraphicae gentis invidia. Nonne praestiterat vivum sepeliri? PH. Fortasse. Verum his subtilitatibus omis- sis, qui fit, ut cum patriarcha jusserit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis fenestratis? TH. Duabus de causis prae- ceptum hoc mitigatum est: altera est, ne per imprudentiam tangant pecuniam: altera, ne frigus laedat, aut spina, aut serpentes, aut silices, aut aliud simile, cum illis sit per universum terrarum orbem obambulandum. Caeterum ut id fiat inviolatae regulae majestate, fenestra calcei pedem nudum ostendit per synecdochen. PH. Prae- dicant se profiteri perfectionem evangelicam, quam ajunt constare consiliis evangelicis, de quibus inter eruditos magna digladiatio est. Et in unoquoque vitae statu locus est perfectioni evangelicae. Sed quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter evangelii prae- cepta? TH. Arbitror totum illud quod prodidit Matthaeus cap. v. cujus haec est clausula: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri qui est in coelis, qui solem suum oriri facit super bonos et malos et pluit super justos et injustos. Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester coelestis perfectus est. PH. Com- mode respondisti. Sed pater ille dives est ac munificus in omnes, nec mendicat a quoquam. TH. Munifici sunt et illi, sed opum spi- ritualium, hoc est, precum et bonorum operum, quibus opulenti sunt. PH. Utinam sint inter illos exempla charitatis evangelicae, quae maledicta benedictis, injuriam beneficio pensat! Quid sibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, Tutius esse regem quemlibet potentem laedere, quam quemlibet ex ordine Francisca- norum aut Dominicanorum? TH. Ordinis laesam dignitatem ulcisci fas est: et quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At cur non potius quod uni bene, fit toti ordini? Et cur non unus Christianus laesus totum Christianismum ad vindictam provocat? Cur toties caesus ac lapidatus Paulus non inclamavit suppetias ad- versus apostolicae dignitatis violatores? Jam si juxta Domini sen- tentiam, Beatius est dare quam accipere, utique perfectior est qui bene vivens ac docens de suo dat egentibus, quam qui tantum ac- cipit — Alioqui frustra Paulus gloriatur, quod gratis praedicaverat evangelium. Atque hic videtur esse praecipuum illius laudatae ad- dictionis experimentum, si conviviis impetiti non incandescant, si in male merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto

lautius, cum sibi servet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fane, semicalceatorum, ubique est magna copia: haec qui praestet quae perfecta Dominus vocat, quae Apostoli constanter exhibuerunt, inter istos nimium rara est avis. TH. Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis spargant: sed ego sic affectus sum, sicut ubicunque videro illam sacrosanctissimam vestem, putem adesse angelos Dei: eamque domum esse felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH. Et ego arbitror pauciores esse steriles foeminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hactenus tanto in errore vim versatus. Existimabam istorum vestem nihil aliud esse quam vestem, nec per se meliorem veste nautae, aut calcearii, nisi utentis sanctimonia commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit haemorrhoeissam. Alioqui dubitabam, utrum textor an vestiarius eam vim dedisset vesti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Posthac ergo vivam suavius, nec me macerabo metu inferorum, aut confessionis taedio, aut cruciatu poenitentiae.

A M I C I T I A.

EPHORINUS, JOANNES.

EP. Saepenumero mecum admirari soleo, quem Deum in consilium adhibuerit natura, cum in omni rerum genere misceret amicitias et inimicitias quasdam arcanas, nec ullis caussis evidentibus probabiles, nisi quod hoc spectaculo videtur fuisse delectata, quemadmodum nos ex commissis inter se gallis gallinaceis et coturnicibus voluptatem capimus. JO. Nondum satis percipio quid velis dicere. EP. Dicam igitur, si vis, crassiore Minerva. Scis serpentium genus esse inimicum homini. JO. Scio vetus inter illos et nos esse dissidium et irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius inauspicati pomi. EP. Nosti lacertam? JO. Quidni? EP. Italia magnas habet et virides. Hoc animal natura et homini amicum est, et serpentibus inimicum. JO. Unde hoc deprehenditur? EP. Ubicunque prospicit homo, ibi congregantur lacertae, obliquo capite diu contemplantes hominis faciem: si expuas, elambunt salivam ore redditam: vidi et puerorum mictum exsorbentes. Quin et puerorum manibus tractantur impune, atque etiam laeduntur, et admotae ori gaudent salivam lambere. Caeterum si comprehensae inter se committantur, dictu mirum quam in sese saeviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc strepitu dimoti rubi admonent hominem; insuetus crederet serpentem esse: ubi dispexeris, lacertae sunt, obliquo capite contemplantes, donec consistas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere; vehementerque delectari hominis adspectu. JO. Mira narras. EP. Quodam

die vidi praegrandem et mire viridem in ostio cavi decertantem cum serpente. Primum mirabamur quid esset rei: nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta, velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, seque tantum non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat et illa nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroserat, et ex viridi rubrum fecerat. Jo. Mihi, si adfuissem, libuisset ulcisci lacertae vicem. Ep. At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post aliquot tamen dies pavimus oculos nostros vindicta. Jo. Gaudeo profecto. Sed quo pacto? Ep. Forte inambulabamus per eundem locum. Serpens e fonte vicino biberat; erat enim aestus prodigiosus, adeo ut nos quoque aquae inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum metu pestilentiae Bononia profugi rusticabamur, gestans rastrum quo foenum demessum conferunt agricolae; simul ut serpentem vidit, exclamat. Jo. Metu fortasse. Ep. Nequaquam, imo gaudio, velut insultans deprehenso hosti. Ferit raistro; serpens se contrahit: ille non facit feriendi finem, donec contrito capite serpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt nisi morientes. Inde est, quem frequenter audisti, apologus de cancro, qui serpentem hospitem occidit, ubi porrectum videt, Sio, inquit, vivum incedere oportuit. Jo. O factum bene! Quid tum? Ep. Puer arreptum raistro suspendit e frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolae pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolae nonnunquam fessi obdormiunt in agro: atque illis interdum habent urceum lactis in cibi simul et potus usum. Serpentes summo opere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. Jo. Quod? obsecro. Ep. Summum testae os allio circumlinunt. Is odor deterret serpentes. Jo. Quid igitur sensit Horatius, cum scriberet allium venenum cicutis nocentius; cum sit, ut ais, adversus venena remedium? Ep. Sed audi quod est durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiiciunt sese, et in stomachum sese convolvunt. Jo. An non protinus exanimatur homo talem nactus hospitem? Ep. Non, sed afflictissime vivit, nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibis alant hospitem. Jo. Nihil remedii adversus tantum malum? Ep. Comesum affatim allium. Jo. Non mirum igitur, si messorum gaudet allio. Ep. Et alias medetur delassatis labore et aestu. Verum in hoc discrimine non raro lacerta quamvis pusilla servat hominem. Jo. Qui potest? Ep. Ubi sensit serpentem insidiari, circumsurat per collum et faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu scalp-tuque unguium excitetur. Porro qui expergiscitur, conspecta in propinquo lacerta, mox intelligit hostem alicubi esse in insidiis, ac

circumspiciens deprehendit. Jo. Mira naturae vis. Er. Jam nulum est animal inimicus homini quam crocodilus, qui saepenumero totos homines devorat, et arte malitiam adjuvat, hausta aqua lubricans semitas, quibus descendunt ad Nilum aquam hausturi, quo collapsos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverso elemento natum, *φιλανθρωπὸν* esse. Jo. Audivi fabulam de adamato puero celebrem, celebriorem autem de Arione. Er. Quia et in venatu mugilum piscatores delphinorum ministerio vice canum utuntur, qui accepta praedae portiuncula recedunt. Quin et castigari sese patiuntur, si quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio gesticentes, et in summis undis luiscentes: interdum adnantes ad navim, nonnunquam et tensa vela transilientes. Adeo delectantur hominum consuetudine. Verum ut hominum est studiosus delphinus, ita crocodilo capitalis est hostis. Egreditur mare, et in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congressurus cum dentibus, unguibus et squamis ferro etiam impenetrabilibus armata bellua, ipse nec ad morsum satis instructus, quippe os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hostem, ac jam illi proximus repente submittit sese, erectisque in tergo pinnis mollia ventris perscindit, alias invulnerabilis. Jo. Mirum est quodque animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum; scireque et cur impetatur, et qua laedi aut sese tueri possit; cum hoc homini sit negatum, qui ne regulum quidem horreret, nisi admonitus, maleve doctus. Er. Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale dissidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. Jo. Quibus armis pugnat? Er. Arte potius quam viribus. Transilit ursum, et in ipse saltu posteriores calces impingit in caput. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. Aspis homini venenum est immedicabile; cum hac beligeratur ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est elephantis erga hominem: nam et viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, et agnoscunt amantque doctorem suum. Feruntur et exempla devoti amoris erga certos homines; siquidem unus adamavit in Aegypto mulierculam corollas vendentem, Aristophani grammatico caram. Alius Menandrum Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inedia testatus sit. Sed ne haec, quae plurima commemorantur, referre pergamus, cum Bocchus rex in triginta quosdam saevire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immisi essent qui inter elephantos procursantes eos lacerarent, nunquam efficere potuerunt, ut se regiae crudelitatis ministros praeberent. Atque huic animanti *φιλανθρωπὸν* bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini,

etiam non lacessitus. Simile dissidium est aquilae cum draconibus minoribus, cum homini sit innoxia, imo cum feratur etiam amatorios ignes sentire erga certas puellas. Eidem avi bellum intercinum est cum ciminde, id est, nocturno accipitre. Elephante odit etiam murem, animal homini quoque molestum: eoque abhorret a pabulo in quo murem conspexerit. Nec causa liquet cur oderit. Nam hirudinem merito horrent, quod ea in potu hausta gravissime discrucientur. Jam vix ullum animal amiccius homini quam canis, nec inimicius quam lupo, ut quod adspectu quoque vocem adimat: et inter haec summa discordia est, quemadmodum ovium generi lupo infestissimus; quod totum pendet a providentia hominum, quorum praecipua cura est tueri animal innoxium, et alendo homini natum: in lupo vero velut in publicum humani generis hostem armantur omnes, praecipue canum commilitio: quae res etiam proverbio fecit locum: „Non magis parcemus quam lupis.“ Lepus marinus immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit: at rursus hominis contactus mors est lepori. Panthera saeva est in hominem, et tamen adeo terretur ab hyaena, ut ne congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyaenae, a panthera non appeti; tam sagax est naturae sensus. Addunt et illud, si pelles utriusque belluae suspendas invicem ex adverso, panthericae pilos defluere. Araneus homini domesticum est animal, exitiale vero serpenti, adeo ut forte conspiciat sub arbore serpentem apricantem, filo se libret; et aculeum mediae infigat fronti, tam acri vulnere, ut serpens, dolore rotans sese in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis, qui spectant, simile dissidium esse araneo cum buffonibus; sed buffonem ictum sibi plantagine admorsa mederi. Audies fabulam Britannicam. Sois illic conclavium solum consterni scirpis virentibus. Monachus quidam fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congesserat, sparsurus cum esset commodum. Is cum a prandio supinus dormiret, buffo ingens erepsit, et os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere buffonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam suaserunt ut monachus ad fenestram deferretur supinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum est. Mox araneus hoste conspecto, filo se librat, et buffoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit buffo, sed non est avulsus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, sed vixit. Tertio ictus abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hospiti suo. Io. Mira narra. Ep. Addam, quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romae. Puero suo in verticem imposuit testudinem, et pileo contextit; dein produxit ad sinium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: sublato pi-

leo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timide respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen. Alligavimus testudinem catenae a qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem aspiceret; incredibile dictu, quantopere fuerit discruciatu; tantum non metu exanimabatur; interdum aversus posterioribus pedibus depellere tentavit haerentem bestiam. Tandem quidquid erat in alvo aut vesica oneris rejecit. Sequuta est ex eo pavore febris, ut nobis fuerit solvendus a catena, et aqua vino temperata refocillandus. Jo. Atqui nihil est quod sibi a testudine metuat simius. Ep. Fortassis aliquid est quod nos fugit, naturae cognitum. Nam cur acanthis oderit asinum, caussa in promptu est, quod ille se affricat spinis, in quibus nidulatur avicula, et flores ejus depascitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut si quando procul asinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli e nido decidant metu. Nec patitur hostem impunem. Jo. Sed qua tandem in re acanthis laedit asinum? Ep. Rostro fodit illius hulcera, fustibus et oneribus facta; pungit et mollia narium. Potest item aliquid caussae divinari, cur inter vulpes et milvius mutua sit simultas, quod avis rapax alterius catulis insidietur, fortasse vulpes vicissim illius pullis: quae caussa dissidii est inter sorices et ardeolas. Eadem fere ratio est inter aesalon parvam aviculam et vulpem. Nam aesalon ova corvorum frangit. Eadem infestatur a vulpibus, et vicissim illas infestat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adversus communem hostem suppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob causam inter se oderint olores et aquilae, corvus et chlorio, cornix et noctua, aquila et trochilus, nisi hoc male habet aquilam, quod ille rex avium vocetur. Cur male convenit cum noctua caeteris minoribus avibus, mustelae cum cornice, turturi cum pyrahi, ichneumonibus vespis cum phalangiis araneis, anatibus cum graviis, harpae cum triorchye accipitre, thoibus cum leonibus? Praeterea cur sorices formicosam horrent arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter scarabeum et aquilam? nam apologus ex ipsa animantium natura confictus est. Unde est quod juxta Olynthum in certo terrae spacio non vivant scarabei, si inferantur? Et inter aquatilia quam ob causam mugil et lupus mutuo odio flagrant, sicut conger et murena, caudas inter se praerodentes? Polypum in tantum horret locusta piscis, ut si eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quaedam animantia mire junxit arcanus quidam benevolentiae affectus; veluti pavones cum columbis, turtures cum psittacis, merulas cum turdis, cornices cum ardeolis, qui sibi vicissim auxiliantur adversus vulpium genus; harpam et milvium adversus triorchyn accipitris genus, communem hostem. Balaenis musculus piscis exiguus praenatans monstrat viam; nec apparet quam ob rem illi velit inservire. Nam

quod crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ, amicitia dici non potest, cum utrumque animal sue ducatur commodum: crocodilus gaudet sibi purgari dentes, et scabendi voluptatem amplectitur: avicula eibum quaerit, vescens piscium reliquiis inter dentes haerentibus. Consimili ratione corvus inequitat dorso suis. Inter anthum et aegithum tam pertinax est odium, ut negent sanguinem illorum posse misceri. Quemadmodum narrant aliarum avium pennas absumi, si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi; sed has defendit tinnunculus avicula; cujus conspectum et vocem mirum in modum horret accipiter; nec hoc latet columbas; ubicunque tinnunculus reconditus est, ab ea sede non migrant, fiducia protectoris. Quis caussam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum praesidio est ingenti belluæ, ita contra a minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpii effigie, magnitudine aranei piscis; is sub pinna affigit sese aculeo thynnis interdum magnitudinem delphini superantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves insiliant. Idem facit mugilibus. Quid est cur leo, animal cunctis tremendum, expavescat galli gallinacei cantum? Jo. Ne sim in hoc convivio proxsus asymbolus, referam quod olim his oculis vidi in aedibus Thomae Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium praegrandem: tum forte, quo revalesceret a vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustela. Id simius procul quietus et otiosus spectabat, donec videret cuniculis nihil esse periculi. Caeterum posteaquam mustela labefactasset caveam a muro revulsam, jamque periculum esset, ne cuniculi a tergo nudati praedae essent hosti; accurrit simius, et conscensa trabe quadam, caveam retraxit in locum pristinum, tanta arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simiis esse carum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum, sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. Er. Omnibus catulis minoribus delectantur simii, gaudentque fovere sinu et complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis praemio. Jo. Habuit. Er. Quod? Jo. Reperit illic frustum panis a pueris, ut opinor, projectum: id arreptum commedit. Er. Verum mihi videtur mirabilis, hoc genus sympathias et antipathias, sic enim Graeci vocant amicitiae et inimicitiae naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe sensu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt serpentes: adeo ut si locum in gyrum circumdes igni, serpens citius in flammam eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla sunt innumera. Erucae cum membranis inclusae, occulto naturae opificio transfigurantur in papiliones, mortuis simillimae videntur, ne ad

contactum quidem sese movent, nisi transeunte araneo: hominis prementis digitum non sentiunt, et sentiunt levissimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. Jo. Sentit hostem capitalem nondum natum insectum. Isti non omnino dissimile est quod narrant de ferro caesis; ad quos si caeteri accedant, nihil accidere novi; sin is qui necavit, continuo profluere sanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum caedis auctorem. Ep. Nec est vanum quod audisti. Sed ne persequamur fabulas Democriticas, nonne comperimus experimentis, tantum esse dissensionis inter quercum et oleam, ut utraque in alterius scrobe posita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo posita extinguatur; tametsi juglans cunctis fere satis et arboribus noxia est. Rursus tum vitis claviculis suis omnia complecti soleat, solam brassicam refugit, et perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet vitem, hostem esse in propinquo? Est enim brassicae succus vino contrarius; eoque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicae suus hostis; siquidem opposita cyclamino et origano exarescit. Similis affectus est inter cicutam et vinum: cicuta homini venenum est, cicutae vinum. Quod est illud arcanum commercium inter liliū et allium, ut in propinquo nascentia mutuo sibi gratificentur? Nam allio plus est vigoris, et liliū flores suavius olent. Quid hic memorem de conjugii arborum, quarum foeminae sterilescent, nisi in propinquo sit mascula? Oleum soli calci miscetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque sit pingue. Argentum vivo innatant omnia, excepto auro. Id solum ad se trahit et complectitur. Quis ille naturae sensus, ut adamas, quamlibet duris resistens, sanguine hircino mollescat? Quin et inter ipsa venena dissidia videas. Scorpius si forte repat per aconitum, pallescit ac torpescit. Eidem adeo noxia est herba, cui nomen cerastis, ut qui semen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet scorpium. Sed harum rerum, quae sunt innumerae, consideratio ad rei medicae professores pertinet. Quenam est illa vis vel amicitiae, vel dissidii, inter chalybem et magnetem, ut materia natura gravis ad lapidem currat et inhaereat velut osculo, et ab eodem citra contactum refugiat? Jam cum aqua se facile misceat rebus omnibus, maxime sibi; tamen sunt, quae tamquam odio mutuo mixturam refugiant; velut amnis qui in Fucinum lacum invecus supermeat, in Larium Addua, in Verbanum Ticinus, in Benacum Mincius, in Serinum Ollius, in Lemanium Rhodanus; e quibus nonnulli multorum millium transitu hospitales suas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. Tigris influit in lacum Arethusam, ac per eum velut hospes fertur, sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad haec cum caetera fere flumina properent in mare procurrere, quaedam tamen, velut exosa mare,

prius quam eo perveniant, abdunt sese in terram. Simile quiddam videmus et in ventis. Auster homini pestilens est, huic contrarius Boreas salubris; alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides astrologis, sunt et sideribus quidam amicitiae et inimicitiae affectus; quaedam amica homini, quaedam infesta; rursus sunt quae homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil est in ulla naturae parte, quod non per haec dissidia concordiasque et noxam et remedium homini suppeditet. Jo. Fortasse et ultra coelos quidquam deprehendere liceat. Etenim si Magis credimus, unumquemque mortalium duq comitantur genii, alter amicus, alter malevolus. Ep. Nobis, amico, satis est ad coelum usque pervenisse, etiamsi non hoc quoque septum transiliamus. Redeamus ad boves et equos. Jo. Nae tu praeclarum facis saltum. Ep. Illud nobis magis admirandum est, quod in eadem prorsus animantium specie deprehendamus amoris et odii vestigia, nulla evidente causa. Sic enim nobis persuadere conantur equisones et bubulci: in iisdem pascuis, aut eodem in stabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror similes esse affectus in omni animantium genere, praeter sexus favorem. Sed in nullo genere evidentius quam in homine, siquidem in plurimis manifestum est quod de suo in Volusium affectu profitetur Catullus: „Non amo te Volusi, nec possum dicere quare: Hoc tantum possum dicere, Non amo te.“ Verum in adultis fortasse divinet alius aliam causam: in pueris, qui solo naturae sensu ducuntur, quid est illud, quod sic hunc illi tanto amore conciliat, rursus alium ab hoc tanto dissidio separat? Ipse quum puer essem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meae aetatis, aut fortassis anno majorem, prodigiosae vanitatis, adeo ut ad omnem occasionem ex tempore monstrosa quaedam confingeret. Occurrebat mulier. Vides, inquit, hanc? Video. Cum hac decies concubui. Transibamus ponticulum angustum juxta molam. Ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquae ob profunditatem nigrantis: In hanc, inquit, aquam aliquando prolapsus sum. Quid ais? illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena; in ea erant annulli tres. Quum nullus esset mentiendi finis, sic puer horruì puerum, ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantum arcano naturae sensu. Neque vero id fuit temporarium: imo et hodie sic horreo natura vanos, ut conspectis illis sentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat Homerus, quum profitetur mendaces sibi aequè odiosos atque ipsas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus sim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus et impostoribus fuerit res. Jo. At nondum video scopum, quo totus hic sermo confertur. Ep. Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant a magicis artibus, sunt qui ab

astris: ego nullam certiore ad felicitatem viam arbitror inveniri posse, quam si quisque absteineat ab eo vitae genere, a quo naturae sensu tacito abhorret; ad id se conferat, quo propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum consuetudine se subducatur, cum quorum geniis sentit suo genio non convenire; et his se co-plet, ad quos arcano naturae fertur affectu. Jo. Id si fiat, inter paucos erit amicitia. Ep. Christiana caritas se dilatat ad universos, familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum laedit, gavisurus etiam si respiscat, satis, opinor, Christiane diligit omnes.

P R O B L E M A .

C U R I O , A L P H I U S .

Cu. Lubens ex te rerum plurimarum perito discerem quiddam, si tibi non sit molestum. Al. Age Curio, percunctare quod voles, ne non respondeas tuo nomini. Cu. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monosyllabum, Veneri juxta ac Minervae invisum. Al. Dic igitur quid velis. Cu. Scire cupio quid sit, quod appellamus grave et leve. Al. Eadem opera roga, quid sit frigidum et calidum. Quin tu istuc problema bajulis proponis potius, quam mihi; aut, si mavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant. Cu. At ego non asininam, sed philosophicam responsionem exspecto; praesertim ab Alphio. Al. Grave est quod suapte natura fertur deorsum; leve, quod sursum. Cu. Cur igitur Antipodes, qui infra nos sunt, non decidunt in subjectum coelum? Al. Pariter illi mirantur quam ob rem tu non decidas in coelum, non subjectum, sed imminens. Coelum enim est supra omnia, quae intus complectitur. Nec Antipodes sunt infra te, nihilo magis, quam tu supra illos: contra nos esse possunt, infra nos non possunt; alioqui justius admirareris, cur rupes, quas sustinet Antipodum terra, non decident, coelumque perrumpant. Cu. Quae est igitur nativa sedes gravium, quae contra levium? Al. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad coelum levia; de motu violento aut animali jam non loquimur. Cu. Est igitur motus aliquis, qui dicitur animalis? Al. Est. Cu. Quinam? Al. Is fertur juxta quatuor corporis situs; prorsum, retrorsum, ad dextram ac laevam, et in circulum: et in principio ac fine celerior est, in medio lentior; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo spes perveniendi quo tendit animal. Cu. Nescio quid aliis accidat animalibus; sed habeo famulam, quae lassa est prius quam incipiat, delassata prius quam opus absolvat. Verum redi ad id quod agere coepisti. Al. Nativo, inquam, motu, quae gravia sunt, feruntur deorsum. Et quo quidque gravius est, hoc celeriore motu fertur ad terram; quo levius, hoc majore impetu rapitur in coelum.

Contra fit in motu violento, qui celerior in initio paulatim se-
gnescit quum contra fiat in motu naturali; veluti sagitta in altum
missa, et saxum ex alto decidens. CU. Atqui ego putabam homi-
nes sic per orbem terrae discurrere, quemadmodum minutissimae for-
micæ cursitant in praegrandi sphaera, haerent undique, nec ulla
decidit. AL. In caussa sunt sphaerae superficies nonnihil habens
asperum, tum scabrities quaedam in formicarum pedibus, quam
habent insecta fere omnia, postremo corpusculorum levitas: id si
non credis, fac sphaeram vitream bene laevem et glabram, videbis
solas formicas non decidere quae in summo versantur orbe. CU.
Si quis Deus orbem terrae medium perterebret; hinc usque ad An-
tipodes perpendiculari per centrum demisso, quemadmodum solent
Cosmographi, terrae totius situm in globis ligneis repraesentantes,
tum si saxum conjicias in foramen, quo perferetur? AL. Usque ad
terrae centrum; ibi quies est omnium gravium. CU. Quid si Anti-
podes quoque ex adverso mittant lapidem? AL. Tunc lapis occur-
ret lapidi circa centrum: ibi conquiescet uterque. CU. Age; si ve-
rum est, quod dixisti, motum nativum progressu magis ac magis
incitari, si nihil obstet, lapis aut plumbum conjectum in foramen
ob motus vehementiam praetercurreret, centrum, jamque praeter-
misso centro rursus motus erit violentius. AL. Plumbum nunquam
perveniret ad centrum, nisi liquefactum; sed lapis si praetereat
centrum motu tam violento, primum segnius feretur, nec aliter re-
dibit ad centrum quam lapis vi in altum projectus redit in terram.
CU. Sed recurrens nativo motu, rursus concitato impetu praeterve-
hatur centrum: itaque fiet, ut nunquam quiescat lapis. AL. Con-
quiescet tandem, praetercurrens ac recurrens, donec perventum
fuerit ad aequilibrium. CU. At si nihil est in rerum natura vacuum,
oportet foramen illud aëre plenum esse. AL. Esto. CU. Pendebit
igitur in aëre corpus natura grave. AL. Quidni? quemadmodum
chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid au-
tem prodigii, si unicum saxum pendeat in meditullio aëris, cum
tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? CU. Sed
ubi est terrae centrum? AL. Ubi est circuli centrum? CU. Id
quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terrae centrum,
quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habe-
bunt gravia quo ferantur. AL. Nae tu satis otiose nugaris. CU.
Ne quaeso succenseas: discendi studio loquor quidquid loquor. Si
quis terrae sphaeram perterebret; non per ipsum centrum, sed a
latere, puta ut absit a centro centum stadii; quo tum feretur con-
jectus lapis? AL. Non feretur recta per foramen; imo potius recta,
sed ad centrum: itaque prius, quam perveniet ad medium, jam
conquiescet in terra quae ad laevam est, si centrum est ad laevam.
CU. Sed quid est hoc quod reddit corpus grave aut leve? AL. Ad
istuc respondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium levissimum,

aërem proxima levitate, terram gravissimam, proxima gravitate aquam. Cu. Cur igitur nubes aquae pendent in sublimi aëre? Al. Quoniam a sole attrahente concipiant naturam igneam, quemadmodum fumus e lignis humentibus violento calore excussus. Cu. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? Al. Concretio densitasque addit pondus: alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina sustinetur summa aqua. Cu. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneae naturae, esse levissimum, quod terrenae, gravissimum. Al. Haud procul abes a scopo. Cu. Atqui nec quivis aër pariter levis est, nec quaevis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. Al. Nec mirum, cum ista quae nominasti, non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itaque probabile est eam terram esse levissimam, quae plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam esse gravissimam, quae graviorem terram habet admixtam; qualem arbitror esse marinam, et eam unde conficitur sal: itidem aër aquae terraeque proximus, gravior est, aut certe minus levis est, eo qui procul abest a terra. Cu. Utrum habet plus terrenae naturae, lapis, an plumbum? Al. Lapis. Cu. Et tamen plumbum lapide gravius est pro ratione portionis. Al. In caussa est densitas: lapis enim rarior est, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc est quod videmus quoddam terrae genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de caussa videmus totos agros natantes: sustentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque palustrium herbarum inter se connexis. Cu. Hinc fortassis et pumicum levitas. Al. Quia pleni cavernis sunt, praeterea multo igni decocti: submittuntur enim e locis ardentibus. Cu. Unde tanta suberis levitas? Al. Jam dictum est; raritas enim in caussa est. Cu. Utrum est gravius, plumbum, an aurum? Al. Aurum, opinor. Cu. Aurum tamen videtur habere plus igneae naturae. Al. Quia noctu velut ignis lucet, ut ait Pindarus. Cu. Scilicet. Al. Sed densitas in auro major. Cu. Unde id deprehenditur? Al. Respondebunt aurifices; nec argentum, nec plumbum, nec aes Cyprium, nec ullum simile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philosophi deprehenderunt nihil esse liquidius melle et oleo: quod si quis haec inunctione dilatet, et latissime diffunditur humor, et siccescit serius. Cu. Sed utrum gravius est, oleum, an aqua? Al. Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum esse gravius. Cu. Cur igitur aquae supernatat oleum? Al. Levitas non est in caussa, sed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quae est in herba quae dicitur *ἄβριπτος*. Cu. Cur igitur non natat ferrum igni candens? Al. Quia non est calor natus, et ideo citius penetrat aquam, quod caloris magnitudo dispellat obstantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam la-

mina. Cu. Utrum intolerabilius est, ferrum candens, an frigidum? AL. Candens. Cu. Gravius igitur. AL. Est, si commodius est gestare manu paleam incensam, quam silicem frigidum. Cu. Quid est in caussa, quod lignum ligno levius aut gravius est? AL. Densitas ac raritas. Cu. At ipse novi quendam e familia regis Britanniae, qui in convivio ostendit nobis lignum ejus, ut aiebat, arboris quae fert aloën: adeo solidum erat, ut lapis videri posset: adeo manibus libranti leve, ut arundo videri posset, et si quid sicca arundine levius: impositum vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius. AL. Nec densitas, nec raritas semper in caussa est, sed peculiaris et occulta in rebus cognatio, quae facit ut quaedam sese amplectantur aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit brassicam, et flamma etiam e longinquo ad naphtham transvolat aliquanto inferiore loco positam, cum naphtha sit natura gravis, flamma levis. Cu. Omne genus aeris innatat argento vivo, solum aurum subsidit et circumvolvitur, cum argentum vivum sit materia liquidissima. AL. Non habeo quod respondeam, nisi peculiarem naturae cognitionem: ad hoc enim natum est argentum vivum, ut purget aurum. Cu. Cur Arethusa fluvius suaviter mare Sicanum transit, ac non potius innatat, cum antea dixeris marinam aquam fluviatili esse graviorem? AL. Naturale dissidium est in caussa, sed arcanum. Cu. Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingressi pessum eant? AL. In caussa est non tantum pennarum contavitas levitasque, verum etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est quod in panno linove vehementer sicco si ponas aquam aut vinum, in globum se contrahit; sin in humidum, mox spargitur. Idem si infundas liquorem in cyathum siccum, aut marginibus pingui oblitis, et infundas aliquanto plus, quam cyathus capit, liquor circa medium citius colligit sese in rotundum, quam transeat margines. Cu. Cur in fluminibus naves minus sustinent oneris, quam in mari? AL. Quia subtilior est fluviatilis aqua. Eadem de caussa volucres facillius sese librant in aëre crassiore, quam vehementer subtili. Cu. Cur non subsidunt Flotae? AL. Quoniam cutis sole desiccata et levior facta est, et humorem respuens. Cu. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum sidat? AL. Partim siccitas est in caussa, partim aër inter aquam et laminam mixtus. Cu. Utra res gravior, aqua an vinum? AL. Arbitror vinum non cedere aquae. Cu. Quam ob rem ergo qui ab oenopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? AL. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquae refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu est. Quo vinum est generosius, hoc et difficilius admiscetur aquae, et incensum ardet vehementius. Cu. Cur in Asphallite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? AL. Non est meum ad omnia naturae miracula

respondere. Habet illa quaedam arcana, quae nos mirari voluit, scire noluit. Cu. Cur homo macilentus obeso gravior est, si caetera sint paria? Al. Quoniam ossa densiora sunt carnae, et ideo graviora. Cu. Cur idem homo jejunos gravior est se ipso pranso, cum corpori onus accesserit? Al. Cibo potuque spiritus augentur, et ii addunt corpori levitatem. Unde et hilaris levior est moerente, et mortuus viro longe gravior. Cu. Sed qui fit, ut idem homo, cum vult, faciat se graviorem, aut leviorcm? Al. Contento spiritu reddit se leviorcm, emissio graviorem. Sic natat vesica inflata, et elausa pertusa sidit. Sed quando Curio desinet nobis occidere, cur? Cu. Desinam, si mihi pauca etiam dixeris; coelum utrum grave sit, an leve. Al. An leve sit, nescio; certe grave non potest esse, cum sit naturae ignaeae. Cu. Quid igitur sibi vult vetus proverbium: Quid si caelum ruat? Al. Quia rudis antiquitas Homerum secuta credidit coelum esse ferreum. Sed Homerus a coloris similitudine ferreum dixit, non a pondere: quemadmodum nos cineraceum dicimus, quod cineris colorem prae se fert. Cu. Est igitur coelum coloratum? Al. Non fere, sed tale nobis videtur propter aërem et liquorem medium: quemadmodum sol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem et iridis pictura non in coelo est, sed in aëre humido. Cu. Verum, ut finiam, fateris coelo nihil esse sublimius, quacunque tegit orbem terrae? Al. Fateor. Cu. Et centro terrae nihil esse profundius? Al. Scilicet. Cu. Inter omnes rerum species quid est gravissimum? Al. Aurum, opinor. Cu. Hic abs te vehementer dissentio. Al. An scis aliquid auro gravius? Cu. Scio, et quidem multis partibus. Al. Proinde me vicissim doce, quando scis quod me nescire profiteor. Cu. Quod igneos illos spiritus e summo coeli vertice depressit in ima Tartari (nam ea collocant in centro terrae) nonne oportuit omnium esse gravissimum? Al. Fateor: sed quidnam fuit illud? Cu. Peccatum, quod et hominum animas, quas Maro vocat aurai simplicis ignes, eodem demergit. Al. Si libet ad istud philosophiae genus demigrare, fateor et aurum et plumbum esse plumeae levitatis, si cum peccato conferatur. Cu. Qui fiet igitur, ut qui hac sarcina sunt onusti, subvolent in coelum? Al. Profecto non video. Cu. At qui sese parant ad cursum saltumve, non solum quidquid est oneris abjiciunt, verum etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; et ad hunc cursum saltumque, quo ferimur in coelum, non studemus illud abjicere, quod omni saxo, omni plumbo gravius est. Al. Faceremus, si vel micam sanae mentis haberemus.

EPICUREUS.

HEDONIUS, SPUDAEUS.

HE. Quid venatur meus Spudaeus, quod sic totus incumbit libro, nescio quid secum murmurans? SP. Plane venor, Hedoni, sed nihil aliud quam venor. HE. Quid voluminis est, quod habes in sinu? SP. Dialogi Ciceronis de Finibus bonorum. HE. At quanto satius esset, quaerere bonorum initia quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat bonum omnibus numeris absolutum, quod qui sit assequutus, praeterea nihil desideret. HE. Opus cum primis eruditum et eloquens: sed num tibi videris aliquod operae pretium fecisse, quod ad veri cognitionem attinet? SP. Hoc mihi videor fecisse lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum est ambigere de finibus. SP. Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. HE. Nimirum, quia foecundus est error, cum simplex sit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant ac delirant omnes. Sed quae sententia tibi videtur esse scopo vicinior? SP. Cum audio impugnantem M. Tullium, displicent singulae: rursus cum audio defendentem, fio prorsus *ἐπεκτινός*. Mihi tamen Stoici videntur minus aberrare a vero, quibus proximum locum tribuo Peripateticis. HE. At mihi nulla secta magis arridet quam Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatior omnium suffragiis. HE. Missam faciamus nominum invidiam: fuerit Epicurus, qualem quisque velit: rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate, eamque vitam judicat beatissimam, quae plurimum habeat voluptatis, tristitiae quam minimum. SP. Sic est. HE. Quid dici potuit hac sententia sanctius? SP. Imo clamitant omnes hanc esse vocem pecudis, non hominis. HE. Scio: sed isti errant in rerum vocabulis. Quod si de veris loquamur, nulli magis sunt Epicurei quam Christiani pie viventes. SP. Cynicis propiores: nam isti se macerant jejuniis, deplorant sua commissa, et aut sunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur a potentioribus, deridentur a plerisque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitae genus a voluptatibus quam longissime videtur abesse. HE. Admittisne auctoritatem Plautinam? SP. Si quid recte dicat. HE. Accipe igitur, nequissimi servi dictum omnibus Stoicorum paradoxis sapientius. SP. Exspecto. HE. „Nihil est miserius quam animus sibi male conscius.“ SP. Non rejicio dictum: sed quid hinc colligis? HE. Si nihil miserius animo sibi male conscio, consequitur nihil esse felicius animo sibi bene conscio. SP. Recte quidem colligis: sed in qua tandem regione invenies istum animum nullius mali sibi conscius? HE. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum et hominem. SP. Et ab hoc mali genere puto perpaucos esse puros.

HE. Ego vero et purgatos habeo pro puris. Qui lixivio lacrymarum, ac poenitentiae nitro, aut caritatis igni maculas absterse-
 runt, eis non solum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in ma-
 joris boni materiam cedunt. SP. Equidem nitrum et lixivium novi;
 igni purgari maculas nunquam audiui. HE. Atqui si adeas argen-
 tarias offemas, videbis aurum igni purgari. Quanquam et lini ge-
 nus est, quod conjectum in ignem non exurit, sed nitidius splende-
 scit, quam ulla possit aqua; eoque vivum appellant. SP. Nae tu
 nobis adfers paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis παραδοξώτε-
 ρον. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Christus appellavit ob id
 beatos, quod lugeant? HE. Mundo videntur lugere, sed re vera de-
 liciantur, ac, quod dici solet, toti melle peruncti suaviter vivunt,
 adeo ut cum his collati Sardanapalus, Philoxenus, Apitius, aut si
 quis alius est voluptatum studio nobilitatus, tristem ac miseram
 peregerint vitam. SP. Nova narras; sed vix credenda. HE. Ex-
 perire; et omnia terque quaterque dices vera fuisse mea. Efficiam
 tamen, ut arbitror, ne videatur usque adeo veri dissimile. SP. Ac-
 cingere. HE. Faciam, si mihi prius quaedam concesseris. SP.
 Modo tu aequa postules. HE. Lucrum annumerabo, si sortem de-
 deris. SP. Age. HE. Primum illud, opinor, dabis, nonnihil inter-
 esse inter animam et corpus. SP. Quantum inter coelum et terram,
 inter immortale et mortale. HE. Deinde falsa bona non esse po-
 nenda in bonis. SP. Nihilo magis quam umbrae habendae sunt pro
 corporibus, aut praestigiae magorum somniorumve ludibria du-
 cenda sunt pro veris. HE. Hactenus commode respondes. Dabis,
 opinor, et illud, veram voluptatem non cadere nisi in animum sa-
 num. SP. Quidni? Nullus enim sole delectatur, si lippiant
 oculi; aut vimo, si febris palatum infecerit. HE. Nec ipse, ni fal-
 lor, Epicurus amplecteretur voluptatem, quae longe majorem cra-
 ciatum multoque diuturniorem secum adduceret. SP. Non arbitror,
 si quis modo sapiat. HE. Nec illud negabis, Deum esse summum
 bonum, quod nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. SP. Istud nul-
 lus iverit inficias, nisi Cyclopibus immanior; quid tum postea? HE.
 Jam mihi donasti, nullos suavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos
 miserius et afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur lar-
 gitus sum quam putabam. HE. Sed quod recte datum est, ut ait
 Plato, non oportet repescere. SP. Age. HE. Catella, quae habe-
 tur in deliciis, pascitur lautissime, cubat molliter, ludit ac lascivit ju-
 giter, an non vivit suaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem
 vitam? SP. Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. HE.
 Fateris igitur praecipuas voluptates ab animo proficisci velut a
 fonte? SP. Apparet. HE. Tanta enim animi vis est, ut saepe do-
 loris externi sensum adimat: nonnunquam quod per se est amarum,
 reddat jucundum. SP. Istuc quotidie videmus in amantibus, quibus
 dulce est pervigilium, et hibernis noctibus excubare ad amicae

fores. HE. Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris et canibus est communis, quanto plus valeat amor ille coelestis, a Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, reddat amabilem. SP. Quid alii sentiant intus, nescio; certe carent multis voluptatibus, qui adhaerent verae pietati. HE. Quibus? SP. Non ditescunt, non assequuntur honores: non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis et honoribus nulla erat hic facienda mentio, quae non adferunt vitam jucundam, sed sollicitam potius et anxiam; de caeteris agamus, quae cum primis veniunt quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos et insanos, ridentes ac saltantes? SP. Video. HE. Num putas illos suaviter vivere? SP. Hostibus contingat illa suavitas. HE. Quam ob rem? SP. Quia non adest sana mens. HE. Tu igitur malles jejunos incumbere libro, quam ad eum modum delectari? SP. Plane mallem vel agrum fodere. HE. Nam inter divitem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insaniae medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, praeter formam corporis; sed levius miseri sunt, quos natura genuit brutos, quam qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. SP. Fateor. HE. Jam num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter praestigias umbrasque voluptatum et veras animi voluptates negligunt et veros sibi cruciatus accersunt? SP. Non videntur. HE. Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed ira, sed avaritia, sed ambitione, aliisque pravis cupiditatibus; quae longe perniciosior est ebrietas, quam quae vino contrahitur. Syrus ille in comoedia posteaquam edormiverat villum quod biberat, sobria loquitur: at animus vitiosa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus et ambitio! quam multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque aetatem ab ambitionis, avaritiae, libidinis, luxusque temulentia nunquam expergisci ac resipiscere! SP. Istiusmodi novi nimium multos. HE. Largitus es, falsa bona non esse in bonis ducenda. SP. Nec reposco. HE. Nec est vera voluptas, nisi quae ex veris nascitur. SP. Fateor. HE. Non sunt igitur vera bona, quae vulgus hominum per fas nefasque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera essent bona, non contingerent nisi bonis; et beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quae non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit ut suaviter vivamus. SP. Maxime. HE. Nullus igitur vere vivit suaviter, nisi qui pie vivit, hoc est, qui veris fruitur bonis: sola autem pietas reddit hominem beatum, quae Deum summi boni fontem homini sola conciliat. SP. Propemodum assentior. HE. Nunc mihi vide quot parasangis absint a voluptate, qui vulgo videntur praeter

voluptates nihil sequi. Primum animus illorum impurus est et cupiditatum fermento vitiatus, ut etiamsi quid incidat dulce, protinus amarescat, quemadmodum fonte vitiato non potest non esse liquor insipidus. Deinde non est vera voluptas, nisi quae sano percipitur animo. Nam irato nihil vindicta jucundius: sed ea voluptas vertitur in dolorem, simul atque morbus animum reliquerit. *Sp.* Non refragor. *He.* Postremo voluptates illae sumuntur ex falsis bonis: unde consequitur et illas esse praestigias. Quid porro diceres, si videres hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adesset, quas se videre credit? *Sp.* Equidem et insanum dicerem et miserum. *He.* Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem praestigiatoriam. *Sp.* Eam non didicerat e litteris sacris. *He.* Imo e sacerrimis, hoc est, execratissimis. Hunc aliquot aulicae foeminae frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, sordes et parsimoniam opprobrantes: anauit; invitavit. Venerunt jejuna, quo libentius epularentur. Accubuerunt: nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt sese affatim. Peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac discesserunt suam quaque domum. At mox coepit oblatrare stomachus: demirantur quid esset hoc monstri, statim a prandio tam splendido esurire ac sitire. Res tandem erupit, et in risum abiit. *Sp.* Et merito: praestiterat domi lenticula placare stomachum, quam inanibus spectris deliciari. *He.* At mihi videtur multo magis esse ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; et his praestigiis delectari, quae non exeunt in risum, sed in luctus sempiternos. *Sp.* Quo propius intueor, hoc mihi videre minus absurda loqui. *He.* Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quae re vera non sunt: appellaresne mulsum dulce, cui longe plus esset admixtum aloës quam mellis? *Sp.* Non dicerem, si vel triens aloës esset admixtus. *He.* Aut optares tibi malam scabiem, quod scalpendi sit aliqua voluptas? *Sp.* Non, si compos sim mentis. *He.* Fac igitur tecum subducas rationem, quantum amaritudinis admixtum sit istis falso nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, commessatio ac temulentia. Omitto nunc, quod est omnium caput, conscientiae cruciatus, inimicitiam cum Deo, exspectationem aeterni supplicii. Quod obsecro in his voluptatibus genus est quod non ingens externorum etiam malorum agmen secum adducat? *Sp.* Quatenam? *He.* Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quae per se tristia sunt mala: conferamus illa quae praecipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famae macula, memoriae detrimentum, vomitus, et ruina stomachi, tremor corporis, num vel Epicurus existimaret eam voluptatem expetendam? *Sp.* Fugiendam diceret. *He.*

Cum adolescentes e scortatione novam lepram, quam nunc *ἐπικουρί-
ζοιτες* quidam Neapolitanam scabiem appellant, sibi, ut fere fit, con-
trahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque
vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur *ἐπικουρίσιν*?
SP. Imo *ἐπὶ κοῦρῃα θείν*. HE. Jam finge delectationis ac doloris
aequilibrium: optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu
duravit potationis aut scortationis voluptas? SP. Equidem mallem
utroque carere: nam voluptatem emere dolore, non est lucrum,
sed pensatio: hic sane potior est *ἀναλγησία*, quam Cicero ausus
est indolentiam appellare. HE. At nunc voluptatis illicitae titillatio,
praeterquam quod longe minor est cruciatu quem adducit, tempori-
is etiam exigui est: lepra vero contracta per omnem vitam misere
discruciat; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. SP. Tales
discipulos non agnosceret Epicurus. HE. Luxuriae comes plerum-
que est egestas, onus et miserum et grave: libidinis immodicae,
paralysis, tremor nervorum, lippitudo ac caecutientia, lepra: at
non haec tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec sin-
ceram, ad haec brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac
diuturnioribus commutare malis? SP. Ut non accedat cruciatus,
mihi stultissimus negotiator esse videatur qui gemmas vitro per-
mutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis
voluptates amittat. SP. Ita sentio. HE. Nunc redeamus ad exactio-
rem supputationem. Nec febris aut egestas semper comitatur luxum,
nec nova lepra aut paralysis semper comitatur Veneris immodi-
cum usum; sed conscientiae cruciatus, quo nihil esse miserius jam
inter nos convenit, semper comes est illicitae voluptatis. SP. Imo
praecurrit interdum, et in ipsa voluptate fodicat animum. Sunt
tamen quos dicas hoc sensu carere. HE. Jam hoc ipso infeliciores.
Quis enim non malit sentire dolorem, quam corpus habere stupi-
dum et sensus experts? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intem-
perantia, velut ebrietas quaedam, vel vitiorum assuetudo, ceu
callus quidam, mali sensum adimat in juvenia; cum ad senectutem
perventum fuerit, ac, praeter innumera incommoda, quorum the-
saurum superioris vitae commissa reposuerunt, de propinquo terret
mors nulli mortalium evitabilis, tanto gravius discruciat conscientia,
quanto magis per omnem vitam stupuit; tum enim, velit nolit, ex-
pergiscitur animus. Senectus autem cum per se sit tristis, quippe
multis naturae incommodis obnoxia, quanto miserior est, atque
etiam turpior, si urgeat animus sibi male conscius? Convivia, co-
messationes, amores, choreae, cantilena, caeteraque quae ju-
veni videbantur suavia, seni sunt amara, nec aliud habet aetas illa
quo se fulciat nisi si adsit vitae innocenter actae recordatio, ac
spes vitae melioris. Hi sunt duo scipiones, quibus nititur senecta.
Quod si pro his subductis imponas geminam sarcinam, vitae per-
peram actae memoriam et futurae felicitatis desperationem; obse-

cro quod animal fingi potest afflictius aut miserius? S. Equidem non video, etiamsi quis τὸ ἔπρου γῆρας objiciat. H. Tum denique sero sapiunt Phryges: et illud verissime dictum, Extrema gaudii luctus occupat: et, Non oblectamentum super cordis gaudium: et, Animus gaudens floridam aetatem facit: Spiritus tristis exsiccatur ossa: item illud, Omnes dies pauperis, mali, hoc est, afflicti ac miseri: securam mens quasi iuge convivium. S. Sapiunt igitur qui mature rem faciunt, et colligunt viaticum venturae senectutis. H. Scriptura mystica non tam humi repit, ut fortunae bonis metiatur hominis felicitatem: is demum eximie pauper est, qui nudus est omni virtute et animam simul cum corpore debet Orco. S. Is quidem exactor est implacabilis. H. Is vere dives est, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas adversus Deum quam culex adversus elephantem Indicum. Num mortem? ea piis transitus est ad aeternam beatitudinem. Num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius: Etsi ambulavero in mediis umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Cur metuat daemones, in pectore gerens eum quem tremunt daemones? nam hominis pii mentem templum esse Dei, non uno in loco praedicat scriptura, vere ἀνατιθέτης. S. Equidem non video, quibus rationibus, ista queant refelli, quanquam videntur plurimum abesse a sensu communi. H. Qui sic? S. Nam ad tuam rationationem quis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius, opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. H. Adde monarchae sceptrum, si libet; adde pontificiam coronam, eamque e triplici fac centuplicem, modo detrahas animum sibi bene conscius, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modo adsit bona mens, deliciosius vivere, quam si in unum hominem sexcentos confles Sardanapalos. S. Unde igitur est, quod pauperes vere conspiciamus tristiores divitibus? H. Quia bis pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores; nuditas, extenuant quidem corporis habitum, sed tamen non in his tantum, sed etiam in ipsa morte sese exserit mentis alacritas. Animus enim quanquam illigatus est mortali corpori, tamen quoniam naturae potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, praesertim si ad vehementem naturae impetum accedat ἀνέγερσις spiritus. Hinc est quod saepenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. S. Istuc profecto non raro sum admiratus. H. Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium, ubi adest omnis laetitiae fons Deus. Quid autem novi est, animum vere pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, si ad intima tartari demerga

tur, nullum felicitatis detrimentum facturum sit? Ubiunque pura mens est, ibi Deus est: ubiunque Deus est, ibi paradisi est: ubi coelum est, ibi felicitas est: ubi felicitas est, ibi gaudium est verum et alacritas sincera. SP. Attamen suavius viverent, si absint incommoda quaedam, et adessent oblectamenta, quae vel negligunt, vel non assequuntur. HE. Quae vero mihi narras incommota? quae lege communi comitantur conditionem humanam? famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terrae motus, inundationes, bella? SP. Et ista quoque. HE. At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longe tolerabilior est piorum conditio quam voluptates corporis per fas nefasque venantium. SP. Qui sic? HE. In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, caeteris moderatius ferunt ea quae vitari non possunt. Dein quoniam intelligunt illa omnia a Deo immitti vel ad purificationem criminum vel ad exercitationem virtutis, non modo patienter, verum etiam gaudenter tanquam obediens filii illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt vel pro elementi correctione vel pro inaeestimabili lucro. SP. Sed multi sibi accersunt corporis molestias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis sanitatem vel tueantur vel recuperent. Caeterum accersere molestias, hoc est, inopiam, adversam valetudinem, persecutionem, infamiam, nisi cum huc impellit Christiana caritas, non est pietatis, sed stultitiae. Caeterum quoties infliguntur ob Christum et ob iustitiam; quis ausit eos vocare miseros, cum ipse Dominus appellet eos beatos, et horum gratia gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim et ista sensum cruciabilem. HE. Habent, sed quem facile absorbet hinc metus gehennae, illinc spes aeternae beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset te nunquam aegrotaturum, aut ullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris cuspidem aciculae tibi summam pungi cutem; nonne lubens et gaudens acciperes tantillum dolorem? SP. Maxime. Imo si certo sciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, aequo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures subula perforari. HE. Atqui quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad aeternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnuscule ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim analogia rei finitae ad infinitam. SP. Verissima praedicas. HE. Jam si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestia cariturum, si semel manu flammam divides, quod fieri vetuit Pythagoras, nonne lubens id faceres? SP. Ego sane vel centies, modo ne me fallat promissor. HE. Deus ne potest quidem fallere: sed ille flammae sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad coelestem beatitudinem, etiamsi quis trium Nestorum excedat annos; siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio nonnulla

hujus vitae portio est: sed tota hominis vita nulla portio est aeternitatis. *SP.* Non habeo quod contradicam. *HE.* Ad hanc igitur qui toto pectore certaue spe properant, cum tam brevis sit transcurus, an credis eos hujus vitae molestiis discrucari? *SP.* Non arbitror, modo adsit certa persuasio firmaque spes assequendi. *HE.* Venio nunc ad oblectamenta, quae objiciebas. Abstinere a choreis, a comessionibus, a spectaculis: haec nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis ascenderunt quae solatia Deus paraverit diligentibus ipsum. Beatus Paulus agnovit, quae sint cantica, quae choreae, quae tripudia, quae comessiones piarum mentium, etiam in hac vita. *SP.* At sunt quaedam voluptates licitae, quas isti sibi ipsis interdiciunt. *HE.* Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in caeteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiant voluptatis homines Deo cari, quam caeteris, siquidem hi dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, auguntur animo, quod multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam, ceu Momi quidam obmurmurant opifici, neque raro naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbotenus quidem naturam ferit, sed re vera in eum redundat qui naturam condidit, si quae est omnino natura. At homo pius religiosus ac simplicibus oculis magna cum animi voluptate spectat opera Domini, patrisque sui, demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cum reputat haec omnia propter hominem esse condita: atque adeo in singulis rebus adorat omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge mihi esse aliquod palatium re vera tale, quale Psychae fingit Apuleius, aut si quod potes magnificentius elegantiusque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum, qui tantum visendi causa venerit; alterum servum aut filium ejus, qui construxit hoc aedificium; uter impensius delectabitur? hospes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui carissimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in aedificio magna cum voluptate speculatur; praesertim cum cogitat totum hoc opus ipsius gratia factum esse? *SP.* Percunctatio tua non eget responso: sed plerique non piis moribus sciunt coelum et quae coelo clauduntur hominis causa esse condita. *HE.* Sciunt plerique omnes: sed non omnibus hoc venit in mentem; et si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur coelum qui ad vitam coelestem adspirat. *SP.* Veri simillima dicis. *HE.* Jam conviviorum suavis non est sita in lautitiis palati aut coquorum condituris, sed in prospera corporis valetudine et stomachi appetentia.

Cave igitur putes ullum Lucullum coenare jucundius appositis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis, scaris, siluris, aut murænis, quam vir pius cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel aquae vel cervisiae tenuis vel vini probe diluti: propterea quod haec accipit tanquam missus a benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia sanctificat precatio praecedens, sacra lectio conres, magis animum reficiens quam esca corpus, et gratiarum actio succedens: postremo surgit a mensa non distentus, sed recreatus; non onustus, sed reffectus; et reffectus mente pariter et corpore. An tu putas ullum istarum vulgarium cupediarum architectum convivari jucundius? **S. P.** Sed in Venere summa est delectatio, si quid Aristoteli credimus. **H. E.** Et hac in parte vincit homo pius, non minus quam in convivio; rem sic accipe: Quo vehementior est erga uxorem caritas, hoc congressus ille connubialis est jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores suas, quam qui eas sic diligunt, sicut Christus dilexit ecclesiam: nam qui eas voluptatis gratia diligant, ne diligant quidem. Adde, quod quo rarior est cum uxore congressus, hoc est suavior: quae res nec impium poetam latuit, qui scripsit, Voluptates commendat rarior usus. Quanquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longe major est in perpetuo convictu, qui inter nullos potest esse jucundior, quam inter eos, qui se Christiana caritate sinceriter amant, et amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum senescente voluptate senescit amor. Christiana caritas hoc magis virescit quo magis delectatio carnis decrescit. An nondum tibi persuasi nullos vivere jucundius quam qui cum pietate degunt? **S. P.** Utinam itidem sit persuasum omnibus! **H. E.** Quod si Epicurei sunt, qui suaviter vivunt, nulli verius sunt Epicurei quam qui sancte pieque vivunt. Et si nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam adorandus ille Christianae philosophiae princeps. Graecis enim *ἐπίκουρος* auxiliatorem declarat. Cum naturae lex esset vitis tantum non obliterata, cum Mosis lex magis irritaret cupiditates, quam sanaret, cum impune regnaret in mundo tyrannus Sathanas; solus ille pereunti humano generi praesentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant Christum natura fuisse tristem quempiam ac melancholicum, nosque ad inamoenum vitae genus invitasse. Imo is unus ostendit vitam omnium suavissimam, veraeque voluptatis plenissimam: tantum absit lapis ille Tanteleus. **S. P.** Quid istuc aenigmatis est? **H. E.** Ridebis fabulam: sed hic locus seria ducit. **S. P.** Exspecto jocum serius. **H. E.** Narrant ii quibus olim studio fuit philosophiae praecepta fabularum involucris tegere, Tantalum quendam adhibitum fuisse Deorum mensae, quam volunt esse lautissimam. Cum hospes esset dimittendus, Jupiter hoc suae dapsilitatis esse ratus, ne conviva discederet abaque xenio, permittit ut quod vellet peteret, acceptu-

rus quidquid petiisset. Tantalus autem stolidus, ut qui beatitudinem hominis ventris et gulae delectatione metiretur, optavit, ut sibi per omnem vitam liceret tali mensae accumbere. Annuit Jupiter; et ratum erat votum. Tantalus assidet mensae omni genere deliciarum instructae: appositum est nectar; nec desunt rosae, nec odores; qualibus Deorum nares possint oblectari; adstat pocillator Ganymedes aut Ganymedi similis, circumstant Musae suaviter canentes, saltat ridiculus Silenus, nec absunt moriones: breviter quidquid ullum hominis sensum possit oblectare. Sed inter haec omnia ille sedet tristis, suspirans et anxius, nec hilarescens risu, nec attingens apposita. Sp. Quid in caussa? Hæ. Quoniam supra caput accumbentis de pilo pendet ingens saxum jam jam casuro simile. Sp. Ego me a tali mensa subducerem. Hæ. Sed illi votum transit in necessitatem: neque enim Jupiter tam placabilis est, quam noster Deus, qui perniciose vota mortalium rescindit, si modo poeniteat. Quanquam et alioqui, ne se Tantalus subducatur, vetat idem lapis, qui prohibet vasci. Metuit enim, ne si se commoverit, illico saxi ruina conteratur. Sp. Ridiculam fabulam. Hæ. At nunc audi quod non rideas. Vulgus a rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non praestet nisi mens secunda: nam sibi male consciis saxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalo. Imo non impendet, sed urget premitque mentem: nec inani metu discruciat animus; sed in singulas horas exspectat, ut conjiciatur in gehennam. Obsecro quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo pressam possit vere exhilarare? Sp. Nulla profecto res, nisi vel dementia vel incredulitas. Hæ. Haec si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo Circeo dementati pro vere jucundis amplectuntur mellita venena, quanto studio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent senectuti venturae, mentem sibi bene consciam, et famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa senectute miserius, quae cum respicit in tergum, magno cum horrore videt, quam speciosa sunt quae neglexit, quam foeda quae amplexa est? Rursus cum a fronte prospicit, cernit imminere diem supremum et ab hoc protinus aeterna gehennae supplicia. Sp. Felicissimos arbitror, qui primam aetatem servarunt incontaminatam; et in pietatis studio semper proficientes pervenerunt usque ad senectutis metam. Hæ. Proximus locus debetur illis, quia juvenili temulentia mature respuerint. Sp. Sed quid consilii das illi misero seni? Hæ. Nulli desperandum, quam diu spirat: jubebo ad Domini clementiam confugere. Sp. Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelorum cumulus, jam arenam exsuperans quae est in littore maris. Hæ. Sed eas arenas longe superant misericordiae Domini. Arena tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero: at Domini cle-

mentia nec modum nec finem novit. *Sp.* Sed non est spatium brevi morituro. *He.* Quo minus est spatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum satis longum est quod a terris ad coelum valeat pertingere. Penetrat autem et brevis precatio coelum, modo vehementi spiritus impetu ejaculetur. Evangelica peccatrix fertur per omnem vitam egisse poenitentiam; sed latro in ipsa morte quam paucis verbis impetravit a Christo paradisum? Si toto pectore clamaverit, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam; Dominus tollet saxum Tantaleum; dabit auditui illius gaudium et laetitiam; exaltabunt de condonatis peccatis ossa per contritionem humiliata.

CONFLICTUS

T H A L I A E

E T

B A R B A R I E I.

P R A E F A T I O.

Nemo putet latuisse poëtam, quantum comoedia tragoediaque discrepent; quid hanc, quid illam deceat. Haec enim gaudet gravitate: illa est levitatis amica. Nam quum ad scribendum animum applicuisset, quoniam nec personas comicas satis, nec rem tragicam satis esse perspexit, ipse pro suo digessit arbitrio: tantum haec cogitans, auditor ut rideat. Aequis adeste animis: favete: aures arrigite: strepitum compescite.

A R G U M E N T U M.

Thalia, sacris sororum comitata choris, Castaliam petit: Barbaries, aequae barbaris stipata cohortibus, occurrit. Fit contentio.

P R I M U S A C T U S.

T H A L I A, C A L L I O P E, M E L P O M E N E.

Th. Dii boni, quid hoc monstri est, quod eminus surgere video? contemplamini quaeso. *Ca.* Papae! quanta corporis moles! prope est ut vertice sidera pulset; quid sit mehercule nescio. *Th.* Appropinquat. En nova commixtio. Viden! Frons virginea; quod vero sub pectore est, asino simillimum. *Ca.* Ita est: sic Dii me

ament. Sed et fronte, videsne hera, quanta sese attollant cornua!
 TH. Ingentia. Praeterea colligisne et vicinas cornibus auriculas!
 CA. Colligo. Asininas scilicet, albentes mobilesque: et jam magis
 magisque propinquare conspicio, quid paret nescia. Ah! Vereor
 ne sinistrum quid attulerit. TH. Avertat parens Jupiter. ME. Ego
 hanc (si recte audita recorder) belluam novi. TH. Obsecro. ME.
 Nihil est periculi. TH. At at, inimicam audio. Itane, quaeso!
 ME. Ita. Aemula haec est nostra unica atque saevissima. TH.
 Dii illam perdant. ME. Nunquam invidere nobis, nunquam lacerare
 desinit. Hanc in occiduis ferunt habitare plagis, ibi subicere sibi
 omnia, ibi coli, amari, honorari. Quid plura? denique ut deam
 supplicibus placari muneribus. TH. Audieram, ni fallor. Urbi cui
 praeest, quod est nomen? ME. Zwollis, si recte teneo. TH. Re-
 cte. Ipsius vere? ME. Barbariem dicunt. TH. Ipsa est: probe
 novi. Sed en, accelerat huc. Operiamur eam.

SECUNDUS ACTUS.

BARBARIES, THALIA.

BA. Illane est Thaliae comites mei, quam ex vicino conspicio,
 quamque extinctam jam pridem existimaram? Ipsa certe est: lau-
 ram cerno. Revixit. Audet insuper sese conspectibus impudenter
 nostris ingerere, nihil me verita. Adibo, quae sim ut sentiat fa-
 ctura. Dii te perdant, impudentissima. TH. Haud molle salutas.
 In te resiliat quam in me torques salutem, hera. BA. Nonne te
 pudet dudum victam, Thalia, rursum meis submittere oculis? TH.
 Rogas? Tu indigna quae me videas: ego dignior quam quae te vi-
 deam belluam obscoenam. BA. Hem, misella, et contumelias insu-
 per? Necdum quae sim nosti? cave me provoces. TH. Bona
 verba quaeso. Surdo ista canis; nemo audit. Ego te timeo, scili-
 cet monstrum informe spurcissimum. BA. Vide in quam has tor-
 seris calumnias. TH. Gratias habe iis qui tecum sunt. BA. His?
 TH. His solis. BA. His quid debeo? dic mihi. TH. Illorum te
 scilicet aestimatio, vel error potius, deam effecit, non tua gene-
 ratio. BA. Quin possem tibi (si tempus sinat) meam demonstrare
 propaginem, divino semine derivatam. TH. Egregiam vero. Sed
 narra obsecro. Tempus enim patitur: et sol tibi stabit tam mira
 memoranti. BA. Tu parente gaudes Jove, duce triumphas Apolline;
 mihi pater erat, qui nec illi virtute, nec huic aut arcu aut cythara
 cesserit. Si quando canens ludere solebat ore, Orphei in morem,
 sylvas post se montesque trahebat, denique et cursu valens, Euro
 pernior. TH. Millies haec audita sunt. Desine. BA. Quid?
 Tenes quem velim? TH. Statim, ubi coepisti; Chirona significas
 semivirum. BA. Potesne tacere, dum, quod coepi, expleam ver-
 bum? TH. Possum; tantum vera si dixeris. Sin componis aurem

non comodo. BA. Quid? mendacem dicis? TH. Minime; sed, si voles, nihil verius. BA. Te autem veridicam, ubi me Chirone dicis parente natam? TH. Testes adsunt. BA. Ubi quaeso? TH. Haec ingens, quae in calces pendet, cauda; haec hirsuta terga; hae circum tempora albicantes auriculae Chironis te prolem clamant omnia. Ille ex asella te miscuit, pulcrum, quo glories, genus, pulcra quae deam deceat forma. BA. Ut video, calumniis certas; de figura contendis. Ad virtutem veniamus. De hac contende. De fama, de gloria, de clientela. Quid de corpore? TH. Nihil; nisi quod hujus deformitatem deformis animus comitari solet. Sed age, ad ipsa veniamus. BA. Id omnium primum accipe. Qui te colit, rarus est; me totus celebrat orbis. Tu ignota lates; ego jam in omnem mundi regionem nomen extendi. Ubique sum celebris, ubique notissima. TH. Fateor. BA. Non faceres, si tibi quod responderes esset. TH. Imo, quod respondeam habeo. Cacus nosti. BA. Cacus quis nesciat? TH. Quem narrat Virgilius? BA. Novi. TH. Credo equidem; famosus enim est. Haud secus ac ille tu quoque cognita es. Dein tu tibi laudi tribuis, quod totus comitetur orbis. Non recte sapis. Ego id vituperio do magis. Rarum est omne enim quod carum est. Nihil arduum, quod vulgo ignobili commune est. Me qui colit, rarus sit licet, spectabilis tamen est et gravis. Te autem, quod plebeia et rustica comitetur turba, quid obsecro pulcri est? BA. Nescis, insana. Longe alia res est. Neque enim quos plebeios invenio, plebeios relinquo; quin proveho magis, et erudio: honestos denique reddo et graves. TH. Ha, ha, he. Imo chartis gravatos, non arte; neque tam literis honestos, quam libris onustos. BA. Hem. Misera, an ego meos non graves reddere potis sum aequae ac tu tuos? TH. Admodum tui similes. Nam cum barbara sis, barbaros efficis. Quid aliud posses? BA. Nunc verum experior, quod jam olim de te audiavi; garrulam esse et loquacem. Desine, insana. Nihil omnium nosti. Nam id certum habeo: si vel mediam scires partem, non tanta obstreperes impudentia. In meo, quod Zwollis est, gymnasium, quae sit gloria, quis rigor, quis vigor, si tibi memorare incipiam, continuo rumperis invidia. TH. Nimirum. Et pestes columnasque tuo rumpas grandiloquio. Verum incipe. Rumpe si potes. BA. Longum est. TH. Fac breve, ut nosti. BA. Summam complector. Ad illud itaque, quod paulo ante memoravi, gymnasium nobilissimum, ex omnibus mundi latissimi regionibus quanto confluant agmine, nemo tibi facile explicuerit. TH. Hui! stupendum asinum illum Zwollorum (gymnasii campanam loquor) tam sonora voce rudere, cunctosque turmatim allicere. BA. Inepta. Abstine conviciis, et audi. TH. Audio. BA. Illic festim instituuntur, erudiuntur. TH. Mirum in modum. BA. Optimis glossulis, vocabulariis, argumentis, notabilibus innuperis. TH. Quam rectissime. BA. Quid nares contra-

his? Imo eo perduco, ut nihil nesciant. T.H. Novum. B.A. Crescunt illis interea cum corpore tempora, ut exacte docti jam praesint aliis. Tum tales remitto, ut beati vivant, beati moriantur. T.H. Ha, ha, he. Parum absuit, quin cachinno rumperer; tam is invideo scilicet. B.A. Quid rides fatua? an ego risu digna fari videor? T.H. Ego ista tibi rectius memorare potero. B.A. Tun? T.H. Ego. Si placet, nunc audies. B.A. Iacipe. T.H. Quin ita se res habet. Confluunt ad te innumeri, fateor. Qui, si quid recte in scholis prius didicerant, id continuo dediscant necessum est. Deinde his (quae plurima enumerasti) dispendiis non tam imbuuntur, quam obruuntur, tandem ut sciant nihil. Imo eo perducis, ut et se ipsos nesciant. Crescunt interea circum tempora cornua, sibi videntur scioli, ac qui praesint magis quam subsint idonei. Tum tales remittis, ut beati vivant, beati moriantur. B.A. Tu, ut video linguam a probris non cohibes. At cave mihi bilem moveas. Si non parcis huiusmodi in me dicta jaculari, ego ea in te retorquebo: sunt et mihi quas referam contumelias. T.H. Et soles quidem. B.A. Tales, inquam, remitto (si nescis, miserrima) qui vatibus tuis, ne carminibus quidem (quibus apprime triumphas) cesserint. T.H. Numero fateor. Nos vero non tam versuum cumulum quam virtutem spectamus. Tibi contra quot sint, non quales, curae est. Paginas numeras, barbarismos dissimulas. Tantum ex omni sibi consonent parte, id unum quaeritur: virtus negligitur. B.A. De virtute garris, insana? Ego virtute nil tam inane puto quam tua poemata. Quid enim aliud quam fucata sunt mendacia, fabulis plena anilibus? T.H. Satis laudas. B.A. Egone tam ridicula? T.H. Laudas nescia. B.A. Tam mendosa? Quin ludo potius, quam laudo. T.H. Laudas invita. B.A. Qui sic? T.H. Dum laceras invida. Malis enim displicere, laudari est. B.A. Magna vero, quibus invideat quisquam, laborata mendacia. Luce clarius tuam manifestas inscientiam. Nescis infelix, quam probes iis stultiloquiis poetarum industriam; qui indignum censes porcis, coeno et luto amicis, rosas objici, ita veritatem ipsam, peregrina fabularum specie, et quodam verborum aenigmate obtexerunt dissimularuntque: ut omnibus quidem legere liceat, intelligere autem non ita. Legunt, et tam abeunt nescii, quasi viderint nunquam. Legit peritus, et ipsas verborum penetrat imagines, (diaphanum enim sunt) deprehenditque latere ingentem sanissimae veritatis thesaurum, quem illi praeterierant. B.A. Euge, euge, quam lepidum facinus, veris falsa miscere! confictis veritatem fabellis corrumpere! Hoccine est quod tanta laude praedicas? T.H. Vis tibi ad haec paucis respondeam? Mihi responde prior. Quid, obsecro, pulchrius duxeris, gemmasne e stercore legere, an auro intextas mirari? B.A. Postremum praestantius. T.H. Respondes tibi. Ita est. Tu si quid in poemate veritatis est, ita sermonis offuscas ineptiis, ut sordeat potius, quam

plendeat. Nos ex adverso verborum elegantia non (quomodo tu calumniaris) veritatem corrumpimus, sed quasi gemmam, auro inextam, venustamus. Speciem non tollimus, sed augemus; non ut pateat, sed pulchrior eluceat, efficimus. Denique et hoc agimus, ut, quae suapte natura utilis est veritas, fiat et industria gratior. Haec tui quum nesciant, lacerant, mordent, invident. Si saperent, quanto me laudarent sublimius. — Elinguem reddidi. Rumpam silentium hoc. BA. Id ego rectius de tuis dixerim. TH. Rapi. BA. Qui cum nostra nesciant poëmata, nihil aliud norunt, quam ridere et illudere. TH. Talia sunt, quae nec scita scium, nec inscium reddant nescita. BA. Nihil verbis opus est; ipsa res probet. TH. Res scilicet. Audire velim. BA. Hos dico, quos ea scita celeberrimos reddidere. TH. Estne quisquam? BA. Innumerales. TH. Hui! rectissime; quasi vero numerare eos nemo queat. Quod enim aut unum est, aut nihil, nemo numeret. Verumtamen vel numerare incipias; si enumerare non sufficiat. BA. Praecipuum omnium *Floristam*, qui a floribus sortitus est nomen. TH. Sed non bene olentibus. BA. Deinde *Papiam*. TH. Doctissimum; et quem primum diceres. BA. Deinde *Huguitonem*. TH. Eximium. BA. Deinde *Michaelem Modistam*. TH. Praeclarum. BA. Deinde *Jacobum Glosarium*. TH. Mirabilem. BA. Et quem omnibus merito praetulerim *Joannem de Garlandia*, qui tanta verborum elegantia, tanta sententiarum pollet majestate, ut pauci admodum sint, qui eum capiant. TH. Imo nulli, nisi forte barbari sint et ipsi: quis enim illum facile capiat, qui ne se ipse quidem intelligat satis. BA. Infinita est haec contentio: garrulitate vincis; sed ego non in ea consistere palmam puto. Si placet experiri, quid utraque possit, mecum vicissim contende versiculis. Ne trepida, ne cesseris: ego parata maneo. Quae nostrum vicerit, tum patebit. TH. Perplacet. Age experiamur. Sed tu prior incipe vates. BA. Haec sunt, quae saepe praesentibus viris eruditissimis cantare solebam, non sine omnium admiratione. TH. Credo. Sed incipe tandem. BA.

Zwollenses tales, quod eorum Theutonicales

Nomen per partes ubicunque probantur et artes,

Et quasi per mundum totum sunt nota rotundum.

Zwollensique solo proferre latinica solo

Discunt Clericuli nimium bene verba novelli.

En ii versiculi in poëmatibus quam sim diserta declarant. TH. Ha, ha, he. Tot barbarismos numero quot voces. Patria certe haec vox est, Chironis videlicet. Quam digesta poëmata! non differam iis laudes referre suas.

Tale sonant insulsa mihi tua carmina, vates,

Quale sonat sylvis vox irrudentis onagri;

Quale boat torvus pecora inter agrestia taurus,

Qualeque testiculis gallus genitalibus orbis

*Concinit. Haud vocem humanam, sed dico ferinam,
Hanc celebres laudate viri, et doctissime Florum.
Auctor, ades; gratos inserta nitentia flores
Colligito, meritaque coronam nectito Divae.
Urticae viridi graveolentem jungo cicutam.
Talia nam tali debentur praemia vati.
Annue Barbaries, tuque hanc sine cornua circum
Inter candidulas laurum tibi nectier aures.*

BA. Jam mihi nauseat animus, nec audire ineptias istas volo: cesso hinc, Zwollis quid mei agant invisere. TH. Perge ocus, et vise indocta indoctos. Perquam gratus erit illis tuus adventus. Frustra, ut video, tecum mihi sermo est. Tu mutaberis nunquam. Recte Virgilianum illud de te dixerim:

Non illam nostri possunt mutare labores.

ME. Ab exordio hujus altercationis, dum monstrum hoc aspiciamus, grandi interim omnes fastidio laboramus. TH. Credo equidem. CA. Abeamus, hera, et hanc linquentes bestiam, aprica Parnassi jugapetamus, fontemque Heliconium. TH. Faciamus.

CORONIS APOLOGETICA

PRO

C O L L O Q U I I S

E R A S M I.

ACCEDIT EJUSDEM

DE COLLOQUIORUM

UTILITATE

D I S S E R T A T I O,

COLLECTA A

P. SCRIVERIO.

ERASMI ADMONITIUNCULA.

Prodierat Colloquiorum libellus, partim e confabulationibus domesticis, partim e schedis meis consarcinatus; sed admixtis naeniis quibusdam, non tantum ineptis, verum etiam male Latinis, planeque

soloeicis: et hoc nugamentum miro applausu exceptum est, at in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus sum igitur hisce naeniis manum admoliri. Tandem adhibita paulo maiore cura, non pauca adjecimus, ut esset justa libelli magnitudo, jamque vel hoc honore dignus videri posset, ut Joanni Erasmo, Joannis Frobenii filio, puero tum sex annos nato, sed indole incredibili, dicaretur. Id factum est anno 1522. Quamquam hujus operis ea natura est, ut quoties visum fuerit, recipiat accessionem. Itaque in gratiam studiosorum et Joannis Frobenii frequenter jam auctarium adjecimus; sed ita temperatis argumentis, ut praeter lectionis voluptatem ac sermonis expoliendi fructum inesset, quod ad mores quoque formandos conducere. Porro donec praeter meras ineptias nihil haberet ille libellus, miro omnium favore legebatur. Ubi accesserat uberior utilitas, non potuit effugere τῶν συκοφαντῶν δῆγματα. Theologus quidam Lovaniensis mire lippiens oculis, sed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos haereticos. Accidit et aliud quiddam huic operi memorabile. Excusum est nuper Lutetiae, correctis, hoc est depravatis, aliquot locis, quae videbantur attingere monachos, vota, peregrinationes, indulgentias, aliaque hujus generis, quae si plurimum valerent apud populum, uberior esset istis quae-stus. Verum hoc fecit adeo stulte, adeo indocte, ut scurram quempiam e trivio fuisse jures: quum auctor tam insulsae fabulae feratur theologus quidam ordinis Dominicani, natione Saxo. Quorsum at-tinet addere nomen et cognomen, quod nec ipse cupit suppressi? Nescit tale portentum pudescere; citius laudem etiam petat ex sce-lere. Addidit impostor novam praefationem meo nomine, in qua fecit tres viros in uno puero instituendo sudantes; Capitonem, qui tradidit litteras Hebraicas: Beatum, qui Graecas: me, qui Latinae. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate inferiorem; significans in colloquiis inspersa quaedam, quae Lutheri resipiant dogmata. Atque hic scio quosdam sublaturos cachinnum, quum legent Capitonem ab isto, qui sic odit Lutherum, optimi doctissimi-que viri elogio praedicatum. Haec atque hujusmodi multa me lo-quentem facit, hujus audaciae exemplo sumto ex epistola Hiero-nymi, qui queritur aemulos suos ipsius nomine confictam epistolam sparsisse apud Afros in conventu episcoporum, in qua fateretur se deceptum a Judaeis quibusdam falso vertisse vetus testamentum ex Hebraeis. Et omnino persuasissent eam epistolam esse Hiero-nymi, si stilum Hieronymi aliqua ex parte potuissent assequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat velut extremae deplorataeque malitiae, tamen unum hoc arrisit isti Phormioni, quod est quovis libello famoso sceleratius. Sed defuit malitiosae voluntati facultas perficiendi quod destinarat: stilum Erasmi quamvis incultum asse-qui non potuit: sic enim claudit florulentam suam praefationem: *Ita monuit aetas, ita jussit pietas, ut dum vivere datur praegravi*

senecta, scripta mea repurgem, ne functos manes tristibus transscribant sequaces inferii. Quum talis sit totus hominis sermo, tamen non veritus est suos flosculos nostris coronis intexere; aut insanissime sibi placens, aut pessime sentiens de iudiciis theologorum; nam his ista cudit; quos omnes tam stupidos esse putat, ut non statim deprehensuri sint infelicitate assutos hujus pannos. Tam abjecte ubique adulatur Galliae, Lutetiae, Theologis, Sorbonae; Collegiis, ut nemo mendicus possit abjectius. Itaque si quid parum magnifice dictum videtur in Gallos, transfert in Britannos; si quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quaedam odiosa, velut a me dicta, quo mihi conflet invidiam apud eos quibus debet me esse earum. Quid multis? passim suo commodo resecat, addit, mutat, veluti sus oblita coeno volutans sese in horto alieno, nihilque non conspurcans, perturbans, evellens; nec interim sentit perire captam a nobis argutiam. Etenim quum illic cuidam dicenti, *ex Hollando versus es in Gallum*, respondetur: *Quid? an capus eram, quum hinc abirem?* ille mutavit, *ex Hollando versus es in Britannum. Quid an Saxo eram, quum hinc abirem?* Rursum, quum idem dixisset, *Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum*; ille ex Gallo facit *Britannum*: quumque ille respondisset, *hanc metamorphosin malim, quam in gallinam*, alludens ad Gallum; ille mutavit gallinam in *Bohemum*. Mox, quum jocatur *se Latinum sermonem sonare Gallice*, ille pro Gallice vertit Britannice; et tamen reliquit quod sequitur, *Nunquam igitur bona carmina facies, quia periit tibi syllabarum quantitas*, quod in Britannos non congruit. Item, quum illic dicatur, *Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum Aquila?* ille sic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis, ut bellum suscipiant cum liliis?* quasi lilia soleant prodire in bellum. Interdum non sentit ea, quae sequuntur cum his quae mutavit non cohaerere. Velut hoc ipso in loco. Ego scripseram, *Estne Lutetia immunis a pestilentia?* ille mutat, *Estne Londinum immunis a pestilentia?* Rursus alio loco, quod a quodam dicitur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare?* ille gallum vertit in leporem; nec tamen mutavit quod sequitur, *utrum mavis de ala, an de poplitibus.* Porro quum Deminicalibus adeo temere saveat, ut voluerit apud illos sedere commissarios; tamen Scotum atrociter attactum aequo fert animo. Nec enim mutavit quod illic dicit quidam, *citius patiar perire totum Scotum, quam libros unius Ciceronis.* Verum ut haec stultitiae plena sunt, ita insunt permulta quae parem habent stultitiae junctam malitiam. Quidam illic irridet sodalem, qui quum esset perditae vitae, tamen fideret bullis indulgentiariis: hic corrector facit illum fatentem se cum Luthero suo sentire indulgentias pontificias nihil valere, ac mox fingit eundem resipiscentem profiteri erroris sui poenitentiam. Atque haec videri vult a me correcta. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde ac si quis ossa sanguine imbutis vulnus

mentiat in humano corpore, ac mox idem sublati quae admo-
verat, vulnere medeatur. Dicit illic puer quispiam, *confessionem*
quae fit Deo, praecipuam esse; ille correxit, asseverans *confessio-*
nem, quae fit sacerdoti praecipuam esse: ita prospexit periclitanti
confessioni. Unum hoc exempli caussa retuli, quum in hujus ge-
neris sycophantiis creber sit. Atque haec respondent palinodiae,
quam ille sub meo nomine pollicetur in falsaria praefatione, quasi
cujusquam sit canere palinodiam erroris alieni: aut quasi quicquid
illic sub quacunque persona dicitur, meum sit dogma. Nihil enim
me movet, quod hominem nondum sexagenarium facit praegravi
senecta. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine; nunc
tales sycophantias in vulgus spargere, ficto ipsius nomine qui tra-
ducitur, ludus est theologorum: nam vult theologus videri, quum
res illum clamitet ne pilum quidem tenere rei theologicae. Nec
dubito, quin furcifer ille mendaciis suis imposuerit famelico typo-
grapho: non enim arbitror quemquam esse tam insanum, qui sciens
tam indoctas naenias velit excudere. Deploratam hominis auda-
ciam mirari desii, posteaquam intellexi, illum esse pullum e nido
Bernensi quondam elapsum, plane *ἐκ κακίστου κόρακος κάκιστον ὄν.*
Illud demiror, si verum est quod adfertur, apud Parisios esse theo-
logos, qui sibi plaudant, quod tandem nacti sunt hominem qui elo-
quentiae suae fulmine disjiciat universam Lutheri factionem et ec-
clesiam pristinae restituat tranquillitati. Nam scripsit et adversus
Lutherum, ut audio. Et postea theologi queruntur se a nobis tra-
duci, qui studia ipsorum tantis vigiliis adjuvamus; quum ipsi volen-
tes amplectantur talia monstra, quae plus dedecoris adferunt ordini
theologorum atque etiam monachorum, quam quivis quamlibet
maledicus hostis posset. Qui tale facinus audet, idem non dubita-
bit incendium, aut veneficium admittere. Atque haec excuduntur
Lutetiae, ubi nefas est vel evangelium excudi, nisi theologorum
censura comprobatum. Hoc colloquiorum opus postremum exiit
auctum coronide, anno 1524. mense Septembri.

ERASMUS ROTTERDAMUS

THEOLOGIS LOVANIENSIBUS,

FRATRIBUS IN DOMINO CHARISSIMIS,

S. D.

Res ad me delata est, non solum rumore, sed ex amicorum
haud futilium litteris, et illa nominatim exprimentium, quibus ver-
bis, quo loco, apud quos mihi intentata sit calumnia per illum
perpetuo sui similem; cujus etiam mores ac priora gesta faciunt,

ut quod alioqui probabile futurum erat, pro comperto possit haberi. Proinde non arbitratus sum mihi dissimulandum esse: praesertim apud Vos, quorum partes erant tam effrenem hominis petulantiam, si non mea caussa, certe ordinis vestri gratia coërcere.

Jactat ac vociferatur, in libello colloquiorum quatuor esse loca, plusquam haeretica: *de esu carniū, et jejuniō: de indulgentiis, ac de votis*. Hoc quum ille fortiter et impotenter asseveret, tamen secus habere comperiet, quisquis libellum legerit integre. Quod si cui non vacat ejusmodi nugas legere, rem paucis aperiam. Id vero priusquam aggrediar, tria quaedam praefari visum est.

Primum hac in re non posse mihi obijci contemptum edicti Caesarei, quod audio publicatum 6. Maii, anno 1522. quum hic libellus multo ante fuerit excusus: idque Basileae, ubi tamen nullum adhuc Caesaris edictum vel publice vel privatim fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata fidei, sed formulas loquendi Latine: tametsi quaedam admixta sunt obiter, quae faciunt ad bonos mores. Quod si grammaticus praescripto themate Germanico Gallicove, si doceret pueros hunc sensum Latine reddere: *Utinam nihil edant praeter allia, qui nobis hos dies pisculentos invexerunt*; aut hoc: *Utinam inedia pereant, qui liberos homines adiungunt ad jejunandi necessitatem*; aut hoc: *Digni sunt ut fumo pereant, qui nobis dispensationem ac indulgentiarum fumos tam care vendunt*; aut hoc: *Utinam vere castrentur, qui nolentes arcent a matrimonio*: quaeso, num is caussam dicere cogeretur, qui sententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre? Neminem arbitror esse tam iniquum, qui hoc censeat aequum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis sit persona cui sermonem in dialogo tribuo. Non enim illic facio theologum concionantem, sed bellos homunculos inter se nugantes. Quod si quis tam iniquus sit, ut nolit mihi suffragari personae qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Augustinus (opinor) quidam contemnit honestum Stoicorum, et praefert sectam Epicureorum, qui summam boni posuerunt in voluptate. Idem imputet, quod illic miles quidem inter multa, quae sane militariter loquitur, ait se velle quaerere sacerdotem confessurus, cui quam minimum sit bonae mentis. Idem imputaret, opinor, si in dialogo tribuerem Ario sermonem ab ecclesiastico dogmate dissonantem. Haec si mihi absurde imputarentur; cur in ceteris non debet respici personae qualitas? Nisi forte, si Turcam loquentem facerem, mihi censeant imputandum quidquid ille diceret.

Haec praefatus, in genere de locis ab isto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, sedecim annos natus, ait, se confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer suspecta: quum Lutherani, sicut audio, doceant non esse necesse confiteri omnia capitalia. Proinde res ipsa declarat, hunc pueri sermonem multum

dissonare a dogmate quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipsi sufficiat confiteri Christo; respondet, satis futurum animo suo, si idem visum fuisset ecclesiae proceribus. Ex hoc ratiocinatur, non per artem dialecticam, sed per malitiam sycphanticam: me videlicet auctorem esse, hanc *confessionem*, qua nunc utimur, non esse institutam a Christo, sed ab ecclesiae praesulibus. Ista collectio posset videri probabilis, si Christus non esset unus e primatibus ecclesiae, quum juxta Petri dictum sit princeps pastorum, ac juxta vocem evangelicam, pastor bonus. Ergo qui proceres ecclesiae dicit, non excludit Christum, sed complectitur et illum cum apostolis et apostolorum successoribus, quemadmodum qui praecipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod si cui videbitur haec responsio non carere strophâ, age, demus, puerum illum sensisse de puris hominibus, ecclesiae proceribus. An puero non est satis quod in confitendo sequitur auctoritatem illorum, etiamsi non habeat certum an pontifices potuerint hoc instituere de suo, an tradiderint nobis ex institutione Christi? quum illi sit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipsi satis adhuc plene constat, quod ecclesia definierit hanc confessionem, ut nunc fit, esse ex institutione Christi. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem insolubilia, quae suadent contrarium. Et tamen hunc animi mei sensum ubique submitto iudicio ecclesiae, libenter sequuturus, simul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, si maxime hoc expressisset bulla Leonis, et aliquis vel nesciret, vel non meminisset, sufficeret interim (opinor) hac in re obsequi auctoritati ecclesiae, cum animo parendi, si et illud constaret. Neque vero recte colligi potest, *Haec confessio est ex institutione hominum, ergo non habet auctorem Christum*. Apostoli instituebant ecclesiarum disciplinam, haud dubie, quin ex institutione Christi: instituebant baptismum, instituebant episcopos, sed auctoritate Christi. Et tamen negari non potest, multa hujus confessionis pendere ex constitutione pontificum: videlicet, quod confitemur semel in anno, quod ad pascha, quod huic aut huic sacerdoti; quod nos quis sacerdos absolvit a quibuslibet admissis. Ex his arbitror liquere, quam sit manifesta calumnia, quod ad *confessionem* attinet.

Porro non fit illic mentio de *jejuniis*, ad quod nos hortatur evangelium, et apostolicae litterae, sed de *delectu ciborum*, quem palam contemnit in evangelio Christus, nec raro damnant Paulinae litterae: praesertim Judaicum et superstitiosum. Dicit aliquis, hoc est, accusare pontificem Romanum, qui hoc praecipiat quod damnat apostolus. Quid doceat evangelium, in propatulo est. Pontifex ipse declaret, quo animo jubeat, quod non exigit evangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod nescio an doceat Lutherus, constitutiones pontificum non reddere nos obnoxios crimini, nisi con-

temtus accesserit. Imo qui loquitur illic, concedit pontificem posse constituere: tantum quaerit, an hic fuerit animus pontificis, obligare ex aequo omnes ad carnum abstinentiam; sic, ut qui comederit, obnoxius sit Gehennae, etiamsi non accedat perversus contemtus. Et qui hoc dicit in colloquiis, addit se non aliter odisse pisces, quam anguem. Sunt autem quidam sic affecti, ut piscis sit illis venenum, quemadmodum inveniuntur, qui similiter abhorreant a vino. Qui sic affectus est erga pisces, si prohibeatur vesci carnibus et lactariis, nonne dure tractabitur? An hunc quisquam homo velit obnoxium fieri poenae Gehennae, si pro corpusculi necessitate vescatur carnibus? Si quaeris constitutio pontificum et episcoporum obligat ad poenam Gehennae, dura nimirum est conditio Christianorum. Si quaedam obligant, quaedam non obligant, nemo melius declarabit animum suum quam ipse pontifex. Atque id sane declaratum esse, faceret ad tranquillitatem conscientiarum. Quid si pontifex aliquis statueret, ut sacerdotes incederent cincti: an probabile erit eum hoc animo statuuisse, ut si quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennae? non opinor. Divus Gregorius constituerat, ut si quis noctu cognovisset uxorem, abstinere postridie ab ingressu templi: hic, si quis dissimulato coitu, templum fuisset ingressus, non ob aliud, nisi ut audiret evangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennae? Non arbitror virum sanctissimum fuisse tam imitem. Si quis cum aegrotante uxore vesceretur carnibus, quod aliter ad edendum non posset provocari, et valetudo posceret cibum, num pontifex vellet illum ob id factum esse obnoxium Gehennae? Hoc tantum ibi quaeritur, nec quicquam asseveratur. Et certe ante Caesaris edictum hisce de rebus licebat quaerere.

Jam vero nec illic, nec alibi simpliciter damno pontificum indulgentias, quanquam hactenus plus satis indultum est illis. Tantum quidam ridet congerronem suum, qui quum alias esset nugacissimus nugator, (nam talis fingitur) tamen praesidio bullae credebatur se perventurum in coelum. Hoc adeo non arbitror haereticum esse, ut existimem nihil esse sanctius, quam admonere populum, ne bullis confidant, nisi studeant mutare vitam, et pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic vota. Imo ridentur et admonentur isti, quorum plurima turba est, qui domi relictis liberis et uxore, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compostellam, aut Hierosolimam procurrunt. Quanquam, ut nunc sunt mores, arbitror sanctius in totum homines a talibus votis dehortari, quam adhortari.

Hae videlicet sunt execrabiles haereses, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem, cur non excutiat et Cantuculum meum et Mimos Publianos. Quis non intelligit ista proficisci

a privato quodam odio? Quanquam a me quidem in nulla re laesus est; nisi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec scit quam ob rem. Et interim gloriatur, sibi quoque telum esse, quo se ulciscatur. Si quis illum in convivio dixerit Corroebum aut ebrium, ille vicissim in concione clamabit eum haereticum, aut falsarium, aut schismaticum. Credo, si coqua in coena poneret carnes adustas, postridie in concione clamaret illam de haeresi suspectam. Nec pudescit, aut resipiscit, toties ipsa re deprehensus in manifesto mendacio.

Primum, quam stulta, quam insana blateravit in novum testamentum a me recognitum? Deinde quid insanius illa voce, quam jecit in Jacobum Fabrum et me, quum ipsa res loqueretur illum non intelligere, quid mihi cum Fabro conveniret, aut quid esset in controversia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falsi crimen et haeresim impegit, quod juxta Graecos verterim: *Omnes quidem non resurgemus, sed omnes immutabimur?* Quid furiosius, quam quod Mechlinae in publica concione monuit populum, ut caveret ab haeresi Lutheri et Erasmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius quam eloquatur in lautis conviviis, quoties e poculis accrescit zelus domus dei? Nuper apud Hollandos dixit, me apud theologos Lovanienses haberi pro falsario: (scripsit ad me, qui praesens audivit.) Rogatus, quam ob rem: Quare, inquit, toties castigat novum testamentum? O stolidam linguam! Hieronymus toties castigavit psalterium, an ideo falsarius est? Denique si falsarius est, qui vel imprudens, vel ob inscitiam vertit aliud secus quam oportet, falsarius fuit hic, cujus hodie translatione utitur ecclesia. Quantum autem proficit istiusmodi moribus? Omnes rident ut Morychum, horrent ut ceritum, fugitant ut morosum et intractabilem. Nee possunt non bene sentire de eo, de quo ille tam odiose praedicat. Et quum omnibus displiceat, uni sibi displicere non potest.

Hoc scilicet habet edictum Caesaris, ut furiosa linguae petulantia in quemcunque vellet debaccharetur. Sic sustinet negotium orthodoxae fidei vir sapiens et gravis. Non est iste zelus dei, laedere innoxios, sed furor est diaboli. Semel collaudatus est Judaeus zelus Phinees, sed ita ut exemplum non transeat ad Christianos. Et tamen ille palam impias occidit. Isti, quidquid odit, Lutheranum est et haereticum. Si opinor tenue zuthum, vapidum vinum, et jus insipidum, isti Lutheranum vocabitur: et lingua Graeca, quam unice odit, opinor ob id quod hanc apostoli tanto honore dignati sint, ut non alia scripserint, Lutherana vocabitur. Poetica, nam et hanc odit magis amans potaticam, erit Lutherica.

Clamat, per nos minui suam auctoritatem, seque meis scriptis ludicrum fieri: imo ipse sese propinat doctis et cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam a me depello.

Quod si docti bonique male sentiunt de eo, qui immerenti calumniam intendit, utri par est imputare, jure depellenti, quod agnoscere non debet, an per injuriam intendenti? Si quis affirmans asinis esse alas in Brabantia, rideretur: nonne ipse faciat ridiculum? Clamat totum Lutherum esse in libris meis, omnia undique scatere haereticis erroribus. Ceterum ubi qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamsi dialecticam nesciant, tamen facile colligunt quod consequitur. Habeat auctoritatem a Caesare: rem igitur gerat ex animo Caesaris, qui nocentes sanari mavult quam puniri: certe innoxios laedi non vult. Concredit hoc muneris ignoto: ubi rescierit qualis sit homo, dubium non est quin quod credidit sit repetiturus. Nec Caesaris mitissimi, nec pontificis integerrimi mens est, ut qui suis vigiliis et ornare student et juvare rempublicam, dedantur odiis talium: etiamsi quid humani lapsus esset. Tantum abest, ut bonos et integros velint alienari, et in diversam partem protrudi.

Haec magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini vestro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes aestimat: injuria quidem, fateor; sed sic sunt hominum mores, neque paucos a theologiae studio alienat istius asperitas. Scio totum hominem vobis displicere, praeter duos aut tres combibones, et unum veteratorem, qui stultitia hominis ad suas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari, si posteaquam coerceri non potest, ejeceritis e vestro contubernio. Difficillimum, quidem istud erit, sat scio. Nam aegre tales avelluntur a nidore conviviorum, solemnium, opiparorum et gratuatorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis vestri: cui merito faveo. Bene valete.

Scripta anno (ut videtur) 1531.

EX EPISTOLA ERASMI

A D

JOANNEM OECOLAMPADIUM

Anno 1529. Id. Jul.

Hodie mihi narravit Hieronymus Frobenius, esse, qui nescio quid sinistra suspicentur de animo in te meo, quasi te scriptis meis perstrinxerim; deinde, quasi nuper deflexerim ab itinere, ne te salutarem. Scito, utrumque esse vanissimum somnium. Nullam litteram scripsi, qua te perstrictum volui, aut quam scribens de te cogitavi. Quum excuderetur colloquium, *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis suspicati sunt, quod dicitur de *ove in capite*, *vulpe in pectore*, deque *longo naso*, ad te pertinere; quum constet, hoc lu-

sum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in colloquiis celebrari. Is talem gestat pileum, et nasum habet longum, et colore est fusco, capillitio nigro. Te simili uti pileo, nunquam audieram, nisi hac occasione. Non sum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat et *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat codicem evangelicum belle ornatum, quum ipsius vita nihil esset inquinatus. Sic res habet de scriptis. Jam ea via soleo fere semper adire hortum Frobenii, quum coelum est commodius, quod altera sit angustior, et foeteat. Itaque si nullus adfuisset, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adversum, sed famulus admonuit. Itaque reflexissem iter ad te, nisi plures adfuis-
sent mihi ignoti, quorum coetum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de suspitione, etc. — *Adde ejusdem epistolam Bilibaldo suo inscriptam eodem tempore, editionis Scriverianae, pag. 212.*

EX ERASMI EPISTOLA

A D

JOANNEM CHOLERUM

PRAEPOSITUM CURIENSEM

Anno 1532. 5. Octobris.

Lampertus Campester, qui olim Lutetiae edidit colloquia mea velut a me emendata, persuaso typographo rem esse vendibilem, et sub nomine meo praefatus et admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus me ipsum accusabam, omnia plena scurrilis cujusdam stoliditatis: quo peracto fugit Lugdunum; et, simulans se summum Erasmi amicum, reperit patronum; cui mox suffuratus trecentos coronatos fugit, et in fuga deprehensus est inter aliquot puellas, suffigendus in crucem, nisi sacra cuculla Dominici servasset eum: is, inquam, multis aliis flagitiis ac sceleribus designatis, tandem in civitate quadam Germaniae, Zorst opinor dicitur, ditio-
nis Juliensis, excussa cuculla docet evangelium, hoc est, meras seditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Responderunt, se non posse carere suo ecclesiasta. Et ista pestis serpit indies.

Anno 1536. 10. Kal. Maias.

Atqui non omnia in hoc scribuntur, ut evulgentur. Lusimus quaedam adolescentes, styli exercendi gratia: quaedam aliis dictavimus sic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla scripsimus discipulis tardis. Hujus generis erant colloquia, quae Hellenius quidam haud scio unde nactus, nam apud me nul-

lum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, simulans alios esse typographos, qui emta cuperent. Haec emendi oréxis.

*Erasmus in Epistola scripta Basileae,
anno 1536. 17. Maii.*

Demiror Dolae tantum posse duos Franciscanos. Colloquia et venduntur et excuduntur Lutetiae, et Dolae exulant. Qui dicunt, in illis aliquid esse haereticum, sive dócti sive indocti, mentiuntur. Id liquido perspiciet, qui legerit meas declarationes.

DES. ERASMUS

ROTTERODAMUS

DE

UTILITATE

COLLOQUIORUM

AD LECTOREM.

Adeo nuno in omnes et in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis*) ἡ διαβολή, ut tutum non sit ulkum emittere librum, nisi satellitio munitum. Quamquam quid satis esse tutum possit adversus sycophantæ morsum, qui velut aspīs ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis justissimam obturat aures! Prima pars hujus operis, quae mea fuit et non mea, temeritate cujusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam a studiosis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper aegrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum, quod vehementer appetant. Itidem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram aetatem, quae jucundis facilius ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quae moribus etiam formandis conducere, velut irrepens in animos adolescentium, quos recte scripsit Aristoteles inidoneos auditores ethicae philosophiae, dumtaxat ejus quae seriis praeceptis traditur. Quodsi quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere, nihil moror quam pueriliter, modo utiliter. Et, si laudantur

*) Id est, Calunnia.

litteratores aetate provecti, qui pueritiae crustulis blandiuntur, elementa velint ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod simili studio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonae prudentiae pars est, nosse stultas vulgi cupiditates et absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quam experientia stultorum magistra. Multis amara sunt grammatices praecepta. Aristotelis ethice non est apta pueris: theologia Scoti minus; ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: et plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus inessevisse teneris animis. Et haud scio an quidquam discitur felicius, quam quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per imposturam dare beneficium. Laudantur enim medici, qui sic fallunt aegrotos. Et tamen si nihil hic aliud quam nugatus fuisset, videbantur laturi; nunc quoniam praeter linguae politiem inspersi quaedam, quae mentem instruant ad religionem, calumniantur, ac perinde quasi dogmata Christianae professionis hic serio pronuntientur, ita syllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perspicuum, ubi declararo *colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem*. Ut enim omittam tot serias sententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu: in colloquio *de visendo loca sacra* cohibetur superstitiosus et immodicus quorundam affectus, qui summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolymam*: et huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes episcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes relicta familia ac ditione: huc mariti relictis domi liberis et uxore, quorum moribus ac pudicitiae necessarius erat custos: huc adolescentes ac foeminae, non sine gravi discrimine morum et integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam, et interim superstitioni, inconstantiae, stultitiae, temeritati praetextitur religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimoniae laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros explesse videtur. Paulus 1. Timoth. 2. intrepide pronuntiat: *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem abnegavit et est infideli deterior*. Atqui hic Paulus loqui videtur de viduis, quae liberos atque nepotes negligunt, idque praetextu religionis, dum sese mancipent obsequiis ecclesiae. Quid dicturus de maritis, qui destitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiscuntur *Hierosolymam*? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia, nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non sinit oblivisci rei gestae. Vir quidam praepotens decreverat ante mortem invisere *Hierosolymani*, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppido-

rum et arcium curam tutelamque commisit archiepiscopo ceu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione perisse, archiepiscopus pro parente gessit praedonem: occupavit positiones omnes defuncti: denique et arcem munitiorem, in quam gravis confugerat, vi expugnavit: et ne superesset ultor atrocissimi facti, gravis confossa simul cum foetu periit. Nonne pium erat, tali viro dissuadere periculosam et non necessariam protectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, ceteris aestimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumtibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod cum esset Palaestinus, et in Palaestina viveret, tamen semel duntaxat viserit Hierosolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si merito laudatus est Hilarion, quod abstinuit ab Hierosolyma tam vicinus, ne deum angusto loco claudere videretur; semel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his, qui ex Anglia et Scotia tantis impendiis per tot discrimina petunt Hierosolymam; praesertim domi relictis carissimis, quibus juxta doctrinam apostoli debent perpetuam curam? Clamat sanctus Hieronymus: *Non magnum est Hierosolymis fuisse; sed bene vixisse magnum est.* Et tamen aetate Hieronymi probabile est, evidentiora vestigia veterum monumentorum extitisse, quam nunc extant. *De votis* disputationem aliis relinquo; tantum hoc agit colloquium, ne quis temere talia vota suscipiat. Id esse verum, declarant haec mea verba: *Praesertim cum domi haberem uxorem, integra adhuc aetate, liberos et familiam, quae penderet ex me et opera mea quotidiana alebatur:* et cetera quae sequuntur. De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi quod si summus essem pontifex, non admodum gravate relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium, ut eas impensas, tempus et operam insumerent in alia, quae propius conducunt ad veram pietatem. Haec arbitror esse pia: eoque considerata multorum vel levitate vel ignorantia vel superstitione, visum est super ea re monere juventutem: neque video quos offendere debeat haec admonitio, nisi forte quosdam istos, quibus carior est quaestus quam pietas. Nec illic damno *pontificias indulgentias*, aut diplomata; sed taxo nugacissimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocarit in condonationibus humanis. Hic si quis mihi consideret, quanta jactura pietatis nata sit inter mortales, partim ex eorum vitio, qui prostituunt pontificias indulgentias, partim eorum culpa, qui illas secus quam oportet accipiunt, fatebitur operae pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verum hoc

modo parum consultum est commissionariis. Audio, o bone: si viri boni sunt, gaudebunt esse monitos simplices: sin potior est illis quaestus quam pietas, valeant.

In colloquio *de captandis sacerdotiis*, taxo eos, qui Romam cursitant, venanturque sacerdotia, crebro gravi jactura tum morum tum pecuniae: eoque deduco sermonem, ut sacerdos, pro concubina, lectione bonorum auctorum semet oblectet.

In *Militis confessione* taxo facinora militum, et impiam militum confessionem; ut adolescentes ab ejusmodi moribus abhorreant.

In *Monitis paedagogicis* doceo puerum verecundiam ac mores aetati decoros.

In *Pietate puerili* nonne piis praeceptis imbuo puerilem animum ad studium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de confessione, mera fuit calumnia, cui jam pridem respondi. Doceo confessionem esse suscipiendam perinde quasi nobis esset instituta a Christo. Caeterum an id sit factum, nec refellere est animus, nec asseverare, quod nec mihi satis persuasum est, nec aliis probare possim. Quod autem admoneo de genere vitae serio deligendo, deque seligendo sacerdote cui committas arcana tua, judicabam adolescentibus esse necessarium, nec video cur me debeat poenitere. At sic erunt pauciores monachi et sacerdotes. Fortassis erunt, sed meliores. Idem probabit quisquis vere monachus est. Porro qui venantur proselytos vel ad praedam vel ob superstitionem, dignissimi sunt, qui omnibus omnium scriptis traducantur, quo resipiscant.

In *Convivio profano* non damno constitutiones ecclesiae de jejuniis ac delectum ciborum; sed indico superstitionem quorundam, qui his plus tribuunt quam oportet, negligentes eorum quae magis faciunt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui haec exigunt ab his, a quibus ecclesiae mens non exigit: item eorum praeposteram sanctimoniam, qui ex hujusmodi rebus condemnant proximum. Hic si quis reputet quanta verae pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem esse magis necessariam. Sed hac de re copiosius alias respondebimus.

In *Convivio religioso*, cum omnes faciam alienos a sacris, omnes conjugatos, satis doceo, quale debeat esse convivium omnium Christianorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam et monachi conferant sua convivia, intelligent quantum absint ab ea perfectione, qua conveniebat illos laicis antecellere.

In *Apotheosi* doceo, quantum honoris debeat egregiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de liberalibus studiis.

Sunt inepti, quibus colloquium *Proci et puellae* videatur lascivum, cum nihil fingi possit castius. Si res honesta est matrimo-

nium, et procum agere honestum est. Atque utinam omnes proci tales essent, qualem hic fingo, nec aliis colloquiis coirent matrimonia! Quid facias istis ingeniis tetricis, et ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quidquid amicum est ac festivum? Haec puella negat proco discessuro osculum, quo totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellae procis? Deinde non vident quam multa philosophica sint inspersa jocis, de non praecipitando conjugio, de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de caste colendo matrimonio, de sancte educandis liberis: postremo puella comprecatur Christum, ut illius auspiciis sit felix connubium. An haec non convenit scire juvenes? Et qui hanc lectionem ob lasciviam putant esse noxiam pueris, patiuntur illis praelegi Plautum et faecetias Pogii. Praeclara judicia!

In *Virgine misogamo* detestor eos, qui adolescentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate vel superstitione; persuadentes eis non esse spem salutis extra monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus esset mundus; nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissime sepelirentur ac defoderentur viva, quae fuissent electa vasa domini, si judicio sumsissent institutum naturae congruens; non recte admonui. At si quando cogar in hoc argumento proferre quod sentio, sic depingam et plagiariorum illos, et ipsius mali magnitudinem, ut nullus non fassurus sit me non sine causa haec monuisse: quamquam civiliter id quidem a me factum est, ne malis daretur ansa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis poenitentis* non induco virginem, quae professa mutarit institutum, sed quae ante peractam professionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempsigamo* quam multa sunt philosophica, de celandis maritorum vitiis, de non interruptenda conjugum benevolentia, de sarcientiis offensis, de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles et Xenophon, nisi quod hic personae vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis et Carthusiani* simul depingo et insaniam juvenum, qui procurrununt ad bellum, et pii Carthusiani vitam, quae sine studiorum amore non potest non esse tristis et inamoena.

In *Pseudocheo* depingo quorundam ingenia, qui nati sunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil est execrabilius; utinam esset rarius!

In colloquio *Adolescentis et scorti* nonne et lupanaria facio casta? Quid autem dici potuit efficacius vel ad inferendam adole-

scientum animis pudicitiae curam, vel ad revocandas ab instituto non minus aerumnoso quam turpi puellas ad quaestum expositas? Unica vox commovit quosdam, quod impudica puella blandiens adolescenti vocat illum suam mentulam, cum hoc apud nos vulgatissimum sit etiam honestis matronis. Hoc qui ferre non potest, pro mea mentula scribat mea voluptas, aut si quid aliud mavult.

In *Convivio poetico* doceo, cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos, parcum, sed festivum et hilare, conditum litteratis fabulis, sed sine rixis, sine obtrectione, sine turpiloquio.

In *Inquisitione* doceo summam catholicae professionis, idque aliquanto vividius ac liquidius, quam docent theologi quidam magni nominis, inter quos pono et Gersonem, quem interim honoris causa nomino. Ideo porro fingo personam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de praecipuis articulis orthodoxae professionis convenit; etiamsi reliquam inquisitionis partem non addidi propter haec exulceratissima tempora.

In *Senili colloquio* quam multa velut in speculo exhibentur, quae vel fugienda sunt in vita vel illam reddunt tranquillam? Haec praestat adolescentes ex festivis colloquiis quam experimentis discere. Socrates philosophiam e coelo deduxit in terras: ego philosophiam etiam in lusus, confabulationes et computationes deduxi. Oportet enim et ludicra Christianorum sapere philosophiam.

In *Ptochoplusiis* quam multa sunt, ad quae pastores rustici, rudes et indocti, nihilque minus quam pastores, possint suam vitam corrigere? Praetereaque ad tollendam stultam gloriam vestium: rursus ad coercendam illorum insaniam, qui monachorum cultum execrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales debeant esse monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt, quales hic describo.

In *Erudita puella* simul et Paullae, Eustochii, Marcellae vetus exemplum renovo, quae cum integritate morum conjunxerunt studium litterarum; et monachos abbatesque sacrorum studiorum osiores, luxui, otio, venationibus, aleaeque deditos, puellae conjugatae exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones daemonum et animarum, vocesque divinas. Quantam vero pestem hae praestigiae invexerunt pietati Christianae! Quoniam autem rudis ac simplex aetas hujusmodi fraudibus potissimum est obnoxia, visum est exemplo non inamoeno depingere modum imposturae. Sic impositum fuit Coelestino Pont. Romano. Sic Bernae delusus juvenis a monachis. Sic commentitiis oraculis et hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est *Alcumistica*: quae doctis etiam et cordatis viris imponit: adeo morbus hic adlubescit,

si quem corripuerit. Huic affinis est *Magia*, eodem nomine, sed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes imposturas taxo in *Hippoplano* et *Ptochologia*; rursus in *Convivio fabuloso*. Ex his si nihil aliud discerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur industria, qui per lusum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miserae juventuti Mammetrectos, Brachylogos, Catholiconas, et significandi modos obtrudebant?

In *Puerpera*, praeter naturalium rerum cognitionem, quam multa sunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo* taxo istos, qui per tumultum eiecerunt omnes imagines e templis: rursus eos qui insaniunt in peregrinationes; quae suscipiuntur praetextu religionis; unde jam et sodalitates inventae sunt. Qui Hierosolymae fuerunt equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, et in die Palmarum serio rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multum differentes ab asino ligneo quem trahunt. Id imitati sunt qui Compostellam adierunt. Dentur haec sane, dentur affectibus hominum; at non ferendum, quod hinc sibi vindicant pietatem. Notantur et ii, qui reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quaestum ex his sordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quaestionem de constitutionibus humanis, quas quidam prorsus rejiciunt, multum aberrantes a recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rursus alii abutuntur et divinis et humanis constitutionibus ad quaestum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare, inquirens unde natae sint, et quibus gradibus huc usque progressae constitutiones humanae; quos et quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent a divinis; obiter indicans praepostera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus est, et unde totus hic orbis tumultus natus est. Haec ideo quoque tractavi copiosius, quo doctis suppeditarem occasionem accuratius hisce de rebus scribendi. Nam quae adhuc prodierunt, non satisfaciunt curiosis. Traducere scortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem haec mala nullum fallunt: sed ex his est periculum verae pietatis, quae vel non sentiuntur, vel sanctimoniae fallaci specie blandiuntur. Quod si quis calumniatur, personis sordidis affingi theologicam disputationem; ab his talia nunc in omnibus conviviis disputantur, et hujusmodi personis opus erat familiarius crassiusque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus, velut imagine viva ponens ob oculos dissimilem excessum eorum, qui fidunt rebus commenticiis, et qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum

ac superbiam suam et ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre: simul eorum perstringens vitium, qui sui compendii gratia stultitia locupletum abutuntur, quam ipsi potissimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt, quales descripsi, tamen ostensum est exemplum, quod oportet vitari: sin vulgo referuntur longe his quae proposuimus execrabiliora; qui sunt aequi, meam agnoscant civilitatem suumque vitium corrigant, et si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent vel coercerant. Nullum ordinem perstrinximus; nisi forte totum Christianismum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compescere debebant qui palam factis suis dehonestant ordinem. Nunc cum illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, qua fronte caussantur a bene monente laedi existimationem ordinis? Quanquam quae ratio dictat, sic habendam hujus aut illius humanae sodalitatis rationem, ut publicam Christianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum* taxo praepostera quorundam judicia.

In *Convivio vario* commonstro rem civilitati congruam.

In *Charonte* detestor bellum inter Christianos.

In *Synodo grammaticorum* rideo studium cujusdam Carthusiani, suo judicio doctissimi, qui cum in Graecas litteras soleat stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderit Graecum titulum, sed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos* vel *Antidicomarianos*.

In *Cyclope* taxo quosdam, qui evangelium semper habent in ore, cum in vita nihil sit evangelicum.

In *Conjugio impari* pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in sponsalibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi scabiem lepra deteriore. Atque id hodie fit tam passim, ut nemo miretur, cum nihil sit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui sub umbra nobilitatis existimant sibi nihil non licere, quae praecipua pestis est Germaniae.

In *Senatulo* traducturus eram vitia quaedam mulierum, sed civiliter, ne quis exspectet tale quippiam, quale habet Juvenalis: verum hoc agenti obortus est quidam *ἰππεὺς ἀνέπρος*, lupus, ut ajunt, in fabula. Reliqua fere comparata sunt ad voluptatem, sed non iliberalem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter omnibus ordinibus et privatim et publice rectius consultum fuerit, si deposita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quidquid pio studio in publicam utilitatem adferatur. Aliis aliae sunt dotes et alios alia capiunt, milleque modis ho-

mines trahuntur ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram evangeliorum historiam carmine prodidit. Nec sua laude fraudatus est Arator, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus haereticos tubam intendit Hilarius, argutatur Augustinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas et Scotus dialectices ac philosophiae praesidiis pugnant. Simile studium omnium; sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quae scopum eundem petit. Praelegitur pueris Petrus Hispanus, quo dociliores veniant ad Aristotelem. Multum enim promovit, qui gustum dedit. Atqui hic libellus, si tenerae publi praelegatur, tradet illos ad multas disciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad physicen, ad ethicen: demum ad ea, quae sunt pietatis Christianae. Stulti personam suscepi, factus ipse mearum rerum encomiastes: sed me compulsi partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Christianae juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus studiis incumbere.

Haec ita cum habeant, omnibusque qui litteras didicerunt perspicua sint, est tamen quoddam hominum genus mire bliteon*), Deputatos appellant Galli; opinor quod male putati sint, aut certe plus satis putati, qui sic pronunciant de meis colloquiis, opus esse fugiendum, praesertim monachis, quos illi Religiosos appellant, et adolescentibus; eo quod jejunia et abstinentiae ecclesiae parvi penderentur: beatae virginis et sanctorum pro ludibrio haberentur suffragia: virginitas, si conjugio conferatur, nullius esse aut parvi momenti: religionis etiam dissuaderetur omnibus ingressus: quodque in eo arduae difficilesque theologiae quaestiones grammaticulis proponantur, contra statuta per magistros in artibus jurata. Agnoscis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad postremum primo loco respondeam, quid artium magistri proponant grammaticulis, nescio: quae tractantur in colloquiis, de symbolo, de missa, de jejniis, de votis, de confessione, nihil habent theologiae difficultatis, sed ejus generis sunt, ut non oporteat ea quemquam nescire. Et si pueris praeleguntur epistolae Pauli, quid periculi est, si gustus quidam illis praebeatur theologiae disputationis? Ad haec cum non ignorent, pueris sophisticis candidatis perplexas de personis divinis statim quaestiones summae difficultatis proponi, ne dicam otiosae subtilitatis; cur nolunt pueros hoc discere, quod ad communem vitam pertinet? Jam si putant nihil referre, quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in evangelicis et apostolicis litteris, quae, secundum hanc legem, manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejuniam, nusquam damno. Qui secus asseverat, eum declarabo impudentissime

*) Bliteon, nihil sapiens, inconditum.

mentiri. Sed in pietate puerili, inquit, leguntur haec verba: Cum jejunió mihi nihil est negotií. Finge haec verba dici sub persona militis aut temulenti, num protinus Erasmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto, quam aetatem lex non obstringit ad jejunandum: et tamen is adolescens praeparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit, Sed tamen, si sensero opus, prandeo coenoque parcius, quo me praebeam alacriorem studiis pietatis per diem festum.

Abstinentias vero quam damnam, declarant haec verba, quae sunt in *Convivio profano*: In plerisque non res, sed animus discernit nos a Judaeis. Illi manus abstinebant a certis cibis, velut ab immundis et animum inquinaturis: nos cum intelligamus omnia munda esset mundis, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis sit audiens dicto spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiae molestia castigamus. Paulo post reddit rationem, quare Ecclesia interdixit esum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit vesci, aut caepas porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis; quod si quid divites deliciantur hac occasione, suae gulae imputent, non incusent Ecclesiae constitutionem. Mox loquor his similia. Rursus aliquanto post: Scio, medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. Inibi protinus doceo hic vitandum etiam offendiculum infirmorum.

Aequè falsum est, in colloquiis irrideri suffragia beatæ Virginis et aliorum Sanctorum; sed illos irrideo, qui petunt a sanctis, quae non auderent a bono viro petere; aut hoc animo petunt a certis divís, quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit praestare quam alius, aut quam ipse Christus. Imo in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divís aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes; sed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiares. Et infra commemorat nominatim quos divos salutet quotidie.

Mirum vero, si procus amans laudat nuptias, dicitque, castum conjugium non multum abesse a laude virginitatis, cum Augustinus patriarcharum polygamiam anteponat nostro coelibatui.

Quod obijciunt de ingressu religionis, quam sit manifestae vanitatis, declarant mea verba in Virgine Misogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitae institutum? Respondet juvenis: Nequaquam: verum quemadmodum nemini suaderi velim, ut quae se in hoc vitae genus conjecerit, luctetur emergere, ita non dubitem hortari puellas omnes, praesertim indolis generosae, ne se temere eo praecipitent, unde post sese non possint explicare.

Hæc est illius colloquii conclusio, utcumque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis? Non damnatur ingressus, sed praeceps temeritas damnatur. Haec igitur malitiose detorquent ad calumniam. At non perpendunt, quam multa illic discant grammaticuli, quæ pugnant cum decretis Lutheranorum.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene et utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene et efficaciter confitendi. Admonetur puer, ut antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in sacris literis non habeantur, hactenus esse servanda, ne cui, simus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quam medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanae, et mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, et potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio *byzantio*. Pugnent qui volent, ego censeo, leges majorum reverenter suscipiendas et observandas religiose, velut a Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre quam seditiose reluctari. Hujusmodi permulta grammaticuli discunt ex meis colloquiis, quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est, theologum jocari: saltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in vespertiis, ut vocant rem insulsam in-
sulso vocabulo.

Insulas calumnias, quas in Hispaniis objecere quidam; ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronuntiavit haeretice dictum, quod in Symbolo pater dicitur simpliciter auctor omnium. Verum is, deceptus inscitia Latini sermonis, existimat auctorem nihil aliud quam creatorem aut fabricatorem significare. Atqui si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comprietur auctoritatem accipi pro eo, quod scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eoque patri peculiariter tribuunt, et auctoris nomine saepe designant patrem, cum personas inter se conferunt. An pater recte dicatur causa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo sim abusus; nisi quod illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui nisi verbis impropriis; nec magis proprium verbum est fons aut principium, aut origo, quam causa.

Jam hinc mihi perpende lector, quales sint interdum qui suis

sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere quod non intelligas. At ista quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quam amarulentiam ac dissidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui quod legunt, non intelligunt? Ubi in consilio est odium, ibi caecum est iudicium. Pacificator universorum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordēs et unanimes in sana doctrina sanctisque moribus: quo contingat pariter ad coelestis Hierosolymae, quae nescit ulla dissidia, consortium pervenire. Amen. Anno 1527. 12. Calend. Junias, Basileae.

S C H O L I A

V A R I O R U M S E L E C T A.

Pag. 1. *adeo Demeae sunt*] In Terentii Adelphis Demea senex admodum difficilis est. Non raro autem utimur nominibus propriis pro appellativis per antonomasiam.

Pag. 2. *magis vulgo recepta sunt*] Sic omnes sentiunt viri docti; invenias tamen in prologo Val. Maximi ad Tiberium *mea parvitas*.

Ibid. *Pax tibi, frater*] Hebraei alique populi orientales utebantur olim hac formula salutandi et bene precandi, qua omne prosperitatis genus iis exoptabant, quos salutabant. Jud. 19. 20. 1 Sam. 25. 6. Est etiam locutio, qua victis animum addebant Gen. 43. 23.

Ibid. *quam avere*] Jocus est ex ambigua significatione verbi *avere*, quod etiam significat *percipere*.

Pag. 3. *animae dimidium meae*] Ita vocat Horatius Od. I. 3. Virgilium suum, et rogat Venerem, ut eum Athenas proficiscentem servet.

Ibid. *Vale pancratice*] Proverbialis dictio, de qua v. Chil. 2. Cent. 1. Proverb. 21.

Pag. 4. *chorum trilinguem*] Erasmi amicos, Hebraicae, Graecae, et Latinae linguae peritos.

Pag. 5. *collegio Montis acuti*] Collegium Montis acuti fuit Lutetiae, in quo Erasmus juvenis vixit, sed ex putridis ovis, uti ipse in vita sua refert, et cubiculo infecto morbum concepit. Vide infra *Ἰξθυογαγία*. In eo colloquio tota fabula narrabitur.

Ibid. *Lutetiae Beta sapit*] Herba est admodum insipida, (hinc proverb. Beta insipidior): sed notantur hic duo Parisienses magistri et theologi maledici *Beta* et *Quercetanus*.

Ibid. *Oppido laetor*] *Pro valde, sane, multum*. Ortum est teste Festo ex sermone fabulantium, quantum quisque frugum faceret: utque multitudo innueretur, saepe respondebatur, *quantum vel oppido satis*. Hinc in consuetudinem venisse ait, ut pro *valde* diceretur *oppido*.

Pag. 6. *Demiphoni apud Comicum*] Vide Terentii Phormionem Act. 2. Sc. 4. de tribus illis, quos Demipho consulebat. Unus suadebat Demiphoni, alter dissuadebat, tertius dicebat sententiam, ut rursus deliberatione opus esset. Ita Demipho incertior erat multo, quam antea.

Ibid. *saepius, quam Euripus*] Fretum angustum inter Boeotiam et Euboeam, septies undas reciprocans in die tanto impetu, ut naves repugnantibus velis secum rapiat. Hinc proverb. *Euripus homo*, in inconstantem.

Pag. 7. *tecti cuculla Dominicali*] Tempore illo, quo vixit Erasmus, multi ita insanierunt, ut spe valetudinis recuperandae sese hujusmodi cucullis induerent, Dicitur autem *cucullus*, quamvis noster ubique *cucullam* scribat. Unus Hieronym. in vita Hilarion. extr. Paulin. Nol. carm. XXI. 389. *cucullam* habet pro *cucullo*. De Dominico isto Hispano et Francisco Assisiensi, quos in Divorum suorum album retulerunt pontificii, vide inferius annotata in Coll. *Naufrag. et Francisc.*

Ibid. *qui frigidam suffundant*] Proverbium de iis, qui quid clam vehementius incitant. Tractum videtur a fabris igni frigidam aspergentibus, ut vehementius ardeat. v. Erasm. Adagg.

Ibid. *sibi cavent post principia*] Id est in tuto, quasi extra teli jactum et periculum, cui in prima acie milites maxime obnoxii. Vide Terentii Eunuchum. Act. 4. Sc. 7. *hic ego ergo post principia.*

Ibid. *irata Delia*] Diana venationis dea, sic dicta ab insula patria Delo.

Ibid. *Tota plaustra*] Id est magnam vim, seu multam copiam. Ita Graeci *ὅλας ἀράκας*. Vide Erasm. Adagg. Chil. 1. Prov. 12.

Pag. 8. *per totum iter canere*] Alludit ad illud Juvenalis: *Cantabit vacuus coram latrone viator.*

Ibid. *polliceor evangelium*] *Εὐαγγέλιον* proprie laetus nuncius ab *εὖ* et *ἀγγέλλω*. Est autem hic jocus ex ambiguo: nam significat quoque praemium, quod laetum nuncium afferenti datur: ut apud Homerum Odys. 5. v. 152. *εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω.*

Ibid. *Aetites est*] Lapidis genus ab *aquila* nomen habens. Plin. Hist. Nat. Lib. 37. c. 11.

Pag. 9. *quovis turture loquacioribus*] Proverbium in loquaces.

Ibid. *Latinum sono Gallice*] Ridet eos, qui in Gallia discunt linguam Latinam prave pronunciare. Mox alludit eo, quod vulgus Gallorum perperam accentus pronunciat.

Ibid. *exemplum scarabei*] Scarabeus aquilam quaerit, proverbium est, cum imbecillor longe potentiori malum molitur. Vide *Erasm. Adagg.*

Pag. 10. *ancillae tuae credidi*] Respicit ad Ciceronis narrationem de Ennio et Nasica libro de orator. 2. Verba ejus haec sunt: Nasica, quum ad poetam Ennium venisset; eique ab ostio quaerenti Ennium, ancilla dixisset: *domi non esse*; Nasica sensit, illam domini jussu dixisse, et illum intus esse. Paucis post diebus, quum ad Nasicam venisset Ennius, et eum a janua quaereret, exclamat Nasica, *se domi non esse*. Tum Ennius, *quid? ego non cognosco vocem*, inquit, *tuae?* Hic Nasica: *Homo es impudens: ego quum te quaererem, ancillae tuae credidi, te domi non esse: tu mihi non credis ipsi?* Valde ridentur, quae a prudentibus, quasi per dissimulationem non intelligendi, subabsurde falseque dicuntur.

Ibid. *non omnibus dormio*] *Non omnibus dormire* dicuntur, qui non omnibus inserviunt neque per omnia gerunt morem. Adagium hinc natum. Cum Galba quispiam Maecenatem accepisset convivio, sentiretque jam e nutibus, illum uxoris amore captum, sensim dimisit caput, perinde quasi dormiret. At cum interea famulus ad mensam accedens vinum clam tolleret: ibi jam vigil et oculatus, Infelix, inquit: an nesciebas, me soli Maecenati dormire?

Ibid. *cochleae vitam agere.*] Cochleae vitam agere dicuntur, qui parvo contenti a publicis negotiis abstant.

Ibid. *atque claudus sutor*] Plautinum est, Aul. Sc. 1. Act. 1. v. *Erasm. Adagg. Chil. 3. Cent. 2. Prov. 10.*

Pag. 11. *se velle Christo nubere.*] Ubi virgines monasterio in-

cluduntur vel perpetuam virginitatem vovent, papicolae dicunt eas Christo (si diis placet) nubere. *VET. SCHOL.*

Pag. 11. *lupus, quod ajunt*] Cum improvise irrupit, cujus mentio fit. Vide *Erasmii Adagg.* Chil. 3. Cent. 8. Prov. 56.

Ibid. *mire tinniebat auris.*] Refert Plinius, vulgo quandoque creditum fuisse, ut, qui laudaretur absens, ei dextra tinniret auris; qui vituperaretur, sinistra. Idem vulgus inter nostrates credit.

Pag. 12. *intra casses meos est praeda*] Respicit ad illud Ovidianum: *Incidit in casses praeda petita meos.* De Arte Amandi lib. 2. 14.

Ibid. *Egregium spectatorem formarum*] Desumptum ex Terentii Eunuchio Act. 3. Sc. 5. Noris, *quam egregius formarum spectator siem.*

Ibid. *amant alterna Camoenae.*] Hemistichium Bucol. Virg. 3. 59.

Ibid. *Voluptates commendat rarior usus.*] Sunt verba Juvenalis Satyr. XI. extr.

Ibid. *Naso me suspendis adunco.*] Naso adunco aliquem suspendere, est subdole irridere. Gr. *μυνησκειν.* Ut plerique solent, *naso suspendis adunco Ignotos.* Horat. lib. 1. Satyr. 6.

Pag. 13. *undae negotiorum*] Ita Catullus *undae curarum* pro immensis curis. Et apud Ciceronem *unda comitiorum* pro varia sententiarum multitudine, quibus velut undis mare, ita etiam comitia fervent.

Ibid. *in utramque dormias aurem*] Desumptum, ut plurima alia, ex Terentio in Heautont. *Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis otiose ut dormias,* id est: sis animo otioso, securo et vacuo. v. *Erasmii Adagg.* Chil. 1. Cent. 9. Prov. 19.

Pag. 14. *litasse Rhamnusiae*] *Rhamnusia* Fortunae cognomen tum est a Rhamnunte, Atticae vico, ubi simulacrum ejus colebatur.

Ibid. *volasse noctuam*] *Παύξενταται.* Atheniensibus olim noctuae volatus victoriae symbolum habebatur, quod haec avis Minervae sacra crederetur. Hinc rebus ex voto succedentibus dicitur: *Noctua volat.* Nec illepidè dici potest, *volasse noctuam,* quoties res non viribus, sed pecunia confecta est, quia Atheniensium nummi noctuam habent insculptam. v. *Erasmii Adagg.*

Pag. 15. *Imo nudior leberide*] Proverbium est in vehementer tenues. Nam *leberis* significat serpentis exuvium, quo nihil potest esse inanius.

Ibid. *Siculis gerris vaniora*] *Gerrae Siculae* sunt nugae et res leviculae. Graeci autem gerras crates vimineas appellant. Proverbium inde ortum dicitur, quod cum Athenienses Syracusas obsiderent, et crebro gerras poscerent, irridentes Siculi gerras clamabant. v. *Erasmii Adagg.* Chil. 5. Cent. 4. Prov. 61.

Pag. 16. *Roman et Compostellam*] *Compostella* est urbs Hispaniae, vulgo *St. Jago* dicta, ita vocata a D. Jacobo, cujus corpus illic sepultum narrant pontificii, ex diversis regionibus huc confluentes. Peregrinatores concha insigniuntur. Vide Coll. *Peregrinatio religionis ergo.* *VET. SCHOL.*

Ibid. *quod vino inscriberetur*] imputaretur. Est amphibolia in hac voce, quia leges priscae olim aeri inscribebantur, i. e. insculpebantur.

Ibid. *jam enim Corycaeis plena*] I. e. observatoribus. Proverbium est: *Corycaeus auscultavit:* inde ortum quod Corycaei, per portus Coryci montis dispersi, negotiatoribusque immixti, eorum

propositi itineris cursum, aliaque inquirebant, quae deinde piratis, quibuscum societatem inierant, significabant. v. *Erasmii Adagia*.

Pag. 17. *asciterat taurum alium*] Adulterum, robustum in venere. Horat. Epod. 12. *Pereat male, quae te Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem.* v. *Burm.* ad Petron. t. 25.

Ibid. *curiosam lamiam*] Antiquis *lamiae* dicebantur mulieres maleficae, quae oculos habent foris, domi vero coecutiunt.

Pag. 18. *illic piscantur hamo*] *Aureo hamo piscari* est in proverbio pro parvi commodi cupiditate adire periculum; quo maximarum rerum jecturam facias. Refertur a Suetonio inter Augusti Caesaris facete dicta. Fit enim non raro, ut piscis et ipsum hamum secum auferat.

Ibid. *Lupus hians*] dicitur, qui re multum sperata et petita frustratus discedit. Simul alluditur ad nomen Pamphagi.

Ibid. *Ex asse Budaei*] Vixit Erasmi tempore Guil. Budaeus, Gallus, qui doctissimum librum *de asse* scripsit.

Ibid. *stet in capite pileum*] i. e. praepostere stet pileus. Proverbium in eos, qui aliud animo, aliud lingua promptum habent.

Pag. 19. *zonam inanem*] Romani milites quicquid nummorum habebant in zonis secum portabant. Vid. prov. *Zonam perdidit.*

Ibid. *verum dieit Propheta*] Vide Ezech. 22. 18. 20. Zach. 5. 7. 8.

Pag. 20. *in divo Christophoro*] Magno illo Divo, cujus simulacrum Lutetiae est. V. *Naufragium*. Hic narratur a papicolis Christum humeris per aquas portasse. *Ficulnus* seu *ficulneus*, quod est ex ficu factus. Sed *praesidium ficulnum* hic intellige proverb. pro praesidio inutili et invalido. Allusit fortasse ad illud Horatii Satyr. 8. 1. 2. *Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum.*

Ibid. *Ibo ad Dominicales*] Monachos ita dictos a Dominico Calaguritano, quos ut scelestos hic notat Erasmus. Ex his eligebantur execrandi illi inquisitores, quos vocat nunc *commissarios*.

Ibid. *habeant similes labra lactucas*] Cum similia similibus, digna dignis eveniunt. Natum adagium ab asino carduis vescente, quae lactuca asininis labris digna fuit.

Pag. 21. *gliribus certare posse*] Glis animal dicitur admodum somniculosum, juxta illud Martial. *Tota mihi dormitur hyems, et pinguior illo tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.* Hinc *glire somnolentiores* vocantur stupidi, qui cum studiis nihil commune habent. Vide *Erasmii Adagia*.

Ibid. *simul sorbere, et flare*] Desumptum est ex Plauti *Mostellaria*. Adagium usui venit, cum indicamus negotia id genus esse, ut pariter ab iisdem perfici nequeant. V. *Chil.* 2. *Cent.* 2. *Prov.* 820.

Pag. 22. *Cornelium veredarium*] Vulgo *cursores*; a *veredo* velocissimi cursus equo. Deinde *in cervo est* sign. in diversorio, cujus signum cervus.

Ibid. *ad calendas Graecas*] Id est, nunquam, quia Graeci calendas non habebant, ut Latini, sed *νομηνίαι*, seu novilunia, et ad lunae recursus usuras solvebant. Huc itaque respexit Augustus, cum diceret, ad Graecas calendas soluturos, quos nunquam redituros mutuum significabat.

Pag. 23. *tu habitior equis*] Id est pinguior. Comparativus participii *habitus*. Invenias hanc vocem apud Plautum in *Epidico* et ap. Terentium in *Eunuchio*.

Ibid. *non in aula natus, sed in caula*] Ludit in paronomasia, aula et caula. Est autem *caula* stabulum ovium, seu ovile, a cavo, ut ait Varro. Virgilius: *Lupus qui fremit ad caulas.*

Pag. 24. *protolet suis sacris dictis*] Longe propellat et perturbet. Desumptum ex Terentii Phormione Act. 1. Sc. 4.

Ibid. *perfrictae frontis est*] *Perfrictae frontis homines* dicuntur qui omnem pudorem dedidicerunt. V. Chil. 8. Cent. 7. Prov. 47.

Pag. 25. *reticulum piscatoribus relinquamus*] Ludit in ambigua significatione vocis *reticuli*, quod proprie significat *parvum rete*, verum etiam instrumentum lusorium, quo pila remittitur.

Pag. 26. *in planitiem provocas equum*] Adagium dicitur, cum quis provocatur ad id, in quo plurimum valet. Equus enim magis valet in campis, quam in locis impeditoribus. Erasmi Adagg. Chil. IV. Cent. 4. 11.

Pag. 27. *canta, Galle. BE. Sum raucus.*] Allusit ad gallos galinaceos, quibus natura est vox rauca. Hi proprie dicuntur *coccyssare*. Deinde respexit ad illud Persii: *guttur mobile colluere*. Medicamentis vox solet fieri clarior et guttur mollius, quod hic fit vino.

Ibid. *Esto tu prior, si libet*] Ludit in ambiguitate vocis *Prior*, vel *Superior*. Abbas vero monasterii vel collegii moderator.

Ibid. *Versaris in tua harena*] i. e. in tua ipsius arte. Alludit ad gladiatores, qui in arena digladiari solebant.

Ibid. *cum Bitho Bacchius*] *Cum Bitho Bacchius pugnat*, in proverbio dicitur, quoties duo aequales inter se contendunt, ita ut alter alteri haud concedat. Nam Bithus et Bacchius nobile par gladiatorum, arte et audacia pares. Horat. Satyr. VI. lib. 2. — *ut non erant compositus melius cum Bitho Bacchius*, etc.

Ibid. *Quaternio ludum absolvit*] sphaerarum jactus quater repetitus.

Pag. 28. *doctior est nebulo*] Alludit ad philosophum quendam, qui narrante Diogene Laërtio, videus aliquem lasciva saltatione gestientem: *quo melius*, inquit, *feceris, hoc deterius facis. In re mala quo melior es artifex, hoc vir es pejor*.

Ibid. *ludus est Empusae*] Est enim Empusa apud Aristophanem spectrum, quod unica tibia incedit. v. Rann. v. 296. seqq. Ecclesiast. v. 1101. sqq.

Ibid. *apud Virgikū proposuit*] Lib. V. Aeneid.

Pag. 30. *in fine seram esse parsimoniam*] Proverbium est: *Sera in fundo parsimonia*. Quo admonemur, ut in tempore rebus necessariis parcamus.

Pag. 32. *nisi quotidie missam*] Recte ait, ut appellant; ea enim vox nihil aliud voluit significare, quam dimissionem, eratque duplex, catechumenorum ante actionem sacramentorum; et fidelium post confectionem et participationem eorum sacramentorum. Clamabat itaque Diaconus: *ite, missa est*. Morem hunc mutuati sunt Latini Christiani ab ethnicis: olim enim post celebrata Isidis mysteria dicebat scriba: *λαοὶ ἀψοίς*, hoc est, *populis missio*.

Ibid. *Expurgate vetus fermentum*] Locus est in prima epistola Pauli ad Corinth. cap. 5. v. 7.

Ibid. *evangelium de seminante*] Luc. 8. 5.

Pag. 33. *quam ad sacram synaxim*] *Συναξίς*, collectio, ab *συνάγω*, congrego. Intellige congregationem solemnem apud Christianos institutam ad celebrandam coenam dominicam, uti vocant.

Pag. 34. *Nec omnia, nec passim, nec quibilibet*] Proverbium Graecorum est *Οὔτε πάντα, οὔτε πάντῃ, οὔτε παρὰ πάντων*, quo monemur, ut in accipiendis muneribus non solum verecundiam adhibeamus, verum etiam delectum: sunt enim quaedam, quae neutiquam decorum sit accipere. Est item locus, est tempus, quo pul-

chrom sit, oblatam munus recusare. Erasmi Adagg. Chil. 2. Cent. 4. Prov. 16.

Pag. 34. *Istuc est sapere.*] Terent. Eun. act. 4. Sc. 7. Sed si eodem animo haec dicat Erasmus, quo parasitus iste Gnatho apud comicum, egregia mehercule ironia est.

Ibid. *Plures enim mali,*] Bias, unus (ut volunt) e septem Graeciae sapientibus, dixit οἱ πλεονεες κακοί.

Pag. 35. *Joanne Coletō*] Cum hoc viro, natione Anglo, Erasmus magnam litterarum familiaritatem coluit, extantque ejus plurimae ad hunc epistolae.

Pag. 36. *ex satis serpentis dentibus*] Ex dentibus serpentis, quos Cadmus humi sparserat. Vide fabulam in Metamorphosi Ovidiana lib. 2. Festiva illustratio ab exemplo.

Ibid. *micemus digitis*] Micare digitis lusus est et hodie pueris notus, cum extentis digitis alter aversis aut clausis oculis numerum eorum conatur divinare. Mico deductum volunt aliqui a mica, quae fulget in arena.

Ibid. *Nuces admodum pueris*] Relinquere nuces est, omissis nugis ad graviora converti. Translata est metaphora a veterum nuptiarum ceremonia: nam sponsus uxorem domum ducens nuces spargebat, utpote jam pueritiae renuncians.

Ibid. *equitare in arundine longa*] Est hic quoque puerulorum lusus olim non minus quam nunc notus. Serm. II. Sat. 3. *Ludere par impar, equitare in arundine longa.*

Ibid. *sum omnium horarum homo*] Omnium horarum homo dicitur, qui seriis pariter ac jociis accommodatus est. Erasmi Adagg. Chil. 1. Cent. 3. Prov. 86.

Ibid. *Cur lepus, ut ajunt, pro canibus*] Sc. currit. v. Erasmi Adagg. Chil. II. Cent. 1. Prov. 80.

Ibid. *Is vel Orbilio plagosior*] Fuit Romae Orbilius quidam ex milite ludimagister factus, admodum saevus in discipulos; inde ab Horatio *plagiosus* vocatur, epist. 1. lib. 2. ad Augustum. Cfr. etiam Suelibell. de Clar. Grammaticis.

Pag. 39. *convestiendis scombris*] Horatius: *Nec scombros mentientia carmina nec thus.* Scombrus piscis marinus. Chartae, quibus thus et scombri involvuntur, non magni sunt pretii. Horatius: *Deferar in vicum vendentem thus, et odores, et piper, et quidquid chartis amicitur ineptis.*

Ibid. *Gallum te esse declarasti*] Ludit in vocis amphibolia, Sunt enim Galli sacerdotes Cybeles castrati.

Ibid. *Nescio, qua natale solum*] Ovidii distichon est, lib. 1. Ep. ex Ponto, eleg. 4.

Pag. 40. *folia Sibyllae sunt omnia*] Adagium est, quod olim Sibyllae oracula pro veris habebantur. Hinc Juvenalis: *Credite, me vobis folium recitare Sibyllae.*

Ibid. *postea prodidit Scotus*] Notissimus ille Joannes Duns Scotus, qui argutissimis philosophiae spinis theologiam involvit, plurimasque nullius utilitatis quaestiones inrexit.

Pag. 41. *dicere diem amicis*] Jocus est ex ambigua significatione: nam etiam iis dicimus, quos in jus vocamus.

Pag. 42. *Sybariticum, ne desit*] Fertur Sybaritarum gens luxu deliciisque adeo fuisse effeminata, ut ab illa, quidquid molle aut ambitiosa luxuria paratum esset, Sybariticum diceretur. Hinc *sybaritica mensa et sybarrissare.* v. Erasmi Adagg. Chil. 2. Cent. 2. Prov. 56.

Pag. 42. *CH. Umbra*] Comite non vocato. Paulo inferius narrat auctor, quos umbras vocare soleamus.

Pag. 43. *Cum Curione multiloquo*] Respicit ad Curionem tribunum plebis, quem ad dicendum paratissimum Caesari in civile bellum Pompejanum non segnes stimulos addidisse, Lucanus notat, ut et ejusdem loquacitatem: *Hos signa petentes audax venalis comitatur Curio lingua.* Pharsal. lib. 1.

Pag. 45. *Pythagorica coena excipiam*] Admodum frugali. Quippe Pythagoras esum carnum prohibebat, et oleribus vescebatur. Vide sis infra *Conviv. fabulos.*

Ibid. *Imo Diogenica*] Admodum tenui, quali victitabat Diogenes ille Cynicus, qui ipsa re profitebatur, se omnium voluptatum esse contemptorem in dolio aetatem agens. Sed cui ille non notus?

Ibid. *Certe Platonica*] Qualem habitam fecit Plato philosophus in Symposio.

Ibid. *Protinus ante meum*] Extat versus Juvenal. Satyr. XI. 25.

Pag. 46. *Exporrigemus frontem*] Id est, exhilarabimus nos. Frons enim prae moerore vel ira contrahitur. Sic Horat. Satyr. 2. lib. 2. *Explicuit vino contractae seria frontis.* Terent. Adelph. act. 5. ac. 3. *Eporrige frontem.*

Ibid. *post festum venire*] Proverbium est in eos, qui negotio non interfuerunt propterea, quod serius, re peracta, accesserunt. V. Erasmi. Adag. Chil. I. Cent. 9. Prov. 52. Proverbium: *rore pascitur*, dicitur in hominem corpore gracili et macilento. Ironice vero in hominem fartis visceribus onustum.

Ibid. *Apitius mihi placet*] Apitium nosce ex hisce verbis Senecae Consol. ad Hel. Cap. X. *Apitius nostra memoria vixit, qui in ea urbe, ex qua aliquando philosophi velut corruptores juventutis abire jussi sunt, scientiam popinae professus, disciplina sua seculum infecit: cujus exitum nosse operae pretium est. Cum sestertium milies in culinam congressisset, cum tot congiaria principum, et ingens capitolii vectigal singulis comensationibus exsorsisset, aere alieno oppressus, rationes suas tunc primum coactus insperxit: superfuturum sibi sestertium centies computavit: et velut in ultima fame victurus, si in sestertio centies virisset, veneno vitam finivit.*

Ibid. *opus lege Fannia*] Lege sumtuaria, quam tulit consul Fannius Romae, annis XXII. post. Orchiam, nempe sub bellum punicum tertium, cum novae legis auctorem aucta necessitas imploraret. V. Gellius N. A. II. 24. Festus s. v. *Centenae coenae.* Plin. H. N. X. 50. Macrob. Saturn. II. 17.

Pag. 48. *Chrysippum agis*] Chrysippus nimis anxie et subtiliter in logicis versatus philosophiam Stoicam spinosis quaestiunculis depravavit. Ajunt eum septuaginta quinque volumina conscripsisse. Melissa Chrysypii ancilla.

Ibid. *foecundi calices*] Versus est Horatii in epist. 5. lib. 1. ad Torquatum. Mox item. *Sollicitis animis onus eximit*, verba sunt Horatii epist. 5. lib. 1. Item quae mox sequuntur: *Admon.* etc.

Pag. 49. *scribuntur aquae potioribus*] Id est a potioribus. Horatii verba sunt ad Maecenatem lib. 1. epist. 19. *Prisco, si credis, Maecenas docte, Cratino: Nulla placere diu nec vivere carmina possunt, quae scribuntur aquae potioribus, etc.*

Ibid. *qui bibas gemma*] Id est, e gemma, seu poculo gemmis ornato, pars pro toto. Gemmatorum poculorum magnus olim apud divites Romanos usus fuit. V. Juvenal. sat. 5.

Ibid. *Difficile est canem*] Hoc et sequentia proverbia de iis dicuntur, quorum mores longo usu depravati flecti nequeunt.

Pag. 49. *Dignum patella operculum*] Proverbum est, quoties similia similibus, mala malis, digna dignis eveniunt. Idem fere designat illud: *Similes habent labra lactucas*, id quod alibi annotavimus.

Ibid. *testatur Satyricus*] Loquitur Juvenalis satyra 4. de Montano senatore, qui erat palati tam docti, ut dignosceret primo morsu, ostrea esset nata circa rupes ad montem Circaeum in littore Campaniae, an ad scopulos in lacu Lucrino; et primo aspectu dicebat, in quo littore captus esset echinus, piscis marinus e cancrorum genere.

Ibid. *in schola Catiana institutus*] De Catio Epicureo, eruditissimo coenarum structore, vide Horat. Serm. lib. 2. sat. 4. *Unde et quo Cati? etc.*

Ibid. *Concedat laurea linguae*] Verba Ciceronis sunt in Pisonem: *Cedant arma togae, concedat laurea linguae.*

Pag. 50. *Diogene sapientior Aristippus*] Qui maluit splendide vivere apud regem, quam cum Diogene mendicare. Hujus cum Diogene Cynico (de quo supra diximus) festivissimam disputationem refert Horatius lib. 1. Epist. XVII. ad Scaevam.

Ibid. *se Alexandrum*] Alexander Diogeni, in sole apricanti, offerens quae vellet, responsum tulit: Cupio nihil, o Alexander, nisi ut paulum e sole discedas. Tum rex, miratus humunarum rerum contentorem, subjicit: nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem.

Ibid. *tu pergis esse Demea*] Morosus. *Mitionem* novimus ex Adelphis Terentii. Per antonomasiam, quam rhetores vocant, *Mitio* ponitur pro homine mansueto et miti, proprium pro appellativo.

Pag. 51. *Tres mihi convivae*] Horatius lib. 2. Epist. 2. v. 61. et 62.

Ibid. *quot homines, tot sententiae*] Terentius in comoedia Phormione. act. 2. sc. 4.

Ibid. *monogrammm esse*] *Monogrammi* dicuntur homines praetenuis ac pusilli, a picturis, in quibus unica linea notantur hominuli, velut procul apparentes. v. Arist. Hist. Animal. I. 3.

Ibid. *Tunc immensa cavi*] Verba sunt Juvenalis Satyra VII. 30.

Ibid. *Plinius, auctor certissimus*] Lib. VIII. cap. 36.

Ibid. *Parmeno ille Terentianus*] Is enim in Terentii Eunūcho act. 1. sc. 2. ita: *quae vera audipi taceo et contineo optime: sin falsum aut vanum aut fictum est, continuo palam est.* Ergo haec falsa sunt.

Pag. 52. *Labor omnia vincit*] Virgilius Georgic. lib. 1. v. 145.

Ibid. *Meminit Plinius*] Histor. Natur. VIII. 36.

Ibid. *aures arrigo*] Id est, avide ausculto. Vide Terentii Andr. act. 1. sc. 4. Metaphora ducta a quadrupedibus, quorum plerisque mos est, si quando quid eminus audiant, aures surrigere.

Ibid. *Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit*] Histor. Natur. VIII. 55.

Ibid. *Catullus multum jocatur*] In epigrammate acutissimo, cujus initium: *Furi cui neque etc.*

Pag. 53. *de jecore anserino? quod apud veteres*] Vide Plinium H. N. X. 22.

Ibid. *Aesopos et Apitios*] Id est *luxoriosos*. Nam Aesopi (non Phrygis illius sapientis) et Apitii luxus multorum literis nobilitatus est. Festive autem luxoriosos vocat Aesopos et Apitios, quemadmodum effeminatos dicimus Sardanapalos.

Ibid. *murenarum aut scarum acipenserum*] Murena, scarus, acipenser pisces sunt olim carissimi et in deliciis divitum habiti.

Pag. 54. *si quid Homero credimus*] Odyss. μ. V. 430. Πάντες μὲν στυγερὸν θάνατον δειλοῖσι βροτοῖσι, λυγρὸν δ' οἰκτιστοῦ θανάτου καὶ πότμον ἐπισπᾶν.

Ibid. *nemo quae sua sunt quaerat*] Divi Pauli verba sunt I. Corinth. 10. v. 24.

Ibid. *Charitas omnia suffert*] Pauli Apostoli verba habentur I. Corinth. 13. v. 7.

Pag. 55. *cum totum corpus habet epialus*] Febris genus vehemens, ominis caussa sic dicta, quasi *placide assiliens*: quemadmodum Furiae dicuntur *Eumenides*, quum tamen nulli bene velint.

Ibid. *ne nobis a sorbis dicatur*] *Sorbum* pomi genus est, acerbitate constringens fauces.

Ibid. *scripsit Varro*] Ex satyris Menippeis M. Varronis affert Gell. I. XIII. c. 18. convivarum numerum incipere oportere a Gratiarum numero, et progredi ad Musarum: id est proficisci a tribus et consistere in novem, ut cum paucissimi convivae sunt, non pauciores sint tribus; cum plurimi, non plures quam novem. Nam multos, inquit, esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta.

Pag. 56. *Mori famulum*] Fuit Thomas Morus, Anglus, Erasmo amicissimus, probatae virtutis et doctrinae vir: dein jussu Henrici, regis Britanniae, ejus nominis octavi, cujus erat Cancellarius, ut vocant, securi percussus.

Ibid. *valet et plaudite*] Continuat formam dicendi. Alter enim dixerat *nondum peracta fabula*. Qui modus locutionis a comoediis aut tragoediis desumptus est, pro eo, quod est extremum finem imponere. Hinc et consuetum illud *valet et plaudite*: quo tota histrionum caterva spectatores valere et signum laetitiae post peractam fabulam publice dare jubebat.

Ibid. *ab equo ad asinos*] Ἀφ' ἑπῶν ἐφ' ὄνους dicunt Graeci. Proverbium quadrat in eos, qui a studiis honestioribus ad parum honesta deflectunt: veluti si quis ex philosopho cantor, aut ex mercatore sutor fieret.

Ibid. *en Damascena*] A Damasco monte, non ab oppido, Graecis βεῶβυλα dicta.

Ibid. Ἡ πλῆθι, ἡ ἀπιδι] *Aut bibe aut abi*. Usitatum erat in priscis Graecorum symposiis talis quempiam sortiri, qui convivio praesideret ac decreta convivalia sive νόμους praescriberet. Inter has leges una ferebatur jocosa, *aut bibe aut abi*.

Pag. 57. *in secundis mensis*] Coena veterum tribus partibus seu missibus constabat. Primus missus, gustatio, vel ante-coena, seu gustus. Secundus proprie coena, et hic praecipue cibi. Tertius, mensae secundae dictae, et hic poma et bellaria apponebantur. V. Serv. ad Virgil. Georg. II. 101. ad Aen. I. 220. 221. 727.

Pag. 59. *nigrum in candida vertunt*] Verba sunt Juvenalis Satyr. 3. v. 74. id est, qui falsa in vera, vitia in virtutes vertunt. A L. *Candida de nigris, et de candentibus atra*.

Pag. 60. *in hortis more poetico reptare*] Alludit auctor ad illud Horatii Epist. 4. lib. I. ad Tibull. *An tacitum sylvas inter reptare salubres*.

Ibid. *latus tuum claudam*] Id est, ibo comes inferior parte sinistra. V. Horat. II. Satyr. 5. *Ut ne tegam spurco damae latus?*

Pag. 63. *Jupiter hibernas*] Hunc versum composuit Furius quidam, describens brumam, quem ridet Horatius Serm. lib. II. satyr. 5. ubi sic habetur: *Furius hibernas cana nive conspuit Alpes*.

Pag. 63. *Coena tuorum scriptorum*] Apud Furium, de quo Gellius I. 18. c. 13.

Pag. 64. *Ante leves ergo etc.*] Virg. Eccl. 1. *Ante leves ergo pascemur in aethere cervi, etc.*

Ibid. *qui cum Roscio histrione*] V. Macrob. Saturn. III. 14.

Pag. 65. *docet Phaedrum suum*] Phaedrus unus ex Platonis discipulis. Hujus nomine Plato insignem librum inscripsit, ad cujus initium hic respicitur.

Ibid. *Flaccus, inemtis apparatus*] Inemtas dapes Horatius in venustissimo illo carmine: *Beatus ille etc.* vocat, quae domi natae et proprio labore partae sunt.

Ibid. *si Luciano credimus*] In vera quam vocat historia.

Ibid. *umbram secum adducat*] Umbra dicitur, non ipse vocatus, sed quem vocatus secum adducit comitem, usu apud Latinos frequenti.

Pag. 66. *vel lynceum reddet*] Lynx omnium quadrupedum clarissime cernere dicitur. Inde perspicacitas ejus in proverbium abiit. Alii dicunt proverbium natum ex quodam Lynceo, qui primus fodinas metallorum reperit. Aristophanes in Pluto init. *βλέποντι ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τοῦ λυγέως*. Horat. epist. 1. lib. 1. *Non possis oculo quantum contendere Lynceus*.

Ibid. *Lampadem hanc trado*] *Lampadem tradere* est alteri negotium exequendum dare, vel partes suas quasi successione in alium atque alium transferre. Proverbium deductum volunt a ludis.

Ibid. *Μετανοήσατε καὶ ἐπιστρέψατε*] Actor. 3. v. 19.

Ibid. *יִצְרִיק*] Id est: Justus autem ex fide sua vivet. Habac. 2. v. 4. Gal. 3. v. 11.

Ibid. *לֵבֵי בָנִים*] H. e. *venite filii, obedite mihi: timorem dei vos docebo*. Psalm. 44.

Ibid. *repraesentans unicum illum fontem*] Respicit ad id, quod Christus mulieri Samaritanae suggessit, Joann. 4. v. 14. *Quisquis biberit ex aqua, quam ego ei dabo, etc.*

Pag. 67. *quam juxta Psalmistam*] Psal. 42. v. 2.

Pag. 68. *tessellae colorum gratiam*] Laterculi seu lapides quadrati, quibus pavimenta sternuntur.

Ibid. *οὐ πᾶσιν ἔπιτημι*] Noctua Atheniensium populo quondam erat gratissima ac Minervae sacra, propter oculos caesios, quibus etiam in tenebris perspicit, quae vulgus avium non videt. Unde et auspicata consiliis credebatur, id quod indicat proverbium, *γλαῦξ ἔπιταται, noctua volat*; de rebus ex animi sententia succedentibus. Dictum est illud de Minerva, quod Atheniensium male consulta in bonum exitum verteret.

Ibid. *obtestante scarabeo*] *Scarabeus aquilam*, proverbium est, cum imbecillior longe potentiori inimico malum struit. — *Trochilus* seu regulus, teste Plinio, avicula est natura aquilis infesta. — Herba chelidonia etiam hirundinaria dicitur, ita nominata, quod sub hirundinum adventu floret.

Ibid. *camelum saltantem*] *Camelum saltare* dicimus, ubi quis indecore aliquid facere conatur, et invita, quod ajunt, Minerva. Veluti si quis naturā severus ac tetricus affectat elegans ac festivus haberi.

Pag. 69. *Εἶπε θεὸς τὸν ἀλιτρώον.*] Id est: *reperit deus nocentem*. Proverbium explicat Schol. Theocr. X. 17.

Ibid. *En vobis basiliscus*] *Βασιλίσκος*, serpentis genus, quod album quiddam instar diadematis in capite habere dicitur.

Pag. 69. *Oderint, inquit, dum metuant*] Vere tyrannica vox est, quam saepius Imperatorem Caligulam jactasse narrat Suetonius cap. 30.

Ibid. *Hebraeus ille sapiens*] Salomon, Prov. 6. v. 6.

Ibid. *etiam Flaccus noster*] Horatius in Satyr. 1. l. 1. exemplum forniciae proponit.

Ibid. *Αἰσῶν αἰσῶμαι*] Id est: *captans capior*. Dicitur in eum, cui res praepostere evenit, ut ipse circumveniat ab eo, quem conabatur decipere, atque ita in eas incidat pedicas, quas alii struxerat.

Pag. 71. *Sicut divisiones aquarum*] Locus hic juxta versionem vulgatam est ex Salomonis proverbii c. 21. v. 1. 2. 3.

Ibid. *dilutum et insipidum*] *Dilutum* dixit pro *elutum*, quod Horatius Sermon. lib. 3. Satyr. 4. usurpavit pro *insipidum* -- *Irriguo nihil est elutius horto*.

Ibid. *praeter betas absque pipere*] Alludit ad illud Martialis: *Ut sapiant fatuis fabrorum prandia betae, O quam saepe petet vina piperque coquus*.

Pag. 72. *vetuit resisti Nabuchodonosor*] Jerem. c. 27. et 28. v. 12.

Ibid. *Adhibita est similitudo*] Similitudo haec est: *Sicut fremitus leonis, ita et regis ira*, etc. Prov. 19. v. 12.

Ibid. *narrant de Acheloo*] Achelous Acharnaniae fluvius est. V. Strabo l. X. c. 54.

Pag. 73. *Dominus assumsit illud*] Rom. 14.

Ibid. *Spiritualis homo omnia dijudicat*] 1 Corinth. 2.

Ibid. *jam satis est ovatum*] *Ovatum*, i. e. jam satis ovorum edimus. Etiam deinceps ludit ambiguitate vocis.

Ibid. *lucem adferat umbra*] Ludit in duplici *umbrae* significatione. *Umbra* est aer luce carens, et vocati convivae comes.

Pag. 74. *qui se castraverunt propter regnum Dei*] Alludit ad verba Christi Matth. 19. 12

Pag. 75. *interpretatur Salomon*] Proverb. 21.

Pag. 80. *quod apud Platonem loquitur Socrates*] In Phaedone.

Ibid. *scribens Corinthiis*] 2. Cor. cap. 5.

Ibid. *audire Paulum ipsum loquentem*] Philip. 2.

Pag. 82. *Thomae*] Non hic Thomas Apostolus est, sed quidam Thomas Becket Cantuariensis episcopus, qui vixit sub Henrico secundo Angliae rege, et an. 1172. ab aulicis in templo trucidatus est, quod se regi pervicaci animo pro pontificis Romani auctoritate opposuisset. Hinc a pontifice R. in martyrum album relatus divino honore colitur.

Pag. 84. *Nemo potest duobus dominis*] Locus est apud Matth. cap. 6. v. 24. et 25.

Pag. 86. *absque xenii*] *Xenium* munusculum est, quod datur hospitibus amicis. *Apophoreta* quae dantur in fine conviviorum auferenda, si cui videatur. V. Jungerm. ad Polluc. III. 4. 89. Spanhem. ad Callim. Hymn. in Dian. v. 123.

Ibid. *cum calamis Memphiticis*] Calami Memphitici olim probatissimi ad scribendum. Memphis urbs est Aegypti nobilissima, ubi et olim pretiosissima papyrus confecta.

Pag. 87. *quam opobalsamum*] Opobalsamum, i. e. succus qui ex balsamo manat, ab *ὀνός* Gr. succus; arbor ipsa dicitur *balsamum*. V. Serv. ad Virgil. Georg. II. 119.

Pag. 89. *pro Delia Christus aspiret*] Respicit ad proverbium: *Delia annuente vel irata venari*.

Pag. 90. *Camelum quendam audiui concionantem*] *Ludit* Erasmus in voce *Cameli*, pro Carmeli i. e. Carmelitae.

Ibid. *trilinguis eruditionis phoenix*] Hebraicae, Graecae, et Latinae linguae. — Johannes Reuchlinus Phorcensis, ab oppido Pfortzheim prope Durlacum, ubi natus est anno 1455. uti vir variae eruditionis, ita Hebraicae linguae peritissimus fuit. Dictus est *Capnio*, quia *Reuchlin* Germanice idem est quod *fumus exiguus*, quam vocem Graece efferri voluit; nam *καπνός* fumum significat. Floruit circa annum 1500.

Ibid. *Mihi Sibyllae folium erit*] Erit mihi Sibyllae folium, id est, *res certissima et indubitata*. Ita Juvenalis: *Credite me vobis folium recitare Sibyllae*, i. e. *rem veram*. Nam Sibylla Cumana scribebat oracula in foliis, quae vera, et indubitata habebantur.

Pag. 91. *oletum videri posset samsucinum*] Non hic intelligendus locus oleis consitus, sed *oletum* locus, in quo alvum exoneramus, aut ipsum stercus, ut Persius sat. 1. *Hoc iuvat; hic, inquis, veto quisquam faxit oletum*. — *Samsucinum*, sc. oleum, quod fit ex samsuco seu amaraco herba, quae et majorana dicitur. *Foliatum* est praestantissimi unguenti genus, de quo Juvenalis sat. 6. *Moechis foliata parantur*. Plin. H. N. XIII. 7.

Pag. 93. *Catharinae Senensis*] Catharina Senensis, ita dicta ab urbe Senis, in qua nata est patre tinctore, magno in honore est apud papicolas, qui de ea portentosa circumferunt mendacia.

Ibid. *Pius ejus nominis secundus*] Prius Aeneas Sylvius dictus, natione Etruscus, patria Sinensis, vir multae doctrinae, Papa factus anno 1458.

Pag. 95. *aut betis absque pipere*] Alludit ad epigramma Martialis: *Ut sapiant fatuae fabrorum prandia betae, o quam saepe petet vina piperque coquus*.

Ibid. *argumentis Achilleis evincam*] i. e. firmissimis, validissimis.

Pag. 96. *vulpem capere laqueo*] Duplex adagium est de vulpe, cujus astutia cui non nota? videlicet hoc: *Vulpem capere laqueo difficile est*; dein illud: *Vulpes, quae semel effugerit laqueum, non capitur iterum*.

Pag. 97. *nudaverat alopecia*] *Alopecia* defluvium capillorum, morbus foedus ita dictus ab ἀλώπηξ, vulpes, quod ea huic morbo saepius obnoxia est. V. Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Dian. v. 79. *Thersites* apud Homerum omnium Graecorum maxime deformis et loquax depingitur. Vide Iliad. β, αἰσχυρός δὲ ἀρὴν ὑπὸ Ἰλίου ῥάρα etc. Hinc hominem insigniter turpem et deformem alterum *Thersitem* nominamus.

Pag. 98. *plus quam animam debebat*] *Animam debere* dicitur is, qui immodico aere alieno tenetur, ita ut plusquam omnes facultates debeat, ac denique se ipsum. Erat enim antiquitus lex, ut qui solvendo non esset, is nexus addiceretur creditori, luiturus corpore, id est, opera, quod aere non posset.

Ibid. *calceum induisses*] Alludit ad dictum Pauli Aemili, repudiata uxore.

Pag. 100. *quid infundas rudi testulae*] Notum est illud Horatianum, ad quod auctor respicit: *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu*.

Ibid. *quia pulchrum est*] Graeci dicunt Χαλνὸν τὰ καλόν.

Pag. 101. *adhuc tua messis in herba est*] Utimur hoc adagio, ubi spem immaturam adhuc significamus, ac longius adhuc remotam quam ut eam consequi possis. Metaphora ducta est a segete, quae herbescit, atque variis casibus adhuc obnoxia est. Ita Ovid.

in epist. Helen. ad Parid. *Sed nimium properas, et adhuc tua messis in herba est.*

Ibid. *Nihilne tui mecum auferam*] Ambigue dictum. Nam si genitivus a tu petit osculum: si a tuus, petit aliud. At virgo secus interpretatur, quam procus senserat.

Ibid. *Hunc pastillum*] *Pastillus* est sphaerula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. Horat. Sat. 2. lib. I. *Pastillos Rufillus olet, Gergonius hircum.*

Pag. 102. *pro thesauro carbones*] Sic dicitur, cum aliud invenitur, quam expectatur, id est cum magnifica sperantur, et merae nugae inveniuntur. Ut si quis thesauri spe fodiens carbones defossos inveniat.

Pag. 103. *si id non continget, quod vis*] Desumptum ex Terentii Andria act. II. sc. 1. *Quoniam non patet fieri, quod velis, id velis quod possis.*

Ibid. *CA. Chrysercium*] Nomen fictum est. Videtur innuere monasterium, quod tunc temporis fuit juxta Gaudam. Certe fuit monasterium ordinis Canonicorum, quos regulares vulgo vocant, in vico Emaus sive Stein, in quo Erasmus adolescens aliquamdiu vixit. An hoc aliud sit collegium, non dicam.

Ibid. *ille patriarcha*] Praefectus collegii, vulgo prior, vel provincialis. Synecdochice dictus *πατριάρχης*.

Pag. 104. *efficiant te proselytam suam*] Alludit, et quidem vere, auctor ad locum Matthaei 23. *οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, οἵτις περιάγετε τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ οἷτε ἂν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλοῦτερον ὑμῶν*: i. e. *Vae vobis Scribae et Pharisei hypocritae, quia circumitis mare et terram, ut faciatis unum proselytum: et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo magis quam vos estis.*

Pag. 105. *Unde et liberi vocantur filii familias*] Verba Justiniani sunt: Libertas, ex qua etiam liberi vocantur, est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur.

Pag. 106. *ebibere calicem vini Belnensis*] Belnensis a *Belna*, quod est oppidum Burgundiae, unde vina laudatissima.

Pag. 107. *aliaque quas ad convivium attinebant*] Nam cum divulgata a parentibus puella monasterio includitur, primum lautissimo et plus quam nuptiali epulo monachorum grex excipitur, ut scilicet magnificentius Christo sponsa haec nubat.

Pag. 108. *Crasso monacho: hem male sit huic tussi*] Hoc dicit aversus, et fingit tussim.

Ibid. *cum piscatore icta sapiam*] *Piscator ictus sapit* proverbio dicitur, ubi quis malo suo edoctus in posterum cavet. Adagium ab hujusmodi quodam eventu natum ferunt. Cum piscator piscibus, quos intra rete tenebat, manum admovisset, atque e scorpio pisce feriretur, ictus, inquit, sapiam.

Pag. 109. *docet divus Petrus Apostolus*] 1. Pet. 3. 3.

Ibid. *me saevis verbis protelaret*] *Saevis verbis protelaret* sumsit ex Terentio in Phorm. act. 1. Sc. 4.

Ibid. *Paulus docet*] Eph. 5. Coloss. 3. 1. Petr. 2.

Pag. 110. *sic visum est Christo*] Matth. 19. 8.

Ibid. *novisse oportet, non odisse*] Alludit ad versiculum: *Mores amici noveris, non oderis.*

Pag. 111. *poppysmata et palpum*] Sonitus propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore, aut manibus apte complosis, non sine humore. Est et vocis blandimentum, quod ferocibus equis adhibe-

tur, cum tractatione manuum. Dicitur et *poppysmus*. Auctore Plinio fulgura adorare poppysmate gentium olim consensus erat, unde est illud Aristophanis *πρὸς τὰς βροτὰς ἀνανεσθεῖν*. — *Palpum* pro blanditiis usurpatur. *Palpare* sive *palpari* proprie est leviter et quasi tentando tangere, quemadmodum ferocientes equos solemus, unde pro *adulari* frequenter accipitur, et *palpatores* ex eo dicuntur adulatores.

Pag. 114. *Primum mussanda est tibi omnis injuria*] Terent. Adelphis act. 2. sc. 2. *Accipienda et mussitanda injuria adolescentium est.*

Pag. 115. *Tu nobis trimestris foetus*] Respicit ad proverbialem versiculum, qui est apud Suetonium in vita Claudii, cujus verba haec sunt: *Patrem Claudii Caesaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem praenomine, Livia, cum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio, ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus: τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τοῖς ἄντα ναῖδ' αἰ. i. e. felicibus etiam trimestres filii.*

Pag. 117. *ut Samius quispiam litteratus*] *Samius litteratus* proverbium est in cicatrosos vel stigmatibus notatos, inde dictum, quod cum Samii captivis Atheniensium inussissent noctuam, Athenienses vicissim Samiis inurebant samaenam, quam in collectaneis opinor dictam *σάμνην*. Id erat genus navis lato ventre, a prora veluti suillum rostrum praefereens. Alii tamen aliam originem afferunt.

Ibid. *vestem prodigiosam*] Utuntur enim Carthusiani hirsuta toga sine indusio atque exteriori atro pallio super albam tunicam.

Pag. 118. *Pascha post quadragesimam*] *Quadragesima* a pontificiis dicta est jejunium 40. dierum, quod ex praescripto ecclesiae observant.

Ibid. *proficiscentibus in Emauntem*] Historiam lege Luc. 23.

Pag. 119. *cum fungis aut papaveribus*] *Fungi* enim admodum fragiles sunt, et *papavera* solent decollari baculo.

Ibid. *animam tuam vitiosa nuce*] Plauti verba sunt in *Milite Glorioso*: *Vitam tuam vitiosa nuce non emam*, pro eo, quod est, ne minimo quidem.

Pag. 121. *Pseudocheus et Philetymus*] H. e. mendax et amans veritatis.

Pag. 122. *Mirum praestigium*] Apud idoneos scriptores non invenitur hoc praestigium. Quomodo haec forma defendi possit, viderit Erasmus.

Ibid. *quam ex lotio*] Respicit ad Vespasiani dictum: *Lucri bonus odor est ex re qualibet*. Is enim vectigal collegit ex lotio, re male olente: at non male olebat pecunia.

Pag. 123. *fumos hujusmodi magno vendo*] Praestigiosam rerum magnarum spem atque ostentationem *fumum* ac *nebula*s vocamus. Qui itaque magnam hominibus de re aliqua spem faciunt, quae mox evanescit, *fumos vendere* dicuntur. V. Schol. et intpp. ad Aristoph. Nubb. v. 252.

Ibid. *qui ficum vocamus ficum*] *Ficum ficum*, et *scapham scapham* vocare dicuntur ii, qui simplici et rustidana utentes veritate, rem, ut est, narrant, nullis ambagibus aut verborum lenociniis utentes. Idem adagium sonat *Canistrum canistrum, ficum ficum, ligonem ligonem*, vocat. Hinc nonnulli, quia Graeca vox ambigua est, non *scapham*, sed *ligonem* vertunt, a *οἰάντω*, *fodio*.

Ibid. *credidit Castorem et Pollucem*] Vid. Plin. iH. N. II. 37. Intpp. ad Horat. Od. I. 3, 2. Spanhem. ad Callim. Hymn. in Pallad. v. 24.

Pag. 124. *O vere Scythicam concionem*] V. Erasmi Adagg. Chil. IV. Cent. X. prov. 9. *Συρθὴν ἔφησας*. Mox respicit ad illud Plinii: *Maximum telum necessitas*.

Ibid. *vere jacturam facere*] *Jactura* damnum est, et *jacturam facere* dicitur, quisquis damno afficitur; hic erat *vere jactura* a jaciendo dicta. Mox *decidere* significat pacisci portione rerum, ut reliqua maneant salva.

Ibid. *Agnosco vocem Italicam*] Nam Itali magno stomacho *barbarum* vocare solent, quidquid peregrinum est.

Pag. 125. *qui habitat Compostellae*] *Habitat* pro *colitur*. Est autem Compostella Galleciae metropolis, in qua Jacobi apostoli corpus sepultum affirmant papicolae, qui et ejus simulacrum superstitione colunt. Peregrinatores ex diversis regionibus huc confluentes conchis donantur. Urbs ipsa a Jacobo *Sant Jago* dicta Hispanis: qui etiam apostolum hunc pro divo suo tutelari venerantur.

Ibid. *Nemo meminit Christophori*] Qui et ipse pontificiis non de plebe divus est, sed cum Nicolao collega rei maritimae curam agit, ita dictus, quod Christum per mare humeris portavit.

Pag. 126. *ex Gersonie quinque veritates*] Id est, ex libro Gersonis. Fuit Joannes Gerson universitatis Parisiensis Cancellarius, ut vocant, qui concilio Constantiensi interfuit, et inter alia hunc, in quem digitum intendit Erasmus, librum de utilitate confitendi composuit. Lugduni in Gallia obiit anno 1429.

Ibid. *ad sacram ancoram*] Ludit auctor in voce *sacra ancora*. Nam *ancora sacra* nautis praecipua est, et proverbialiter *confugere ad sacram ancoram* pro ad extrema auxilia dicitur.

Pag. 127. *Thomam Vincentium*] Fuit Vincentius Rhenensis episcopus circ. a. 865. Et hic cum ceteris divorum calendario inscriptus est. — Catharina Senensis, ita dicta ab urbe Senis, in qua nata est patre tinctore, magnopere a pontificiis colitur. Prodigiosae de ea circumferuntur narrationes. Unde Erasmus ejus mentionem injicit saepissime.

Pag. 129. *mira formarum felicitas*] Id est, formosarum puellarum seu feminarum. Terent. Eun. act. II. sc. 3. *Taedet quotidianarum harum formarum*.

Pag. 130. *nunc frigent ubique*] I. e. in desuetudinem abierunt. Ita infra *friget ludus*, i. e. languet.

Pag. 131. *quam non Milesiis*] Milesia, texta mollia. V. Servius ad Virgil. Georg. III. v. 306. IV. v. 334.

Ibid. *si dies est pisculentus*] Dies pisculenti pontificiis sunt, quibus illis carnibus vesci non licet, ut singulis diebus Veneris, et tota quadragesima, ut vocant.

Pag. 132. *civitatem Platoniceam*] Ubi omnia sunt aequalia.

Pag. 133. *Indue cucullam Franciscanam*] Franciscanorum monachorum cucullus adeo sanctus pontificiis habitus est, ut admodum viam ad coelum muret illi, qui in eodem sepultus est. Quare multi, et quidem non indocti viri, tempore Erasmi vixerunt, qui suprema voluntate, ut Franciscanorum habitu efferrentur, mandarunt. De his non semel infra.

Ibid. *nunc vivamus, mi Sophroni*] *Vivere* poetis saepius pro gaudere et laete agere, Intelligendum hoc loco est *vivamus* eodem sensu, quo illud Catulli: *Vivamus mea Lesbia atque amemus*.

Ibid. *mihi fratris loco semper habitus*] Nomen *fratris* obscoenam inter impudicos habet significationem, ut ex Petronio constat.

Pag. 134. *Atqui inde solent redire deteriores*] Roma vulgus

hominum peregrinantium deterius redire jam dudum in proverbium abiit. Hinc Belgae, *Quo quis propior Romae, eo pejor Christianus.*

Pag. 134. *Ibi me docuit Paulus*] Ep. ad Ephesios c. V. v. 5.

[*Ibid. in poenitentiarii sinum*] *Poenitentiarius*, vox nequaquam optimae notae, significat sacrificum pontificium, qui confessionem exaudit, et confesso aliquam poenam, quo poenitentiam peccatorum exprimat, imperat. — *Augiae stabulum* proverbialiter dicitur de diu collectis sordibus. Originem traxit adagium a fabula Augiae, qui fuit rex Elidis. Res satis nota.

Pag. 135. *En lactucas sessiles*] *Lactucas sessiles* vocat, quae se non erigunt, sed humi repunt.

Pag. 136. *vocabo Bliteam*] Alludit ad gemmam laudatissimam: et Graeci betas appellant βῆλον; unde bliteos appellamus homines stultos ac nihili, quod beta vilis et insipida herba est. *Gala-team* vocat a colore lacteo, *Euterpen*, a delectando, *Calliopen*, a pulchra voce, *Callirrhoën*, a nymphea ita dicta, quod pulchre fluat. *Melissa* apis. Est et nomen ancillae Chrysippi philosophi Stoici, quem adeo ferunt intentum fuisse suis argutiis logicis, ut ad mensam etiam fame periturus fuerit, nisi ancilla Melissa cibum in os ingessisset.

[*Ibid. splendida bilis*]. Allusit ad illud Horatii Satyr. III. 2. *Sive aliud nomen jussit quod splendida bilis*, i. e. insania.

[*Ibid. ἀγρος ὕψος δάκρυ*] Id est: *Fugite cantharides*, *lupus saevus vos persequitur*. Cantharis insecti genus, venenum habens. Phnius narrat hoc carmen usurpari solere in magicis remediis.

[*Ibid. et risum Sardonium*] *Risus Sardonium* pro risu ficto et amarulento aut etiam insano. Origo proverbii varie traditur. Ajunt Sardoniis consuetudinem fuisse, ut filii parentes, jam grandaevos, juxta fossam aut praecipitium, in quo sepeliendi forent, collocarent, atque inde fustibus caedentes illos in eam darent praecipites: at illi interim ridentes peribant, existimantes mortem felicem, quod liberorum impietate trucidarentur. Alii vero in Sardorum insula herbam sapore dulci nasci dicunt, quae gustata dolore ora hominum in rictus contrahat, ut veluti ridentes moriantur. V. Erasmi Adagg.

Pag. 137. *malim esse Codrus aut Ennius*] *Codrus* hic poëta fuit adeo pauper, ut in proverbio dicatur *Codro pauperior*. Juvenalis Sat. III. *Lectus erat Codro procula minor* etc. Id. *Tota domus Codri rheda componitur una*. — *Ennius* poëta tenui parcoque victu utebatur.

[*Ibid. apud Thomam Linacrum*] Vixit hic Thomas Linacer, medicus et grammaticus eximius, sub Henrico VIII. Angliae rege.

Pag. 138. *Micate digitis*] *Micate digitis*, i. e. exserite digitos. Respicit ad micationem digitorum, lusum puerilem, Romanis olim usitatum, cum digitis repente porrectis certantium uterque numerum divinabat.

[*Ibid. Haeremus in vado*] *Haeremus in vado* dicimus, quoties in re aliqua sic impedimur, ut nos expedire nequeamus. Adagium ductum est a navigio, quod vado illisum frustra circumagitur, neque cursum institutum tenere potest.

Pag. 140. *Tu ne quaesieris*] Ita incipit Carm. 11. lib. I. Verba Horatii sunt --- *Nec Babylonios Tentaris numeros, ut melius quicquid erit pati* (Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam: Quae nunc oppositis debiliat pumicibus mare Tyrrhenum) *sapias, vina liques* etc. Horum varia est interpretatio.

Pag. 141. *Porro nihil agere dicuntur*] *Nihil agunt*, qui frustra

agunt. Clarissimus Lipsius, qui supra omnes alios interpretes in Seneca elucidando plurimum desudavit, ita ad haec verba annotat: *Male agentibus*] in luxu, libidine, vitiis. *Nihil agentibus*] in otio, ignavia, et maxime somno. *Tota aliud agentibus*] Aliud agunt, qui occupati non ubi oporteat. Virtus nos vocabat; externa et vana quaerimus: et hoc agimus tota vita. Haec ille, quae mihi planum sensum reddere videntur.

Pag. 141. *Mortem prospicimus*] *Mortem* (inquit Lipsius in annot.) *instantem et futuram habemus: atque jam in parte venit, et fuit. Quomodo? a quo die nati sumus, morimur, etc. Prospicimus* quae in fronte sunt, sed procul: *respicimus* a tergo relicta.

Pag. 144. *Me tuo longas*] Extant versus lib. I. Od. 25. Non legendum *metuo*, timeo, sed divisum est *me a tuo*, supple amico. *Me tuo pereunte*, i. e. dum ego amicus tuus pereat.

Pag. 145. *Carinus arrodit unguem*] Gestus est cogitantis. Hinc apud Persium carmen, *quod sapit unguis demorsos*, i. e. diu meditatum et elaboratum.

Pag. 146. *solidum diem consumemus*] Horat. lib. I. Od. I. *Nec partem solido de die spernit.*

Ibid. *oles aut sulphur*] Indicat eum male audire apud Pontificem vel ecclesiae Romanae principes, ita ut non multum absit, quin cum sit excommunicatus (ita enim vocant, quem ab illa Romana ecclesia alienum Papa diabolo tradidit), igni aut alia horrenda poena tanquam haereticus puniatur.

Ibid. *Sunt et Vejoves*] *Vejoves* sunt Joves sinistri. Auli Gellii verba sunt lib. V. cap. 12. *In antiquis spectionibus nomina haec deorum inesse animadvertimus, Dejovis, et Vejovis. Est autem etiam aedes Vejovis Romae inter arcem et Capitolium, etc. Quum Jovem igitur et Dejovem a juvando nominassent, eum quoque contra deum, qui non juvandi potestatem, sed vim nocendi haberet (nam deos quosdam ut prodesse celebrabant, quosdam ne obsesses placabant,) Vejovem appellaverunt, demta atque detracta juvandi facultate, etc.*

Ibid. *sunt bruta fulmina*] Respicit ad *bruta fulmina*, de quibus Plin. lib. II. cap. 34. quae ita dicuntur, quod sine ratione veniunt, nec quidquam (ut veteres voluere) portendunt. *Fatidica*, quae aliquid praedicunt. Interim vero digitum intendit scriptor in fulmen, id est excommunicationem ut vocant, pontificis Romani, qua tanquam fulmine feriit Caesares, reges et principes, et quoscunque sibi non satis subjectos esse putavit.

Ibid. *fulgur e vitro*] *Fulgur e vitro seu pelvi* dicitur de minis inanibus, quae sicuti fulgur e vasis nitentibus nullam nocendi vim habent.

Ibid. *quovis carbone atriores*] *Carbone atrior* vel *atro carbone notatus* dicitur, qui infamiae stigmate notatus est et pessime audit. Sensus hujus loci est: *Imo multi demirantur te, quum apud theologos tam male audias, non jam dudum esse ab iis excommunicatum, ut vocant, et diis inferis devotum.* Fortasse de se ipso loquitur Erasmus, quem cane pejus et angue oderunt monachi et istius farinae sodales: ideoque, uti ego crediderim, in hoc colloquio multa sese credere fatetur aut fingit, quae merae nugae redolent.

Pag. 147. *invisi percunctatores*] Juxta illud, *Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est.*

Ibid. *Audito militare verbum*] *Symbolum*, Graec. *σύμβολον*, significat alicujus rei signum et indicium, idque variis modis accipitur. Dicitur enim de signo militari et tessera, quare addit: *audio mili-*

tare verbum: ponitur etiam pro omine et alieujus rei futurae signo: item pro collatione ad convivium, qua quisque quod ad manum erat conferebat, quamvis haec potius *συμβολή* dicatur. Nam *σύμβολον* rectius dicitur pro eo, quod arrhae loco dari solitum erat ei sodalium, cui coenae parandae cura demandata fuerat, ut apud Terentium in Andria act. 1. sc. 1. *Quid? symbolam dedit?* et in Eunuchio act. 3. sc. 4. *Ut essemus de symbolis*. Hinc illud *Symbolum Apostolicum* dictum est, quod in eo, quae ad fidem Christianam praecipue spectant, breviter colliguntur. Rationem nominis quaerat, cui id libitum fuerit, apud Patres, de illa varie disserentes.

Pag. 148. *Non sum inversus Apuleius*] Apuleius enim, ut ipse de se narrat, mentem hominis tegebat asinina specie, quum sint multi, qui sub humana specie tegant asinum. Fuit autem L. Apuleius Afer, Madaurae natus, philosophus Platonicus, vir multae doctrinae atque eloquentiae. Scripsit libros XI. Metamorphoseos de asino aureo, in quibus fingit se a saga Thessalica in asinum mutatum, humanam mentem tamen retinuisse; post varia deinde discrimina et labores, Lunae auxiliatricis ope, rosas de manu Aegyptii sacerdotis devoratis, in priorem statum humanum esse restitutum.

Pag. 149. *quem Moses suspenderat in stipite*] De serpente aëneo lege Num. 21, v. 8. 9.

Ibid. *Non derelinques animam meam*] Ps. 16.

Pag. 151. *cum divo Hilario*] Hilarius ille, Pictaviensis episcopus, quem divum vocant, scripsit contra Arii dogmata.

Ibid. *admittit crimen lethale*] Distinguunt theologi inter peccatum lethale et veniale. *Lethale* peccatum est, quo quis tam graviter peccat, ut mortem aeternam mereatur. *Veniale*, quo non item.

Ibid. *decurt divus Cyprianus*] Fuit Cyprianus episcopus Carthaginensis, martyr anno post Christum natum 250. Hujus opera recensita edidit Erasmus.

Pag. 152. *bellum inter vos et orthodoxos*] Designat fortasse bellum inter Lutheranos et Pontificios, quod tunc temporis fervebat. Erasmus vero, ut ipse in vita sua testatur, *ab utraque parte discerptus est, dum utrique studet consulere*. Et sic fere fit in bello theologorum, a quorum odio ut deus se liberare vellet, Melancthonem, Lutheri discipulum, quotidie orasse non semel legimus.

Ibid. *Paulus optavit anathema*] Locus Pauli extat Cap. 9. ad Roman. v. 3.

Pag. 153. *Eusebius al.*] Scite pro vario vitae genere singulis personis decora nomina accommodavit noster. Eusebius enim idem est quod *pius*: Pampirus, *omnia expertus*: Polygamus, *qui saepe duxit uxorem*: Glycion, *dulcis*.

Ibid. *Nisi me fallit animus aut parum prospiciunt oculi*] Phrasid Terentiana est in Phorm. act. 5. Sc. 1.

Ibid. *cum tuis vitreis oculis*] Significat vitrea perspicilla. Recte addit per jocum *fascinator*. Fingitur enim esse veneficii genus, quo homines oculorum maleficio ad extremam miseriam rediguntur. *Fascinum* dictum a *βαρύνω* fascino, invideo.

Pag. 154. *non de plastro*] *De plastro* loqui dicitur, qui quaelibet in quemvis opprobria jactat. Priscorum enim mos fuit in plastris fabulas agere, antequam scena esset inventa. Hinc comoediae priscae magna libertas, dum poëtae, circa vicos vehiculis circumacti, palam tum cives, tum magistratus, imo et deorum turbam versibus suis acriter perstringebant.

Ibid. *Τιθωνὸν γῆρας*] *Τιθωνᾶν γῆρας*, i. e. Tithoni senectus, quae proverbio dicitur de longaeva, sed tamen florida senectute.

Fingitur a poetis Tithonus Aurorae maritus, quem illa rapuit atque ita amavit, ut ei a Parcis immortalitatem impetraverit, eumque jam senem factum succo suo juventuti quodammodo restituerit: oblita vero ea juventutis perpetuitatem poscere, ille exaruit atque in cicadam versus est. Vid. Ovid. Metamorph. lib. 9.

Pag. 154. *juxta proverbium, τὴν κατ' ἑαυτὸν*] I. e. quae erat pro mea sorte, vel mihi aequalis. Proverbium Pittaci notum aequallem tibi ducito.

Pag. 155. *mediocritas tuta est*] Juxta illud Horatii lib II. Od. 10. *Auream quisquis mediocritatem diligit, tutus caret obsoleti sordibus tecti, caret invidenda sobrius aula.* — Ἀναξία, i. e. cessatio a rebus agendis, otium. Hinc proverbialis versus, ἀνάπαυς ἐστὶ τῶν κακῶν ἀναξία.

Ibid. *Mitionem quandam ago*] I. e. mitem, qualem exhibet nobis Terentius in Adelphis: per antonomasiam.

Ibid. *Nulli laedo os, arrideo omnibus*] Phrases petita ex Terentio, quem Erasmus in succum et sanguinem vertit. *Nulli laedere os*, i. e. nullum laedere praesentem, vel nemini coram adversari. Vide Ter. Adelph. act. 5. Sc. 4. — *Suum cuique pulchrum* sententia est in eos, quibus sua, qualiacunque sunt, tamen studio quodam magia quam judicio placent. Est autem a communi mortalium ingenio sumta, quibus usque insita est illa φιλαυτία, ut neminem tam modestum et oculatum invenias, quin in propriis aestimandis quadam animi propensione corruptus caecutiat.

Ibid. *nemini credo*] Juxta illud vulgare: quod vis esse tacitum, dixeris nemini.

Ibid. *videtur Crates ille*] Crates ille philosophus Thebanus, Diogenis discipulus. Respicit auctor ad celebria duo epigrammata Graeca, unum Posidippi, vel, ut aliis placet, Cratetis Cynici, quo vitae humanae innumerabilia incommoda recenset: alterum Metrodori, quo e diverso ejusdem commoditates proponit.

Pag. 157. *Liberavi fidem meam*] Id est persolvi, quod debui: etenim qui promittit obstringit fidem suam.

Ibid. *abhorruerim ab Epicuro*] A vita Epicurea, i. e. voluptuaria. Epicurus summum bonum constituit in voluptate. Hinc homines voluptuarii dicti *Epicurei* et *Epicuri de grege porci*, ut ait Horatius. Quamvis non ea mens Epicuri fuerit, utpote qui ipse vita continentissima voluptatem animi, non corporis commendabat.

Ibid. *Imo rem olfecit*] Olfacere hic metaphorice intelligendum est praesentire velprehendere. Ita Terentius in Adelphis, *an non sex totis mensibus prius olfecissem?* act 3. Sc. 3.

Ibid. *minitans abdicationem*] Abdicatio derivatur ab *abdicare*, quod proprie est ex familia ejicere. Differentia inter *abdicare* et *exhaeredare* est, quod *abdicare* significat filium expellere a bonis, dum pater vivit; *exhaeredare* vero fit post mortem. Abdicare tamen gravius est, cum exhaeredationem quoque in se contineat. — *Vertere solum* dicuntur exsules, qui demigrant in aliam regionem.

Ibid. *Intercesserant verba futuri temporis*] Respicit ad sententiam jurisconsultorum, quam sequuntur et theologi. Si quis dicat puellae, *ducam te*, et mox habeat rem cum illa, ratum est matrimonium, perinde quasi dixisset *duco te*.

Ibid. *meae Gallae Gallum*] Nota lusum in voce *Gallus*, qui est in Gallia natus, vel gallus gallinaceus.

Ibid. *Plane ab equis, quod ajunt, ad asinos*] Ἀφ' ἑκῶν ἐν δ' οἷος. Proverbium spectat eos, qui a studiis honestioribus ad deteriora deflectunt: vel e laetiore conditione ad minus bonam deve-

niunt. *Heptatechnus*, qui septem artium peritus est; totidem enim numerantur artes liberales. *Monotechnus*, qui unius artis peritus est.

Pag. 158. *dextro Hercule*] Retulit verba Persii. Herculi votē batur decima bonorum pars; ita illo favente veteres rem domesticam prosperari credebant.

Ibid. *quavis Malea periculosiorem*] *Malea* Laconiae promontorium, naufragiis infame, ita ut in proverbium abierit. Nota paranomasiā in *Malea et alea*. *Protopirus* qui primum experitur. Proverbium est *συγγνώμη πρωτοπειρώ*, i. e. primum experienti ignoscendum. *Pampirus*, qui omnia expertus est.

Ibid. *qui extime linei sunt, intime lanei*] Incedunt enim Canonici vestiti alba tunica, cum linea veste sub nigro pallio. Integumentum, quod humeris incumbit, velat cervicem et totum corpus, excepta fronte.

Ibid. *ex lineo factus sum pelliceus*] Carthusii monachi incedunt vestiti interiore toga pellicea, exteriori pallio nigro, cui inducta est tunica alba: caput tegitur cucullo.

Pag. 159. *Homines plane mundo mortuos*] H. e. tantam sanctitatis speciem prae se ferentes, ut non inter homines, sed in alio mundo versari videantur.

Ibid. *ex instituto divi Benedicti*] Hunc postquam diu in deserto latuerat, Cassini vixisse ferunt, multosque monachos, ut suo more viverent, tribus votis astrinxisse. Obiit circa annum 540.

Ibid. *cilicium ferrent*] Vestimentum contextum ex pilis hircorum vel caprorum, quae magnis villis sunt in Cilicia.

Ibid. *quos Bernardus*] Vixit primum Bernardus cum XXX. monachis in coenobio Cisterciensi, deinde Clarevallensi. Ab hoc originem ducunt monachi, quos Bernardinos vocant.

Ibid. *δεῖ τὰς χελώνας*], *Δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν*, id est, oportet testudines edere aut non edere. Proverbium dicitur in eos, qui negotium susceptum frigide tractant, neque explicantes neque relinquentes. Ajunt enim testudinis carnem, si modice edatur, ventris tormina facere; rursum, si copiose, lenire.

Ibid. *quosdam Brigidenses*] Monachi Brigidenses et monachae originem ducunt a *Brigida*, quam sanctissimam ferunt fuisse mulierem, ex Suecia Romam profectam. Fabulantur autem eam ordinis sui institutum ex ipsius Christi ore hausisse.

Ibid. *in quosdam praeferentes crucem*] Monachos cruciferos, de quibus vide infra in *Funere*.

Ibid. *petam terram sanctam*] Solebant quippe pontificii ante multa secula susceptis votis, grandique pietatis opinione, ultro citroque commeare Hierosolymam, quasi divinitus damnato loco quicquam sanctitatis inhaereret.

Ibid. *Τὸ τέχνηον πᾶσα γῆ τρέφει*] Id est, *artem quaevis terra alit*. Adagium significat, eruditionem, artem et scientiam esse perpetuum viaticum.

Pag. 160. *Julius secundus belligerabatur*] Fuit hic Julius Pontifex R. patria Genuensis, Sixti quarti Pontificis nepos. Erasmus praefationem in aliquot Luciani dialogos a se versos apud Hieronymum Buslidianum scriptam his verbis claudit: *In praesentia quidem in Italia mire frigent studia, fervent bella. Summus Pontifex Julius belligeratur, vincit, triumphat, planeque Julium agit. Vale, etc. Bononiae XV. Kalendas Decembris MDVI*. Unde lectori possit constare, quo tempore sit illud gestum. Buchananus: *Stare diu*

haud poterant mundus et Julius una: Omnia perdendi tam ferus ardor erat. Ergo ne ante diem mundi structura periret, Ad Styga discessit Julius ante diem.

Pag. 160. *non omnibus hic favet Delia*] Respicit ad proverbium *irata Delia venari*.

Ibid. spartam, quae contigit] Proverbium est: *Spartam, quam nactus es, orna*: quo quis admonetur, ut quamcunque provinciam nactus sit, ei se accomodet, et pro ejus dignitate se gerat.

Pag. 161, *Atqui pastorem decet hospitalitas*] More comicorum ex abrupto orditur colloquium, quasi jam antea colloqui fuissent. Inducit hic auctor duos Franciscanos, Conradum et Bernardinum, confabulantes cum pastore seu sacrificio ejus loci, et orantes, ut liceat sibi apud eum divertere; ille vero, cui mendicantium fratrum indoles plus satis nota esset, negat iis hospitium, veritus, ne si forte in aedibus suis vidissent concubinam et liberos suos, ipse ab iis in concione traduceretur apud populum.

Ibid. perinde fortassis odisti lupo] *Lupa* enim etiam scortum est.

Ibid. Perfricanda frons est] I. e. pudor exuendus.

Ibid. sanctus Franciscus aderit nobis] Fuit hic Franciscus Assisiensis, de quo innumerabilia miracula narrantur. Inter alia prodigiosa sunt, quae narrat liber Conformitatum, ut vocant, de quinque vulneribus Francisci, quae illi biennium ante mortem, postquam quadraginta dies in Alvernia monte jejunasset, impressa sunt a Christo. Ipse Franciscus nudus mori voluit, ut in hac parte Christo similis esset.

Pag. 162. *praedicare eum esse virginem*] Ita enim praedicant creduli. Videatur de Francisci virginitate et ingentibus ejus miraculis liber antea memoratus.

Ibid. nos sumus Observantes] Nam Franciscanorum mendicantium triplex ordo est, *Capucinorum, Observantium, et Gaudentium*. Horum ultimi incedunt calceati et bene vestiti, duo priores tantum soles plantis pedum habent alligatas, cinericeis tunicis induti, omnes vero nodoso fune cincti.

Pag. 163. *Cui divo? PAN. Antonio*] Qui tutelariorum porcorum divus habetur.

Ibid. didicit in secreta confessione] Vulgaris jocus in ignarum.

Ibid. nacta est suum patella operculum] Proverbii sententia non obscura.

Pag. 164. *gestant pilea suffulta pellibus, epomides*] Hoc apud Germanos aliquot doctores juris: in Hispania theologi insigniuntur flocco albo in summo pileo, Lovanii pileo violaceo et epomide, quae imponitur humeris, nulli usui futura, nisi ut significet magistrum nostrum. *Epomis* cuculli genus est, suffulta similiter pellibus aut serico, quae magistris nostris ab humeris dependet. *Magistri nostri* dicebantur theologastri illi vel philosophi, quibus publice docendi potestas data erat. Etiam nunc hujusmodi barbaris titulis ornatos magistros in Germania invenias.

Ibid. inter Snaphanum ex praedationum reditu] *Snaphanus* a Germanis dicitur praedo seu latro, subito viatores ex arcibus invadens. Vox barbara, desumpta a scloporum genere, quod facile nitrato pulvere oneratur et exploditur, ideoque ad subitas excursiones aptissimum.

Pag. 168. *quemadmodum ille revulsit pilos caudae equinae*] Ille videlicet Sertorius, Sertorius, teste Plutarchus, corporis robore atque animi consilio parem naturae indulgentiam expertus proscriptioe Sullana dux Lusitanorum fieri coactus, cum eos oratione

fectere non posset, ne cum Romanorum universa acie configere vellent, vastro consilio ad suam sententiam perduxit. Duos enim in conspectu eorum constituit equos, alterum validissimum, alterum infirmisimum, ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi a juvene eximiarum virium universam convelli jussit. Obtemperatum imperio est. Sed cum adolescentis dextera irrita se labore fatigaret, senio confecta manus ministerium exsecuta est. Tunc barbarae concioni, quorsum ea res tenderet, cognoscere cupienti, subjecit: Equi caudae consimilem esse Romanorum exercitum, cujus partes aliquis aggrediens opprimere possit: universum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam quam occupaverit. Ita gens aspera et duci difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat, oculis praevidit. Hac igitur similitudine fere utimur, ubi significamus, rem magis ingenio quam viribus saepissime posse perfici.

Pag. 169. *nisi in veste Franciscana*] Narrat Erasmus in colloquio de Seraphicis exequiis apud Italos genere et litteris nobiles plurimos ambiisse, ut in veste Franciscana sepelirentur, quasi sordido isti vestitui aliqua vis ad aeternam salutem inesset. Ipse Albertus dux Carpensis et Robertus Siciliae rex testamento caverunt, ut hoc habitu mortui induerentur. Inter alios quoque Rudolphus Agricola et Christophorus Longolius, viri eruditione clarissimi: tantum potuit praejudicata opinio.

Pag. 170. *Antronius*] Aptum, hercle, stupidissimo abbati nomen. *Ἀντρόνιος ὄνος* olim dicebatur, qui praegrandi mole corporis esset, ceterum ingenio stupido baroque. *Antron* civitas fuit Thesaliae, nomen inde sortita, quod cavernis et specubus abundaret. Illic ajunt quondam asinos insigni magnitudine fuisse, unde proverbium increbuit.

Pag. 172. *Ordinis Benedictini*] O horrendum ignorantiae monstrum: quum Benedictus nondum esset natus!

Ibid. *Paula et Eustochium*] *Paulam* hanc matronam Romanam, mortuo marito, plurimas suas facultates in pauperes erogasse ferunt, ejusque filiam *Eustochium* non solum litterarum Latinarum, Graecarum et Hebraicarum fuisse peritissimam, sed in sacra scriptura supra sexum versatam. Vixerunt tempore Hieronymi. Non possum lectorem celare, hanc Paulam habuisse et alteram filiam Blossillam, quae cum sese, inprimis hortatu Hieronymi, monachali vitae addixisset, ex duro vitae genere et maceratione corporis vitam finiit, unde plebs frequens in ejus funere occlamabat: *Quo usque genus detestabile monachorum non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non praecipitatur in fluctus? matronam nobilem seduxerunt, etc.* Qua oratione non obscure petebatur Hieronymus, qui Paulae ejusque filiarum acerrimos ad hanc professionem subdiderat aculeos.

Ibid. *in Anglia Moricae*] Quas vocat Erasmus matronas, ex praeclaris fuere familiis.

Pag. 178. *Epithalamium Petri Aegidii*] Hoc colloquio, quod inscribitur *Epithalamium*, i. e. carmen nuptiale, celebrare voluit Erasmus nuptias amici sui, viri eruditissimi *Petri Aegidii*, tunc temporis civitatis Antverpiensis a libellis, cui dedicavit opusculum suum parabolarum sive similiarum. Eam dedicationem claudit ille his verbis: *Epithalamium tuum, quo minus et absolutum sit et editum, famulus meus in causa fuit, qui Lovanii, me quidem imprudente, reliquit exemplum. Bene vale. Basileae, anno a Christo nato M. D. XIV. Idibus Octobris.* Adscripsi haec, ut inde lectori constet, quo tempore fere hoc colloquium scriptum sit.

Ibid. *Ego affatim hausi e fonte Scoti*] Procul dubio locus est in ambiguitate vocis Scoti: *σκότος* enim Graecis caligo est, et Scotus nomen proprium est subtilissimi istius Joannis Duns, qui quaestionibus suis intricatis veritatem operuit. Inde *Scotistae*.

Ibid. *quali Actaeon vidit Dianam*] Fabula trita est, quam narrat Ovid. *Metamorph.* lib. III. Actaeon, Aristaei et Autoñoës filius, venando fessus et petens locum ad refrigerandum se, forte pervenit ad fontem, ad quam Diana nuda cum comitibus aliquot nymphis se abluebat, quae irata mox eum in cervum mutavit, ne quod vidisset, posset eloqui: ita miser ille Actaeon pro fera a suis canibus laceratus est.

Ibid. *vertam in histicem*] *Histris* spinosum animal, quod spinis in modum erinacei horret, easque ejaculatur.

Pag. 174. *obblactiunt cameli*] *Blactire* proprie camelorum est, ut *grunnire* porcorum.

Ibid. *illum Franciscum Buslidium*] Est hic ille Franciscus Buslidius, archiepiscopus Besontinus, qui collegium trilingue Lovanii instituit, frater Aegidii et Hieronymi Buslidii, de quibus mox.

Ibid. *Philippo maximi Maximiliani filio*] Est hic Philippus XXIX. Hollandiae comes, filius Maximiliani Caesaris et Mariae, Caroli bellicosi filiae. In Hispania Joannem Ferdinandi regis filiam uxorem duxit, et ita jure matrimonii regni Hispanici administrationem adeptus anno 1506. in civitate Brugensi obiit, relictis duobus filiis Carolo et Ferdinando, et quatuor filiabus. Recte *major*, utpote qui omnis paterni imperii haeres insuper Romanorum Imperator creatus est. Dein vero post cruentissima bella innumeris triumphis clarus, abdicato imperio, privatus in monasterio ordinis Hieronymiani (est illud in Lusitaniae Castellaeque finibus, haud procul a Placentia civitate, situm) ingenti religionis specie excessit ille gigas, qui Herculeos ultra terminos extendisse manus gloriabatur.

Ibid. *fratres duos Aegidium*] Aegidius Buslidius, Hieronymi et Francisci frater, fuit regi Hispaniarum a rationibus. Extat Erasmi epistola ad eum scripta anno 1580, in qua mortem Hieronymi deflet, addito epitaphio Graeco et Latino. Ea est in editione Londinensi epist. 6. lib. 3. — Scripsit ad Hieronymum Buslidium, Aegidii et Francisci fratrem, Erasmus epistolam, quae est in editione Londinensi 9. lib. 29. de obitu Philippi, Maximiliani filii. Ejus exordium hoc loco adscribere non absurdum visum est. Hieronymo Buslidiano, praeposito Ariensi, Consiliario regio Erasmus Roterod. S. D. *Rumor jam pridem hic perseverat acerbior, quam ut verum esse libeat credere, sed constantior tamen, quam ut vanus credi possit: Philippum principem nostrum e vivis excessisse. Quid querar, mi Buslidiane, quid vociferer, quem incusem, hominumve Deumve? Quae comploratio tam tragica, quae huic tam atroci vulneri sufficiat? Nimio, heu, nimio constitistis Hispaniae, quae quidem primum Franciscum Buslidianum, archiepiscopum Besontinum, nobis ademistis; neque tanti viri jactura contentae principem etiam eum absorbuistis, quo (si vivere modo licuisset) nihil habuit hic orbis neque majus neque melius, etc. Cujus ego vicem hic potissimum deplem? Maximiliani patris? etc. An liberorum magis, etc. An patriae, etc. An potius orbis universi, etc.* Plura si desideret lector, ipsam quaerat epistolam scriptam ab Erasmo Bononiae anno 1506.

Pag. 175. *lagena spongia*] *Spongia*, item pro madido et temulento, qui instar spongiae vinum imbibit. Isaacus Vossius ad Catulli carmen de Scorto Mamuriae, quod incipit *Ain sane puella*

etc. inter alia satis sordida: Quam vero turpis visa fuerit Romanis spongiae appellatio, patet quoque e Seneca Controv. lib. 3. in praefatione, cum Albutium reprehendit, qui in declamationibus *res dicebat omnium sordidissimas, acetum puleium, damam, philerotem, laternas, spongas.* — Acco nomen mulieris ob stultitiam nobilis, ita ut in proverbium abierit. — *Vomica* idem quod *ulcus*. Sic appellamus nobis molestos. Et Augustus *Julias suas et Agrippam non aliter quam tres vomicas aut tria carcinomata sua appellabat* Sueton. in Augusto.

Ibid. *Corniculae vivacitas*] *Cornicibus vivacior* de vehementer annosis proverbialis hyperbole est, ab ejus avis prodigiosa vivacitate sumta, cui Hesiodus novem tribuit hominis secula. Ita enim dicit: *ἐννέα τοι ζωὴν γυνεὺς λατρεύει καὶ κόωνη*, id est: *Ter tria secla hominis transmittit garrula cornix.*

Ibid. *Ille caritate Gracchum Tiberium*] Tib. et C. Gracchorum patrem, Ferunt eum, cum aliquando in lecto par anguium reperisset, et arioli, eo prodigio considerato, jussissent neque interficere utrumque neque dimittere, sed alterum modo, dixissentque marem caesum Tiberio, foeminam necatam Corneliae mortem afferre, amore uxoris adductum, et quod se oppetere exacta jam aetate aequius esse putaret, quam Corneliā adhuc florentem, dimissa foemina, marem necasse, neque diu post vita abiisse, relicta sua uxore Cornelia cum XII ex eo susceptis liberis. Plutarch. in Tib. Graccho init.

Ibid. *conjugem Admeti ducis*] Admeti Thessalorum regis uxor fuit Alcestis, quae promptissime se morti obtulit, cum aegrotante marito ab oraculo responsum esset relatum, brevi illum moriturum, nisi quis amicorum pro eo moreretur. Extat de hac argumento Euripidis tragoedia. Cfr. Val. Max. III. 6.

Ibid. *Plautius raptae sociae gravatus*] Valerius-Maximus lib. IV. cap. 6. de amore conjugali duo narrat exempla Plantiorum (sunt qui Plantiorum legant): alterum, C. Plautii Numidae, qui morte uxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit: alterum M. Plautii, qui cum imperio senatus classem sociorum sexaginta navium in Asiam reduceret, Tarentumque appulisset, atque ibi uxor ejus Orestilla, quae illuc eum prosecuta fuerat, morbo pressa decessisset; sepulta ea atque in rogam imposita, inter officium ungendi et osculandi, stricto ferro incubuit. Quem amici, sicut erat, togatum et calceatum corpori conjugis junxerunt, ac deinde subjectis facibus utrumque concremaverunt.

Pag. 176. *Portia Brutum*] Portia, Catonis filia, cum maritum suum Brutum apud Philippos interemtum cognosceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones hausit et se suffocavit. v. Val. Max. I. c.

Ibid. *Nec Nasica probatus*] Hic est ille Scipio Nasica, qui a senatu vir optimus judicatus matrem deorum primitus advectam hospitio excepit. Quamvis autem praecipuas dignitates et munia obiisset, nihil tamen supererat, unde mortuus tumulo mandaretur.

Ibid. *Vincat Sulpitiam*] Legitur apud Livium de Sulpitia Paternuli filia, Fulvii Flaccii uxore, quae ob pudicitiam e centum matronis lecta fuit ad dedicandum Romae Veneris simulacrum.

Ibid. *Res non est magni sumtus*] Videtur hoc dictum in aurem, ut suspendant sese.

Pag. 177. *nisi Graece cognomen idem accinatur*] Ludit. Nam alioqui canonici non dicuntur a regula (*κἀνόνι*) sed a praebenda,

quam vocant. Nam canon aliquando est certus cibi potusve modus, qui dabatur militibus.

Pag. 178. *vincit Phasma Menandri*] Menander Atheniensis, Graecorum comicorum doctissimus, conscripsit LXXX comoedias, inter quas *Phasma*, i. e. spectrum fabulae nomen est; in qua puella potiebatur amatore suo, ficta apparitione deae, cui fiebant sacra. Vide Donati notas in prologum Eunuchi Terentiani, ubi haec verba: *Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.*

Ibid. *per ossa beatæ Werenfridæ*] Apud Anglos olim haec diva magno fuit in honore.

Ibid. *pendebat initium Evangelii secundum Joannem*] Hujusmodi initia evangelii secundum Joannem non sine horrenda superstitione in codicillis descripta et nominibus Jesu et Mariae in fronte signata usurpabantur a superstitionis non solum in exorcismis suis, verum etiam in hominum et pecorum morbis sanandis.

Pag. 179. *Nullum ille vadimonium non desereret*] Id est, rem quamlibet seriam et magni momenti. v. Erasmi Adag.

Ibid. *abacto paedagoga daemone*] *Paedagogi* proprie dicebantur servi, qui heriles filios in scholas ducebant atque inde domum reducebant, ἀπὸ τοῦ παιδάς ἀγέσθαι. Dein et ipsi magistri ita dicti. Hic vero optime daemonem, qui servabat animam, paedagogum vocat, imitatus Terentium qui in Phorm. act. 1. Sc. 2. Phaedriam puellae *paedagogum* nominat, quod eam servabat, nec unquam ab ea discedebat.

Pag. 180. *salutatum Jacobum Compostellanum*] Jacobus Apostolus ab Hispanis Compostellae, vulgo *S. Jago*, quae urbs Hispaniae et Galleciae caput est, religiose colitur. Huc pontificii undique confluent. Peregrinatores conchis donantur.

Ibid. *qui est Treviris*] Augustae Trevirorum. Hic pectinem, quo I. Christus usus sit, servari volunt.

Pag. 181. *Datum e coelo empyreo*] Coelum empyreum, ἐμπύριος οὐρανός, a theologis appellatur coelum undecimum, primum mobile, ut ajunt, ambitu suo complectens, Dei et beatorum sedes.

Pag. 182. *alteram, quae dicitur longatio: alteram] Longatio et curtatio*, voces barbarae, quibus perversi isti philosophi vanissimae artis suae mysteria insigniunt.

Ibid. *vertunt rerum species*] Salse H. C. Agrippa. „Dum rerum vertere species tentant, ac benedictum quendam philosophorum, ut vocant, lapidem fabricare praesumunt, quo Midas instar, contacta omnia corpora illico in aurum argentumque permutentur, quin etiam e summis inaccessisque coelis quintam quandam essentiam deponere nituntur, qua jam non solum plures quam Croesi divitias, sed et depulso senio rejuvenescentiam, perpetuam sanitatem, ac tantum non immortalitatem, una cum ingentibus opibus nobis pollicentur. At nusquam totos inter qui talia curant, Apparet ullus, qui re miracula tanta comprobet.“

Pag. 183. *decoquit eam pecuniam*] *Decoquere pecuniam* est nequiter profundere. Inde decoctores pro prodigis. Eleganter Owenus in ejusmodi stolidum: *Rem decoxit iners chymicus, dum decoquit aurum, et bona dilapidat omnia pro lapide.*

Pag. 184. *reditum est ad aleam*] Experimentum periculosum; *alea* pro quavis fortuna et periculo.

Ibid. *Paraliis colitur*] Nomen fictum. Videtur intelligi virgo Maria, quam in colloquio de peregrinatione religionis ergo divam Parathalassiam vocat, id est habitantem ad mare. Sic eam infra

describit: *Habitat ad extremum Angliae finem, inter occidentem et septentrionem, haud procul a mari passuum fere tribus millibus.*

Pag. 185. *pulsavit omnes status*] Ridet istos, quos vocant, status in genere juridiciali, *statum conjecturalem*, an quis possit rem negare; *statum finitivum*, an de nomine rei movere quaestionem et intricare judicem, *statum qualitatis*, an legibus et jure se excusare, *statum quantitatis*, an facti crimen imminuere.

Pag. 187. *Hippoplanus*] Qui vendendis et emendis equis alios fallit. Quemadmodum in superiori colloquio descripsit technas et nequitias alcumistae, ita in hoc depictum dabit impostorem, qui ab equisone deceptus illum ipsum simili dolo capit et par pari refert.

Ibid. *Ω; στυμφοροσσωπει*] *quam severum vultum prae se fert.*

Ibid. *ρεπεριο μευμ σοφισταμ*] Equum fucatum.

Pag. 188. *pulchre Cretensem agebas cum Cretensi*] Id est, improbum agebas cum improbo. *Cretenses* olim male audierunt; hinc in proverbio dicitur, *Cretensis incidit in Cretensem*, hoc est *nebulo in nebulonem*, vel *perfidus in perfidum*. Notum est illud Epimenidis: *Κρητες δει ψευσται, πακα θηρα, γαστρες αγαλ.* v. Paul. Epist. ad Tit. l. v. 12. ibique intpp.

Ibid. *equi indicatura*] aestimatione.

Ibid. *mihi statuam poscerem*] Tanquam peracto heroico facinore. Nam bene meritis olim honoris gratia statuæ ponebantur.

Ibid. *talibus facere fucum*] *Fucum facere* est imponere, fallere. *Fucus* proprie color factitius; hinc pro fraude et impostura.

Pag. 189. *Πτωχολογία*] H. e. *sermo de mendicis*. Agitur enim in hoc colloquio de mendicorum imposturis; et quibus praestigiis veteratores isti, qui sese artem alcumisticam callere factant, populum stolidum deludant. — *Irides*, vox patronymica, q. s. *Iri filius*. Paupertas *Iri* Ithacensis in proverbium abiit. Ipse, ut Homerus refert, ab Ulysse domum reverso interfectus est. — *Misoponus*, osor laboris.

Ibid. *MI. Apitius*] Fuit Apitius, Senecae coetaneus, nepotum omnium, ut Plinius ait, altissimus gurgis, qui libros aliquot de gulae irritamentis reliquit.

Ibid. *Quia dea Laverna*] *Laverna* furum dea. Hinc et fures *Laverniones* dicti. Penia paupertatis dea.

Ibid. *Artem quaevis terra alit*] Graec. *Τὸ τέχνην πάσα γῆ τρέφει.*

Pag. 190. *senserō larum hiantem*] *Larus hians* dicitur, qui avibus inhiat praedae. Est enim larus avis avida et vorax. v. Erasmi. Adagg. et intpp ad Aristoph. Nubb. v. 591. — *Esca δέλαρ*, qua capiuntur pisces et aves. Petron. de eloquentiae magistris: *Nisi tanquam piscator eam imposuerit hamis escam, quam scierit appetituros esse pisciculos, sine spe praedae moratur in scopulo.*

Pag. 193. *ad Calendas Graecas*] H. e. nunquam. Nam apud Latinos primus dies mensis cujusque dictus Calendae; apud Graecos vero non fuit temporis computatio per Calendas, sed per *νομήλας* seu novilunia.

Ibid. *Convivium fabulosum*] In quo convivae fabulis narrandis certant. *Polymythus*, fabulosus. *Gelasinus*, ridiculus. *Eutrapelus*, facetus. *Astaeus*, urbanus. *Philythlus*, amans nugarum. *Philogelos*, amans risus. *Euglottus*, bene loquax. *Lerochares*, qui gaudet ineptiis. *Adolesches*, nugator.

Ibid. *Licetne rex, dicere tria verba*] Tria verba dixit pro paucis: quod alter ludens torquet ad dies nefastos, quibus iudicium

non erat, nec licebat praetori dicere tria verba, *Do, Dico, Ad-dico*. Sic Ovidius in Fastis: *Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur*.

Pag. 192. *cur plectuntur qui laudem auferunt*] Voluit enim Eurapelus, ut duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixisset, vini pretium penderent.

Ibid. *Per Bromium*] *Bromius* Bacchi epitheton ἀπό τοῦ βοῶντος, a fremendo. *Minos*, Cretensium rex, qui primus illis leges dedit, ob inclitam iustitiam fingitur a poetis inferorum iudex cum Aeaco et Rhadamantho.

Pag. 193. *Canonicus Constantiensis*] Vir Erasmo carus, et ad quem variae ab illo scriptae extant epistolae. Inter eas legimus unam, quae extat in editione Londinensi lib. 12. epist. 32. hisce verbis incipientem: *Hoc mihi jucundior tua fuit epistola, vir clarissime, quod novi lucrum amici cum veteris recordatione copulavit. Urbanum jam pridem amabam. Abstemium libenter agnosco.*

Ibid. *cupiens extrudere*] Respicit ad illud Horatii, *Ubi plenius aequo laudat venales qui vult extrudere merces*. Epist. 2. lib. 2.

Pag. 194. *conjecit se in pedes*] *conficere se in pedes* Terentianum est. vid. Eunuch. et Phorm.

Ibid. *et intendebat legem Rhemiam*] Quam alii eandem faciunt cum Memmia. Manutius vero inter Rhemiam et Memmiam distinguit. Non tantum ea constitutum fuit, ne eorum, qui reipublicae causa abessent, nomina inter reos reciperentur, sed et ut calumniatoribus poena imponeretur. Hac lege calumniatori in fronte imprimebatur littera, quae eum calumniatum esse interpretabatur.

Ibid. *multum abest ab umbra asini*] Proverbium de umbra asini refertur ad Demosthenem, qui defendens quendam in causa capitali coram iudicibus parum attentis, huiusmodi fabulam intertexuit. Juvenis iter faciens, cum nullibi aestum meridianum effugeret, sub asino resedit. Sed id agaso non permittebat, clamans asinum locatum, non asini umbram. Alter asseverabat esse conductam. Post acerrimam rixam in jus ambulavit. Demosthenes haec prolocutus repente a tribunali discessit. Rogatus a iudicibus ut reliquum fabulae narraret, respondit, de umbra asini libet audire, viri causam de vita periclitantis audire gravamini.

Ibid. *si quid possint involare*] Hoc est *furari*, juxta illud Catulli: *Huc redde pallium meum, quod involasti. Involare enim sonat vola tenere. Vola media pars manus vel pedis est.*

Pag. 196. *Catena est, quae demissa in terras*] Respicit ad catenam argenteam, de qua fabulatur Homerus. Videtur enim indicare, ex talibus impostoribus nonnunquam aliquid lucri venire ad praefectos et eos qui magistratu funguntur.

Ibid. *Ludovicus Galliarum rex*] Est hic Ludovicus ille, qui patri Carolo septimo in imperio successit, homo callidus, acutus, et insidiosus. Obiit apud Turonas Plessiaci ao. 1483. Ejus vitam memorat Ph. Cominaeus, historicorum ejus temporis praestantissimus.

Ibid. *ubi Ludovicus restitutus*] Nam puer undecennis patri Carolo bellum intulit. Postmodo in gratiam receptus, denuo factionibus nobilibus adductus in delphinatum abiit, sequentibus multis ex optimatibus. Pater continuo in delphinatum profectus magno exercitu adeo factiosos terruit, ut paucis exceptis ad debitam obedientiam redierint. Ipse vero Ludovicus, patris iram veritus, in Burgundiam secessit.

Pag. 197. *corvos hiantes fallere*] *Corvos hiantes fallere* dici-

tur, qui captatores avidos frustratur ac deludit. Ita et dicitur *lupus hians*, quia uterque vorax et famelicus, pro eo qui re sperata frustratus abit. Ita Horatius Satyr. 5. lib. 2. de Corano Nasicae socio, cui ille, spe testamenti ostentata, moriens nil nisi naenias reliquit. --- *plerumque recoctus Scriba ex quinque viro corvum deludet hiantem; Captatorque dabit risus Nasicae Corano.*

Pag. 198. *malo de nostro Maximiliano*] Maximilianus, qui vivente patre Friderico III. Romanorum rex factus eidem successit, ex Maria Burgundia suscepit Philippum, patrem Caroli V. Inde supra, in Epithalamio Petri Aegidii vocat *Philippum maximi Maximiliani filium, Caroli, qui major futurus esset, patrem.*

Pag. 201. *Scythicum promittis convivium*] *Scythicum*, hoc est triste, severum. *Αὐτὸ δεικνύει, res ipsa demonstrabit.*

Ibid. *vidi cornicem obvinctam*] Annulum ferreum, aut aliquid ejus loco additum ostio, quo pulsatur vel attrahitur. Imitatur auctor Graecos, qui id *κορώνην* vocant. Obtinet hic mos in plerisque Belgiae urbibus, ut cornicem aedium, in quibus puerpera decumbit, linteolo obvinciant, ne quis accedens graviori impulsu eam turbet.

Ibid. *videre cornicem albam*] Ludit in ambiguitate vocis *cornicis*, quae et avem et annulum ferreum significat. Ceterum si quid rarum admodum sit, id *albus corvus* vel *alba cornix* dicitur.

Pag. 202. *Exulat Christiernos Danorum rex*] Christiernus seu Christianus secundus Danorum rex anno 1523. cum uxore Isabella Caroli V. sorore et quinque parvis liberis, thesauro regio secum ablato, Hafniae navem conscendit, et viginti navibus se in Hollandiam contulit, cum tamen regnum facile posset tueri: plebs enim illi addictissima. Reversus in Daniam primum XIV annos captivus detentus est a Friderico primo in insula Alsena: postmodo jure suo cedens privatus obiit anno 1559.

Ibid. *Franciscus Galliarum rex*] Franciscus Galliarum rex adversus Carolum V. bellum gerens, per Alpes in Italiam perrumpens, postquam infelicitate oppugnasset Ticinum, ab Hispanis carcere detentus est, dein duris conditionibus, liberisque obsidibus datus, in Galliam dimissus. — Carolus V. scil. — Ferdinandus frater Caroli V. qui primum Romanorum rex, dein fratre mortuo Caesar electus est.

Ibid. *quid senserit Paulus, scribens Corinthiis*] Epist. ad Corinth. 1. Cap. 11. v. 3. et 7.

Pag. 206. *Nae tu mihi metam destillatoriam*] Tubum, per quem spiritus exhalant, vocat metam, quia is est ad formam metae inferiori parte latus, superne in angustum desinens.

Ibid. *coriandrum memoriam emendat*] Coriandri vires nosce apud Plinium, lib. XX. cap. 20.

Ibid. *Elleborus mentem*] *Elleborus* vel *elleborus*, Gr. *ἐλλέβορος*, Latinis alio nomine *veratrum*. Herba est tantam purgandi vim habens, ut melancholicis vel furiosis dari soleat. Unde proverbio dicitur, si quis est mente minus sana, ei opus esse helleboro, vel jubemus eum navigare Anticyram, insulam ad sinum Maliacum et Oetam montem sitam, in qua optimum ejus herbae genus nascebatur.

Pag. 207. *declaravit Hercules*] Nam cum Deianira marito suo Herculi vestem infectam sanguine Centauri Nessi dono misisset, ut eum isto dono ab amore Joles revocaret, isque eam vestem sacrificaturus induisset, in tantam versus est rabiem, ut sese in constructum rogam dederit praecipitem. V. Ovidii Metamorph. lib. IX.

Pag. 207. *viderit Pythagoras*] Pythagoras, cujus supra agebat animam in varia corpora demigrasse. Sic enim inducit eum loquentem Ovid. Metamorph. lib. XV. *Morte carent animae, semperque priore relicta Sede, novis domibus vivunt, habitantque receptae. Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam Haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae.*

Ibid. *suum corpus templum appellat*] Nota sunt verba Christi Joan. 2. v. 19. *λύσατε τὸν ναὸν τούτον, i. e. destruite templum hoc, etc.*

Ibid. *suum corpus tabernaculum appellat*] Extant verba Petri Epist. 2. Cap. 1. v. 13. *ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, etc. quam diu sum in hoc tabernaculo* et vers. 14. *εἰδὼς ὅτι ταχὺν ἔστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματος μου, etc. sciens cito futurum ut deponam tabernaculum meum.*

Ibid. *arbitrantes quasi σῆμα*] *Σῆμα, corpus, σῆμα, sepulchrum.* Plat. Cratyl.

Ibid. *nonnulli praesidium*] Sic Socrates apud Platonem dicit animam humanam in hoc corpore velut in praesidio positam esse, unde fas non sit discedere injussu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam visum sit ei, qui collocavit.

Ibid. *clamans ad liberatorem omnium*] Extat locus Psalm. 143.

Pag. 208. *Claranam video*] Id est, monacham ordinis *Clarae*, quae pontificiis diva est.

Ibid. *Quis dabit mihi pennas*] Verba Davidis Ps. 55.

Pag. 212. *Salva, inquit, fiet*] Verba Pauli extant I. Epist. ad Timoth. Cap. 2. v. 15.

Pag. 213. *peregrinatio religionis*] Si quidquam unquam scripsit Erasmus se dignum, sane elegantissimi viri ingenium produnda haec duo sequentia colloquia, quorum alterius *Peregrinatio religionis* ergo, alterius *Ἰχθυογραφία* sive *piscium esus* inscriptio est. In hoc priori graphice depingit insaniam eorum, qui religionis ergo peregrinationes suscipiunt, atque hinc sibi pietatem vindicant; pariterque perstringit prodigiosas ecclesiasticorum, ut vocant, ejus temporis fraudes, quibus quaestus gratia credulam plebeculam illudebant.

Ibid. *habet ova serpentum*] Per jocum globulos istos, quibus utuntur pontificii ad numerandas preces, appellat ova serpentum, quia haec ita cohaerent cum prodeunt.

Ibid. *Vidi divum Jacobum*] Est ille Hispanorum divus tutelaris, dictus illis St. Jago. Habet Compostellae, quae est Galliciae metropolis, simulacrum, ad quod visendum ex diversis regionibus peregrinantes conflunt. Sacrificuli ejus loci, hinc quaestum captantes, stultis istis saluatoribus conchas dant. Deinde intelligit simulacrum Mariae quod Angli superstitiose tunc temporis colebant. *Parathalassiam* eam vocat, i. e. marinam, ex *παρά ad*, et *θάλασσα mare*.

Pag. 214. *M. E. Apud Rauracos*] *Rauraci* populi ad Rhenum habitantes, Helvetiis vicini. Vide Jul. Caesarem lib. 1. c. 7.

Ibid. *epitaphium Bedae*] *Beda* monachus Britannus, Graece Latineque pro barbarie seculi sui egregie eruditus, et scriptis in novum et vetus foedus clarus, vixit sub Joanne VI. qui pontificatum inivit anno Christi 700. ob vitae modestiam Venerabilis dictus. Corpus ejus Genuae conditum falso proditur, ejusdemque epitaphium ab angelis insculptum fingitur: quod noster ridet. Constat e monumentis fide dignis, hunc virum nunquam maria vidisse, verum anno 735. in monasterio Girwensi, cum a puero monasticam vitam amplexus esset, mortuum et sepultum esse.

Ibid. *syngrapham divo Aegidio missam*] Nota est fabula de

Carolo Magno, qui quum desperaret veniam admissorum, S. Aegidius, si diis placet, impetravit epistolam ab angelo, continentem hunc versiculum, *Aegidii merito Caroli peccata remitto.*

Pag. 215. *et equite et cataphracto*] *Κατάφρακτος*, i. e. circum-
quaque armis munitus. Neque id mirum: fuit enim hic Georgius
sub Diocletiano tribunus militum ideoque in divorum numerum re-
latus operam dat militibus.

Ibid. *inermis est Antonius*] Porcorum divus tutelar.

Ibid. *mala, quae, quibus volunt*] Nam velut ethnici diis, ita
pontificii divis suis singulis peculiarem quandam vim tribuunt, qua
possint vel prodesse vel nocere. Sic Joannem Baptistam parcis sui
cultoribus morbum comitalem, Hubertum rabiem, aliumque alia
mala immittere posse credunt.

Pag. 217. *Fit cito per multas*] Extat versus in Nasonis Amo-
rum lib. I. Eleg. 8.

Pag. 220. *hierophanta ex illis minoribus*] Minores sunt Fran-
ciscani. Nam Franciscus iste suos sectatores divisit in fratres *mi-
nores*, quibus ipse se associavit, *Clarissas* et *Poenitentes*.

Ibid. *loquitur Homerus*] Loquitur ita Homer. Iliad. O. Τάφ-
ρησιν, *ναῖον δὲ παρὰ πόσι καίπερ θυμὸς.*

Pag. 121. *apud divam Genovesam*] Id est, in templo Petri
et Pauli, quod est Lutetiae constructum anno 499. a Clo-
doveo, hortatu Genovesae, quam divam vocant, ibi sepultae
anno 521.

Ibid. *ex suo dimenso largiri possunt*] Id est, *ex modo praes-
cripto*. Nam pontifex Romanus tantum relaxationis concedit, quan-
tum velit, episcopis vero certum modum praescripsit. *Dimensum*
vel *demensum* erat certa mensura frumenti, ex quaternis modis
constans, quam servi in mensis totius victum singulis mensibus a
dominis accipiebant, ita dictum a *demetiendo*. Vide Terent. in
Phorm. act. 1. sc. 1. *Quod ille unciatim vix de demenso suo suum
defraudans genium comparat miser.*

Ibid. *inferos dies est*] Ridet dementia eorum, qui credunt
ab istis veteratoribus ecclesiasticis animulis suis relaxationem all-
quot dierum in purgatorio posse concedi. Hinc rogat, cum apud
inferos nullus sit dies, quomodo per aliquot dies relaxatio dari
possit. Adversus haec agit quoque in libro 2. *Eccles.* sive de *ra-
tione concion.* Nihil erat necesse in ceremoniis Moesen imitari. Nec
ista sunt gratis, verum hic est episcoporum e suffragiis quaestus
praecipuus, etc. Idem accidit in Pontificum condonationibus. *Princi-
pio pauci dies relaxabantur de satisfactione ab ecclesia praescripta,
etc. verum res paulatim inundavit, ut quomodo levissimis de causis
majus spatium relaxaretur, imo nulla de causa: si vel conductilius
episcopus moveret manum. Postremo relaxationes dilatatae sunt us-
que ad purgatorium. Hinc jam quaestus aberrimus; ac per falsos
prophetas persuasum est populo, nummo in rubrum scrinium coniecto
omnes abstersas esse maculas, Romanoque pontifici esse in manu ani-
mas quas velit, aut quot velit, ex igni purgatorio in coelum eximere.*

Ibid. *communicat divus Bernardus*] Fuit hic Bernardus, na-
tus Castellione, Burgundiae oppido, Cisteriensis ordinis propagator,
dein Clarevalensis abbas. Vixit vitam monachicam cum aliquot so-
ciis circa annum a Christo nato M. CXV. Multa scripsit stylo
suavi, unde mellifluus dictus.

Pag. 222. *venit illius collegii πρῶτος ὑπόρχος*] *πρῶτος ὑπόρχος.*
Sic vocat auctor eum, qui in hoc collegio erat dignitate proxi-
ma illi, quem priorem dicunt.

Pag. 223. *Christophorum Latetiae*] Rursum naso suspendit adunco gigantem illum divum Christophorum, quem navigantes implorant papicolae, quod Christum humeris per mare portasse dicatur.

Ibid. *hamaxiaeum aut colossaeum*] *Ἀμαξία* Graecis dicuntur praegrandia, quae plaustrum implent. *Κολοσσαία* quae ingentis molis sunt.

Pag. 224. *In ceraunia fulminis*] *Ceraunia*, seu *ceraunius lapis*, a Gr. *κέραντος*, fulmen. *Pyropus*, gemma sic dicta ab igneo fulgore, a Gr. *πῦρ*, ignis. *Chalazias*, gemma sic dicta, quod grandinis figuram et colorem referat, a Gr. *χάλαζα*, grando. *Smaragdus*, Graeco *Σμάραγδος* vel *μάραγδος*, a verbo *μαράσσω* splendo, gemma est viridis. *Carcinias*, gemma sic dicta, quod cancri speciem prae se ferat, a Gr. *κάρκινος*, cancer. *Eckites*, gemma viperae figuram referens. *Scarites* gemma dicta a pisce, qui veteribus *scarus* appellatus fuit. *Hieractites*, gemma dicta a colore accipitris, qui Gr. *ἱέραξ*. *Geranites*, gemma sic dicta, quod gruvis collum referat, a Gr. *γέρανος*, grus. *Aegophthalmus*, gemma sic dicta ab oculo capri: *Lycophthalmus*, gemma, quae lupi oculum exhibere videtur. *Cyamea*, gemma nomen habens a Gr. *κύαμος*, faba. *Dryites*, gemma sic dicta a Gr. *δρῦς*, arbor. *Cissites*, dicta est gemma a Gr. *κισσός*, hederā. *Narcissites*, gemma dicitur, quae narcissi colorem refert, et venas hederā distinctas. *Astrapias*, gemma fulgur imitans, a Gr. *ἀστραπή*, fulmen. *Cyaneus*, idem quod *caeruleus*. Nam *cyaneus* gemma coloris caerulei est. *Phlegontites*, gemma, quae urere videtur, a Gr. *φλέγω*, uro. *Anthractis*, gemma intus quasi prunam ostendens, a Gr. *ἀνθραξ*, carbo. *Crocias*, gemma croci colorem referens. *Rhodites*, gemma rosei coloris, a Gr. *ῥόδον*, rosa. *Chalcites*, a *χάλκός*, aes. *Aëtites*, a Gr. *αἰτός*, aquila. *Taos*, a Gr. *ταῦς*, pavo. — *Chelidonia*, significat aspidis genus. Hinc et *Chelidonia* gemma est, aspidem referens. *Myrmecites*, gemma sic dicta a Gr. *μύρμηξ*, formica. *Cantharias* a Gr. *κάνθαρος*, scarabeus. *Scorpites* a Gr. *σκορπίος*, scorpions. Ceterum v. Plin. H. N. XXXVII. 10. 11.

Pag. 225. *Praeteristi Thomam Cantuariensem*] Est hic Thomas Becket (de cuius sumtuosissimo sepulchro apud Britannos loquitur Erasmus in convivio religioso) qui obscuris parentibus Londini natus, irrepserat in familiam Theobaldi Cantuariensis episcopi, a quo ipse ad archidiaconatum erectus, dein liberorum Henrici secundi Angliae regis paedagogus, mox cancellarius regni factus, post Theobaldi obitum archiepiscopatum Cantuariensem adeptus est. In hoc vero dignitatis gradu Angliam pessimis factionibus turbavit, instigans pontificem Romanum in regem suum promotorem, qui quosdam ecclesiasticos contumaces ad supplicium postulabat. Ergo iste seditiosus Thomas Becket primum a rege in exilium missus, dein ope pontificis Romani, minitantis fulmen in Henricum, restitutus in archiepiscopatum, tandem cum iterum iterumque regi suo turbas excitaret, a quibusdam conjuratis equitibus in templo cathedrali, quod hic auctor descripturus est, gladiis trucidatus est anno 1172. Pontificii hominem adscripserunt ordini divorum, ejusque diem festum quotannis 111 Kal. Januarii celebrant.

Pag. 227. *cum R. P. Gulielmo Waram*] R. P. id est, Reverendo patre. Hic Gulielmus Waram sub Henrico VIII. Angliae rege cancellarius, ut vocant, et archiepiscopus Cantuariensis obiit anno 1532. Erasmus noster inscripsit illi dedicationem duarum Euripidis ragoediarum, Hecubae et Iphigeniae in Aulide, quas e Graeco

Latinas fecerat, ut constat ex editione ab ipso auctore recognita, et typis Frobenianis vulgata anno 1530. Singulare ejus viri encomium vide in Chiliadibus s. Proverb. *Ne hos quidem pereat.* Eum miris laudibus prosequitur etiam in Ecclesiaste suo sive de ratione concionandi libro 1. *Hic mihi succurrit vir omni memoria seculorum dignus Guillelmus Waramus Archiepiscopus Cantuariensis, totius Angliæ Primas, non ille quidem titulo, sed re theologus; erat enim juris utriusque doctor, legationibus aliquot feliciter obeundis inclaruit, et Henrico regi, ejus nominis septimo, summae prudentiæ principi, gratus charusque factus est. His gradibus evectus est ad Cantuariensis ecclesiæ fastigium, cujus in ea insula prima est dignitas. Huic oneri per se gravissimo additum est aliud gravius. Coactus est suscipere Cancellarii munus, quod quidem apud Anglos plane regium est, atque huic uni honoris gratia quoties in publicum procedit regia corona sceptro regio imposita gestatur. Nam hic est velut oculus, os, ac dextra regis, supremusque totius regni Britannici iudex.* Verum si hominem nosse vis, lege Gilberti Burnet, episcopi Salisburiensis, historiam reformationis Anglicanae.

Pag. 227. *et ipse praesidiis pecuniarum egeret*] Nam ille Thomas Becket, de quo supra diximus, quum ab Henrico Secundo Angliæ rege multatus esset exilio, interim apud pontificem Romanum biennium, et apud Galliarum regem quinquennium latitavit, usus eorum liberalitate, atque multa adversus regem suum machinatus, ut tandem restitutus Angliam pontificia tyrannide premeret.

Pag. 228. *monarchae dono miserant*] Inter alios Ludovicus VII. Galliarum rex, eo peregrinatum veniens, anno 1179. septennio post Thomae caedem, gemmam ingentis pretii, quam regalem Franciæ appellabant (auctor ad id respicit, cum dicit *addens nomen Gallicum, pretium, et auctorem doni*) obtulit cum scypho aureo magni ponderis. Eodem tempore idem centum vini dolia monachis annuatim concessit. Postea Henricus Octavus Angliæ rex, cum pontificiam religionem aboleret, et res ecclesiasticas invaderet, illam gemmam annulo insertam pollice gestavit. Et ex spoliis solius monumenti hujus Thomae duae cistae repletae sunt, tam capaces, ut singulis efferendis vix octo robusti homines sufficerent, cum nihil auro vilius inde exportaretur, anno 1538.

Ibid. omnes flexis genibus adorarunt] Quid mirum, si tanto in honore habeant mucosa Thomae sudariola? Ipse rex Henricus Secundus, licet misere ab hoc Thoma exagitatus, ubi Cantuariam accessit, paulo post ejus caedem, ex equo ante templum descendit, calceos caligasque exuit, et nudis pedibus ad sepulchrum Thomae arrepsit, et, ut magis mireris insanam ac vix credibilem in rege superstitionem, ibidem se virgis caedi a monachis jussit.

Pag. 230. *antrum sancti Patricii*] Patricius ille Hibernorum apostolus dictus est, quod anno 433. a Coelestino Papa in Hiberniam missus, plurimos ad religionem Christianam convertit. — Longum est recensere fabulas, quas de hoc antro Patricii adornarunt. Videre autem est in insula Hiberniæ, quam fluvius Liffery dilatatis prope fontes aquis in lacum efficit. Ibi ad monasteriolum crypta angustior, obversantium nescio quorum spectrorum terrore et horrendis visis aut potius religioso horrore decantata, quam aliqui Ulyssem effodisse ridicule somniant, cum inferos alloqueretur. Incolis hodie *ellan a frugadorii*, id est *insula purgatorii*, et *Patricii purgatorii* nominatur. Patricium enim Hibernorum apostolum, vel alium ejusdem nominis abbatem, a Deo ardentissimis precibus impetrasse, si credere fas est, affirmant, ut poenae et cru-

ciatus, qui impios post hanc vitam maneat, ob oculos hic proponerentur, quo insita suis Hybernis peccata et gentilium errores facilius extirparet.

Pag. 231 *insulsissime salsamentarie*] Ludit in significatione vocis *insulsissime*. Insulsus saepissime pro sine sale et gratia dicitur: homo insulsus, i. e. qui nihil leporis vel sapientiae habet, invenustus. Terent. Eun. act. 5. sc. 8. de Thrasone, *Fatius est, insulsus, tardus*. Per salsamentarium intelligit eum, qui salitos pisces vendit. Hos autem Erasmus oderat cane pejus et angue; sic enim ipse fatetur in vita sua: *Valetudo semper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus, praesertim in quadragesima, ob piscium esum, quorum solo odore solebat offendi*. — Ibid. *Fames Saguntina* synecdochice pro fame extrema.

Pag. 232. *cupito nasum emungens pituitosum*] Ejusmodi jocus Ciceronis extat in salsamentarii filium.

Ibid. *Ohe, venimus ad summum*] Horatianum est Epist. 1. lib. 2. ad Augustum. Dicitur de re extremae impudentiae.

Ibid. *inaniter aquam consumitis*] *Inaniter aquam consumere* significat, quidquid rei aut laboris insumitur, id omne deperdere. Similia sunt *oleum et operam perdere*, *Aethiopem vel laterem lavare* etc. de quibus vide Chiliades Erasmi.

Pag. 233. *quae excreatio*] Vehemens spuendi actus. Nihil opus est ergo, ut quis *excreatio* legat.

Ibid. *lex non dormiret*] *Lex non dormiret*, id est non languesceret, sed excitaretur satis. Dormire dicitur quicquid est sine effectu. Juvenal. sat. 2. *Ubi nunc lex Julia? dormis?*

Ibid. *ab agoranomis damnatas merces*] Ἀγορανόμος, praefectus foro rerum venalium, ab ἀγορά et νόμος tribuo dictus.

Pag. 235. *Dominamini piscibus*] Genes 1. v. 28.

Ibid. *delphinos hominem tergo vehere*] Delphini hominum amantissimi dicuntur. Notum est poëtarum commentum de Arione citharoedo, qui a nautis praeceps in mare dejectus, a delphino sublatu et in vadum expositus fuit.

Ibid. *velut echinus*] *Echinus*, piscis, ut ajunt, spinas habens pro pedibus, imminente tempestate affigit sese, aut saburrat arena.

Pag. 236. *et per secessum repurgantur*] Vult Christus non quod in os ingreditur polluere hominem, verum quod egreditur ex ore, id polluere hominem. Matth. 15. v. 11. Quod affirmat versu 18. cum dicit: οὐπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφ᾽ ὧνά ἐκβάλλεται;

Ibid. *Petrum conspecta visione*] Visionem illam mirabilem, quam Petrus vidit in aedibus Simonis coriarii, describit Lucas in Act. Apostol. Cap. 10. ἐπέσεν ἐν αὐτὸν ἑκστασις.

Pag. 239. *querimonias de annatis*] Ita vocant primos fructus unius anni sacerdotii vacantis, aut saltem dimidiam eorum partem.

Ibid. *de dispensationibus*] H. e. Pontificis indulgentiis, ut vocant, ex quarum impudentissima venditione, quam Leo X. lucri caussa instituerat, Lutherus occasionem arripuit Paparum nequitias detegendi.

Pag. 240. *quae duos potentissimos orbis monarchas funesto bello commisit*] Loquitur de gravissimo bello tunc temporis saeviente inter Carolum V. Caesarem et Hispaniarum regem ac Franciscum Valesium, ejus nominis primum, Galliarum regem.

Pag. 241. *ab asino, quod ajunt, delapsi*] *Delapsi ab asino*, id est a priore sermone, Erasmus in Chiliadibus vult hoc adagium

dicī in eos, qui inconsulte quippiam agunt etc. Est autem in Graecis verbis faceta allusio ad finitimam orationem, si quis pro ἀπ' ὄνου καταπεσὼν (i. e. ab asino delapsus) dicat ἀπὸ τοῦ καταπεσὼν, id est a mente delapsus, tanquam vecors et mentis impotens.

Pag. 241. *omnibus probari Constantiense*] Quod Constantiae celebratum fuit anno 1414 et quatuor sequentibus.

Ibid. *de proximo concilio Lateranensi*] *Lateranum* et templum est Romae, divo Joanni dicatum, vulgo *S. Giovanni Laterano*, et palatium Pontificis, quae totius urbis primaria basilica sita est in monte Coelio apud portam Latinam. In hoc palatio quinque concilia generalia habita sunt, quae oecumenica vocantur: primum sub Pontifice Calisto secundo, anno 1123. secundum sub Innocentio secundo anno 1130., tertium sub Alexandro tertio anno 1179., quartum sub Innocentio tertio anno 1215. et quintum (de quo hic agitur) sub Leone decimo, ab anno 1513. usque ad annum 1517.

Pag. 242. *missum est in corbonam*] Κορβαν Syriace, κορβαν Hebraice, oblatio est, vel donum Deo oblatum. Item apud Judaeos locus, ubi oblationes hae reponebantur, metonymice *Corban* dictus est. Reperitur vox Matth. VII. 5.

Pag. 243. *Annas et Caiphas habebant potestatem*] Qui fuerint isti, docet Joannes in Evangelio suo cap. 18.

Ibid. *omne peccatum, quamlibet veniale*] Pontificii statuunt esse peccata venialia, id est peccata leviora, quae mortem aeternam non mereantur, et *lethalia*, quae hominem infernalium poenarum reum faciant.

Pag. 244. *Terminum agit*] Nota est fabula de Termino, qui Jovi noluit concedere. Quum Tarquinius Jovi templum in monte Tarpeio extrueret ideoque fana et sacella exaugurare vellet, omnium exaugurationes aves admiserunt, sed in Termini fano non addixere. Idque omen auguriumque ita acceptum est, non motam Termini sedem, unumque eum deorum non evocatum sacratis sibi finibus, firma stabiliisque cuncta portendere. Lege Livium lib. 1. Hinc agere *Terminum* dicitur, qui nulli cedit, quod et Erasmi symbolum fuit, ut ex ejus nummo argenteo constat.

Ibid. *Quid si Carthusianum monachum*] Carthusiani monachi inter omnes severissimam vivendi regulam profitentur. Inter alia per totam vitam a carnibus abstinent, etiam in gravissimis morbis.

Pag. 245. *de dissecando corpore debitoris*] Gellius lib. XX. cap. 1. narrat legem apud priscos fuisse, qua sancitum erat, ut si quis debitor pluribus creditoribus reus judicatus esset, liceret iis, si vellent, corpus hominis sibi addicti secare atque parti, quo nihil profecto immitius, nihil immanius: nisi, ut re ipsa apparet, eo consilio tanta immanitas poenae denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc et vinciri multos videmus, quia vinculorum poenam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi neque audiri, etc.

Ibid. *in lente unguentum*] In lente unguentum, supple adis vel misces. Convenit proverbium in hominem, aut in rem quampiam, quae neutiquam in tempore adhibetur iis, quibus minime congruit. Veluti si philosophum lascivientium adolescentuorum choro misceas, aut inter pocula de rebus gravissimis disputare incipias. Ita scilicet lenticulae, vili legumini, inepte quis pretiosum unguentum admiscuerit.

Pag. 246. *Si fractus illabatur orbis*] Versus Horatii Od. 3. lib. 3. cujus initium: *Justum et tenacem propositi virum.*

Pag. 247. *ne quis bulbis vesceretur*] Bulbus, radix rotunda,

provocans Venerem, ut ajunt. — *Eruca*, herba, quae etiam libidinem provocare dicitur. Hinc Ovidius de remedio Amoris lib. 2. *Daunius an Libycis bullbus tibi missus ab oris, An veniat Megaris, noxius omnis erit. Nec minus erucas aptum est vitare salaces, Et quicquid Veneri corpora nostra parat.*

Pag. 250. *obmurmurantium Petro, quod Cornelii familiam receperisset*] Centurionis illius, cujus historiam lege sis in Actis Apostolorum cap. 10. et 11.

Ibid. Tenedia bipenni dissecabit] *Tenedia bipenni aliquid dissecare* est rem nodosam prorsus dissolvere et sine mora controversias expedire. v. Adagg.

Pag. 253. *Inficiali statui non erat*] *Inficialis status* dicitur cum factum negatur: *qualitatis* cum defenditur ut jure factum: *translationis* cum culpa facti transfertur in alium.

Pag. 256. *Erotem nosti, virum jam natu grandem*] Procul dubio haec de se ipso narrat Erasmus sub ficto nomine Erotis, utpote quae omnia ejus indolem prodant.

Pag. 157. *vel Milonem possint*] Id est, quemvis validissimum. Milo Crotoniates, athleta, taurum in Olympico certamine ictu nudae dextrae occidisse dicitur, et sine fatigatione per stadii spatium humeris portasse, et (si credere fas sit, quod alii non verentur adjicere) eo die totum comedisse. *Hic* (describam verba Ciceronis in libello aureo de senectute) *cum senex esset, athletasque se in curriculo exercentes videret, aspexisse lacertos suos dicitur, illachrymansque dixisse: At hi quidem jam mortui sunt!*

Ibid. et abhorrens a piscium esu] Vel hinc constat Erasmum de se loqui. Nam sic ipse in vita sua de se testatur. *Valetudo semper, inquit, fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; praesertim in quadragesima, ob piscium esum, quorum solo odore solebat offendi.*

Ibid. videret Ferventiam] Nomen fictum: num forte Florentiam designat?

Pag. 258. *Ante annos triginta vixi Lutetiae*] Designat per joicum collegium Montis acuti Lutetiae, in quo juvenis diu vixit, et ex putridis ovis infectoque cubiculo, ut in vita sua narrat, morbum contraxit. Dein alludit ironice ad locum Plautinum, *Habetne acetum in pectore?* quod de acri ingenio dicimus.

Pag. 259. *O Scythicam responsionem*] Quia Scytharum gens fera et inculta, hinc quicquid durum et ferox est, *Scythicum* appellamus.

Pag. 260. *plurimi vix ad stivam idonei*] *Ad stivam*, id est, ad aratrum, pars pro toto.

Pag. 261. *Eodem colore patrocineris*] Color in rhetoricis est ratio defensionis vel excusationis. Ita Juvenalis sat. 6. *Dic aliquem sodes, dic Quintiliane colorem.* Et Seneca in controversiis saepe coloris meminit.

Ibid. Spiculatori publico] *Spiculator* dictus a gerendo spiculo satelles principis. Gr. *δορυφόρος*. Hoc loco significatur carnifex, quo sensu legitur haec ipsa vox Graeca facta apud Marcum Evangelistam Capite 6. ubi de Joanne baptista loquitur, quem Herodes capite plecti jussit, *καὶ ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπακουλάτωρα ἐπέταξεν ἐνέχθηναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ*: id est: *Et rex misso speculatore jussit caput ejus inferri.*

Pag. 262. *venit Georgius*] Qui depingitur eques et cataphractus, hasta simul et gladio formidabilis. Fuit autem Georgius ille tribunus militum sub Diocletiano, ut ajunt, postea in divorum album relatus. — *Barbara* haec a patre Dioscoro, quod religionem

Christianam amplexa esset, in carcerem conjecta, dein flagris caesa, et sub Maximiliano jugulata dicitur. Pontificii hanc juxta cum Georgio tutelarem militum divam coluerunt.

Pag. 262. *venit sanctus Rochus*] Iste divus Rochus scilicet curat, ut ajunt, eos qui laborant morbo Gallico aut Hispanico, horrendo isto Veneris flagello.

Ibid. *aut Dionysius*] Dionysium illum Areopagitam intelligit, quem pontificii divorum ordini adscripsere. Pinguat hunc ab Apostolo Petro in Galliam missum, atque illic cum aliquot sociis decollatum, diu sine capite ambulasse.

Ibid. *tam laciniosam*] Id est, sinuosam multique panni.

Pag. 263. *Saepe etiam est olitor valde opportuna locutus*] Proverbium, quo admonemur, non esse temere rejiciendam bonam sententiam propter auctoris ignobilitatem: nam fieri nonnunquam, ut aliquis infimae sortis vir aut minime doctus dicat quidpiam, haudquaquam aspernandum etiam summis viris. Desumptum est ex versiculo Graeco *Ἰολλάει καὶ κήρυκας ἀνὴρ μάλα καλὸν εἶπεν*, quem Erasmus in Chiliadibus profert ex Aulo Gellio, legendum putans: *Ἰολλάει τοι καὶ μάκρος ἀνὴρ μάλα καλὸν εἶπεν*: *saepe etiam stultus fuit opportuna locutus*.

Ibid. *ex antro Trophonii*] Trophonius vates fuisse dicitur inhabitans specum, quem quicumque ingressus esset, is postea nunquam ridebat, sed tristis et torvus videbatur. Hinc tristes ex antro Trophonii venire proverbium est. Aristophanes in Nub. *ὡς δέ-δοται ὑπὸ εἰσω καταβαίνων ὥστερ εἰς Τροφῶντιον*. Erasmus in Adagiis: *Quae quidem Trophonii fabula mihi adeo videtur similis ei, quae de Patricii antro, quod est in Hybernia, fertur, ut altera ei altera nata credi possit. Tametsi non desunt etiam hodie permulti, qui descendant, sed prius triduo evicti jejunia, ne capita sana ingrediantur. Qui descenderunt, ajunt sibi ridendi libidinem in omni vila adentam, etc.*

Pag. 264. *Satis erat ad occidendum*] Hinc salse Martialis de Diaulo medico: *Nuper erat medicus, nunc est vespillo Diaulus: Quod vespillo facit, fecerat et medicus. Efferebat, hoc est occidebat, ut nunc factus vespillo effert mortuos. Hinc illud Graecum proverbium: Multorum medicorum introitus aegrum perdidit: et illud moribundi jam imperatoris Adriani dictum: Medicorum turba principem perdidit.*

Pag. 265. *subduxit sese statio medicorum*] i. e. conventus statim.

Ibid. *Tot vultures ad unum*] Venuste monachos hos, ad moribundum quaestus gratia advolantes, *vultures* vocat: hi enim cadavera praesentiunt; unde captatores testamentorum *vultures* dicuntur.

Ibid. *manzares tui domi*] Liberi ex incesto nati. Vox jureconsultorum.

Ibid. *cicadam ala correptam*] Cicada ala correpta dicitur, ubi quis provocatus non tacet, sed clarius obstrepit. Scribit Lucianus in Pseudologista, Archilochum jambographum et ad maledicendum egregie instructum ad hunc modum respondisse cuidam, a quo fuerat convicio provocatus: *τὸν τέττιγα πτεροῦ συνελέησας, οἰκαδὰ ἀλα κορρίψιστι*. Nam cicadae, si alas presseris, vehementius strident.

Pag. 266. *e stipulis fabarum*] E culmis tritici nectuntur galeri, faba vero caules habet grandes, intortos et fragiles, ideoque nihil minus quam ad texendum utiles. Est vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

Ibid. *aut argumenta Thomae*] Est hic Thomas Aquinas.

Ibid. *et lippis et tonsoribus notissimum est*] *Res lippis et ton-*

coribus nota de re vulgo jactata dicitur et quae jam in ora vulgi abiit. Hinc illud Horatii — *opinor Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse*: lib. I. sat. 7.

Pag. 267. *Aut quanto Helias*] Carmelitae patronum suum credunt esse Heliam, quem in Carmelo, Syriae monte, vixisse tradunt sacrae litterae.

Ibid. impressionem non ferentes] Impressio est vehemens hostium irruptio.

Ibid. Imo syncretismus ille] Manet in translatione a militibus. Nam *συγκρητισμός* est communis conspiratio in hostem prius dissidentium. v. *Erasm. Chiliad.*

Ibid. Plenis tibiis res agebatur] *Plenis tibiis* in proverbio est pro clare, aperte et magna voce rem agere.

Ibid. missus est comneatus] *Comneatus* pro cibo: vox militaris.

Pag. 268. *sumeret pallium Beghinæ*] Quae sint *Beghinæ* (nam hac barbara voce uti oportuit) ipse declarat, cum dicit esse medium genus inter monachas et laicas. Sunt qui eas a Beggha, Pipini Francorum regis filia, dictas volunt.

Ibid. ut asini solent sarcinas] Respicit ad illud Horatii sat. 9. lib. I. *Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus, Quum gravius dorso subiit onus.*

Ibid. uncia cederet uxori] Integra dicebatur nomine *assis*. Hic dividebatur in XII. uncias. Ergo *uncia* duodecima haereditatis pars est.

Ibid. et quod satis esset emendo diplomati] Quo liceret eum consecrari sacerdotem ante tempus legitimum.

Pag. 269. *onocrotali collum*] *Ὀνοκρόταλος*, avis instar oloris, voce absona et fere asinina, unde ei nomen.

Ibid. in planitie argentea] Data opera fingit Erasmus insignia vitiosa. Nam adulterina signa vocantur, quae habent metallum super metallum.

Pag. 270. *mortuum S. Martinum et Franciscum*] Ridet fabulas pontificias: nam qui fieri potuit, ut Martinus ille cucullo indutus animam exhalaverit, quum mortuus sit anno 396. quo tempore haec superstitio nondum innotuerat? — Franciscum tali amictu ornatum obiisse quis credat? cum ab ipsis pontificiis memoriae proditum sit, eum quinque vulnera a Christo impressa circumtulisse, et cum mortem instantem sentiret, omnes vestes exuisse, ut promtior cum diabolo confliogeret, et nudus ex hac vita migraret, ad imitationem Christi qui nudus e cruce pependit.

Pag. 271. *irritentur crabrones*] Id est, ne monachorum et sacrificulorum gregem offendam. *Irritare crabrones* in proverbio est pro eos provocare, qui irritati plurimum tibi obfuerint, quemadmodum crabrones venenoso aculeo.

Pag. 272. *de tricenariis*] *Tricenarium* est funebre sacrum, quod per totum mensem, i. e. 30. dies post exsequias, continuo celebratur. Hoc autem Gall. vocatur *le trentain*.

Ibid. et anniversariis] Supple, missis, vel precibus singulis annis recurrentibus, et in commodum mortui cessuris.

Pag. 273. *in conspectu ejus non justificabitur omnis vivens*] Verba Psalmi 143.

Ibid. illud ex Esaia] Extat Esai. cap. 38 et 2. Reg. 20.

Pag. 275. *telas araneorum*] *Telas araneorum nere vel texere*, hoc est, rebus nullius utilitatis aut fructus operam dare atque ita operam et oleum perdere.

Ibid. Penelopes telas texunt ac retexunt] *Penelopes telas texere*

dicuntur, qui inanem operam alicui rei impendunt, et quod prius effecerunt, rursum destruunt.

Pag. 276. *Spudus, Apitius*] *Apta personarum nomina: alter enim Spudus quasi σπουδαίος, bonus et probus: alter Apitius, qui omnium helluonum fuit princeps, Senecae coaetaneus, (ut ipse scribit in consol. ad Helv. cap. 10.) et de gulae irritamentis librum conscripsit, omnibusque, ut fertur, opibus dilapidatis, veneno vitam finit. Iste, inquam, ventricola sic belle introducitur de arte convivatoria disserens.*

Ibid. Non vacat nunc actoribus operam dare] *Amphibolia est in actoribus. Agere significat etiam iudicio persequi. Inde actores. Spudus vult cum Apitio agere, id est, loqui vel tractare: hic putat illum velle agere secum in iudicio. — Actum agere est nihil agere. Proverbium a jure sumtum; nam in iudiciis non licet causam iterum agere, de qua jam sit pronunciatum. Terent. Adelph. act. 2. sc. 2. et Phorm. act. 2. sc. 3.*

Ibid. Comi delictum Apiti] *Comus comessationum deus.*

Ibid. in conviviis myrtus tradi solet] *Hinc proverbium Ad myrtum canere. Olim qui in conviviis canere jubebatur, myrteum ramum accipiebat ab eo qui ante cecinerat, atque is finita cantione tradebat ei, quem vellet post se canere.*

Pag. 280. *quovis Coroebo stultior*] *Stultior Coroebo proverbialis hyperbole est, sive a Coroebo quodam stolido, qui undas maris numerare vellet, quum tamen non posset ultra quinarium numerum numerare, vel ab illo Coroebo Mygdonide, cui Priamus Cassandram desponderat, quique sero Trojanis opem laturus illa nocte, qua urbs capta fuit, periit. Virgil. Aeneid. lib. 2. Juvenisque Coroebus insano Cassandrae incensus amore.*

Pag. 281. *Pyrrhus exercebat suos ad bellum*] *Pyrrhus enim instructissimum habuit exercitum. Lacedaemoniis autem licuit furari quaecunque vellent, exceptis quae legibus essent prohibita.*

Pag. 282. *Charon*] *Scriptis Erasmus hoc colloquium fere eo tempore, quo Carolus V. Caesar, Hispaniarum rex, una cum Henrico Octavo, Angliae rege, quem arctissimo foedere sibi conciliaverat, gravissima bella gerebat adversus Franciscum primum, Galliarum regem.*

Ibid. Polymachaeroplacidae] *Vox ita de industria composita significat eos, qui sibi multum placent pugionibus, ut Hispani solent. Alii legunt Pyrgopolynices.*

Ibid. sed laterem lavat] *Laterem lavare proverbio significat, inanem operam impendere.*

Pag. 284. *Synodus Grammaticorum*] *i. e. conventus litteratorum. Ridet auctor, ut ipse fatetur in dissertatiuncula de Colloquiorum utilitate, studium cujusdam Carthusiani, suo iudicio doctissimi, qui cum in Graecas litteras soleret stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderat Graecum titulum, sed ridicule Anticomaritas dicens, quos appellare poterat Antimarianos vel Antidicomarianos. Fuerunt vero haeretici quidam Antidicomarianitae dicti, nescio quid inepti de Maria Christi matre sentientes, adversus quos scripsit Epiphanius, uti me legere memini apud Casaubonum contra Baronium.*

Pag. 285. *Abbas divi Bavonis*] *Bavo prius miles, dein monachus, Gandavi, cujus urbis et patronus est, in monasterio Petri a se fundato obiit anno 630. post mortem in divorum numerum relatus.*

Pag. 287. *At isthaec in te cudetur faba*] *Proverbium sumtum*

ex Terentii Eupuchio act. II. sc. 3. significat *hoc nulum in te recidet*, sive *haec culpa tibi imputabitur*.

Pag. 287. *copri sex uncii*] I. e. stercoris, quod Gr. κόπρος. *Μάλαγνα*, emplastri vel pulmenti vel fomenti genus, quo utimur ad ulcus molliendum, a μάλασσω mallio dictum.

Pag. 289. *Pompilio Blenno*] *Blennum* recte appellat foedum sponsum; nam *blennos* Plautus pro stultis dixit in *Bacchid.*: *Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones*.

Ibid. *quam solent Suiseri*] *Helvetios* designat eorumque affectatum incessum ridet.

Ibid. *Si minxisset in patrios*] Apud antiquos paterni sepulcri summa fuit religio, unde in *patrios cineres minxisse* dicebatur, cui mens non sana erat et omnia infelicitate cedebant.

Ibid. *hoc factum Mezentio dignum*] *Mezentii*, Tyrrhenorum tyranni, crudelitas nota est ex Virg. Aeneid. lib. 8. *Mortua quin etiam jungebat corpora vivis, Componens manibusque manus atque oribus ora*, (*Tormenti genus*) et *sanie taboque fluentes Complexu in misero longa sic morte necabat*.

Pag. 294. *Cretensis incidit in Cretensem*] *Cretenses* vulgo habebantur mendaces et impostores. Vide proverb. *Cretensem agere cum Cretensi* in Adagg.

Pag. 295. *Cyclops*] Voluit auctor nihil aliud hoc colloquio, quam perstringere eos, qui evangelium semper habent in ore, sed revera in omni vita evangelio adversantur. Praecipue torquere videtur spicula sua in Lutheranos, qui sese evangelicos appellare gaudent. Belle itaque induxit Cyclopem seu Polyphemum, portantem codicem evangeliorum, unde Evangeliphorus dicitur, et Cannium, confabulatores. Fuit autem Cannius iste Erasmi, cum Basileae viveret, famulus, et Polyphemi nomine prodiit nescio quis e corte Lutheri, qui circumferebat evangelia magnifice ornata, quum ipsius vita nihil esset inquinatus. Uterque ambibat colloquiis celebrari, ut Erasmus scribit in epistola quadam ad Oecolampadium.

Ibid. γαλῆ κροκωτόν] *Γαλῆ κροκωτόν*, id est, *feli crocotam*, sc. das. Utuntur hoc proverbio, quoties honor additur indignis. Est autem κροκωτός, Ciceroni *crocota*, vestis crocei coloris, olim matronis nobilibus usitata.

Ibid. *lasurioque*] Nonnunquam de industria facit auctor confabulatores barbaros barbare loquentes; nam *lasurium* colorem dicit pro *caeruleo* vel *glauco*.

Ibid. *deceat halbardacha*] Barbare loquitur Cannius. Intelligit per *halbardacham* securim vel bipennem Romanam.

Pag. 297. *At Aegonis est capras*] Respicit ad illud Virgiliti Eclog. 3. *Cujum pecus? an Meliboei? Non; verum Aegonis*. Interim Cannius captat ambiguitatem in voce *ego* et *Aego*.

Ibid. *faciem tuber reddidi*] *Tuber* pro tumore. *Reddidi tuber*, i. e. *feci tuberosum*, ita ut *tota facies esset unum tuber*. Sic Terent. in *Adelph.* act. 2. sc. 2. *Colaphis tuber est totum caput*.

Pag. 298. *ne Cannium unquam destituat*] Polyphemus Cannio ludenti in voce *Polyphemi* par pari refert, et optat ut Cannio nunquam desint pocula et canthari. Nam Germanis et Belgis cantharus dicitur *eine Kanne*.

Ibid. ἀπροοδιόνοσα] *Ἀπροοδιόνοσα* dicuntur, quae nihil ad rem praesentem attinent. Vox originem traxit ab adagio: οὐδὲν πρὸς Ἀδιόνοσαν, nihil ad *Bacchum*. Dicunt enim quondam poetas solitos argumenta fabularum de Baccho acitare: deinde vero ad tragoedias aliasque fabulas scribendas cum animum applicuissent, praetermissa

Bacchi mentione, spectatores acclamasse, *Nihil ad Baccum*. Alii aliam proverbii originem tradunt. Vide Erasmi Chiliad.

Pag. 299. *dixisses esse Alcedonia*] Ajunt halcyones vel alcedones esse genus quoddam avium, in ipso mari nidificantium. Hinc *Alcedonia* pro temporibus placidis ac tranquillis. Plaut. in prol. Casinae: *Tranquillum est, Alcedonia sunt circum forum*.

Ibid. *veli partem dicaturus divo Nicolao*] Nam Nicolaus, sanctorum ordini adscriptus, res maritimas curat cum Christophoro.

Ibid. *déest qui emas, fustanea*] Pro gossipio barbare dicitur *fustanum* vel *fustagium*. Hinc *fustaneus*.

Pag. 300. *Caesari cum Pontifice*] Nam eo tempore, quo Erasmus haec scripsit, gravissima fuerunt dissidia inter Carolum V. et Pontificem Clementem VII.

Ibid. *tuis Comes a Nassauen*] Praecipui in aula Caesaris Caroli V. fuerunt Comites a Nassauen, eique inter intimos amicos. Prae ceteris praeclarissimus est magnus ille Guilielmus Nassaviensis princeps, qui funesto bello, quod Hispani cum Belgis gesserunt sub Philippo, Caroli filio, peracto, foederatam Belgium in libertatem vindicavit.

Pag. 301. *omnes te Joncherum appellant*] Magnatum filii vulgo a Germanis et Belgis vocantur *Jonkers*, q. d. *Jong*, juvenis, et *Her*, i. q. dominus.

Pag. 303. *omnis movendus erit tibi lapis*] *Omnem movere lapidem* proverbio dicitur pro omnia experiri et nihil intentatum relinquere.

Ibid. *nisi si qua sit Massiliae similis*] *Massiliensium mores* pro severissimis et optimis in proverbium abierunt.

Pag. 304. *etiamsi vixisses in Carthusia*] *Carthusia* locus incultus in Gallia Celtica, ubi Bruno ille Coloniensis, institutor ordinis Carthusiani, monasterium erexit.

Ibid. *juxta fabulam Aristophanis*] Apud Plat. in Symposio.

Ibid. *an recto stet fabula talo*] Versus ille non legitur in Horatii libro de Arte Poëtica, ut falso opinatur Erasmus. Extat is in epistola ad Augustum, cujus exordium est, *Cum tot sustineas, etc.* lib. II. Epist. 2.

Pag. 305. *Sed nihil est, Talesi*] Per jocum Carolus Quirinum de talis disserentem *Talesium* vocat.

Ibid. *hoc refertur hemistichium*] Non ita sese habet illud Calimachi fragmentum, δέκα δ' ἄστρια αἰνυτο λύτρον, ut Erasmus scribit. Verba sunt - - δέκα δ' ἄστρια αἰνυτο λάθρον, hoc est, *decem vero parvos talos coepit clam*: nam ἄστρια ὑποκοριστικῶς posuit et, quod notandum est, λάθρον pro λάθρα.

Ibid. *Horatius in Odis*] Versus est Od. 4. lib. 1.

Ibid. *in Sermonibus*] Satyr. II. 3.

Pag. 307. *Quid texter senio ferret*] Versus Persii leguntur Sat. 3.

Ibid. *Semper damnosi subsilvere canes*] Versus Propertii est lib. IV. Eleg. 9. cujus initium est, *Cum fieret nostro toties injuria lecto*.

Ibid. *Senio nec nostrum cum Cane*] Martial. lib. XIII. Epigr. 1. cujus initium, *Ne toga, etc.*

Ibid. *Cum steterit vultu nullus tibi talus eodem*] Martialis libro XIII. 1.

Pag. 308. *de numero Stesichorio*] Numerus Stesichorius est, ut ipse Erasmus exponit, ὀγδοῦς, i. e. octonarius: a sepulchro Ste-

ſichori, poetæ Graeci, ut volunt; quod ab omni parte fuit octonarium.

Pag. 308. *item de Euripideo*] Quadragenarium numerum in talis voluit inducere Euripides eo tempore, quo exactis triginta tyrannis, quadraginta principes Atheniensium rempublicam rexerunt; unde numerus iste Euripideus dictus.

Ibid. *deest nobis turricula*] Turricula, quae et pyrgus dicitur, vasculum est, in quod tali aut tesserae conjectae agitabantur, priusquam in tabulam seu alveolum lusorium mitterentur. Unde Martialis Epigr. 16. lib. 14. in Turriculam: *Quaerit compositos manus improba mittere talos: Si per me misit, nil nisi vota facit.*

Ibid. *quemadmodum monet Hesiodus*] Verba Hesiodi lib. 1. OO. et DD. haec sunt: *Εἰ γὰρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο, καὶ θανάτου δ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.*

Ibid. *Μὴ πρὸς τῆς νίκης ἐγκώμιον*] I. e. ne ante victoriam encomium canas. Monet dictum, ne praepropere gloriemur, re nondum confecta.

Pag. 309. *sapientissimus ille rex scriptum reliquit*] Salomon Proverb. 12.

Ibid. *Heliogabalus, Caesar laudatissimus*] Successit hic Marcrino a. p. Chr. n. 217. Ceterum v. Lampridium. Mox Domitium haud dubie vocat Domitianum.

Pag. 310. *mater illius Augusta*] Heliogabali mater Soëmis a Graecis scriptoribus; Semiamira vero a Latinis dicitur.

Ibid. *Senatulum vocabant*] Male legitur apud Lampridium *senatulum*. Scribendum enim est *senaculum*: nam a *senatus* *senaculum* derivatur, ut a *potus* *poculum*. Est autem *senaculum* locus, quo conveniebatur ad senatum. Lampridii verba haec sunt: *Ubi primum diem senatus habuit, matrem suam in senatum rogari iussit. Quae cum venisset vocata ad consulum subsellia, scribendo affuit, id est senatusconsulti efficiendi testis; solusque omnium imperatorum fuit, sub quo mulier clarissima loco viri senatum ingressa est. Fecit et in colle Quirinali senaculum, id est, mulierum senatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, solemnibus duntaxat diebus, etc. et paulo post: Sed Semiamirica facta sunt senatusconsulta ridicula.*

Pag. 311. *pro consilio convicium*] Nam *convitium*, vel potius *convicium*, jurisconsulti quasi *convocium* dictum volunt. Sed videatur omnino L. Vallae disputatio de hac voce in *Elegantii* lib. VI. cap. 52.

Pag. 313. *Nephalius*] *Νηφάλιος*, sobrius; vigilans: *φλυπρος*, amans somni. Eleganter et docte agit Erasmus in hoc dialogo de tempore bene impendendo.

Ibid. *Non omnibus dormio*] Adagium explicat supra p. 109.

Ibid. *jocus ille Nasicae*] Quem refert Cicero in libro de Oratore 2.

Ibid. *ficum quam ficum*] *Τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάφην σκάφην λέγει.* Dicitur de homine unamquamque rem suo nomine appellante. V. Erasmi Adagg.

Ibid. *vix tot horis comuntur reginae*] *Nosti*, Terent. dicit in *Heaut. act. 2. sc. 2. mores mulierum; dum moluntur, dum comuntur, annus est.*

Ibid. *sapuit ille philosophus*] Quem alii Democritum, alii Theophrastum, alii alium fuisse licunt.

Pag. 314. *quod scripsit Plato, nihil esse pulcrius*] In Phaedro. Imitatus est locum Cicero de Offic. lib. II. init.

Pag. 315. *Qui dormiunt, inquit Paulus*] In epist. ad Thessal.

1. cap. 5. οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθύσκοι νυκτὸς μεθύουσιν.

Pag. 315. *Hesiodum, Sera in fundo parsimonia*] Verba Hesiodi sunt Opp. et DD. v. 455. Ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, Μεσοδὲ φεῖδασθαι, δαίη δ' ἐν πυθμένι φεῖδω: Incipiente vero dolio et desinente saturato, te, medio parce; sera in fundo parsimonia.

Ibid. *dixisse Plinius Vitam esse vigiliam*] Plinius in praefatione ad Vespasianum: Homines sumus, et occupati officiis, succisivisque temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quid vestris putetis cessatum horis. Dies vobis impendimus: cum somno valetudinem computamus: vel hoc solo praemio contenti, quod dum ista, ut ait M. Varro, musinamur, pluribus horis vivimus. Profecto enim vita vigilia est.

Ibid. *ab inferis venire fingitur*] Somnum ejusque regiam elegantissime describit Naso Metamorph. lib. II. Est prope Cimmerios longo spelunca recessu Mons caevus ignavi domus et penetralia Somni, etc.

Ibid. *mortis germanus dictus est*] Mortis frater. Homerus Iliad. π. ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοισι. Et alibi: ἐνδ' ὕπνῳ σύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτῳ.

Pag. 316. *dum aurae divinae, ut ait ille*] Horat. sat. 2. lib. 2. — Quin corpus onustum Hesternis vitiis animum quoque praegravat una, Atque affligit humo divinae particulam aurae.

Ibid. *Apud Homerum audit Agamemnon*] Iliad. β.

Ibid. *apud Salomonem loquatur*] Prov. 8. v. 17.

Ibid. *Domino mane ad illum confluit*] Luc. 6.

Pag. 317. *Νηφάλιον συμπόσιον*] I. e. sobrium convivium, in quo non poculis, sed eruditione et doctrina certatur.

Ibid. *Phocion enim*] De Phocione vide Plutarchum et Cornelium Nepotem.

Pag. 318. *Aristides Phocioni simillimus*] De hujus vita narrant praeter Nepotem Plutarchus, Herodotus, Diod. Siculus, Val. Max. alii.

Ibid. *non esse opus medico*] Matth. 9. Marc. 2. Luc. 4.

Pag. 319. *nec Apitius*] De isto homine luxuriei deditissimo v. annot. ad Colloquia super.

Pag. 321. *sive Merdardus*] Erasmus in concione, quam Franciscanus monachus, cui forte nomen *Medardus*, habuerat, inique traductus, concionatorem istum stolidum in hoc colloquio deridendum praebet et ficto nomine *Merdardum* vocat quasi a merda i. e. stercore humano.

Ibid. *nihil pudere viros Seraphicos*] A Seraphinis angelis se *Seraphicos* appellari volunt isti monachi, ut a Jesu *Jesuitae*.

Ibid. *aegritudinem evomam*] Ita Terent. Adelph. act. 3. sc. 5. — *Requiram fratrem, ut in eum haec evomam.* Et Hecyr. act. 3. sc. 5. — *In eam hoc omne, quod mihi aegro est, evomam.*

Ibid. *appellavit sacram*] *Sacram* dixit Virgil. pro execrandam, Aeneid. lib. 3. — *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* — *Rabula* proprie advocatus sive caussarum patronus admodum loquax et maledicus, quasi rabiosus. Hinc pro quovis garrulo, cui, ut Sallustius de Catilina dicit, satis loquentiae, sapientiae parum.

Pag. 322. *Franciscum aliquando*] Franciscus Assisiensis hirsutini concionatus esse narratur.

Ibid. *qui dicuntur Gaudentes*] Franciscanorum monachorum

mendicantium ordo triplex, *Capucinatorum, Observantium et Gaudentium.*

Pag. 322. *aula regis Ferdinandi*] Ferdinandus, Maximiliani filius ex Maria Caroli Audacis filia, rex Romanorum electus est Coloniae Agrippinae ductu Caroli V. fratris anno 1531. quinquennio ante Erasmi mortem, utpote qui IV. Id. Julii 1536. Basileae obierit.

Ibid. *bovem adduceret ad ceroma*] *Bovem ad ceroma adducere* dicitur, qui hominem ineptum studet imbuere quapiam arte, ad quam prorsus inutilis est, veluti si quis bovem ad certamen ducat. *Ceroma* vero unguentum est, quo certaturi athletae ungebantur.

Ibid. *in tot monarcharum conventu*] Designat Erasmus comitia, quae praeter alia Augustae celebravit Carolus V., ut in dies crescentes ob religionis reformationem tumultus sedaret. Nam eo tempore Lutherani Caesaris obtulerunt Confessionem fidei suae, quae inde *Augustana* dicta est.

Pag. 323. *quam colore vestis*] Cinericeo. Erat enim Franciscanus.

Ibid. *Arcadia esse ullum asinum*] Asini Arcadici propter corporis magnitudinem in proverbium abierunt.

Ibid. *audet corrigere Magnificat*] Canticum Mariae vulgo ita vocant, quia his verbis incipit: *Magnificat anima mea*, etc. v. Luc. I. 4.

Ibid. *παροιμίαν ἀδελφικὴν*] Id est: 'proverbium fraterculorum'. Interim ludit in voce ἀδελφικὴν, quae significat *fraternum*, et intelligi potest quasi non *Delphicum*, hoc est, non ita verum, quemadmodum olim dicta Apollinis Delphici habita suat, sed vulgatum.

Ibid. *Cum omnia feceritis*] Luc. 17. v. 10.

Ibid. *Minimus sum omnium*] 1. Cor. 12. v. 11.

Pag. 324. *Apud Terentium Phaedria*] In Eunuch, act. 2. sc. 2.

Ibid. *Chaerea sic loquitur*] In Eunuch. act. 1. sc. 3.

Ibid. *Ita Satyricus*] Juvenalis in satyr. 10. de Croeso loquitur ita: *Quem vox justi facunda Solonis respicere ad longae jussit spatia ultima vitae*, non extremae.

Pag. 325. *servus prae terro est*] Proverbium monet non omnes homines fortunae tenuis esse aequales, sed et interesse inter servum et servum, ideoque et hominum esse habendam rationem et conditionis. Nam qui ipse servus est, aliquando in alios imperio utitur, et dominus majori domino paret.

Pag. 326. *qui se negat esse*] Epist. 1. ad Corinth. Cap. 15.

Ibid. *qui videbantur esse aliquid*] In Epist. ad Galatas Cap. 2.

Pag. 328. *quod narrant de regula Lesbia*] Erasmus in Chiliadibus adagium regulae Lesbiae extorquet ex Aristotelis Moral. lib. 5. ubi loquitur de plumbea Lesbiae aedificatione, quae non fit juxta regulam, sed transmovetur ad lapidis figuram. Hinc Lesbia regulares agi dicitur, quoties non ad rationem factum, sed ratio ad factum accommodatur, aut cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur.

Pag. 330. *quod agricolae vetus gigantum*] Nam eo ferme tempore circa 1520. rustici in Suevis magnos motus concitarunt.

Ibid. *oleum quod ajunt*] *Oleum camino addere* proverbium pro, malum malo augere.

Ibid. *Cumanum asinum*] Fabula est de asino fugitivo, qui apud Cumanos gessit se pro leone. Hinc ὄνος παρὰ Κυπαρίους dicitur de homine inepto et ridiculo, qui tamen ab imperitis in honore habetur.

Ibid. *Si quis instigante diabolo*] Canon est in Decretis, quo excommunicantur, qui in monachos et sacerdotes manus injecerint.

Pag. 331. *Rex Ferdinandus*] De Ferdinando supra dictum. Ejus soror Maria, filia Philippi et Joannae, nupta Ludovico, Hun-

gariae regi, cui successit Ferdinandus post obitum mariti nomine Caroli V. fratris.

Pag. 331. *ex Nabuchodonosor homine fecit bovem*] Historiam regis Nabuchodonosoris refert Daniel cap. 4.

Ibid. *Balaam dedit hominis linguam*] De Balaami asina loquente vide Numer. cap. 22.

Pag. 332. *sexcentae volitent noctuae*] Noctuae volatus Atheniensibus olim felix.

Ibid. *cum Cercopibus*] *Cercopes* populi fuere, ut ajunt, scelestissimi, quos a Jove in simias mutatos refert Ovid. lib. 14. Metamorph.

Pag. 333. *senex ille comicus*] Senex Simo, Pamphili pater, in Terentii Andria. act. 2. sc. 1.

Ibid. *Nosti enim Theocriticum illud*] Apud Theognidem legitur: --- οὐδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς Οὐδ' ὕων πάντας ἀνδάναι οὐτ' ἀνέγων.

Ibid. *Pascitur in vivis livor*] Ovidii versus Amor. I. Eleg. 15.

Ibid. *Gratior est pulchro*] Virgil. de Euryalo lib. V. Aeneid. v. 556.

Pag. 334. *juxta Homerum*] Ἀυφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰγυπτής. Homer. Iliad. γ.

Ibid. *tentaret Xenocrates*] Xenocrates, philosophus Chalcedonius, qui Platonis auditor fuit, homo tetricus ac severus. Unde a Platone Gratiis sacrificare jussus est. De Socrate et Diogene nota sunt omnia.

Ibid. *Polypum imitatus*] *Polypum imitari* dicuntur homines, qui temporis inserviunt seque cujusvis ingenio accommodant. Ajunt enim polypum, maxime in metu, colorem mutare ad similitudinem loci, cui adhaeret.

Ibid. *In fabulam vertitur*] I. e. omnium risui exponitur, veluti fabula spectatoribus risum movet.

Ibid. *apud utrosque terrae filiorum et e caelo delapsorum*] Homines obscuro loco nati olim vel e caelo lapsi dicebantur vel terrae filii, propterea quod terra est omnium communis parens. V. Persium. Juvenalis pro ignobili dixit fraterculus gigantum, Satyr. 4. Unde fit, ut malim fraterculus esse gigantum.

Ibid. *Crescit occulto*] Horat. Od. 12. lib. 1. ad Augustum.

Ibid. *Sed rari sunt quos aequus amavit*] Virgil. Aeneid. lib. 6.

Pag. 339. *docuit Hesiodus*] Notissimi sunt verba Hesiodi: τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωῖτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθνησαν Ἀδάναιοι.

Ibid. *interea rore sis pastus*] Cicadae rore ali testis est Plin. H. N. lib. 11. cap. 36.

Ibid. *syphar hominis esse videris*] Σύφαρ, pellis sicca, sive tene illud serpentis exuvium, de quo proverbium: *Leberide nudior*. v. Erasmi Chiliad. I. Cent. I. Proverb. 16.

Ibid. *sed Synodii*] Vox ficta fortasse significat Augustam Vindelicorum: nam σύνοδος conventus est: et Carolus V. in hac urbe conventus haberi jussit ad sedandos tumultus ob religionis reformationem coortos.

Ibid. *cum hospite Antronio*] Antronio non homine, sed asino. Nam Antronius asinus in proverbio dicitur de eo, qui praegrandi est corpore, sed ingenio stupido bardoque.

Pag. 340. *pictor ille nobilis*] Apelles ille Cous, cujus dictum versiculus ille continet: *Nulla dies abeat, quin linea ducta supersit*.

Ibid. *a mortuis colligebat vectigal*] Erasmus in Chiliadibus: ἀπὸ νεκρῶν φορολογεῖν, id est, a mortuo tributum exigere, diceban-

tur, qui per fas nefasque divitias undecunque congerunt. Aristoteles lib. Rhetor. 2. πᾶν ἀπὸ νεκροῦ πλεῖν, id est, vel a mortuo vectigal aufert, ostendens dici solitum in eos, qui turpiter undecunque lucrum aucuparentur e rebus minutis ac sordidis.

Pag. 341. *quod Melchisedech obtulit*] Historiam Melchisedeci, offerentis Abrahæ panem et vinum, lege Genes. cap. 14.

Ibid. *de cumino meminit*] Qui ob parsimoniam male audit, olim dicebatur κυμινόπλοτος, cumini sector, quasi qui cuminum, exituum semen, vellet dividere. V. Erasmi Chiliad.

Ibid. *bagathinum appellant*] Quid vox barbara *bagathinum* significet, non facile dixeris: forte numulus fuit minutissimus et nullius pretii. Gall. *bagatelles*.

Pag. 342. *apponuntur auratae tres*] Aurata vel orata, Γρηγορίου, ab aureo colore, dictus piscis.

Pag. 343. *Euchionem Plautinum*] Euclionem senem sordidissimum eleganter depictum vide in Plautina comoedia Aulularia.

Pag. 345. *Exequiae Seraphicae*] Ab angelis *Seraphim* nominari se volunt mendici monachi Franciscani, unde viros Seraphicos eos appellat supra in *Merdardo*. Insanam superstitionem eorum, qui in Franciscana veste sepeliri cupiebant, atque adeo ipsum Franciscum ab Erasmo nostro in hoc salsissimo colloquio belle depictum videbimus.

Ibid. *juxta praeceptum evangelicum*] Ironice Scripturae locum accommodat monachorum rationibus: nam longe alius sensus est verborum Christi Matth. 6. Σὺ δὲ νηστειῶν ἀλείψατ' αὐτὴν τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου λίπαι. id est, Tu vero jejunans unge caput tuum et faciem tuam lava. Sic et infra Pauli monitum Galat. VI. 2. Alter alterius onera portate, per jocum adfert.

Pag. 346. *decussatim compositae*] Quod supra dixit in imaginem crucis X.

Ibid. *Francisci vulnera*] Narrant Christum Francisco isti Assiensis biennium ante mortem, postquam XL. dies in Alverniae monte jejunasset, quinque vulnera impressisse. Hanc narrationem diplomatibus suis sancire ausi sunt pontifices Alexander V. Nicolaus III. et alii.

Ibid. *fenestellam habebat*] Fenestellam, id est, foramen, per quod scilicet ad imitationem Christi latus esset transfixum.

Pag. 347. *Rudolphus Agricola*] Vir pro tempore illo doctissimus, Heidelbergae obiit. C. Longolius, scriptis suis ad imitationem Ciceronis clarus, unde a nonnullis *simus Ciceronianus* appellatus, contra Lutherum scripsit. Obiit Patavii.

Ibid. *tunicam cum caperone*] Per jocum barbare dicit Erasmus cum caperone pro cum cucullo: sic enim dicebat *Franciscus* iste, plane litterarum rudis, quem *Seraphicum virum* appellat.

Pag. 348. *sed ipse Christus ore proprio*] Nam ita factum narrant. v. librum Bartholomaei de Pisis.

Ibid. *Quid Cornelio mitius*] Intelligit forte Cornelium centurionem Romanum, a Petro Caesareae baptizatum v. Act. 10. De Antonio, subulcorum peculiari divo, nota omnia.

Ibid. *Joanne Baptista patientius*] Nam sicuti Antonium sacro igni, et alios divos aliis malis armatis fingunt, ita Joanni baptistae adscribunt vim morbi comitialis parvis sui cultoribus immittendi.

Ibid. *Obsecro te, Francisce*] Ridicula Francisci et monachorum ejus ordinis invocatio. Utitur autem verbis Sinonidis apud Virgilium Aen. II. v. 560. sqq.

Pag. 349. *ne deficeret semicalceatorum*] Franciscanorum mo-

nachorum gregem vocat *populum semicalceatorum ac cinctorum fune*, a fenestratis calceis et funibus nodosis.

Pag. 349. *de tot monasteriis Conventualium*] Franciscanorum genus triplex est, Capucinatorum, Observantium, et ~~audentium~~, quos et *conventuales* vocant. Hi ultimi incedunt prorsus calceati; priores tantum soleas sub pedum plantis habent.

Ibid. *colore nimum fusco*] Nam Franciscanorum tunica cinericia est, et cingulus, qui eam constringit, cannabeus. Ergo Conventuales quodammodo ab ordine deficiunt ideoque illis dicitur *Nescio vos*, etc.

Ibid. *in Matthaeo Cardinale*] Qui obscuro loco natus et propter ingenii dotes episcopatum Sedunensem adeptus cum esset, tandem flagrante bello inter Julium secundum et Gallos Cardinalium numero adscriptus est.

Ibid. *etiam Cherubicum ordinem*] Ut Franciscanos *Seraphicos*, ita Dominicanos *Cherubinos* appellat seu *Cherubicum ordinem*.

Ibid. *effectum praedicant, ut Bernae*] Quod Helvetiorum oppidum est. Historia haec est. Jam ab anno 1370. gravis quaestio fuit mota inter Dominicanos et Franciscanos de conceptione Mariae Virginis: hi enim illam ab originali peccato immunem, illi contrarium asserebant. Dominicani ergo, ut dignitatem ordini et veritatem sententiae adstruerent, habito concilio, ad eminentias apparitiones et ficta miracula confugiunt. Provinciam hanc quatuor sceleratissimi monachi suscipiunt, et ad eam exsequendam eligitur Berna, Helvetiae oppidum, credulis hominibus illo tempore plenum, ut et simplicis ingenii sartor Joannes Jezerus, in eorum ordinem hoc sine ascitus. Hunc nocturnis apparitionibus, incredibili astutia confictis, eo perducunt, ut crederet Mariam sibi loqui, confitentem inter alia se quoque peccato originali inquinatam, praedicentemque urbi Bernensi exitium, nisi ebriosi Franciscani ejicerentur. Jezerus autem, ut ut stupidus, ex voce unius monachi, quam agnoscebat, fraudem subodoratus, personatam divam insigniter prostituit. Ibi re comperta monachi hominem eo adigunt, ut promitteret silentium. Sed pollicitis non nimum fidentes satius ducunt illum e medio tollere pane orbiculari, quem ipsi verum corpus domini affirmant, veneno infecto, in celebratione Missae, ut vocant. Et successisset negotium, nisi Jezerus deglutitum panem venenatum stomacho ejecisset. Is ergo e tanto periculo liberatus rem omnem ad magistratum deferret. Monachi torti omnia scelera confitentur, atque ita convicti, approbante pontifice Romano, vivi in ignem coniecti abominandi facinoris dignas poenas dederunt 1509. prid. Kal. Jun.

Ibid. *pollicebantur laico converso*] Sartori Jezero, eo fine in Dominicanorum ordinem assumpto: huic enim monachus iste nequam, qui Mariae personam agebat, noctu manum clavo transfixerat, additis mox quatuor aliis vulneribus. Atque ita Dominicani, quo gloriarentur quinque vulnere vestigia apud se, non apud Franciscanos esse, hunc Jezerum tanquam novum Christum populo offerebant.

Pag. 350. *tangere Christos meos*] Christos, id est unctos. Psalm. 105.

Pag. 355. *allium venenum cicutis*] Horat. Epod. 3. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur fregerit, Edat cicutis allium nocentius.*

Ibid. *si mectores gaudent allio*] Horatius in carmine illo exclamrat: *O dura messorum ilia!*

Pag. 356. *fabulam de adamato*] Non unam de pueris a delphinis adamatis fabulam narrat Plinius Nat. Hist. lib. IX. cap. 8.

Pag. 366. *celebriorem autem de Arione*] Fabulam Arionis ex Herodoto versam exhibet A. Gellius, lib. XVI. cap. 19. Plinius quoque loco paulo ante citato de delphinatorum *φιλανθρωπία*: Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochoi et Tarentini de pueris delphinisque narrant. Quae faciunt, ut credatur Arionem quoque citharoedicae artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos ejus quaestus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum se jecisset in mare, exceptam ab uno Taenarum in litus pervectum.

Ibid. *in venatu mugilum*] Plinius l. c. Est provinciae Narbonensis, et in Nemgusiensi agro stagnum Latera appellatum, ubi cum homine delphini societate piscantur, etc.

Ibid. *ita crocodilo capitalis*] Plinius lib. VIII. 25. Itaque et delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc usum cultellata inest pinna, abigentes eos praeda, ac velut in suo tantum amne regnantes alioquin impares viribus ipsi astu interimunt.

Ibid. *qui ne regulum quidem*] Regulus basiliscum etiam significat, facto nomine etymologia Graeca, ne quis opinetur regulum avem esse homini inimicum.

Ibid. *Aspis homini venenum*] Aspis, serpens parvus, morsu suo letiferum somnum adducit.

Ibid. *belligeratur ichneumon*] Plinius lib. VIII. 24. Habet (aspis scil.) deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maxime, in eadem natum Aegypto. Mergit se limo saepius, siccaturque sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corruis lorica vit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens ictus irritos aversus excipit, donec obliquo capite speculatus invadat in fauces.

Pag. 357. *etiam amatorios ignes sentire*] Plin. lib. X. c. 5. Est percelebris apud Seston urbem aquilae gloria: educatam a virgine retulisse gratiam, aves primo, mox deinde venatus aggerentem. Defuncta postremo, in rogam accensum ejus injecisse sese, et simul conflagrasse.

Ibid. *est cum cyminde*] Plin. lib. X. cap. 9. Nocturnus accipiter cymindis vocatur, rarus etiam in sylvis, interdum minus cernens. Bellum internecinum gerit cum aquila, etc.

Ibid. *quod ad aspectu quoque vocem adimat*] Hinc proverbium, Lupi illum videre priores, in raucum dicitur et qui subito conticescit. Et lupus in fabula dici solet, quoties is, de quo confabulatio est, de improvviso intervenit.

Ibid. *Lepus marinus*] Ita Plinius testatur lib. IX. cap. 48.

Ibid. *exitiale vero serpenti*] Ita refert Plinius lib. X. cap. 74.

Pag. 358. *cum triorchae accipitre, thoibus cum leonibus*] Plinius, unde haec omnia desumpta sunt, lib. X. 8. atque lib. X. 74. Dissident thoes et leones. Et lib. VIII. 34. de thoibus: Luporum id genus est procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini.

Pag. 359. *Inter anthum et aegithum*] Plin. lib. X. 74. de antho et aegitho avibus: Aegithum vero anthus in tantum odit, ut sanguinem eorum credant non coire, multisque ob id veneficiis infament.

Ibid. *expavescat galli gallinacei cantum*] Imo leones non posse intueri gallos credit Lucretius, qui et naturalem causam indagat, V. lib. IV.

Ibid. *in aedibus Thomae Mori*] Viri eruditionis pariter ac virtutis nomine clarissimi, Angliae tunc temporis Cancellarii, ut vocant, sub Henrico VIII. Angliae rege, cujus jussu capite plexus est.

Pag. 359. *serpens citius in flammam eat*] Auctore Plinio, qui sese hoc expertum dicit, Natur. Hist. lib. XVI. 13.

Pag. 360. *nisi transeunte araneo*] Ita refert Plinius lib. XI. 32.

Ibid. *fabulas Democriticas*] Democritus philosophus, magiam professus, mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturae secretionibus fabulosissima quaeque narrantur: scripsit et artem, quo pacto avium garritus possit intelligi: item non exiguum volumen de illis, quae apud inferos usu veniunt, ut Athenaeus refert, prodigiosis nugis refertum. Hinc *fabulae Democriticae* videntur dictae de naturalibus quidem rebus traditae, sed quae ob insignem vanitatem fidem non merentur. De ceteris consule Plinium.

Ibid. in *Fucinum lacum*] *Fucinus* lacus Italiae, qui et *Marsicus*, *Lago de Rossilon* Erythraeo, *Lago di Celano* And. Braccio. — *Larius* lacus, qui et *Comacenus*, Lombardiae Transpadanae. *Lago di Como*, Alberto et Jovio. *Abdua*, vel *Addua*, ejusdem Lombardiae fluvius; *Adda*, Leandro Alberto. — *Verbanus* itidem Lombardiae lacus, nunc *Lago majore*. Fluvius vero *Ticinus*, hodie *Tesino*. — *Benacus* ejusdem Lombardiae lacus, vulgo *Lago di garda*. Sed *Mincius* Venetorum fluvius, ex Benaco profluens, alium lacum prope Mantuam efficit. — *Ollius* seu *Olius*, nunc *Oglio*, in *Serinum* Lombardiae lacum influit. — *Lacus Lemanus* Galliae Narbonensis est. Vulgo *Lago de Geneva*. *Rhodanus* Galliae fluvius, prope fontes Danubii et Rheni oriens, in mediterraneum mare excurrit, vulg. *Rhone*. — *Arcthusa* lacus in Armenia majori, quem hic designat auctor. Item fons Siciliae. Hanc prius formosissimam nympham in fontem mutatam esse refert Ovidius *Metamorph.* lib. 5.

Pag. 364. *profitetur Catullus*] Dormitat Erasmus. Legimus quidem Catulli Epigramma in Volusium, quod incipit: *Annales Volui, caecata charta*. Sed de Sabidio ita loquitur Martialis, Epigr. 33. lib. I. *Non ama te, Sabidi, nec possum dicere quare: Hoc tantum possum dicere, non amo te.*

Ibid. *sic puer korru puerum, ut viperam minus*] Hoc de se profitetur ipse in vita sua: *Ingenium erat simplex, adeo abhorrens a mendacio, ut puellus etiam odisset pueros mentientes, et senex ad illum conspectum etiam corpore commoveretur.*

Ibid. in *Achille notat Homerus*] Achilles apud Homerum *Iliad.* IX. sic loquitur.

Ἐχθρὸς γὰρ μοι κεῖρος ὅμως Ἄλδω πύλησσιν,
Ὅς ᾗ ἔτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.

Pag. 365. *subsident flatae*] *Flotae* vel *fluta* pisces sunt, qui et *fluenta*, Graecis *πλωτα* et *πλωτες*, a continua navigatione dicuntur: nunquam enim submerguntur. *Muraenas* esse volunt in freto Siculo.

Ibid. in *Asphaltite lacu*] De hoc lacu praeter alios Justinus, Hist. 36. In ea regione (Judaea scil.) lacus est, qui propter magnitudinem et aquae immobilitatem mortuum mare dicitur. Nam neque ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur: neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiam ullam sustinet, nisi quae alumine illinatur. *Asphaltus* vero vel *Asphaltites* lacus nominatur, ἀπὸ τοῦ ἀσφάλτου, id est, a bitumine.

Ibid. *quid si coelum ruat*] *Quid si coelum ruat?* Graece, *τί εἰ οὐρανὸς ἐμπίπτει*; Ironia proverbialis est in eos, qui rebus etiam tutissimis timent. Coelum Atlantis humeris sustineri poetarum figmentum. Terent. in *Heautont.* act. 4. sc. 3. *Quid si redeo ad illos, qui ajunt: Quid si nunc coelum ruat?* Vide Erasmi *Chiliad.*

Pag. 366. *Hedonius, Spudaeus*] Nomina interlocutorum, de voluptate tum corporis tum animi agentium, bene respondent argumento. *Hedonius* enim voluptuosus, ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, a voluptate; *Spudaeus* vero frugalis, probus, diligens, ἀπὸ τῆς σπουδῆς, a studio et diligentia nomen habet.

Ibid. *si prorsus εἰσπρατικός*] Philosophi Academici, qui de nulla re sententiam suam pronunciabant, semper caute haesitantes, vocabantur εἰσπρατικοί, quod quasi opinionem suam inhiberent.

Pag. 368. *appellavit ob id beatos*] Matth. 5. μακάριοι οἱ πενθῶντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Ibid. *Sardanapalus, Philoxenus*] *Philoxenum* philosophum luxu perditissimum fuisse memorant scriptores. Is sibi gruis collum exoptabat, quo diutius cibi potusque sapore oblectaretur. — *Apitius*, omnium helluonum princeps, Senecae coetaneus, de gulae irritamentis libros conscripsit. De *Sardanapalo* v. *Justini* Histor. lib. I.

Ibid. *ut ait Plato, non oportet reposcere*] Phileb. p. 19. E. τῶν θεῶν δοθέντων ἀπαλῆσεις οὐκ ἔστιν.

Pag. 369. *Syrus ille in comoedia*] In Terentii *Adelphi*. act. 3. sc. 2. — *Interea in angulum aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi, sic agam.*

Pag. 371. *Ἐπὶ νόσσην θείν*] *ad tonstrings currere*, quia tonsores plerumque simul chirurgicen exercent.

Pag. 372. *quis τὸ ἔκνου γῆρας objecit*] *equi senectutem*. Proverbium dici solet in eos, qui praeclaris rebus in juvenia gestis, posteaquam consequerunt, ad sordidas curas se abjiciunt. Allegoria sumpta ab equis generosis, qui senio segnes facti in nullo pretio sunt.

Ibid. *et illud verissimum dictum*] Proverb. Salom. 14. v. 13. Ecclesiast. Salom. 30. v. 16. Proverb. Salom. 17. v. 22. Proverb. Salom. 15. v. 15.

Ibid. *confidenter Deo loquitur vir pius*] Extat locus Psalm. 23.

Pag. 373. *horum gratia gaudere jubeat*] Vide Matth. cap. 5.

Pag. 374. *Oculus non vidit*] Paulus ad Corinth. Epist. I. cap. 2. v. 9.

Ibid. *Psychae fingit Apuleius*] Psychen fluxit Apuleius puellam formosissimam, in scopulo sive monte sedentem, ubi amoenissimum videret spectaculum. *Metamorph.* lib. 5. *Prope fontis ad lapsum domus regia est, aedificata non humanis manibus, sed divinis artibus. Jam scires ab introitu Dei cujuspiam luculentum et amoenum videre te diversorium.*

Pag. 375. *perdicibus phasianis*] Petron. *Avis Phasiacis petita Colchis.*

Ibid. *nec impium poëtam latuit*] Juvenalem intelligit, qui satyram 11. finit his verbis: — *Voluptates commendat ravior usus.*

Ibid. *lapis ille Tantaleus*] *Tantati lapidem* vocat auctor assidue imminens periculum, quo omnis laetitia in moerorem convertitur. Aenigmatis nodum sequens fabula solvet.

Pag. 376. *de pilo pendet*] De crine; nisi legas *de pila*, id est, de columna: quod sane praestat.

Pag. 377. *Evangelica peccatrix*] Intelligit mulierem illam, quae Jesum in aedibus Pharisaei Simonis accumbentem unxit. Historiam lege Luc. 7.

Ibid. *sed latro*] Luc. 23.

E R R A T A.

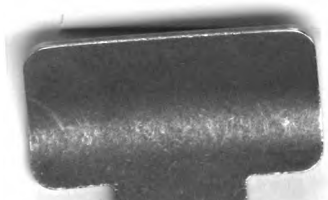
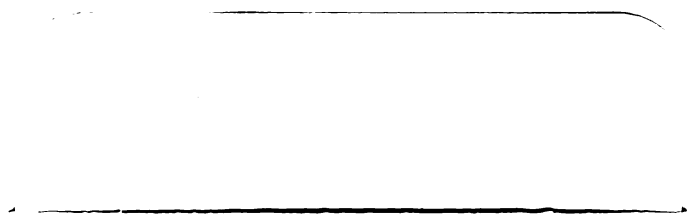
Pag. 1. vers. 4. infra pro *merum* legendum videtur *meum*. Pag. 3. v. 19. inf. l. *incolumem*. Pag. 9. v. 1. inf. post *loquentem* insere nomen *Jodoci*. Pag. 23. v. 22. inf. l. *gratia*. Pag. 32. v. 5. l. *se non credant*. Pag. 36. v. 18. inf. l. *canibus* pro *carnibus*. Pag. 81. v. 2. l. *At ego quot*. Pag. 274. v. ult. tolle comma post *hominum*. Pag. 279. v. 15. inf. l. *magistratus*. Pag. 280. v. 22. inf. l. *convicium*. Pag. 282. v. 22. inf. l. *sutiles* pro *futiles*. Pag. 286. v. 13. l. *aut* pro *aus*. Pag. 287. v. 7. l. *μα μάλα· qu, εὐπαρά.* Ibid. v. 15. inf. *Num.* Pag. 289. v. 16. inf. l. *vivis* pro *civis*. Pag. 304. v. 17. l. *differrent*. Pag. 305. v. 19. inf. l. *αἰνυτο*. Alia leviora sunt, ut a quolibet facili negotio emendari possint.

995 66

89034648972

b89034648972a

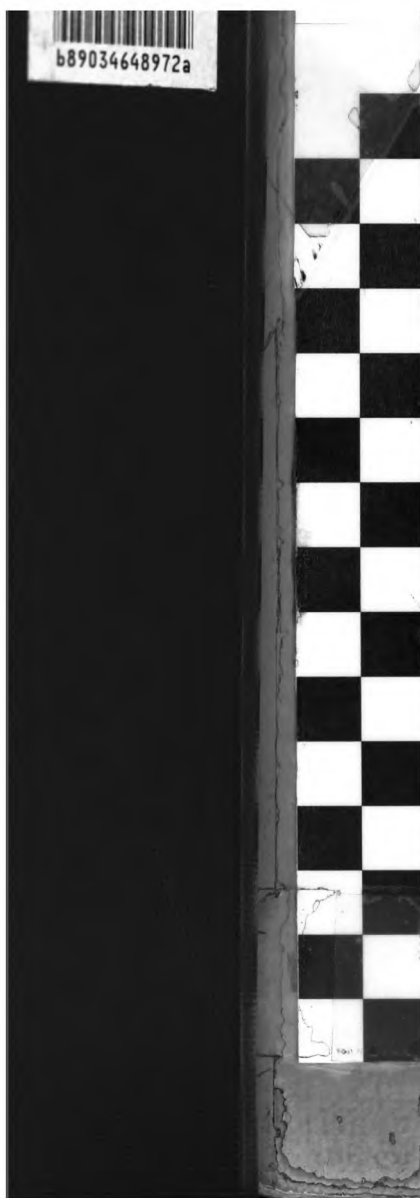

W. J. CERY
S.

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a

89034648972

b89034648972a